

საქართველოს პარლამენტის ი. ჯავახიშვილის სახელობის
ეროვნული ბიბლიოთეკა
უცხოეთში გაცხოვრებ თანამემამულეებთან
კულტურული კავშირის საქართველოს საზოგადოება
XX საუკუნის შემსწავლელი სამეცნიერო-კვლევითი
ცენტრი

სპირიდონ კედია

მასალები

პირადი არქივიდან

თბილისი
2007

წიგნში შესულია ცნობილი ქართველი მოღვაწის სპირიდონ კედიას პირად არქივში დაცული დოკუმენტების ნაწილი, რომელსაც ეროვნულ-საზოგადოებრივი ღირებულება გააჩნია.

სპირიდონ კედიას არქივი 2005 წელს პარიზიდან საქართველოში ჩამოიტანეს ისტორიკოსებმა ოთარ ჯანელიძემ და ალექსანდრე ნონეშვილმა.

რედაქტორი ალექსანდრე ნონეშვილი

**შესავალი წერილი, შენიშვნები და კომენტარები
დაურთო ოთარ ჯანელიძემ**

**განსაკუთრებული მადლობა გვინდა გადაუხადოთ
სპირიდონ კედიას ქალიშვილს უმშვენიერეს
ქალბატონ თეო კედიას არქივის გადმოცემისთვის**

კომპიუტერული უზრუნველყოფა:

მაია როსტომაშვილი და პაატა ახრახაძე

**გამომცემელი: იურიდიული ფირმა
“ბონა კაუზა”**

თბილისი, 2007 წ

XX საუკუნის პირველი ნახევრის თვალსაჩინო ეროვნული და პოლიტიკური მოღვაწე სპირიდონ კედია იყო საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ერთ-ერთი ფუძემდებელი და უცვლელი თავმჯდომარე. სამშობლოს უსაზღვრო სიყვარულის გამო და საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის საქმეში შეტანილი განსაკუთრებული წვლილისათვის, სპირიდონ კედია ბოლშევიკურმა ხელისუფლებამ საქართველოდან გააძევა. ცხოვრების დარჩენილი წლები ერისთვის თავდადებულმა მოღვაწემ უცხოეთის ცის ქვეშ – ემიგრაციაში გაატარა.

წიგნში სპირიდონ კედიას მდიდარი პირადი არქივის მხოლოდ ის ნაწილი შევიდა, რომელსაც პოლიტიკური ან საზოგადოებრივი დატვირთვა გააჩნია და საქართველოს უახლესი ისტორიის შესწავლისას დოკუმენტურ პირველწყაროთა დანიშნულებას იძენს. წარმოდგენილი დოკუმენტები ქრონოლოგიურად 1923-1948 წლებს მოიცავს და ნათელს პყენს ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის მოღვაწეობის ბევრ აქამდე უცნობ ფაქტსა და მოვლენას. წინამდებარე საარქივო დოკუმენტების გამოქვეყნებით სამეცნიერო ბრუნვაში დღემდე უცნობი ქართული ემიგრანტული მასალა შემოდის. იგი ერთგვარად შეაქსებს XX საუკუნის საქართველოს ისტორიის წყაროთმცოდნეობის ბაზას და ხელს შეუწყობს ჩვენი ემიგრაციის ნაღვაწ-ნაამაგარის ობიექტურ წარმონეხას.

წიგნი ძირითადად განკუთვნილია სპეციალისტებისათვის, მაგრამ იმედი გვაქვს, მას ინტერესით გაეცნობა ფართო მკითხველიც.

„... გაედივართ სოფლიდან ძეგლნი. ჩვენი თაობაც გათავდა, ხოლო თუ საქართველოში ახალ თაობას ჩვენი არა ესმის რა, მისი შემდეგი თაობა გაგვიგებს“, – ასე ეთხოვებოდა მიხაკო წერეთელი 1948 წლის მაისში საფრანგეთში გარდაცვლილ თავის მეგობარ სპირიდონ კედიას, რომლის ცხედარი ლევილის მიწას მიაბარეს.

უსაშველოდ გაიწელა დრო. ამ სიტყვების წარმოთქმიდან კიდევ ოთხი ათეული წელი გახდა საჭირო, რათა ტაბუდადებული ემიგრაციის შესახებ სამშობლოში პირველად გაეგონათ სიმართლე, ქართველ ემიგრანტთა სახელებს დავიწყების ბურუსი ჩამოცლოდა და მზის სინათლეზე წარმოჩენილიყო საქართველოს თავისუფლებისათვის მებრძოლ ეროვნულ მოღვაწეთა დიდი პლეადა. მათ შორისაა სპირიდონ მაღხაზის-ძე კედია, – რჩეული და ღირსეული მამულიშვილთაგანი, ვისი ხსენებაც არასოდეს შერცხება თავისუფალ ქართველს, – კაცი, რომლის სახელსაც საუკუნეთა გასწვრივ გაუსწორებენ მზერას. ამის საწინდარი სპირიდონ კედიას მაღალზნეობრივი ცხოვრება, მისი ნაღვაწი და ნააზრევია.

სპირიდონ კედიას ბედმა ილია ჭავჭავაძის გზის გაგრძელება არგუნა, ბრძენკაცის წამოწყებული საქმის – ჭეშმარიტად ქართული პოლიტიკური ძალის შეკავშირება და გაძლიერება დააკისრა. ეს ძალა საქართველოს ეროვნული დემოკრატია იყო, რომლის აღიარებულ თავკაცად სწორედ სპირიდონ კედია მოგვევლინა. მასვე წილად ხვდა ბედნიერება ასევე, ყოფილიყო აღდგენილ-განახლებული ქართული სახელმწიფოებრიობის ერთ-ერთი მესაძირკველი და მისი აღმშენებლობის ქმედითი მონაწილე.

სპირიდონ კედია 1884 წლის 20 სექტემბერს ზუგდიდში, აზნაურ მაღხაზ კედიას ოჯახში დაიბადა. მამით ადრე დაობლებულს, ცხოვრების გზა დედამ – თეო ქუთათელაძემ გაუყვალა, ბავშვი ქართული ანბანის იღუმენტებას აზიარა და 1893 წელს აღსაზრდელად ზუგდიდის ექესკლასიან საქალაქო სასწავლებელში, ხოლო მისი დამთავრების შემდეგ ქუთაისის კლასიკურ გიმნაზიაში შეიყვანა.

ქუთაისში გატარებული წლები, განსაკუთრებით ცნობილი ქართველი პედაგოგის იოსებ ოცხელის ოჯახში ცხოვრება და მისი შეგირდობა პატარა სპირიდონისათვის პატრიოტული აღზრდის ჩინებული სკოლა გამოდგა. სპირიდონ კედიამ „რევოლუციური ნათლობა“ მოწაფეობისას მიიღო, როცა 1904 წლის თებერ-

ვალში თანაკლასელებთან ერთად ხმა აღიმადლა რუსეთ-იაპონიის ომის წინააღმდეგ. მომდევნო წელს გიმნაზიელ ჭაბუკს სიტყვა წარმოუთქვამს უკვე თბილისში გამართულ საპროტესტო მიტინგზე, რომელიც პოლიტიკური რეჟიმის სისასტიკეს და ხელისუფლების ძალმომრეობას ამხელდა.

საქართველოს თავისუფლების იდეის ერთგულებამ ჭაბუკი კედია თავიდან ფედერალისტურ პარტიას დააკავშირა, მაგრამ იგი არ იზიარებდა ამ პარტიის სოციალისტურ მიმართულებას, რის გამოც მისი და ფედერალისტების გზები მალევე გაიყარა.

1905 წელი იმპერიის მასშტაბით რევოლუციის ბობოქარი აზვირთებით აღინიშნა. მღელვარებამ ქუთაისიც მოიცვა და გიმნაზიის კედლებშიც შეაღწია. „პროკლამაციებს ისე ეწერდით, როგორც სასკოლო თემებსო“, – იგონებდა ტიციან ტაბიძე. გახშირდა შეკრებები, გაფიცვები, პოლიტიკური დემონსტრაციები და სხვ. სპ. კედია ამ მოძრაობის ხელმძღვანელთა რიგებში აღმოჩნდა, რისთვისაც სასწავლებლიდან გარიცხეს და ქალაქიდან გაასახლეს.

ზუგდიდში დაბრუნებული „მეამბოხე“ გიმნაზიელი ახლა გლეხთა საპროტესტო გამოსვლების ორგანიზატორად იქცა და ჟანდარმერიის ყურადღება კიდევ ერთხელ მიიპყრო. ამჯერად მის წინააღმდეგ სისხლის სამართლის საქმე აღიძრა და დაპატიმრების შემთხვევაში მძიმე სასჯელი არ ასცდებოდა.

სპირიდონ კედია დროებით სვანეთში მიიმალა, მერე ჩერქეზეთშიც გადავიდა, საბოლოოდ კი მეფის მთავრობის რისხვას თავი უცხოეთში გახიზნით დააღწია. 1906 წლის შემოდგომაზე იგი უკვე საფრანგეთშია.

პარიზში მყოფი სპ. კედია თავდაპირველად კოლეჟ დე ფრანსის მსმენელი ხდება და ცოდნას ფრანგულ ენაში იღრმავებს. 1907 წელს ქართველი ახალგაზრდა სორბონის უნივერსიტეტში შედის და ძირითად სპეციალობად ბუნების შემსწავლელ მეცნიერებას ირჩევს.

სტუდენტი კედია, მართალია, ფულად შემწეობას ჭიათურის შავი ქვის მრეწველთა საბჭოსგან იღებდა თვეში 25 მანეთის ოდენობით, მაგრამ ეს თანხა სრულიადაც არ იყო საკმარისი ევროპაში ნორმალური ცხოვრებისა და სწავლისათვის. ხელმოკლეობის მიუხედავად, სპირიდონი ბეჯითად მეცადინეობდა და გარკვეულ წარმატებებსაც მიაღწია. მეორე კურსიდან, ჯანმრთელობის გაუარესების გამო, იგი იძულებული გახდა სამხრეთ საფრანგეთში გადასულიყო, თუმცა სწავლას არც აქ ჩამოშორებია. ლექციებს ტულუზის უნივერსიტეტში ისმენდა, დამთავრებით კი

მონპელიეს უნივერსიტეტი დაამთავრა. მერე ისევ სორბონში დაბრუნდა და ფიზიოლოგიაში დოქტორის ხარისხისათვის მუშაობას შეუდგა.

ილია ჭავჭავაძის სულიერ მემკვიდრეობაზე აღზრდილი სპირიდონ კედია შორეულ საფრანგეთშიც სამშობლოს ჭირ-ვარამზე ფიქრობდა, ცდილობდა, რამეში გამოდგომოდა თავის ქვეყანას. ამის დასტურია მისი საქმიანობა პარიზის ქართულ სტუდენტთა სათვისტომოში, მისი წერილები იაკობ გოგებაშვილის, გიორგი ზდანოვინისა თუ არჩილ ჯორჯაძისადმი.

მოახლოებული მსოფლიო ომის წინ სპ. კედიამ სამშობლოში დაბრუნება გადაწყვიტა. მან იცოდა, რომ ეს სერიოზულ საფრთხესთან იყო დაკავშირებული და თადარიგიც დაიჭირა. მაგრამ რუსეთში გამოჩენისთანავე დააპატიმრეს და კრონშტატის ციხეში ჩასვეს. პეტერბურგის ქართული კოლონიის წევრების, მათ შორის ივანე ჯავახიშვილისა და სხვ. დიდი ძალისხმევა გახდა საჭირო, რომ ახალგაზრდა თანამემამულე საპყრობილედან გაენთავისუფლებინათ.

1914 წელს სპირიდონ კედია თბილისში ჩამოვიდა. ევროპაში გატარებულმა წლებმა მომავალ პოლიტიკოსს უმაღლესი განათლების გარდა ცხოვრებისეული გამოცდილებაც შესძინა. უკან დარჩენილიყო მისი ფედერალისტური გატაცებაც, რომელიც სამშობლოს განთავისუფლების ეროვნულ-პატრიოტულ სულისკვეთებას დაემძლია.

საქართველოს საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების ასპარეზი იმხანად სოციალისტურ მიმდინარეობებს ჰქონდათ დაპყრობილი. ამ კოსმოპოლიტური მოძღვრების მიმდევარი ხალხი სპ. კედიას თანამოაზრედ ვერ გაუხდებოდა. საჭირო იყო ახალი ძალის შეკავშირება, რომლის გაერთიანების საფუძველი „მამულის სიყვარული და მსახურება“, იმ ეროვნული საუნჯის დაცვა და მოვლა-პატრონობა იქნებოდა, რომელიც ილია ჭავჭავაძემ დეთაებრივი ტრიადის – მამულის, ენისა და სარწმუნოების სახით გამოჰყო.

ქართველი მრეწველების აკაკი ხოშტარიას, ძმები ზუბალაშვილების, იოსებ დადიანისა და სხვათა თანადგომით, რომლებიც ცნობილი ქველმოქმედები და ეროვნულ საქმეთა დიდი გულშემატკივარნიც იყვნენ, სპირიდონ კედიამ განიზრახა ყოველდღიური გაზეთის გამოცემა, რაც მოკლე დროში რეალობად აქცია.

1915 წლის 24 მაისს თბილისში გამოსვლა იწყო პოლიტიკურმა, ლიტერატურულ-მხატვრულმა და ილუსტრირებულმა ქართულენოვანმა გაზეთმა, რომლის სახელწოდებად „საქართველო“ შეირ-

ჩა. ახალი პერიოდული ორგანო 1912 წლიდან გამოშვებულ ეროვნულ და დემოკრატიულ მიმართულებების ჟურნალ „კლდის“ ბაზაზე დაფუძნდა. გაზეთმა „კლდის“ ჯგუფის გარდა (რ. გაბაშვილი, შ. ამირეჯიბი, დ. ვაჩნაძე, შ. ქარუმიძე და სხვ.), ქართველი ინტელიგენციის ბევრი სხვა თვალსაჩინო წარმომადგენელი გააერთიანა. მათ შორის, შიო არაგვისპირელი, შალვა დადიანი, მიხეილ ჯავახიშვილი, კოტე მაყაშვილი, სანდრო ახმეტელი, რაფიელ ივანოვი (ინგილო) და სხვ. რედაქტორობა პოეტსა და დრამატურგ სანდრო შანშიაშვილს მიენდო. „საქართველოში“ თანამშრომლობდნენ ნიკო ნიკოლაძე, ექვთიმე თაყაიშვილი, ვასილ ბარნოვი, ტიციან ტაბიძე...

ბევრს წერდა თვითონ სპირიდონ კედიაც. მის მოწინავეებსა თუ სხვა პუბლიკაციებს სათქმელის სიცხადე და პირდაპირობა, მიმზიდველი და დახევეწილი სტილი გამოარჩევდა. რაც მთავარია, ყველა წერილი შთაგონებული იყო სამშობლოს მაღალი იდეითა და ეროვნული ინტერესით. სპ. კედიას მიაჩნდა, რომ სამშობლო უსენაესი ღირებულებაა, რომ „ყოველი ნაბიჯი, ყოველი დასაწყები საქმე ეროვნული თვალსაზრისით უნდა განიზომებოდეს: იგი უნდა იყოს გზისა და ხერხის მაჩვენებელი კანდელი“.

გაზეთ „საქართველოს“ ფურცლებზე სპ. კედიას რამდენიმე ათეული სტატიაა გაბნეული. ეს მასალა ქართველი ერის ცხოვრების მრავალ მხარეს ასახავს და მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენს პირველი მსოფლიო ომისა და მისი შემდგომი პერიოდის საქართველოში განვითარებული მოვლენების შესწავლა-გაშუქებისათვის. ხსენებული პუბლიკაციების შეკრება და ცალკე წიგნად გამოცემა ერთობ საშური და სასარგებლო საქმეა. აქ მკაფიოდ წარმონდება XX საუკუნის პირველი ათწლეულის ქართული პოლიტიკური ელიტის ერთი საუკეთესო წარმომადგენლის სპირიდონ კედიას საზოგადოებრივი და პოლიტიკური ნააზრევნი.

დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ ამ ნაწერებში მკითხველი ბევრ საინტერესოს იპოვის. ვფიქრობთ, ზოგი რამის გათვალისწინება ხსენებული მემკვიდრეობიდან თანამედროვე სახელმწიფოებრივ აღმშენებლობასაც სასიკეთოდ წაადგება.

„საქართველო“ მკაფიოდ გამოკვეთილ ეროვნულ-დემოკრატიულ გზას ადგა. ეს გზა და მისი თეორიული საფუძვლები ქართველ თერგდალეულთა ნააზრევში მომწიფდა და ჩამოყალიბდა. რუსეთის პირველი რევოლუციის წლებში ილია ჭავჭავაძემ ამ მიმართულების პოლიტიკური პარტიის შექმნაც დააპირა. შედგა და გამოიცა მომავალი ორგანიზაციის პროგრამა, დაუბეჭდათ

წესდება, მაგრამ საქმე ამას იქით ვეღარ წავიდა. წამოწყება დაუსრულებელი დარჩა. ერის უგვირგვინო მეფის მუხანათურმა მკვლელობამ კი მისი განზრახვის ხორცშესხმა კიდევ უფრო შორს გადასწია. ეროვნულ-დემოკრატიზმი პოლიტიკურ პარტიად ვერ იქცა და არსებობას იდეური მიმდინარეობის სახით განაგრძობდა.

1909 წელს თბილისში ჟურნალ „ერის“ გარშემო თავი მოიყარა ეროვნული და დემოკრატიული მიმართულების მძლავრმა გაერთიანებამ, რომელშიც შედიოდნენ: პ. სურგულაძე ნ. ლორთქიფანიძე, სე. ყიფიანი, ს. მგალობლიშვილი, გ. გვაზავა და სხვ. 1912 წელს ეროვნულ-დემოკრატების მეორე სოლიდური ჯგუფი ჟურნალმა „კლდე“ შემოიკრიბა.

ამავე მსოფლმხედველობის ქუთაისელი მიმდევრები (ე. წერეთელი, ი. ოცხელი, ი. ეკალაძე, ტ. ჯაფარიძე, გ. ჭელიძე, ა. თორაძე) 1912 წლიდან გაზეთ „იმერეთს“, ხოლო 1915 წლიდან „სამშობლოს“ გამოსცემდნენ.

სპირიდონ კედიამ ამ დაქსაქსული ჯგუფების შეკავშირებისა და მათი გაერთიანებით პოლიტიკური პარტიის ჩამოყალიბების გეგმა შეიმუშავა. ამ მიზნით იგი ეწვია საქართველოს ყველა კუთხეს, გამოძებნა თანამოაზრე ადამიანები, შეუდგა ადგილობრივი ორგანიზაციების ფორმირებას და სხვ.

1917 წლის მარტში ჩამოყალიბდა ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის საორგანიზაციო კომიტეტი სპირიდონ კედიას, გიორგი გვაზავას, გრიგოლ ეშაქელის, დავით ვაჩნაძის, ვასილ წერეთლის, შალვა ქარუმიძის და სხვ. შემადგენლობით. კომიტეტმა მოამზადა და გამოაქვეყნა პარტიის ფუძემდებლური დოკუმენტების პროექტები, რომლებიც ძირეულ რგოლებში ფართო განხილვის საგნად იქცა.

1917 წლის 4-10 ივნისს თბილისში მოწვეულ ეროვნულ-დემოკრატიულ I ყრილობას 200-მდე დელეგატი დაესწრო. ყრილობა ერის სულიერმა მოძღვარმა, ყოველადსამედელო ლეონიდემ დალოცა და აკურთხა. დელეგატებმა დაამტკიცეს პარტიის პროგრამა და წესდება, ხოლო დასკვნით სხდომაზე აირჩიეს მთავარი კომიტეტი და დააკომპლექტეს ორგანიზაციის ხელმძღვანელი სხვა სტრუქტურები. ასე ჩამოყალიბდა საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია – პირველი არასოციალისტური პოლიტიკური გაერთიანება საქართველოში, რომლის თავმჯდომარედ ერთხმად იქნა არჩეული სპირიდონ კედია.

ახალი პარტია არ ყოფილა ერთი რომელიმე კლასის ან სოციალური ფენის ჯგუფური გაერთიანება. მის წიაღში თავი მოიყარა მთელი ქართველი ერის წარმომადგენლობამ განურჩევ-

ლად წოდებისა, სქესისა თუ სარწმუნოებისა. პარტიამ უმთავრეს მიზნად საქართველოს თავისუფლება, მისი ეკონომიკური აღორძინება და სახელმწიფოებრიობის აღდგენა დაისახა.

ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის შექმნა და სამოღვაწეო ასპარეზზე გამოსვლა მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო საქართველოს ახალ ისტორიაში. დაირღვა აქამდე არსებული პოლიტიკურ პარტიათა ერთფეროვანი – სოციალისტური სპექტრი და ჩამოყალიბდა სრულიად განსხვავებული მისწრაფების, სოციალური შემადგენლობისა და იდეოლოგიის მემარჯვენე ძალა, რომელმაც მაღლა აღმართა ეროვნული დროშა და საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის ავანგარდში მოგვეყვინა.

სპირიდონ კედია ჯერ კიდევ პოლიტიკური პარტიის დაფუძნებამდე დაკავშირებული იყო ევროპაში აღმოცენებულ „საქართველოს განთავისუფლების კომიტეტთან“, რევაზ გაბაშვილთან და დავით ვანნაძესთან ერთად შედიოდა ამ კომიტეტის საქართველოს ფილიალში. კომიტეტი გერმანიის ხელშეწყობით მოქმედებდა და საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის მისაღწევად იღწვოდა. საქართველოს ფილიალის წევრებს მუშაობა არაღეგალურად უხდებოდათ. ეს მით უფრო ძნელი იყო მსოფლიო ომის პირობებში, როცა საქართველო ფრონტისპირა ზოლს წარმოადგენდა.

1917 წლის შემოდგომაზე სპ. კედიამ შეძლო ფრონტის ხაზის გადაკვეთა და განთავისუფლების კომიტეტთან შესახვედრად დანიასა და შვედეთში ჩაეიდა. არანაკლებ ძნელი გამოდგა სამოქალაქო ომის ქარცეცხლში გახვეული რუსეთის გზით უცხოეთიდან სამშობლოში დაბრუნება. თბილისში ჩამოსვლისთანავე სპირიდონ კედია აქტიუარდ ჩაერთო საქართველოს ეროვნული საბჭოს საქმიანობაში, რომლის წევრადაც იგი 1917 წლის ნოემბერში დაუსწრებლად აირჩიეს.

1918 წლის მაისში სპირიდონ კედია მონაწილეობს ამიერკავკასია-ოსმალეთის ბათუმის საზავო კონფერენციაში, საიდანაც, როგორც ქართველი ერის სრულუფლებიანი წარმომადგენელი, გაიგზავნა გერმანიაში ამ ქვეყნის მთავრობასთან შესახვედრად. მოლაპარაკება საქართველოს რესპუბლიკის დამოუკიდებლობის გამოცხადებასა და ქართულ-გერმანული ურთიერთობების დასახვეას შეეხებოდა.

1918 წლის 26 მაისს ეროვნულმა საბჭომ საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენა და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შექმნა გამოაცხადა. ახლად შექმნილი ქართული სახელმწიფოს ოფიციალური დელეგაცია სა-

გარეო საქმეთა მინისტრის აკაკი ჩხენკელის ხელმძღვანელობით 3 ივნისს გერმანიას ესტუმრა. სპ. კედია ამ დელეგაციის შემადგენლობაში მიიწვიეს და მისი მდივნობა დააქისრეს, რასაც თავი ღირსეულად გაართვა.

1918 წლის აგვისტოდან სპირიდონ კედა საქართველოშია. მას, როგორც ერთ-ერთი პოპულარული პარტიის ლიდერს, თავისუფალ სამშობლოში საქმიანობის ფართო ასპარეზი ელოდა. საქართველოს ეროვნული საბჭოს მეშეუბით სპ. კედიას უნარი და შესაძლებლობა საქვეყნოდ გახდა ცნობილი. ფართო ევროპულმა განათლებამ, ღრმა ერუდიციამ, აქტიურმა საპარლამენტო თუ პუბლიცისტურმა მოღვაწეობამ სპ. კედია გამორჩეულ პოლიტიკურ ფიგურად აქცია, საიმედო და ჭკვიანი პოლიტიკოსის სახელი დაუშკვიდრა.

1919 წლის თებერვალში ჩატარდა საქართველოს დამფუძნებელი კრების არჩევნები. სრულიად ახალგაზრდა ეროვნულ-პოლიტიკურმა პარტიამ სერიოზული წარმატება მოიპოვა, გადალახა საარჩევნო ზღვარი და 8 სადეპუტატო მანდატს დაეუფლა. ეს ფაქტობრივად მეორე შედეგი იყო სოციალ-დემოკრატების შემდეგ, რომლებმაც ხმების აბსოლუტური უმრავლესობა მოიპოვეს და ერთპარტიული მთავრობა შეადგინეს ნოე ჟორდანიას თავმჯდომარეობით.

საქართველოს უმაღლეს საკანონმდებლო ორგანოში არჩეულმა ეროვნულ-დემოკრატებმა – სპ. კედიამ, ნ. ნიკოლაძემ, გ. გვაზავამ, ე. თაყაიშვილმა, ა. ასათიანმა, გ. ქიქოძემ, ი. მაჭავარიანმა და პ. სურგულაძემ დამოუკიდებელი ფრაქცია შეადგინეს და მმართველი უმრავლესობის – სოციალ-დემოკრატიული პარტიის მემარჯვენე ოპოზიცია ჩამოაყალიბეს.

ერისა და ქვეყნის წინაშე დიდი პასუხისმგებლობით გამსჭვალული სპირიდონ კედიასა და მისი მემგობრებისათვის ხელისუფლების ოპოზიციაში ყოფნას ხელი არ შეუშლია ქმედითად ჩართულობის ნაცვალად ახალი ქართული სახელმწიფოს აღმშენებლობაში.

ეროვნულ-დემოკრატიული ოპოზიცია იყო „საქმიანი და კონსტრუქციული. ის არ გაურბოდა მმართველ სოციალისტურ ძალებთან თანამშრომლობას, სადაც კი ეძლეოდა ამის საშუალება, რათა ამით შეენელებინა და შესწორებები შეეტანა რეალურ სინამდვილეს დაცილებულს და უტოპიურ გეგმებით გამსჭვალულ პოლიტიკაში“, – წერდა ალექსანდრე ასათიანი.

ეროვნულ-დემოკრატიული ფრაქციის წევრები აკრიტიკებდნენ მთავრობას და მიუთითებდნენ მის შეცდომებზე განსაკუთრე-

ბით ქვეყნის თავდაცვის განმტკიცების საქმეში, საგარეო ორიენტაციის, ეკონომიკური პოლიტიკის თუ სხვა საკითხებში და სთავაზობდნენ თავიანთ ალტერნატიულ მოსაზრებებს.

პოლიტიკურ დებატებში ბადალი არ ჰყავდა სპირიდონ კედიას. იგი ჩვეული პირდაპირობით ამხელდა ხელისუფლების საქმიანობის ხარვეზებს, ებროდა მანკიერების გამომწვევ მიზეზებს და არა შედეგებს, უპირისპირდებოდა სოციალ-დემოკრატიის მიერ შექმნილ სისტემას და არა კონკრეტულ ფუნქციონერებს. სპირიდონი, „როგორც პოლიტიკოსი მოწინააღმდეგეს სიტყვიერად არ დაინდობდა, ულოლიკობაშიც მოიმწეფდებოდა, მაგრამ ამის გარეშე მისთვის გაუგებარი იყო პიროვნული ბრძოლა, პოლიტიკური ინტრიგები, ეისიმე დამცირება“ – გადმოგვცემს სოფიო ჩიჯავაძე-კედიას.

თანამედროვენი ხაზგასმით აღნიშნავდნენ სპირიდონ კედიას გამორჩეულ მჭევრმეტყველებასა და უბადლო ორატორულ ნიჭს, რის გამოც „საქართველოს ოქროპირს“ ეძახდნენ. დამფუძნებელი კრების ტრიბუნიდან მისი ნებისმიერი გამოსვლა საყოველთაო ინტერესსა და ყურადღებას იწვევდა. „სპირიდონ კედიას სიტყვა ევროპის დიდ პარლამენტში მოსმენის ღირსიაო“ – ბრძანებდა ივანე ჯავახიშვილი.

1921 წლის თებერვალ-მარტში ბოლშევიკური რუსეთის აგრესიამ ბოლო მოუღო საქართველოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოებრივ განვითარებას. ოკუპირებულ და ანექსირებულ საქართველოში საბჭოთა წყობილება დამყარდა. დამხობილი დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობა და დამფუძნებელი კრების დეპუტატთა ერთი ნაწილი ემიგრაციაში გაიხიზნა. უცხოეთს შეაფარა თავი საქართველოს არამარქსისტული პოლიტიკური ორგანიზაციების ბევრმა ლიდერმაც. სპირიდონ კედიას ქართული ემიგრაციის პირველ ტალღას საზღვარგარეთ არ გაჰყოლია. ერის წინამძღოლობასე პრეტენზიის მქონე პოლიტიკურ პარტიასა და მის მეთაურს არ შეეძლოთ უნუგემოდ მიეტოვებინათ განსაცდელში ჩაგარდნილი ხალხი და ქვეყანა. კედიას საქართველოში დარჩა და დაპყრობილი სამშობლოს ხვედრი ერთან ერთად გაიზიარა.

ქართველი ხალხი არ შერიგებია დამპყრობელს. ბოლშევიკურ ოკუპაციასთან დაპირისპირებული ეროვნული ძალების ყველაზე თვალსაჩინო ლიდერად 1921 წლიდან სპირიდონ კედიას იქცა. თავისუფლებისათვის მებრძოლი ქართველი ერის „პოლიტიკური და სამხედრო სარდლობა“ ეროვნულ-დემოკრატიულმა პარტიამ იკისრა.

ახალ რეალობაში აუცილებელი გახდა ტაქტიკის გადასინჯვა და თვით პოლიტიკური პარტიის რეორგანიზაცია. ლეგალურ საქმიანობას ახლა იატაკქვეშეთში მუშაობაც უნდა შერწყმოდა. ამ მიზნით დაარსდა ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის არალეგალური ცენტრალური კომიტეტი, რომლის თავმჯდომარედ სპირიდონ კედია იქნა დამტკიცებული.

სპირიდონ კედიამ შემოიკრიბა პატრიოტ სამხედროთა წარმომადგენლები და მათთან ერთად პარტიზანული რაზმების ჩამოყალიბების გეგმა განიხილა. ქაქუცა ჩოლოყაშვილმა, ბიძინა პირველმა, მიხეილ გეალიამ და სხვებმა ეს გეგმა მალევე მოიყვანეს სისრულეში. მთელს საქართველოში წინააღმდეგობის მოძრაობა გაიშალა. საქართველოში წითელი არმიის შემოჭრის წდისთავის აღსანიშნავად ეროვნულ-პოლიტიკური ძალები 1922 წლის თებერვლისათვის მასშტაბურ საპროტესტო დემონსტრაციას ამზადებდნენ. გამოშვებულ იქნა ბროშურები, პროკლამაციები და სხვა. მაგრამ ჩეკამ წინასწარ მიიღო ზომები და ანტისაბჭოთა პარტიების თითქმის ყველა ხელმძღვანელი დააპატიმრა.

დააპატიმრეს სპირიდონ კედია, რომელიც ჯერ მეტეხის, ხოლო შემდეგ ორთაჭალის ციხეში მოათავსეს. ერთი წელი დაჟყო მან გაუსამართლებლად ბოლშევიკების საპყრობილეში, საიდანაც მხოლოდ იმ პირობით გაანთავისუფლეს, თუ საქართველოს გაცვლებოდა და უცხოეთში გაიხიზნებოდა...

1923 წლის ივნისში სპირიდონ კედიამ, სტამბოლში გარკვეული დროით დაყოვნების შემდეგ, საფრანგეთში ჩააღწია. იგი შეუერთდა ქართულ პოლიტიკურ ემიგრაციას, რომელიც საქართველოს განთავისუფლების პოლიტიკურ თუ სხვა გზებს სახავედა და პრაქტიკული მოქმედებისათვის ემზადებოდა.

სპირიდონ კედიას პარიტეტული კოლეგიისა და ემიგრაციაში დაარსებული საქართველოს დამოუკიდებლობის საზღვარგარეთის დელეგაციის წევრობა დაეკისრა. ეროვნულ-დემოკრატიულმა პარტიამ თავისი ლიდერი ემიგრირებულ მთავრობასთან თანამშრომლობის სრული უფლებითაც აღჭურვა. სპირიდონი გატაცებით შეუდგა მუშაობას, მაგრამ მალე მისი და სოციალ-დემოკრატიული მთავრობის გზები გაიყარა. მიზეზად 1924 წლის აგვისტოს აჯანყება იქცა, რომლის იდეასაც სპირიდონ კედია არ იზიარებდა. მისთვის მიუღებელი აღმოჩნდა ამ აჯანყების ნოე ჟორდანიასეული პოლიტიკური შეფასებაც. სპ. კედიას სიტყვით, ეს შეფასება ცხადყოფდა, რომ „მთავრობის მეთაურმა დატოვა ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი სარბიელი და გადაინაცვლა პარტიულ ასპარეზ-

ზე. დაუბრუნდა კლასთა ბრძოლის ქადაგებას და საბოლოოდ დაადგა... სოციალისტური იდეოლოგიის პოლიტიკას“.

სპირიდონ კედიამ მიზნად დაისახა „ქართველთა მთლიანობის აღდგენა ემიგრაციაში“ და ერთიანი ეროვნული ფრონტის შექმნა. ამ ფრონტის შემადგენლობა და ხელმძღვანელი ბირთვი არა პარტიული წარმომადგენლობის, არამედ პიროვნებათა შერჩევის გზით უნდა ჩამოყალიბებულიყო. ეს იდეა ემიგრაციაში პარტიული განცალკევების დაძლევისა და ყველა ეროვნული ძალის სამშობლოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის დროშის ქვეშ გაერთიანებას ითვალისწინებდა. ამ სულისკვეთებით იყო გამსჭვალული მის მიერ 1925 წელს დაარსებული ჟურნალი „სამშობლოსათვის“ და 1932 წელს გამოცემული გაზეთი „საქართველოს გუშაგი“.

სამწუხაროდ, სპირიდონ კედიას იდეამ ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის მხარდაჭერა ვერ პოვა. მეტიც, მისი თვალსაზრისი არც თანაპარტიელებმა გაიზიარეს. სამშობლოში სამ ნაწილად გაყოფის შემდეგ ხელახლა გაერთანებულმა საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიულმა პარტიამ შეკავშირების ნაცვლად, მცირერიცხოვან და ურთიერთდაპირისპირებულ ჯგუფებად იწყო დანაწევრება.

ემიგრაციის გახლეჩას ხელს საბჭოთა ბოლშევიკური ხელისუფლებაც უწყობდა. იგი ყველა საშუალებით ცდილობდა ჩირქი მოეცხო ემიგრაციის პოლიტიკური ლიდერებისათვის. მიზანში სპირიდონ კედიაც ამოიღეს. შეეცადნენ მის გადაბირებას, სახელის გატეხას და სხვ., მაგრამ ვერას გახდნენ.

კომუნისტები ნერგავდნენ აზრს, რომ ემიგრანტობა საბჭოთა სახელმწიფოს ღალატია და იგი პოლიტიკურ და სამოქალაქო სიკედილს ნიშნავს. სინამდვილეში ემიგრაცია პოლიტიკურადაც სიცოცხლისუნარიანი იყო და მოქალაქეობრივადაც აქტიური. ქართული ემიგრაციის ბევრ ლიდერს, მათ შორის სპირიდონ კედიას იცნობდნენ, ენდობოდნენ და აფასებდნენ დასავლეთის ანტიკომუნისტურ წრეებში. ეს უკანასკნელი თავის ურთიერთობებს და კონტაქტებს გაელენიან ადამიანებთან პირადი კეთილდღეობისთვის კი არ იყენებდა, არამედ სამშობლოს გასანთავისუფლებლად. ამ მხრივ მეტად საგულისხმოა სპირიდონ კედიას მონაწილეობა II მსოფლიო ომის დროს გერმანიის მიერ შექმნილ ქართულ ეროვნულ კომიტეტში და სხვ.

ქართულ-გერმანულმა თანამშრომლობამ 1914-1918 წლებში ჩვენი ქვეყნისთვის სასარგებლო შედეგები გამოიღო, – გერმანია საქართველოს დამოუკიდებლობის გარანტად იქცა. კაიზერ ვილ-

პელმ II-ისაგან განსხვავებით, პიტლერმა არ გაიზიარა საქართველოს სუვერენიტეტის აღდგენის გეგმა, რომელსაც ქართული ეროვნული კომიტეტი და მასთან დაკავშირებული გერმანელი მაღალჩინოსნები, – სამხედროები თუ პოლიტიკოსები ერთობლივად ამზადებდნენ.

სპირიდონ კედიაშვილი ოჯახი ჯერ კიდევ თბილისში შექმნა, ცოლად ქართული გიმნაზიის გამგე, ახალგაზრდა პედაგოგი სოფიო ჩიჯავაძე შეირთო. მათი ერთადერთი ქალიშვილი თეოც 1921 წელს თბილისში დაიბადა. სამშობლოდან გაძევებულ სპირიდონს ცოლ-შვილი საქართველოში დაატოვებინეს. დედა-შვილმა მხოლოდ 1928 წელს მოახერხა პარიზში ჩასვლა და სპირიდონ კედიასთან შეერთება.

ცნობილი პოლიტიკური მოღვაწის ოჯახმა საფრანგეთში ხელმოკლედ, მაგრამ ღირსეულად იცხოვრა. ეს პატარა ქართული კერა დღესაც არსებობს პარიზის შუაგულში. 20-30-იან წლებში ოჯახის არსებობის ერთადერთი სახსარი გიორგი მაჩაბლის პარფუმერულ კომპანიაში სპირიდონ კედიას საქმიანობიდან მიღებული გასამრჯელო იყო. სპირიდონს, როგორც გ. მაჩაბლის კომპანიონს, შეეძლო ცხოვრება უკეთ მოეწყო, მაგრამ ამ ზნეობრივად უმწიკლო კაცმა მაჩაბლის მემკვიდრეებისაგან ოფიციალურად კუთვნილიც კი ვერ მიიღო.

სპირიდონ კედიას მთელი ცხოვრების არსი თავისუფალი სამშობლო და მისი კეთილდღეობა იყო. სხვა საფიქრალი, სხვა საზრუნავე მას არც საქართველოში და არც უცხოეთში არ ჰქონია. სიცოცხლის ბოლომდე სჯეროდა, რომ ადრე თუ გვიან საქართველო კელავ აღიდგენდა დამოუკიდებლობას, რომ თვითონ თუ ვერ მოესწრებოდა ხუნდებაცრილი მამულის ხილვას, მისი მემკვიდრეობა მაინც არ დარჩებოდა გარიყული.

საქართველოს დიდი ჭირისუფალი და მოამაგე სპირიდონ კედია 1948 წელს 64 წლის ასაკში ისე გარდაიცვალა, რომ სამშობლოსთან კელავ შეხვედრის ბედნიერება აღარ ღირსებია. მაგრამ მისი იმედი და რწმენა გამართლდა. საქართველომ გაუძლო განსაცდელს, შეინარჩუნა ეროვნული თვითმყოფადობა და კიდევ ერთხელ დაიბრუნა საკუთარი სახელმწიფოებრიობა. ახლა იმ ადამიანების, იმ სახელების ისტორიაში დაბრუნების დროა, ვინც ამ იდეისათვის თავს სწირავდა, ვისაც სამშობლოს თავისუფლებისათვის წინათ უსამართლოდ სჯიდნენ და დევნიდნენ. სპირიდონ კედია სწორედ ერთი იმათაგანია.

კალისტრატე სალიას სიტყვით, სპირიდონ კედია იყო „ივერიის ერთგული გუშაგი, ქართველი ერის მარადიული იდეალის უკეთილ-

შობილესი წარმომადგენელი, რომელიც მთელი თავისი ენერგიითა და უანგარო პატრიოტიზმით მუდამ იღწვოდა ქართული საქმისათვის, მტკიცედ ატარებდა თავისუფლების დროშას, საუკეთესო დამცველი იყო ქართული აზროვნების“.

„საქართველოს დროშას უნდა წარეწეროს: სამშობლოს კულტი და ეროვნული იდეის ბატონობა“. „განვიმტკიცოთ ეროვნული ერთობა და საქართველო ახალ საგალობელს გააგონებს კაცობრიობის დიდ ოჯახს“ – სიოცარი მამულიშვილური სულისკეთებით განმსჭვალულ სპირიდონ კედიას ეს გამოთქმები, თავის დროზე მისი ცხოვრების კრედოს რომ წარმოადგენდა, დღეს სახელოვანი წინაპრისა და დიდი ერისკაცის პოლიტიკურ ანდერძად აღიქმება.

ოთარ ჯანელიძე

წერილები

ბრიტოლ ვეშაპელის წერილები სპირიტონ კედლას

20/IV 1923 პარიზი

ძვირფასო ძმავ სპირიტონ!

შენი პირველი წერილი ჩემთვის იყო ის, ქ-ბნ ღამბაშიძისამ რომ ჩამოიტანა – სხვა არ მიმიღია – მაცნობე რა მისამართით გამოგზავნე იგი და რაც საგულისხმო იყო შიგ – გამიმეორე მორიგ წერილში, თუ არ დაგეზარება.

ძვირფასო სპირიტონ! მე სავესებით გეთანხმები, რომ ის „წყეული“ საკითხები, შენ რომ იწერები, კორესპონდენციით – ფოსტით ვერ გადაწყდება ჩვენ შორის – ამისათვის საჭიროა პირადი მოლაპარაკება ჩვენი და მერმე კოლექტიური თათბირი ჩვენი მიმდინარეობის წარმომადგენელთა („კონფერენცია“), რაზედაც ჩვენ ბერლინელ მეგობრებს უკვე განცხადებული აქვთ სურვილი.

მხოლოდ მე მინდა ეხლავე იცოდე, რომ შენი მამულიშვილური განსჯა საქართველოსთვის მოქმედებისა ისეთივეა როგორც ჩემი, მიუხედავად იმისა, რომ შენი იქაური „ბინა“ – მეტეხი² – უფრო პატრიოტული ტრადიციის იყო, ვიდრე ჩვენი აქაური „ოტელუბი“ პარიზისა, ლონდონისა ან ბერლინისა ან გენუისა.

ყველა მაგ წყეულ კითხვებზე მიფიქრია (და ჩემს გარდა სხვებსაც უფიქრია, ალბათ, აქ); ბევრი რამ კიდევ ვთქვი შარშან (გენუის კონფერენციის წინ) რომ „ინტერპარტიული კონფერენცია“ გექონდა პარიზში (ჩვენს „დეკლარაციაში“, რომლის ასლი მანდაც აქვთ რ.გაბაშვილს³ და ლ.ჯაფარიძეს⁴ სტამბოლში).

მართალი ხარ, რომ მენშევიკური ტაქტიკა საქართველოსთვის მუშაობისა თან და თან სრულ სიკოტრემდე მიდის, რომ მას ძირითადი, თანდაყოლილი ცოდვები აქვს და რომ ეხლა მართლაც აქაური პოლიტიკური ცენტრი ინერციითდა მუშაობს მხოლოდ და შემოქმედებით უნარს სრულიად კარგავს...

ამ მხრივ, შენი გულწრფელი წერილი ჩემთვისაც კი ფრიად მნიშვნელოვანი ფაქტორი იყო, რადგან ჩემზეც მოქმედებს უსათუოდ აქაური ინერციის ჭაობი და ფსიხოლოგიური ქარი შენი ბარათისა უსათუოდ სასარგებლოა, მაგრამ ... მე არ ვიცი როგორ შეიძლება, პრაქტიკულად მე ანდა ჩვენ სხვა ამხანაგებს რომ

ევროპაში სხვაგვარად გვემუშავა ანდა კიდევ უფრო უარესი – როგორ შეძლებს შენ ანდა როგორ შეეძლებოთ ჩვენ აქ ერთად ყველა ამას იქით დამოუკიდებლად, ცალკე, მუშაობას მხოლოდ ჩვენი საკუთარი პრინციპების და ტაქტიკის მიხედვით, რასაც შენ „ახალ პოლიტიკას და ახალ მოქმედებას“ უძახი.

ჯერ ერთი, რომ ფორმალურად ძველ მთავრობას კიდევ არ დაუპარგავს ფუნქცია საქართველოს ლეგალური ეროვნული მთავრობისა და პარალელური მეორე ცენტრის შექმნამ შეიძლება საქართველოს საერთაშორისო სტატუსი შეარყიოს...

მაგრამ, ეთქვამთ, ამას გადვიფლით (მით უფრო რომ ძვ.მთავრობა ცნობილია დღემდის უმთავრესად პარიზში და ლონდონ-ანგორაში კი, სადაც შენ საჭიროდ მიგაჩნია ახალი მუშაობა – მენშევიკურ მთავრობას ეს სტატუსი თითქმის დაკარგული აქვს), მაგრამ...

რჩება მეორე კონტრ-ფაქტორი – ფინანსები – სადაა ის ეროვნული ფონდი, რომელსაც დამოუკიდებელი მუშაობის უზრუნველყოფა შეუძლია! მე არ ვიცი შენ რა პერსპექტივები გაქვს ამ მხრივ. ჩვენი ბურჟუაზია ან დაღარიბებულია ანდა (როგორც ა.კ.ხოშტარია) ბოლშევიკურ რუსეთთან „ნეგოციასონ“-ების გამო პოლიტიკურად იძულებულია პასიური და ნეიტრალური იყოს (ასე მითხრა თვით ბ.აკაკიმ, ბერლინში, მოსკოვს რომ მოდიოდა).

უცხო სახელმწიფოების იმედი?... არ ვიცი... სწორედ ამ კვირაში მომივიდა სტოკის¹ წერილი ლონდონიდან, სადაც მწერს, რომ ინგლისის მატერიალური დახმარების იმედი არ უნდა გექონდეს და გეირჩევს ჩვენს წრეს, შევეუთანხმდეთ ოსმალებს საქართველოს გასანთავისუფლებლად (ამას მნიშვნელობა აქვს და იმედია აქ ისე ჩამოხვალ, რომ ოსმალეთ-ანგორის პერსპექტივები გარკვეული გექნება რამდენადაც ეს დღეს შესაძლოა)...

ასეთია ის პირობები, რომელშიც შენ მოგიხდება ახალი სიტყვის საქმედ ქცევა.

მიუხედავად ამისა, მე მზად ვარ შენს ინიციატივაში მხარში ამოგიდგე – როგორც პირველი თანაშემწე... რომ ჩამოხვალ მოვილაპარაკებთ, პარტიულ გზას გავარკვევთ, ძვ. მთავრობის პარტიასთანაც ვითათბიროთ და თუ საჭირო იქნება, მერმე გარდავლოთ რუბიკონი. სრული რწმენა მაქვს რომ ამ საკითხების შესახებ ჩვენ ერთ და იმავე დასკვნას დავადგებით და მთლიანობა აზროვნებისა და მოქმედებისა ჩვენს შორის პირველი შეხვედრისთანავე აღსდგება, რასაც სათანადო გავლენა ექნება მთელი პარტიის ამოპრაებაზე მისი მისიის შესასრულებლად.

ძალიან საგულისხმოა შენი დაფასება „დამოუკიდებლობის კომოტეტისა“—ამის გამო მე ზოგიერთი „რეფორმების“ მოხდენა მოეთხოვე ძველ მთავრობას, რასაკვირველია, ამას პალიატიური ხასიათი აქვს შენს ჩამოსვლაძდის. ამაზე დაწერილებით შეხვედრისას, აგრეთვე „ნ.ნიკოლაძის საქმეზე“, რომელიც ძლიერ წააგავს ნ.ნიკოლაძის შერიგების პირველ ტრადიციას (ალექსანდრე მესამეს დროს) და რომელიც ყოველ შემთხვევაში ნოე ჟორდანიას თხოვნით და დავალებით აწარმოვა ნ.ნიკოლაძემ. ჩამოსვლისას გაჩვენებ ამის საბუთებს. მაშ ასე, ნახვამდის.

ფუქსს ვაგზავნიტ* 1700 ფრანკს გზის ხარჯად — წამოსასვლელად იყოფინე როგორმე — და რომ ჩამოხვალ შენი მონაწილეობით ვიანგარიშით ჩვენი აქაური პარტიული ფონდის წარსული და აწმყო და რაც რჩება (შედარებით ძლიერ მცირე) გაეანაწილოთ ყველა მანდაურ ამხანაგთა მდგომარეობის მიხედვით. ცადე, რაც შეიძლება მალე წამოხვიდე — ეს ყოველმხრივ უმჯობესია — შენთვისაც და საზოგადოდ ჩვენი მუშაობისთვის. წამოსვლისას და მარსელიდან (ზღვით გირჩეენია წამოსვლა, რომ მარტო ფრანგული ეიზა გეყოს) დეპეშა მომწერე (Chateau. Leuville Orge par Monthlery. Seine Oise) რომ დაგეხვდე პარიზში, ხოლო თუ მანამდის წერილს მოიწერ — ადრესი ასე იყოს (რომ კიდევ არ „დაიკარგოს“) — Monsieur Bonquet. Leuvillee son Orge. Par Monnthlery. Seine et Oise. Priere de remettre a M. Veshapely) (წერილი დააზღვევინე).

სალამი რეზოს⁸, ლელის⁹, შალვას¹⁰, ალექსანდრეს¹¹. გისურვებ ყოველივე კეთილს შენ და შენს ოჯახს. გულწრფელად შენი ერთგული გრიგოლ ვეშაპელი.

* დავაგვიანეთ რადგან ნ.ჯაყელი¹², ურომლისოდ ჩეკის გამოწერა არ შეგვეძლო, აქ არ არის და სხირტლაძეს ვაგზავნიებთ.

26 მაისი 1923წ. ლევილი.
(მენშევიკებს გაუხმა თავი — სადა ვართ ამ დღეს!)

ძვირფასო ძმაო სპირიდონ! სალამი!

პასუხის დაგვიანებას დაზარებად ნუ ჩამომართმევ. შენი წინა (მეორე) წერილი იმდენად მნიშვნელოვან საქმეებს ეხებოდა რომ ზოგიერთი საქმის გაგება და გამორკვევა იყო საჭირო, სანამ

გადაჭრილ აზრს გაცნობებდი (ესეც ალბათ პოლიტიკურ „პროფესიონალიზმის“ შედეგია – დაგვიანება), ამასობაში შენი ახალი ბარათიც მივიღე და ერთად გიპასუხებ ჩქარა.

ჯერ ჩვენი პარტიული ტაქტიკის შესახებ – იმის „პანდან“-ათ რაც ექვთიმეშა გაცნობა აქაური ჩვენი „კომიტეტის“ (ანუ უკეთ ჯგუფის) სახელით: მე პირადად კერძოდ მქონდა ლაპარაკი ნ. რამიშვილთან¹ და ნ. ჟორდანიასთან იმის შესახებ, რომ ჩვენი პარტიის გაელენიან პირებში (ანუ ლიდერებში) ხორცის ისხამს აზრი დამოუკიდებელი ძველი მთავრობიდან პოლიტიკურ მუშაობის შესახებ ევროპაში – განსაკუთრებით – ოსმალეთ-ინგლისში, რადგან აქამდის ძველი მთავრობის ე.ი. სოც. დემ. პარტიის მიერ ნაწარმოევი მუშაობა ლიკვიდაციასა და გაკოტრებას მიაღება... რას იტყვიან, ამაზე? აზრთა გაცვლის შემდეგ ორივე ნოემ (პარტიის სახელით ოფიციალურად პასუხისმგებას კისრულ ბოზენ ნათქვამის განხორციელებაში) აღიარეს, რომ თუ ჩვენ პარტიას აქვს პოლიტიკური დახმარების ვექსელი ინგლის-ოსმალური სახელმწიფო მმართველ წრეებიდან და იმ შემთხვევაში თუ ჩვენი არასოციალისტური წრე გაუძღვება საქმეს, არის ანგარიშიანი იმედი, რომ საქართველოს განთავისუფლება აქტიურ საკითხად გადიკცევა ინგლის-ოსმალეთისთვის – მაშინ ძველი მთავრობა გადადგება და ხელმძღვანელობა დაეთმობა ყოველმხრივ ჩვენს წრეს. ხოლო გამონახულ იქნება ისეთი ფორმა უფლების გადაცემისა, რომ ძველი მთავრობის იურიდიული პრივილეგიები ევროპაში ახალსაც გამოადგეს. 2) მაგრამ ამბობენ ისინი (და ამ შემთხვევაში მგონი შორს არ არიან სიმართლიდან), ასეთი ფართო პერსპექტივები ნამდვილად ჩვენ არა გვაქვს ინგლის-ოსმალეთში დღეს-დღეობით და საქმე ეხება იმ ტენდენციების უკეთ გამოყენებას, რომელიც ისახება ინგლის-ოსმალეთში და ამისათვის საჭიროა რეფორმები და რეორგანიზაცია ძველი მთავრობის მიერ წარმოებულ პოლიტიკურ მუშაობისა და აპარატისა ყოველგან (აქაც და მანდაც – სტამბულში) – მაშ ამ შემთხვევაში სოც. დემ. პარტიის საესებით მოშორებას საქმიდან აზრი (პოლიტიკური ანგარიშით) არა აქვს და მასთან კოალიცია (როგორც ჯერ-ჯერობით მაინც მთავარ რეალურ ძალასთან საქართველოში) ჩვენი პარტიის მიერ არ უნდა იქნას უარყოფილი (თუნდაც ჩვენ სამართლიანი იმედი გექონდეს – ხვალ-ზეგ საქართველოში მთავარი საოპოზიციო ძალიდან უმრავლესობის ხელმძღვანელ პარტიად გადაქცევისა). ამ შემთხვევაში საჭიროა მხოლოდ ორივე ამ პარტიის უფრო მნიშვნელოვანი და რეალური კოალიცია ევროპაში და საქართველოში სამუშაოდ. ამისათვის საჭიროა თავდა-

პირველად ჩვენი ორი პარტიის წინასწარი შეთანხმება (რადგან სოც. ფედ. და სოც. რევ. ფიქტიურ ძალებთან პარიტეტულად შეთხმებას არც ძალა და არც ჩვენი ინტერესები არ მოითხოვს – მათთვის შეიძლება გამოენახოთ ისეთი ფორმა, ამ ჩვენ წინასწარ შეთანხმებას რომ შემოუერთდნენ შემდეგ უმტკივნეულოდ). ამისათვის ჩვენ შეგვიძლია ძველი მთავრობის რეორგანიზაცია და მერმე რეორგანიზაცია პოლიტიკური აპარატისა ინგლის-ოსმალეთში სამუშაოდ (ლონდონში და კონსტანტინოპოლში). ამისათვის ჯერ საჭიროა ჩვენი პარტიის კონფერენცია პარიზში და პარალელური ან შემდეგი მოლაპარაკება, შეთანხმება და ხელშეკრულება ძველი მთავრობის პარტიასთან. მე პირადად მომხრე ვარ ამ მეთოდით გადავშინჯოთ ჩვენი პარტიის დამოკიდებულება სოც. დემოკრატებთან, თორემ პრინციპიალურად რომ კოალიცია უარყოფთ (უნდა გვახსოვდეს რომ ჩვენმა პარტიამ ფორმალურად მიიღო ინტერპარტიული შეთანხმება საქართველოში და აქაც), მე მგონი შევცდებით – მართალია სოც. დემ. იმდენად დასუსტდნენ საქართველოში (და მთელს ქვეყანაშიც... – ფაშიზმის ერაა!) რომ უჩვენოდ მუშაობა არ შეუძლიათ, განსაკუთრებით ევროპაში, მაგრამ მეორეს მხრივ, ჩვენ ისე არ გაეპლიერებულვართ ორგანიზაციულად (მარტო პსიხოლოგია არ კმარა!) რომ სოც. დემ. ცალკე (რაც ფატალურად ნიშნავს მათ წინააღმდეგ) მუშაობა და ერის გაძლოლა შეეძლოთ, განსაკუთრებით საქართველოში.

მე, მართალი გითხრა, დიდი იმედი არა მაქვს მაგალითად იმ ჩვენი პარტიის გარეთ (ე.ი. უპარტიოდ) მყოფ კრებულისა, რომლის იმპოზანტურ ფიგურებში შენ დიდ იმედებს ხედავ. მე პირადად თუ მჯერა ჩვენი მიმართულების გამარჯვება – იმავე პარტიულ, სექტანტურ-დისციპლინარულ-ორგანიზაციული მეთოდით, რა მეთოდით თავის დროზე მესამე დასელები გაბატონდნენ საქართველოში (თუმცა ილია¹⁵ რასაკვირველია უფრო იმპოზანტური იყო ვიდრე ჭლექიანი და ბლუკუნა სოციალ-დემოკრატები) და რა მეთოდიც იხმარა ფაშიზმმა იტალიის ჭკუაზე მოსაყვანად...

ყველაფერს ამას, რასაკვირველია, პირადი მოლაპარაკება უნდა ჩვენს მხრივ და რაზეც ჩვენ შეეთანხმდებით, იმას ჩვენ კოფერენციასაც განვახორციელებიებთ და სოციალ-დემოკრატიულ კოლეგიასაც.

მაშ ისევ შენ ჩამოსვლაზეა საქმე. ეხლა ფულზედ! შენს 3 ამხანაგს (1-ალექსანდრეა¹⁶ ვიცი. დანარჩენ 2-ში ვის გულისხმობ?) ემიგრანტს რომ შენ ადრე გამოეშვიოთ – მათთვისაც შეიძლება აქედან უფრო გვეზრუნა საერთო ინიციატივით...

ყოველ შემთხვევაში იცოდე, სპირიდონ, რომ ჩვენ აქ რომ პარტიული ფონდი გეისყენია, სულ დიდი კონფერენციის ხარჯებს რომ გაუძღვეს (5 000 გეაქვს. ორჯერ მეტი იყო, მაგრამ სწორედ შენი წერილის მოსვლამდის გეაზავამ¹⁷ წაიღო იმ პირობით რომ 3-ჯერ მეტს შემოგეწირავს თუ ინგლისური ვალი გაანადღა)*, რომ ჩამოხვალ – გაიცნობ ყველა ანგარიშს – თუ კიდევ დარჩი მანდ გამოვაგზავნიებ. ასე თუ ისე შენი გზის სახარჯო უნდა გამოგიგზავნოთ ახლავ, მაგრამ საქმე იმაშია რომ ნ.ი. ჯაყელი ისევე პარიზს გარედან (მონტე-კარლოშია) და უიმისოდ ჩეკის გამოწერა არ შეიძლება (სხირტლაძე მგონი მეტს ვერ იკისრებს). თუ დაგვიანდა, მაშინ სახელმწიფო თანხიდან ეთხოვთ გეასესხონ ან მოგცვენ, გამოგზავნას დეპეშით გაცნობებთ.

ეხლა აქაური ამბები. მოწოდების საქმე ასეა: პოლიტიკური პარტიების წარმომადგენელებმა ხელი მოაწერეს მას მხოლოდ იმ პირობით, რომ ინტერპარტიულ კომიტეტს ან პარტიათა ცენტრებს თბილისში გადაეწყვიტათ საკითხი – გამოქვეყნდეს თუ არა ეს მოწოდება. თუ ამ ჟამად თბილისში არც პარტიულს და არც ინტერპარტიულ ცენტრს არ შეუძლია ფიზიკურად ამ საქმის გაკეთება, მაშინ სტამბოლის ჩვენი პარტიული კომიტეტის აზრი გარდამწყვეტია და შეგიძლიათ ეს აცნობოთ ვისაც ჯერ არს მანდ, რომ მოწოდება შეჩერდეს და აღარ გამოქვეყნდეს.

ეხლა აქაური ინფორმაცია – რასაკვირველია რაც გახუთებში იბეჭდება, ის თქვენ თვითონ იცით, რომ არ გაგიმეოროთ, მაგრამ მაინც უნდა ვთქვა, რომ გარდამწყვეტი მნიშვნელობა ექნება ინგლის-რუსეთის ხელშეკრულების ბედს¹⁸ – ან გაწყდება და ინტერვენციების ხანა განახლდება (Николай Николаевич¹⁹-ი და თანხმდა მთავარსარდლად თავის გამოცხადებას და ამჟამად აქ, პარიზშია) ან და ხელმეორედ შევა ძალაში ის *modus vivendi*, რომელმაც გაყო 1921 წელს რუსეთისა და ინგლისის გავლენის სფეროები აზიაში ჩვენდა საწინააღმდეგოდ...

პრაქტიკული ღონისძიებების მხრივ გვინდოდა ავალიშვილი²⁰ შეხვედროდა ვანსიტარტს (კერზონის²¹ სეკრეტარს) მაგრამ მან ამ მისიაზე უარი სთქვა. ჩვენი წინადადებით, გ. მაჩაბელს²² მიანდეს ისმეტ-ფაშის²³ ნახვა ლოზანში. გიორგი აქაც იყო, საერთოდაც მოვილაპარაკეთ (იგი თანახმაა იმ აზრებისა, მე რომ გწერ კოალიციის გადაშინჯვაზე), გუშინ წავიდა და ვეღოთ მის დაბრუნებას ორშაბათს. თუ რა შედეგი მოყვება მის შეხვედრას ისმეტთან (თუ გახსოვს 1914-ს რომ ქართულ-ოსმალური აქტი დაიწერა,²⁴ ის ისმეტის მონაწილეობით იყო), გაცნობებთ ცალკე.

რეგულიარ ინფორმაციას მოგაწედი სტამბოლს, ყოველთვის როცა მაქედან წერილი მომივა, იმის საპასუხოდ. ჩვენი გვინდა აქ ინფორმაცია დამოუკიდებლობის კომიტეტისა და ჩვენი პარტიის ცენტრის შესახებ. არის თუ არა საქართველოში ჩვენი პარტიის მომქმედი ცენტრი? (ცენ. კომ.) დამოუკიდებლობის (ინტერპარტიული) კომიტეტი არსებობს თუ არა ფაქტიურად დღეს. თუ არსებობს, ჩვენი პარტიის წარმომადგენელს რა როლი აქვს მის მუშაობაში. ეს კითხვები ფინანსიურადაც არის საგულისხმო, რადგან დამ. კომ. აქედან ყოველთვე 39 000 ფრანკი ეგზავნება და უნდა გაეიგოთ ეს ფული ვის მიდის ბოლოს და ბოლოს. თუ ინტერპარტიული კომიტეტი აღარ არის, მაშინ ფული ცალ-ცალკე პარტიებმა უნდა ჩაიბარონ...

მაშ, ნახვამდის შენი ერთგული გრიგოლ ვეშაპელი².

P.S. ნ. ნიკოლაძეს მივწერე Times-ის შესახებ. აქაურ სამხედრო კაეშირზედაც ეუთოსარი ზოგიერთს. დ. შალიკაშვილის²⁶ ძმის შესახებაც მალე გაცნობებ საქმის ვითარებას.

P.P.S. დამაგიწყდა მეკითხა – რას გულისხმობდი, მეორე წერილში რომ ამბობდი – „თუ უარყოფითი რეზოლუცია მივიღეთ – „გეზის შეცვლა“ დაგეჭირდებაო“ – ვის მიმართ – რუსეთისადმი?

*შენი მონაწერი ეუთოსარი – ამბობს, მე როგორც კერძო ადვოკატი - ვეჭილი ისე ვმოქმედებ ამ საქმეშიო.

ქვირფასო ქმარ გრიგოლ

I, VI, 23 სტამბოლი

ერთი ორი საათის წინ, ვიდრე შენი წერილი მომივიდოდა, გუშინ, 31 მაისს, დღის 2 საათზე, სტამბოლში გაველით გაჩერებულმა, ერთმა ქართველმა გემიდან გადმომაწოდა გაზეთი „კომუნისტი“, სადაც ჩვენი საუკეთესო მეგობრების და მოქმედი ამხანაგების დახვედრის შავი ამბავია მოთხრობილი. წააქციეს და თავი მოსჭრეს კოტე აფხაზს!..²⁷ კეთილშობილი და მორიდებული, გონიერი და მყარი ვით კლდე, ჩვენი აფხაზი, აწ სხვერპლად გაღებული სამშობლოს დიდებისათვის, ხასიათი იყო საქართველოსი. ის დიდი ქართველები, რომელნიც ჰქმნიდნენ საქართველოს და კიდევაც შეუქმნიათ იგი, მე მხოლოდ კოტე აფხაზის სახით მყავდა, ამ ჩვენს დროში, წარმოდგენილი. დიდი ილიას წაქცევის შემდეგ, ეს პირველად ვიგრძენი საქართველოს სინამდვილიდან ქართული ხასიათის ამოთხრის ტკივილები. ილიას და კოტეს სისხლის ნათესაობა უშედეგო შემთხვევა როდი იყო. მან ილიას ხასიათი კოტეში გამოქსოვა. დიდი ქართველები თუ ოდესმე გეყავდა, ისინი მხოლოდ ილიას და კოტეს ტიპისა უნდა იყვნენ. პატარა ჩვენი ქვეყანა დიდ საქართველოთ, ნამდვილ საქართველოთ მხოლოდ ასეთი ადამიანების მეოხებით გადაიქცევა. თავის დღეში ჟორდანია და ურატაძეები²⁸ საქართველოს ვერც ააშენებენ და ვერც შექმნიან, თუნდაც რომ ათასი წლითაც თავიანთ გეგმონია იქ დაიმკვიდრონ! საქართველოს ხასიათს არც ერთი წარმოდგენს და არც მეორე. ესენი წარყენილი ელემენტებია და დროთა სიავემ ისინი რაც გინდ ღრმად შეასვას საქართველოს სხეულს, ეს უკანასკნელი, თუ მას გადააშენება არ უწერია, თავისი გამომთვლების პროცესში, მათ გარეთ გამოდენის, თვისგან განიჭრის და განიშორებს! სიცოცხლის ფუნქცია ნაყარების ელიმინაცია... ვინც ადამიანს ორი საგაზეთო წერილით და სამი სამიტინგო სიტყვით აფასებს – უნდა ვაღიარო, რომ საქართველოში სხვა საზომი არც მუშაობს – მას ზემო ნათქვამი გაახელებს... ზედაც გადაყოლოდეს! თავის უგუნურების მართებული სხვერპლი იქნება...

დიდი აქტიური წევრი იყო ჩვენი, აწ განსვენებული კოტე. საქართველოს სირცხვილს იგი შურისძიების ენერგიით შეეკუშა. მისი მშვიდი და დალაგებული გარეგნობის ქვეშ ძლიერი ხულის ტალღები გორაობდა. ჩვენი მომქმედი მთავარი ცენტრის

თავმჯდომარე იყო და თანაც საერთო სამხედრო ცენტრის წევრიც—
შეგროვდით იქაური ამხანაგები ვინც ხართ, მიდით და ნუგეში
ეცით მის განადგურებულ მეუღლეს ელენე აფხაზს და მის ვაჟს...

დახვრიტეს გენერალი ანდრონიკაშვილი²⁹, იშვიათი პიროვნება.
გმირი მხედარი. ძალიან განათლებული და გონიერი გენერალი.
ფაქიზი. პატრიოტი. მუშაობდა ჩვენთან.

დახვრიტეს გენერალი ვარდენ წულუკიძე³⁰ რაინდი. უშიშა-
რი მეთაური. პატრიოტი.

დახვრიტეს როსტომ მუსხელიშვილი³¹ პოლკოვნიკი, პატრი-
ოტი, გონიერი, დიდი მუშაკი. მუშაობდა ჩვენთან.

დახვრიტეს... მაგრამ... მიმიძიმს ყველასი ჩამოთვლა. სიას და-
ვაშაძეები და თან გაახლებთ...

პანაშვიდი გადაიხადეთ. თუ ქართველი მღვდელი იშოვნება,
რა თქმა უნდა საეკლესიო პანაშვიდი ემჯობინება.

სულ დახვრეტილია 15 კაცი. სულ ჩვენები არიან. საწყალი
სიმონიკა მუხრანსკიც³² ახალგაზრდა ოფიცერი. ძველი ქართვე-
ლური სიამაცის! ხომ ხედავ, ნამდვილი სხეურპლები ვის ბანაკ-
იდან იწირვებიან.

ამბობენ, კიდევ 12 კაცია დასახვრეტიო. ალბათ ამათ რიგებ-
ში მოჰყევებიან გენერალი მაზნიაშვილი³³ და ჩვენი იშვიათი ახ-
ალგაზრდა პატრიოტი ოფიცრები – მახარაძე, მესხიშვილი, თუხ-
არელი და სხვა.

25, 26 და 27 მასიური დატყერები მომხდარა თბილისში და
ბათუმში, სულ 800 კაცია დაჰატიმრებული. გადაასახლეს რუსეთ-
ში კიდევ ერთი პარტია დატყერილები, რეპრესიები მკაცრდება.
მტერი ყოველ ღონეს ღონობს საქართველოს სული გაანადგუროს.
საჭიროა მდგომარეობის შეფასება. თქმა არ უნდა, რომ თავს
დიდი უბედურება დაგვატყდა. ასპარეზი დაგვიცარიელეს მარ-
თლაც თავი და ღირსეული კაცებისაგან. მათ სანაცვლოს ვეღარ
ვიშოვით. რა ექნათ, რა გზას დავადგეთ, როგორი პასუხი გავსცეთ
თუ ეხლავე თუ შემდეგ უფრო გამწედ. ყოველივე ეს გამოსარკვე-
ვია. საჭიროა რეაქცია ფიცხელი, გონიერი და მტკიცე. ჩვენ კი
ისეთ მდგომარეობაში ვართ, რომ უბრალო დეკემბის ფულიც ეერ
გვიშოვნია. ამას წინათ თბილისიდან შემოგვითვალეს, ყველა მოე-
ლინებულ უბედურებასთან ერთად ძველი ჭირი, შორიდან გამოყ-
ოლილი სულს გეიხუთავს და გეახნობსო – უფულობაზე ამ-
ბობენ. თანაც საჭიროა, რომ ხალხის მორალი ავსწიოთ პასუხ-
ისმგებელი პირების ჩამოსვლითაც. საჭიროა ახალი წყება, ახა-
ლი ხალხის, რომელიც მხნედ იმოქმედებს და იმედინად დასწერს
და ილაპარაკებს. ამოდენა ვეებერთელა პასუხისმგებლობა გვაწ-

ვეს, ასეთი დიდი საქმეა გასაკეთებელი, ჩვენ კი ვერაფერს ვახერხებთ... ერთი დაუფიქრდი ყოველივე ამას. მომიძებნეთ კაცებიც და საშუალებაც. შეუძლებლად არ მიმაჩნია აღნიშნული საჭიროების დაკმაყოფილება. აუთავდებით, რომ ნიეთიერი საშუალება იყოს...

გადავიდეთ შენს საკითხებზე. საქართველოდან მესამე თვეა, რაც წესიერი ინფორმაცია არ მოგვსვლია. ამიტომ არ ვიცი, რას წარმოადგენს სინამდვილეში დამოუკიდებლობის კომიტეტი, ან ვინ არის იქ ჩვენგან. ისე კი მგონია, რომ დამოუკიდებლობის კომიტეტი ფაქტიურად არ მოქმედებს. ფული თუ მთელი არა, მისი 90% მენშევიკების კასაში უნდა მიდიოდეს. რაც ჩაიჯიბეს ისიც კმარა, რომ მდგომარეობის გამორკვევამდე კიდევ ახალ-ახალი თანხები არ ეაყლაპეინოთ. ამიტომ მიიღე ზომები, რომ მორიგი თანხები არ გაიგზავნოს. ეფიქრობ, რომ გაგზავნილი თანხა კიდევ რამოდენიმე თვე ეყოფა დამოუკიდ. კომიტეტს, თუ იგი მას მიდიოდა. იმდენი ხარჯები მას საკუთარი აპარატის შესანახად არც კი ექნებოდა, რომ თვიური 40000 ფრანკი არ ყოფნოდა. მეორეს მხრით, ჩვენი ხალხის ჩივილი სრულიად უსახსროდ ყოფნის გამო იმას მიმტკიცებს, რომ აქედან მისული ფულიდან ჩვენი პარტია არაფერს ღებულობს. ყველა ამ მოსაზრების ძალით ფულის გაგზავნა უნდა შეჩერდეს, ვიდრე დამოუკიდ. კომიტეტის მდგომარეობა არ გამოირკვევა. ამის დამოუკიდებელივ გადადგით ნაბიჯი, რომ დარჩენილი ფულიდან ეხლავე მოგვეცეს განსაზღვრული თანხა (რაოდენობა რაც შეიძლება დიდი უნდა იყოს წამოყენებული, რომ მინიმუმში მაინც მივიღოთ) იმ რამოდენიმე 100000 ფრანკის საპირდაპიროთ, რომელიც მენშევიკების პარტიამ ერის ქისიდან ამოიღო და თავის თავს დაახარჯა. ამ მოთხოვნის კანონიერება და საფუძვლიანობა აშკარაა თავისთავად. ამავე მოთხოვნის სასარგებლოდ შეიძლება იმ პოლიტიკური მომენტის გამოყენებაც, რომ დღეს, ჩვენი და მენშევიკების ერთად ყოფნისა და მოქმედების დროსაც, განსაკუთრებულის უპირატესობით ჩვენი მუშაობა საჭიროა ზოგ ცენტრებში, როგორც ოსმალეთსა და ლონდონში. თუ ისინი წრფელის გულით თანახმანი არიან ჩვენთან საერთო მოქმედებისა და გულწრფელად გრძნობენ, რომ ბევრგან მარტო ჩვენი ხელით შეიძლება საქმე გაკეთდეს, თუ ეს საერთოდ შესაძლებელია, მაშინ ამ წინადადებაზე უნდა წამოვიდნენ და სამუშაო ფული გაიღონ. ეს წინადადება, ამხანაგთა წრეში მისი გატანის შემდეგ, კოლექტიურად დასვით და ენერგიულად დაიცავი.

სპ. კედია

აპრილი 1923

ბ-ნო სპირიდონ,

ამას წინეთ სულ მოკლე ბარათი გაახლეთ და მეგონა ის ველარ მოგისწრებდათ სტამბოლში, ვინაიდან საჩქაროთ აქ მოგელოდით, როგორც წინეთ გეპატიუებოდით. შემდეგ თქვენი წერილის შინაარსი გრ. ეშაპელია გაგვაცნო, შევეყარეთ კომიტეტი და ყურადღებით მოვისმინეთ თქვენი აზრი განზრახული პოლიტიკური საფეხურების გადადგმის შესახებ. შედეგი სხდომისა იყო ის ერთხმად მიღებული ტელეგრამა, რომელიც გამოგიგზავნეთ. ახლა მინდა სულ მოკლედ განვმარტო შინაარსი ტელეგრამისა. ჩვენის, ესე იგი საფრანგეთში მყოფი ჩვენი პარტიის წევრების აზრით, აუცილებლად საჭიროა თქვენ გაიცნოთ ის, რაც გაკეთებულა ან ცდილა რომ გაკეთებულიყო აქ საზღვარს გარეთ ამ ორი წლის განმავლობაში და თქვენ ჩვენ გაგვაცნოთ ახლანდელი საქართველოს მდგომარეობა და სულისკვეთება, უამისოდ ჩვენც და თქვენც ცალმხრივი წარმოდგენა გექნება საერთო საქმის მდგომარეობაზე და შეცდომასაც ადვილად ჩავიდენთ. ბეერჯერ იყო მოსინჯული ნიადაგი, ბევრი ცდა იყო დაგვეინტერესებია ინგლისი და სათათრეთი, როგორც მთაწერობის მხრით საერთოდ ისე ჩვენი პარტიის მხრითაც. მაგალითად, ნ. ნიკოლაძეს ჰქონდა მანდატი თავისუფლად მოქმედებისა და იმოქმედა კიდევ, მაგრამ იმ ხანაში, როდესაც ლოიდ ჯორჯი იყო სათავეში ინგლისში და სათათრეთს მჭიდრო კავშირი ჰქონდა ჩრდილოეთთან, არაფერი გამოვიდა. ნ-ქემ წერილობითი განცხადებაც წარადგინა პროტოკტორატის შეიძლებით. გრ. ეშაპელიც მუშაობდა იქ. თათრებმა იმ დროს პირდაპირ განაცხადეს, რომ მათ თავის მოკავშირეებისათვის პირის შექცევა არ შეუძლიათ, რადგან ამ გეზმა მათ დიდი სარგებლობა მოუტანა. ეხლა რასაკეირველია მდგომარეობა შეიცვალა, ანუ უკეთ ვთქვათ, შეცვლის პერიოდშია და ეს ჩვენთვის ხელსაყრელია. ეხლა ერთიც და მეორეც ცოტა უფრო ხალისს იჩენს გველაპარაკოს და ზომებიც მიღებულია ქაფის გაბმისა, მაგრამ საკითხი ესაა, გაერთიანებული ფრონტი სჯობს სამოქმედოთ, თუ მარტო ჩვენი პარტიის გამოსვლა. ჩვენის აზრით, თუ ოდესმე საჭირო იყო გაერთიანებული ფრონტი, ეხლა უაღრესად უფრო საჭიროა. დიდ ევროპის სახელმწიფოთა თვალსაზრისით, საქართველო პატარა ქვეყანაა, ქართველები ერთი მუჭა ხალხია და მათ დამოუკიდებლად ცხოვრება და სახელმწიფოს შექმნა არ შეუძლიათ. ზურაბ ავალიშვილის აზრით, ჩვენი საქმე მაშინ დაიმარხა, როდესაც ინგლისელები გვირჩევენ საძივე კავკასიის რესპუბლიკა გავერთიანებუ-

ლიყავით და სომხებისთვის ნაწილი ბათუმის ოლქისა დაგვეთმო. ამის უარყოფაში ის კ. ჩხეიძეს³ ამტყუნებს. ეხლა წარმოიდგინეთ, რაღა ვიქნებით ევროპელების თვალში, თუ ჩვენ⁴ შიაც, ქართველებ-შიაც ერთსულოვნება არ შეგვწამეს და ერთიერთმანეთს დავეწყუეთ მათ წინაშე კინკლაობა, „თვით არ იყო ძმარიო და შით ჩავიდა წყალიო“ ეს იქნება. რაღა თქმა უნდა, ჩვენმა მმართველმა პარტიამ და მთავრობამ ათასი დანაშაული ჩაიდინა, ევრაფერში შემოქმედება და უნარი ვერ გამოიჩინა, მაგრამ ჩვენ სხვა მთავრობა არა გვყავს, ეს მთავრობა ანტანტის მიერ ცნობილია, მას ანგარიშს უწევენ, ახალ მთავრობას ჩვენ საზღვარს გარეთ ვერ შევქმნით, ავი თუ კარგი ის უნდა გავამაგროთ და მხარი დაეუჭიროთ. ჩვენს პარტიას ამ მთავრობასთან თქვენის დასტურით წარმომადგენელი ყავდა და ყავს გრ. ევშაპელის სახით, მე როგორც პრეზიდენტის წევრი ვიღებდი მონაწილეობას და ჩვენს დაუკითხავათ და მონაწილეობის გარეთ პოლიტიკური საკითხები არ გადაწყვეტილა და არც ნაბიჯები გადადგმულა, მაშასადამე მონაწილე და პასუხისმგებელი ვართ ამ პოლიტიკისა. საქართველოდანაც განთავისუფლების კომიტეტის მდივანიც⁵ ჩვენი პარტიის წევრი ყოფილა. დიდი და მიუტეველი დანაშაული მხოლოდ ის არის, რომ ფული გასული წლის მაისამდე სხვა პარტიებს არ მიდიოდათ თურმე. ამის შესახებ გამოძიება წარმოებს. ამ წერილით აზრათ არ მაქვს ყველა საბუთები, მოსაზრებანი და მოტივები მოვიყვანო, თუ როგორი დამღუპველი იქნება ჩვენთვის ჩვენი პარტიების დაქსასვა საზღვარს გარეთ. ეს მხოლოდ პირად აზრთა გაცემა-გამოცვლით შეიძლება მხოლოდ. მთავრობა და აქ მყოფი სხვა პარტიის წარმომადგენელნი მზათ არიან ყველა ზომები მიიღონ განსახორციელებლად თუ კი რაიმე საჭირო ახალ ზომას ეურჩევთ, თუნდ სულ გადადგომამდის. ამიტომაც არის, რომ აქ მყოფი წევრები ჩვენი პარტიისა და ზოგი ბერლინში მყოფნიც, ვისთანაც ჩვენ მიწერ-მოწერა გვაქვს, იმ აზრისა არიან, რომ ეს კითხვები ყველა კონფერენციასედ უნდა განირჩეს და მას შემდეგ შეიძლება მხოლოდ მიღებული გეგმის გატარება. რასაკვირველია, უსახსრობის გამო ჩვენ ყველა წევრებს, ვინც საზღვარგარეთ არის, ვერ მოვიწვევთ. კონსტანტინოპოლიდან თქვენ იქნებით, ბერლინიდან გრ. ალშიბაია და ლონდონიდან ნ. ნიკოლაძე. სხვები – ვინც აქა ვართ. კონფერენცია პარიზში სჯობია, ვინაიდან გერმანიაში ახლა ვიზას არ იძლევიან და იქ შეკრება უფრო ძვირად დაგვიჯდება. რადგან იმედი მაქვს, რომ თქვენ მალე გნახავთ აქ, ამიტომ სიტყვას აღარ გავაგრძელებ და გისურვებთ ყოველგვარ წარმატებას.

პატივისცემით ექ. თაყაიშვილი.

რომი 18/5 1923.

Vicolo 5.Nicolo la Tolentino, 20.

ძვირფასო სპირიდონ,

უდიდესი ბოდიში, რომ მაშინათვე ვერ გაგეც პასუხი და არ მოგილოცე შენი განთავისუფლება მხეც და ვერაგ ბრჭყალებიდან. საშინლად გამეხარდა შენი ამბის გაგება. გეხევეი... უფრო მეტად გამახარა ჩვენი სულის და აზრების ერთოვნებამ, ჩვენს კავშირს მაგარი ფესვები ჰქონია გადგმული ჩვენს არსებობაში და ვერც მტერმა და ვერც სასოწარკვეთილებამ ვერ შესძლო მათი დარღვევა. რაზედაც შენ მწერ, აგერ კარგა ხანია რაც მოსვენებას არ მაძლევს და სულ იმის ფიქრში ვიყავ, თუ როგორ და რანაირად გამეხორციელებინა ეს გეგმა. დადგა წუთი, როდესაც საჭიროა მოქმედება, მოქმედება თავგადადებული, აწონდაწონილი, წინდახედული. ჩვენმა მთავრობამ როგორც საქართველოს ისე სამზღვარ გარეთ გამოიჩინა ყოველი უვარგისობა, გასძლიოდა როგორც თავისუფალ საქართველოს, ისე დაეცვა მისი ინტერესები დამოუკიდებლობის წართმევის შემდეგ. ჩვენი ქვეყნის ბედ-ილბალი გადასცა მეორე ინტერნაციონალს, ამ გეგმს და ეგონა ამით დაიხსნიდა საქართველოს რუსების ბრჭყალებიდან. მე შენ სრულიად გეთანხმები, საჭიროა ახალი ორგანიზაციის შედგენა, ახალი ძალების შეესება, ეროვნულ ნიადაგზედ. საჭიროა დაუუახლოვდეთ და მოეპოვოთ ნდობა იმ სახელმწიფოების, რომელთაც შეუძლიანთ დაგვეხმარონ ჩვენ წმინდა საქმეში და ესენი არიან უპირველესად ინგლისი და ოსმალეთი. პირველთან ჩვენ მთავრობას არა აქვს არავითარი კავშირი, რადგან ბოლშევიზმს და მენშევიზმს შორის იგი არ ხედავს რაიმე განსხვავებას. ოსმალეთი კი როგორ მოეპყრობა მას ნდობით, როდესაც იგი ომობდა მასთან. მე ეხლა არ მინდა დაწერილებით შევეხო ყველა იმ შეცდომას, რომელიც ჩაიდინა ჩვენმა მთავრობამ შინ და გარეთ, ეს ძალიან შორს წაგვიყვანს, მით უმეტესად მინდა საჩქაროდ შეგატყობინო ერთი ამბავი. ხეალ საღამოს პარიზში მივემგზავრები, სადაც დამიბარეს მოსალაპარაკებლად ერთ ფრიად მნიშვნელოვან საკითხზედ. ამ ორი კვირის წინად მივიღე წინადადება ჩხენკელისაგან,³⁷ წავსულიყავ ოსმალეთში მისიით. უნდა გითხრა, რომ თუმცა მთავრობის წარმომადგენლად ვითვლები რომში, ეს მე მაინც ხელს არ მიშლიდა, გულახდილად ჩემს წერილებში პარიზში უკმაყოფილება არ გამომეთქვა ბევრ სხვა და სხვა მათ

ნაბიჯებზედ. რამდენჯერმე მოვითხოვე განთავისუფლება ამ თანამდებობიდან, რომ უფრო თავისუფალი ეყოფილიყავ. სამწუხაროდ, არაფერი ჰყავთ და ამით რომში უნდა მოგვესპო ჩვენი წარმომადგენლობა და ამიტომ იძულებული ვიყავ საერთო ინტერესების გამო დავერჩენილიყავ (სხვათა შორის ჩემს მეტი არაფერი არის აქაურ ლეგაციაში, ასე რომ პირდაპირ შეგიძლიან წერა, ზემო მოყვანილი ჩვენი ახალი მისამართით). ჩემი ბედით უკმაყოფილობა ერთ საკითხზედ იმაში გამოვხატე, რომ ოთხი თვის განმავლობაში სულ არაფერს ვწერდი და არც წერილზედ ეუპასუებდი. ყველაფერს გიამბობო ძალე, ან მოგწერ უფრო დაწვრილებით. ამისდა მიუხედავად, ამ ორი კვირის წინად მომივიდა ზემონათქვამი წინადადება – ოსმალეთში გამგზავრება. ჩხენკელი მწერდა, რომ ეს იყო მთავრობის და პარტიების წარმომადგენლების საბჭოს დადგენილება, რომ ერთხმად (?) მე დამასახილეს. მე დაეუსვი მათ 5 პირობა, რომლებიც არ მოსწონებიათ მათ და ჩხენკელი მწერს, რომ მე ვერ გამოვნახე „სახელმწიფოებრივი ენა“, მაგიწყდება, რომ ისინი იყვნენ მთავრობის წევრები და სხვა. სისულელე! ლათაიობენ. ხედავენ თავიანთ სრულ სისუსტეს, თან სურთ ჩვენი ისარგებლონ, თან „პორთფელიც“ შეინარჩუნონ და ბრძანებლობდნენ. ერთხელ ჩავიდინეთ ეს გაუსწორებელი შეცდომა, ჩავაბარეთ მათ სამმართველოდ დამოუკიდებელი საქართველო და სურთ კიდევ გამეორდეს ესევე მოვლენა. ძალიან სცდებიან და ჩვენ ჩავიდნეთ საშინელ დანაშაულობას, თუ ხელმეორეთ კიდევ გაევატონებთ ამ უნიჭო და თავიანთი იდეოლოგიით გახრწნილ ვაებატონებს. ეყოთ, რაც ჩაიდინეს. მათ ცინიზმს საზღვარი არ აქვს. ამისთანა აყვავებულ გზაზედ დამდგარი ქვეყანა ხელიდგან გაუშვეს და კიდევ ჰფიქრობენ ფარეშობას! ჩემზედ გაჩერდნენ მხოლოდ იმიტომ, რადგან იციან, რომ დაწყებული სულთნიდან რაუფ ბეგამდის³⁸ ჩემი ნაცნობ-მეგობრები არიან. თვით ქემალს³⁹ არ ვიცნობ, მაგრამ ისმეთ ფაშას კარგათ. ეს ის ისმეთია, რომელმაც ოსმალეთის მთავრობის მხრივ (მაშინ იყო კოლონელი და სამხედრო სამინისტროს შტაბის უფროსი) მოაწერა ხელი ჩვენ ხელშეკრულებაზედ ოსმალებთან. პარიზიდგან მოგწერ, რაც მოხდება. ყველაზედ ძნელი საკითხია—გამორკევეა ჩვენი ახალი ორგანიზაციის დამოკიდებულებისა ჩვენ ძველ მთავრობასთან. ეს მეტად რთული საკითხია და საჭიროა ამაზედ მოლაპარაკება. მე ჩემს აზრს პარიზიდგან მოგწერ, როდესაც დავინახავ თუ რას ჰფიქრობენ, თუ რომელ წერტილამდის გაყინვისა მივიდა მათი ტვინ-გონება. მერე საჭიროა ფულის გამოვნახვა, ურომლისოდაც ჩვენ ერთ ნაბიჯსაც ვერ გადავდგამთ, რაც უნდა დიდი სურვილი გექონდეს.

აი უმთავრესი მუხლები ჩვენის მომავალი მუშაობისა. დანარჩენი ყველა ადვილი იქნება და მე დარწმუნებული ვარ, ჩვენ ჩვენ მიზანს მივაღწევთ. უნდა შეექმნად ახალი კომიტეტი – საქართველოს დამოუკიდებლობის მეგრძოლთა. ამ ორგანიზაციის მთელი გეგმა უკვე მაქვს შედგენილი, მისამაც⁴⁰ მოიწონა, საჭიროა მხოლოდ შევერთოდე და საბოლოოდ გადაესწყვიტოთ ეს საკითხი სად, როდის, როგორ? ყველანი ვერ შევიკრიბებით, ეს ძალიან მძიმე იქნება ჩვენი ცარიელი ჯიბეებისთვის; უნდა შესდგეს სტამბოლში, ბერლინში, რომში (აქ კი არავინ არის), პარიზში და უმთავრესად კი ლონდონში ადგილობრივი კომიტეტები, მათ უნდა გაგზავნონ თითო დელეგატი დანიშნულ კონფერენციისათვის ალაგას, ამნაირად 4-5 კაცი, რომელნიც შეიმუშავენ და გადასწყვეტენ მუშაობის გეგმას და ეს უნდა იყოს სავალდებულო ყველა ადგილობრივ კომიტეტისათვის. ეს 4-5 კაცი იქნება, ასე ესთქვათ, მმართველი ამ ორგანიზაციისა. მეტი საჭირო არც კია, ნაკლები ყბედობა იქნება და მეტი საქმიანობა. სტამბოლში აქამდის ხომ არაფერი მოგიწყვიათ? ან რაიმე ნაბიჯები ხომ არ გადაგიდგამთ. ესლა პარიზში ეცდები მოვაწყოთ რამე. იქიდგან ბერლინში ჩაეაღ. გზაზედ ლოზანაში მინდა შევიარო, მიხვდები რატომ. ბერლინშიც მოვაწყობთ იქაურ კომიტეტს. რომში ჩემს მეტი არავინ არის. ლონდონში არავინ მეგულება. იქ უნდა წაგიდეს ვინმე ჩვენგანი, რომ იქაც მოაწყოს იქაური კომიტეტი. ეს ყველაზედ მნიშვნელოვანი ალაგი უნდა გახდეს ჩვენთვის, როგორც უწინ ბერლინი იყო. არ ვიცი ჯერ-ჯერობით თუ ვინ შესძლებს იქაურ მუშაობას. თუ იქ კარგად მოვაწყეთ ჩვენი საქმე, მაშინ 99% დამთავრებულად უნდა ჩავთვალოდ ჩვენი მიზნის მიღწევასა. ინგლისელების ნდობის მოპოვება სათავეში ძნელი იქნება, მაგრამ თუ ერთხელ შეეცდებით მათი ხელში ჩაგდება, მაშინ ყველაფერი ადვილია. ინგლისზედ მოქმედება უკეთესი იქნება სტამბოლში დავიწყოთ, ესე იგი დავაინტერესოთ მანდაური ინგლისის წარმომადგენელი და მისი რეკომანდაციით ინგლისში გავემგზავროთ. ასეთია მათი საქმიანი ფსიხოლოგია. კომპეტენციას მათ აზროვნებაში ყველაზე დიდი ალაგი უჭირავს. ასე რომ, უმთავრესი მნიშვნელობა ჩვენ მუშაობას უნდა მივაქციოთ სტამბოლში. ეცადე დაუახლოვდე და დააინტერესო მანდაური ინგლისის წარმომადგენლობა და მისი წრეები. მომწერე გეთაყვა დაწერილებით შენი აზრი, გეგმა და თუ პრინციპიულურად ეთანხმები ჩემს აზრებს. წერილი აქ მომწერე. ყველაფრის წერა შეგიძლიან, ჩემს მეტი ამ ბინაზედ არავინ სცხოვრობს. დელეგაციის ხსენება კონვერტზედ საჭირო არ არის. თუ შენი პასუხი ჩემს დაბრუნებამდის მოვიდა.

სულ ერთია, გადმომიგზავნიან სადაც ეიქნები. პასუხს კი ნუ დამიგვიანებ. ცდა ეხლა აღარ შეიძლება, თუ ჩემი გამოგზავრება ოსმალეთში მოხერხდა, მაშინ ხომ მანდ გნახავ და ყველაფერზედ მოვილაპარაკებთ. მა'შ ველი შენს ამბავს. მე ჩემის მხრივ აღარ დაგიგვიანებ ამბებს, როგორც ეს მოხდა ეხლა ათასი სხვა და სხვა მიზეზებით. ზედ დაერთო ბინის გამოცვლა, რაც ეხლა აქ ისე ადვილი არ არის. რაც შეეხება იტალიას, ჯერ აქ ძნელია მუშაობა. ჩვენმა მთავრობამ, მისმა წევრებმა და ნამეტნავედ მისმა პირველმა წარმომადგენელმა" ისე წაახდინეს თავის დროს აქ საქმე, რომ თითქმის არაფრის გაკეთება არ შეიძლებოდა. მე ვეუქრობ, რომ ჩვენი ახალი ორგანიზაციის საშუალებით მხოლოდ შესაძლებელია კიდევ საქმე გამოსწორდეს. ფაშისტებმა ძალიან კარგად იციან ჩვენი მთავრობის ფიზიონომია და მათი წარსული და ბევრს არ ცდილობენ მას დაეხმარონ.

ეხლა გავათავებ ამ წერილს, რადგან საშინლად მეჩქარება. შენი წერილის მოლოდინში მინამ მიიღე ჩემი გულითადი მეგობრული სალამი. ჩემი ცოლიც ძალიან მოხარული იყო შენის განთავისუფლებით, მოგიკითხავს გულწრფელად.

შენი გიორგი მაჩაბელი

ლოზანა 26/V.1923

Hotel Iizabeau.

ძვირფასო სპირიდონ,

ჩემი წერილი რომიდგან სწორეთ ამ ერთი კვირის წინად გამოგზავნილი, მიღებული გექნება. როგორც გწერდი, პარიზში დამიბარეს მოსალაპარაკებლად, თუ ეიკისრებდი ანგორაში მისიით წასვლას. რასაკვირველია, მისიით წასვლაზედ ლაპარაკი ადრეა, მინამდის ერთის მხრივ არ გამოირკვევა, თუ ოსმალებს სურთ ჩვენთან ლაპარაკი და მეორეს მხრივ თუ თვით ჩვენი მთავრობის საკითხი არ გამოირკვა. პირველს აქ გავიგებთ, რაკი თვით ისმეთ ფაშისაგან შეგვიძლიან შევიტყუთ თუ რას ჰფიქრობს იგი და თუ სთვლის შესაძლებლად ეხლა მათთან მუშაობას ან ჩვენი ორგანიზაციის დაშვებას მათ ტერიტორიაზედ. ამ მიზნით მე აქ პარიზიდგან ჩამოვედი გუშინ. ცუდ დროს მოვეუსწარ, რადგან აქაურმა მოლაპარაკებებმა მიაღწიეს უმაღლეს წერტილს შეუთანხმლობისას. აქ ეხლა ისეთი ატმოსფერო ტრიალებს, რომ ყოველ წუთს ელიან განხეთქილებას, კონფერენციის ჩაშლას და

ომის ხელახლად ატეხას. ჩვენთვის არაეის სცალია, მე მაინც იმედი მაქვს ამ ორ-სამ დღეში ისმეთი ენახო. დღეს მქონდა მის მდივანთან და ადიუტანტთან შეხვედრა. ეს საკითხი რომ გამ-ოირკევეა, უკანვე პარიზში დაებრუნდები, სადაც უმთავრესი საკ-ითხი შენ წინადადებასთან დაკავშირებული უნდა გადაწყდეს. შენ თვითონ პარიზში გელიან, მაგრამ, როგორც სჩანს, შენი ბოლო წერილიდან გრიგოლისადმი,⁴² შენ ჩამოსვლას ჯერ არ აპირებ, ანუ უკეთ რომ ვსთქვათ, პირობები ხელს გიშლიან. შენი ჩამოსე-ლა კი თითქმის აუცილებელია, რომ ყველაფერი გამოირკვეს. შენი წინადადების შესახებ გექონდა კერძო ლაპარაკი ერთ სხ-დომაზედ, რომელზედაც დაესწრნენ: გ.ვეშაპელი, ე.თაყაიშვილი, გ.გვაზავა, იოსებ დადიანი,⁴³ მამულაიშვილი და მე. ეტყვს გარეშეა, რომ ყველანი ეგმობთ მთავრობის და ნამეტნავად მენშევიკების ქცევას და მათ საქციელებს. ყველა ნათლად ხედავს, რომ მთავრობამ ევრაფერი უნარი ვერ გამოიჩინა ვერც შინ და ვერც გარეთ, რომ საჭიროა გამოინახოს ახალი გზა, ახალი პირობები მუშაობისა. შენის აზრით, საჭიროა მთლად ზურგი აუქციოთ მთავრობას და ვიმუშავოთ სრულიათ გაცალკეებულად. ეს მეტად რთული და დელიკატური საკითხია, მასთან ერთად ძალიან საში-ში. საშიში იმ მხრივ, ვაი თუ ამგვარ ნაბიჯით ჩვენც ვერას მივადწიოთ და მთლად დავაზარალოთ საგარეო საქმე. მეორეს მხრივ, ყოვლად შეუძლებელია ამ პირობებში მუშაობა. ამიტომ მე შეეიტანე ჩვენს ამხანაგებში წინადადება, მოვსთხოვოთ მთავრობას მისი რადიკალური რეორგანიზაცია. ეს, რასაკვირველია, ისე უნდა მოხდეს, რომ ევროპის ოფიციალური წრეების თვალში ჩვენ მთავრობას შერჩეს ჯერ კიდევ, ეიდრე ზოგიერთ სახელმწიფოე-ბში ამას სცნობენ, როგორც ასეთს (მაგ. საფრანგეთში) ოფი-ციალური ხასიათი. ჩემის აზრით, ეს ისე ძნელი არ არის. როგორც ეტყობა, მთავრობა ამასეუდ დათანხმდება, რადგან ჰგრძნობს თავის უძლურებას და გამოუდევრობას და მზათაა ყველა დათმობა-ზედ. ეს უნდა მოხდეს მალე, დაუყოვნებლივ. ეროვნული ელემენტი ახალ მთავრობაში უნდა იყვეს ნახევარი მაინც. მთელი ორგა-ნიზაცია მასთან ერთად უნდა გადავიდეს ახალი პირების ხელ-ში. ფულის გაგზავნა საქართველოში მაგათი შემწევობით უნდა ეხლავე შესწყდეს. მიაშბო იოსებ გობეჩიამ⁴⁴ ყველა მათი სისაძა-გლე და გათახსირება. ის ფული (თუმცა ბევრი აღარ დარჩა, მაგრამ რაც უნდა იყვეს), რომელიც გადიგზავნება მომავალში საქართველოში ისე უნდა იყვეს განაწილებული, რომ ეროვნულ-მა პარტიებმა მიიღონ თავიანთი დანაკლისი უწინდელი გადაგ-ზავნილი თანხებიდან. ყველა ამასეუდ თუ დაგეთანხმდნენ, მაშინ

მე მიმაჩნია შესაძლებლად საერთო ფრონტის დაცვა და საერთო მუშაობა. თუ არა და მაშინ უნდა უსათუოდ შევიყარნეთ და გამოენახოთ ახალი გზა მოქმედებისა, როგორც შენ იწერებოდი. ევროპაში საერთო ფრონტს, რაც უნდა იყოს დიდ ყურადღებას აქცევენ და ამიტომ საჭიროა ბოლომდის დავიცვათ იგი. ამ მუშაობასთან ერთად, საჭიროა ჩვენი კერძო მუშაობაც. უნდა დაარსდეს ყველა ევროპის ცენტრებში ეროვნულ ნიადაგზედ დამყარებული ორგანიზაციები, რომელზედაც მე გწერდი. უნდა შევუდგეთ ხალხის დამზადებას, ახალი წევრების, ახალ მებრძოლთა. რაც უფრო დიდი ორგანიზაცია გექნება, იმდენად უფრო დამზადებული დაუხედებათ იმ მომენტს, რომელიც ერთხელ მაინც უნდა დადგეს და რომელიც არც ისე შორს უნდა იყვეს. ყველა ეროვნული სულით გაჟღენთილი ქართველი უნდა იყვეს წვერი ჩვენი ორგანიზაციისა, მზა, — ემსახუროს საერთო საქმეს, როდესაც მას მოეწოდებთ. პარიზში და ბერლინში ეხლა ვეცდებით მოვაწყოთ. თქვენ მანდ სტამბოლში იმუშავეთ. შენი ბოლო წერილი საქართველოს მდგომარეობის შესახებ მეტად სამწუხაროა. ჩვენ მაინც სული არ უნდა დაეკარგოთ და ეამზადოთ ახალი მებრძოლნი. აქედგან მე ეფიქრობ 3-4 დღეში ისევ პარიზში დაებრუნდე ზემო ნათქვამ საკითხების გამოსარკვევად. მერე მინდა ბერლინში წავიდე და თუ მოვახერხებ სტამბოლშიც გეწვევით, რადგან შენთან მოლაპარაკება ძალიან მინდა. პასუხი მომწერე Hotel d'Albe, Av. Eugene V. მე ყოველ 3-4 დღეში მოგწერ აქაურ ამბებს და ნუ შეეწყვიტავთ კავშირს. ველი მოუთმენლად შენს წერილს.

გეხვევი შენი გიორგი მაჩაბელი

ბერლინი. 16/VIII. 1923

ძვირფასო სპირიდონ,

ეს წერილი ცოტა დაგიგვიანე, მაგრამ ძალიან ბევრი საქმეები, რომელიც აქ გამომიჩნდა, არის ამის მიზეზი. არ შემძლიან ესთქვა, რომ მეტად კმაყოფილი დავრჩენილიყავ აქაური საქმეებით. ჯერ ეს ერთი, მეტი იმედი მქონდა ჩვენი აქაურ ორგანიზაციის გაფართოებისა, მაგრამ, სამწუხაროდ, აქაურ ქართველებს უცნაური აპატია ეტყობა პოლიტიკურ საკითხებისადმი. უფრო დოლარის აღმა-დაღმა ხტუნაობა აინტერესებთ. მეორეც, სხვა და სხვა დავალებებს მანდედგან, მაგ. სტამბის შესახებ, ვერ ვამთავრებ ბევრი სიძნელის გამო. დავიწყებ უკანასკნელიდან. აქამდის

გამოკვეთილი არ არის, ვის ეკუთვნის ის შრიფტი, რომელიც ჩვენ ჩამოვახსმევინეთ ომის დროს ჩვენი გაზეთისთვის⁴⁴ აქაურ სახელმწიფო სტმბას. გეერესელიძე⁴⁵ მიმტკიცებდა, რომ ეს შრიფტი ჩვენია. გამოდგა კი რომ ეს შრიფტი სტამბისაა, ჩვენ გვეკონდა მხოლოდ სარგებლობის უფლება და ამ შრიფტს ჩვენ სტამბა არ მოგვცემს. შეიძლებოდა ახალი შრიფტის ჩამოსხმა, მაგრამ ესეც გაგვიძნელეს. ვისთვის და რომელი ქვეყნისთვის გინდათო და სხვა. დროის უქუნლობაც მოიგონეს და ბევრი სხვა. ეს ის გერმანია არ არის, რაც იყო. ისე გამოცვლილია ყველა ცხოვრების პირობები, თვით ხალხი, მათი ფსიქოლოგია, რომ პირდაპირ ვერ წარმომიდგენია, რომ ეს ისევე ის გერმანიაა, სადაც მიცხოვრია, რომელსაც ვიცნობდი და პატივს ვცემდი. შრიფტის ჩამოსხმას როგორც იქნა, დაგეპირდნენ, მაგრამ ფასებს არ ასახელებენ, როდესაც მზად იქნება მაშინ გეტყვითო, რადგან არ ვიცით რა დაჯდებაო. მერე გატანის უფლება, ძალიან ძნელია და დიდ ხარჯებთან დაკავშირებული. მე მაინც ვცდილობ ყველაფერი გავიგო, რომ იმაზედ მეტი არ დაგეიჯდეს, რაც მანდ დაგეიჯდებოდა. ზედ დაემატება საფრანგეთის შეტანის ბაჟი და მე მგონი კარგი იქნება, თქვენც მანდ მოიკითხოთ მისი დამზადების ფასი. ხვალ დამპირდნენ მაცნობონ დაახლოებითი ფასები და მაშინვე თქვენ შეგატყობინებთ.

ესლა ჩვენი ორგანიზაციის შესახებ. აქაურ ჩვენ კომიტეტთან მე ჩქონდა ოთხი-ხუთი სხდომა. პირველი ორი სხდომა ცოტა ხმაურიანი იყო. ეს გამოიწვია გრ. ალშიბაიას⁴⁶ და ჩემს შორის აზრის სხვადასხვაობამ. მის შესახებ მე ეწერდი გრიგოლს⁴⁷ მოკლეთ და ესლა მინდა დაწერილებით გაცნობო საქმის ვითარება. უნდა აღვნიშნო, რომ გრ. ალშიბაიას წინაამდგე პიროვნულად მე არაფერი მაქვს. იგი ჩემი ძველი მეგობარია და შეიძლება მისი გამოყენება.

ჩვენი „შეტაკების“ მიზეზი იყო მისი რუსული ორიენტაცია. მე ამ საკითხს მივეცი პრინციპიალური ხასიათი და ისიც გამოუცხადა, რომ თუ ის არ დაემორჩილება პარიზის კომიტეტის აღებულ გეზს და მის ინსტრუქციებს, მაშინ ჩვენ შორის საერთო მუშაობაც შეუძლებელი გახდება. ამგვარ კატეგორულ ჩემს განცხადებას სასურველი შედეგი მოჰყვა. მან უკან წაიღო თავისი დებულებანი, დაემორჩილა ჩვენს გადაწყვეტილებას და ესლა ჩვენს შორის არაფითარ გაუგებრობას ალაგი აღარ აქვს. დაწერილებით ყველაფერს მე მანდ გიამბობთ, ერთს კი გეტყვით, რომ საჭიროა საშინელი სიფხიზლე, დისციპლინა და მაგარი ტონი. ვინც არ დაგეგმორჩილება და გულწრფელად ჩვენთან არ იმუშავებს, მათი თანამშრომლო

ბაც ჩვენთვის საჭირო არ არის. ის უფრო მეტს აგნებს ჩვენს ორგანიზაციას, ვიდრე რაიმე ნაყოფს მოიტანს. ჩემს მოხსენებებს შემდეგ გამოიტანა აქაურმა კომიტეტმა დადგენილება, რომელიც თქვენ მოგივით. დაეთანხმდი მხოლოდ აღშობიას გამოთქმულ სურვილზედ, რომ ვეცადოთ ევროპაში რუსების ორგანიზაციებს გამოვატანიოთ რეზოლუციები საქართველოს დამოუკიდებლობის ცნობისა, როგორც ეს მოხდა რუსების შემარცხენე პარტიების მხრივ. თუმცა ამას ჩემთვის არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს, მაგრამ აქაური კომიტეტის ეს სურვილი მივიღოთ მაინც მხედველობაში. მე რე წავიკითხე მოხსენება აქაურ კოლონიის ერთ პატარა წრეში. ხალხი ცოტა დაესწრო. უმნიშვნელო კამათი გამოიწვია. ბევრი სხვა და სხვა პირი მოვიდა ჩემთან და გამიზიარა, რომ დიდის სიამოვნებით და ერთგულებით იმუშავენ ჩემთან ერთად, მაგრამ ეროვნულ პარტიაში კი წევრებათ ვერ შემოვლენ. ყველა ესენი თხოულობენ ახალ ორგანიზაციის შექმნას, ვერ გაუგიათ, რომ ჩვენი ორგანიზაცია მართლა ასალი საქმეა, რომ ერთადერთი ჯგუფია, რომელსაც შეუძლიან სათავეში ჩაუდგეს საქართველოს საქმეებს. არა უშავს რა, მალე დაინახავენ და ამაში დარწმუნდებიან. შენ მართალი ხარ, მთელი ჩვენი ყურადღება უნდა მიქცეული იყოს ფულის შოვნაში. ახალი პერსპექტივები დამეძალა. მანდ ყველაფერზედ დაწერილებით მოვილაპარაკებთ. ჩემი ცოლი⁴⁸ მიწვეულია ნიუ-იორკში ამ სამთარს იმ დიდ პანტომიმაში სათამაშოთ, რომელიც 1912 წ. იყო დადგმული ლონდონში და რის შემდეგაც მან მაშინ ხმა გაიგდო. შესაძლებელია მეც გაეყვე ამერიკაში და იქ რამე მოვაწყო ფულის საშოვნელად. ამაზედ ჯერ ნურაის ნუ ეტყვი. ეს საქმე ჩვენ ეხლა უნდა მოვაწყოთ. მაშ ნახვამდის. ნუ გაიტეხთ გულს. მაგრა და კარგად იყავით.

ძმურის სალმით ყველა აქედგან
შენი გიორგი მანაბელი

რომი. 25/IX. 1923.

ძვირფასო სპირიდონ,

საჩქაროდ ორიოდ სიტყვა, რადგან ერთ ნახევარ საათში ჩიოტავეკიაში მივდივარ ცოლთან. იქიდან ვრცელ წერილს მოგწერ. ეხლა ვასოს⁴⁹ შესახებ: ვასო ჩამოვიდა ბერლინში (ოტელ ბრისტოლ). მე მისგან მივიღე დეკეშა, რომ იქით კვირას აქ იქნება. თუ გინდა შენც მისწერე ბერლინში, თუ არა და მე მოველაპარაკები მას შენ საქმეზედ. ავტომობილი შენი საქმე არ

არის. რაკი არ იცნობ შენ თვითონ ამ საქმეს, მოგატყუებენ სულ მუდამ და ეერაფერ ხეირს ეერ ნახავ მასში. მე ვიცნობ ამ საქითხს კარგად, თუ შენ თვითონ არ ზიხარ მაშინაზედ ან არ გაქვს ხუთი ექესი მაშინა და თუ შენ თვითონ არა ხარ ტექნიკოსი — ეს საქმე არ არის ისე ხელსაყრელი, როგორც შენთვის აუწერიათ. მე მაინც ვასოს მოველაპარაკები უსათუოდ და მე თვითონაც ვიფიქრებ რა გამოენახოთ. ასე ჩემო სპირიდონ. ამ ორ-სამ დღეში ჩემგან მიიღებ ერცელ წერილს.

მინამ ძმური სალაში
შენი გიორგი მაჩაბელი

რომი. 4/X. 1923წ.
Vicolo 5.Nicolo la Tolentino, 20.

ძვირფასო სპირიდონ,

ამ რამდენიმე ხნის წინად მივიღე ვეშაპელის პატარა ბარათი, სადაც გაკერით მატყობინებდა უსიამოვნო ამბავს — თქვენ შორის ამტყდარ დისონანს. გარდა ამისა, გუშინწინ მივიღე მისგან რუსული გაზეთის ნომერი მოწინავე წერილით მის ინტერვიუს შესახებ. რადგან ორთავე ფაქტი მეტად მნიშველოვანია და მასთან ერთად სამწუხარო მოვლენას (ჩვენთვის მაინც) წარმოადგენენ, ამიტომ გუშინ მას მივწერე ერთი წერილი, რომლის შინაარსაც სიტყვასიტყვით შენც აქ გაცნობებ, რომ ამით ჩემი აზრი შენც იცოდე. „ძმ. გრ. მივიღე შენგან გამოგზავნილი რუსული გაზეთის ნომერი მოწინავე წერილით შესახებ შენი ბაასისა. თვით ეს უკანასკნელი კი რაში გამოიხატება არ ვიცი. ძალიან გთხოვ, გამოგზავნო რაც შეიძლება ჩქარა თვით ინტერვიუს ნომერი, რომ გულახდილად ჩემი აზრი გადმოგცე. მე ჩემ ბერლინის მოხსენებაში სწორედ საწინააღმდეგო აზრი გამოყავდა, რომ ჩვენთვის ხელსაყრელი არ არის და მავნებელიცაა მაგვარი გამოსვლები და საერთოდ ამისთანა დაახლოვების შესახებ საჯაროთ ღაპარაკი, ამიტომ მინდა თვით ინტერვიუ წავიკითხო, რომ უფრო დაწერილებით ჩემი შეხედულობა ამ საგანზედ გაგიზიარო. გირჩევ კი ფრთხილად იყო ამგვარი დეკლარაციებით, რადგან საერთო მუშაობის გეზს შეიძლება ავნოს. ინგლისთან და ოსმალეთთან მუშაობასთან ერთად ეს იქნება ამ მუშაობის საკუთარი ხელით

ყელის გამოჭრა. თუ ამაში არ შევთანხმდით, ჩვენი მუშაობა იქნება მუდმივი გაუგებრობა. გარდა მაგისა, მეშინიან, ამგვარ ნაბიჯებმა არ დაგაქარგვინოს ის სახელი, რომლის სახელითაც შენ ამგვარ დეკლარაციებს აქვეყნებ. გვეყო რუსებისაგან მოტყუებაში დარჩენა! ნუ თუ საკმარისი მაგალითები არა გვაქვს ხელთ! შენ რაღა ამის მოგონება გინდა! — ძალიან მეწყინა შენი და სპირიდონის დისონანსი, რომელზედაც შენ მე მწერდი. რა ღმერთი გვიწყრება! ისედაც ჩვენ სუსტ ძალებს რაღა დაყოფა და დაკუწება სჭირია! მე იმედი მაქვს, ვიდრე მე ჩამოვალ, თქვენ ისევე ისე გამონახავთ საერთო ენას ჩვენი უბედურ სამშობლოს და დაღუპული ერის ინტერესებისთვის. შემატყობინე მაინც, რაშია საქმე, რატომ ვერ მოთავსებულხართ ერთი მეორეს გვერდზედ? რა გაქვთ გასაყოფი? თუ ამ მოვლენებს ბოლო არ მოვლო, მაშინ მე უთქვენოთ ჩემს გზას დავადგები და ამნაირად ყველანი ავიწეწ-დავიწეწებით. განა ეს პატრიოტობაა? განა ეს ვაჟკაცობაა? ერთი მეორესთვის უბრალო რამ ვერ დაგვითმია და წინ კი იმისთანა ძნელი ამოცანა დაგვისახავს, როგორც სამშობლოს მტრისაგან განთავისუფლება! რას უნდა მოველოდეთ ჩვენგან? ველი შენს ამბავს და სხვა". აი წერილი, რომელიც გუშინ გაუგზავნე. მინდა შენი აზრიც ვიცოდე, როგორც პირველ ისე მეორე საკითხზედ. ვატყობ, რომ არამც თუ მთავრობა და მთავრობის პარტია უნდა გადადგეს საქმის წარმოებისაგან, არამედ აქამდე არსებული ოპოზიციონური პარტიაც, თუ პარტიები. ყველაფერი წამხდარი ყოფილა ჩვენში. უნდა შესდგეს ახალი, საღი, ძველი სულისაგან განთავისუფლებული მოძრაობა. შიგ უნდა მიიღონ მონაწილეობა მხოლოდ მათ, ვისაც აინტერესებთ და უნდათ დაიცვან მხოლოდ და მხოლოდ სამშობლოს ინტერესები და არა თავიანთი პირადი. ამ ბოლო ამბების შემდეგ (თბილისის ერ.—დემ. დეკლარაცია, ვეშაპელის ინტერვიუ, შენ და მას შორის აშლა, კონსტანტინოპოლის ინტრიგები) მე ვეჭვობ, რომ დაწყებულ ჩვენგან პარიზში საქმეს რაიმე ნაყოფი მოყვეს. საჭიროა სრული განახლება ჩვენი მოძრაობისა. ძველი ატმოსფერო თავის სახელით უნდა ამოვშალოთ ჩვენი მომავალი პროგრამიდან. სხვანაირად ძნელია საქმის საღ ნიადაგზედ დაყენება. უნდა შევადგინოთ სია ამ ახალი მოძრაობის თანამშრომელთა, უნდა მოწვეული იყვეს კონფერენცია და შემუშავებული მთელი პოლიტიკური გეგმა, როგორც ორგანიზაციისა ისე მოქმედებისა. ძველი წევრები სხვა და სხვა პარტიების მხოლოდ იმ შემთხვევაში იქნებიან დაშვებული ამ ახალ ორგანიზაციაში, თუ ისინი გულწრფელად და საჯაროდ დაანებებენ თავს ძველ თავის პარტიას, იქნებიან ეს ნაც. დემ., ფედერალისტურ-

ბი, თუ სოც. დემ. ჩვენ ომის კომიტეტში³⁰ სადაც იყვნენ ყველა პარტიის მომხრენი, არ იყო ის ინტრიგები, რაც მარად ერთ შტო-ში ნაც. დემ. პარტიისა ხდება, საერთო პარტიის ინტრიგებს რომ თავი დავანებო. ამიტომ გთხოვ, ჩემო სპირიდონ, მოიფიქრო ყველა ეს, რასაც გწერ და შენი აზრი შემატყობინო. სამწუხაროდ, მე ნოემბრის დასაწყისში ვიქნები მხოლოდ პარიზში. შესაძლებელია ამერიკაშიც მომიხდეს წასვლა, თუ იქნება რაიმე პერსპექტივები შეეგაროვოთ იქ ჩვენი მოძრაობისთვის ფული. ვასოსგან³¹ გუშინწინ მივიღე დეპეშა – გადასდო ერთი კვირით აქ ჩამოსვლა. მიიღეთ თუ არა ჩემი წერილი. ივანიცის³² ეუხერხებ აქ ვატიკანში მოწყობას. ალბათ მალე ჩამოვა. სამწუხაროდ, ენები არ იცის, მაგრამ იმედია მალე შეისწავლის და აქ ძალიან გამოვადგება. გავიგე მოგიწყვიათ სტამბოლის ქართველებისთვის მანდ ჩამოსვლის ამბავი. ვინ დაგეხმარათ? აქ არის ეხლა სტამბოლიდან ჩამოსული პაულე მოსულიშვილი. მანდ მოდის. ესეც გამოვადგება სამუშაოდ. ბევრი მასალები აქვს ჩვენი კონსტანტინოპოლის წარმომადგენლობის³³ სიმამაძაღლეებისა. პირდაპირ ჩამოსახრჩობი ხალხი ყოფილა. აბა მაშ ნახვამდის. შენი წერილის მოლოდინში გითელი ძმურს სალამს, ჩემი ცოლიც მოგიკითხავს.

შენი გიორგი მაჩაბელი

რომი. 12/X. 1923.

Vicolo 5. Nicolo da Tolentino, 20

ძვირფასო სპირიდონ,

შენი წერილი შეიდ ამ თვიდან მივიღე. წერილის სათავეში იწერები, რომ საესებით იზიარებ ჩემი წერილის მეორე ნახევარს, ე. ი. ჩვენი პარტიის სრულ განახლებას. მე მეგონა რომ ჩემ წერილის პირველ ნახევარს – გრიგოლის³⁴ დეკლარაციის შესახებ – შენ არ იზიარებდი, მაგრამ შენმა წერილმა დამარწმუნა, რომ პირველ ნახევარსაც იზიარებ, რაც მეტად სასიამოვნოთ დამრჩა. სამწუხაროა მხოლოდ ის, რომ მანდაურმა კომიტეტმა არაერთგვაროვნად არ მიიღო ამ საკითხის გამო. ჩემ წერილზედ გრიგოლმა ჯერ პასუხი არ გამცა, თუმცა ჩემი წერილი შენზედ ადრე უნდა მიედო. ხათრიანობას, პატიობას და უხასიათობას არ უნდა ჰქონდეს ალაგი საზოგადო საქმეების გადაწყვეტის ირგვლივ, მეტადრე პოლიტიკური მუშაობის დროს. ამიტომ იყო, რომ

გრიგოლს მოეთხოვე გამოეგზავნა ჩემთვის თვით ინტერვიუ და მიეცა ანგარიში თავის ამისთანა მოუფიქრებელი ნაბიჯის გადადგმის გამო. ჩვენს პროგრამაში გრიგოლისაგან აღძრული საკითხი უნდა შეადგენდეს პრინციპიალურ საკითხს და საჭიროა გარკვეული იყვნენ ყველა ეს პრინციპული საკითხები, სუფევდეს ერთსულოვნობა, შეთანხმება და მასთან ერთად დისციპლინა და შეუდრეკელობა. უამისოთ ჩვენი მუშაობა უნაყოფო და მავნებელიც შეიძლება გამოდგეს. ცოტანი ვიყვნეთ, მაგრამ ერთსულოვანნი და მთლად შეთანხმებული ყველა საკითხებში ეს ბევრად სჯობია, ვიდრე მრავალრიცხოვანნი, მაგრამ დასუსტებული მუდმივი გაუგებრობით, ინტრიგებით და სხვა. მაგრამ ამის შესახებ მანდ დაწერილებით მოვილაპარაკოთ და გამოვარკვიოთ.

ეხლა ერთი მეტად სერიოზული და საიდუმლო საქმე. ჩემი ჩამოსვლისთანავე აქ იტალიაში დავიწყე მუშაობა ჩვენი საკითხის გამო და არ შემიძლიან არა ესთქვა, რომ ეს ჩემი ბოლო (?) მოქმევა დარჩა უნაყოფოთ. ჩავიგდე ხელში სამი გაზეთი ყველა მიმართულებისა: ფაშისტური, ნაციონალური (დიდი დღიური—როგორც ლა პელისა პაისო) და ოპოზიციური დემოკრატიული (ნიტისა³⁹). სოციალისტებისთვის განგებ არ მიმიმართავს. უკვე ორ გაზეთში იყო დაბეჭდილი გრძელი წერილები, ერთში ჩემის ხელმოწერით ბოლშევიკების წინააღმდეგ, მეორეში როგორც დეპეშა, თუ რა ხდება საქართველოში და ხვალ დაიწყება მთელი რიგი წერილებისა ფაშისტურ გაზეთში. უმთავრესი ჩემი ყურადღება იმაზედ მაქვს მიქცეული, თუ რა ზარალი მოუვიდა იტალიას ბოლშევიკების შემოსევით საქართველოში, თუ რა მნიშვნელობა აქვს იტალიისათვის ჩვენ ქვეყანას და როგორ უნდა გამოსწორდეს ეს საკითხი.

1. იტალიის დაინტერესება ჩვენით: მე სრულიათ არ გეთანხმები იმაში, რომ იტალიისთვის ეკონომიკური მნიშვნელობა ჩვენი ქვეყნისა ერთი და იგივეა, იქნება საქართველო თავისუფალი თუ არა. შენ ამბობ, რომ ბოლშევიკები მით უფრო მეტ კონცესიებს დაუთმობენ, ვიდრე ჩვენ, რომ უფრო ადვილათ დასთმობენ ყველაფერს. აი სწორეთ საქმეც იმაშია, რომ ეს დათმობა და კონცესიები ბოლშევიკების მხრივ არის ფიქცია, ქაღალდზედ დაწერილი ფორმულა. იმ პირობებში, რა პირობებშიც ქვეყანა იმყოფება, ვერავითარ კონცესიას და სერიოზულ საქმეს იტალიელები (თუ სხვა ვინმე) ვერ დაიწყებენ. ამას უკვე ხედავენ და რწმუნდებიან. არც ისე ადვილად შეუძლიანთ მისცენ ბოლშევიკებმა იტალიელებს კონცესიები ჩვენში, რადგან იტალია მეტად სუსტია დაეხმაროს რუსეთს. ჩვენი ქვეყანა კი იმ შემთხვევაში,

თუ რუსეთის ნაწილი დარჩა, შვეა საერთო კომპლექტში რუსების სიმდიდრისა და მაშასადამე იგი (საქართველო) უნდა დაუთმონ ვინც რუსეთს დაეხმარება. ამიტომ ბოლშევიკებმა უნდა ინახონ ჩვენი ქვეყნის სიმდიდრე და მისი დამუშავების უფლება უფრო დიდი და ძლიერი სახელმწიფოებისთვის როგორც ინგლისი, ამერიკა და სხვა (საფრანგეთიც კი): ეს ერთი დებულება. მეორე ის, რომ რუსეთი ძველათგანვე კავკასიას უცქეროდა როგორც სამხედრო ბაზას და ასე ადვილად არ უნდოდა, რომ ეს ქვეყანა განეითარებულყო და გამდიდრებულყო უცხო კაპიტალის საშუალებით. ამ მოვლენას ჩვენ დღესაც ვხედავთ. მოსკოვი სცემს სხვადასხვა დეკრეტებს, რომლებიც უცხო საქონლის შემოტანას აძნელებენ ჩვენ პორტებში. ანალოგიური მოვლენა 1880 წლის დეკრეტისა, რომელიც უკრძალავდა უცხო საქონლის გატარებას საქართველოს ტერიტორიაზედ. მესამე დებულება, საქართველო, თუ რუსეთის ხელში დარჩა, იძულებული იქნება თავისი ნედლი მასალა – აბრეშუმი, ბამბა, მატყლი, სპილენძი და სხვა ჰგზავნოს რუსეთში და არა უცხოეთში. ყველა ამის დასამტკიცებელი ფაქტები მრავალია. საქართველო კი (კავკასიაც) თავისუფალი რომ იყვეს, ყველა ამას ალბათ არ ექნება, პირიქით: იტალია შესძლებს დაგვეხმაროს ბევრ დარგში და ამიტომ მიიღებს ჩვენგან კონცესიებს, რომლის სისრულეში მოყვანასაც წინ არაფერი გადაეღობება. ნაციონალიზაციას და სოციალიზაციას ალბათ არ ექნება. ჩვენ უნდა ყველა ძალ-ღონე ვიხმაროთ ჩვენი ქვეყანა ავაშენოთ და ავაყვავოთ და ამაშიც იტალიის კაპიტალს შეუძლიან დიდი როლი ითამაშოს. ჩვენი ნედლი მასალა არ იქნება ძალით გაგზავნილი რუსეთში, არამედ თავისუფალი იტალიელებისთვის. ასე რომ, ჩემებურად დაყენებული საკითხი არ არის შემცდარი და არავითარი კავშირი არა აქვს სენტიმენტალიზმთან და გულუბრყვილ სიმპათიასთან.

სრულიათ გეთანხმები, რომ ამ ეკონომიკურ მნიშვნელობას უნდა დაემატოს ყველა ის პერსპექტივები, რომელზედაც შენ იწერები. მე მაგაზედ მეტსაც ვეუბნები ამათ. ყველაფერს ხომ ვერ მოგწერ. მეტად დიდი ტომები გამოვიდოდა. ასე რომ, ამ მხრივ შენ ჯავრი ნუ გექნება.

2. მთავრობის შესახებ. მე ახალ დაწესებულებას, რომელმაც ჩვენი ეგრეთ წოდებული მთავრობის საქმეების წარმოება უნდა იკისროს, მთავრობა დაუარქვი. სახელს მე არავითარ ყურადღებას არ ვაძლევ. ერქმევა მას კომიტეტი, მთავრობა თუ სხვა რამ, ეს სულ ერთია. საჭიროა მხოლოდ იყვეს ახალი ორგანიზაცია სათავეში, რომელსაც ექნება ნდობა, როგორც ჩვენი ხალხისა,

ისე უცხო მთავრობებისა. მე ვშიშობ მხოლოდ, რომ მისი შედგენა ისე, როგორც შენ იწერები — კონფერენცია, მოწვევა საქართველოდან დელეგატების და სხვა, თითქმის შეუძლებელია. ეს დიდ დროს და ფულს მოითხოვს. ამის მოწყობას ჩვენ უნდა ვფიქრობდეთ, მაგრამ მინამდის? მისი ჯავრი ნუ გაქვს, რომ ახალი ორგანიზაციის შედგენა არ იქნება სრულიათ ნორმალური, მაგრამ ეს ხომ უფრო ნორმალური იქნება, ვიდრე ჩვენი კომიტეტი ომის დროს, ანუ ჩეხოსლოვაკების, პოლონელების და სხვების, რომლებსაც სცნობდნენ სხვა და სხვა მთავრობები, ხელშეკრულებებსაც კი სდებდნენ და სხვა. თუ ვისმეს რაიმის გაკეთება უნდა, ის სულყოველთვის გამონახავს საშუალებას. თუ იტალია მართლაც დაინტერესდა ჩვენი საკითხით სერიოზულად, ის იმის ფიქრს არ დაიწყებს, თუ რა ნორმალური ანუ არანორმალური წესით იყო არჩეული საქართველოს საქმეების თავში მდგომი კომიტეტი. ამ საკითხზედ მოილაპარაკეთ სერიოზულად შენ და ვასომ და მაცნობე შედეგი. დანარჩენ საკითხებზედ კვლავ მოგწერ. გიგზავნი გაზეთების ამონაჭრებს ჩემი წერილებით. ერთი კარგი ამბავი გავიგე გუშინ. საგარეო საქმეთა სამინისტროს პრესის უფროსმა გამოუცხადა ჟურნალისტებს (დანამდვილებით გადმომცეს), ქართველი ბოლშევიკების წინააღმდეგ შეგიძლიანთ სწეროთ რამდენიც გინდათო. არაფერი მათთან არ გამოდის. ჩვენ უნდა ვეცადოთ ეს ქვეყანა ნაციონალურ მთავრობას დაუბრუნოთო, რადგან ამას მოჰყვება პრაქტიკული ნაყოფებიო. ამაზედ ჯერ კრინტი არავის. ვასოს⁶ ჩამოსვლამ საშინლად გამაძლიერა და ახალი იმედები გამიღვიძა. შენ წერილებს ნუ მომაკლებ, ხომ იცი, მარტო ვარ. ყველაფერს ვერ გავუძლევები. შენი წერილები კი დიდი შეველაა.

მრავალი მოკითხვა ჩემ ცოლისაგან. ძმური სალაში

შენი გიორგი მაჩაბელი

რომი. 20/X. 1923.

ძვირფასო სპირიდონ,

გმადლობ წერილისთვის. თუმცა ბევრში (დეტალებში) არ გეთანხმები, მაგრამ უმთავრეს საკითხებში (პრინციპიალური) ჩვენ შორის სუფევს სრული შეთანხმება და ერთსულოვნება. შენ წერილში ამოვიკითხე აგრეთვე ზოგიერთი მეტად საინტერესო და საგულისხმო აზრები, რომელიც ახალი იდეებია და პრაქტიკული

მნიშვნელობა ამ იდეებისა გამინათლა. ჩემთან ერთად შენი წერილი წაიკითხა აგრეთვე ვასო დუმბაძემ, რომელიც აგერ 4-5 დღეა ჩემთან არის და რომელთანაც ბევრი ვილაპარაკე ყველა ჩვენს სართო საქმეებზედ. ის ხეალ მოდის პარიზში, უსათუოდ განახავს და თვითონ ყველაფერზედ მოგელაპარაკება. ჩემის აზრით, ვასო ითამაშებს მეტად მნიშვნელოვან როლს ჩვენ საქმეში. ვერ წარმოიდგენ, როგორ გამეხარდა, რომ მასში ვიცანი ჩემი ძველი ერთგული მეგობარი – როგორც პირადი, ისე საზოგადო საქმეში, სანდო, თავდადებული, გულით და სულით მოწადინებული დაეხმაროს ჩვენს უბედურ სამშობლოს... ბევრი რამ გამოირკვა ჩვენი წარსული ცხოვრებიდან, რაც სიბნელით იყო მოცული და ზოგიერთ გაუგებრობას კბადავდა, ბევრი რამ მისი წარსული მოღვაწეობიდან გავიგე, რაც არ ვიცოდი, რაკი მაშინ ისე დაიჭირეს, რომ არ მინახავს და მას შემდეგ ერთმანეთს არ შეეხვედრივართ. ეხლა უფრო მეტად დაერწმუნდი, რომ ის არის საუკეთესოთაგანი ქართველი, რომ მთელი მისი ბედნიერება აგებულია ერთ სურვილზედ, ერთ მისწრაფებაზედ – განთავისუფლება ჩვენი ქვეყნისა, მის აღორძინებასა და აყვავებაზედ. ამერიკაში უკვე გადულ გამს ნაბიჯები ამ მიზნით. თვითონ გიამბობს ამაზედ. სამწუხაროდ, ჯერ სულ ვერ აუღია თავისი ფული, რომ ერთი ნაწილი ამ ფულისა მოახმაროს ჩვენ საქმეს, მაგრამ ყველა შანსი აქვს, რომ მალე დაასრულებს თავის პროცესს გამარჯვებით. შენ კერძო საქმეზედაც მქონდა მასთან ლაპარაკი. ჯერ-ჯერობით ჰფიქრობს დაგეხმაროს, იხსნას შენი ცოლი და ბავშვი და მერე ალბათ მეორე საქმეშიც მოგეშველება. მართლაც რომ ტრაგიკულია შენი მდგომარეობა. უსათუოდ უნდა იხსნა შენები, თორემ ხელფეხი შებოჭილი გექნება. ხომ გაქვს შესაძლებლობა თუ საგზაო ფული იქნება, როგორმე შენ ისინი იხსნა იქიდგან. ეს უნდა უსათუოდ რაც შეიძლება ჩქარა მოხდეს.

ეხლა მე გადავალ ზოგიერთი საკითხის განსახილველად შენი წერილიდან. ვეუბნები: ბოლშევიკებს სურთ *A tout prix* იყვნენ ცნობილი დე იურე ანტანტის სახელმწიფოებს მხრივ. ყოველად შეუძლებელია იცნოთ უპირობოთ. ერთ-ერთ პირობათ დაუსვით გამორკვევა საქართველოს და კავკ. საკითხისა. გაიფანონ ჯარები, მოახდინეთ თქვენი ზედამხედველობის ქვეშ რეფერენდუმი და ამით ჩაუდევით სათავეში ამ საკითხის გამორკვევას. საფრანგეთს არა სცადიან ამისათვის, ინგლისი მხარს დაგიჭერთ, ოსმალეთი ხელზედ გაკოცებთ და მთელი კავკასიის და ცენტრალურ აზიის ხალხების თვალში თქვენი პრესტიჟი ცამდის აიწევს. ლაპარაკი მქონდა ამის შესახებ საუკეთესო მეგო-

ბრებთან მუსოლინის.³⁸ მითხრეს, რა გარანტიები შეგვიძლიან მიეცეთ, რომ იტალია მართლა მატერიალურად დაემაყოფილებული იქნება. ჩვენი მთავრობისა არა სჯერათ რა. ამაზედ მე ვუთხარ, რომ მე ჩემი ამხანაგებით შევადგენთ ახალ მთავრობას და აღეუთქვამთ შემდეგ კონცესიებს: საქართველოში განეუხადებთ ტყვარჩელის კონცესიას, ფოთის ან ბათუმის გაუმჯობესებას, ტყეების (რომელიმე დიდ კონცესიას) და ვეცდებით აზერბაიჯანმაც მისცეს რაიმე ნავთის კონცესია. მოეწონათ აზრი. მოლაპარაკებაა სერიოზული მუსოლინთან, ალბათ ამ დღეებში მე თვითონ მიმიწვევს და გამაგებინებს თავის აზრს. ჩემ წინააღმდეგ მუშაობენ თვით სამინისტროში უფროსი მოხელეები, რომელნიც გაეკიცხე, რაკი არ ესმით და არ უნდათ გაიგონ ჩვენი საკითხის მნიშვნელობა. მათ ეშინიათ, რომ რაკი არც ერთმა მათგანმა აქამდის არ აღძრა ეს საკითხი და არ მისცა სრული დაფასება, არ მიიღონ მუსოლინისაგან შესაფერი შენიშვნა ან დასჯა. მე მხარს მიჭერენ ფაშისტები და დემოკრატებიც, რომლებიც სრულიათ მეთანხმებიან, რომ მათი საგარეო სამინისტრო მოცულია ობით, რომ არას აკეთებენ, არაფერი ესმით, ასე განაღდა ჯერ-ჯერობით ფარული ბრძოლა ჩვენი საკითხის ირგვლივ. დანამდვილებით, ან გადაწყვეტით ვერ გეტყვი, რასაკვირველია, რითი გათავდება ყველა ეს, მაგრამ რომ უნაყოფოდ არ ჩაივლის ყველა ეს დემარში, ეს ცხადია. სამწუხაროდ, სულ მარტოთ მარტო ვარ. მაშინაზედაც გადაწერაც კი მევე მჭირდება. მოლაპარაკებები, წერილები გაზეთებისთვის, მემორანდუმები – ლამის თავი გამელაყოს. ამას დაუმატე კერძო საქმეები, ლიკვიდაცია, მომზადება მოგზაურობისთვის და ადვილათ წარმოიდგენ ჩემს მდგომარეობას. მაგრამ იმედი, რომ მართლაც შეიძლება რამე გამოვიდეს, რომ ერთ მშვენიერ დღეს მუსოლინს შეუძლიან დაარტყას მუშტი მაგიდას და შეუთვალოს ბოლშევიკებს, რას ჩადიხართ საქართველოშიო, აი ეს იმედი, რომელიც მაძლევს ძალას, კიდევ ერთი ამოდენა ზედმეტ საქმეებს გავუძლე და მოვუარო. მე გადაწყვეტილი მაქვს, რომ თუ რამე გამოვიდა ამ საქმიდან და მუსოლინის მთავრობამ სერიოზულად მოჰყიდა ჩვენს საკითხს ხელი, გაეუგზავნო ჩვენ მთავრობას ულტიმატუმი, გადადგეს და შედგეს ახალი ეროვნული მთავრობა, რომელსაც ექნება მთელი ნდობა აქაურ მთავრობისა. ეხლა შენ გავალებ და გთხოვ ყველა ეს საიდუმლოთ შეინახო და დახმარება კი ამასთან ერთად აღმომიჩინო. შენ ხარ ერთადერთი, რომელსაც გიზიარებ ყველაფერს. ამას წინათ ჩხენკელს³⁹ მივწერე, რომ პრესსა ავალაპარაკე ჩვენი საკითხის შესახებ, მაგრამ ისიც ვაგრძნობინე, თუ რა უკმაყოფილოდ და უნდობლოდ

ვეკიდები ჩვენ მთავრობას, რომ ჩემ მუშაობას ვაძლევ საერთო ხასიათს. ჯერ პასუხი არ მიმიღია. ვის შეგიძლიან მოელაპარაკო ამის გამო? ზ. ავალიშვილს იქნება. მას ყველაფერს ჯერ ნუ ეტყევი, მაგრამ გაიგე მისი აზრი, თუ დათანხმდებოდა შეუდგინა სამინისტრო იმ პირობებში, როგორც ზევით გწერ. ე.ი. რომელიმე დიდი სახელმწიფო იკისრებდა ჩვენი საკითხის აღძრას და დახმარებას ბოლშევიკების გაყრაში საქართველოდგან. თუ ზურაბი არ იზამს, მაშინ მე და შენ უნდა ვიკისროთ ჩვენ თავზედ ეს პასუხისმგებლობა. შენ, მე, ალ. ერისთავი (გენერალი) – სამხედრო და ორი სხვა პარტიებისა. მე წინააღმდეგი არა ვარ ერთ მენშევიკის – მაგრამ არა ძველი მთავრობის წევრისა, ეგენი ყველა პასუხისგებაში უნდა იყვნენ მიცემული. სხვა ვისმეს და ერთიც ფედერალისტის (ს.ფირცხალავა⁶⁰ ან ყაუხჩიშვილი⁶¹). ყველაფერი წინდაწინ უნდა გექონდეს მოფიქრებული და დამზადებული. უკანასკნელ მომენტს არ მოგვიხდეს ტყუილ უბრალოდ დროს დაკარგვა. 5 კაცისაგან იქნება შემდგარი მთავრობა და დაახლოვებით 10 კაცისაგან მრჩეველი საბჭო, შემდგარი ძველი დამფუძნებელი კრების პრეზიდენტის და პარტიების წარმომადგენლებისაგან – შიგ უნდა შევიდნენ გარდა თაყაიშვილისა⁶² 3 წარმომადგენელი ეროვ.დემოკრ. (სხვადასხვა ჯგუფისა) და ერთიც უპარტიო. მაშასადამე შიგ იქნებიან 2 სოც.დემ. (ჩხეიძე⁶³ და ერთიც წარმომად. პარტიისა), 2 ფედერ. (მდივანი⁶⁴ და 1 წარმომად. პარტ.), 1 ესერი, 1 სხიველი, 4 ეროვნ. დემოკრატი. (თაყაიშვილი და 3 წარმომად. სხვა და სხვა ჯგუფებისა) და 1 უპარტიო. ეროვნულ დემოკრატიებისაგან მე მინდა ვეშაპელის გარდა მოჰყვეს მარგველაშვილი⁶⁵ (ჩინებული ყმაწვილი ყოფილა) და მესამე არ ვიცი ვინ? უპარტიო-მ. წერეთელი.⁶⁶ თუ მთავრობა თავის ნებით არ დაგვთანხმდა, მაშინ, რასაკვირველია, ზომებს ვიხმართ, რომ ძალით გადავაყენოთ. მე მგონი რომ ეს უკანასკნელი მეთოდი საჭირო არ იქნება, რადგან ეს იქნება იმისთანა აშკარა ღალატი სამშობლოს წინააღმდეგ, რომ მთელი მათი სახე გამომჟღავნებული იქნება. ამას ვერ გაბუდავენ. შეიძლება სხვა და სხვა ფორმა მივცეთ ამ ახალ შემდგარ მთავრობას ერთის პირობით კი, რომ იგი იქნება ერთადერთი დაწესებულება სამზღვარს გარეთ საქართველოს მთავრობის უფლებებით მინიჭებული. ასე რომ, მოიფიქრე ჩემო სპირიდონ ყველა ეს, შენ გარედან უფრო ობიექტურად და გულგრილად ასწონ-დასწონი ყველაფერს, შეაფასებ და შენს აზრს შემატყობინებ. საჩქაროთ კი. საერთოდ ეს უნდა შემოვიღოთ ჩვენს შორის, უმაღლეს პასუხი, მეტადრე პოლიტიკურ საკითხებზედ.

მეორე ამბავი არის—ჩემი გამგზავრება ამერიკაში დეკემბრის დასაწყისში. არ ვიცი, გწერდი თუ არა, რომ ჩემი ცოლი მიიწიეს ერთ დიდ პანტომიმაში მონაწილეობის მისაღებად ნიუ-იორკში. ასრულებს მადონის როლს—ეს ის პანტომიმაა, რომელიც იყო დადგმული რეინჰარდის მიერ ლონდონში 1912 წ. და რომელშიც ჩემმა ცოლმა გაითქვა სახელი ამ მადონის როლის შექმნაში. მე ჯერ არ ვფიქრობდი წასვლას და მინდოდა პარიზში დაერჩენილიყავ. ეხლა მეც ვიშოვე სამუშაო ნიუ იორკში, ასე რომ მეც ალბათ მომიხდება წასვლა. უკანასკნელი სიტყვა არ მიმიცია (ერთი იტალ. საზოგადოებაა—მის წარმომადგენლობას მაძლევენ), რადგან ჯერ მინდა მოეუცადო, თუ პოლიტიკურ ნაბიჯისაგან რა შედეგს დაგინახავთ. ეჭვს გარეშეა, რომ თუ აქ ჩვენი საქმე ამოძრავდა, ამერიკას თავს დავანებებ და აქ დავრჩები. ან ერთი ან მეორე. ამნაირად თუ აქ არაფერი გამოვიდა, მაშინ მთელი ჩემი ენერგია და ყურადღება უნდა დაუპირდაპირო, ვიშოვოთ სადმე ფული. მდიდარ ქვეყანაში ფულის შოვნა უფრო ადვილია ვიდრე ღარიბში—აშკარაა. მაწუხებს მხოლოდ, რომ პოლიტიკურად თქვენთან ერთად პარიზში ევლარ ვიმუშავებ, მაგრამ იქნებ სხვანაირად უფრო მეტად დაგეხმაროთ. თუ ჩემი საქმე ნიუ-იორკში კარგად წავიდა შენც უსათუოდ იქ მოგიხერხებ ჩამოსვლას—ჩემთან ერთად მუშაობას. კარგი იქნება შენი თავისუფალი დრო ინგლისური ენის შესწავლას მოანდომო. ვასო ჯერ არ ჩამოსულა. მიხაკო წერეთელი მწერდა გუშინ—ვასო ენახე, რომში აპირებს მალე ჩამოსვლასო. ასე რომ, იმედია, ჩამოვა. მოვილაპარაკებთ შენი საქმის შესახებ. ბერლინში ჩვენი კომიტეტისთვის 70 დოლარი შეუწირავს, ტიტე⁷ მწერდა. დიდი ფული არ არის, მაგრამ მაინც ეტყობა დახმარება სურს. ევლი შენ წერილს მოუთმენლად. მე აქ განვაგრძობ მუშაობას. ძმური სალამი

შენი ერთგული გიორგი მაჩაბელი
ჩემმა ცოლმა მადლობა შემოგიტვალა მოკითხვისთვის და
თავის მხრივაც გითვლის სალამს.
გ. მ.

ჩემო ძვირფასო სპირიდონ,

დღეს დილით დაებრუნდი კალიფორნიიდან და ჯგუფ წერილებში ვიცან შენი ხელი ფრანგულ კონვერტზედ. საშინლად მესიამოვნა და პირველი შენი წერილი ვიტაცე ხელში. დიდი ხანია არავეისთვის არ მიმიწერია, დიდიხანი გაჩუმებული ვარ და არავეის პასუხს არ ვაძლევ, მაგრამ ყველა თქვენ ისევე ახლო ხართ ჩემთან, როგორც უწინ, ყველა თქვენ ისევე მახსოვხართ, თითქოს გუშინ დამეტოვებინეთ; არ გწერდით და არ გესაუბრებოდით მხოლოდ იმიტომ, რომ დიდი პასუხისგებლობა ავიღე ჩემ თავზედ, საშინელი სატანჯელი დრო გამოვიარე; ვიდრე დღევანდელ პირობებში ჩემს საქმეს მოვაწყობდი. თვით ვასომ⁶⁸ რომელიც აქ ახლო იყო ჩემთან, არ იცის კარგად, თუ რა მორალური და მატერიალური ტანჯვა გამოვიარე ეს წლები. მაგრამ ამასედე არ ღირს ლაპარაკი, რადგან თქვენ ყველამ, იქნებ ჩემზედ მეტი იტანჯეთ ამ მხრივ და იქნებ აქამდინაც განუწყვეტლივ ბრძოლაში იმყოფებით. ევროპა რომ დავსტოვე – დამარცხებულმა და წინდაუხედავმა (პოლიტიკურად) და გაღატაკებულმა (მატერიალურად), დავისვი მიზნათ, შემექმნა საქმე, რომელიც მომცემდა მომავალში შესაძლებლობას, გამენახლებინა ბრძოლა, რომელიც ჩვენმა ჯგუფმა დაიწყო და თავის მიზანს მიაღწია, მაგრამ სამწუხაროდ სხვებმა ისე გააქარწყლეს მთელი ჩვენი ნამუშაური. მე დღემდის და ჩემს სიკედილამდის საქართველოს აღდგენის საქმეს მხოლოდ და მხოლოდ ჩვენი ჯგუფის მუშაობის შედეგს მივაწერ და ამ ბედნიერ და ამაყ უფლებას არავეის დაეუთმობ. მეორეს მხრივ, საქართველოს დამოუკიდებლობის დაკარგვას არავეის არ ვაბრალებ, გარდა იმავე ჩვენ ჯგუფისა, რომ ვერ გამოვიჩინეთ ბოლომდის ვაჟკაცობა და წინდახედულობა, არ დაგვეთმო არავეისთვის საქართველოს ბედ-იღბლის ხელში ჩაგდება; ჩვენვე უნდა ჩავმდგარეყავით სათავეში, თუ საჭირო იქნებოდა გერმანელების საშუალებით გაგვერეკა მთელი სოციალისტების (მენშევიკ-ბოლშევიკი) ლიდერები და არ შეეშინებულეყავით თუნდაც სისხლ-დაღვრას, მაგრამ არავეისთვის არ დაგვეთმო ჩვენი მოპოვებული თავისუფლება. დღეს საქართველო არამც თუ როგორც დამოუკიდებელი სახელმწიფო, არამედ მთელი კავკასიელთა ფედერაციის სათავეში დიდ როლს ითამაშებდა, როგორც თავისი და თავის მეზობლების სიმდიდრეებით, ისე პოლიტიკურ მნიშვნელობით. მე ვერ მიპატიებია ჩემი თავისთვის ეს უზარმაზარი შეცდომა; მე გაეჩუმდი და მხოლოდ ვემზადები მომავალ შემთხვევი-

სათვის, თუ ეს შემთხვევა კიდევ გეარგუნა ზეციერმა. თუ ნახო
ლეო კერესელიძე,⁶⁹ არ ვიცი როგორ განწყობილებაში ხარ მას-
თან, უთხარ ჩემს მაგიერად, რომ მარტო ის იყო მართალი, როდე-
საც სცდილობდა *de me persuader*,⁷⁰ არ გაგვეშვა ხელიდან
საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიერი და არ დაგვეთმო იგი
სოციალისტებისთვის. მხოლოდ ეხლა ვხედავ, თუ რა მართალი
იყო ის, და როგორ მოესტყუედით ჩვენ (მიხაკო,⁷¹ შენ, მე და
სხვები). გახსოვს ჩვენი კრება ტფილისში, როდესაც კრესმა⁷²
დაგვისვა კითხვა, თუ ჩვენი ჯგუფი რას პფიქრობს სოციალისტე-
ბის მთავრობაზე და თუ ჩვენ გესურს მათთან თანამშრომლო-
ბა? ვერ გამიგია, თუ როგორ ისე ადვილად დაეთახმდით ჩვენ
უფლებების ხელ აღებაზე. ლეოს სიტყვები დღემდის მისტვენენ
ყურებში, თუ რა შეცდომას ჩავდიოდით, რატომ არ ესარგებლობთ
გერმანელებით და ჩვენი ლეგიონით და სხვა... ეს, გვიანია ამაზედ
ლაპარაკი, მაგრამ ამის ისტორია კი უნდა დაიწეროს.

მაშ დაეუბრუნდე ჩემს ამბავს: დღეს მე ჩემი საქმე იმ
წერტილამდის მივიყვანე, როდესაც ამერიკული ხასიათი ეძლევა
მას, ე.ი. ამერიკულ მასშტაბში შედის. რასაკვირველია, მილიონ-
ებამდის შორსაა, მაგრამ მომავალ წელიწადში ასეულ-ათასების
ანგარიშების საქმეს დაიწყებს. ამ წელიწადს ვათავებთ დაახ-
ლოებით ასი-ათასი დოლარის საქმით, მაგრამ ეს მხოლოდ დაწ-
ყებაა, როგორც იქნებ იცი, მხოლოდ მეორე წელიწადია რაც ეს
საქმე დაეიწყე და ამ მოკლე ხანში ამ თანხამდის ასეულა – დიდი
პროგრესია. რასაკვირველია, ამ წელიწადს კიდევ დიდი ეკონომი-
ის გაწევა მჭირია, რადგან დიდი ვალები დავიდე თავზე და
უნდა გადავიხადო 15 იანვრამდის დაახლოებით 40.000 დოლარი
(ეს მილიონ ფრანკს იხავეს). საქმე ისე კარგად მიდის ეხლა, რომ
ალბათ ამ წელიწადში საქმე მეტად განთავისუფლდება ვალებიდ-
გან და მოგებასაც მოიტანს. იანვრის ბოლო რიცხვებში პარიზში
ვაპირებ ჩამოსვლას, მხოლოდ საქმისთვის და შესაძლებელია
არავინ არ ვინახულო, გარდა ორიოდ საუკეთესო მეგობრისა,
პოლიტიკაზედ ლაპარაკი სრულიად არა მსურს, კიდრე ჩემს საქმეს
სულ მთლად არ დაეაგვირგვინებ. პოლიტიკა ვასოსთვის⁷³ და
მისი შეფებისთვის დამითმია. მაინც ეხლა არაფერია გასაკეთე-
ბელი. ერთი კი უნდა გითხრა, რომ ვასომ აქ მართლაც დიდებუ-
ლად იმუშავა, მაგრამ როგორც სათავეში ვუთხარ, ტყუილად ჩააბნია
მთელი თავისი ქონება ამ მუშაობაში. არ იყო დრო და უკეთესი
იქნებოდა ეს ფული რაიმე საქმეში მოეხმარა, ეხლა მილიონერი
იქნებოდა და ასჯერ უფრო მეტად შესძენდა თავის სამშობლოს
საქმეს. არ დამიჯერა, მისი საქმეა – მაგრამ მაინც დიდი პატივის

საცემია მისი თავდადებულება და მსხვერპლი სამშობლო სამსახურისთვის. მე ძალიან ვშიშობ, რომ თუ მართლა სენატორი ბორა შევიდა მომავალ პუერის⁷⁴ ადმინისტრაციაში, რუსეთი არ იცნონ. ბოლო არჩევნებმა დაანახვეს, რომ ბოლშევიკურ პროპაგანდის შიში არ არის აქ და ძალიან სურთ რუსეთთან ეკონომიკურ დამოკიდებულების აღდგენა. მე მგონია, ადრე თუ გვიან, რუსეთს იცნობენ. რუსეთის აწმყო მართველობის მოსპობას ჩვენ მხოლოდ შიგნიდან უნდა მოველოდეთ და ამ ასპარეზედ უნდა გადვიტანოთ ჩვენი ბრძოლის რუქა, როდესაც გვექნება ამის შეძლება. ამის განხორციელება კი შეიძლება მხოლოდ მატერიალურ ზურგის გამაგრების შემდეგ. ამიტომ ვეცადოდ გაეიმაგრეთ ეს ზურგი. მე ძალიან მესიამოვნა შენი ცოლშვილის ჩამოსვლა. მიუღოცე ჩემს მაგივრად შენს მეუღლეს და გადაეცე ჩემი გულწრფელი სალამი ხელზედ კოცნით. აგრეთვე მეტად სასიამოვნოთ დამძნა, რომ საქმისთვის, რომელზედაც შენ მწერ, მოგიკიდიათ ხელი. ვეცდები დაგეხმაროთ რითაც კი შემეძლება. გამომიგზავნე (რასაკვირველია მის ფასს გადაევიხდი) ეხლავე რამდენიმე ცალი ნიმუშები. იანვარში რომ ჩამოვალ უფრო კონკრეტულად ყველაფერზედ მოვილაპარაკებთ, მაგრამ ნიმუშები ეხლავე გამომიგზავნეთ, რომ ვაჩვენო ჩემს მაღაზიებს, ეხლა დაახლოებით 25 მაღაზიასთან ვარ დაკავშირებული, თუ მოეწონათ, შეიძლება კარგი საქმე გამოვიდეს, რადგან ეს მაღაზიები საუკეთესო მაღაზიებია ამერიკაში, ზოგი ნიუ იორკში, ზოგი კალიფორნიაში და სხვაგან. მაშ ველი ნიმუშებს და შენს ამბავს, მინამდის მეგობრულის საღმით მომკითხე ყველანი.

შენი გიორგი

P.S. ნორინა⁷⁵ კალიფორნიაში დაეტოვე ორიოდ კვირა და რომ ჩამოვა, გადაეცემ შენს სალამს. აქ არაფერ საქმეს არ ჰკიდებს ხელს და ვშიშობ რომ თეთრეულების საქმეშიაც მე უნდა დაგეხმაროთ, მაგრამ საწინააღმდეგო არაფერი მაქვს, თუ ლამაზად არის გაკეთებული.

ქეირფასო სპირიდონ,

დღეს დილით მივიღე შენი წერილი 28 მარტიდან, რომელიც ნიუ-იორკიდან სხვა წერილებთან ერთად პერ ავიონ-ით გადმო-მიგზავნეს. მინდა სრულიათ გულახდილად გითხრა, რომ მე დიდი კმაყოფილი ვარ შენი მუშაობით. არც კი მოველოდი, რომ ასე ჩქარა შეეთვისებოდი ჩვენ საქმეს და ასე გულ-დადებით მოეკიდებოდი შენს დავალებას. შენ მწერ, რომ გსურდა გავცნო-ბილიყავ მთელ წიგნებს და ხარჯებს პარიზში რომ ვიყავი. რასაკვირველია, კარგი იქნებოდა, დრო რომ მქონოდა, მაგრამ ამაზედ ნუ სწუხარ. დამერწმუნე, რომ თუმცა წვრიმალეში არ შეესულ-ვარ, მაგრამ ვიცი, რომ ყველაფერი კარგად არის შესრულებული. შენდამი რამე რომ ყოფილიყო სათქმელი, არ დაგერიდებოდი და გეტყოდი. არ ვიცი არც პირში ქება ერთის მხრივ და არც რაიმე უკმაყოფილო გრძნობის შენახვა მეორეს მხრივ. არც ერთი და არც მეორე არ შეეფერება ჩემს ხასიათს. ამიტომ სრულიათ უდარდელად განაგრძე შენი მუშაობა, მალე მის შედეგს საქმით დაინახავ. არ დაგიმაღავე, რომ სათავეში შენ თანამშრომლობას ვაძლევდი მეგობრულ ხასიათს, მინდოდა გქონოდა რაიმე წყარო არსებობისა, მაგრამ დღეს ჩვენ გულ-წრფელ და ძველ მეგო-ბრობას დაემატა საერთო თანამშრომლობა ჩვენს საქმეში და ამით ჩვენ ერთმანეთს უფრო მეტად დაეუახლოვდით, ამიტომ დარწმუნებული იყავ, რომ შენს მუშაობას არა აქვს არავითარი საქველმოქმედო ხასიათი, არამედ წმინდა საქმიანი და მე ჩემ თავს ბედნიერად ვთვლი რომ შენში გავიჩინე საუკეთესო თანამ-შრომელი ჩვენს საქმეში და მყავს პარიზში საქმიანი მეგობარი, რომელსაც შემოიძლიან სავსებით ვენდო.

ესლა ბინის შესახებ. შენ და სონამ⁷⁶ ისე სუფთად და ღალატ-თანად მოაწყვეთ თქვენი პატარა ბინა, რომ ყოველთვის მესიამე-ოვნებოდა მისი ცქერა. ამის გამოც ნურაფერი ეჭვი ნუ გექნება. ბინის სარგებლობა გადაუხდელად გეძლევა შენ ჩემგან სახლის საერთო თვალ-ყურის გდებისთვის და ჩემთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს, რომ შენისთანა სანდო მეგობარს აბარია ჩემი პატარა ქონე-ბა. რაც შეეხება ჩვენების ბინას, ვამჯობინებდი ეშოვნათ სადმე ახლო თავიანთის ბინა, რადგან მეტად უსუფთაოდ (სამწუხარო-დ უნდა ესთქვა) და უწესიერად მოაწყეს თავიანთი ცხოვრება. მე შემოიძლიან მივცე ბინისთვის (ზედ-მეტად რასაც ვაძლევ თვი-ურად) 250-300 ფრანკი. წინად იხდიდნენ 240 ფრანკს და მე მგონი ამ ფასში შეუძლიანთ იშოვონ რამე. ასე რომ, შენ შეგიძლიან

გადასცე, რომ თიბათეიდგან გადავიდნენ ახალ ბინაზედ. დიდი ოთახი ჩემთვის და ნორინასთვის მინდა მოვაწყო და პატარა ოთახში მინდა მიხაკო⁷ დაეაბინაო. მხოლოდ მინდოდა მეკითხნა შენთვის, თუ შეეძლება მიხაკოს თქვენთან იკეებოს. რასაკვირველია, მის ხარჯს საჭმელ-სასმელისთვის მე გადავიხდი, თუ სონასთვის არ იქნება მძიმეთ დაუძატოს ერთი კერძი მისთვისაც. ამაზედ გთხოვ დაურიდებლად მომწერო და თუ დათანხმდებით, 1-ლ თიბათეისთვის მიხაკოს ვეჭყვი გადმოვიდეს კლამარში. როგორც მწერდა, 3 დიდი ნამუშავარი აქვს დაწყებული და სურს მისი დამთავრება. ბინა, საჭმელ-სასმელი, კარგი ჰაეა და თქვენი ქართული ატმოსფერო შეაძლებინებს მას წიგნების დამთავრებას. რაც შეეხება ოდეკოლონს და პერფიუმს, რა თქმა უნდა, 'შეგიძლიანთ იქონიოთ ყოველთვის საქარხნო ფასებში, მხოლოდ მოაწყეთ აქ ციხსთან ეს საკითხი, რომ ბევრი არ მოგიხდეთ გადახდა. ... ამ ზაფხულს მე შენ უსათუოდ გასწავლი პერფიუმის და სხვების გაკეთებას. ... მომავალში შენ რომ ისწავლი გაკეთებას, ქიმიკოსი აღარ დაგეჭირდება, გარდა ჩვენ იტალიელისა, რომელიც მალე ჩამოვა და რაც საჭიროა გააკეთებს. მერე მე თვითონ ვივლი წელიწადში ორჯელ, ასე რომ უცხო კაცი აღარ იქნება საჭირო. მომავალში შენ აიყვან ვისმეს საკანცელარიო საქმეებისთვის დამხმარეს და კიდევ ერთ ქალს ქარხანაში (როდესაც საქმე გადიდდება) და ამნაირად ყველაფერი მოეწყობა. მაშინ შენ იქნები უფროსი მთელი კლამარის საქმისა. ... მე მინდა გავხდე ყველაზედ ძვირი პერფიუმერი და ამიტომ მთელი ჩემი ენერგია არის მიმართული, რომ რაც შეიძლება ღამაზი და საუკეთესო საქონელი მქონდეს. თუ დღეს ჯერ არა გვაქვს ყველაფერი, ნუ გეშინიან, გვექნება და გავყიდით კიდევც. ცოტა დრო გეჭირია პრესტიჟი დავიმსახუროთ და მერე ფასებისა არ უნდა გვეშინოდეს. მე მგონი ყველაფერზედ გიპასუხე და თუ რამე დამრჩა კელავ იყვეს, ძალიან მენქარება. სამწუხაროდ, ამ წერილს 10 დღეს ადრე ვერ მიიღებ, ისიც თუ აქედგან ნიუ-იორკში ვიონით გადავგზავნე. მხურვალე მოკითხვა და ხელზედ კოცნა სონას, ძმურის საღამო.

შენი გიორგი

P.S. აქ საქმეები ცოტა წყნარათაა, მაგრამ იმედია გამოცოცხლდებიან ახლო მომავალში. თიბათეის ბოლოს ჩამოვალ პარიზში.

ძვირფასო სპირიდონ,

დიდი ხანია შენთვის არ მომიწერია, მაგრამ იმისთანა გაჭირვებული დრო გამოვიარე, რომ მომაგონდა ის შავი დღეები, რომელიც გამოვიარე ამ საქმის დასაწყისში. ხუმრობა არ იყო, რომ ამ წლის განმავლობაში გადმოვიტანე 26 ათასი დოლარი (მეტი ნაწილი აღებული სესხად) აქედგან პარიზის საქმის მოსაწყობად და ამნაირად შევასუსტე აქაური საქმე, ნამეტნავად უფულობით. როგორც იყო ამ დღეებში მოვახერხე დამეინტერესებინა ერთი დიდი ვაჭარი, რომელსაც დაუთმე პატარა ნაწილი ჩემი საქმისა, მაგრამ მომცა საჭირო თანხა იანერამდის უზრუნველად მივაღწიო. რასაკვირველია, ეს არ არის საბოლოოდ ფეხზედ დადგომა, რადგან ჯერ კიდევ გამწარებული კრიზისი არსებობს მთელს დედამიწის ზურგზედ და ჩვენი საქმე ჯერ კიდევ ახალგაზრდაა და არა აქვს საკმარისი ზურგგასამაგრებელი კაპიტალი. მაგრამ იმედი მაქვს, როგორმე ფონს გავიდეთ. პარიზის საქმე, როგორც ლუსტანდის მოხსენებებიდან სჩანს, ცუდათ არ მიდის და თუ მაგრე გაგრძელდა ჩემ ჩამოსვლამდის (მომავალ გაზაფხულს ან ზაფხულის დასაწყისში), მაშინ სრულიად არა გეიტირს რა; მე იმედი მაქვს გერმანიაში და სხვა ევროპის სახელმწიფოებში გავსწრაფავ, თუ ევროპაში პოლიტიკურ კრიზისებმა და ეკონომიკურმა მდგომარეობამ არ შეგვიშალა ხელი. შენ როგორ ხარ ჩემო სპირიდონ? მომწერე შენი ჯანმთელობის ამბავი და სულიერი განწყობილობა. ყველანი ხომ კარგად ხართ. შენი ვრცელი წერილი მივიღე და ძალიან გმადლობ. გთხოვ ხშირ ხშირად მომწერო და მაცნობო როგორც თქვენი კერძო ისე ჩვენი საქმის ამბავი. ყველაფერი გულახდილად შემატყობინე. ნურაფერში ნუ დამერიდები. ფულზედ როგორა ხარ? თუ დაგჭირდეს ქმასაფითი გამიზიარე ყველაფერი და ხომ იცი, თუ შემეძლება შენთვის არაფერს დაგიშურებ.

პოლიტიკურ პორიზონტზედ დიდი ამბებია მოსალოდნელი, ამიტომ ასე ტყავიდგან ეპერები, რომ რაც შეიძლება ჩქარა ფული ეიშოვოთ, რომ ხელცარიელნი არ ეიყოთ, როდესაც ჩვენი გამოსვლა იქნება საჭირო. სამწუხაროდ, ძალიან ცოტა დრო მაქვს პოლიტიკურ კითხვებზედ გესაუბრო. ადრეცაა გარდა მაგისა, მე მგონი, რომ ჩვენ ერთმანეთის გვესმის ულაპარაკოთაც. ერთნაირად განვიცდით იმ მწარე გრძნობებს, რომელნიც სულს გვიხუთავენ, მაგრამ ვეცადოთ, გმირულად გადავიტანოთ ყველა ეს ჩვენი გაჭირვებანი და გაუმაგრდეთ იმ ბრძოლის მომენტისთვის,

რომელიც ჩვენ მოგველის და რომელსაც უნდა შევწირო მთელი ჩვენი არსებობა. არ ვიცი ნორინა კლამარშია თუ პარიზში. როცა წამოვა, გთხოვ გამოატანო ჩემი ფრაკი და კაკის ტანისამოსი (სულ 2 ცალი), მანდ დამრჩა სიჩქარით. თქვენი გასაღებიც გამომეცა თან. ზემო ბინას რას უზამ ნორინა რომ წამოვა, იქნებ ავალიშვილებმა⁸ აიღონ. ამაზედ კელაე მოგწერ. დედისემის მისამართი არ ვიცი და ამიტომ გთხოვ ეს წერილი მას გადასცე. აგრეთვე ვწერ სონას ცალკე ქაღალდზედ და გთხოვ მასაც გადასცე ძმური საღამო.

გეხევეი შენი მარად ერთგული გიორგი.

23 ნოემბერი 1930წ.

ძვირფასო სპირიდონ,

შენი ვრცელი წერილი სწორედ ჩემი მოგზაურობის წინა დღეს მივიღე და მხოლოდ მატარებელში ჩავეიგდე დრო ხელში წამეკითხნა. შენ ბევრში მართალი ხარ და იანვარში მანდ რომ ვიქნები, ყველა შენგან აღძრულ საკითხებზედ მოვილაპარაკოთ. დღეს კი ამას გეტყვი, რომ მე არავეითარ ორგანიზაციას (პოლიტიკურ თუ არა პოლიტიკურს) არ ვეკუთვნი. თუ თეთრგოროგელებს სიმპატიურად ვუცქერ, ეს მხოლოდ იმიტომ, რომ მათში ვხედავ ერთგვარ (პატარაა თუ დიდი ამას მომავალი დაგვანახვებს) ძალას, რომელიც ადამიანმა შეიძლება გამოიყენოს ეროვნული საქმისათვის. შენ მართალი ხარ, რომ მათი (უფრო ბელადის)⁹ საქციელი ხშირად ბავშვურია და არა აწონილ-დაწონილი ხასიათი აქვთ. საჭიროა მათი მოვლა, მაგრამ გეთანხმები, რომ უფრო საჭიროა ყველა იმ ორგანიზაციების მოვლა და საერთოთა თათვის შეკრევა რომელიმე ახალ ორგანოს საშუალებით, რომლებზედაც შენ იწერები. მე ეხლა აქედგან, ამერიკის შორეული პროვინციის პატარა ქალაქიდგან, რომელიც ისეა მოშორებული ხასიათით, კულტურით და ატმოსფერით არამც თუ საქართველოსთან, არამედ ევროპასთანაც კი, არაფრის თქმა არ შემიძლიან. აგერ ათი დღეა ერთი ქალაქიდგან მეორეში დავრბივარ როგორც გადარეული და ეცდოლობ როგორმე საქმეები გამოვასწორო საერთო კრიზისისგან დაზარალებული. 20-25 ახალი სააგენტო გავხსენით ამ 2-3 ბოლო თვეში და ამით ცოტა შევაესეთ დანაკლისი შარშანდელ წელთან შედარებით. იმედია ამ წელსაც იგივე რიცხვს მივაღწიოთ, რაც

შარშან გაგაკეთეთ, მაგრამ რა გამოვიდა. იანვარში მოვდივარ, რომ საქმე მოვაწესრიგო. ... ამ დღეებში კიდევ მოგწერ. ეხლა კი ძმურად გეხვევი,

შენი გიორგი.

P. S. სონა და თეო^მ სიყვარულით მომიკითხე!

Aug.28. 1931.

ძვირფასო სპირიდონ,

მივიღე შენი ორი დაწერილებითი წერილი და ვეცდები ყველა საკითხებზედ სრული გარკვეული პასუხი მოგცე. ეს პასუხი ცოტა დაგიგვიანე, მაგრამ ამის მიზეზი შენ თვითონ იცი, ამიტომ არ მიწყენ. უმთავრესი მიზეზი მაინც ის იყო, რომ მე ბოლო დრომდის ვფიქრობდი მანდ დაბრუნებას და ამიტომ წერილზედ ადრე თვითონ მანდ ვიქნებოდი. საერთოდ ძალიან ცოტა დრო მაქვს წერილების წერისათვის, მეტადრე როდესაც მე თვითონ უნდა ეწერო და ამიტომ მხოლოდ მეტად საჭირო შემთხვევებში უნდა ელოდეთ ჩემგან წერილებს, როგორც მაგალითად ეხლა, სხვა დროს კი დეპეშებით გაცნობებთ თუ არის რამე საჩქარო, ჩვენი აქაური ოფისი იქნება მანდაურ ოფისთან მუდმივ მიწერ-მოწერაში არა საჩქარო საკითხების შესახებ.

მე დარწმუნებული ვარ, რომ ჩვენი საქმე არ მოკედება, რომ გაეუძლებო ამ მეტად გაჭირვებულ დროს და მთელი დედამიწის ზურგზედ მოვუენ ჩვენს გვირგვინებს და სხვა ფლაკონებს. ამას წინად ერთი ქალი ჩამოვიდა იაპონიიდან და ერთი ჩემი მეგობრისთვის ეთქვა მაჩაბლის პარფიუმი ითვლება ყველაზედ le plus chic¹ იაპონიაშიო.

როგორც მახსოვს, ძალიან ცოტა პარფიუმი გავგზავნეთ იაპონიაში და როგორ მოხდა, რომ ასე ერთბაშად გაუგიათ. გთხოვ მაცნობო ვინ არის ჩვენი პარფ. გამყიდველი იაპონიაში, მისი სახელი — ან ფირმისა, რომელ ქალაქში და რამდენი იყიდა ჩვენგან და რა. ძალიან დამაეაღებ ამ ცნობისთვის. . . . კრედიტი მანდ სუსტი გვაქვს, ეს უსიამოვნო მოვლენაა, მაგრამ ამასაც თავის დროზედ ძალიან ადვილად გამოვასწორებთ, თუ მოვახერხე ახალი კაპიტალის შოვნა მანდაურ (როგორც აქაურ) საზოგადოებისთვის. ფულს დიდი მაგნიტური თვისება აქვს და რაწაშს იგრძნობენ ყველა ჩვენი „ლიფურანტები“ რომ ბანკში ფული არის, ისე დაგვეხვევიან, როგორც

ბუზები თაფლს და ყველანაირ კრედიტზედ დათანხმდებიან, მაგრამ არა მარტო ფული გეჭირია, რადგან ახალი ფული ისევე ადვილად გაქრება, როგორც ძველი, ამიტომ არის საჭირო გაყიდვის ორგანიზაციის გაფართოება. ეს უფრო რთული და მნიშვნელოვანი საკითხია. ამისათვის გეჭირია კარგი გამყიდველი აგენტი და მათ ძებნას უნდა მივაქციოთ სერიოზული ყურადღება. ეხლანდელი კრიზისი ხელს გეშლის, როგორც ყველა დანარჩენებს, მაგრამ ჩვენ არ უნდა დაეკარგოთ იმედი და მაინც ვეცადოთ ევბრძოლოთ ამ კრიზისს და მთელის ენერგიით ვიფიქროთ საქონლის გაყიდვისთვის. სამწუხაროდ, ეხლა ვერ მოვდივარ, რომ ამისთვის რაიმე კონკრეტული ზომები მიმეღო და ამიტომ ყველა თქვენგანი უნდა ეცადოს ამ საკითხის საშუალებანი გამოიყენოს.

რაც შეეხება ხმებს და ჭორებს, მე ჩემს სიცოცხლეში არ მიმიქცევია მათთვის ყურადღება და ამ ჩვეულებას მე მგონი სიკვდილამდის არ ვუღალატებ. ვინც რა უნდა ისა სთქვას. რაც შენ პირადად შეგეხება, ჩემო სპირიდონ, მე მგონი იმდენი საბუთი ნდობისა შენდამი დაგიბეჭდი, სრული ნდობისა, რომ შენ არ უნდა გქონდეს არაერთი ეჭვი რაიმე ჩემი უკმაყოფილებისა. მე შენ წერილებშიც და სიტყვიერათ არაერთხელ გაგიზიარე, რომ მე საშინელი კმაყოფილი ვარ შენით, რომ მაგრე გუღდადებით და ერთგულად ასრულებ შენს მოვალეობას. ეს წერილი გძელი გამომივიდა, მასთან უსუფთაო და ალბათ ათასი შეცდომები ქართული ენის მხრივ. სამწუხაროდ, ასე იშვიათად მიხდება ქართულად წერა და ლაპარაკი, მეტადრე აქ-ამერიკაში და ამიტომ გთხოვ მაპატიო. აქაური საქმე არა უშავს, რა კარგად მიდის, მაგრამ პარიზის საქმე ეს საქმეც დიდ საფრთხეში ჩააგდო ფულის მხრივ. ძალიან ბევრი ფული მივაშველეთ პარიზს და ჩვენც დავრჩით საშინელ უფულოდ. ამ მხრივ პირდაპირ გაჭირვებას განვიცდით და პარიზისთვისაც კიდევ უნდა ვიშოვოთ 80-100.000 ფრანკი, რომ სრულიათ გავანთავისუფლოდ მანდაურ ვალებიდგან და პატარა სამუშაო თანხა გაუწინოთ. ჩემ მტერს არ ვუსურვებ იმ გაჭირვებულ და უსიამოვნო მდგომარეობას, რომელშიც მე ეხლა ვიმყოფები, მაგრამ გულს არ ვიტეხ, ენერგიას არ ვასუსტებ და სრულ რწმენას არ ვღალატობ, რომ გავიმარჯვებთ და მალე დიდ, სად და მნიშვნელოვან საქმეს შევქმნით. ასე რომ, ჩემო სპირიდონ, გულს ნურც შენ გაიტეხ, იყავ მაგრათ, შენ ნახავ თუ რის გაკეთება შეგეძლება, როდესაც გვექნება საჭირო სახსარი. წინდაწინ ქება და ტრაბახი არ ვარგა, მაგრამ მე მაინც არ ვეკარგავ იმედს, რომ ჩვენ ჩვენი როლის შესრულებას ჩვენი სამშობლოსადმიც მოვესწრებით. გზა ცოტა გაგვიგრძელდა, მაგრამ რას უზამ ამ მსოფლიო კრიზისს,

მეტად პატარები და უმნიშვნელო ვართ დავამშვიდოთ ამ საერთო ზღვათა ღელვა და ქარიშხალი. მწერე ხშირ-ხშირად. რამდენათაც შემოიძლიან გიპასუხებ, მეტადრე თუ იქნება საჩქარო და საგანგებო საკითხების გადაწყვეტა. მომწერე შენი ჯანმთელობა როგორაა, აგრეთვე სონას და თეოს ამბავი მომწერე. გულითადი სალამი ყველას თქვენ სამთავეს.

შენი მარად ერთგული გიორგი მაჩაბელი

P.S. კოტის² კაცისაგან დეკეშა მივიღე. ჯერ კიდევ დაინტერესებულია და მოლაპარაკებას გაენახლებთ მალე. მომწერს როდის ჩამოვიდე პარიზში, სხვაგან იყო წასული. აქაც მაქვს საინტერესო მოლაპარაკებანი.

ნიუიორკი. 20 მაისი 1932წ.

ძვირფასო სპირიდონ,

საჩქაროდ გიგზავნი „აბანოს“ ფორმულას. აქამდის ვერ გამოგიგზავნე, რადგან სულ ვასწორებდი, ვიდრე არ დავათავებ საბოლოოდ. ზოგ სახელებს ქართულად გწერ, რომ თუ ვინიცო-ბაა ვისმეს ხელში ჩაუვარდა, ადვილად ვერ მიხვდეს. ეტიკეტებს აქედგან გამოგიგზავნით. თუ ვინიცო-ბაა რამე დამრჩა უთქმელი დეკეშით მაცნობეთ და გიპასუხებთ. მაშ დამილოც-ნიხართ ამ ახალ საგნის მანდაურ ბაზარზედ გამოტანისთვის და გისურვებთ გამარჯვებას. ესლა ჩემ ამბავს იკითხავ. უპირველესად ძალიან გთხოვ, მაპატიეთ ამდენი სიჩუმე. დიდი უსიამოვნება გამოვიარე და დიდ საფრთხეს ავაცილე ჩემი თავი იმით, რომ შევიკავე თავი და ძაღლსავით არ გავაგორე ის გახრწნილი სომეხი, რომელმაც მოინდომა სრულიად დაეღუპე. სასიამოვნოთ, იმდენა ბრალი დამდო და ნამეტნავად ბოლშევიკობა, რომ ადვილი იყო თავის გამართლება და ყველა მხოლოდ იცინოდა ამგვარ ბრალდებაზედ. ამ ამბავს დაწერილებით მერე გიამბობ, ესლა დრო არა მაქვს, მაგრამ იმას კი გეტყვი, რომ მალე თუ გვიან ამ სომეხს არ დაეტოვებ დაუსჯელად. უკვე ამერიკის მთავრობის მოხელეები არჩევენ მის პიროვნების ვინაობას. დანამდვილებითი საბუთები გვაქვს, რომ 1919წ. ყოფილა კისლოვოდ-სკის ჩეკისტი. პირადათ მე ძალიან კარგად ვგრძნობ თავს. ვმუშაობ

დილის ცხრის ნახევრიდგან საღამოს 8 საათამდის შეუწყვეტ-
ლად. საქმეებიც გვარიანათ მიდიან და ამ ერთ წელიწადში დიდ
საქმეებს გაეაქეთებთ. ბევრ ახალ რასმეს ეამზადებ. ტრაბახით
არ გეტყვი, მაგრამ ჩვენი პარფიუმერიის პრესტიჟი ჩქარის ნაბიჯით
მიდის მაღლა და მაღლა. ერთადერთი ფირმაა ჩვენი (ყველა
პერფიუმერებს შორის), რომელმაც შარშანდელსედ მეტი გააქე-
თა წლეულს, ე.ი. 1931 ჩვენ გაეყიდეთ 10% მეტი ვიდრე 1930 და ამ
წლის 4 თვეში გაეყიდეთ 15-20% მეტი ვიდრე 1931-ის პირველ 4
თვეს. მაშასადამე, თუ ამისთანა სასოწარკვეთილ კრიზის დროს
ასე ყოჩაღად ეებრძვით ცხოვრების ტალღებს, რა იქნება, როდეს-
მაც საქმეები გამოსწორდება და რომ გამოსწორდებიან მაგაში
ეჭვი არ არის. ამიტომ გულს ნუ გაეიტეხთ და შენ ნახამ თუ რა
საქმეებს გაეაქეთებთ. იყავ კარგად. ხელზედ აკოცე სონას ჩემ
მაგიერად, აგრეთვე თოვც დამიკოცნე.

გეხევეი შენი მარად ერთგული გიორგი.

გენერალ მაზნიაშვილის ღია წერილი გაზეთ
„სამშობლოსათვის“ რედაქტორს.

მოქალაქე რედაქტორო!

გთხოვთ ადგილი მისცეთ თქვენ გაზეთში იმ დოკუმენტებს, რომელიც ეხება საქართველოში მომხდარი აჯანყების დროს ჩემზე გაერცელებულ ხმებს. პირველი დოკუმენტი წარმოადგენს ჩემს მომართვას ბ. ნოე ჟორდანიას მთავრობის მიმართ და მეორე – პასუხს მასზე. ეინაიდან დღემდის მე დაკმაყოფილება ვერ მივიღე ჩემ მიერ აღძრულ საკითხზე, და ეინაიდან აღარ მინდა, რომ ჩემი სახელი გამოყენებული იქმნას საქართველოში სხვა და სხვა პარტიების პოლიტიკური კომბინაციებისთვის, მსურს, რომ ერთხელ და სამუდამოთ ბოლო მოეუღო ამას პრესის საშუალებით. უსვინდისო პროვოკაციათ მიმართ ჩემს მიმართ ის ფაქტი, რომ აჯანყების დაწყების წინ იქნა გაეარდნილი ხმა, ეითომც მაზნიაშვილი დატეირთული იარაღით, გემებით დგას ხოპასთან და ელის დროს, რომ გადმოვიდეს და მიიღოს მონაწილეობა აჯანყებაში, და როცა აჯანყება დამარცხდა – ჩემივე სახელით მონინდომეს თავის დახსნა: – გენერალმა მაზნიაშვილმა გასცა პარიზში აჯანყების გეგმა ბოლშევიკებსაო და ამიტომ დაემარცხდითო!...

ეთხოვ ქართულ პარიზში დანარჩენ გაზეთებს გადაბეჭდონ ეს წერილი და დოკუმენტები.

გენერალი გიორგი ივანეს ძე მაზნიაშვილი

4 ოქტომბერი 1925წ.

ქ. პარიზი.

16.VI.1926.

თბილისი.

ძვირფასო მეგობარო! აქამდის თუ ვერაფერი მოგწერე იმით აიხსნება, რომ სრულებით ვერ მოვახერხე სათანადო საშუალება; იმ წესით კი, როგორც შეგპირდი, აქ რომ გარემოებას შეეხედე – ევლარ გაგებდე. – ამის გარდა, ჩემი მდგომარეობა ისეთია, რომ საკმაოა მცირეოდენი საბუთი მიეცე, რომ უცბად გამანადგურებენ. ყველაფერი ეს მათხოვიებს აგრეთვე, რომ თქვენც ძლიერ სიფრთხილით მომექცეთ და თუ ჩემთან ურთიერთობისათვის საჭიროება და შემთხვევა გექნებათ, აუცილებლად სანდო პირს და გზას მიმართოთ. გადმომცეს აგრეთვე, თითქო შენ, არ ვიცი რით, უკმაყოფილო იყო ჩემით და ეს გარემოება მაწუხებს – მე დარწმუნებული ვარ, რომ რაღაც გაუგებრობა უნდა იყოს, რადგან ვფიქრობ და ვერ მიმხედარვარ ამ უკმაყოფ. მიზეზს.

ამ წერილის გამოსაგზავნათ კარგი საშუალება მეძლევა, მაგრამ დრო ბევრი არ მაქვს და ნუ გამიწყურებით, რომ ყველაფრის შესახებ მოკლეთ ვწერ.

შენი დაფასება მდგომარეობის სახეებით ხწორია და უტყუარი. ქართველი ხალხის და ინტელიგენციის განწყობილება ასეთია: ბოლშევიკების სიძულვილში იგი სახეებით გაერთიანებულია – ხელისუფლება პოპულარული არ არის არც ერთს წრეში, მაგრამ აგვისტოს ამბების შემდეგ ხალხის ნებისყოფა ისეა მოტეხილი, რომ მის აქტიობაზედ ფიქრი არ შეიძლება. მაგრამ არანაკლები აღშფოთებაა მენშევიკების მიმართ და ყოველი მათი უმიზნო გამოსვლა (პროკლამაციები, რომელთაც ისინი შემთხვევისთანავე ყრიან) და რომელთაც რეპრესიებით უპასუხებენ დაუყონებლივ უდანაშაულო ხალხის მიმართ, აბრაზებს ხალხს. დღეს ასეთი პრიმიტიული ხასიათის პროპაგანდა სრულებით ზედმეტია – ვიშორებ, ხალხი ერთსულოვნად განწყობილია ბოლშევიკების წინააღმდეგ და პროპაგანდას არ საჭიროებს. პროპაგანდისათვის საკმაოა ის გარემოება, რომ ემიგრაცია არსებობს და არავითარ შემთხვევაში მადედან არ უნდა მოიხსნეთ. შალვა³³ და გიორგის³⁴ პოზიცია აქ არავეს არ მოსწონს და უარყოფითად არის დაფასებული. ჩვენი წრეები კატეგორიულად წინააღმდეგნი არიან რაიმე თანამშრომლობაზედ მენშევიკებთან – აქაური პრაქტიკა ამის საუკეთესო დამამტკიცებელია: საბუთები: 1) მენშევიზმი, როგორც ორგანიზაციული ძალა არ არსებობს – მთელი მათი მოქმედება არასოდეს არ გასცილებია პროკლამაციას. 2) 75% მათი წევრებისა

უკვე ბოლშევიკებთან მუშაობენ და უფრო აქტიურობენ, ვიდრე თვით ბოლშევიკები. 3) არც ერთი მენშევიკი სანდო აღარ არის. რასაც დღეს სულაქველიძე⁸⁵ და მისი ამხანაგები სწადიან პირდაპირ წარმოუდგენელია, გასცეს რისი გაცემაც კი შეუძლოთ, თვით ის პირებიც კი, ვინც მათ მაღავედენ და მფარველობდენ (რამოდენიმე კომუნისტი დახვრიტეს მენშევიკებისთვის დახმარების აღმოჩენის გამო) და ეხლა ეპგერენ ჩვენი კულტურის უკანასკნელ ციტადელს უნივერსიტეტს და რაც კომუნისტებმა ვერ მოახერხეს – ამათმა მიაღწიეს, გამოაგდეს ჯავახიშვილი⁸⁶ და ეხლა მას ღლონტი⁸⁷ და სულაქველიძე ხელმძღვანელობენ. მთელი პროფესურა ამ ფაქტს იშვიათის ღირსებით შეხვდა და უდიდესი ირონიისათვის ღლონტი ერთხმად აირიიეს (რომ არ აერიათ, სულ დახურავენ უნივერსიტეტს). ასეთივე ამბავია ყოველ დარგში და ყველგან. ქართული კულტურული საქმიანობის წინააღმდეგ ბრძოლაში ავანგარდათ ეს ყოფილი მენშევიკები გამოდიან – ქართულ მწერლობის ფრონტზედ ამ სახით ეხლა გელეიშვილი⁸⁸ იბრძვის (ქართულის მწერლობა და უნივერსიტეტი – ეს ორი ძალა პირდაპირ დაუძლეველი შეიქნა ბოლშევიკებისათვის და თუმცა აუცილებელი კომპრომისებით, მაგრამ მაინც შეინახეს დღემდის თავი). თუ ეს გაგრძელდა, ჩვენ მაღე ვნახავთ, რომ მენშევიკური პარტია პირდაპირ სულ ახლა აღსდგება სრულებით სხვა სახით, კომუნისტების სამოსელში ჩაცმული და უფრო საშიში, ვიდრე თვით კომუნისტები არიან. თუ აქამდე კომუნისტებს დასაყრდნობი ძალა არ ჰქონდათ და მასას მოკლებულნი იყვნენ, დღეს ეს მასა ამ მენშევიკებში ჰპოვეს და საკმაოდ მრავალრიცხოვანი, მაგრამ ამავე დროს სწარმოებს მეორე საბედნიერო პროცესი ხალხის გასაოცარი გამოფხიზლების და ამ მარქსიზმის ორივე ფრთის წარმოუდგენელის შეძლების. ამისთვის, დღეს განსაკუთრებით არის საჭირო თავის დაკავება მენშევიკებთან ურთიერთობისაგან და ამ გამოფხიზლებული ხალხის ეროვნული დროშის ქვეშ მოქცევა. სპირიდონის სახელი აქ დიდათ პოპულარულია და განსაკუთრებით ავტორიტეტული მით, რომ ცნობილია რომ იგი აგვისტოს ამბებში მონაწილეობას არ იღებდა და მანდ მისი წინააღმდეგი იყო.

სამწუხაროდ „სამშობლოსათვის“⁸⁹ მხოლოდ ერთმა №-მა ჩამოაწია აქ (№2) და აუცილებლად საჭიროა მისი საჩქაროდ განახლება. დიდი ავტორიტეტით სარგებლობს აქ აგრეთვე ზურაბ ავალიშვილის სახელიც და მენშევიკებმა იციან ეს და ხმებს ავრცელებენ, რომ მანდ ახალი კოალიციური მთავრობაა, რომელშიც კედია და ავალიშვილი შედიან – ამ ფაქტს ანგარიში გაუწიეთ და მოხერხებულად შეეხეთ.

მე ვინახულე მამია და მასთან მქონდა ლაპარაკი, მაგრამ მან მიპასუხა, რომ ამჟამად საჭირო არ არის მუშაობა სრულებით

და რომ ერთხანს უნდა გაეჩერდეთ და ამავე დროს მოუხერხებელიც არის ის, რაც გოგიამ ითხოვა, რადგან მას არ შეუძლია 6 კაციის შეკრებაც კი და ამავე დროს დიდი გაჭირვებაა, რომ სადმე სამუშაო ფული ვიშოვოთ. ამიტომ უმისოდ მე ვერ ვებედავ ვინმესთან კავშირი გაება. ჩემის აზრით კი, უკვე შეიძლება ერთხილი ორგანიზაციის მოწყობა მხოლოდ იმისთვის, სამეთვალყურო მუშაობა ვაწარმოოთ. — რას მოვახერხებთ ამ მხრივ ჯერ-ჯერობით არ ვიცი, რომ რამეს შემოუთვლიდეთ თქვენ მას, კარგი იქნება. ჩვენებიდან ციხეში იასონ⁹⁰ და მიშას⁹¹ გარდა ხუხუც⁹² სის. გამსახურდია⁹³ გადასახლებულია ტურუხანის მხარეში — ათი წლის ციხე მიუსაჯეს. სხვა ხალხი თავისუფალია — ხელი ყველას აქვს მოწერილი, მაგრამ საბჭოთა პლატფორმაზედ თითქმის არაინ დგას.

ეხლა შედარებით რეპრესიები შემცირებულია და ამიტომ ხალხი უფრო მოსვენებით ცხოვრობს და რამოდენიმე ხნის შემდეგ შეიძლება დაეიწყეთ მუშაობა თუ თქვენგანაც მივიღეთ რაიმე ცნობა (ერთი თვის წინ კი დახვრიტეს 6 კაცი სამხედრო პირები — ვერ გავიგეთ ვინ არიან ესენი — მათ შორის ერთი გვარი ვიცით ნაცვლიშვილის).

საერთო მდგომარეობა მთელს კავშირში ბოლშევიკებისათვის მეტად მძიმეა და საშინელი ეკონომიური კრიზისია. იხურებიან მთელი რიგი წარმოებანი და მოსამსახურენი პირდაპირ იტაცებენ ფულებს და მირბიან — მთელს რუსეთში ეხლა 200 000 კაცი ზის ციხეში მარტო ფულების გაფლანგვისათვის. დანამდვილებით შეიძლება ითქვას, რომ ასეთი მძიმე მდგომარეობა საბჭოებს არ აქონია არასოდეს, თვით დიდი სიმშვილის დროსაც კი — მაშინ სიმშვილი ადგილობრივი მოვლენა იყო — ეხლა კი მთელ კავშირის მასშტაბით. სჩანს, რომ ძველი რესურსები დაიღია და საწარმოო საშუალებანი კი აღარ აქვთ. აქაც დიდი ცვლილებების წინ ედგაერთ: თითქმის ხორციელდება ის, რის შესახებაც გვქონდა საუბარი გოგიასთან სტამბოლში და შეუთვალე მას: აქ იყო სტალინი და პრინციპიალურად გადაწყდა ამიერკავკასიის ფედერაციის ნაცვლად დაარსება კავკასიის ფედერაციის — ამას უკავშირებენ ეკონომიის რეჟიმს, მაგრამ ამ პროექტის წინააღმდეგ ძლიერ მუშაობენ სომხები, რომელნიც მოკალათებულნი არიან განსაკუთრებით ამიერ-კავკასიის ფედერაციაში და ფარფაშობენ თბილისში როგორც სურთ; ახალი პროექტით კი, კავკასიის ცენტრი გადატანილ უნდა იქნას ან ბაქოში, ან კავკაეში და ეს გარემოება დიდად შეუწყობს ხელს თბილისის განწმენდას სომხებისაგან. რა სახეს მიიღებს ეს საქმე ამჟამად ძნელია რომ ვთქვათ, მხოლოდ განსაკუთრებული კომისია კი მუშაობს, რომელიც იხილავს ამ პროექტს, მაგრამ ამ კითხვებს დიდი საიდუმლოებით

იცავენ. რუსეთში დიდი ბრძოლაა სტალინის წინააღმდეგ – მისი მთავარი მოწინააღმდეგეა ეხლა ძერჟინსკი⁴⁴ და როგორც სჩანს, სტალინს უნდა დაეყრდნოს განაპირა ქვეყნებს და ამით აიხსნება მისი მოგზაურობა ეხლა აქეთკენ. ამბობენ, გარდაწყვეტილია, რომ აქედან წავლენ ორჯონიკიძე⁴⁵ (ლენინგრადის დიქტატორათ ზინოვიევის⁴⁶ ნაცვლად) და ორახელაშვილი⁴⁷ მოსკოვში. სტალინს უნდა რათა თავის გარშემო შემოიკრიბოს თავისი ხალხი. დიდი ნაციონალისტური მოძრაობაა უკრაინაში – იქ ეხლა რუსული ენაც კი აკრძალეს სახმარებლად (საერთოდ შეიძლება ითქვას გადაჭრით, რომ ბოლშევიკებს ამჟამად დაუძლეველი დაბრკოლებები ეხსნებათ წინ).

ამას წინად 52 $\frac{1}{2}$, $\frac{2}{1}$, $\frac{1}{1}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{2}{1}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{1}{11}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{1}{1}$. ვთხოვე შენთვის გადმოეცა ფრიად კონსპირაციულად, რომ მე სარწმუნო პირისაგან გაეიგე, რომ მანდ ქეთინოსთან⁴⁸ ($\frac{12}{1}$, $\frac{14}{1}$, $\frac{41}{2}$, $\frac{31}{1}$, $\frac{9}{1}$) აწარმოებენ მოლაპარაკებას მისი და მისი მეგობრების დაბრუნების შესახებ და უთუოდ წამოეაო. – მე გგონია, რომ ეინმეს მასთან დაახლოებულ პირს ესენი შეცდომაში შეყავთ, ამიტომ ჩემს ვალად ვთლიდი ასეთის სიფრთხილით შემეტყობინებინა შენთვის – ხოლო თუ ეს მართალია, მაშინ დაარწმუნე არ ქნას და არ დაუჯეროს და ასეთი სისულელე არ ჩაიდინოს. ყველაფრის გარდა, ეს საშინელი დამარცხება იქნებოდა მთელი ეროვნული მოძრაობის, გაცილებით უფრო მძიმე, ვიდრე თვით ჟორდანია რომ დაბრუნდეს. მე გთხოვ ამ საქმეში დიდი სიფრთხილე იქონიო, რადგან რომ გამოირკვეს რომ ჩემგან გაიგეთ ეს ამბავი, ჩემი საქმე გათავებულია და თვით ის პირიც არ დამზოგავს, ვისგანაც ეს ამბავი გაეიგე.

აქ დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა ამერიკის მიერ ჩვენი ცნობის ამბავმა.⁴⁹ ბოლშევიკებმა რომელნიც ყოველთვის მასხრობის კილოთი იხსენიებდნენ ვასო ღუმბაძეს – ეს ამბავი დამალეს. თუ ჟურნალს განაახლებ, აუცილებლად დააბეჭდიე ღუმბაძეს წერილი იქ და საერთოდ მისი მუშაობა ამერიკაში შენ სახელთან დააკავშირე. აუცილებლად საჭიროა, რომ მანდედან ერთი ისეთი კაცი გამოგზავნოთ, რომელიც ნდობას და გავლენას მოიპოვებდეს ბოლშევიკებში და მუშაობაში მომეხმარებოდეს, თორემ ჩემი მდგომარეობა ისეთია, რომ დამიჭირონ, ყველაფერი შეწყდება. საუკეთესო იქნებოდა თუ 52 $\frac{1}{11}$, $\frac{12}{1}$, $\frac{9}{2}$, $\frac{1}{1}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{14}{3}$, $\frac{14}{2}$, $\frac{31}{10}$, $\frac{31}{1}$, $\frac{39}{23}$, $\frac{3}{1}$. დააჯერებდი და აქეთ გამოგზავნიდი. მას გავლენიანი ნაცნობებიც ყავს და ძლიერ მომეხმარება. ამაზეც მიპასუხე – უთხარი ჩემს მაგიერად. მაცნობე შენი მატერიალური მდგომარეობა და თუ საჭირო იქნება 25 დოლარამდე თვეში შეიძლება რომ მოვახერხო და გიგზავნო. მომწერე რა მისამართით.

Village-Sanatorium de Passy-Praz-Coutant (Haute-Savoie)

21/1-1930 წელი.

ძვირფასო ძმავ სფრიდონ,

ვისურვებ შენს კარგა ყოფნას და დიდხანს სიცოცხლეს შენი პატარა კარგი ცოლშვილით, გამარჯვება და სიცოცხლე ნუ მოგიშალოთ ღმერთმა. იყავით ბედნიერ, როგორც თქვენი გული ისურვებს მრავალჟამიერ. ჩემს ამბავს მოკლეად მოგწერ. ვიმყოფები მთებში, რომელ მთებსაც თეთრი ჯუბა აქვთ ჩაცმული უკვე და ძალიან მომაგონებენ ჩვენ ტურფა სამშობლოს. მაგრამ იცოდე ჩემო სფრიდონ, ყველა ბუზი ბუზის, ფუტკართან კი ყველა ტყუის. ასეა შედარებით, ლამაზი მხარეა საცა მე ვარ, მაგრამ ჩვენ მთებთან სილამაზით არაფერი შედარება არ არის. ეჰ, ჩემო ძმავ, ღმერთმა კარგა მოახმაროს თავის პატრონს, ოღონდ ჩვენი დაგვიბრუნოს ის მთები უფრო კარგა გაკურნავენ ყველა ქართველის ავანტურფობას, სანამ აქაური მთები. დღევანდელი ცხოვრება მიდის ასე, ჩემი ტყუეობისა: დღეში ოთხჯერ უნდა გავიშინჯო სიცხე, ოთხჯერ უნდა ეჭამო, სულ ხდება ზარის დარეკვაზე. მომაგონეს ჩვენი ქართული გიმნაზია. ვიძინებთ 9½ საათზე საღამოთი. არაფრისთანა არაფერ წამალს არ იძლევიან, მკურნავენ მარტო ჰაერით. დღე და ღამე ოთახის კარები სულ ღიაა, მარტო იკეტება ჭამის დროს. აი ჩემო სფრიდონ ასე მიდის ყველა დღეები ჩემი და პქრებიან ვითარცა რთვილი. ისე თავს უკეთა ეგრძნობ ცოტათ თუ ბევრად. სუნთქვა ნელ-ნელა თავისუფალი მიხდება, ამას ვატყობ. მეტი წილი სულ ჩუმადა ვარ და ვწვეარ, არაფრის ნებას არ მაძლევენ, რომ გაეაკეთო. წერასაც მიშლიან ჯერ-ჯერობით. რას შერება ჩვენი თეო, ჩიტმა ამბავი მომიტანა დედა გააჯავრო, აბა ებროგორ შეიძლება, ბელადმა ქალმა¹⁰⁰ დედა გააჯავროს. მომიკითხე ქნი სონა,¹⁰¹ დაუოცნი ხელებს. ისე ჩემო სფრიდონ ახალი არა მაქვსრა რომ მოგწერო. გაზუთიც ვერ გადმომიგზავნეს, რომ ჩვენ ვეფხვიასთვის თვალი მედვენა, თოთხმეტს აქვთ არაფერი ვიცი. მომიკითხე ყველა ჩვენი მეგობრები, იყავი კარგა, მარად შენი პატივის მცემელი სულ მუდამ

ქ. ჩოლოყაშვილი

გამარჯვება ძვირფასო სფრიდონ,

როგორღაც მიჰყუნდი ცოლშვილში, მერე ხაზეინი¹⁰² ჩამო-
გივიდა და ალბათ ბევრი საქმეები გაქვს, რომ შენი ხმა აღარ
ისმის მოძახილისა. რა არის კაცო, როგორ გასწუმდი ასე, რომ
წერილი არცკი მომწერე და არ გამაგებინე შენი და შენი ცოლშ-
ვილის ამბავი. ქ-ნი სონა როგორა გრძნობს ბოლო ხანებში, ან
ბელადის ბელადი ხომ აღარა აევანტყოფობს. ჩემ ამბავს თუ იკითხავ,
მე მგონი ნელ-ნელა გაჯანსაღების გზაზე დავდექი, უკეთობასა
ვგრძნობ უფრო და უფრო. ჯერ-ჯერობით ნება მომცეს კარი-
დორში სიაურულისა შუადღისას და საღამოთი, ისე სულ ვწე-
ვარ და ვიზომავ სიცხეს დღეში ოთხჯერ. ჩემი დროს გატარება
სულ ეგ არის, რას იტყვი, ზედ სწორეთ ჩემზეა მოგონილი ამისთანა
რეჟიმი. ჩემი სიცოცხლე წოლა მეზარებოდა და ახლა მგონი
შემაჩვიეს. მერე ძალიანა ცივა, ნამეტნავათ როცა ფეხზე ვარ, და
ისევე ვირჩევ ხოლმე მალე ჩაეწეე ლოგინში და ჩავითბუნო, სანამ
ფეხზე ვიარო და ვიკანკალო. წერილების წერა ჩემთვის ძნელია,
ხელი ვერ უძლებს კალმის ტარის დიდხან ჭერას, პატარა წერი-
ლის დაწერას კარგი შრომა უნდა, რამდენჯერმე ხელები უნდა
გაითბო და ისე შეუდგე ახალის ძალით ასრების წერას. ამ
წერილს გწერ დილის 6 საათზე, რადგანაც გარიყრაჟისას პეკტენ
კარებს რვა საათამდე, მაშინ ოთახში თბილა და შეიძლება რისიმე
გაკეთება. სფრიდონ მომივიდა თელავის მაზრიდან წერილი, ხელს
არ აწერს, მაგრამ ხელზე და ნიშნებით მივხდით ვინც არის. კარგა
გრძელი წერილია, დაწერილებითა მწერს ყველასფერს, იწერება
რომ ამისთანა მომენტი არა დროს არა ყოფილაო. დიდძალი
ხალხი გავიდა ტყეში. მატყობინებს კიდევ რამდენი მეთაური კო-
მუნისტები დაუხოცნიათ კახეთში, კოლხოზების სულის ჩამდგ-
მელები. მეხვეწება რომ დავბრუნდე, მთელი ჩვენი მხარე შენ
გელისო, და იახიან, ყველა დანაშაულს გაეასწორობთ, ოღონდ ის
ჩამოვიდესო. მიეწერე ჩემ ცოლს, რომ დაიბაროს და მოელაპარა-
კოს ჩემ გარემოებაზე, უთელი რომ რაწამს გამოეკეთდები და
დრო დადგება, თქვენთან ვიქნები მეთქი. აი ასეთი გარემოებაა
ჩემო სფრიდონ, ახალი ეს არის ჩემ მიდამოებში. შენ რაღა იცი
მომწერე, მომიკითხე ქ-ნი სონა თავისი მოუსვენარი თვლით, გიორ-
გის¹⁰³ სალამი და კარგა ყოფნა. იყავით გამარჯვებულნი.

მარად შენი მეგობარი ქ. ჩოლოყაშვილი

ძვირფასო ძმავ სფრიდონ,

ეს არის ვაპირებდი წერილის მოწერას და შენი წერილიც მივიღე, რომელიც დიდი სიამოვნებით გადავიკითხე, თავიდან ბოლომდის და მერე გარდიგარდმოთ, რადგანაც იცი ხოლმე მიწერა გვერდებზე. ჩემო სფრიდონ საქმე შემდეგშია, ეს მესამე წერილი მომივიდა ნესტორ ფილიასი, საცა მეხვეწება და მემუდარება, რომ გიორგის მიეწერო და ეთხოვო მისთვის ალაგი. სწორე გითხრა, ერთხელ მიეწერე ფილიას, და ეწერდი თითონ ენახნა გიორგი და პირადათ ეთხოვნა, უფრო ესიამოვნება, სანამ მე მიეწერო მეტი. მინდოდა თავიდან ემეცდინა ყველაფერი თხოვნა გიორგისთან, მაგრამ ისეთ გარემოებაში ჩამადგო წერილების წერით, რომ გადაწყვიტე მოგწერო და ეთხოვოთ შენ და გიორგის იქნებ რაშიმე გამოგადგეთ, ფეხზე მოეატრეთ მაინც, მაგრამ უბედურება ეგ არის, ძაან რომ ეთხოვო, შენ ჩემზე კარგა იცნობ და იცი რაშიაც გამოდგება, ყველაფერი მაგისი ბედი შენთვის მომინდვია. მართლა თუ რამეს გამოდგება, მოუხერხეთ მეწვრიმალეობა მაინც, ფეხზე იეატროს ჩამადნით, ბერიკაცია, იქნებ მუშტარზე იმოქმედოს და გაყიდოს რამე საწვრიმალეო. გწერ მის მისამართს. შედეგი შეატყობინე, ერთი ოთხი დღის შემდეგ მიეწერ, რომ მოგწერეთ წერილი. რა პასუხს მიიღებს მერე გვეცოდინება. ... ახლა გადავიდეთ ბელადზე, რას იზამ მოუცდით მაგის უსტარსაც. ადვილი ხომ არ არის ბელადის გადაწყვეტილება, მაგას კარგი გადაწყვეტილება უნდა. დედაც უნდა დეეხმაროს თათბირში, მამას სხვა არა აქვს გადაწყვეტილებაში მონაწილეობა მიიღოს. ჩემს ამბავს თუ იკითხავ, მგონი ნელ-ნელა წინ იწევეს ჯანი. ძალიან კარგი ამინდები დაიჭირა. მეექვსე დღეა ისეთი მზე დგას, იტყვის მაისიო, კარგა აცხუნებს ბალკონზე ჩდილში. მთელი დღე სულ ბალკონზე ეწევარ, ღამე ოთახში და მაგარი მშრალი ცივი ღამეები. ამისთანა ამინდმა ძალიან კარგა იმოქმედა ჩემზე. ექვმი დიდი კმაყოფილია ოპერაციის შედეგით. დღეს შესრულდა სწორეთ სამი თვე, რაც ოპერაცია გამიკეთეს. ექიმმა გულდადებით გამშინჯა სწორეთ დღეს და შემდეგი სიტყვები მითხრა: ახლა ღრმად დარწმუნებული ვარ, რომ სულ გამორჩებით ორ-სამ თვეშიო: სიცხე და დეგეანდელმა ჩემმა გაშინჯვამ კიდე სულ დამარწმუნაო. ასეთია ჩემო სფრიდონ ექიმის დასკვნა. მეც ვატყობ უკეთობას, მუხლი მიმაგრდება, რომელიც აქამდის სუსტობდა. გუდუეცი ჩემო

გულრწეული საღამო ქან სონას და გიორგის. ბელადის-ბელადს და შენ დაკოცნით. იყავით დღეგრძელნი.

შენი მეგობარი მარად ქ. ჩოლოყაშვილი

P.S. სფრიდონ მისაკოს¹⁰⁴ მისამართი მომწერე, როცა დრო მექნება მიხდა წერილი მიეწერო.

19-3-1930წელი

ძვირფასო ძმაო სპრიდონ.

მივიღე შენი წერილი, მაგრამ უმთავრესი დაგვიწყებია, მისაკოს მისამართსა გთხოვდი, სწორედ ის გამოგრჩენია. დანარჩენი წერილი ჩაკოტინებულია, რასაცა მწერდი ყველას გიპასუხებ: პირველი, შენ რა გონია უნივერსიტეტში გამომისტუმრე თუ რა არის, რომ მწერ, დარწმუნებული ვარ ახლა გაფრანგებული იქნებიო და ალბათ ფრანგულ გაზეთებსაც კითხულობო. ასე არ არის ჩემო სფრიდონ. ისე მხატვრულად არა ვყოფილვარ ავით, როგორც მე უყურებდი ავანტურაობას. თურმე ძალიან ვყოფილვარ დაბარგული და გაკვირვებას არის ექიმი. დასუსტებულს გამიკეთეს ოპერაცია და შეექმელი უშედეგოთ გადატანა. ჩემო სფრიდონ, ორი დღეა რაც ნება მომცა გავლისა დღეში საათნახევარი, ოღონდ შიგ შენობაში. ეს გეგმაც შემუშაებულია. დილით უნდა ჩავიციო, ყავა დავლიო, მერე ერთი გავლა შენობაში ნელა და დაეწვე ჩაცმული კრავატზე საბან ზემოდან, უნდა ვიწვე საუზმის შემდეგ ისევ. ერთი ჩარეკი ვიარო, მერე აივანზე შაზლონში ჩაეწვე და დავიცივა სრული სიწუმე: არც კითხვა, არც ლაპარაკი და არც ფიქრი რაზედმე. ძალიან ძნელია, რომ ყველაფერი შეასრულოს კაცმა. ცოცხალი კაცი იწვეს, ძილის ნება არა, კითხვისა არა და არ იფიქროს შეუძლებელია! მაგაში ვერა ვრიგდებით სანატორიუმში და მე. ყავის შემდეგ 4½ საათიდან კიდევ უნდა დაეწვე აივანზე 6½ ნახევრამდის, მერე გავისეირნო ჩარეკი და შეიძნევისადილო. სადილის შემდეგ გავიხადო ტანისამოსი და ჩაეწვე ლოგინში დილამდის. აი ჩემო სპრიდონ როგორ უნივერსიტეტში ვარ. მერე ექიმი სულ იმის თხოვნაშია, რომ არ ვილაპარაკო და მეტი წილი გაჩუმებული ვიყო, კითხვით არ დავიდალო. დღეში დრო გამოშვებით შემოძლიან ეკითხო ან ეწერო ორი საათი.

რამდენიმე დღეა ნება მომცა საერთო სასაღილოში ვისადილო, ებ უკვე პროგრესია დიდი ავანტურაფებს რომ ჰკითხო. თორე აქამდის სულ ვიწეკი მარტო, საჭიროებისთვის შემეძლო გასვლა, დანარჩენ დროს გაჭიმული წელზე წოლა. მთაზე მწერ, მთამ გშობა, გაგკურნავს ისევე მთავო. სპრიდონ მაგაში შენ მართალი ხარ, მაგრამ მაგარი ის არის, რომ მთამ წელიწადში ერთხელ იცის ხოლმე გაჯავრება და აი სწორედ ესხლა ის დროა. დაიწყო თოვლი ხან დღეში შვიდჯერ იცვლება ჰაერი: ხან მზეა, ხან წვიმა და ხან თოვლი. ნახევარზე მეტი ავანტურაფები სულ დააწვინა ვინც ფეხზე დადიოდა. რამდენიმე გემეშედილობა სააქავოს, ამ რამდენიმე დღეში. ჩემზე ყოფილიყო ექიმი ცოტა შეფთხალი, რომ ამისთანა ამინდი დაასუსტებსო, ძალიან ვერ იმოქმედა, მარტო ძველი და ახალი ჭრილობა რომ ერთმანეთშია არეული ის მჩხვლეტს და მტკივა, სხვა მადლობა ღმერთს, ჯერ-ჯერობით არა უშავსრა, ენახოთ იქნება, ოთხი წელიწადია თურმე ეს სანატორიუმი და ამისთანა ამინდი არ გეახსოვსო, მოთოვა მაგრამ ასე ძლავრი არ ყოფილაო. აი ჩემო სფრიდონ ზოგჯერ მთამაც იცის არევა ან კიდევ ალბათ ბოლშევიკებზე ჯავრობს. აქამდის მშვენიერზე მშვენიერი აშლილი მთა თავისი მზის სხივებით, რომელიც აშრობდა ჩვენ ფილტვების სენს და ჰკურნავდა, დროებით შეაჩერა, ალბათ ფიქრობს ყველა თავისი თვისებების სიმკაცრის ცხრილში გატარებას. ასეცა სჯობია, რას იტყვი? კაცმა ყველაფერი უნდა ნახო ცხოვრებაში, რომ ცხოვრებისთვის გამოდგეს. სფრიდონ მაისის თვეში, რომ გამოისეირნო შენი კარგი ცოლშვილით მთების კალთებისკენ არ გაწყენს, სისხლს გასწმენდს, ხალისს შეგმატებს ახალი მუშაობისთვის კაი ჰაერით ნასუნთქი უფრო მაგრა შეუდგები. თეთრ ნაწილაკებს სპობს სისხლში და წითელს გაგიმრავლებს, რომელიც მეტ ხალის აძლევს ადამიანს. მომივიდა ვეფხვიას წერილი, რასაკვირველია სულ ლათაიებით. მერე მარტოკა არასდროს იწერება უეჭველად მეორე გვერდზე წერილისა დააწერინოს ვისმე, ახლაც ისეა. ტიტე მარგველაშვილი¹⁰⁵ მწერს იმასთან ერთად, მთხოვენ, რომ შევერთდეთ და დაეიწყოთ წყობრისად მუშაობა. მე პასუხი არ გამიცია, რადგანაც მისამართი არ ვიცი და ამისათვის გთხოვდი მიხაკოს მისამართს. ზოგჯერ ჭირიც მარგველიაო. მართალია, ჩემმა ფრანგული ენის უცოდინობამ ბევრი დამაკლო, მაგრამ დღეს მიშველა ჩემ ავანტურაფობაში. ლაპარაკი არ ვიცი და ვარ სულ გაჩუმებული, რომელიც საჭიროა ჯამთელობისთვის. გული ნუ გაგიტყდება ჩემო სფრიდონ, ეეცდები რომ ვისწავლო და ჩაგიფრანგულო რომ ჩამოეალ. ამ თვის ბოლოში გადავალ სოფელში და ნება მექნება

კითხვისა თავისუფლად. ეს სანატორიუმი იყოფა სამ ნაწილად: ცენტრალური, სადაც მე ვარ, ბარის და მთის სოფელი. გადამიყვანენ ჯერ ბარის სოფელში, საცა ცოტა თავისუფლება მომეცემა. ბარის სოფელი მდებარეობს ცენტრალურის გარეშემო, მთისა კიდე ცოტა მოშორებით, საცა უფრო მეტი თავისუფლება აქეთ ავანტყოფებს. ქ-ნი სონას ჩემი გულრწფელი სალამი და ხელზე კოცნა, ბელადის-ბელადი კიდო ემზადება წერილის მოწერას, მინამ მოიწერებოდეს დამიკოცნე. გიორგისა და შენ სალამსა და მოკითხვას მოგახსენებთ. ჩემი ახალი ამბავი გათავდა, გიძლენი ძმურ სალამს.

მარად შენი მეგობარი ქ. ჩოლოყაშვილი

14-5-1930 წელი

ძვირფასო ჩემო მეგობარ სფრიდონ!

გუშინ მივიღე შენი წერილი, რომელმაც დაეარდნილი კაცი გამათბო. ჩემო სფრიდონ, ბოლო დროს გულთმისანიც გამხდარხარ, სწორეთ უგრძენია შენ სულს და გულს ჩემი ასე გაჩუმება. გძლად ვერ მოგწერ, რადგანაც ძაან მისუსტებული ვარ, ისე კი რასაც შეეძლებ ეცდები დაწერილებით შეგატყობინო.

... ჩემო სფრიდონ რაც უბედურება და ტკივილები გადავიტანე ოპერაციისგან ამ ხუთი თვის წინეთ, სულ ფუჭათ ჩაიარა. რაზედ? მკითხავ, რა საკვირველია მე აღარ ვიცი მადლობა ვის უთხრა, ვინც ფულს იხდის იმას თუ იმ სანატორიუმის გამგებლობას, რომელიც მითომდა 30 ფრ. მკურნამენ და ცოტა რამეზე მაშინვე მოგახლიან 30 ფრ. სახლებს ვერ აგიშენებთო. ჩემო სფრიდონ, ეს სანატორიუმი არ არის დემერწმუნეთ. რაწამს ჩამოვედი მაშინაც მოვიწერე, ყურადღება რომ არავეინ მომაქცია, ამინდებმაც ხელი შემიწყეს, ცოტა მოვეკეთდი. მე თითონ გადავწყვიტე დაემორჩილებულიყავე ლუარსაბ თათქარიძესავით ბედს. ეს სანატორიუმი ავანტყოფებისთვის კი არ არის ავანტყოფები ამ სანატორიუმისთვის არიან. — საჭმელზე რა გითხრა, საძაგელზე საძაგელია, სანამ ფული მქონდა სუყველაფერს ვყიდულობდი და ეჭამდი, კარგაც ვიყავი. ფულიც გამომელია. ამინდებიც ღმერთმა დასწყევლოს, როგორი არეულია. 10 მარტიდგან დღევანდლამდე დღეში ხუთჯერ იცვლება, გუშინწინ კიდე მოვიდა თოვლი, ჯერ გაზაფხული არ მინახავს. მე მგონი ამინდები რომ მობრუნდება მოვბრუნდე

მეც, მაშინ შეეძლებოდა ადგილიდგან დაძრომას და დაეძვრები საით-
კენმე. მე ორ სამ თვეს კიდე მომიხდება ლოგინში წოლა, რაწაშს
შეეძლებოდა მოძრაობას უნდა მოუხერხო რამე ჩემ თავს და ამ
ყაზარმის სინაბარას არ დაერჩე. ... ჰაი-ჰაი ცოტა დროზე რომ
ჩამოვსულიყავი სადმე გინდა პატარა პანსიონში და მთელი ზაზ-
თარი გემეტარებინა, დღეს ეს უბედურება არ დემემართებოდა.
თითონ უფროსმა ექიმმა მითხრა, როგორ შეიძლება თქვენისთანა
სერიოზული ავანტყოფი ამისთანა სანატორიუმშიო. აი ჩემო
სფრიდონ მე არ ვიცი: გიორგი,¹⁰⁶ ხოშტარია¹⁰⁷ თუ გრიშა ბერ-
იძე¹⁰⁸ იხდიან ჩემს შესამნახოს უთხარი ყველაფერი. ვაი დედასა,
რომ ავანტყოფობამ ამ დღეში ჩამაგდო, თორე მე სათხოვარი არა
გამიხდებოდა რა. რა ეუყოთ, თუ გამოერჩი როგორმე, სამშობ-
ლოსაც გამოყადგები, მეგობარსაც და ჩემ თავსაც, თუ არა და
ჯახნაბას ჩემი თავი, უეჭველად დამწვით, რადგანაც ჩემ ჩამომა-
ლობაში ჭლექით არაეინ მომკედარა, და რადგანაც მე პირველი
ვარ, ყველაფერი უნდა მოისპოს ჩემი ნეშთისა, რომ სხვა ჩოლო-
ყაშეილებზე არ გადავიდეს, ისეც არაეინ დარჩა. გედეეცი გულ-
წრფელი ჩემი სალაში ქნ სონას, დაუკოცნი ხელებს თეოსა და
შენ უთვალაეად დაკოცნი.

მარად შენი მეგობარი ქ. ჩოლოყაშეილი

შეფიცულების მისალოცი ღეჲეშეჲი
სპირიდონ კედიას

ბატონო სპირიდონ!

გილოცაეთ წასულ შობას და მომავალ ახალ წელს. 1931 წელიწადი იყოს ბოლოს მომღები ჩვენი ერის ტანჯვისა. გისურვებთ ჯანმთლათ და ბედნიერათ მრავალი ახალი წლები გაგთენებიყოთ ოჯახობით თავისუფალ საქართველოში.

შეფიცულნი.

30/XII '30 წ.
Viroflay.

ბ-ნო სპირიდონ!

გილოცაეთ შობა-ახალ წელს და გისურვებთ თქვენი აზრების უეჭველ განხორციელებას.

შეფიცულები

20.V.1928

Augsburgerst. 17(6/Rosp), Berlin * 50.

ძვირფასო სპირიდონ!

აი, კიდევ ჩხუბითა და დავიდარაბით წავართვი მარკის ფული ერთ მანდილოსანს და გწერ ამ წერილს.

აქ საშინელი საცოდაობა ტრიალებს. პირდაპირ შეუძლებელია ფიქრიც კი იმაზედ, რასაც შენ მწერდი. ვინა ვართ აქ ისეთი, რომელიც ისეთს ჯგუფს შექმნის, შენ რომ იწერებოდი? ტიტე,¹⁰⁹ საშა ქორქია,¹¹⁰ ნაკაშიძე,¹¹¹ გოგი კერესელიძე¹¹² და მე. ტიტე, ძმაო, ისეა დატანჯული მთელი თავისი ოჯახით, რომ ევრაერთარი კალამი ამის ტანჯვას ვერ აღწერს. აი ახლაც ბავში ჰყავს დიფტერიტით ავად და გადარჩება თუ არა, ღმერთმა იცის. ეს ორი კვირაა თურმე, საშინელი ბრძოლაა სიკვდილსა და სიცოცხლის შორის და დედ-მამა ღამეს ათევენ მშვიერები და მწყურვალეები, უკაპიკოდ. ცოლი ტიტესი აგერ ახლა გამოვიდა საავადმყოფოდან, ჭაჭა ამოსჭრეს, პატარა ბავში სადღაც არის გაბარებული!.. საშა ქორქია ებრძვის შიმშილს, მისი ცოლი აგრეთვე, დიდიდან საღამომდი მუშაობენ, რომ შიმშილით არ დაიხოცონ და მაინც არაფერი გამოდის. კოლა ნაკაშიძე ცოლით წითელი ჯერის ბარაკებში სცხოვრობს ბერლინს გარედ, პირდაპირ უკაპიკოთ. მგონი აქამდე საქველმოქმედო საზოგადოება აძლევდა რაღაცას, ახლა კი ცოლის და ჩამოუვიდა და რაღაც ცოტა მისცა, რომ ბუჰჰალტერია ისწავლოს და შიმშილით არ მოკვდეს, მაგრამ ადგილს ნახავს თუ არა შემდეგ, ღმერთმა იცის. ჯერ კი მასაც შია. მე, ძმაო, ამათზედ კიდევ უარეს მდგომარეობაში ვარ. ახლა დიასახლისმა გამაგდო. პირველ იენისიდან სად ვიქნები არ ვიცი. ვალები მახრჩობენ. არც ერთი ფენინგი. ძველ დიასახლისთან დავდივარ და ის სუჰსა და კარტოფილს მაჭმევს ჩისიად, ისიც ჩხუბითა და დავიდარაბით, რადგანაც თვითონაც შიმშილით კვდება. ერთადერთი გოგიაა,¹¹³ რომ ცოტათი ჩვენზედ კარგ მდგომარეობაშია, მაგრამ რა ქნას მან, ერთმა. ასე რომ, წარმოიდგინე, რა უნდა იყოს ჩვენი ჯგუფი და რა უნდა გააკეთოს მან. ჩვენ, ძმაო, აღარც ნორმალურები ვართ არც ერთი. დავეცით ფიზიკურად, გონებრივად, ნახევრად ზნეობრივადაც და პატარა ხანს იქით სიკვდილი მოგველის, რათგანაც ზნეობრივი სრული დაცემა ჩვენი შეუძლებელია! აი, ძმაო, ჩვენი ნამდვილი მდგომარეობა და შეცდომაში არ შევიყვანოს ქართულმა გადაჭარბებულ-

მა ოპტიმიზმმა ან ცოტა თავმომწონედ თქმულმა სიტყვამ ზოგერთო ხალხისა, – არაფერი აქ არ შეიქმნება და სიკვდილი გეადგია თავზედ მოღერებული ცელით და პატარა ხანს იქით წაგელეკავს. თუ რამე შეგიძლიათ, ისევ მანდ შექმენით რამე, აირჩიეთ ვისაც კიდევ სული უდგია, და ჩვენ, თუ კიდევ შევძელით დაჟივრება, დაჟივრებით, როცა საჭირო იქნება, მეტს ნურას მოგეთხოვ, არ შეგვიძლია. ჩვენ აქ მომავალი არა გვაქვს უკვე, გათავდა, წარსულს ვეკუთვნით.

ოთარი¹⁴ კლასიკურ ფილოლოგიას სწავლობს ერლანგენში. მას მეტი არა შეუძლია რა და მიტომ, მაგრამ საბედნიეროთ, თურმე დიდი მოთხოვნილება ყოფილა ახლა კლასიკური ფილოლოგებისა აქ და უსათუოდ ადგილს იშოვის კარგს, თუ კარგად ისწავლა თავისი საგანი. გერმანელების კორპორაციაშია. იძულებული ვარ გერმანიის ქვეშევრდომობა მივაღებო, რომ მერე ადგილი იშოვოს და იცხოვროს, სხვა რამ იმედი მე არა მაქვს რა. ახლა დედა უგზავნის 120 მარკას, ძლივს ყოფნის, თუმცა ცხოვრება იქ იაფია, მაგრამ ესეც რომ მოესპოს, ხომ დაიღუპა! ამიტომ უნდა ჩაიდვას აქაური პასპორტი ჯიბეში, მეტი გზა არ არის, სტიპენდიას მაინც იშოვის. თუ კი საერთოდ განთავისუფლდა, მერე ისევ წავა სახლში. ამასვე ურჩევენ თვით მისი გერმანელი ამხანაგები, იციან მისი მდგომარეობა. საწყალი ოთარი, ძალიან შეწუხებულია ისიც და მეც. საშა ვახვახიშვილი გარდაცვლილა, შილდაში დაუსაფლავებიათ, სულ ოთარის ნახვას ნატრულობდა თურმე საწყალი სიკვდილის დროს, ამის მეტი არაეინა ყავდა და უყვარდა ძალიან. ეჰ! მალე იქით წავალ მეც და ბევრი ჩემნაირ ჯოჯოხეთში მყოფიცა, რა გაეწყობა.

აი, ძვირფასო სპირიდონ, ჩვენი ამბავი. არ გესიამოვნება, მაგრამ ასეა საუბედუროდ. მომიცითხე ყველანი და მომწერე.

შენი მარად მიხაკო წერეთელი

15.X.1929

Passauer str.37^a (b/pfeffer), Berlin N50.

ძვირფასო ძმარ სპირიდონ!

მივიღე შენი წერილი, რისთვისაც ძალიან გმადლობ. მაგ რატველ ვირს შეურცხვა სინიდიის (თუმცა სინიდიის სადა აქვს და რა უნდა შეურცხვეს!) რომ მაგისტანა ცინიზმით ისტუმრებს ხალხს. არ შეუძლია – არ შეუძლია, ვინ დაემდურება მაგისტვის,

მაგრამ დანარჩენი სიბერცე რაღაა! მომიტევე, გენაცვალე, რომ ასეთი უსიამოვნო შემთხვევის მონაწილე გაგხადე შენც, მაგრამ რა ექნა, მეც ვიღუპები და ოჯახიც მელუპება და სასოწარკვეთილებაში მყოფი კაცი რას არ მოიგონებს. ახლა წიგნებსა ვყიდი ფენინგებად და მით ვყიდულობ პურს. საწყალი ოთარი კი, 4 თვის ნააუდმოფარი, ისევე ძველ ფირმას დაუბრუნდა, ისიც დიდის თხოვნის შემდეგ, და მუშაობს დღეში 12 საათს (როგორც შეგირდი) 75 მარკად თვეში! ამას ეს ვერ გაუძლებს და დამედუპება და არ ვიცი, რა წყალში ჩავეარდე.

საშინლად მეწყინა, რომ სონა მაგრე ცუდად ყოფილა! ღმერთო, რა ღეთის წყრობაა ჩვენზე! ალბათ ვერ აიტანა გაჭირვება და ხანგრძლივი მუშაობა და დაცადა. დიდი მოკითხვა გადაეცი ჩემ მაგივრად და უთხარ, მეც მენატრება თქვენი ნახვა. ხანდახან გაიცინებ მაინც კაცი, იცი, ამ გასიებულ გულზე, მაგრამ, მგონი, მე ისე ჩაებარდე პატრონს, რომ ვეღარავინაც ვეღარა ენახო. დამიკოცნე პატარა გოგო. მადლობა ღმერთს, ლუკმა-პური მაინცა გაქვს, კაცო, და ცოლშვილის უბედურებას არ უყურებ. საშინელებაა, შეეშინდი, გავდრკი, სპირიდონ!..

მენშევიკებისა და ხევსურის საქმეს რაც შეეხება, ასე იყო: ლადო ახმეტელმა¹⁵ მოგეცა მე და გოგიას წინადადება, გვეთქვა ხევსურისათვის, რომ თუ ის დაანებებდა თავს მთავრობისა და ს.დ.ების წინააღმდეგე წერას, ესენიც მას ჩამოეხსნებოდნენ. მთავრობის დავალებით გვითხრა ეს თუ თავისი ინიციატივით, ვერ გავიგე. მეც ხევსურს შევატყობინე ეს და მანაც სამართლიანად წერილობითი განცხადება მოსთხოვა მათ, რომ თვით თავიანთ პირობას შეასრულებდნენ. ეს მე გადავეცი ახმეტელს და გადის აი რამდენი ხანი და პასუხიც არ მიუცია. ჩაკედა ასე ეს საქმე და ძალიან კარგიც არის, რადგანაც დარწმუნებული ვარ, მოატყუებდნენ ხევსურს უსათუოდ. ეს იყო, მეტი არაფერი.

სპირიდონ! ვერ წარმოიდგენ, როგორ აყროლდა აქაურობა. ვერ ენდობი კაცს. არ გეზოგავენ არაფრით. ერთი მეორეზედ უარესია, ს.დ.-ი ფედერალისტზედ უარესია და ფედერალისტები კიდევ ს.დ.-ზედ. მანდ ახლა ასათიანის¹⁶ ჯგუფს დაუწერია რაღაცეები. მე მეგონა ასათიანმა რომ წიგნი დასწერა,¹⁷ რომ მაგან გაერთიანება მოახერხა პარტიისა და სწორ გზაზედ დადგა მუქი. დიდი აღფრთოვანებული წერილი მივწერე, თანაგრძნობისა და მეგობრობისა. არ გასულა ცოტა ხანი და ღმერთმა იცის რაები გავიგონე, რაები ჩაუდენია, რას არ აპირობს (შენც ეს ყოელისფერი იცი, რადგანაც უმეტეს ნაწილად ტიტემ შენი წერილებიდან გამიზიარა), და ღმერთმა მშვიდობა მისცეს ამათ, ეგეც

ისეთი ყოფილა თურმე, როგორიც სხვები. ეჰ! ისე დალბა აქაურობა, რომ აღარაფრის გაკეთება ვარგა, დავრწმუნდი!

როგორ არის ქაქუცა, მაგისი ავადმყოფობა მესმის. გიორგის იმედი მე არა მაქვს, მაგრამ აკურთხოს ღმერთმა მისი სახელი, ძმაო, შენი ოჯახი მაინც გადაურჩენია. განმეორებით სალამს უუძღვნი ქნ სონას და კოცნას ეუგზავნი თეონას. ოთარმა მადლობა მოკითხვისათვის და გიძღვნი თავის მხრით დიდ მოკითხვას.

მარად შენი მიხაკო წერეთელი

8.V.1930

An der Apostelkirche 12 (b/priess), Berlin. N57.

ქეირფასო ძმაო სპირიდონ!

რამდენი ხანია მინდოდა მომეწერა შენთვის წერილი. მადლობა მაინც გადამეხადა შენი წერილისთვის და „ქრისტე აღსდგა“ მაინც ჩეთქვა, მაგრამ ვერ მოვახერხე. ძალიან გამიმწარდა ცხოვრება ძმაო, აღარაფერს აღარა კგავს. ოთარმა ის პატარა სამუშაო რომ პქონდა, ისიც დაჰქარგა და ვართ ახლა მშვიდმწყურეალები ორივე კიდე უარესად, ვიდრე ვიყავით. გიორგი მაჩაბელმა გემიდან მომწერა წერილი და მაიმედებდა, ნიუ-იორკში რომ ჩავალ იქიდან მალე გიშველიო და შენც არ მომიკდე, იქიდან ისე არაფერი მოსულა, როგორც მთვარიდან. ერთადერთი ჩემი იმედი იყო, რომ ჩამოვსულიყავი, მპირდებოდენ ლეო¹⁸ და კოკი ისე მოეწყით საქმე, რომ შიმშილით არ მოვმკვდარიყავი, ოთარიც აქ იქნებ არ დაღუპულიყო, რაღაცა რომ ბედის დიდის გაჭირვებით სახლიდან, იქნებ ისა კყოფნოდა დიდის გაწამაწიით, სანამ რამეს იშოვიდა, მაგრამ ამ მამაძაღლმა აპოლინერმა თურმე ეს იმედიც მომისპო. არაფერ პასუხს არ იძლევა აქაური საკონსულო, მანდედან არა მოსულარა. საწყალი რონაც დავდუკეთ, მაგრამ ვინ იცის, იქნებ მაგისტვის ეს ერთი ჭირი მარგებელიც იყოს და ბოლოს და ბოლოს მოცილდეს მაგ კინტოს.

სპირიდონ, თუ ძმა ხარ, გამიგე, რა საშუალება არის კიდევ რომ ვიზა მივიღო! როდის? აი რომც ჩამოვიდე მანდ, საშიში ხომ არ იქნება! რომ დამაბეზლონ აპოლინერმა და აგრეთვე ლეშუენმა და მორშანდონმა (ხომ იცი, მაგათი ეალიც წამომყუა 800 ფრანკი), ხომ არ დამიჭერენ? სად შემიძლია ახლა მაგათი ციხე და დავიდარაბა ავითანო ამ სიბერის დროს, ლამის არის თავის-

უფალი გაეგვიჟღე და ახლა მაგათი სიმურდლე მაკლია ციხეში?! ეჰ! ჩემი გაჩენის დღე გაქრა! არ მეგონა თუ გამიმწარდებოდა სიცოცხლე ამ მოხუცობის დროს!..

ამას გარდა რა უნდა გთხოვო: შემატყობინე, იმ ბინაზედ კლამარში, შენ რომ ხარ, ხომ არ არის რამე ცალიერი ოთახი, თავი რომ შეეფარო. მომიხერხებენ, რომ საცხოვრებლად მოვაწყო. ამაზედ გიორგისა ესწერდი, ვთხოვდი ნებართვას, რომ შევეშვი თუ იყო თავისუფალი ადგილი და მწერდა, ივნისამდე მოიცადე და მერე ყოველისფერს მოგიხერხებო (ივნისამდის კი თუ არაფერი მოხერხდა, სული ამომძვრება). ამას იმიტომ გწერ, რომ შეუძლებელია ჩემთვის პარიზში ცხოვრება, არასოდეს არ მიყვარდა საცხოვრებლად ეგ საშინელი ქალაქი და ახლა უსათუოდ მომკლავს, ან გამაგიჟებს, ნამდვილად ვიცი. კლამარი კი სოფელია და მანდ მოვისვენებდი. სასმელ-საჭმლის ფულიც მექნებოდა ერთი წყაროდან ისე, რომ შენ არ შეგაწუხებდი, რომ გაგეყო ჩემთვის უკანასკნელი ლუკმა.

მალე მომწერე, სპირიდონ, ამის პასუხი.

აქ მოაწვდა მთელი ლიტერატურა კლემანსოს¹¹⁹ შესახებ. ყიდულობს გ. კერესელიძე და მეც მათხოვებს ხოლმე. ეკითხულობ, ეს არის ახლა ჩემი დროს გატარება, ისე მაქვს ნერვები აშლილი, რომ სხვას ვერაფერს ვაკეთებ, მაგრამ ამან კიდევ უფრო ამაღელვა. რა საშინელება ყოფილა ეს სულ-წაწყმედილი! არ მეგონა, თუ ერთად შეიძლებოდა შეზავება ამდენი ჭკუისა და ენერგიისა ერთი მხრით, ამდენი პატრიოტიზმისა და კეთილშობილ გრძნობათა აგრეთვე, და ამდენი ბოროტებისა, შხამისა და სიბრმავისა მეორეს მხრით. მე ამისი მსგავსი ფენომენი ისტორიაში არ მეგულება. ამ შეჩვენებულს არც ფრანგებისა და არც საფრნგეთისა სწამს არც მომავალი და არაფერი. გინახავს ამისთანა?! მართლა, წიგნებმა გამახსენეს, წაიკითხე ზურაბის წიგნი,¹²⁰ ქართულად რომ გამოვიდა, რა მშვენიერი რამეა? მოკითხეა ზურაბს და ანდრიას ოჯახობით, შენი მეზობლები არიან ხომ.

დიდი პატივისცემით მოკითხვა ქ-ნ სონას და ბევრი კოცნა პატარა თეონას.

მარად შენი მოყვარული მიხაკო.

ჰეირფასო ძმარ სპირიდონ!

მაპატიე რომ წერილი დაგიგვიანე, მაგრამ ისე გახლავართ-
და ჩემი საქმე, რომ არ ვიცი რა ექნა. ერთის მხრით მატყობინებენ
რომ ვიზა მიიღეს (აი აგერ ახლა მომწერა ლეომ, პარიზიდან
შეატყობინეს), მეორეს მხრით, არც იმისაგან, ვინც მანდ ვიზისათვის
სცდილობს, არაფერი ცნობა მიმიღია და არც ვიზა მოსულა.
არავეითარი ცნობა არა აქვს აქ საფრანგეთის საკონსულოს. ამა-
სობაში ოთახიც დაეკარგე იმ იმედით, რომ ვიზას მივიღებდი და
ახლა არ ვიცი, სად ჯანაბაში დავდგე. შენი ჭირიმე, იქნებ იმ
თვის 1-მდე შემატყობიო, არის თუ არა მართლა ვიზა, ან თუ არის,
როდის მოვა, ან თუ არ მოვა, როდემდის გაგრძელდება რომ აიღონ,
ან საზოგადოდ იქნება თუ არა. ამისდა მიხედვით ისევ ავიღებ
მეც ღიასახლისთან ბინას, რასაკვირველია, თუ მანამდის არ გაა-
ქირავა.

ჩემო სპირიდონ, ჩემთვის არავის არაფერი მოუწერია პარიზ-
იდან, რას ამბობ კაცო. მე, მართლა, გულ-წრფელად გწერდი, რომ
არ მინდა შენ დაგაწვე კიდევ თავზედ, ისედაც გაჭირვებულ და
დატანჯულ კაცს, სწორედ იმიტომ რომ, შენი გული ვიცი და
არაფერს დაერიდება რომ მეც ამიკიდო ზურგზედ. ეს კი შეუ-
ძლებელია, ძმარ, ორივე დავიღუპებით, მეც ვერაფერს მიშეელი,
ისეა ჩემი საქმე და შენც ოჯახს დალუპაე! მე მინდა წავიდე
ლეოსთან ვალენტიანეში, თუ მოვიდა ვიზა. იქ დავრჩები ცოტა
ხანი და მერე კი იქნებ გიორგი ჩამოვიდეს და მომიხერხოს რამე,
როგორც შენ იწერებოდი.

ასე ჩემო სპირიდონ, თუ დიდი წერილის დაწერისთვის
დრო არ გექნება, ღია ბარათით შემატყობინე, რასაცა გთხოვ.

მომიკითხე პატივისცემით ქ-ნი სონა და დამიკოცნე პატარა
გოგო.

შენი მიხაკო წერეთელი.

P.S. ქაქუცას წერილი მეც მივიღე ამ რამოდენიმე კვირის
წინად. ძალიან პესიმისტური ტონით იყო აღსავსე. ცრემლები
მომადგა თვალზედ. გველუპება ეს საწყალი ბიჭიც – დიდი კაცი!
ეჰ! სპირიდონ, ვიღუპებით, მერწმუნე, რაღაც უღმობელი ბედი
მუშაობს ჩვენს წინააღმდეგ, ბრმა და დაუნდობელი! სად არის
ხსნა?... მიწერე ჩემ მაგივრადაც მოკითხეა ქაქუცას, როდესაც მის-
წერო წერილი, მეც პასუხი კაი ხანია გაეუგზავნე სავოიეში.

მ. წ.

ძმაო სპირიდონ!

დროზედ რომ ვერ შემატყობინეს, თუ როდის იქნებოდა ვიზა დაახლოებით, შედეგი ამისა ის იყო, რომ ძველი ბინა დაეკარგე, იძულებული ვიყავი ახალი ამელო და გადამეხადა 60 მარკა ერთი თვისა წინ-და-წინ, როგორც აქ წესია, – ე.ი. ჩემი ბილეთის ფული, რომელიც ვინ იცის რა დამცირებითა და ღრუჭით მქონდა შეგროვილი. ახლა რაღა ექნა არ ვიცი, ვიზა რომ მოვიდეს, წამოსასვლელი ფული არა მაქვს და ვეღარც ვიშოვი. მეორედ ვეღარ მივაღებები იმ გერმანელებს, რომელთაც ხელი გამიმართეს ერთხელ.

გიორგი მანაბელმა რომ წერილი მომწერა გემიდან, ამერიკაში რომ ბრუნდებოდა, შიგ პირდაპირ ეწერა, როგორც რომ ჩავალ ნიუ-იორკში, გადმოგიგზავნი 1000 ფრ. ფრანკსაო. არაფერი არ გამოუგზავნია, მაგრამ დარწმუნებული ვარ, როცა ჩამოვა, მაშინ მაინც მომცემს, არ იტყვის უარს იმაზედ, რასაც დამპირდა. სპირიდონ, თუ მოსახერხებლად სცნო, იქნებ ამ პირობით გამოართვა ვისმე მანდ ეს ფული (გერმ. 160 მარკა), მასესხონ სანამ გიორგი ჩამოვიდოდეს, და როგორც რომ მომცემს გიორგი, მყისვე დავეუბრუნებ. იქნებ ექნეს ანდროს ან სხვა ვისმე პატიოსან კაცს და ნუ დამღუპავენ და ნუ დამაკარგვინებენ ამ ერთადერთ შემთხვევას, რომ უბედურობიდან გამოვსკრე. ამ ფულით პატარა საჭიროვალებს გავისტუმრებ, გადავიხდი ვიზების ფულს და ჩამოვალ ვალენტინეში.

თუ მოუხერხებლად სცნო, თუ ძმა ხარ, მაღე შემატყობინე ესეც, მოვიფიქრებ, იქნებ სხვაგან რამე მოვახერხო.

შემატყობინე, თუ ძმა ხარ ისიც, როდის უნდა მივაკითხო საფრანგეთის საკონსულოში აქ. პირდაპირ თავი მოვაბუზრე და თუ კიდევ მივედი იმ დროს, რომ ვიზა არ იქნა, გამომაგდებენ შეურაცხყოფით, და თუ გვიან მივედი, შეიძლება ვიზას ვადა გაუვიდეს და დაიკარგოს. თვითონ კი საკონსულო აქ არაფერს შემატყობინებს.

ნუ დაიზარებ, ჩემო სპირიდონ, პირდაპირ ვიდუპები კაცი, წყალში ჩავარდნილივით ვიბრძვი, რომ გადავრჩე და ყოველ წუთს სულ ახალ-ახალი დაბრკოლება მეღობება წინ. უბრალო ღია ბარათით შემატყობინე მაღე ყოველისფერი.

მომიკითხე პატივისცემით ქ-ნი სონა და დამიკოცნე თეონა.

შენი მიხაკო წერეთელი

კლამარი, მკათათვის 21-ს 1930.

ძვირფასო მიხეილ,

შენს წერილზე დღემდე ვერ გიპასუხე. წარმოიდგინე საამისოდაც ვერ მოვიცალე.

ხომ იცი, მე შენ მეგობრობ და მიყვარხარ თავისთავად, რა მდგომარეობაშიაც არ იყო და რა ორგანიზაციაშიც არ მუშაობდე. ეს მეგობრული სიყვარული, როგორც ყოველი სიყვარული, ზოგ რამეს შეუმჩნევლად ჩაუვლის ხოლმე, ვერ ხედავს ან თუ დაინახა, თვალს არიდებს. იგი მხოლოდ სიკარგის დამნახველია.

გულწრფელად გამიხარდა, რომ მანდაურობას შენთვის დამამშვიდებელი და საამო გავლენა მოუღია. გისურვებ, რომ ეს გავლენა შეუცვლელი და ხანდაუზმელი ყოფილიყოს.

მე მიყვარს ახალგაზრდობა, როგორც სამშობლოს მომაჯალი ძალა, ნამეტურ როცა იგი პატრიოტულად აღგზნებულია და სამშობლო უსენაეს ხატად აქვს დასახული. ვისაც იგი უყვარს, მისი აღმზრდელიც უნდა უყვარდეს, რომელიც სამშობლოს სიყვარულისა და მისი ღირსეული სამსახურის გაკვეთილს სათანადო მოწიწებითა და ავტორიტეტით მისცემს. ძალიან სასარგებლოთ მივიჩნეე თეთრი გიორგელ ახალგაზრდობისათვის შენს მოღვაწეობას მის წიაღში, რაკი ეს თვით შენ გისურვებია და გადაგიწყვეტია. თუ შესძელი და მოსპე ტრაბახი, მეგობრობა და იაფი პატრიოტიზმი, რომელიც თითქმის „თ.გ.“ ტრადიციად არის გადაქცეული და მეტად ცუდ შთაბეჭდილებას სტოვებს, ეს თავისთავად დიდი პატივსაცემი დამსახურება იქნებოდა.

აგრეთვე იმის იმედი მაქვს, რომ შენი ხელმძღვანელობა იმდენად ხელს შეუწყობს კეთილგანწყობილების დამყარებას საერთოდ არასოციალისტურ წრეებში, რამდენადაც უშენოდ ამ ურთიერთობას თ.გ. გაამწვავებდა.

ნეტავ ჩვენს აწყვეტილებსაც გაუჩნდებოდეს ვინმე ისეთი, რომელიც მათ ნერვებს დაუმშვიდებდეს და ლანძღვა-გინების დაბეჭდვას აუკვეთამდეს გაწამებულ „სამშობლოში“. შენი ნახვა ძალიან მესიამოვნება, უფრო მეტად ვინმე ეს შენ წარმოგიდგენია. მაგრამ ამის დრო და შეძლება არა მაქვს. შენ მოიხმარე ის გზის ფული, რომელსაც მე მომაწვდიდით, თუ ჩემი ვალენტინეში ჩამოუსვლელობის მიზეზი მარტო უფულობა იქნებოდა და გვეწვიე რამოდენიმე დღით. მასპინძლობას სიამოვნებით გაგიწევთ. კლამარში

უკვე რამოდენიმე ქართული ოჯახია და არ მოგაწყენდით. ყველა სიამოვნებით მოგელის.

ვერ გაეიგე, ოთარი მანდ გყავს თუ ბერლინში. მომიკითხე დიდის სიყვარულით. ღეოს ჩემი სალამი.

იყავი კარგად. მარად შენი სპ.კედია.

21.12.32.

ძვირფასო ძმაო მიხაკო,

შენმა წერილმა ძალიან მასიამოვნა. მადლობა ღმერთს, რომ შენი მდგომარეობა ასე კარგად მოეწყო. მე რომ მკითხო, ეს პირდაპირ იდეალურია და ვერ წარმოვიდგენ, რომ შენ არ იყო ბედის კმაყოფილი. მუშაობ შენს საყვარელ დარგში, რომელსაც წლები შეაღიე. გიჭირავს სამეცნიერო კათედრა¹²¹ და მის სიმადლიდან ქვეყანას საქართველოს კულტურას აცნობ. დიდ მორალურ კმაყოფილებას უნდა გრძნობდე. ეხლა სანატრელია მხოლოდ ერთი რამ – რომ ეს მდგომარეობა ბოლომდე შეგრჩეს, ე.ი. ვიდრე ემიგრაციაში ვართ... ბრიუსელის პაერისა ნუ გეშინიან. ნორმალური პირობები მანდაურ ცხოვრებას გაგიადვილებს, პაერსაც ადვილად აგატანინებს.

კარგი კიდევ ისაა, რომ მარტოდ არა ხარ, უქართველებოდ და რომ როცა მოგიხდება, შეგიძლიან ქართულს ოჯახში სული მოითქვა, მერე კიდევ ისეთ ოჯახში, როგორიცაა ანეტა ყიფიანის ოჯახი. მე ვიცნობ ქ-ნ ანეტას და მის შეილებს და უნდა გითხრა ყველა მათზე ძალიან კარგი შთაბეჭდილება მაქვს. გადაეცი ქ-ნ ანეტას ჩემი მოწიწებითი სალამი, მომიკითხე როსტომი და ანეტას ქალი – სახელი არ მახსოვს. მართალი გითხრა, რომ არაფერს მწერდი, ვიფიქრე – ეს კაცი მართლა გულმოსული ყოფილამეთქი; ამას ვფიქრობდი, რადგან ზოგ ადგილიდან მომწერეს და ზოგმა კიდევ მითხრა, რომ შენ თურმე ნაწყენი ყოფილხარ „ახალი ივერიის“¹²² უკანასკნელი ნომრით, თითქოს იქ შენი შეურაცხყოფა ამოგეკითხოს. მე ამან ძალიან გამაკვირა და თანაც მეწყინა კიდევაც – თუ ასე იყო, რატომ მე არაფერი გამიზიარა-მეთქი. მე არ ვგრძნობ საჭიროებას გითხრა, რომ უკადრისად შენი სახელის ხსენებას არავის გაავადვინებ, თუ ამას დროზე მოვეუსწარი. მეც ამას მოველი შენგან. ეს ისეთი რამაა, რომელიც ჩვენ შორის თავისთავად იგულისხმება. 1905-ან წლებიდან ეს ჩემი უცვალეობ

გუნებაა შენდამი. ეს ბუნებრივია და უანგარო ჩემში, ამიტომ იგი არაფერს სამაგიეროს არ მოითხოვს და არც არაფერს გავალებს შენ, ამ მხრივ, სრულიად თავისუფალი ხარ ჩემდამი შენი განწყობილების იერის არჩევანში, მაგრამ მე ვგრძნობდი, რომ შენი ეს არჩევანი და განწყობილება ჩემდამი, თავისუფალი და სპონტანიური, იმგვარივე მეგობრობით სუნთქავდა და სუნთქავს, როგორც ეს ჩემი მხრიდან შენსკენ მოდიოდა.

მე ვფიქრობ, რომ ამ განწყობილებასა და ამ გრძნობას არაფერი არ უნდა დააკლოს არც ჩვენი ყმაწვილების ნათქვამმა და არც თქვენი ყმაწვილების ნაწერმა. ამის გარეშე რომ დაედგეთ, ისე სამდურავი თეთრ გიორგის არც ეს აქვს. რაც ეს გაზ. „თ.გ.“ დაარსდა იშვიათი გახდა, შენ კარგად იცი, რომ იშვიათია „თეთრი გიორგის“ ისეთი ნომერი, სადაც ერ.დემ. ლანძღვა არ ყოფილიყოს, ერთად თუ ცალ-ცალკე ყველა ჯგუფისა, მაგრამ მე ამას ყურადღებას არ ვაქცევ. „ახალ ივერიას“ ახალგაზდობა არ გაუჩუბდა, უპასუხა „თ.გ.“-ის თავდასხმას. მე გამოეკითხე იმ წერილის ავტორს, რომელსაც „თეთრი გიორგი“ ეხებოდა. გამოირკვა, რომ სახეში ლეო კერესელიძე კჳოლია და არა შენ. ამის გარეთად, ეს საპასუხო წერილი უმანკოა შედარებით იმ წერილებთან, რომელიც თურმე „თეთრი გიორგიში“ იბეჭდება. არც ის უნდა დაევიწყოთ, თუ მაინცდამაინც ამის გარჩევაში შევალთ, რომ ეს პასუხი რეპლიკაა და რომ თავდასხმა თქვენიანების მხრიდან წამოვიდა.

მიხაკო წერეთლისა და ლეო კერესელიძის
წერილი სპირიდონ კეღიას

4.VII.1930.

Valentigney (Doubs), Rue Neuve. 6 (ehes *2 Yambe).

ძვირფასო ძმავ სპირიდონ!

როგორც იყო ჩამოვედი საფრანგეთში, ვალანტიენეში, და ახლა აქა ვარ, ლეოსთან ერთად. ძალიან მიამა და მომიხდა აქ ჩამოსვლა. ჯერ ერთი გადავრჩი, დროებით მაინც, ტანჯვასა და ვეებას ბერლინში, ბავშვიც იქნება აქ შიმშილით არ მოკედეს და მეორე კიდევ ის არის, რომ აქ ძლიერ კარგი ჰაერია, მოსვენებული ვარ დიდი ქალაქის სრიალისგან და მოძრაობისგან და ეს ჩემი ნერვეზისათვის კარგია. ძალიანა ვარ დასუსტებული, ჩემო სპირიდონ!

აქ მე ისეთი ორგანიზაცია ენახე „თეთრი გიორგისა“, რომელსაც მართალი გითხრა არ მოველოდი. მტკიცედ შეკავშირებული ახალგაზრდობა, რომელმაც არ იცის არც შური, არც მტრობა, არც ინტრიგა, არც ლოთობა და ქეიფი, ძლიერი პატრიოტული გრძნობითა და დისციპლინით. ეს, ძმავ, კარგი და იშვიათი მოვლენაა. პირველად ვხედავ ასეთს რამეს ემიგრაციაში! ამას გარდა გაუმართავთ სასაღილო, სადაც 200 კაცამდე სადილს სჭამს. ძალიან წმინდად და იაფად გაუმართავთ სტამბა, ყიდულობენ ახლა მაშინასაც, ასე რომ მთელი ტიპოგრაფია ექნებათ მალე და სერიოზულ გამოცემლობასაც შეუდგებიან. აქვს ბიბლიოთეკაც, მაგრამ, ვიმეორებ, თავი და თავი ის მშვიდობიანი ატმოსფეროა, სადაც არ არის მზაკვრობა და ამან გამაკვირვა და დამამშვიდა. გადავსწავიტე, მეც ამათ გაზეთში ვითანამშრომლო. შემდეგი ნომერი ჩემი რედაქციის ქვეშ გავა თურმე და ვეცდები ქართულიც ქართულსა ჰგავდეს და შინაარსითაც რამეს წარმოადგენდეს გაზეთი. ჩემი რწმენაა, სჯობია პოზიტიურად წერაცა და მოქმედებაც და ასე ნელ-ნელა გავა, როდესაც დაწყნარდება ვნებათა ღელვა და უფრო მკაცრი კონტროლი ეყოლება ნათქვამ და დაბეჭდილ სიტყვას.

სპირიდონ, შენი ჭირიმე, უნდა მოგვაწოდო წერილი. რაც გინდა, რა თემაზედაც გინდა. „ვინც რა უნდა სთქვას“, ჩვენი ქართული საქმე ვაკეთოთ, როგორც შეგვიძლია და რა პირობებშიც. გიორგი მაჩაბელიც თურმე „თეთრ-გიორგისთან“ ყოფილა და ეს კიდევ დიდი ძალაა, იცოდე, მორალურადაც და პოლიტიკურადაც, რომ ბოლოსდაბოლოს ამ პატარა უჯრედიდან შევქმნათ ერთი დიდი და საერთო ეროვნული „ფრონტი“. გთხოვ მალე მომწერე პასუხი. ძალიანა გთხოვ. დიდი მოკითხვა ქნ სონას და ბევრი კოცნა თეოს.

შენი მ. წერეთელი

P.S. სპირიდონ, ნუთუ არ გექნება ცოტა დრო, რომ ჩამოხედო აქ, რომ გნახო და ბევრ რამე'სედ მოვილაპარაკოთ? ბევრ რამეს გაიმბობ, სხვათაშორის იმასაც, თუ ვინ როგორ ირჯებოდა შ. ქარუმიძის¹⁵ პროცესის დროს, განსაკუთრებით ეგ გურული მენშე-ვიკები. რომ მოედოდი, იმის წინა დღეს მეც ჩამომართვა ჩვენება სასამართლომ და იცოცხლე ვუთხარი, რაც ეკადრებოდა მენშე-ვიკებს და შალვა და შენც ღირსეულად დაგახასიათეთ. სპირი-დონ, პირდაპირ ბედნიერი ვიქნები, რომ გნახადე აქ. დანარჩენს ლეო მოგწერს.

ძვირფასო, ძმაო სპირიდონ,

გიგზავნი სალამს შენ და შენს მეუღლეს. იმ დღეს ვერ გამოგელაპარაკე, პანაშვიდზედ ამის ალაგი არ იყო. ამ წერილ-შიც აბა რა მოგწერო, რომ სათქმელი ათასი მაქვს. მოკლედ მოგწერ, სანამ პირადათ გინახულებ. ის რასაც დღეს წარმოად-გენს თეთრი გიორგი ისევე სხვამ დააფასოს და შენ იხილე შენი თვალით. მე მხოლოდ ის მინდა გითხრა, რომ როგორც ყოველთვის გეუბნებოდი თეთრი გიორგის კარები შენთვის ღიაა. ეროვნულ-დემოკრატიების ლიდერებში ადამიანათ მხოლოდ შენ მიგვაჩნიხ-არ, დანარჩენების ფასი შენ თვითონ იცი და მათი ვერაგობა, ინტრიგანობა და ღალატი შენს საკუთარ ზურგზედ გამოსცადე. შენ მათთან ვერ შეგიძლიან თანამშრომლობა, რადგან შემდეგში უარესს დღეს დაგმართავენ. შენისთანა მამულიშვილის ალაგი თ.გიორგიშია. ხომ იცი მე მიყვარს პირდაპირი ლაპარაკი და ამას პირდაპირ გეუბნები. თ.გიორგის დიდი მომავალი აქვს და საჭიროა ეს მოძრაობა გავაღრმავოთ და გავაძლიეროთ. ძალიან კარგს იზამ თუ აქ ჩამოხვალ საჩქაროთ ერთი-ორი დღით. გზის წასვლა-წამოსვლა 150 ფრანკი ღირს. ელფორტ-ში დაგიხვდება-ით ჩვენ და აქ ჩვენი სტუმარი იქნები. მთელ ჩვენ ორგანიზაციას დიდათ ესიამოვნება შენი ნახვა. თუ გზის ფული ვერ იშოვნე აქედან გამოგიგზავნით, მაგრამ უსათუოდ მოდი, რადგან ბევრი რამე გვაქვს საიდუმლოთ სათქმელი. რაც მალე ჩამოხვალ ისა სჯობია. აბა, იყავ კარგათ ჩემო სპირიდონ. აი ჩემი მისამართი: 20, rue Sous - Roches. Valentigney. (Doubs).

როცა წამოხვალ, ტელეგრამით მაცნობე შენი ჩამოსვლის საათი და დღე.

ლეო კერესელიძე

კლამარი, აპრილის 25-ს, 1930წ.

ბატონო ლეო,

სხედასხეა დროს სხედასხეა პირმა გადმოცა, როგორც თქვენი ნათქვამი:

– რომ მე თქვენ გაგანდევით ჩერეონცების მოჭრის განზრახვა²⁴ და გთხოვეთ, როგორც გამოსადეგ კაცს ამ საქმეში მონაწილეობა მიგელოთ.

– რომ თქვენ ამ წინადადებაზე კატეგორიულის უარით მიპასუხეთ და თქვენის მხრივ შეეცადეთ დაგერწმუნებით, რომ მეც ხელი ამელო ამ განზრახვაზედ.

მაგრამ მე თურმე ჩემი არ მოვიშალე და საქმეს შეეუდექი, რომ ამრიგად თქვენ ყველაფერი იცოდით, მაგრამ არაფერს აზოვდით, სანამ საქმეს სასამართლო არჩეულა. – გთხოვთ მიპასუხოთ, შემოდგომისთვის თქვენს ნათქვამად სცნობთ თუ არა, ან საზოგადოთ რა იცოდით და პირადათ რას ფიქრობდით, ამ საქმეში ჩემი ვითომდა მონაწილეობის შესახებ.

სპ. კედია

4 აგვისტო 1930 წ.

20, rue Sous-Roches.

Valentigney

(Douls)

ძმოს სპირიტონ,

გიორგიმ¹²³ გადმოცა, რომ შენთვის ვიღაცას მოუტანია ენა, ვითომ მე მეთქვას, რომ შენ ერეე ყალბი ფულების საქმეში. სავსებით ტყუილია. პირიქით, მე მეუბნებოდნენ ამას შენი ყოფილი პოლიტი. ამხანაგები. გარდა მაგისა, მეუბნებოდნენ და მიმტკიცებდნენ, რომ შენ რუსის მონარქისტებთან გქონდა საქმე და მათგან იღებდი ფულს. ამას მეუბნებოდნენ უმთავრესად შ. ამირეჯიბი, რ. გაბაშვილი და სხვები. თვით ასათიანი, სწორედ მაშინ, როდესაც ის ვითომდა შენთან ერთად იყო, მეუბნებოდა, რომ შენ ყალბ ფულის საქმეში ერეე. თუ გინდა სიმართლე, მე მხოლოდ მაშინ დავიჯერე ეს საქმე, რათგან არ წარმომედგინა, რომ შენი მოკავშირე მოგიგონებდა ამნაირ საქმეს. ის მიმტკიცებდა, რომ შენ ერეე ამ საქმეში და, რომ ეს ეროვნ. დემოკრატიულ პარტიას ავნებდა. თუმცა მე კარგათ ვიცოდი, რომ ასათიანი ორპირობდა და მატყუებდა, რომ მას შენი ღალატი ედო გულში, მაგრამ მაინც ვერ წარმოვიდგენდი, რომ უსაბუთოთ იტყოდა ამისთანა რაიმეს. შენ ალბათ გახსოვს, რომ ერთხელ მოგიტანეს ამბავი, ვითომ მე მეთქვას, რომ შენ რუსის მონარქისტებთან კავშირი გქონოდა. ეს შ. ამირეჯიბის ინტრიგა იყო. მას სურდა მე და შენს შორის უსიამოვნება ჩამოეგდო, მაგრამ მე საჯაროთ და მოწმეების თანადასწრებით ვამხილე, რომ თვითონ მან მითხრა შენს შესახებ ეს და მე უპასუხე, რომ არა მჯეროდა. გთხოვ არავითარ მაგისტანას არ დაუჯერო ხოლმე. ალბათ კიდევ ბევრ ამბავს მოგიტანენ და გთხოვ არ დაიჯერო. ხომ იცი, რა ინტრიგანები არიან. მე რომ შენს შესახებ რ. გაბაშვილის და დ. ეანაძისაგან¹²⁴ ღანძლვა-გინება და ბოროტების ბრალდება გამიგია, ასაწერადაც ძნელია, მაგრამ არც კი გამიმეორებია. მე გცნობ შენ პატიოსან ქართველად, კაცათ, რომელთან შესაძლებელია ლოიალური თანამშრომლობა და მეგობრობა და ამიტომ ცუდს არც ვიტყვი და არც სხვას დაუჯერებ. იყავი კარგათ. ჩემი ღრმა საღამო შენს მეუღლეს. ჩვენებმა ყველამ დიდი საღამო შემოგიტეველეს.

შენი ლ. კერესელიძე.

ძვირფასო ძმავ სპირიდონ,

ერთი ვერსია – ვითომც მე მენახოს შენ მიერ გიორგი მაჩაბლისადმი მიწერილი წერილი, რომელშიაც მოხსენებული იყო ბ.ნ. ჟორდანიას, ბ.ნ. რამიშვილის და ჩემი მოკვლის განზრახვა, არის ნაყოფი ვისიმე ავადმყოფი ფანტაზიისა ან განძრახ შეთხზული, რომ განხეთქილება ჩამოაგდოს მეგობართა და სხვადასხვა წრეებთა შორის. მე არც ამნაირი წერილი მინახავს და არც ოდესმე გიორგი მაჩაბელთან ამაზე საუბარი მქონებია. შენ რომც მიგეწერა რაიმე ამნაირი საიდუმლოება (და რომ არ მიგიწერია ამაში მე დარწმუნებული ვარ) დამერწმუნე, გიორგი ისეთი ლაჩარი არ არის, რომ საიდუმლოება გასცეს და ამით წმიდათწმიდა პრინციპი რაინდისა დაარღვიოს, პრინციპი საიდუმლოების შენახვისა და ნამუსიანობისა. ვინც გიორგის იცნობს, ამაზე ბევრი ლაპარაკი არ უნდა.

თუ მე ეს ამბავი ამერიკიდან ჩამოვიტანე, რა საჭირო იყო შენი და ალექსანდრეს ქაქუცასთან მიგზავნა? მაშინ ხომ პირდაპირ შენ გთხოვდი დახმარებას.

მეორე ვერსია, გუშინ ი. ხოჭოლაძემ გადმომცა – კეთილის გულით და არა საინტრიგოთ – ვითომც ქაქუცა უკმაყოფილოა მით, რომ მე ეს ამბავი ლონდონიდან ჩამოვიტანე და სხვა.

ლონდონი უფრო ახლოა, მაგრამ იქ არც ვყოფილვარ და მაშასადამე არაფერი ჩამომიტანია.

მაშ არის ვიღაცა – იდუმალი პირი, რომელსაც ვინმედგან დაეაღებული აქვს წყალის ამღვრევა და აქ ჩვენი ახლანდელის დროის სულმოკლეობის და სიჩქარის მაგიერ – სულგრძელობა, სიდიდჯე და სიბრძნე უნდა გამოვიჩინოთ, რომ ნამდვილმა მტერმა არ გეიხაროს.

შენი ძმა და მეგობარი
ვასო ღუმბაძე.

23.12.38.

1 rue Solxeriso

Vanves (b.)

ბატონო სპირიდონ, ამასთანავე გაახლებთ დაპირებისამებრ წერილობით ჩემს მოსაზრებას ემიგრაციის გაერთიანების შესახებ. იმედია, მას წაიკითხათ და გაარჩევთ შემათანხმებელ კომისიაში.

ამავე მიმართვას გადაეცემ ჩვენს ცენტრს, ნაც. მთავრობას და ადგილობრივი სოც. დემ. ორგანიზაციის ხელმძღვანელ ორგანოს. მე იმედი მაქვს, თქვენ მიიღებთ და სხვებსაც მიაღებოთ ამ პლატფორმის დედააზრებს და ორგანიზაციულ ფორმებს. თქვენთან შეხვედრიდან მე დამრწა შთაბეჭდილება, რომ ჩვენს შორის აზრთა დიდი განსხვავება არ უნდა იყოს.

ღრმა პატივისცემით
ნ. ჟორდანია.

Valentigney (Doues)
rue du clouss 2
Pataridze

სალამი ბ-ნო სპირიდონ!

თქვენი პასუხი იგვიანებს. მე მაინც ვაღდეგებულადა ვრაცხ თავს მოგწეროთ. წინად მოთხრობილ ცნობებთან ერთად გთხოვთ მაცნობოთ: გასწყდა თუ არა კავშირი ს.დ.-თან. მომაწოდეთ ცნობები ამას წინად მომხდარ II ინტერნაც. კონგრესის შესახებ. მისი დადგენილებანი, რომელსაც ხელი მოაწერეს ჩვენი ს.დ. დელეგატებმა, და რომელიც ხელს შეუშლის მათ მუშაობას ერის განთავისუფლების საქმეში. საერთოდ მათი მალედაკობანი. აქაური კოლონია ისე შეტორტმანდა, რომ აუცილებლად მიიჩნია ჩვენი პოზიციის გასამაგრებლად გამოვიდეს მოხსენებით: ორი მეთოდი ჩვენს ეროვნულ ბრძოლაში – ინტერნაციონალური და ნაციონალური. ერთი საათი შესწირეთ ამას და მომავალ კვირამდე ყოველგვარი ცნობები ამის შესახებ მომაწოდეთ. ამას მოვითხოვ კატეგორიულად. არსენიძის¹²⁷ მოხსენება ისეთი მალედაკური იყო, რომ აუცილებელია მათი ორტოვობის აქ გამომზეურება.

ჭიაბრიშვილს გულდასმით ვესაუბრე: მიპასუხა, რომ ის უპარტიო ბრძანდება და პარტიულ ორგანიზაციაში ვერ შემოვა. ეფიქრობთ შეექმნათ ერთი პარტიოტული ორგანიზაცია და პარტიულნი, გიორგიელნი, შეფიცულნი, უპარტიოები გავაერთიანოთ. მგონი შეესძლებო.

მომავალ უიკენდზედ აზრად მაქვს ცოტა რამ მოვაგროვო ზაალიშვილისათვის. თქვენც, თუ რამე გაქვთ ხელთ, გამომიგზავნეთ და მივაწვდი. სირცხვილია, ჩვენს მოვალეობას რომ თავი დაეანებოთ. თანაც ვაჩნადის მისამართიც მომაწოდეთ. დავით მხეიძის¹²⁸ ავადმყოფობის შესახებ მომწერეთ რაიმე.

გაზეთისათვის: გიგზავნით გაზეთის სათაურს, თუ ისურვებთ ამით შესცვალეთ. ის რაღაც ნაჩქარევია და ცუდი.

„ენკენისთვის 6. დილის 10 1/2-საათ. ოდენკურის კათოლიკეთა მთავარ ეკლესიაში ქართველთა კოლონიამ გადაიხადა შარშან აჯანყების დროს დახოცილ-დახვრეტილ მაშულიშვილთა სულის მოსახსენებლად წირვა-პანაშეიდი. დაესწრო მთელი ქართველობა 80 კაცამდე. დიდძალი ფრანგები. ეკლესია ვერ იტევდა დამსწრეს. პანაშეიდის შემდეგ ფრიად შინაარსიანი სიტყვით მიმართა დამსწრეთ მწირველმა-მოძღვარმა. გააცნო მათ საქართვე

ლოს წარსული და აწმყო და მოუწოდა ქართველი ერისადმი მხურვალე თანაგრძნობისაკენ. ჩვენთაგანს სიტყვა არავის წარმოუთქვამს. ამას მე ვხელმძღვანელობდი და არც მე ვისარგებლე და არც არვის მივეცი საშუალება სიტყვის თავისუფალი სარგებლობისა. კმარა, ყოველ გზა-ჯვარადინზე სიტყვებს უნდა გადავყვიროთ. კავშირი დავიკავე მონტშელიარის რესპუბლიკანულ-დემოკრატების ერთ გაზეთთან. წინა კვირაში ერთმა მისმა აქცნობილმა და სერიოზულმა თანამშრომელმა რიგიანი წერილი უძღვნა ჩვენს საკითხს. ამ პანაშვიდისათვის კიდევ ბ-ნ დიმიტრის გაგზავნილ წერილი. გიგზავნით ორთავე ამონაჭერს, პირველი მაინც, ეფიქრობ, გამოიყენება გაზეთისთვის.

ვეცდები კიდევ მივაწოდო ცნობები იმ ჟურნალისტს და კიდევ დაეაწერინო.

ველი კვირისათვის ორივე ბარათის პასუხს.

ღრმა პატივისცემით ელ. პატარიძე
ენკენისთვე რ.

სალამი ბნო სპირიდონ!

მაპატიეთ კადნიერება, რომ წერილს გწერთ და ისიც დაგვიანებით. ეხლა ბ. ალექსანდრეს¹²⁹ წერილი მივიღე და მისგან გავიგე თქვენი მისამართიც. აქ მყოფი ქართველები ცუდ მდგომარეობაში ვართ და არ გვაქვს არც დრო და არც მოცალეობა მოვალეობის ყველა წესები შევასრულოთ. რაც შეეხება საქართველოს დღევანდელ მდგომარეობას, მე, ბ. ალექსანდრეს გამოუგზავნე ზოგადი ცნობები და თქვენც ალბათ გაცნობილი იქნებით. კონკრეტულ ფაქტებს და იმ ცნობებს, რომელიც თქვენთვის საინტერესო იქნებიან, ან პარტიის შესახებ ცნობები უფრო დაწერილებით მაშინ, როცა პირადად გინახულებთ.

ამ წერილის დაწერას კიდევ უფრო გზედავ იმიტომ, რომ ეროვ.-დემოკრატიული პარტიის მეთაური და ხელმძღვანელი თქვენ ბრძანდებით, მე კი მისი მორიგი წევრი გახლავართ, ამიტომ საჭიროთ მიმაჩნია აქაც მასზე ჩამოგიგდოთ საუბარი. ჩვენ ქართველმა ახალგაზრდა ნაციონალისტებმა, რომელთაც საქართველოს სიყვარულით გექონდა გული გამთბარი თქვენის მოწოდებით (გაიხსენეთ ქ. ქუთაისის ქართული გიმნაზია, სადაც ჩვენ პირველად მოვისმინეთ თქვენი მოხსენება) ჩვენ დაგდექით ეროვ.-დემოკრატიულ პარტიის დროშის ქვეშ. ეს იყო რევოლუციამდის. მაშინ ჩვენ ცოტანი ვიყავით. იმის შემდეგ ჩვენ 7 ახალგაზრდამ ერთმანეთს შევფიცეთ მთელი ჩვენი ახალგაზრდული აღფრთოვანება და შემდგომი ჩვენი სიცოცხლე შეგვეწირა საქართველოს განთავისუფლებისათვის. ესენი იყვნენ: 1. კონსტანტინე დედარიანი (სვანი), 2. გრიგოლ ჩიქოვანი (ლენხუმელი), 3. კალე მისაბიშვილი (ყველაზე საიმედო, სერიოზული ახალგაზრდა), 4. ნიკო დგებუაძე, 5. ლეო დგებუაძე, 6. სიმონ (ხუხუ) ხოფერია და 7. მე. კლისე პატარიძე შემდეგ მოვიდა ჩვენთან. ჩვენ, ჩვენი შეძლებისამებრ შევასრულეთ ჩვენი აღთქმა. გრ. ჩიქოვანი აჯიკაბულში დაიდუპა (1917წ.) ბოლშევიკებთან ბრძოლაში. კ. დედარიანი ომის დროს დაავადმყოფდა და სვანეთში გარდაიცვალა საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების წინა დღეს. კ. მისაბიშვილმა ვეღარ აიტანა საქართველოსათვის ბრძოლის სიმძიმე და ბოლშევიკებს დანებდა. ყველაზე უფრო დიდს იმედებს ჩვენ მასზე ვამყარებდით და ჩვენდა სავალალოდ იგი შეიქნა საქართველოს მოღალატე და გამცემი. ლ. დგებუაძე დიდის ქართველურის გამბედაობით და მამულისშვილური შთაგონებით დაეცა მტრისგან.

დახერეტილი იქნა 1924 წ. ბოლშევიკების მიერ. მასთან ერთად დახერიტეს მრავალი ახალგაზრდა ეროვ.-დემოკრატები (შალვა აბაშიძე, მიტო გოგნიაშვილი, მიხეილ ხოფერია (ხუხუს ძმა), კაკო დგებუაძე (ლეოს ძმა), ვანო სინჯიკაშვილი, ბატონიკა ბარათაშვილი, შუქურ შურღაია, გრიგორი მაკარიძე და ბევრი სხვა). ნ. დგებუაძე გადასახლებაში იყო. იქიდან დაბრუნდა. მოიღალა, სულმოკლეობამ დასძლია და აღთქმის თანახმად აღარ ისურვა კვლავ ასულიყო ეროვნულ გოლგოთაზე და საქართველოსთვის წამებულიყო. ეროვნული ტრაგედიის სიმძიმისაგან მუხლები მოექვეთა და ძირს დაეცა. ეხლა ჩვენგან გამდგარი მყუდრო („ჩინოვნიკურ“) ცხოვრებას ეწევა. ს. ხოფერია გადასახლებაშია და იქ გმირულად იტანს ყოველგვარ ტანჯვას – დაჯერებული საქართველოს გამარჯვებაში. ის ჩვენთან არის. თქვენი უმორჩილესი მონა ყოველთვის მზად არის აღთქმის შესასრულებლად.

აი, ეხლა როცა ამ წერილს გწერთ, ჩემი მაგიდის წინ კედელზე, ჩემს პირდაპირ სამი დიდი ქართველის სურათი ჰკიდია: ილია ჭავჭავაძისა, ნიკო ნიკოლაძისა და ივანე ჯავახიშვილისა. ჩვენი, ახალგაზრდა ნაციონალისტების ეროვნული შემეცნების სათავეები იწყება მათგან. ეს სამი ქართველია ჩვენი შთამაგონებელი მაგისტრალები ეროვნული იდეისა და საქმიანობისა. მათს შექმნილს ეროვნულს მწვერვალებზე ჩვენ თქვენ გვეგულვებით. ჩვენ კვლავ ველით თქვენს ბრძანებას. საქართველოში დარჩენილი ახალგაზრდა პატრიოტები თქვენი მედროშენი არიან. ასწიეთ ეროვნული დროშა მაღლა. სულგრძელობით ვიტანდით თქვენს ერთხნის სიწუმეს, მაგრამ ყოველგვარ საზღვარს გადასცდა ჩვენი აღფრთოვენება, როცა თქვენ აქ, უცხოეთში გადადგიტ მნიშვნელოვანი ნაბიჯი აჯანყების დამარცხების შემდეგ. მე ვგულისხმობ თქვენს ახალს პოლიტიკურს ნაბიჯს, რომელიც გამოიხატა მენშევიკებისაგან დამოუკიდებელ ეროვნულ პოლიტიკის წარმოებაში. მართალია, მენშევიკებს იდეურათ ყოველთვის ვებრძოდით, მაგრამ საქმის დროს ჩვენ ყოველთვის მასთან ვიყავით. ამ რიგათ ჩვენც მოზიარენი ვხდებოდით ჩვენი სურვილის წინააღმდეგ მათი საქართველოს დამლუპველი პოლიტიკისა. საერთო ეროვნული ფრონტის მუშაობა ყოველთვის სასიანო იქნება საქართველოს განთავისუფლების საქმისათვის, თუ კი ამ ეროვნული ფრონტის ჰეგემონი და ხელმძღვანელნი მენშევიკები იქნებიან. დღევანდელი საქართველოს მძიმე მდგომარეობით და მწარე სინამდვილითაა ნაკარნახები დამოუკიდებელი ეროვნული პოლიტიკის წარმოება. მე არასდროს არ მწამდა იმ ხალხის და უპირველეს ყოვლისა ბ.ნ. ჟორდანიასი, რომ ისინი დაიხსნიდნ საქართველოს,

ვინაიდან საქართველოს დამღუპველნი და მესაფლავენი არიან თვით ისინი, თავიანთი ანტიეროვნული და ანტისახელწიფოებრივი იდეოლოგიით და პრაქტიკით. თქვენს პირველს გონიერს ნაბიჯს უნდა მოჰყვეს მეორე გაბედული ნაბიჯი. საქართველოში და უცხოეთში მყოფ ქართველებში არის საღი ნაციონალისტური განწყობილება. ამ განწყობილებას სჭირია ორგანიზაცია და ეროვნული დროშის ქვეშ დაყენება. მენშევიკები ჯერ კიდევ სარგებლობენ ჩვენი ორგანიზაციული სისუსტით და სპექულაციას უშვებიან საქართველოს დამოუკიდებლობის ღოზუნგებით ამ ეროვნულ განწყობილებას. ჩვენ ამის საშუალება უნდა მოუსპოთ მათ. თქვენს გამოსვლას აღფრთოვანებით შეხედა ჩვენ პარტიულ მასასთან ერთად ყველა ეროვნული წრეები და უპარტიონი. ჩვენ ახალგაზრდა ნაციონალისტები და ყველა ისინი საეცებით იზიარებენ პარტიის მიერ უცხოეთში გამოშვებულ დეკლარაციას (ჩვენ ის გაეცანით კომუნისტური პრესით, კახიანის¹⁰⁰ მოხსენებით). ის პოლიტიკური მოღვაწენი და სამხედრო წრეები, რომელიც თავს იყრიან თქვენს გარშემო, სრული თავდებია იმისი, რომ შესაძლებელია შეიქნეს ძლიერი ეროვნული შტაბი, რომელიც უხელმძღვანელებს საქართველოს განმათავისუფლებელ მუშაობას. პოლიტიკურ უილაჯობათ შეიძლება ჩაითვალოს გვაზავა-ამირეჯიბის ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ფორმით მენშევიკებთან და მათ „ეროვნულ ფრონტთან“ ყოფნა. მათ არა აქვთ ამის არც პოლიტიკური და არც მორალური უფლებანი. ისინი არასდროს არ ყოფილან მარტონი ჩვენი პარტიის ხელმძღვანელები. აქ არ ვიცი და საქართველოში მათ არავენ იზიარებს. მათ უზურპატორებათ სთვლიან. რაც შეეხება „თეთრგიორგელებს“ ისინი მეტად უბადრუკნი არიან პოლიტიკურად. ილიას და აკაკის ლექსების ამოწერით ისინი საქართველოს ვერ გაანთავისუფლებენ. მართალია თავის დროზე ილიას და აკაკის ლექსები მეტად მკვეთრი იარაღი იყო მტრის წინააღმდეგ, მაგრამ მტრის გულს საბოლოოდ განგმირავს არა მარტო ლექსების ამოწერა, არამედ პოლიტიკური გონიერება და ორგანიზაციული ძლიერება. „თეთრგიორგელებს“ ერთიც აკლიათ და მეორეც. მათი სუსტი ხმა საქართველომდის ჯერ ვერ აღწევს. ამრიგათ, საქართველოში მყოფ ჩვენს თანამოაზრეებს თქვენი ბ. სპირიდონ და ბ. ალექსანდრესი დიდი იმედი აქვთ. ისინი თქვენგან ელიან ხელმძღვანელობას და ბრძანებას.

ბ. სპირიდონ! მე საქართველოდან დავალებული მაქვს იქაური ახალგაზრდა ნაციონალისტებიდან თქვენი და ბ. ალექსანდრეს სახით მივესალმო ჩვენი პარტიის მთავარ კომიტეტს და

უსურგო მას ენერგიული და ნაყოფიერი ბრძოლა საქართველოს განთავისუფლებისათვის. ისინი ყოველთვის მზად იქნებიან პირნათლად მოიხადონ პარტიისა და სამშობლოს წინაშე თავიანთი მოვალეობანი. მათ თხოვნას ნურც თქვენ დაივიწყებთ.

აგრეთვე, ბ. სპირიდონ, აქ მყოფმა ქართველებმა, რომელნიც ჩვენი პარტიის წევრები და თამოაზრენი არიან, დამავალეს, თქვენ და ბ. ალექსანდრეს და მთლიანად მთელს კომიტეტს გადმოგცეთ მათგან მსურვალე სალამი. ისინიც მზათ არიან აქაც, უცხოეთშიაც არ დაივიწყონ სამშობლოს წინაშე თავიანთი სამღვთო მოვალეობანი.

კიდევ ბევრს რასმეზე მინდოდა თქვენთვის მომეწერა ბ. სპირიდონ, მაგრამ წერილი ისედაც გამიგრძელდა და ეს სხვა დროისათვის გადავდევი. მაქვს იმედი ამ მოკლე ხანში თქვენი ნახვისა და მაშინ გეტყვით, მაშინ მოგიყვებით თუ რა მოხდა საქართველოში თქვენი წამოსვლის შემდეგ. მანამდის კი –

საქართველოს მსურვალე სალამით
თქვენი მარად პატივცემული
სევერიანე ჭირაქაძე
ს. ფერიერი

P.S. ბ. სპირიდონ! ძლიერ ბოდიშს ვიხდი ქ-ნ სონიას წინაშე, მაგრამ რა ექნა, ზევით ღმერთია და ძირს მიწა იმის მოწამე, რომ მე ყოველგვარი ზომები მივიღე მაგიც წამოსულიყო იმ გზით, საიდანაც მე ახლა წამოვედი (ძლიერ საიმედო გზა იყო), მაგრამ ეს მაშინ არ მოხერხდა. ძლიერ ნაწყენი იქნება ჩემზე და დიდათ უკმაყოფილო, მაგრამ მე მაინც მოხარული ვარ, რომ მაშინ ჩაიშალა მაგის მგზავრობა. რაც მე გასაჭირი ეხლა ენახე მგზავრობის დროს, იმას ჩემს მტერსაც არ ეუსურვებ. იქნებ გაიხსენოთ დავით გურამიშვილის ტყვეობაში ყოფნა. ჩემის სარდაფებში არ განმიცდია იმდენი ტანჯვა, რაც მე გამოვიარე ამ მგზავრობის დროს. მე საქართველოშივე ვიცოდი მაგის მოსკოვის გზით საფრანგეთში გამომგზავრება. მე ვულოცავ მას მშვიდობიან მგზავრობას და დარწმუნებული ბრძანდებოდეს ჩემს მისდამი ღრმა პატივისცემაში. გადაეცით ჩემგან სალამი და უსურვეთ აქ ბედნიერი ცხოვრება.

ს.ჭ.

ჩემო სევერიანე,

ჩემი მხურვალე საღამო და ზღვა ძვირფასი მოგონება. დიდი ხანია რაც შენი წერილი მომივიდა. სიამოვნება მომცა უსაზღვრო — საქართველოს სურნელება შემომავრქვია და ჩემი პოლიტიკური მოქმედების განთიადში გადამიყვანა, როდესაც ადამიანისადმი უნაკლო ნდობით ვიყავ ალსავეს და ახალგაზრდობასთან საუბარი განსასკუთრებით ნეტარებას მანიჭებდა.

მეგონა, რომ ადამიანის აღძვრას მარტო იდეა განაგებდა და ამიტომ ძნელი საქმე ადვილად მეჩვენებოდა და შორეული მიზანი — მოახლოებულად. ყველა სხვა გულისთქმა ამ იდეის მსახურად და მის მორჩილად წარმომედგინა. რა დაუღალავად მუშაობს ადამიანის ენერგია ამ სულიერი განწყობილების გარემოში! რა ბედნიერი ხარ მაშინ და რა იმედია!

სამშობლოს სიყვარულით ვიყავ გახურებული და მისი იდეა მაფრთოვანებდა და სრულებითაც არ მიკვირს თუ მაშინ ეს ჩემი სულიერი განწყობილება უფრო გადიდებულის ძლიერებით გადაეცა ახალგაზრდობის უანგარო ბუნებას და ბევრი ერთგულ მამულიშვილებად გადააქცია. ამ მხრივ ჩემთვის გასახაროც არის და სამწუხაროც იმ შეიდი ახალგაზრდის ერთმანეთთან შეფიცვის ამბავი, რომელიც შენმა წერილმა მომიტანა. ამ ფიცს ხუთი მათგანი უკვე შესწირვია, სამშობლოს მტლად დასდებიან. ორიღა გადარჩენილხარო ცოცხალი და ეხლა ამ ფიცს, რომელიც მაშინ ჩემი მოხსენების დასკვნად დაგიდგიათ, ეხლა კვლავ მიმეორებთ. ღმერთმა პირნათლად შეგასრულებით და სამშობლოს ღირსეულად გამსახუროთ. ეხლა, ჩემო სევერიანე, პოლიტიკური მოქმედების შუახანში ვარ. მამულის რწმენა და სიყვარული ჰევავის იმავე სისპეტაკით და სიმტკიცით კვლავ ჩემს გულის კოშკში, მაშინ სხვას რას დამავალებდა მას შემდეგ გამოვლილი ეროვნული ბრძოლების ეპოქა და სამშობლოს საკურთხეველზე მიტანილი ის ამდენი წმინდა სხვერპლი!

თუ რამე შემიძლიან, ყველაფერი სამშობლოს დიდებისთვის მინდა და მისთვის შემიწირია. მისი სამსახური ჩემი სიცოცხლის დანიშნულებაა.

ახალგაზრდობა მიყვარს ძველებურის გატაცებით და სიყვარულით, ან სხვანაირად როგორ შეიძლება — იგი ხომ ხვალისდელი საქართველოა.

მისი აღზრდა და მასთან მუშაობა, მუდამ სასიამოვნო, ყოველთვის სავალდებულოა. ამ მხრივ, ძველი ვარ, სულ ძველი,

ის რაც ეიყავ იმ ხანებში; რომელსაც შენ ეხებო, ან კიდევ უფრო ადრე.

მას აქეთ მომემატა გამოცდილება, მისი მწარე შედეგებით. დაენახე, რომ იდეა და უანგარობა ადამიანებს საერთოდ არ ამოძრავებს, არამედ რომ უფრო მიწიერი გულისთქმა ყოფილა მისი ბატონი და აღმძვრელი. იდეა, თუნდაც მაღალი, მას იმიტომ სჭირდება, რომ იგი თავის გულისთქმას მსხვერპლად აღმოუჩინოს. წმიდა მსხვერპლები, ზემოთ რომ მოვიხსენიე, სულ სხვა რიგისაა და თავისუფლად, ცალკედ უნდა დაფასდეს. ეს მაგალითი ხელს არ უშლის იმ სინამდვილის არსებობას, რომ ინტერესი და ანგარება საზოგადოთ იდეაზე მძლავრობს. ეს სინამდვილე ემიგრანტობამ მაინც მთელის თვის საშინელებით სულ გარეთ გამოაველინა და „ამდენ ხალხში კაცს ვერ პხედავ, სხვისი თქმისა არ იყოს, რომ ფიქრი ანდა გრძნობა შენი განუზიარო“.

ეს გამომწეურებული საშინელება არსებაში მეტისმეტ უამურად უელის ადამიანს. ნდობა ღრმა ჭრილობებით გესერება. მოქმედების ნებისყოფა თავს უხერხულად გრძნობს. ყველა ამის დასკვნად ძნელი საქმე კიდევ უფრო ძნელად გეჩვენება და შორეული გზანი შორეულათვე გრჩება.

ამ მიმართულებით ბევრი უსიამოვნება განვიცადე და მრავალი გულაცრუება გამოვიარე, მაგრამ არც ამას უშავს რა. ეს ტეხვის ტიპილები ეხლა უკვე გამოსყიდულია ერთი დიდი შენაძენით — ამ სინამდვილის პოენით. ჩემი ნაკლია, რომ ამას დიდი ხანი მოვანდომე და ზედ გული გადავაღიე. გამარჯვებისთვის საჭიროა იმ სინამდვილის უნაკლო ცოდნა, სადაც შენი მოქმედება იშლება და უწინარეს ყოვლისა იმ სინამდვილის, რომელსაც ადამიანი პქვიან, მაგრამ ამ მხრივ რომ ყველამ დიდი სკოლა გამოიარა. ამიტომაც ამის შემდეგ, მოქმედება უფრო სწორი უნდა გექნეს.

მუშაობის განახლების წინ დიდ საჭიროებას გრძნობ, რომ იცოდე, თუ რას ფიქრობს და რას განიცდის დღევანდელი ეროვნული საქართველო და ამ საქართველოში კიდევ როგორია ჩვენი ხალხის ადგილი და წონა. ამის ცოდნას გაველენა ექნება ჩვენი მოქმედების ხასიათს. სწორედ ამიტომ ძალიან ველი შენს ჩამოსვლას. უკანასკნელად ხარ ჩამოსული და იქ ბევრი საშუალება გქონდა საკუთარი დაკვირვება მოგეხდინა.

სონამ - მოკითხვა და დიდი მადლობა ასეთი მხურვალე მოსალმებისთვის. მისი და ბავშვის ჩამოსვლა ჩემთვის იშვიათი ბედნიერებაა, მაგრამ მტანჯავს, რომ ცოლ-შვილი მძიმე გაჭირვებაში ჩამიცვივდა და ჯერ-ჯერობით გამოსავალი არა სჩანს.

იყავი კარგად და მხნედ,

მარად თქვენი სპ. კელია.

კლამარი, მარიამობისთვის 20-ს, 1930 წ.

ბატონო ვიქტორ,

ახალგაზრდათა ერთ ჯგუფს განსრახული აქვს გამოსცეს „ახალი ივერიის“ შემდეგი ნომერი და სტამბის მხრივ დახმარებას მთხოვს. მე დიდი სურვილი მაქვს ამ ჯგუფს ხელი მოუმართო, მაგრამ სტამბა გამართული არ მაქვს და არც იმის საშუალება, რომ დარჩენილ შრიფტს მივასყიდო, რაც საჭიროა საასოთამწყობო მუშაობისთვის.

რამდენადაც ვიცი, ამ მხრივ თქვენ საკმაოდ მოწყობილი უნდა იყოთ და რომ გთხოვოთ – ამ ყმაწვილებს მასპინძლობა გაუწიეთ-მეთქი, – შემეძლება იმედი ვიქტორ, რომ უარს არ მეტყვი! მათში ერთი გამოცდილი ასოთამწყობია (ბ-ნი ავალიშვილის და ასათიანის წიგნები მისი აწყობილია) და ის იმუშავებს.

თუ მოხდა ისე, რომ თქვენი შრიფტი ერთსა და იმავე დროს თქვენსა და მათ საჭიროებას არ აუვიდა, ჩემით ისარგებლებთ. სხვა არაფრით არ შეგაწუხებენ. ესეც ამ პირველ თვეებში. შემდეგში, ალბათ მე თვითონ მოვეწყობი და ამ ყმაწვილებსაც შეეფარება.

დიდად დამავეალებთ, თუ ამ თხოვნას შემისრულებთ.

თქვენი ჩქარი პასუხის მოლოდინში

გთხოვთ მიიღოთ ჩემი პატივისცემა

სპ. კელია

კლამარი 15.05.34

პატივცემულო ბატონო ვიქტორ,

დიდ მადლობას გიძღვნი თქვენი წერილისა და მასთან თანხლებული „შეთანხმების პროექტისათვის“. პასუხად აი რა მინდა მოგახსენოთ.

გასული კვირის მოხსენებაზე მომხდარი აზრთა გაცვლა გამოცვლისა და იმ საერთო აპრობაციის შემდეგ, რომელიც მიიღო იქ წამოყენებულმა ეროვნულ ძალთა გაერთიანების წი-

ნადადებამ, ჩვენთან უაღრესად საველდებულოა, რომ თვით ამ გაერთიანების ტექნიკა, რაც შეიძლება მეტის ამომწურავი სოფრთხილითა და სინანულით იქმნეს მოსაზრებული და ჩატარებული. ეს ხომ კარგად ვიცით, მომენტი მეტისმეტად საპასუხისმგებლოა. ბევრი საკითხია წინასწარ გასარკვევი. საქმე საქმეზე რომ მიდგება, უეჭველად თავს წამოყოფს მრავალი, კერძო თუ ჯგუფური ხასიათის თავმოყვარეობა, მოთხოვნილება და ამბიციია, ზოგი – კანონიერი, ზოგიც – უსაფუძელო. ყველა ამას კეთილის გონებით უნდა მოვლა და შეზავება. საჭიროა წინასწარ ყველა ამ საკითხის ამოწურვა ახდელი აღსარებისა და მოთათბირების გზით, თუ არ გვინდა რომ თვით იდეა გაერთიანებისა რაიმე მოულოდნელ წყალქვეშა კონცხზე არ დაიმსხვრეს. ნურასოდეს ნუ დავივიწყებთ, რომ საკუთარი ძლიერების ექსპანსიათა და მის ძალისძალა თავზე მოხვევით არც ერთ დაჯგუფებას მეორის იძულებითი დამორჩილება არ შეუძლიან – ამის საიდუმლოება თვით ემიგრანტულ ყოფაში ძვეს, ხოლო ჩვენ კი – უნდა ყველას თავი ერთად მოუყაროთ და რადგან ეს ასეა, ამიტომ ყველა დელიკატური საკითხი ერთად პირისპირ მოლაპარაკებაში უნდა გამოირკვეს.

ჩამოგითვლი ზოგიერთ მათგანს:

1) ასათიანის ჯგუფის მიღება შეუძლებელია ისე, თუ ის ოფიციალურად არ დასტოვებს საერთო ფრონტს. ეს ერთი წინასწარ გამოსარკვევი გარემოება.

2) ორგანიზაციის შენობის ტიპი და ორგანიზაციების პერსონალური შემადგენლობა, მათი სტატიები. ეს მეორე გამოსარკვევი გარემოება, ულტრა არსებითი.

3) თვით ამ ახალი ფორმაციის სახელწოდება და დღეს ორგანიზაციათა გარეშე მყოფ, მაგრამ ჩვენი საერთო გაზეთისათვის საჭირო კერძო პირთა შემოსხეულობა. ესეც მესამე წინასწარ გამოსარკვევი გარემოება და სხვადასხვა და სულ ბოლო საკითხი, როგორც დასკვნა ყველა ზემოჩამოთვლილთა, ეს იქნება თვით დეკლარაციის საკითხი, რომელიც უნდა შეიმუშაოს ყველა მონდობილობით შექმნილმა კვალიფიციურმა ორგანომ. მათი ეს მუშაობა, რაც შეიძლება სწრაფად უნდა ჩატარდეს, ოღონდ ყველა საკითხი, რომელიც კი ძირითადი ღირებულების ხასიათს ატარებს, უნდა გარკვეულ იქმნეს ზედმიწევნით სიცხადით, რომ ბუნდოვანი არაფერი იყოს, – ეს არის აუცილებელი და ჩვენც აქედან უნდა დავიწყოთ.

და თუ ამ დიდი ეროვნული საქმის მომგვარებელ მუშაობაში ჩვენ შევიტანთ, კერძო-კერძო, თუ ჯგუფ-ჯგუფად იმ ფსიქოლოგიას, რომელიც თქვენს პროექტს უდევს საფუძვლად, მაშინ უეჭველია მოვალეობაც ღირსეულად გვექნება მოხდილი და ეს დიდი ახალი დაწყობილობაც გამარჯვებით დაგვირგვინდება.

ეცადეთ, თქვენი პროექტის სული და ტემპერამენტი თქვენს ორგანიზაციას მიაღებინოთ და შეათავსოთ, თუ ეს უკვე შეთვისებული არ არის.

ჩვენი ორგანიზაცია ამისთვის მომზადებულია, მივიღოთ ზომები, რომ სხვებიც ამ განწყობილებით შევაბათ მუშაობას და მიზანი მიღწეულ იქნება.

ისე კი, არსებითად ყოველი აზრი ცალკეთ და მთელი პროექტები ერთად ჩემთვის არამც თუ მისაღებია, არამედ უკვე მიღებულია. ამას ვამბობ კერძო წესით.

ეს თქვენი პროექტიც ისე, როგორც სხვა პროექტებიც (ალბათ თითო-თითო ყველას აქვს) უეჭველია ან მიღებული, ან გამოყენებული იქნება საერთო დეკლარაციის დამუშავების დროს.

ჩვენ, ჩემი აზრით, ამ გზას უნდა დავადგეთ და დროის დაუკარგავად საქმეს შევუდგეთ.

ხეალინდელი და შემდეგი დღე სამწუხაროთ უკვე დაკავებული მაქვს, ამიტომ პარასკევს დილით ტელეფონით დაგირეკავთ, რომ ჩვენც ერთმანეთს შევხედეთ.

მარად თქვენი პატივისმცემელი სპ. კედია

თქვენს პროექტს გიბრუნებთ დიდის დიდის მადლობით.

ღრმად პატივცემულო
ბატონო სპირიდონ,

გაგიკვირდებათ ჩემი წერილის მიღება, საერთოდ ეს პირველი წერილი არის, მგონია, მაგრამ ერთმა „ხმამ“, ჭორმა თუ სინამდვილემ მაიძულა აქედან მანდ მისი მოწერა. „აქ“ – ეს მხარე სხვაგან, „მანდ“ წაწემედილ ქვეყნად ითვლება და აქ დარჩენილნი კუთროვანად. ამიტომ მანდედან იშვიათად მოდის წერილი, განსაკუთრებით ქართული მდგომარეობის შესახებ, – და ისიც ნაკლებად სანდო.

ერთ-ერთი წერილი, რომელიც საშობაოდ აქ მიიღეს, გადმოგეცემს ქართველობის აშლილობის თუ დაშლილობის შესახებ და „გადაღმა“ ორიენტაციის მომხრეთა შორის, მოხუც ნოესთან¹ და ევგენისთან² ერთად თქვენც გასახელებენ.

ამ საწუთროში, რასაკვირველია, მოულოდნელი არაფერია, მაგრამ თქვენმა დასახელებამ ამ სიაში გამაცვიფრა და არ დავიჯერე.

ამიტომ ვარჩიე პირადათ თქვენთვის მომემართა და თქვენგანეუ გამეგო სინამდვილე. იმედი მაქვს არ დაიზარებთ და პასუხს მომწერთ.

გთხოვთ გადასცეთ საღამი და საახალწლო სურვილები (საუკეთესო! ცხადია) ქ-ბნ სოფიოს და პატარა ქ-ბნ თეოს, რომლისთვისაც აქ რაინდი მყავს არჩეული. საღამით, თქვენი ღრმა პატივისმცემელი

ვიქტორ ნოზაძე.

ძვირფასო ძმავ სპირიდონ!

ამ ორი-სამი დღის წინ შემთხვევით ჩამივარდა ხელში „ბრძოლის ხმა“,¹ სადაც დასტამბულია უღირსი წერილი შენს წინააღმდეგ. ვიგეძე ძველი ჩვეულება უდანაშაულო მოპირდაპირეს აბუჩად აგდებისა. კარგად იცი, რომ მე, ყოველ საშუალებას და საღსარს მოკლებული, განზე ვდგევარ იმაზე, რასაც საეზიგრანტოში ხშირად უწოდებენ „პოლიტიკურ ბრძოლას“. საკუთარი ორგანო რომ მქონოდა (ისე არ გავქრები!) ან სხვა რომელიმე მიუდგომელი დარბაისელი გამოცემა დამენახა, უეჭველად ულმობლად დავეგმობდი ბევრ რამეს და მოსაწონს მოვიწონებდი, მაგრამ ახლა რასა იქმ!.. იქცევი ფრთხილად. საუბედუროდ სააქაოში, გონიერი სიფრთხილე, კეთილშობილური მოქცევა მოკამათესთან სისუსტედ მიაჩნიათ და შესაძლებელია სისულელედაც, მაგრამ არის ისეთი რამეც, როდესაც სიჩუმე დანაშაულად ჩაეთვლება კაცს, თუ მას ქუდი ხურავს და მოქალაქე-მამულიშვილობა სურს. შეუძლებელია ზიზღით არ შეხედო იმ საუბედუროდ ხშირ მოვლენას, თუ როგორ გაიგდებს ხოლმე მოპირდაპირეს წინ დღეს ერთი „მიმართულება“, ხეალ მეორე და ულახავს პიროვნებას! ეს ყველაფერი რომ გადითარგმნოს განათლებულ ქვეყნების ენებზე და დაუფარავად წარედგინოს გონებაგახსნილ და ზნეობა-შეჭურვილ საზოგადოებას, საყოველთაოდ თავი მოგვეჭრებოდა. თუმცა ისიც უნდა ვსთქვათ, რომ უკვე ჩვენ მიერ ჩადენილმა „ამბებმა“ საკმაოდ დაგვაზიანეს ამ მხრით. იმას ვერ დაინახავს მხოლოდ ბეცი და ზნემიხდილი. განგაშის და კორიანტელის ატეხა სჭირდება მხოლოდ მას, ვისაც ჭეშმარიტების დამალვა სჭირდება, მაგრამ ეს ფანდი არც ისე ხელსაყრელია. ჭეშმარიტების დამალვა არც ისე ადვილად შეიძლება. შენს საქმეშიაც უეჭველად უნდა შევეცადოთ სიმართლე და ჭეშმარიტება აღვადგინოთ, რაც შეიძლება მალე. მართალია, ყველანი გიცნობენ როგორც მაღალ კეთილშობილ პიროვნებას, მაგრამ შენს შემთხვევაში დაზარალებულია ისე შენ არა, როგორც საზოგადოება, რადგანაც მას დედაბოძის შემმაგრებელი პრინციპი დაუზიანეს, დაურღვიეს. საჭიროა შესწორება. შენ რა სწავლება გჭირდება, მაგრამ უეჭველია გესურება შეიტყო, შენი პირადი, არა მარტო პოლიტიკური, მეგობრები რას ფიქრობენ. ამიტომ გწერ წრფელად, რასაც ვფიქრობ, მაგრამ

შეუძლებელია დაეფარო ის, რომ ემიგრანტების „პოლიტიკას“ – ამაზე ნუ გამოიწყრები, მე სულ სხვა თვალთ ვუყურებ. მე თუ ხმას ვიმაღლებ, მხოლოდ როგორც უბრალო ჟურნალისტი და საზოგადო მომუშავე. უპირველესად ყოვლისა საჭიროა აღადგონო პრესაში ფაქტიური მხარე, შემდეგ მიმართო საუკეთესო მოღვაწეებს როგორც ჩვენებს, ისე უცხოელებს, შეადგინო ტრიბუნალი და გამოიხმო ცილისმწამებელნი. თუ არ გამოგყვებიან, ოფიციალურ სასამართლოსაც არ უნდა მოერიდო. კარგი იქნებოდა მიგეშართა მათი მიმართულების ისეთ პირებისადმი, როგორიც არიან კაკი წერეთელი,¹³⁴ გიორგი ერასქ.¹³⁵ კაკი, თუმცა, თვითონ იღვენება, მაგრამ დიდი სახელის მატარებელია და კეთილშობილი, რომ ასეთ უტიფრობის დასაგმობად ხმა არ ამოიღოს. მის აზრს გასაეალი ექნება – იმდენად ავტორიტეტმოსილია. თუ საჭირო იქნება, უცხო პრესაც უნდა ავახმაუროთ, რადგან ის უფრო გამოჰხატავს საზოგადოებრივ აზრს და მის წინაშე უჭველად თავს მოიდრეკენ უღირსი მოპირდაპირენიც. თუ ჰაერი არ გაიწმინდა, უჭველად ბევრი არასასურველი მოვლენა იჩენს თავს და მთლად დავეცემით, რაც გაახარებს მხოლოდ ჩვენს უამრავ მტერ-მოყვარეს. თუ ჭეშმარიტების გამოსხნა მოხერხდა, ყველანი დაინახავენ, სად არის დაცული ძველი ქართული მამა-პაპური სიწმინდე და რაინდობა. მე რომ მანდ ეყოფილიყავი, უჭველად ავახმაურებდი ყველას, ვისთანაც მიმესვლებოდა. ყველამ უნდა იცოდეს, რომ ის „აქლემი“, რომელმაც შენს წინ დაიჩოქა, დაიჩოქებს მათ წინაშეც, თუ დავანებეთ ცილისმწამებელს ყოველი ხარისხის და ყოველი მიმართულებისას თავისუფალი ნაყარდი. მე რომ დამმართნოდა ასეთი რამ, ასე მოვიქცეოდი. ეს არის ჩემი წრფელი აზრი.

გთხოვ მიიღო ჩემი სრული მეგობრული თანაგრძნობა და საღამო. გისურვებ ყოველსავე კეთილს და მრწამს შენი სიმართლის გამარჯვება.

შენი ერთგული ძმა და მეგობარი გ. დიასამიძე¹³⁶

P.S. მომიკითხე სულით და გულით ძვირფასი ქ.ბ. სოფიო, დამიოცნე პატარა თეო. ნუთუ დავაეიწყდით? ჩემმა ლოლამაც გულითადი საღამო მოგახსენათ ყველას, თეოს განსაკუთრებით ამბორი.

გ.დ.

P.P.S. რომ იქნებოდეს დარბაისელი ქართული მიუდგომელი გამოცემა სიამოვნებით დაეხეტადა ჩვენს ემიგრანტულ საზოგადოებრივად მნიშვნელოვან მოვლენათა შესახებ „გულახდილ საუბრებს“, რომელიც დაწერილი იქნებოდა ღიმილით და სამართლიანად. წერილები, რასაკვირველია, ამ შემთხვევაში უნდა დასტამბულიყო უცვლელად. თუ რაშიმე რედაქცია არ დამთანხმებოდა, შენიშვნას გაუკეთებდა, მაგრამ დარწმუნებული ვარ, რედაქციას ეს არ დასჭირდებოდა, რადგან შეუსაბამოს და მიუღებელს არას დაეწერდი და ჩემს წერილებს ჩემს საკუთარ სახელს მოვაწერდი. მაგრამ, მგონია, ეს უკვე ჩემის მხრით ოცნებაა! სად არის ასეთი გამოცემა, ან სად არის საშუალება ასეთი ორგანოს დასაარსებლად?! კიდევ საღამო და გამარჯვება. იქნებ მაღირსო ახლა მაინც პასუხი.

ახლა გამახსენდა, თუ დაგჭირდა იურიდიული რჩევა, მიმართე პროფ. მიხ. ტაუბეს – ცნობილი იურისტი-მეცნიერი. ის გაეცანი ამ ერთი თუ ორი წლის წინად ჩემს მეგობარ ოჯახში – კატეხიზებისას, სადაც ის ჩერდება ხოლმე, მკითხა შენ შესახებ და დიდის სიმპათიით გიხსენებდა. ამავე ოჯახში დაეაყენე ქ. ბ. სოფიო და თეო, როცა გვეწვიენ გავლით აქ ბერლინში. თუ ტაუბეს ნახავ, ჩემს განსაკუთრებულ მისალმებას მოახსენებ.

გ.დ.

ტიტი მარბველაშვილის წერილები სპირიდონ
კედიას

erlin W Uhlandstr. 78 II r. ly von Vulteuo. 17.07.1927.

ძმაო სპირიდონ!

გიგზაენი აქაურ პარტიულ დადგენილებათ. გუშინ კოლონიის სხდომა იყო, დავსეი ეს საკითხი და მოვითხოვე კოლონიის აზრი. გადაწყდა იქონიონ წინასწარი მსჯელობა ყველა ჯგუფებმა ცალკე და მათმა ხელმძღვანელებმა ერთად. შევეცდები საკითხის დამუშავებას რაც შეიძლება მძაფრად და დაწერილებით.

ყველანი ჰგმობენ კერძო ლაპარაკში, საერთოდ კი რეზოლუცია არ უნდათ. ენახოთ რა იქნება. არასოციალისტურ მიმართულებათა ხალხის კრებული მალე მექნება. ყველანი ღელავენ, მაგრამ რეზოლუციაზე რომ მივა საქმე, მოცდას ამჯობინებენ, პარიზიდან რა ამბაეი მოვაო. საბა ქორქიაც უპარტიობას ამჯობინებს, თუმცა ძალიან ჰგმობს, რეზოლუციასაც მხარს დაუჭერს, ოღონდ სოციალისტებსაც მივაღებოთო.

სოც. დემ. პარტიის აქაურ ბიუროს თავმჯდომარემ გაგვიცხადა გუშინ კრებაზე, კოლონია ვერ შეეხება მთავრობას და მის საქმეთა განხილვაში ვერ შევა, დამფუძნებელი კრება ხომ არ არისო. ამან ყველანი ძალიან ააღელვა. მიუცილებელი საჭიროა გვაცნობო დაწერილებით ყოველივე ახალი ამბაეი მაქედან, რომ რეგულარულად და დროზე გვექონდეს ცნობები. ნ. რამიშვილი სადაც იქნება, იმ დაწესებულებას ნდობა ჩვენგან ვერღა ექნება, ყოველ შემთხვევაში ეროვნულის თვალსაზრისით. მაგრამ აქაურთა მთავარი აზრია, რომ ჩვენი ორგანიზაცია შეიკრას ერთ მთლიან ერთეულად, რათა სოც. დემ. პარტიას არეინ ეყოლოს, არეინ დარჩეს ინტრიგებისათვის გამოსაყენებლად; ვერ მოახერხოს ერთის დაპირისპირება მეორეს საწინააღმდეგოთ. გ. გვაზაფასაც ესწერ. მაცნობე, რას მიაღწია ალექსანდრემ. განა გ. გვაზაფასე მჭიდროთაა შ. ამირეჯიბთან? ეს როდის დააბრუნეთ და რა გზით პარტიაში? (!)

ნ. ნაკაშიძისათვის მიწერილი შენი წერილი მე არ მინახავს, მაგრამ შენი წერილი 12.7.27.-ის თარიღით ალბათ იგივეა. რაც შეეხება სიღინჯეს — ეს ჩემი სურვილიცაა. მაცნობე რაეა მოგეწონება ჩვენი დადგენილებანი. რაფოდგან¹³⁷ თუ გაქვს რაიმე ცნობა. იქნებ მაცნობო მისი მისამართი.

უღრმესი პატივისცემითა და ძმური სალამი მოკითხვით.

მარად შენი ტ. მარგველაშვილი.

**საქართველოს გაერთიანებულ
ეროვნულ-დემოკრ. პარტიის
ბერლინელ ჯგუფის დადგენილებანი ნ. რამიშვილის
წერილის გამო, გამოტანილი 17 ივლისს 1927წ.
ძ. ბერლინში:**

ბ. ნ. რამიშვილის წერილი¹³⁷ ღირსშესანიშნავი დოკუმენტია, რომელიც მოითხოვს ყოველმხრივ გახინჯვასა და დაფასებას; თუმცა ის პარალელურად ჩვენში იწვევს უღრმეს აღშფოთებასა და სასტიკ გულისწყრომას.

1. ეს დოკუმენტი ცხადადჰყოფს, რომ ნ. რამიშვილი მოურიდებლად ერევა ჩვენს პარტიის შინაურს საქმეებში თავის ინტერესებისა და ზრახვათა განსახორციელებლად: როგორც მაგ. ყალბ მანდატების შემზადება კარნახის გზით – პარიზიდან! და ასე თავის ნება-სურვილით დანიშნულ პირთა მოჩვენება უფლებამოსილ პირებად ქართულ საზოგადოებისა, ემიგრაციისა და უცხოელთათვის. ასეთი საქციელი პასუხსაგებ პოსტზე მდგარ პიროვნებისაგან ყოვლად დაუშვებელი და მიუტევებელია, რადგან ეს ნდობას უკარგავს და სახელს უტეხავს მთელსა და ყველა პარიტეტულ კომიტეტებს, დამოუკიდებ. კომიტეტს და სხვა ქართულ წარმომადგენლობით დაწესებულებათ როგორც მთელს ქართველ ერის თვალში ისე ევროპის ზოგ დაინტერესებულ წრეთა თვალშიც.

2. ამგვარად, ეს დოკუმენტი ნათელჰყოფს აგრეთვე, რომ მისი ავტორისათვის აღარ არსებობს დემოკრატიული პრინციპი, რომელსაც ცხადად და აშკარად უარყოფს დოკუმენტში მიღებული და დაცული ბრძანებითი და განკარგულებითი წესი. ეს გარემოება ააშკარავებს დემოკრატიზმის ღალატს და ამიტომ ამ დოკუმენტის ავტორი ვერღა იქნება დემოკრატიულ იდეის მატარებელი და ნდობის ღირსი დემოკრატიულ წრეებში.

3. მიუტევებელი დანაშაულია შავი კაბინეტის შედგენა და შავს სიებში შეტანა – პროსკიპცია – უდანაშაულო პირთა, რომელთაც ქართველი ერის წინაშე არავითარი ცოდვა და დიდი ღვაწლი კი მიუძღვით. ესეთი საქციელი დასაგმობია როგორც პროვოკაცია.

4. დანაშაულია მთელი ერის წინაშე, ქართველი ერის პოლიტიკური განთავისუფლების წმიდა საქმის გადაკეცილობა ნ. ჟორდანიას მთავრობის რესტავრაციის საკითხთან, რომელთაც ერთიმეორესთან არავითარი მიზეზ-შედეგობრივი აუცილებლობის

კაუშირი არა აქვთ. ეს გარემოებანათელსა ჰყენს იდუმალ განზრახვებს, რომ მთელი ერი დააყენონ ფაქტის წინაშე და ისედაც განაწამებ ერსა და ტანჯულ ქვეყანას ახალი უბედურებანი თავს დაატეხონ, რადგანაც, როგორც ეს დოკუმენტი მოწმობს, მისი აუტორი ჩუმად ამზადებს ნიადაგს სამოქალაქო ომისათვის საქართველოში, ყალბი თუ საეჭვო ინფორმაციების მიწოდებით.

5. საქართველოს განთავისუფლება საქმეა თვით ერის და იმ საერთაშორისო პოლიტიკურ პირობების, რომელიც თანდათან მყარდება ევროპის სახელმწიფოთა შინა და მათ ურთიერთ დამოკიდებულებაში, აგრეთვე მათი გავლენით ევროპის გარეშეც. ქართველი ერი განთავისუფლდება ახლო მომავალში საბჭოთა რუსეთის დანგრევით. მაგრამ ეს დიდი საქმე არაა შედეგი რომელიმე პიროვნების ან ჯგუფის სპეციალური და გადამწყვეტი გავლენის. არვის ეძლევა ამიტომ უფლება მთავრობად მოველინოს განთავისუფლებულ საქართველოს თავისი თავის პარიზიდან დანიშნით და ისიც კარნახის გზით.

6. ქართული საქმის ინტერესი მოითხოვს ყველა ძალთა გაერთიანებულ მუშაობას სრულსა და თანაბარს უფლებიანობის ნიადაგზე, და ყოველი პრეროგატივთა, ჯგუფურ-მიკერძოებითი, პეგემონიის მიზნით წარმოებულისა და წარმომდგარ პრეტენზიათა დათრგუნვას ვისგან და რა პირობებშიაც არ უნდა წარმოდგეს ეს პრეტენზიები.

7. განსაკუთრებით მავნეა დოკუმენტში დასახული მიზანი, რომ საქართველოში დაწესდეს ჯგუფური დიქტატურა ერთი პიროვნების მეოხებით და ამ მიზნით წინასწარი, ამთავითვე მზადება; რადგან, ამით ხელოვნურად იქმნება საზოგადოდ, წინასწარ და ნაადრევად – გარემოებათა განვითარებისათვის წინწასწრებით – დიქტატორული ატმოსფერო, რაც იწვევს ასეთ შემთხვევებში მუდამ ფსიქოლოგიურად კონტრ-აქციას.

8. ჯერ კიდევ მთავრობის ხელმძღვანელობისას ქართველ ერს თავს დაატყდა უდიდესი უბედურება. მთავრობამ დაქარგა ამით ძველი პრესტიჟი და კრედიტი; თვით სასქართველოში: მრავალი ქართველი დაიღუპა ფიზიკურად ან დაეცა ზნეობრივად და ერიც ფიზიკურ განსაცდელშია; უცხოეთში: დაიხურა და აღარ არსებობს ქართული დიპლომატიური წარმომადგენლობანი მრავალ სახელმწიფოებში: გერმანიაში, ოსმალეთში, ინგლისში და სხვა. ამიტომ ჩვენს საქმეს კიდევ უფრო აზიანებს და ნდობას უპარგავს მტერ-მოყვარეთა თვალში მთავრობის წევრთა ყოველი ახალი შემცდარი ნაბიჯი, განსაკუთრებით ისეთი დასაგმობი დოკუმენტი, როგორიცაა ნ. რამიშვილისაგან ხელმოწერილი წერ-

ილი. ამიტომ საჭიროდ მიგვაჩნია დაუყონებლივ გადადგეს ამ წერილის ავტორი ყველა საზოგადოებრივი და პოლიტიკური საპასუხისმგებლო ეროვნულ დაწესებულებებიდან და ორგანიზაციებიდან. ჩვენ გავახსენებთ ბ. ნ. რამიშვილს ბ. ტიტე მარგველაშვილისათვის მიცემულ სიტყვას: თუ ეროვნული ინტერესი მოითხოვს მთელი მთავრობა გადადგებოდეს. ეს დრო დადგა ყოველ შემთხვევაში ბ. ნ. რამიშვილისათვის.

9. ნ. რამიშვილის დოკუმენტი ამჟღავნებს, თუ რა ცუდად უყურებს და როგორ ამცირებს თვით ნ. რამიშვილი და საქ. სოც.-დემ. პარტიის საზღვარგარეთელი ბიურო პარიზში არსებულ ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიის კომიტეტს და მის წევრთ. იქ აშკარადაა მითითებული ცენტრის უყოლობაზე, გ. გვაზავას მდგომარეობის სისუსტეზე, მისი უმანდატობაზე (მანდატები დაუმზადეთო!). ჩვენ მოვითხოვთ, რომ პარიზის კომიტეტმა ერთხმად და ენერგიულად დაგმოს ასეთი შეურაცხყოფელი და დაზამცირებელი, მოუპატიჟებელი სხვათა ჩარევა ჩვენს შინაურ საქმეებში; მოხდეს საჩქაროდ სრული რეორგანიზაცია და შეიქმნას ახალი კომიტეტი, რომელშიაც შეეყვანოს პარტიულ კონფერენციების სრული რიგი დადგენილებითა და არჩევნებით, წლიდან წლამდე. განმეორებით და გამუდმებით, არჩეული და ნდობამოსილი ყველა პირები მათი თანამდებობათა თუ არა გაფართოებით, ყოველ შემთხვევაში, დაცვით მაინც. საქართველოში მიღებული წესი და ტრადიცია ჩვენმა პარტიამ სასტიკად უნდა დაიცვას უცხოეთშიც ყველა ჩვენი პარტიულ მეგობართა პრესტიჟის დაცვით, განსაკუთრებით, როცა მოპირდაპირე იერიშით მოდის და სამოქალაქო ომით მოსპობას გვიქადის.

10. პარტიულ კონფერენციათა დადგენილებანი, გადაწყვეტილებანი და არჩევნები, მიღებული წესი და რეგლამენტი სავალდებულოა პარტიის ყველა ნამდვილ წევრთათვის. მათი დარღვევა – დისციპლინის დარღვევას უდრის.

11. განსაკუთრებით და განმეორებით მოვითხოვთ ბ. სპ. კელიას თავმჯდომარეობასა და მის მოქმედებას პარიზის იმ კომიტეტში, რომელიც საქ. გაერთ. ეროვნ.-დემოკრ. პარტიის სახელს ატარებს.

დასასრულ უნდა გვახსოვდეს, რომ ჩვენს პარტიას ყველაზე მეტი მოვალეობა და პასუხისმგებლობა აწევს კისერზე ერის წინაშე. მან თავისი მოვალეობა პირნათლად უნდა შეასრულოს სამშობლოს წინაშე. ეს შესაძლებელი იქნება მხოლოდ თუ მოისპობა გარედან განგებ შემოტანილი უთანხმოება და მოხდება ჩვენი ძალთა სრული კონსოლიდაცია. ამ ნიადაგზე იდგა და დღესაც სდგას ბერლინის ჯგუფი იმ ურყევი იმედით, რომ ესხლა მაინც

მოელემა ბოლო ინტრიგის გავლენას ჩვენს შინაურობაში, რომელმაც გააბედვინა მის ავტორს ისეთი სამარცხვინო დოკუმენტის შედგენა და სამშობლოში გადაგზავნა, როგორიცაა ნ. რამიშვილის წერილი, მრავალკუთხედ შეურაცხყოფელი ჩვენი ყველა პარტიებისათვის განურჩევლად (თვით საქ. სოც.-დემოკრ. პარტიისათვისაც!) და არანაკლებ საზიანო ერისათვის.

თავმჯდომარე: ტ. მარგველაშვილი

მდივანი ნიკ. ნაკაშიძე

ცნობა: ერთი ცალი ამავე დადგენილებათა ეგზავნება ბ. გ. გვაზავას.

ნიკ.ნაკაშიძე

P.S. რაც შეეხება შენს შეკითხვებს: 1) ეხება ლირების გაყალბებას ოსმალეთში, რომლის შესახებ თვით ა. ასათიანისაგან მაქვს წერილობითი ცნობა წინაებზე, რომ „ამ საგანზე წერილობითი დოკუმენტიც არსებობსო“. მოვითხოვდი გაქვეყნებას თუ პირი მართლა აქვთ. 2) ის ერთი ფურცელი დაკარგულადაა გამოცხადებული, წაიკითხავდი. მაგრამ შესაძლებლობაა, ის ხელთ აღმოაჩნდეს გიორგაძეს – ყოფილ სამხედრო მინისტრს. ეს შესაძლებლობაა მხოლოდ. ყოველივე შეასწორე და შესცვალე როგორც უკეთ დაინახო.

ტიტე.

ბერლინი, 17.12.32.

ძვირფასო ძმავ სპირიდონ!

ამ ინფორმაციიდან გაიგებ ყოველივეს. შემთხვევით მოევდი იმ კრებაზე – გიგო დიასამიძემ წამატრია ძალით. არ ვნანობ. ბევრი მეხეყნენ, თავმჯდომარე და სხვა, მელაპარაკნა. თავი შევიკავე ბოლომდე. ასე უნდოდა გიგოსაც, მაგრამ რაც ითქვა, მაგ. ზ. ავალიშვილის წიგნშიაცაა ნახსენები, რომ საქართველო წინაჲ სპარსეთ-ოსმალთს შორის ხელიდან ხელში გადადიოდა და სხვა. თავი ვერ შეიკავე და მაგრად ილაპარაკა. ნერვიული კოლოთი, მაგრამ ბევრი მწარე სიტყვაც თავის ადგილზე სიტქვა. შენც იცნობ მას და წარმოიდგენ რაეა ილაპარაკებდა. შემდეგ თავმჯდომარემ მითხრა, მე შეგეკითხებით თქვენ და ჩემი შეკითხვით გამოგიწვევთ სალაპარაკოთო; ესთხოვე არ ექნა ეს. თავმჯ-

დომარეა ბ-ნი ელკინ, იურისტი და მეგობარი მილიუკოვის.¹³⁸ გათ-
ავებისას ვუთხარი, რა დაგემატათ, რომ ს.დ.პ.-ს მეტი ვერაფერ
ნახეთ საქ-ში, ეს პარტია რუსულმა ადმინისტრაციამაც იცოდ-
ოქო. გიგომ უთხრა, რომ ვითომც მე სხვა პირობებში უფრო
ვილაპარაკებდი. ბნ-მა ელკინმა მითხრა უცებ, მალე ჩამოვა მილ-
იუკოვი და მე თქვენ უთუოდ მოგიპატიუებთო კრებაზეც და ისეცო.
მილიუკოვთან შეხვედრა მინდოდა ორიოდუ წლის წინ, მოხსენება
ქონოდა და მე გვიან გავიგე. მინდა შეგეკითხო, ხომ არ ჩამომერ-
თმევა, რომ 1) კიდევ შემთხვევა მომეცეს და ასეთ მოხსენებას
დავესწრო ან თუ საჭიროდ დავინახე დარბაისლურად კამათში
მონაწილეობა მივიღო. მაგ. საქ-ში ერთადერთი ს.დ.პ.-აა ორგა-
ნიზაციულად მოწყობილი პოლიტიკ. პარტიად, ეს ხომ პირდაპირ
გვიწევს შესწორებისათვის. 2) მილიუკოვს შევხედუ და, შემთხვე-
ვისას, კამათშიც გავერიო. წუხელ მე უეჭველი შთაბეჭდილება
მომეცა, რომ მენშევიკებს უთუოდ აქვთ რუსებთან კავშირი და
შეიძლება ასეთი შეთანხმებაც, რომ დემოკრატიულ რესპუბლიკურ
ხაზზე ერთმეორეს ამაგრებენ; ხარლამოვისა¹³⁹ და სხ. კეთილგან-
წყობილი სიტყვები ჟორდანიას მთავრობისადმი მეტად სიპტომა-
ტიურია. საჭიროა რაიმე გავიგოთ თუნდაც „ღრმა დივერსიით“.
ძალიან ვეჭვობ, სომხებთანაც რაღაც მოსიტყვება აქვთ და მალა-
ვენ: სომეხთა ჩასახლება და ჩვენების სრული დუმილი ამის
მეტყველია. ამას ფიქრობს გიგოც (ესაა ის ქართ. მამულიშვილი,
ხარლამოვის და კო.-ს რომ უპასუხა). შენგან ახალი არაფერი
ვიცი: რაეა ხარ? ეხლა ხომ მომჯობინდი? ძმაო, თავს გაუფრთხ-
ილდი ძალიან, თუ არა ჩვენს პირობებში ავადმყოფობა არაფერი
სასიამოვნო გართობაა.

ქნ სონას გულითადი მოკითხვა.

მარად შენი ტიტე.

P.S. ეს ჩემი ინფორმაცია უთუოდ გადითარგმნება ყალბად
და გადაეგზავნება მილიუკოვთან მის პარტიას. ამიტომ არ იქნე-
ბა ურიგო, თუ შენც საკეთილოდ ჩათელი, შენგან იყოს მიწერილი
მილიუკოვისადმი და თარგმანი (ახალგაზრდა გადაგითარგმნის
ან დამიბრუნე და მე გადავთარგმნი) თან დაურთო. შევეკითხე
მხოლოდ, რად პგონიათ მის პარტიაში, რომ საქ-ში ს.დ.პ.-ს გარდა
სხვა მიმართულების ორგანიზაციულად მოწყობილი პარტია არ
ყავდეს და სთხოვე ასეთი შეცდომა მის პარტიის პასუხისმგებელ
პირთაგან შეუფერებელია. თუმცა ამათი სიტყვა ისეც შეიძლება
გავიგოთ, რომ სხვა პარტიულ ორგანიზაციათ არც სცნობენ. ასე

თივე მენშევიკთა პროპაგანდა ყველა სხვა წრეებში და ამას კონტრ იერიში უნდა.

ტიტე.

P.S. ტაქტიკური მოსაზრებით (მენშევიკებმა რომ პროვოკაცია ვერ გასწიონ) ნუ იქნება ინიციალები და იხმარე რაიმე ფსევდონიმი, მაგ. „იმედი“ ან სხვა ამგვარი.

ტიტე.

„სამშობლო“ არ დააეიწყდეთ ახალგაზრდათ!

ბერლინი, 23.33.

ძმარ სპირიდონ!

მე შენ გადმოგიგზავნე ძველი წერილები, რომელიც ასათიანს ქონდა დასაბეჭდათ და მენშევიკთა ხათრით აღარ დაბეჭდა. მათ შორის იყო ე. გეგეჭკორის შესახებაც. ეს წერილი გადმოგიგზავნე უკან, რადგან დაბეჭდვა აწი მგონია ნაგვიანევი. იქ რამოდენიმე დატეხია. არ მინდა დამეკარგოს. თავის დროზე, გადაშუშავებულს გაეაქვეყნებ. – რაც შეეხება ტაქტიკას: ეფიქრობ საჭიროა ბრძოლის, ბრძოლის და კიდევ ბრძოლის სულისკეთების გაღვივება ეულგარ მარქსიზმის წინააღმდეგ ე.ი. მენშევიკ-ბოლშევიკთა ფრონტის წინააღმდეგ, შეტევითი და ფართო მასშტაბით. მხოლოდ ამით შეესძლებთ მოვიმხროთ ის ოპოზიციური სული, ქართ. ფენებში რომაა პოტენციურად. კილო, ტონი, ლოზუნგი – ყოველივე ამ ხაზს უნდა შეეფუარდეთ ხაზგასმით იმ დენათა, დაუზოგავობისა, მახინაციათა აღნუსხვით, რომელთაც მიმართავენ ჟ-ს ჯგუფი. ყველგან დიდი ოპოზიციაა, აქაც, მაქაც. საჭიროა ამის გამოყენება მოხდეს ჩვენგან და არ სხვისგან ძლიერი სიტყვა, და შეფარდებული მოქმედება – ესაა საჭირო. აქ ამ მხრივ მდგომარეობა მითია გართულებული, რომ ჩვენები კოლონიის გამგეობაშია და ტონი ბრძოლის შეასუსტეს. თუმცა აქ ბევრის გაკეთება აღარ შეიძლება. მაქ ქართველობა მეტია. შენს თანამშრომლებს ამოცანად მიეცი მჭიდრო ორგანიზაციათა შეკერა ყველა წრეებთან, განსაკუთრებით ახალგაზრდებთან და მუშებთან. შიგადაშიგ პროპაგანდაა საჭირო ინტელიგენციაშიც. -- მეშინია, ორგანიზაციაში არ მოხდეს გააობა. მაგრამ დიდხანს და მუდამ დათმობაც შეუძლებელია. ხელისუფლების წრესთან კავშირისათვის კიდევ შეხვედრები მქონდა: მეტად გართულებულია შინაური ვითარება. ის გრაფი¹⁴⁰ შეიძლება განზე დარჩეს. როზენ-

ბერგიც⁴¹ შეირყა. საერთოდ მეტად დინჯად და აუწყარებლო უნდა მოქმედება. ეხლა ყოველივე დუდილის პროცესშია. თუ გსურს (ან გეხერხება) მოგაწდე წერილს აქაურ შინაურ ეთარებაზე. ნაც. სოციალ. მოძრაობაზე და სხ. პარტიათა ურთიერთობაზე. ბევრია პარალელი ჩვენშიც იმის გამოკლებით, რომ აქ ნაციონალიზმმა გაიმარჯვა, ჩვენში კი გამარჯვებულია ეულგარ-მარქსიზმი. აქაც ზოგი მოღალატე აღმოაჩნდა თავიდანვე ეროვნულ მოძრაობას და სხ.

აქ გეზი აღებულია მარქსიზმის განადგურებაზე: კანცლერად დავრჩები დროებით, მინამ მარქსიზმი და მისი მოღალატური სისტემა არ მოესპო. შემდეგ კი წაეალ და სხეებმა დაიკაონ ეს ადგილი, მუშაობაც შეეძლებათ უფრო დალაგებითო, განაცხადა პიტლურმა მის პირველ სიტყვაში გაკანცლერების შემდეგ ბერლინის ხალხისადმი შპორტპალასტ⁴²ში. მთელი სისტემა აქით მიდის. ბრძოლაა დაუზოგავი და საბოლოო. შეიძლება შემდეგში მოყვეს რაიმე წინააღმდეგობა კომუნისტებიდან, ხოლო მენშევიკებიდან კი შეუძლებელია. მათ დაკარგეს ყოველი ძალა-ეაუობა. ... ეეცდები, ძმაო, რაც შეიძლება დაეიცვა ორგანიზაციის მთლიანობის ინტერესი, და ყოველი ინტრიგა ავაცდინო ორგანიზაციის ძმებს. მივალწვე რასმეს თუ არა, შემდეგი გეაჩვენებს.

დიდი პატივისცემით, ქნ. სონას ხელის ამბოროთ,

მარად შენი ტიტე

ბერლინი, 6.3.33.

ძმაო სპირიდონ!

შენ რომ მეკითხები, ის ფაქტი მოხდა 1918წ. თბილისში, მენშეკ პარტიის საგანგებო კრებაზე, სადაც წყდებოდა საკითხი ყოფნა-არყოფნისა. ფაქტი გადმომცეს სამი წყაროდან. სამივე დამსწრენია. კერძო წერილში გწერდი ვინაობასაც. ასე რომ დემანტის გაკეთება შეუძლებელია. გარდა ამისა „თეთრ. გიორგ“-ში უკვე ყოფილა ეს ფაქტები აღნიშნული. არ იყო ის ლოლიკური და პოლიტიკური გამოყენება, მე რომ ვცდილობდი. თუ შენ გამოიყენებ, უკეთესია. შედავება არ შეუძლიათ. გიორგის⁴² ეელაპარაკე უკეთეს გუნებაზეა. დაახლოებით და ზოგადად გამანდო ცოტა რამ. დაწვრილებით შემდეგო. დედა აზრი უფრო მაგრძნობინა

ვიდრე მითხრა. ეუთხარი შენი სურვილი, გნახოს მანდ. მეტად გაუხარდა, ვეცდებო. ყოველი ზომები მაქვს მიღებული, რომ ინტრიგები მოვსპო. თვით გ-იც გაეაფრთხილე. პირობაც ჩამოვართვი. აქ ისე ვერძნობ, რომ ნ. ჟ. უნდა ცდილობდეს ვილაცათა საშუალებით „თეთრ გიორგი“-ს გადაბირებას. ასე ეხსნი „თ. გ.“-ს უკანასკნელ წერილებს პასუხად მენშევიკებს და მათ ფრონტს. აქ კოლონიის არჩევნებისას ისიც იყო თქმული აქაურ თ. გ.-თადმი, რომ მაგ. პარიზში „თ.გ.“ არ დაეხმარა სპ. კედიას და აქაც არ უნდა დაეხმაროთ ერ.-დემ.-სო. მომხდარ ამბავთა გამო, ალბად შეეცდებიან „თ. გ.“-ს მიმხრობას. ეს ვარაუდია. ამიტომ, მე ვგონებ, ურიგო არ იქნება მათზე გაელენა მოვახდინოთ. მაქაც და მ. წ.¹⁴³-თანაც. ამ დღეებში კიდევ მექნება შესვენდრა აქაურ მეგობრებთან. მდგომარეობა გაირკვა სრულიად. იმედია, აწი თანდათან დაჩყარდება ნორმალი პირობები და დამშვიდებით მოგვაპყრობენ გულისყურს. ნ. ნ.¹⁴⁴ ცუდ მდგომარეობაშია ცოლის მძიმე ავადმყოფობით. მეტად საშიშ პირობებში. თვით ნიკოც ძალიან შეწუხებულია და ღელავს. გწერდი და კიდევ გიმეორებ თხოვნას, დასწეროთ გარჩევა – რეცენზია სიბრძნე-სიცრუისა. მე მთხოვა დამეწერა, მაგრამ ზოგ მოსაზრებათა გამო ვერ ვიქ. „დამ. საქ.“-თი ძალიან კმაყოფილი. უნდა აღინიშნოს, რომ ამდენიხანი შეძლებულთა რიგებიც კი გეყავდა, მაგრამ არც ერთს აგეთ დიდ კულტურულ საქმეზე არ უფიქრნია. რომ ამას პოლიტიკური მნიშვნელობაც აქვს: ევროპამ გაგვიცნოს კულტურულობის მხრივ. ეს საუკეთესო საშუალებაა ჩვენი პრესტიჟის აღსადგენად, რომელიც ასე დასცა მენშევიკობამ აქ. შემდეგ, რომ ნ. ჟ-იას ფრონტმა მრავლის უმრავლესი ფულები დაფლანგა უაზრო გამოცემებში, ხოლო ვერ მისვდა აგეთი საქმეზე ეფიქრა და სხ.; ოქმში შემოიტანეთ, რომ წინააღმდეგი ვარ დამოუკიდებლობისო. ეს ნ. ჟ-იამ გაბედა თავის ბრბოდ დასახულ პარტიაში. მეორე იყო ირ. წერეთელი. ამას არ მოუთხოვია ოქმში შეტანა. ხოლო ე. გეგეჭკორმა უკვე წინად 1917წ. (იხ. ჩემი ხელნაწერი) სიტყვით და გაზეთში განაცხადა: 15 წელია ვებრძვი მე იმ ბოროტებას „ავტონომია ფედერაციას“ რომ უწოდებენ და გაძლევთ სიტყვას (რუს-სომხური ჯარის ნაწილები ყაზრამის ესოში!) შემდეგაც ვებრძოლო მას დაუცხრომლადო.

იყავი კარგად და ბედნიერად შენი ტიტე.

ძმარ სპირიდონ!

ის ქალი წაივანტიურისტებს, მაგრამ ხელიდან არ უნდა გაუშვა: ყველა ამ მიმართულებით დაინტერესებული შენთან უნდა დააბა. დააწევი მაგასთან რაიმე კონკრეტულსა და რეალურს, რაიმე პოლიტიკურს, რომ შედეგი და აზრი ქონდეს მის მოქმედებას. მე კი მგონია, მაგათ უნდათ საყრდნობი ბიძგი იშოვონ, რომ ფული იგდონ ხელთ. ფულის საკითხი პირვანდელია, ხოლო იდეა პოსტერიული. აგეთია ცნობა სანდრო ნიკურაძისაგან⁴⁵ და გიორგისაგან⁴⁶. თუმცა სანდრო მთლად გულწრფელი არაა. მასაც ეს ამოძრავებს. ეს და მისი ძმა დიდი პრეტენზიების ხალხიაო მარქმუნებენ. სანდრო ჩემთან მრავალჯერ იყო. ცოცხალი, მარდი, გაგებული და დაუსარებელი კაცია. დოცენტი მიუნხენში მომქმედია. ცოტაოდენი კავშირებიც უნდა ქონდეს, უფრო თავისი ყოფილი მოწაფეებით, როგორც გადმოშვა თვითონ, შემდეგ ფონ კურსული⁴⁷, რომელიც გიცნობს და ძალიან გაფასებს. ესხა თანარუდაქტორია „ანგრიფის“ აქ. ვხედები მასაც. სანდრო შეეცადა რამოდენჯერმე ეგრძნობინებინა ჩემთვის, რომ საქმე უნდა თვითონ დაიკავოს ხელთ და გაუძღვეს და რომ ეძებს თანამშრომლებს. გაეაფრთხილე, ძალიან გამოუცდელია გეტყობა და შერცხეებითქო. მე შემოძლია ასეთ საქმეში აქტიობა, თუ სადაეუები ხელთ მექნა, რჩეუები კი შეუძლებელია მიეცე ვისმე, რადგან არ ვიცი როგორ გამოიყენებს-თქო, მოუეჭერი. მომწერა და მითხრა ხელმძღვანელობა ჩემი ყოფილიყო, მაგრამ გულწრფელი არაა. ძალიან ცდილობს აქ მენშევიკებთან და უპარტიოებთან მჭიდრო კავშირი დაიკავოს. ვიცი, რომ გერმანელებთან ჩემდამი მოცემულ სიტყვის საწინააღმდეგოდ მოქმედებს. ერთი სიტყვით, ჩეულებერიუი ქართული მოუღენაა. მე ამის არ მეშინია, მაგრამ ესხა ცნობა მაქვს მიუნხენიდან, რომ ამ შაბათს ის მიდის შევიცარიაში, გელის შენ და ჩვენს გენერალს⁴⁸ იქ. როგორც მოელაპარაკები და გადაწყვეტ მაცნობე. ხოლო ჩემი აზრია, მე კიდევ რომ გაეწმდე გიორგი არ დაეაბულდება მის „ხელმძღვანელობას“. მელაპარაკა. გამწყრალიცაა. გიორგის კი ისეთი რეალური საგანი აქვს ხელთ, რომ ამითი უთუოთ დააინტერესებს ყველას უფრო მეტად ეიდრე სანდრო ან სხვა. ჩემი კავშირი კი უფრო იდეურია, ამათ კი ცხელ-ცხელი ამბები აინტერესებთ და გამორჩენის გეგმა. ამიტომ გიორგის ხელს ნუ შევეუშლით, მით უფრო რომ თავისი საქმის ხასიათით ის ჩვენ გვეხმარება, ხელს არ გვიშლის; გულით და სულით ჩვენსკენაა. ამიტომ სანდრო ადრე თუ გვიან თვითონ მიხვდება, რომ უჩვენოდ ე.ი. ჩვენთან დისციპლინაში

ჩაუდგომლად არა იქნება: სახელს გაუტეხს თავისივე მოქმედებას, მაგრამ ისიც შეიძლება, რომ მიმართოს სხვებს. აი, ესაა საქმე. ნამდვილად მეუბნებიან, რომ ასათიანთან იყო ერთი აქედან, და მგონი ასათიანმა ნ. ჟორადანიასთანაც წაიყვანა. გაირკვა რა მენშევიკური ხასიათი ამ წრის, ის კაცი დაცილდა მათ. ეხლა რომ სანდრო იქით მიიქცეს, აღდგომა გაუთენდებათ. ამიტომ საჭიროა დაყვავება და მეგობრულად რჩევით შესმატებულების ტაქტიკა მივალუბიოთ. შენს გარდა, ის ქალიც იმოქმედებდა მასზე თუ შესაძლებელია. სანდროს მივეცი შენი მისამართი, მოეწერა შენთვის ან ენახე. აქედანაა ვიზიტი ქალის. შეიძლება მოგწეროს კიდევ. უცადე გაელენა მოახდინო „თ.გ.“. სისულელე არ ჩაიდინოს. მისწერე მ.წ.-საც. ყმაწვილები შეუწინდნენ მეგობრებს „თ.გ.“-დან, გააფრთხილონ თუ სისულელე მოხდა მაინც, მაშინ „ბელადი“ უნდა გადადგეს. აქ ასე ველაპარაკეთ აქაურთ. გაზეთში შეტევის ტაქტიკა უფრო დროს შესაფერია ჟ-იას ბლოკის წინააღმდეგ. აქტივობით არ უნდა მოვეუსვენოთ. იერიში-იერიშზე. დარტყმა-დარტყმაზე! აქ ყველგან, თვალსაჩინო ადგილებზე შენი სახელი მივეცი. გადასამუშავებელი რაცაა გამომიგზავნე და ენახოთ. „პრომეთე“¹⁴⁹ თუ იგდო ხელთ მომაშველე. კურსელმა მთხოვა გადმოქცე პატივისცემით მისი სალამი. მივეცი ერთი ცალი გაზეთი. ვარდისმთიელი, მისი დიდი მეგობარია. მაგრამ საქმე ძალიან წაუხდა და ყოველივე დაკარგა. რეაბილიტაციას კი დრო უნდა. თუ გნახე, გეტყვი რომ ძველი მეგობრობა და ნაცნობობა რაღა გეშველის კავშირებისათვის. განსაკუთრებით საჭირო პირი იქნება ღენერალი¹⁵⁰ ჩვენში რომ იყო. გთხოვ, ჩემო სპირიდონ, ამას ერთი ტკბილი წერილი მისწერო, რომ მას არ დაევიწყებთ. გიორგი მეუბნებოდა, ვითომც ბეთლენი იტალიაში შეპირებოდეს „დუჩესთან“ გაცნობას. მკითხა, ხომ ვერ წავა სპ-იო. თვითონ ძალიან სწუხს, ფული არ მაქვსო. ვერც მაქით მოდის ჯერ-ჯერობით. ძალიან მიაწევი „თ.გ.“-ს, რომ შეჩერდეს. თუ ამ დღეებში ქალი და სანდრო ნახო, იცოდე, რომ სიფრთხილეა საჭირო: დაეიკაშვიროთ ისე, რომ სადავეები ხელთ ჩვენ დაგვრჩეს და ზურგს უკან მოქმედებაზე ხელი აიღონ. მთავარია: სხვებთან არ მივიდნ საინტრიგოთ აქ და რომში. პოზიტიურად კიდევ რომ არაფერი მოგვცენ — ესეც კარგია. კიდევ უკეთესი, თუ ბევრ დაპირებიდან — ცოტას მაინც მოგვცემენ.

იყავი კარგად და გამარჯვებით. სალამი ქნ. სონას.

შენი ტიტე.

ძმავ სპირიდონ!

აქ ცნობაა, რომ მაქ გამოაშკარავებულია გუგული გამყრელ-
იძის აგენტობა ბოლშევიკებთან. ტელეფონით შეუტყობინებია ა.
პაპავას¹⁾ პაშბურგიდან. აგრეთვე სხვებიც ყოფილან გახვეული.
ვინაა ეს სხვები ვერ გავიგეთ. დღევანდელ ჩვენს სხდომაზე სხ.
შორის შეეხნენ ამ ფაქტსაც და გთხოვენ გვაცნობო დაწვრილებით
როგორ მოხდა მისი აგენტობის გააშკარავება, და ვინაა კიდევ
მასთან ერთად გახვეული. სურვილია აგრეთვე საყოველთაო, რომ
აღინიშნოს ჩვენს ორგანოში, რომ 1) ნ. ნ.-ქემ სულ მცირე ორჯელ
გააფრთხილა ა. ასათიანი და მისი ბიურო გამყრელიძის აგენტო-
ბის აღნიშვნით: ა) იანვარში 1932წ. და ბ) ოქტომბერში 1932.
აგრეთვე გაკერით შეეხნენ მასვე აქაურ ორგანიზაციის რეზოლუ-
ციაში, რომელიც დაიბეჭდა ჩვენი ახალგაზრდების ორგანოში, და
რომელიც დაეგზავნა ყველა ქართულ დაწესებულებათ, თვით „ბო-
უროსაც“! .. სანდრო ნიკურაძის შესახებ ცნობაა, რომ მას ეშაპე-
ლის გასეთში განცხადება აქვს მოთავსებული პრობოლშევიკური
ხასიათის: გაუმარჯოს საბჭოებსო და სხ. გიორგიმ კიდევ მითხრა
იმ ქალზე და მაყაშვილზე, ვითომც საექტეო საქმეებში იყვნენ
გახვეულნი ან ცდილობდენ ცნობების მიწოდებას უმართებულო
გზით და ხასიათით. ერთი სიტყვით – დიდი სიფრთხილე იქონი-
ისიც მითხრეს, მაყაშვილი ძმაა იმ ქალისაო! ეს ყოველივე დღეს
კრებაზე გამოითქვა. კორნ. ხოშტარია გთხოვთ.. გაზეთები მეტი
გამოუგზავნოთ, თუ მოგიხერხდებათ. მას მოსვლია სულ 20 ცალი.
სჭირდება დაახლოებით 35 ცალი. დააგზავნის პროვინციაშიც.
მიუნხენში, გეტინგენში და სხ. ცოტა ფული დაუგროვებია და
შემდეგთან ერთად გამოგიგზავნის. არასგზით რაიმე საიდუმ-
ლოება არ გაანდო ახლად გაცნობილთ: ჯერ-ჯერობით თვითონ
გაგვანდონ და დაგვანახონ თავიანთი თავი, საქმე და ხასიათი.
იყავი კარგად და ბედნიერად.

შენი ტიტე.

ძვირფასო ძმად სპირიდონ!

გუშინ კიდევ გეპოვნდა ბაასი მეგობრებში. აქ ცნობაა, რომ მაქ დატყუილია მთელი ჯგუფი მენშევიკთა და სხ. მეტად სამარცხენო საქმის გამო. გთხოვთ დაწერილებით ცნობებს. მეტადრე ვინაობის გამო ხომ ხედავთ, რომ აქაურთა აზრი ზოგიერთებზე გამართლდა. ეს ფაქტი უნდა აღინიშნოს და გამოიყენოთ სრული ლოდიკურის დასკვნებით. მენშევიკთ ცნობები რეგულარულად მოსდით. არაფერს გვეუბნებიან. გვაცნობეთ დაუფონებელი: ეს რა უბედურებაა და სირცხვილი! ვაუბატონ ასათიანისა და კლიკის წყალობით. ნიკოს ცოლი მეტად ცუდ მდგომარეობაშია. ამიტომ ვერაფერს გწერს. გიორგიმ მითხრა, რომ ნიკურაძე ყველაზე უფრო მჭიდრო და ინტიმურ დამოკიდებულებაშია პაპავასთან!! ეს კი ექსპონენცია ჟორდანისი, დიდი მექომაღე და დამცველი „ფრონტის“. ლადო ახმეტელს უქადაგებდა, ჟორდანია დიდი კაცია, უნდა შეურიგდეთ და სხ. ვჩქარობ ყოველივე გაცნობო, რასაც ყურს მოგვკრავ ნიკოსის გამო, რომ შენ გექნეს სრული სურათი. მეორეს მხრივ, აქაურები იმ აზრისანია, რომ ნიკა ჯერ შემოვიდეს ჩვენს წრეში და შემდეგ დაეუქვემდებაროთ ჩვენს კონტროლს; მხოლოდ ასე შეიძლება მის გამოყენებაზე ფიქრო. როგორც არ უნდა იყოს, მეტად დიდი სიფრთხილეა საჭირო. მთლად სუფთა სული არც ის ქალია. ამიტომ ვიმეორებ, იდეურად მაგენი არაა შესაფასებელი მარტივად. მეტადრე ამ სირცხვილის შემდეგ მაქ, სიფრთხილე უნდა გავამრავლოთ. ვეღოთ თქვენგან ცნობებს. იცოდეთ, სპირიდონ, არ დაზოგოთ გაზეთში ფრონტის ხალხნი. მეტადრე უნდა აღინიშნოს, რომ ასათიანის ბიურო ჩქარობდა მიეღო ჩვენგან საექცოდ დასახული პირები და თვითონ კარებს უხურავდა (იხ. ჩემი წერილი „პასუხ. დისიდენტ.“) პარტიის საუკეთესო ელემენტებს: რითი აიხსნება ეს, რა სული ტრიალებს „ბიუროში“-თქო! უნდა ვაწარმოოთ დაკვირვითი ტაქტიკა. კიდევ გეხვეწები, ცნობები მოგვაწვდინეთ მაღ-მაღ და დაწერილებით. ცომაიამ¹² მაინც მოგვიწყოს კორესპოდენცია რეგულარულად. იყავი კარგად შენი ძვირფასი ცოლ-შვილით.

შენი ტიტე.

ძვირფასო ძმავო ტიტუ,

აღბათ ყმაწვილებისაგან¹ იცი, თუ როგორ დამთავრდა აქაური მოლაპარაკება ერთი ეროვნული ფრონტის შექმნის შესახებ. არ გამართლდა ის პატარა იმედიც, რომელიც მქონდა და ჩვენი ქართველი ემიგრანტი დღესაც დიდათ დაშორებული აღმოჩნდა ყოველ მართალ ეროვნულ გაგებას. ეგონისტური ინტერესი თავის თავისა, თუ თავის ჯგუფისა, მისთვის დღესაც მაღლა დგას ეროვნულ ინტერესებზე უფრო, მაგრამ ცდა ერთობის დამყარებისა, მაინც საჭირო იყო და ეს ცდა ჩვენი წრიდან უნდა გამოსულიყო. საჭირო იყო თუნდაც იმისთვის, რომ ცხადი გაგვეხადა ემიგრაციის დღევანდელი ეროვნული ტემპერატურა.

შენ იცი, საკითხი როგორ იყო დასმული. აღნიშნული მქონდა უნიადაგობა და მანებლობა პარტიულ ბანაკებათ არსებობისა და მოვითხოვდი პარტიულ ორგანიზაციის შექმნას, რომელსაც ეყოლებოდა ერთი ხელმძღვანელი ორგანო.

ეს იქნებოდა ლიკვიდაცია ძველი პარტიული ეპოქისა და დამკვიდრება ახალი, წმინდა ეროვნული ხანისა.

ემიგრაციამ ახალს ძველი არჩია და ამით დაამტკიცა, რომ იგი მკედარია, რომ იგი ვერ სწვდება და ვერც უნათესავეებს ერის ტკივილებს და გულის საიდუმლოს.

ეს ჩემი ფორმა ერთობისა ყველამ იუცხოვა; შენ წარმოიდგინე, ეგრეთწოდებულ „ნაციონალისტთა“ ჯგუფებმა ამ სიუცხოვეს ზედ დააკეცეს შეუგნებლობა; ხოლო მარქსისტებმა იგივე სიუცხოვე სავიდანვე პოლიტიკური ინტერესის მიდგომით გააზომიერეს. აქედან წარმოიშვა შესაძლებლობა ჩემი წინადადების გარშემო საერთო მოლაპარაკების გამართვისა... პირველ ხანებში, როგორც შეგატყობინე, საკითხმა მენშევიკთა შორის დიდი ინტერესი გამოიწვია; მას ენერგიული დამცველებიც აღმოაჩნდნენ. თვით პრინციპი გარდაქმნისა თეორიულად შეწყნარებულ იქმნა; ხოლო მისი სრული განხორციელება უნდა ყოფილიყო შედეგი ახალი ხელმძღვანელი ორგანოს მუშაობისა და არა წინასწარი პირობა, რომელსაც უნდა მოყოლოდა უმაღლეს საერთო ეროვნული ორგანიზაცია და საერთო ხელმძღვანელობა, როგორც ამას მე მოვითხოვდი და ვიცავდი. მენშევიკებში იყვნენ ისეთები, რომლებიც ჩემს აზრს იზიარებდნენ. მოლაპარაკების ეს ფაზა, ეს ის დროა, როდესაც ბოჰემიის ამბები დატრიალდა და პოლიტიკური პარ-

ტიების ნანგრევებზე ჩეხოსლოვაკიაში და უკრაინელთა შორის ერთი ეროვნული დარაზმულობა ეწყობოდა. მაგრამ ჩვენ საკმაო სისწრაფე ვერ გამოვიჩინეთ და მეორეს მხრით „ნაციონალისტთა“ სხვადასხვა დაჯგუფება შეუგნებელი სიმკაცრით ებრძოდა ჩვენს პოზიციას, იმის მაგიერად, რომ ყველას ერთი პირი გვექონოდა მენშევიკების მოსარჯულებლად და ყველას გულახდილათ მოგვეთხოვა პარტიული ორგანიზაციის დაშლა და ერთი ეროვნული ორგანიზაციის შემოღება. მოლაპარაკება გაჭიანურდა. ამასობაში, საერთაშორისო მოვლენებმა ის განვითარება მიიღეს, რომელსაც ჩვენი პარტნიორები გულისხმობდნენ. მოხდა თუ არა აღმოსავლეთისკენ წინსვლის მობილიზაცია (ინგლის-საფრანგეთის გაელენის სიაშკარე), მენშევიკებმა გუნება იცვალეს. ეხლა დაინახეს, რომ მათთვის პარტიის დაშლა შეუძლებელი იყო და რომ ჩემს წინადადებაზე ვერ წამოვიდოდნენ. ცხადი შეიქმნა, რომ ისინი ამ ეროვნულ ერთობას არსებითად და თვით ეროვნული საჭიროების თვალსაზრისით კი არ ბჭობდნენ, არამედ საერთაშორისო ასპარეზზე გამოსულ მოქიშპე ძალთა ღირებულების მიხედვით!

სპ. კელია

საყვარელო ძმაო სპირიდონ!

მივიღე შენი წერილი, რომელიც გახსნილი იყო და ვფიქრობ, რომ დაგაფიწყდათ დაწება და მონახევს უკანვე გიგზავნი. ვისმინე ყოველივე შენი წერილიდან, ვინახულე საიდ ბეი, წაუკითხე შენი წერილი, ძალიან გაუხარდა და მოგიკითხა დიდი სიყვარულით. სთქვა, რომ მე და ჩემი ჯგუფი მზად ვართ აქტიურად შევებრძოლოთ ამ ფაქტს. რაც შეეხება აქაურ მთიელ და აზერბაიჯანელს დანარჩენ წარმომადგენლებს და ზოგიერთ ქართველ მენშევიკებს, რომლებიც იბრძვიან ჟორდანიას ჯგუფის საწინააღმდეგოდ და აგრეთვე ჩვენი პარტიის ყმაწვილები ჩემთან ერთად ყოველივე ზომებს მივიღებთ, რომ გაიგონ პოლონელებმა, რომ საქართველო და ამიერკავკასია ეკუთვნის ხალხს და არა ნოე ჟორდანიას და ეარშაეის კომიტეტს. რაც შეეხება ჩემს ჩამოსვლას, მქონდა ვიზა ჩხენკელიდან გამოგზავნილი ხუთი წლის წინედ და ესლა რომ მიემართე ფრანგების საკონსულოს, მითხრეს, რომ ვადა გასული აქვს და სჭირდება უკან გამოგზავნა გასაახლებლად, რომელიც გაუგზავნე აკაკი ჩხენკელს დაზღვეული წერილით. ინახულე აკაკი და სთხოვე ჩემს მაგიერად, რომ დააჩქაროს. როცა მივიღებ, შეგდეგ აქაურ მთავრობაში მოვაწყოზ წასვლა-მოსვლის ნებართვას იყავი სულ კარგად და კარგად. გადაეცე ჩემი ძმური სალაშქო შენს ოჯახობას და ისევე გაიდარ ბეის ბამატს¹ ჩემი სალაშქო და მადლობა.

მომიკითხე სულ ყველა ჩვენი პარტიის ყმაწვილები.

შენი ჯ. შარვაშიძე.

18.5.1942

ჩემო ძვირფასო და საყვარელო სონეტ,

და ჩემო სიცოცხლეო თოლიაო,

ჯერ ორივეს ბევრს გააკოცებთ. მერე გეტყვით იმას, რომ ძალიან მაკლიხართ და ამიტომ ხშირად აზრითა და ოცნებით დროს თქვენთან ვატარებ. ოჯახის სიტკბოება, სჩანს, მეტ ძალას ადამიანის სიბერის დროს ამჟღავნებს!

აქ ჩვენ საქმეს¹⁵⁵, ამჟამად, ბევრად უკეთესი პირი უჩანს, ვიდრე ეს ამ სამი თვის წინად იყო და საბუთი გვაქვს ვიფიქროთ, რომ ჩვენი საკითხი, რამდენადაც ეს დღევანდელს პირობებშია შესაძლებელი, სასურველ გადაწყვეტილებას მიიღებს. ასეთია შთაბეჭდილება და არა მარტო შთაბეჭდილება, არამედ ამის ობიექტური ნიშნებიც არის. თვითონ გასინჯეთ: გამოწვეულია ბევრი პოლიტიკური პიროვნება კავკასიელებიდან. ყველა ამათი აზრი მოსმენილი აქვს ამ საქმისთვის საგანგებოთ დანიშნულ პიროვნებას ბ-ნ. შულენბურგს¹⁵⁶. წარდგენილია მრავალი წერილობითი მოხსენებანი სხვადასხვა საკითხზე, კავკასიელები ჯერჯერობით თავთავიანთ ეროვნულ ერთეულებში ბჭობენ და საქმიანობენ და ნაბიჯებსაც ცალ-ცალკე დგამენ. ქართველებიდან აქ ჩამოვიდნენ ირაკლი ბაგრატიონი¹⁵⁷, რაფო ინგილო, მაღლაკელიძე¹⁵⁸ და ვაჩაძე¹⁵⁹. ეს კავკასიური კონფერენცია მოწვეულია როგორც შედეგი სხვადასხვა პირთა მიუშაობისა, მაგრამ უმთავრესად კი უკანასკნელი დროის მოვლენათა წყალობაა. ყველა მასალა წარდგენილია, უკვე შესწავლილიც აქვს ბ-ნ. შულენბურგს და ამ დღეებში წარდგენილი იქნება საბოლოოთ უმაღლეს ინსტანციაში და პასუხიც, ალბათ, არ დააგვიანებს. თუ არ გაცრუებდა ის, რასაც პასუხისმგებელი და კარგად გაგებული პირები ამბობენ, ჩვენი ქვეყნის სტატუტი სლოვაკიის სტატუტის მაგვარი უნდა იქმნეს. დღევანდელს პირობებში ამაზედ შორს წასვლა შესაძლებლად არ ისახება.

იმედი მაქვს, რომ ჯანზედ კარგად ხართ. მე უფრო მეშინიან თქვენი, ალერტების გამო. როგორც გავიგე, ჩემი წამოსვლის მეორე-მესამე დღეს დიდი თავდასხმა მოუხდენიათ კოლომბის რაიონში, მას შემდეგ თავდასხმა კიდევ მოხდა თუ არა, მე არ ვიცი. მე იმედი მაქვს, რომ თანდათან შეეჩვევი, ჩემო სონეტო, ამ მოვლენას და შიშიც ნაკლები გექნება. ეს აუცილებელია და ამ მხრივ უნდა გულდამშვიდებით ვიყოთ. მეორე, რაც მე მაინტერე-

სებს, ეს ისაა, თუ როგორ ჩაიარა იე ნატის¹⁶⁰ კონცერტმა და რა სიაშოვნებით წამოხვედით მანდედან. მოხდება ხოლმე, რომ ადამიანი გულნაკლული რჩება ასეთ შემთხვევებში, რაკი მისი გადაჭარბებული წარმოდგენითი სიაშოვნება იმაზედ შორს მიდის, რის მოცემაც ადამიანურად შესაძლებელი არის. თქვენც ასე ხომ არ დაგეშართათ. თუ პირიქით, რასაც მოელოდით, იმაზედ მეტი მიიღეთ და ისიაშოვნეთ. ყოველ შემთხვევაში, ათი მაისი მე აქ ბერლინში კარგად მახსოვდა და ვწუხდი, რომ თქვენ შორის მეც იქ არ ვიყავი.

ჩემს ამბავს იკითხავთ. მე კარგად ვარ. ვცხოვრობ როგორც სტუმარი ისე, საუკეთესო სასტუმროში და სუფრაც იქვე მაქვს. ასე არიან სხვებიც. ასეთია ადამი. მაგონდება 1918 წელი. სწორედ აქ სასტუმროში იყო ქართული დელეგაცია, მე, ზურაბი,¹⁶¹ აკაკი ჩხენკელი, ნ. ნიკოლაძე, გიორგი მაჩაბელი და სხვანი...

ეხლანდელი ჩვენი საქმიანობა თავის დასაწყისით ამ წინანდელ პრეცედენტს მაგონებს. მეშინიან დასასრულიც მისი არ მიეცეს!..

შენ წარმოიდგინე, გივი¹⁶² ჯერაც არ ჩამოუყვანიათ, მაგრამ უსათუოდ ორ-სამ დღეში აქ იქნებიან და პარიზში ერთად წამოვალთ, როგორც კი დამთავრდება ეს ჩვენი კონფერენცია. ჯანზედ კარგად არის, გესმის სონა. შენებურად კუდები არ გამოაბა და ტყუილ-უბრალოდ დარდში თავი არ ჩაიგდო. შენ გმართებს კარგი მასპინძლობა ჩვენი ჩამოსვლის დღეს (ლოგინის საქმეა მოსაგეარებელი ნუ დაივიწყებ).

ამ წერილს და მარგარიტა მაჩაბლის წერილს დღეს ვატან პარიზში მომავალ კაცს ახალგაზრდა ჯამალიანს და ის ფოსტით გადმოგიგზავნით. ჩემის ანგარიშით ამ თვის ბოლომდე უსათუოდ ჩამოვალ. არ შეიძლება საკითხის გამორკვევას არ დაეუცადო. ამას გარდა, აქვეა გადასაჭრელი კომიტეტის შედეგის საკითხი და ხომ იცი, თუ ეს რა ხათაბალა საქმეა. ოღონდ მოთავდეს და ვინც უნდა იყოს მის სათავეში ჩემთვის სულ ერთია (ჩვენ შორის – მე მინდა მიხაკო¹⁶³ იყოს და უარზეთ არც ისაა, ამიტომ შეიძლება საკითხი ასე გადაიტრას თუ სხვა დაბრკოლება არ აღმოჩნდა).

მამა, შენ რასა შერები? შენი გამოცდები სოლფეჯიოში როგორი შედეგებით გესახება? ბევრი ხომ არ იზარმაცე? მამა გენაცვალოს, ნუ ნუ იზარმაცებ; ხელი გამოიღე, იბეჯითე და ისეთ მორალურ კმაყოფილებას იგრძნობ თუ გამარჯვებული დარჩები, რომ მერე მაღლობას აქეთ გვეტყვი ასეთი რჩევისათვის. შენი საკონკურსო ნაჭრები რა მდგომარეობაში გაქვს? ალბად.

ყველა ზედმიწევნით შეითვისე და გაიზეპირე და ტექნიკა უმწიკლო გაქვს. აღსრულების მხრივ შენი არ მეშინიან, ყოჩალი გოგონა მეყვხარ და იმედი მაქვს, რომ თავს ისახელებ. გოგი მაღალაშვილი იყო ჩემთან – მას ეხლა ხშირად ვხვდები და მითხრა – თეოს საქმეს მოვაწყობო, უსათუოდ მოვაწყობო, მაგრამ საგანგებოთ ამ საქმისათვის არ მინდა შეეხედე იმ ადამიანს, არამედ სულ სხვა მიზნით მომხდარი შეხვედრის დროს ეს ჩემი სათხოვარი მინდა გავაცნოო და საჭირო ბარათი პარიზში გადავაგზავნიოო. პირიანი ემაწეილია და იმედი მაქვს მართლაც გააკეთებს, ოღონდ დრო უნდა ამ შეხვედრის მოსაწყობად. დედას მოუარე ჩემო კარგო.

აბა, კარგად იყავით ორივენი და კიდევ ბევრს გაკოცებთ. თქვენი სპირიტონი

5. 7. 42

ჩემო ძვირფასო სონეტო,

მეც თვალი სულ თქვენსკენ მიჭირავს და ვერ იქმნა დღემდე აქედან ვერ დავიძარი. ვერ წარმოიდგენ, როგორ მომბეზრდა ამ ოტელში ყოფნა! ერთმანეთში ვერ მორიგებულან ჩვენი საკითხის გამო და ჩვენ იძულებული ვხდებით ჭიდილის დამთავრებას ველოდოთ. გაგებული გექნება, რომ სხვადასხვა უწყებები სხვადასხვა თეზას იცავენ ქართულ-კავკასიური პრობლემის შესახებ და საბოლოო ინსტანციაში ჯერ დავა გადაჭრილი არ არის, ხოლო ჩვენი აქ ყოფნა საჭიროდ მიაჩნია იმ უწყებას, რომელმაც გამოგვიწვია. ყოველ შემთხვევაში, მე თანხმობა მაქვს მიღებული – 15 ამ თვეს მაინც აქედან ავიყარო და ამ დღეს დიდის სიხარულით მოველი. ჩემს ოჯახში, ცოლშვილში ყოფნა და ერთის პაერით სუნთქვა ჩემი დიდი ნატვრა და ბედნიერებაა. 15-მდე, გივის საქმეც დასრულდება. ვერ წარმოიდგენ რამდენი ბიუროკრატიზმია საერთოდ. ხოლო გივის საქმეს კერძოდ კიდევ ის გარემოება ართულებს, რომ ჯერ პრეცედენტი არ ყოფილა რომ ტყვე გაენთავისუფლებინოთ უცხო ქვეყანაში წასასვლელად (ამ შემთხვევაში იგულისხმება საფრანგეთი) და ამ ფორმის ძებნაში არიან. არსებითად ყველა უწყება თანახმაა, რომ გივი გამომატანონ, დროებით მაინც. თეონას ამბავმა ძალიან გამახარა, მაღლობა ღმერთს რომ წელიწადი არ დაეკარგა; კარგი კიდევ, რომ კონსერვატორიის ადმინისტრაციას ბავშვის ავადმყოფობა სახეში არ მიუღია

და რომ დაჟინებით კონკურსზე გამოცხადება მოუთხოვნიდა. მართალია, თოლიასთვის ეს მძიმე იქნებოდა, რაკი ამდენი ხანი უკადმყოფნია და ბევრი დრო გაუცდენია, მაგრამ ყველაფერი რაც კარგად თავდება, კარგია და სასიამოვნო. ეხლა ჯანზედაც მოკეთებულია და აქსესიტიც გაუკრავს! რომ ჩამოვალ ვაქეიფებ მასაც და დედამისსაც. ალბათ საჭმელისაგან თუ მოიწამლა! დიდი სიფრთხილეა საჭირო. წარმოდგენილი მაქვს, რა დელეგაში იქნებოდი მთელი ეს დრო, ცალკე ბავშის ავადმყოფობა, ცალკე კონსერვატორიასთან საქმის გართულება და ცალკე კიდევ ჩემი მანდ არ ყოფნა და მაჩაბლის მეუღლის გასაგები წრიალი! მაგრამ ამ არეულ დროში ვინაა ისე ბედნიერი, რომ დამშვიდებულად იცხოვროს? ან ამის თქმა რად მჭირიან, შენ ეს ჩემზე უკეთ იცი და ამიტომ დარწმუნებული ვარ ყოველ ღონისძიებას იხმარდი, რომ ყველა ეს უსიამოვნო ამბავი დინჯად გადაგეტანა. ეხლა ჩვენი მთავარი საზრუნავია, რომ თოლია დავასვენოთ; თოლიასთან ერთად შენც და გივიც უნდა იყოთ. რომ ჩამოვალ, ერთ კვირაში უნდა გახვიდეთ სოფლად; იქნებ გაიკითხ-გამოიკითხოთ და ადგილი შეათვალიეროთ. გაზეთებში ანონსები იქნება სააგარაკო პანსიონებისა, თოლიას უყვარს ანონსების კითხვა და რაც საგულისხმო იქნება, ჩაინიშნოს. წერილიც მისწეროს პირობების გასაგებად, ნუ დაიზარებს. ერთი თვენახევარი მაინც უნდა დაჟოთ პაერზე. ჩემთვის სამძიმო კი იქნება ისევ უთქვენოდ დარჩენა, მაგრამ რა ექნა, რომ სხვანაირად ეს ეერ მოხერხდება. ამდენი დრო მოვსციდი ქარხანას და ეხლა კიდევ შვებულების აღება არამც თუ უხერხული, არამედ პირდაპირ ურცხვი რამ იქნება, მაგრამ ამაზე მაშინ ვნახოთ, როცა საქმე საქმეზე მიდგება.

ჩვენი საქმე ჯერ გარკვეული არ არის და ეს გამოწვეულია არა მარტო იმ შინაგანი დავით, რაზედაც ზემოდ მქონდა ლაპარაკი, არამედ აგრეთვე დამოკიდებულია ზოგიერთ საგარეო ფაქტორებზეც, რასაც გერმანიამ ძალაუწებურად ანგარიში უნდა გაუწიოს, მაგრამ ვინაიდან ამ ბოლო ხანებში გერმანიამ დიდ გამარჯვებას მიაღწია, ამიტომ იმედი მაქვს, რომ ეს საგარეო ფაქტორებიც მალე ამ თუ იმ საბოლოო დაფასებას მიიღებენ და მაშინ ჩვენი საკითხიც გადაიჭრება. შეიძლება ჩემს ჩამოსვლამდე, ესეც გამოირკვეს და მაშინ მომავალს უფრო ნათლად დავინახავთ. მანამდე იყავით კარგად, გულს ნუ შეიჭირებთ, არამედ ეცადე მხნე და იმედიანი იყო. მომავლის პერსპექტივა ამის საფუძველს გააძლევს.

ბევრს გააკოცებ შენც და ჩემს გოგონასაც. შენი სპირიდონი.

ჩემო ძვირფასო სონუნი,

მე არ ვიცი, თუ ეის უფრო გაუძნელდა მოგზაურობა – მე ბერლინამდე, თუ თქვენ კლამარამდე, რაც ერთმანეთს დაეშორებით. მე ძალიან მეტყუება, რომ თქვენ მატარებელს მიუსწრებდით და თუ ეს ჩემი ეჭვი მართალი გამოდგა, წარმოდგენილი მაქვს თუ რა ამბავი გექნებოდათ. ახალგაზრდები კმაყოფილი იქნებოდნენ სასტუმროში დარჩენის ახალი გარემოებით და შენ კიდევ სულ საწინააღმდეგო გუნებაზე დადგებოდი. გზას არა უშავდა რა. ოღონდ ძალიან ცხელოდა და ცოტა ამან შემაწუხა. რაც ჩამოვედი, მშვენიერი ამინდი დგას. აქაურ ქართველობაში ახალი არაფერია; ადამიანი იტყვის მხოლოდ, რომ ბრძოლით – ურთიერთშორის უსაგნო კინკლაობით – დატანჯული, დროებითს ზავს მისცემიანო. თუ როდემდის გასტანს ეს ზავი, ძნელი გამოსაცნობია. რაც შეეხება თვით იმ საქმეს, რომლისთვისაც ჩამოვედი, საბოლოოდ ჯერ გამორკევეული არაფერია. მქონდა ერთი შეხედვრა ოსტმინისტერიუმის მოხელესთან, რომელიც ჩვენს საქმეზეა მიჩენილი. მისი ნათქვამით და აზრებით სრულიად კმაყოფილი ვარ, ოღონდ მარტო მისი აზრი საკმარისად არ მიმაჩნია. ხვალ უფრო დიდ პირთან მექნება მოლაპარაკება; მას მინიჭებული აქვს სრული კომპეტენცია ჩვენი საკითხის გადასატრელად და ამიტომ მასთან შეხვედრა სრულიად გარკვეულ წარმოდგენას მომცემს ქართულ-გერმანული თანამშრომლობის ხასიათის შესახებ. ამისდა მიხედვით მეცოდინება, შესაძლებელია თუ არა ჩემი აქ დარჩენა. დადებით შემთხვევაში, მოეწყობა ჩვენი წარდგომა თვით მინისტრის წინაშე, რასაც საბოლოო სანქციის მნიშვნელობა მიეცემა. თუ ეს მოხდა, ამას აბა რა ემჯობინება. ამ ორ კვირაში ყველაფერი გვეცოდინება და მე უკან დაებრუნდები, როგორიც არ უნდა იყოს საქმის დაბოლოება.

ეხლა პარიზის ქართველებში იქნება დიდი ამბავი, ვიქტორ ქავთარაძის ჩამოსვლის გამო. აქ ჯერ კიდევ შოვნის და გლეჯის პერიოდია. საკმარისია შემთხვევით ნაცნობობა ამა თუ იმ მოხელისა, რომ საქმის დეკორაცია სულ გამოიცვალოს, ან უკეთ გამოცვლის შთაბუჭდილება მაინც იყოს. ხსენებულ ქავთარაძეს, რომელიც შეეციაში ძალიან საპატიო საქმეს – თევზის ვაჭრობას ეწევა, ისეთი ნაცნობობა ჰქონია აქაური პროპაგანდის სამინისტროს ერთ ცოტათ თუ ბევრად მნიშვნელოვან მოხელესთან და შეთანხმებულან შემდეგზე: მას, ე.ი. ქავთარაძეს აქ უნდა ჩამოეყვანა ჟორდანი, გეგუჭკორი, ჩხენკელი, კანდელაკი და გვარჯალაძე.

ეორდანიას უნდა საჯაროდ უარეყო მარქსიზმი – იგულისხმე მენშევიზმი, – და გამოეთქვა ახალ მოძრაობაში ჩადგომის სურვილი. ამ გადანათელის შემდეგ, შესაძლებელი გახდებოდა ერთი ქართული მთლიანი მოძრაობის შექმნა და ყოფილ მენშევიკებს – ეხლა უკვე ნაციონალიზმის რჯულზე მოქცეულებს – თავიანთი ადგილი დაეთმობოდათ საერთო ხელმძღვანელობაში. მე არ ვიცი, როგორ დასრულდება ქავთარაძის მისია. ჩემდა თავად, ამის წინააღმდეგ არაფერი მექნებოდა. ვინაიდან არსებითად მთელი ეს წლები იმას ექადაგებოდა, რომ პარტიულ ღოგმებზე და ორგანიზაციებზე ხელი აგვედო, რომ ერთმანეთთან მიესულიყავით როგორც ქართველი ქართველთან და შეგვექმნა ერთი ქართული მოძრაობა. ამ ჩემს მოწოდებაში მთავარი სიმძიმე სწორედ ქართველ მენშევიკებს აწევბოდა. ვინაიდან მარქსიზმის დაგმობა და ნაციონალიზმის რჯულზე მოქცევა ამდენი ხალხისა, ნამდვილ ეროვნულ შემატებათ მესახებოდა. ასე რომ, მე მომხრე ვარ იმისა, რომ ქავთარაძემ მიზანს მიაღწიოს და ეს ძველი გვარდია ახალ მექაში ჩამოიყვანოს და ძველ სარწმუნოებაზე საჯაროდ, ქვეყნის გასაგონათ, ხელი ააღებინოს. ეს იქნებოდა ქართული საქმისა და აზრის გამარჯვება და მე ყოველთვის იქა ვარ, სადაც ამ გამარჯვებისთვის მუშაობენ...

ეხლა შენ როგორ ხარ, თეიკო რას შვრება, გივი როგორა გვყავს. ჯერ მისი მეგობრები არ მინახავს, დავიბარე ლეო გვანცალაძე, მაგრამ ჯერ არ მოსულა. ვნახე შტადლერი და მისი მეუღლე. დიდი მადლობა გადაუხადე. მართლაც, მეტისმეტად საგრძნობელია ის მხურვალე ყურადღება, რომელიც მათ გივის მიმართ გამოუჩენიათ.

გუშინ მიშამ¹⁶⁴ მითხრა, საშა ცომაიას¹⁶⁵ დეკეშა გავეგზავნე, რომ ჩამოვიდესო. განსრახულია ერთი კავკასიური ეკიპის შედგენა და მისი გაგზავნა თვით ბრძოლის ფრონტის მახლობლად იმ დანიშნულებით, რომ გამარჯვებული ჯარის კავკასიაში შესვლის შემდეგ, ეს ეკიპი თან შეჰყვეს, მეორე რიგში, ეს-ესის აპარატს. ამ ეკიპს მიშა ხელმძღვანელობს. ეს ვითარება საშას გააგებინე, რომ იცოდეს თუ რაშია საქმე. ჩვენი კაცის და ისეთი კაცის, როგორიც საშაა ამ საქმეში ყოლა ძალიან საჭიროა, თუ ეს საქმე მართლა მოეწყო და საქართველოში ჩამოსვლა გვედირსა. მიშა კარგად არის – ვალიას ეს გადაეცემა და თან მომიკითხება შენებზე დამიკოცნოს.

მე კარგად ვარ, სახეზედაც მოვეჯობინდი, შენს მურაბას სულ კოვზით ვჭამ და ყუათს მაძლევს, დღემდე პურიც მომეყვა და რასაკვირველია კარაქიც. აბა იყავი კარგად და ყოჩაღათ. ბევრს

გაკოცებ, თეოსაც და გიეისაც. ვფიქრობ, რომ ახალ ბინაზე გადასვლა უსათუოდ მოგეხდებოდა და საჭიროა ამ ბინის მოძებნა, მაგრამ თქვენ ამას ვერ მოახერხებთ. ყოველ შემთხვევაში, თადარიგი დაიჭირეთ და ეინიცობაა სადმე ხელსაყრელ შემთხვევას წააწყდეთ, ხელიდან არ გაუშვათ. დამირეკეთ. თუ ავეჯით იქნება, მით უკეთესი, ამის საშუალებას ვიშოვნით. 40 ან 50 ათასი ფრ. ბინის მოსაწყობად გვექნება. ეს ბევრი არაა, მაგრამ უბრალო მოწყობილობას ეყოფა. კიდევ და კიდევ გააკოცებთ ყველას. შენი სპირიდონი.

ბერლინი
11.9.1942.

სონუნი, ჩემო ძვირფასო და საყვარელო,

აქ მდგომარეობა ნელ-ნელა ირკვევა. რაც მათ უნდოდათ, ის ჩემთვის მიუღებლად დაეინახე. რაც მე მოვითხოვე, იმის დაკმაყოფილება, აშკარად, მათთვის შეუძლებელი აღმოჩნდა. ამ პირობებში, გამოსავალი საშუალო ფორმულის გამოძებნაში მდგომარეობდა და ამ სახის წინადადება, ჩვენის მხრიდან, კიდევაც წარუედგინეთ. ეს წინადადება გამოითხოვს დამოუკიდებელი მოქმედების უფლებას, საქართველოს პოლიტიკური და ეროვნული თავისუფლების დასაცავად და აღსადგენათ. თუ ამაზედ დაგვთანხმდნენ, ჩვენ გვექნება დამოუკიდებელი პოლიტიკური ორგანოს მდგომარეობა, თავისთავად სრულიად ღირსეული და ეროვნულად მოსაწონი, გამოსადეგი და სავალდებულო. ამ პირობებში აქ მუშაობასაც ხელს მიეყოფთ, მომავალი კვირის განმავლობაში გვეცოდინება ოფიციალური პასუხი ამ წინადადებაზე, ყოველ შემთხვევაში, ასე არიან დაპირებული. როგორიც არ უნდა იყოს ეს პასუხი, მე მაშინათვე პარიზში გამოვსწევ.

მე კარგად ვარ, შედარებით მოეჯობინდი და თავს უკეთ ვგრძნობ. შენი გამოტანებული კარაქი და შაქარი კიდევ რამდენიმე დღე მეყოფა და ამასობაში მანდეთ წამოსვლაც მომისწრებს და ამგვარად სიმშოლს გადაეურჩები. მანდ როგორა ხარ, ან ჭამის მხრივ, ან ჯანზე. იმედია კარგად. თეო ან გივი როგორ არიან, ან რას აკეთებენ!

ამ წერილს რომ მიიღებ, მაშინათვე დაჯექი და მანდაური ამბავი მომწერე. წერილი ვაღიას გადაუგზავნე, რომ მან გამოატანოს იმავე პირს, ვინც ამ წერილს ჩამოგიტანს.

იყავი კარგად. ბეერს გაკოცე.
შენი სპირიდონი

თოლია და გიეუნი დამიკოცნე.

P.S. ეხლა გავიგე, ვაღია ლიოვილში ყოფილა და ამ წერილსაც სხვა კაცს ეატან და არა იმას, ვინც ზემოთ მყავდა სახეზე.

28.10 42

ჩემო ძვირფასო და საყვარელო სონუნი,

დღეს სწორედ ერთი კვირაა, რაც მანდაურობა დაეტოვე. მგზავრობა კარგი მქონდა. ჯანზედ კარგად ვარ და მშვენიერი დარი დგას, მას აქეთ რაც ჩამოველი. მთვარიანი ნათელი ღამეები ძველ მოგონებებს მიღვიძებენ. თუ ეს ამინდი ასე გაგრძელდა, შეშა და ნახშირი არავის დასჭირდება, მაგრამ აქაურები მეუბნებიან, რომ მალე შეუქცევსო და სიცოცხეებს დაიჭერსო. სამთრისთვის ეს ბუნებრივია და დამდურებით ვერავის დავემდურებით. კლამარიდან წამოღებული სანოვაგე ძალიან მშვეელის და ჯერ არაფრის ნაკლებობა არ მიგერძნია. ამას გარდა, გუშინ ექიმთანაც ვიყავი იმ მიზნით, რომ ჯანმრთელობას თავის დროზედ და სისტემატიურად მოვუარო, გარდა თირკმელებისა, სხვა ორგანოები კარგად მუშაობენ და საკმარისია ზომიერი გადაუჭარბებელი ცხოვრება, რომ მათ დაღალვა და დაზიანება ასცდეს. ამ მხრივ დიდი მონდომება და რეჟიმის შეცვლა არ დამჭირდება, ვინაიდან ჩემი ცხოვრების წესი, როგორც იცი, ყოველთვის ზომიერია. ერთადერთი, რაც განსაკუთრებულ წამლობას მოითხოვს გარდა თირკმელებისა, ეს არის სისხლის წნევა, რომელიც ჩვეულებრივად ნორმალურზედ საგრძნობლად დიდი მაქვს. ამის წინააღმდეგ წამალი მომცეს და რეჟიმი დამიწერეს. ერთსაც და მეორესაც ბოლომდე მივეყვები.

ამ სამი დღის წინად, ქართველ ტყვეებთან ვიყავი, ბერლინის მახლობლად. მათ შორის სამი ზუგდიდის მაზრიდან იყო, რომელთ-

აგან ერთი პირდაპირ ზუგდიდიდან იყო, ვინმე აკობია. თუ გაგიგონია პაეღე აკობია, იმის ძმისწული. წამოსულია საქართველოდან ამ ერთი წლის წინად. კატო ჩემი და, მისი თქმით, კარგად ყოფილა, ძველებურად თურმე მასწავლებლობს. ბევრი საინტერესო რამ მიაშბეს. შენს შემდეგ, ამ კოლხოზობის შემოღების გამო, სოფლის ცხოვრება პირდაპირ აუტანელი გამხდარა. სოფლის კაცს, გარდა იმისა, რომ სახნაუ-სათესი ჩამოერთვა და კოლხოზში გადავიდა, არც ფრინვეულობის მოშენება შენაძლება და არც პირუტყვისა; თითო ცალზე მეტს ვერც ძროხას იყოლიებს თურმე და ვერც სხვა პირუტყვს და რაც ყავს იმაზე, შეუფასებლად უზომო გადასახადია დაწესებული. ამ ნიადაგზე, ხალხში დიდი უკმაყოფილებაა, მაგრამ ტერორის ქვეშ მყოფი, იგი ხმის ამოდებას ვერ ბედავს და ყველაფერს ჩუმად იტანს. იყენენ სხვა კუთხეებიდანაც. ერთი ქორიანი ბიჭი – კისისხეველი სიმონიშვილი იყო. ეკითხე, თუ რა მოუვიდა ჩიჯაეაძიანთ სახლ-კარს მეთქი. მისი თქმით, იქ მოთაესებულია კოლხოზის სამმართველო. საერთოდ კარგი შთაბეჭდილება დამრჩა ამ ბანაკისაგან. მშვენიერი გუნდი ჰყოლიათ და რამდენიმე სიმღერა საუცხოოდ შეასრულეს. მთელი ექვსი საათი დავრჩი მათთან და უკან ძალიან ნასიამოვნები გამოვბრუნდი. აქ მაგონდება მარგარიტას ძმისწული. მას ჯერ ვერსად მივაგენი. იმ ბანაკიდან სადაც იყო, გამოუყვანიათ და ტყეობიდან გაუნთავისუფლებიათ, მაგრამ სამაგიეროთ როგორც მოხალისე ისე შესულა საშინაო თავდაცვის სამსახურში და ვერ გაგივია, თუ ამჟამად სად იმყოფება. ძებნას არ შევაჩერებთ და იმედი მაქვს, რომ ბოლოს და ბოლოს მივაგნებთ.

სხვა კლამარში, რა ამინდი დგას ან ჯანზე როგორა ხართ, ან შენ, ან თეო, ან გიეი. საჭმელ-სასმელს შოულობთ, თუ არა. თუ გაგიჭირდეთ, გრიშას დაურეკეთ (ცხაკაიაზე ელაპარაკობ) და შეიძლება რეგულიარულად მისგან ზოგი რამ იშოვოთ კიდევ. ხოჭოლაეასაც ტელეფონით მოაგონე რაც მე ვსთხოვე და იმედი მაქვს დაპირებულს შემისრულებს. ნაწილ-ნაწილ ოციოდე ტომარა რომ მოგვიხერხოს, კარგი საქმე იქნება. შეშას მოიტანდნენ. გირჩევ ქარხნიდან გამოატანე (ლაკომბს უთხარით) შეშის ფეჩი და ის დაადგმევიწნე, ჯერ მაინც, ვიდრე არ აცივებულა. ბევრს გაკოცებ. იყავი ყოჩაღათ, შენი სპირიდონი.

P.S. ტიტეს⁶⁶ სახელზედ მოიწერეთ და ყოველთვის გადმოცემს. ჯერ სასტუმროში ვარ და როდესაც კერძო ბინაზე მოვეწყობი, მაშინ ჩემს მისამართს შემოგითვლით და იმ მისამართით მომწერთ.

თეოსა და გივის ძალიან ესთხოვ – დედასა და მამიდას გაუფრთხილდნენ და თითონ ძალიან იბეჯითონ. პატივისცემა ჩემზე იყოს. ბევრს ვაკოცებ ორთავეს.

ჩემმა აქციონერმა ხომ არ შემარცხვინა იმ კრებაზე?

მამი, გიბს-ის სამართებელი (ლამეს) მიყიდუ რამდენიმე აკეტი პერბორისტთან კლამარში, შემპირდა შეგინახამთო და თქვენს ქალს გადაეცემო. აბა, ყოჩაღათ იყავი, შენი იმედი მაქვს, რომ დედას გაუფრთხილდები და შენს საქმესაც კარგად წაიყვან.

შენი მამა სპირიდონი.

ბერლინი 3-XI-42

ჩემო ძვირფასო სონუნი,

რაც წერილი მოგწერე, მას აქეთ აქ არაფერი მომხდარა საყურადღებო. ჩვენი საერთო საქმის შესახებ ჯერჯერობით ბევრი არაფერი მაქვს მოსაწერი, გარდა იმისა, რომ მუშაობა ნელ-ნელა ეწყობა. აქ, დღევანდელს პირობებში, ყოველი უბრალო საქმე მეტისმეტად გაძნელებულია და ამიტომ ბევრი დრო გეჭირია, მოქმედებისათვის აუცილებელი რომ არის, იმ ტექნიკური პირობების მოსაგეარებლად.

ამას წინად პირველი კონტაქტი ჰქონდა ჩვენს კომიტეტს შერჩეული ქართველების აუდიტორიასთან, რომელსაც მოხსენდა ისტორია კომიტეტის დაარსებისა, საფუძვლები, რომელზედაც იგია დაფუძნებული და მისი მიღწევები ამ სფეროში. დამსწრეებმა ქათინაურები და ნდობა გამოუცხადეს... იყო თითო-ოროლა მორიდებული შენიშვნაც. ესაა და ეს, დანარჩენს მერე ენახათ.

სხვა ან შენ როგორ ხარ, ან ბავშვები როგორა გყავს მითხრეს ამ უკანასკნელად ჩამოსულებმა, რომ შედარებით ღმობიერი ამინდი ყოფილა პარიზსა და მის ახლომახლო ზონაში, მადლობა ღმერთს, ამ მხრივ ჯერ-ჯერობით მაინც შეწყუხებას არ იგრძნობდით და ესეც დიდი საქმეა. შარშან ამ დროს უკვე სიცივეები იდგა და მისი შედეგები ძალიან საგრძნობი იყო.

სონუნი, არ მეგონა თუ ამ წერილსაც ორ სხვა დანარჩენ წერილთან ერთად გამოგვზავნიდი და ამიტომ აქაც იმის განმეორება მიხდება, რასაც თეოსა და გივის ესწერ. მე ძალიან მაინტერესებს თეოს სიმღერის საქმე კერძოდ და მისი საერთო მუშაო

ბის საკითხი საზოგადოდ. იქ რომ ვიყავი, მპირდებოდა, რომ სიმღერასაც დაიწყებდა, როგორც კი გამოირკვეოდა მუსიკის საამწლო პროგრამა. თუ ეს არ შეასრულა, იცოდე ძალიან გულწაქლული ვიქნები. გერმანული ენის მასწავლებელი დადის თუ არა...

სანოვაგის საკითხში, რამე ცვლილება მოხდა თუ არა; შეიმატეთ თუ არა ან ლობიო ან კარტოფილი ან მაკარონი ან სხვა რამ. მუახანს თუ გამოართვით, რაც შეპირებული იყო. კარგი იქნებოდა თუ 50-ის მაგიერ ან 100, ან თუნდ 150-ს გამოართმედი. გარდა იმისა, რომ დიდი ხნით უზრუნველყოფილი ვიქნებოდით, ამის საშუალებით შეიძლებოდა რაც გეაკლია იმის შონა ან პირდაპირი გაცელა-გამოცელის გზით ანდა არაპირდაპირი გადაცელით. ერთი სიტყვით, თუ რისამე შონის საშუალება არის, სჯობიან ამ თავითვე შეიძინო.

შენი კაბის საქმე თუ გამოაგვარე; უფრო ენერგიულად უნდა შეუდგე საქმეს, თუ გინდა რასმე გახდე. ბევრი რამ გაკლია და თუ ეხლა არ შეეცადე ამ ნაკლის შეესებას, მერე კიდევ უფრო გაიწლდება, ვინაიდან ყველაფრის სტოკი თანდათან კლებულობს, თუ ფული გაკლია, შემომითვალე და აქედან გადმოგიგზავნი ცოტა რამეს. თეოს ნურაფერს მოაკლებ, რათა შესძლოს რიგიანი და ნაყოფიერი მუშაობა. ბაეშები უჭმელობით არ დაგისუსტდეს.

აბა, იყავი კარგად, ჩემო კარგო, ბევრს გაკოცებ

შენი სპირიდონი.

საღამი ჩვენს მეგობრებს და მახლობლებს.

ბერლინი, 6.11.1942.

ჩემო ძვირფასო სონუნი,

ესარგებლობ ხშირი შემთხვევებით – ხან ერთი მიემგზავრება პარიზში, ხან მეორე – და წერილებს მათი საშუალებით გიგზავნი. როგორც ჭირი, ისე მეზარება უცხო ენაზედ წერილის მოწერა, ისეთი გრძნობა მაქვს, რომ სივრცით დაშორებულებს ეს უცხო ენა სულითაც გვაშორიშორებს ერთმანეთს, თუმცა ცენზურის სიადვილის გამო ასეთი წერილი უფრო მალე მოგივათ ფოსტით. ქართული წერილები, ჯერ ერთი, ცენზურაში მეტ ხანს ჩერდება და მერე მისი წამკითხველი, ასე თუ ისე, ჩვენი ნაცნობი გამოდგება და ეს იმდენათ მეხამუშება, რომ მირჩენია ფოსტას სრულიად გვერდი ავუხვიო. ამიტომ ნუ გაგიკვირდება, თუ წერ-

იღებს ხანდახან დააგვიანდება. ეს იმას ნიშნავს, რომ წამომსვლელი ევრაეინი ენახე და ფოსტით კიდევ არ გამოგიგზავნე.

გუშინ ჩემთან იყო ერთი ქართველი ტყევე, ვინმე აბულაძე, 35 წლისა, მაშასადამე, ისეთი ქართველი ახალგაზრდა, რომელიც ბოლშევიკების შემოსვლის წელიწადს, 14 წლის ყრმა იყო და რომელმაც თავისი პიროვნების ინტელექტუალური და მორალური ფორმაცია საესებით ბოლშევიკების სკოლაში და ატმოსფეროში მიიღო. ძალიან გაგებულ, იშვიათად დაკვირვებული და ქართული მრავალფეროვანი სინამდვილის კარგი მცოდნე. დინჯი, სერიოზული, ნაღვლიანი. საქართველოში დარჩენია ცოლი და სამი შვილი. ბუნებით ობიექტური და მიუდგომელი. ჩემთან მთელი ექვსი საათი დაჰყო. არ დარჩენილა ჩვენი ცხოვრების თითქმის არც ერთი მხარე, რომ არ შევხებოდით და რომ მისგან მოფიქრებული და დამაკმაყოფილებელი პასუხი არ მიმეღო. ლიტერატურა და ისტორია, მეცნიერება და ჩვენი უნივერსიტეტი, თეატრი და ეკლესია, მეურნეობა თუ ინდუსტრია, რეჟიმი საერთოდ, კოლხოზი ცალკეთ, არაფერი დაგვიტოვებია ისეთი, რომელსაც რაიმე საზოგადო მნიშვნელობა ჰქონდა. ჩემი თანამესაუბრე იძლეოდა არა მარტო ინფორმაციას, არამედ მოვლენების ახსნასაც და მათ ანალიზს და ამას იმ ფორმით და იმ ღირსებით, რომელიც ჩემთვის სრულიად დამაკმაყოფილებელი იყო. ცნობია აგრეთვე ყველა ჩვენი დროის და ჩემი სნის მოღვაწეები. სათითოოდ გამოეკითხე მათი ვინაობა. ბევრი, ვისედაც დახვრეტას ამბობდნენ, ცოცხალი ყოფილა, მაგრამ გადასახლებული. ასეთებია მაგალითად, შალვა მიქელაძე,¹⁶⁷ ოსიკო მაჭავარიანი,¹⁶⁸ შ. ნუცუბიძე.¹⁶⁹ რაც შეეხება ოსიკო ბარათაშვილს,¹⁷⁰ იგი გადასახლებაში გარდაცვლილა. გამსახურდია თურმე თბილისშია, მას რამდენიმე რომანი დაუბეჭდია, კარგი ღირსებისა. სანდრო შანშიაშვილი თურმე ეწევა დრამატულ მწერლობას და რამდენიმე კარგი ნაწარმოები შესძინა ჩვენს თეატრს. გრიშაშვილი თურმე ყოჩაღად არის და ღირშესანიშნავ ლიტერატურულ გამოკვლევებს იძლევა... ასეთი სიამოვნება იშვიათად მიგრძნია, ამ ყმაწვილის საუბარმა პირდაპირ დამატკბო. ბევრი მიაბზო გათხრებზე და იშვიათ ძველისძველ ნივთებზე, რომელიც ამ გათხრების დროს უპოვნიათ. ქართველობის ის ენერგია, რომელიც წინად პოლიტიკაზედ იხარჯებოდა და ბოლშევიკების დროს პოლიტიკას განერიდა, მთლიანად გონებრივ მეცნიერულ მუშაობას მიადგა და ღირსშესამჩნევი მიღწევები იქონიაო. ქართული სულის შემოქმედება, მიუხედავად თემატიური და სხვანაირი შეზღუდვისა, იმდენათ ნაყოფიერად გაიშალა, რომ ამას სხვებიც აღნიშნავენ და აფასებენო. ქართული უნივერსიტე

ტის ბოლო წლების მიღწევები ისეთ უნივერსიტეტებსაც კი ეხარბებათ, რომელთაც ერთი საუკუნის და უფრო მეტის არსებობა აქეთო და მოიყვანა კიევის უნივერსიტეტის დელეგაციის აზრი თბილისის უნივერსიტეტზე. ჩვენი უნივერსიტეტის და სხვადასხვა მაღალი სასწავლო დაწესებულებების კადრის წევრთა რიცხვი თურმე ექვსასამდე აღის და მათ შორის არაერთი და ორია სრულიად პირველ ხარისხოვანი მეცნიერი.

არის თურმე თავმოწონება და შეგნება საქართველოს დიდუბისთვის მუშაობისა და ეს ყველაფერია... საცა ეს არის, იმ ხალხს ვერაერთად ძალა ვერ წააქცევს...

ამ წერილს მიტოს ვატან და სიტყვიერად ვაგალებ ერთი ამანათის გამოგზავნა მომიხერხოს. ხუთ კილომდე შეიძლება ფოსტით გამოიგზავნოს. კარგი იქნება ერთი, ან ერთნახევარი კილო კარაქი, ერთი გირვანქა თაფლი, თუ სადმეა ცოტა ლორი ან შაში, ერთი ფანტაზია პური და ასეთი რამ. თუ არ იქნება, თქვენი ჭირი წაუღია. რაც შეეხება ბინას, რაც მეტს ეუკვირდები, მით უფრო ვრწმუნდები, რომ ჩვენი პარიზში გადასვლა აუცილებელია. ამიტომ თეომ ოტიის რაიონში სააგენტოს უნდა მიმართოს და შეასახელოს ოთხ-ხუთ ოთახიანი ან ბინა ან პაველიონი. ჩემის აზრით, ამისათვის შეიძლება გავიმეტოთ 12 ან 13-14 ათასამდე წლიურად. შენ როგორ ფიქრობ?... სონუნი, იცოდუ ძალიან დაგემდურები, თუ ჩამოსვლისას ჩაცმულ-დახურული არ დამხვდი, რაც გაქვს იქიდან, ეს ადვილათ მოხერხდება, ოღონდ უნდა გაისარჯო და მიდგუ-მოდგუ. აბა, იყავი კარგად.

ბეერს გააკოცებ ჩემო ფოხო.
შენი სპირიდონი

ჩვენი ორი ბრძენი როგორ არის? დამიკოცნე და ჩემგან გადაეცი, რომ მათი გულმოდგინე მუშაობის იმედი მაქვს.

ჩემო ძვირფასო სონუნო,

შემიქცია, თვით ამ საქმემ, რომლისთვისაც აქ ვიყავი გამოწვეული. თუ კარგად წარმოვიდგენთ მდგომარეობის სირთულეს და აქაური მექანიზმის მოუწყობლობას ჩვენი და ჩვენდაგვართ საკითხების მოსაგვარებლად, მაშინ არ უნდა გავიკვირდეს ჩვენი საქმის ეს განუვლებული ტემპი. მერე იმას უნდა ანგარიში გაუწიოთ, რომ ქართველები ასე ადვილად ვერ თანხმდებიან საპირველ-ადგილო კანდიდატზე და ისეთი ზედმეტი სიტყვები იხარჯება ან ისეთი ზედმეტი ნაბიჯები იდგმება, რომელიც საქმეს ენებს. ესეა თითქმის გამოირკვეულია, რომ ქართული კომიტეტის სათავეში გერმანელების სასურველი კაცია ირაკლი ბაგრატიონი. როგორც გწერდი, ეს ყმაწვილი მომწონს, ჭკვიანია და ამასთან ბევრი ისეთი თვისება აქვს, რომელიც საქმისათვის გამოსადეგია და მე სასურველად მიმაჩნია, თუ ის დარჩება კომიტეტის სათავეში. ყველა ასე არ ფიქრობს და მის წინააღმდეგ ბევრი მითქმა-მოთქმა ასტეხეს. ამ არგუმენტებში მე ვერ ვხედავ საქმის სიყვარულს, მიუდგომლობას და პირად დაუინტერესებლობას, ამიტომაც მათ ანგარიშს არ უწევ. სხვათაშორის აქ ტახტის მემკვიდრეთ მოგვევლინა სიმონ ციციშვილი,¹⁷¹ აშკარად და საჯაროდ!... მართლა გეუბნები, დამიჯერე. ბევრი კურიოზია და რომ ჩამოვალ მაშინ გიამბობ. ზურაბს წერილი მიეწერე – მიპასუხა კიდევ და მომწერა, თეოს წერილი მივიღეო, ბევრ რამეს მწერსო და სხვათაშორის იმასაცო, რომ თქვენი უამბობის გამო ძალიან შეწუხებულიაო* ლიზიკომაც მიიღო თეოს წერილი და ალბათ უპასუხა კიდევ. სხვა 'მენ როგორ ხარ, ალბათ, დარდობ და სწუხარ ბევრს. ნუ, ჩემო კარგო, თუ ღეთის წყალობით, ჯანზე კარგად ხარო, სხვა სადარდებელი არაფერი გვაქვს. ღმერთია მოწყალე, მდგომარეობა გამოიცვლება ჩვენდა საუკეთესოდ. მე გავიგე, რომ უსიამოვნო სტუმრები ორჯელ-სამჯერ სწევვიან პარიზის არემარეს, წამოვიდგინე შენი რეაქცია და ძალზედ შეეწუხდი. მარტოკანა ხართ და ვინ იცის თუ როგორ შიშობთ.

აქ საქმეს პირი ისე უჩანს, რომ შესაძლოა აქ დამჭირდეს გადმოსვლა. ამაზედ იქ მოვიფიქროთ, მაგრამ სანამ ჩამოვიდოდე, ეს საკითხი კიდევ უფრო გამოირკვევა და მაშინ მეტის სიცხადით შეგვეძლება მისი აწონ-დაწონვა და გადაჭრა. დღეს ამ თვის თერთმეტია; ბერლინიდან გადმოვალ დაახლოებით ათ დღეში, ან ორი დღით ადრე ან ორი დღით გვიან, ეს ნუ შეგაწუხებს. საერ-

თოდ, მეტი მოთმინება და გულის სიმშვიდე იქონიე და ყველაფერი საუკეთესოდ გამოეწყო.

... იყავი კარგად, ხალისიანათ, იმედიანათ, ხალხის ჭრელ გულსა და სულს ყურადღებას ნუ მიაქცევ და მაშინ ყველაფერი საყვარელი იქნება და უპირველეს ყოვლისა შენი ოჯახი.

* ზურაბი თანახმაა, რომ იმუშაოს ჩვენთან.

ბევრს და ბევრს გააკოცებ
შენი სპირიდონი

ბერლინი, 17. 2. 43

ჩემო სორენი, კარგო და ძვირფასო,

ბევრს გააკოცებ. დღეს შენმა წერილმა დიდათ მასიაშოვნა. ეს დღეები ცოტა დარდიანათ ვიყავი. მაწუხებდა თქვენი გარემოება. მას აქეთ რაც ჩამოვედი, თქვენზე არაერთი ცნობა არა მქონდა. დროა ისეთი, რომ სადარდებელი არ გამოიღვეა. მერე შენ ცოტა, უამისოდაც, გიყვარს შავი ფერადები და მართალი გითხრა, უფრო სხვანაირი სულიერი განწყობილება მეგულებოდა კლამარში, ვიდრე ეს შენს წერილში ამოვიკითხე და ამან გული გამიკეთა. სიანს, ჯანზე კარგადა ხარო ყველანი, ისიც მომწერე, რომ მაინც და მაინც არცა გცივათ და არცა გშიათ. თუ ყველაფერი ეს ასეა, მადლობა ღმერთს. მე გათბობის საკითხი უფრო განსაკუთრებულად მაწუხებდა და დღესაც მაწუხებს. ჩამოსულებს პირველ რიგში იმას ვეკითხები, თუ რა ამინდი იდგა პარიზში. ყველანი მეუბნებოდნენ, რომ ღმობიერი ტაროსი იყო, შენც ამას იწერები და ამიტომ მწამს, რომ სიცოცხისაგან მაინცდამაინც დიდათ არ შეწუხდებოდით. ნეტავი ამიერიდანაც კარგს ამინდს დაიჭერდეს და სხვა არაფერი მინდა. სხვა არაფერი მინდა?! ჰე, ნდომით როგორ არ მინდა, მაგრამ თეოს ჯანზედ განსაკუთრებულად არაფერი მოგიწერია, მაგრამ სწორედ ეს მაფიქრებინებს, რომ თეო ეხლა უკეთ უნდა იყოს, თორემ, წინააღმდეგ შემთხვევაში, შენ ვერ მოითმენდი და უსათუოდ რასმე მომწერდი, რომ თეოს ჯანმრთელობის მდგომარეობა შენთვის ამჟამად საგანგებო ზრუნვას მოითხოვდეს. მაგრამ ამისდა მიუხედავად, შემატყობინე – მოუხდა თუ არა შესასხურებელი წამალი,

ვენშონმა რომ გამოუწერა. მასაჟს კიდევ აგრძელებს და სელუ-
ლიტი კიდევ აქვს თუ არა.

როცა ვენშონის წამალს მორჩება, მეორე ექიმის დარიგე-
ბას და წამლებს ყურადღება მიაქციოს. ნუ დაივიწყებს იმას, რომ
უნდა ნელა სჭამოს და კარგად დაღუპოს მაგ სულელმა, მაგან?

ბოდიში ჩემს გოგოსთან, მისი გონიერი წერილის შემდეგ
მაინც „სულელს“ რომ ვეძახი. ეს სიყვარულით მომდის მისი
პატარაობის სიცვლქის სუვენირით... დაზარდა მამილოსათვის
უფრო გრძელი წერილის მოწერა, ერთი წიწკნა რაღაც კუთხეში
რომ მიუწერია?.. იე ნატის კომპლიმენტებს მე ძალიან ვაფასებ,
მაგრამ თოლია ამ კომპლიმენტებს არ უნდა დასჯერდეს. მას
თვისი საქმისა ყველაზედ უკეთ უნდა ესმოდეს და ისე უნდა
მოიქცეს, როგორც ეს შეშვენის გონიერს და ღვთისაგან უხვი
ნიჭით დაჯილდოებულ „მსახიობს“. მართლა, მაღამ რუეიდ-ის
გაკვეთილები გრძელდება თუ არა. შენ თვითონ რასა შერები და
ან როგორ ხარ. გადავიკითხე შენი ყოფილი შეგირდისადმი მიწ-
ერილი წერილი. როგორ სჩანს ამ წერილში შენი პედაგოგიური
მოწოდების სიძლიერე. მშვენიერი წერილია, ოღონდ შემდეგმა
ფრაზამ გული დამწყვიტა: „ემიგრაციაში კი ძალიან დავიღიე,
დაეპატარავდი და ამიტომ სონად ვიქეციო“... შენი შინაგანი ღირ-
ბულების ფასს შენ თითონ უნდა გრძნობდე, ჩემო კარგო, და ამ
ღირებულების დაპატარავება არაფის არ ძალუძს, ეს არც მომხ-
დარა და ამიტომ ამას ნურც წარმოიდგენ, მაგარი და ყოჩაღი
უნდა იყო და წერილი ხალხის საქციელი შენს გულში ხინჯად
არ უნდა დარჩეს. შენ ამაზედ მაღლა უნდა დადგე.

ეხლა ჩემზე. მე უკეთ ვარ, ვიდრე პარიზში ვიყავი. უფრო
მორიდებულათ და მოვლით ეპყრობი ჩემს თავს. ეხლა უკვე
შეგნებაში შემვიდა ის, რაც დღემდე ფაქტიურად არსებობდა და
პსიხოლოგიურად კი ანგარიშს არ ვუწევდი – სახელდობრ, რომ
სამოცი წლის კაცი ვარ და შეუძლებელია ოცი წლის ახალ-
გაზრდის პსიხოლოგიით ცხოვრება, რაც შეეხება ჯანის ხარ-
ჯვასა და მის გამძლეობას, ამ წამლებს ეხმაროვ წესიერად და ამ
კვირაში გავათავებ, მერე კი – წავალ დიდ გამოჩენილ სპეციალ-
ისტთან და ენახავ, თუ რას მეტყვის.

როგორც ხედავ, თავის მოვლას ხელს არ ვაკლებ. მინდა
რაც შეიძლება დიდხანს დავსტებ ჩემი იშვიათი და საყვარელი
ცოლ-შვილით

შენ-კი რას აპირებ, ექიმთან იყავი თუ არა? თუ რამე
გაწუხებს, თეო გაიყოლე და ინახულე ან ვენშონი, ან მეორე,
რომელთანაც მე და თეო უკანასკნელად ვიყავით. გეხვეწები, თავს

ძალიან მოუარე ... ამას წინად შალვა ამირეჯიბი ვინახულე (გავიგე, რომ კიდევ ავად იყო და გულმა არ მომასვენა, ვიდრე არ ენახა- დი). სააუადმყოფოდან გამოწერილა და თავის ბინაზეა. მარტოდ- მარტო, პატარა ოთახში, სიცხე აქვს და ახველებს ... შემეცოდა ამ მდგომარეობაში. აპირებს, როცა მოკეთდება, პარიზში წამოსვლას გამოსარჩენად. ... დიდი გადასხმ-გადმოსხმაა სამხედრო ნაწილებისა, ამ უკანასკნელი ამბების გამო შეუძლებელია ამჟამად იმის გაგე- ბა, თუ ვინ სად არის. ჩემი გოგო ძალიან დამიკოცნე, იცოდეს, მოესთხოვ იმის აღსრულებას, რასაც წერილში მწერს – მე მისი იმედით ვარ(!)

გივის უთხარი ჩემგან, რომ უნდა ეაუკაცი იყოს, დარდებს ნუ მიეცემა და ხასიათს ნუ გაიუქმებს. ეხლა მან უნდა იყოჩალოს და იმუშაოს თავის მომავლის შესაქმნელად. ცხოვრება წინ აქვს და ღმერთი მოწყალეა, რასაც „დაეძებს“ იმას იპოვნის.

საწერილო ქაღალდი გამომღვევია და ეს უბრალო ქაღალ- დი ვიხმარე, მაპატიე და ბოდიში. სწორედ ამ საღამოს გავიგე, რომ აღ. ჯაყელი ხეალ პარიზში მიდის და ამ წერილს მას ეატან. ჯერ შენი ამანათი არ მიმიღია. გოგი ზოგ სხვებთან ერთად ქუჩაში შემხვდა, სწორედ დღეს დილით ჩამოსულა, ბარა- თი თან პქონდა და გადმომცა, ამანათს ხეალ მივიღებ ... ყოჩაღად იყავით, ნურაფრის შიში ნუ გექნებათ.

ბევრს გაკოცებ შენი სპირიდონი.

ბერლინი 10.3.43.

ჩემო სონეტო, ძვირფასო და კარგო,

მოშორებით ყოფნამ ღამის არის ცრუმორწმუნე გამხა- დოს. სოფლის დედაკაცივით ხანდახან სიზმარს ავეყვები ხოლმე. ამ რამდენიმე დღის წინად, სიზმრის ახსნის წიგნის მიხედვით, ცუდი რაღაცა მესიზმრა და მას აქეთ მოუსვენრად ვარ. უმწეოდ მეჩვენებით, ყოველთვის მგონია, რომ ხან ერთი აუცილებელი საგანი გაკლიათ და ხან მეორე და რომ საერთოდ მოუსვენრად და შიშიანადა ხართ. მართალია, შენმა პირველმა წერილმა თავის სიმხნით ძალიან დამამშვიდა და დამაიმედა, მაგრამ მას აქეთ მაინც კარგა ხანი გავიდა და მდგომარეობა, შესაძლოა, კიდევაც

შეიცვალა. წარმოდგენილი მაქვს, როგორ შეწუხდებოდი, ბერლინის დაბომბვის ამბავს რომ გაიგებდი, მაგრამ აქედან ზომები მივიღეთ და მეორე დღესვე გაცნობეთ, რომ მე და საერთოდ აქაური ქართველობა ამ ამბავს უვნებლად გადაეურჩით. მართალია, რამდენიმე ქართველმა ტანისამოსი და სხვა ბარგი-ბარხანა დაჰკარგა, მაგრამ ეს წვრილალა შედარებით თვით სიცოცხლის საფრთხესთან. მხოლოდ ერთი დაზიანდა ფიზიკურად, ეს ის ჩემი კლასის ამხანაგი მ. წულუკიძეა. საცა სცხოვრობს, იმ ეზოს ერთ-ერთ სახლს ცეცხლი მოჰკიდებია და ცეცხლწაკიდებულებს ისიც მიშველებია, ცეცხლი კი ჩაუქრიათ, მაგრამ ამ კიბეებზე არბენ ჩარბენის დროს დაგორებულა და მუხლის თავი და იმის ქვემო ნაწილი ძვალი გასტეხია და დღეს საავადმყოფოში სწევს. ერთი ექესი-შვიდი კვირა მაინც უნდა დაჰყოს მანდ, სანამ გამოვა და ყვარჯნით სიარულს შესძლებს.

ეხლა შენს წერილს დაეუბრუნდები. მის პირველ გვერდზე გასაცემი პასუხის გაცემა ბუნებრივია გაგრძელება იქნება ჩემი შეწყვეტილი წერილისა. ტყუილად დაგისჯია შენი თავი, ჩემო კარგო; მე იმ ღამეს არც გული შემწუხებია და არც არაერთი ნერვიულობა მწვევია. ხალხი აქ შეჩვეულია ამ მოვლენებს და დამშვიდებულათ იტანს და მე რაღა ამაღელვებდა? სარდაფში, რასაკვირველია, მაშინათვე ჩავედი და იქ დაეყავით, დაახლოებით, ორი საათი. სარდაფი კარგად არის მოწყობილი, თბილა, ყველას საჯდომი აქვს. ხალხი ბლომად იყრის თავს და არის გაბმული ყბედობა. შენ გულს ნუ შეიწუხებ. თუ ასეთი შემთხვევა კიდევ განმეორდა და ეს, რასაკვირველია, შესაძლებელი არის, სარდაფში უსათუოდ ჩაველ, ეს აუცილებლად საჭიროა. ამ შემთხვევაში დაზარება, ჯიუტობა ან ვითომდა ვაჟკაცობა უადგილოა და დიდი სისულელე იქნებოდა. მე შემაწუსა უფრო იმ შემთხვევამ, რომელიც თქვენ მანდა გქონიათ სწორედ იმავე ღამეს, რა ღამესაც აქ ბომბებს გვიშენდნენ. აღელვებული ვარ მთელი ჩემი არსებით ამ ყოვლად უმგებანო და ველური საცქიელთ მანდაური პოლიციისა. რომელი ყაჩაღები ჩვენ ეცხოვრობთ მანდ, რომ დილის შვიდ საათზე სახლი დაგვირბიეს?! მანდ რომ ყოფილიყავი, თქვენ მაინც არ შეგეშინდებოდათ. ჩემი გოგო, ვენაცვალე, მაშ ძალიან აღელდა და შეეშინდა, ან შენ რა მდგომარეობაში იქნებოდი? წარმოდგენილი მაქვს, — ჩემი ბრალია, დაგტოვეთ მარტოკანი და ყოველი მოულოდნელი უსიამოვნება მართო თქვენ უნდა გარდაგხდეთ. ძალიან ხშირად ვეკითხები ჩემ თავს, ღირს კია ჩემი აქ ყოფნა ამდენ გულისხეთქათ-მეთქი. იქ

თქვენ ხართ შეწუხებული და ჩემს უშუალო მოვლა-პატრონობას მოკლებული და აქ კიდევ მე.

ძალიან მენქარება, რომ ამ მდგომარეობას ბოლო მოეღოს, რაც შეიძლება მაღე. მით უმეტეს, რომ ძალიან აღტაცებული არა ვარ თვით საქმის მსვლელობით. შეიძლება ჩამოსვლამდე მივიღო კიდევ საბოლოო გარდაწყვეტილება ამ მდგომარეობის შეცვლის სასარგებლოთ, ან იქნებ სჯობდეს, ჯერ შენ მოგელაპარაკო და ეს საკითხი ერთად გადავჭრათ. თოლიას ჯანმრთელობის ასეთი გაუთავებელი და პერიოდული სისუსტე და სიკვამლე ძალიან მაწუხებს. ბავშვს ამის გამო თან ამდენი დროც ეკერება. უნდა ვეცადოთ და ამ ზაფხულზე პაერი და ცხოვრების პირობები როგორმე გამოვაცვლინოთ. შენ როგორ ხარ, ჩემო კარგო. მართო გულის მხრივ მეშინიან შენი და ამიტომ გთხოვ, რამდენადაც ეს შესაძლებელია, მოერიდო უსიამოვნებას და აღელვებას. გარდა ამისა, ექიმიც ნახე და მისი რჩევა-დარიგება შეასრულე. გივი როგორ არის? ყველაზე მაგარი და საღი ისაა თქვენ შორის. მთელი ეს დრო ცოტას მოიმხიარულებდა, რაკი გვერდით ჰყავს ისეთი მეგობარი, რომელთანაც ერთად დიდი ვაება და უბედურება აქვს გამოვლილი. მე კარგადა ვარ. ყოველ შემთხვევაში უკეთ ვარ, ვიდრე ეს უკანასკნელი თვეები. უკვე სამი კვირაა რაც ყოველდღე ვღებულობ $1/2$ ლიტრა ნამდვილ რძეს და 125 გრამ კარაქს ყოველ კვირა, როგორც რეჟიმის ზედმეტ უღუფას, რომელიც მომეცა ექიმის ჩარევით. ეს მაინც ცოტა რამეში მშველის. ასე რომ ჩემი გულისათვის, თქვენთვის რაც საჭიროა იმიდან ნურაფერს დაიკლებთ; ჯერ თქვენი მოთხოვნილება დაიკმაყოფილეთ და თუ ამის გარეშე დაგვრებათ რამე, ის გამომიგზავნეთ. ხორცი ცუდი არ იყო და კარგად გეახელი. სხვა რა მოგწერო. ამას წინად ერთ-ერთმა ქართულმა ლეგიონმა აქ მოაწყო სადამო საკუთარი ძალებით. იყო ქართული გუნდი ოცდაათი კაცისაგან შემდგარი. ამ გუნდს ლობტარობდა ახალგაზრდა კომპოზიტორი ნალბანდიშვილი, სიმპატიური ყმაწვილი, რომელმაც ერთ დანჯღრეულ როიალზე დაუკრა თავისი საკუთარი კომპოზიცია – „ეტიუდი და სალამური“. იცეკვებს „პისტური, აფხაზური ცეკვები და კინტაური“, მეტისმეტი ველური გაქანებით. ლეკურს არა უშავდა-რა. მიუხედავად საერთო ნაკლისა, მაინც გულს ყველაფერი ენათესავა და საჩუბოლოში ტკბილად გადავიხიზნე და სახლში დავბრუნდი ბევრი განცდებით.

იყავი კარგად ბევრს გაკოცებ შენი სპირიდონი.

მამი, შენ როგორ ხარ, ჩემო ნუგეშო? მივიღე შენი „ფრანგული“ წერილი. მეორეთ არ მაჭამო ეს სირცხვილი, მამა გენაცულოს.

შენ რასა იქმ, ჩემო გივი? იყავი ყოჩაღათ.

ბევრს გააკოცებ შენი ძია.

29.3.43.

ჩემო ძვირფასო სონუნი,

მოველოდი შენს წერილს, მაგრამ სჩანს ან მიტოს დროსედ არ გაუფრთხილებიხართ ანდა თქვენ დაგიგვიანებიათ რომ წერილი მისთვის დროზედ გადაგეცათ. ისე სიტყვიერად გადმომცა, რომ ჯანსუდ კარგად ყოფილხართ, მაგრამ რომ ამწინებზე გივი გყოლიათ უქეიფოთ, ალბათ, გაცივდა გაუფრთხილებლობით. მისთვის ძალიან საშიშია გაცივება, ფილტვების ანთებისა და პლევურიტის შემდეგ, რომელიც ჰქონდა ტყვეობაში. ჩემგან უთხარი, ამ მხრივ თავს გაუფრთხილდეს. გონიერი ყმაწვილია და დაგეხმაროს რომ არ დაგეიმძიმოს ის პასუხისმგებლობა, რომელიც ჩვენს თავზე ავიღეთ მისი მშობლების წინაშე. ამდენ განსაცდელს გადაარჩა მძეიდლობით და ეხლა კლამარში რომ ჩვენთან რამე მოუვიდეს გაუფრთხილებლობისა, რა მდგომარეობაში ჩავეარდებით წარმოგიდგენია? თქვენი ჯანმრთელობის ამბავი რომ უფრო დაწერილებით მოსულიყო ჩემამდე, სულ სხვა სიამოვნებას და სულის სიმშვიდეს ვიგრძნობდი. ოჯახის ამბები დაწერილებით, ეს სულ სხვა რამეა, ვიდრე en bloc გადმოცემული. აქაურ მართობაში ოჯახის სინამდვილის დეტალები წყლულის მალამოა, ენაიდან ოჯახის ატმოსფეროში გადაყვება ადამიანი და შინაურობაში გატრიალებს.

როგორაა თეოს სელულიტი; კიდევ იკეთებს თუ გაათავა მასაუის სეანსები. საერთოდ, ჯანზე როგორაა, ღონე მოუვიდა თუ კიდევ სისუსტეს გრძნობს. მუშაობის საქმე როგორ მისდის. შენ, ჩემო კარგო, შენ როგორ ხარ. შენი ფიზიკა საღია და ორგანიზმი მთელი; შენ თუ რამე გჭირია ეს არის გუნების სტაბილიზაცია; ცხოვრება იმ სულიერი გარდაწყვეტილებით, რომ ჩვენსას გავო-

ტანთ, მიუხედავად ცხოვრების მრავალი უსიამოვნო სიურპრიზებისა. როგორც პატარაობისას მიხაროდა ხოლმე აღდგომის მოახლოება, სწორედ იმ მდგომარეობაში ვარ ეხლაც. ორ კვირაში, დაახლოებით აპრილის 15-ს, ან მის არემარეში, თქვენთან ვიქნები და სულეირად დავისვენებ. დღეს გამოუშინარი ვარ. წუხელ ორ საათზე მოგვიხდა ლოგინიდან სარდაფში გადასვლა. ამ ოთხის დღის წინადაც, სარდაფში გახლდით, თერთმეტის ნახევარზე. თავდასხმის შედეგები, შედარებით 1 მარტის ამბებთან, უმნიშვნელოა. ჩვენ ყველანი კარგად ვართ. აქ მოხსენება მქონდა, ერთობის შესახებ. ერთი რამეა საინტერესო: ჩვენი ახლად შემატებული ახალგაზრდობა, საქართველოს გუშინდელი ნატეხი, საესეებით იზიარებს ამ წინადადებას. იგი ეროვნული ერთობის გრძნობის მატარებელია თავისთავად. მეორეს მხრით, ვაჩნაძემ და გაბაშვილმა¹⁷² ჩვეულებრივად გამაღამაზეს; ამითაც კმაყოფილი ვარ, იმიტომ რომ მათ თავიანთი სიტყვითა და საქციელთა დაახასიათეს თავიანთი პიროვნება აქაური საზოგადოების წინაშე და ყოველგან დიდი აღშფოთებაა. მე ჩემი „ოლიმპიური სიმშვიდიდან“ მაინც ვერ დამძრეს

გესიამოვნებოდა, რომ გენახა ქართული ლეგიონერები, რომლებიც აღგზნებით და რწმენით საქართველოს მომავალს ეტრფოდნენ და თავგანწირვის ჰიმნს გუნდრუკს უკმევდნენ. ყველანი მოითხოვდნენ ერთად ეროვნულ ფრინტს. შენ, ალბათ, იტყვი, რაღა კიდევ ახალი დაეიდარაბა აიტეხეო. რა გაეწყობა

დღეს ვიყავი აქაურ ყველაზედ უფრო გამოჩენილ სპეციალისტ პროფესორთან (ერთი თვეა რაც პაემანი გამოვითხოვე). ხვალ კიდევ უნდა მივიდუ, რომ სისხლის ხელახალი ანალიზი გამიკეთოს და სხვა დამატებითი გასინჯვით დაასრულოს ჩემი მდგომარეობის შესწავლა, რომ საბოლოოდ დიაგნოზი დასვა. ისე, საერთოდ, უკეთ ვარ; ბევრად უკეთ. ამას დასამშვიდებლათ კი არ გელაპარაკები, არამედ ობიექტიურ სინამდვილეს გადმოქცემ.

ბერს გაკოცვით ყველას.
შენი სპირიდონი

P.S. კარაქი, ყველი და შაქარი ძღვნად ჩამომიტანა მიტომ და ეს მეყოფა წამოსვლამდე.

ჩემო ძვირფასო სონუნო,

გუშინ, აქ არჩილ ჯორჯაძის მოგონების დღე გაუმართავთ. მე ვერ დავესწარი, დაღლილი ვიყავი და ვარსიე სახლში დარჩენა. ზურაბის¹⁷⁵ კოხტა მოგონება (დაწერილი) მიხაკოს¹⁷⁴ წაუკითხავს და მერე თავის მხრიდან პირადი მოგონებაც მოუხსენებია. მომსსენებლად ორი სხეაც ყოფილა – ორივე ფედერალისტი – თუ ყოფილი, ა. პაპაია¹⁷⁵ და მ. ტულუში.¹⁷⁶ ყველაფერს უინციდენტოდ და კარგად ჩაუვლია. ჩემთან იყო მიშა¹⁷⁷ და მერე ვალია, გოგი ნოზაძე და საშა ცომაიაც ერთად მოვიდნენ. მიშამ თავისი ინფორმაცია მომცა, დღეს სხევებს მოვისმენ და ხეალ კომიტეტს ვინახულებ. მიხაკოს გადადგომ-გადმოდგომის ამბავი ასეთია, როგორც მითხრეს: მიხაკოს მართლაც შეუტანია გადადგომის ქაღალდი ოსტ-მინისტერიუმში, ბ-ნ მენდესოვის მიურთმევეია, მაგრამ ათი დღის შემდეგ მისულა, გადადგმული ნაბიჯი შეცდომათ გამოუცხადებია და ქაღალდი გაუქმებულად ჩაუთვლია. ალბათ, მაგ საცოდავ კაცს მერე ძალა დაატანეს თავისიანებმა და ნამუსი შეარცხვენიეს.

მეტი რაღა მოგწერო ჩემო კარგო; ვერა ხედავ, როგორი ენაწყლიანობა გამოვიჩინე. სარამერუმო მასალა ადამიანს ყოველთვის მოექბნება და თუ ეს წამკითხველს ასიაშოვნებს, არ ვიცი, რად უნდა დაიხაროს და არ გაიმეტოს დამწერმა? ჩემი და შენი თავი მყავს სახეში ამჟამად. იყავი კარგად და ყოჩაღათ.

ბევრს გაკოცებ შენი სპირიდონი.

P.S. ჩამოსვლა მომილოცეს. . ღამის ორ საათზე განგაში იყო. ორ წუთში ჩაცმული ვიყავი. ძალიან შორს ისმოდა გუგუნი. სამზე გათაედა და ხელახლა დაეწეჭი, მაგრამ ძილი გამიტყდა თან ველარ დავიძინე.

5.7.43.

ჩემო ძვირფასო სონუნო,

აქაური ქართული ამბები, მაინცდა მაინც არაფერი არის საინტერესო; ახალი არაფერია. ჯერ იქაც რომ ვიყავი, მაშინაც განელეხული მქონდა ხალისი აქ ჩამოსვლისა და რაც აქა ვარ,

კიდევ უფრო გამინეღდა სურვილი აქ დარჩენისა. ასე რომ 'შესაბლათა, როგორც იქ გეუბნებოდი, თავი სრულიად გავითავისუფლო, მაგრამ ჯერჯერობით, ამაზე ნურსად ნურაფერს იტყვი, რადგან ჯერ კიდევ შესაძლებელია, რომ მოხდეს ისეთი მოულოდნელი ცვლილება, რომელმაც შეიძლება გადაწყვეტილება გადაამასინჯინოს.

აქ ამინდები ცუდი გვაქვს; შენ წარმოიდგინე ხანდახან მცირე კიდევაც და თავსა ვტუქსავ, რომ თბილი არაფერი წამოვიღე. ფეფაიკა, ანუ თბილი ჟილეტი არ მაწყენდა რომ მქონდეს. რა გააკეთეთ სააგარაკოთ გასვლის შესახებ? გენაცვა, ჩემო სონიკო, ეს საკითხი არ მიაფუქნქოთ; უსათუოდ უნდა გახვიდეთ, ისე როგორც ამას გწყერდი

სხვა რაღა მოგწერო, გარდა იმისა, რომ დიასახლისმა დროებით უარი მითხრა სადილ-ვახშამის მოცემაზე; ვერაფერს ეშოულობ და არ შემოძლიანო. მაძლევს მხოლოდ დილის საუზმეს და მერე ფაფას მიკეთებს. რაც აქა ვარ, ფაფას ყოველ დღე გვახლები, ერთი შემთხვევა არ გამიშვია.

თუ მოახერხო, ერთი ყველი გამომიგზავნე, ისეთი როგორიც მე წამოვიღე. მოდი თოლიას უთხარი, ერთი თავისებური გაღვთიურებული წერილი მოსწეროს მამიკოს, რომელიც მარტო და ობლად არის. ნუ იზარმაცვებს.

იყავი კარგად, ბევრს გააკოცებ მარად შენი სპირიდონი. თოლია დამიკოცნე და გივიც.

ბერლინი, 9.7.43.

კიდევ ბევრი სიყვარული, გრძნობა და

მოწიწება ჩემს ძვირფას სონუნის,

მალე სამი კვირა იქნება, რაც კლამარი დავტოვე; ნეტავი როგორა ხარ, ან რას აკეთებ, ან ახალგაზრდები როგორა გყავს. თუ ჯანზედ კარგადა ხართ, ეს მინდა ვიცოდე, თორემ ცხოვრების წესი რომ ბევრად არ შეგეცვლებოდათ, ამაში დარწმუნებული ვარ. ერთი კია, თუ სააგარაკო გასვლა მოგიხერხდათ, მაშინ მართლაც შესაძლებელი იქნება შენი საქმიანობის ახალ შინაარსზე გამობაასება და ეს ჩემთვის მეტად სასიხარულო ამბავი იქნება. ყოველ შემთხვევაში იმ იმედით ვარ, რომ აგარაკს მოსძებნით და გახვალთ. მე კარგად ვარ. საქმე ბევრი არაფერი მაქვს და რაც

არის, არც ისაა მაინცდამაინც მომხიბლავი. ცოტახანი კიდევ დაერჩები ამ პირობებში და მერე საბოლოოდ თავს დავედწე. ჩამოსვლით, ვერ ჩამოვდივარ ისე, როგორც ეს განზრახული მქონდა აქეთ რომ მოვდიოდი. უფრო შემთხვევითანდება მიუხედავად უსაქმურობისა, რაზედაც ზემოთ გწერ, მაგრამ ამ თვის დამღვეს კი უსათუოდ მანდ ვიქნები. მინდა რომ თქვენ ამ დროისათვის მაინც აგარაკზე იყოთ, რომ პირდაპირ იქ გეწვიოთ.

ამ რამდენიმე დღის წინად საუბარი მქონდა ერთ ტყვესთან, რომელიც ზუგდიდიდან არის, კატოს¹⁷⁸ ნამოწაფარი და თვითონ საშუალო სკოლის მასწავლებელი, უმაღლესი სპეციალური განათლებით. ბოლშევიკების შემოსევის დროს 15-16 წლისა ყოფილა. ეტყობა ჩვენი დროის საფუძვლები აზრებში, განწყობილებაში და საერთო მიმართულებაში. დღეს 37 წლის კაცია. ამ ასაკის ქართველობა, როგორც სჩანს, საერთოდ, სანდო ეროვნული ელემენტია და თუ რამე გვეღირსა, მაგათზე შეიძლება დაყრდნობა მომავალი აღმშენებლობითი მუშაობის დროს. ძალიან დადებითი, დინჯი და დაფიქრებული ადამიანია. მისმა საუბარმა მომცა სრული და დეტალებში მკაფიოდ გამოთქმული სურათი ჩვენი სინამდვილისა; ავიცა და კარგიც მიუდგომლად ამიწერა და გამაცნო. იქაური ვითარება ერთბაშად ნათელი შეიქმნა ჩემთვის.

კატო უნახავს სწორედ წამოსვლის დღეს, სამხედრო ჩანთა აკიდებული სადგურზე რომ მიდიოდა. კატო, თურმე, კარგად იყო; დასრულებულა, მისი გადმოცემით, თურმე მასწავლებლობს პედაგოგურად. იოსები გადაუსახლებიათ დიდხანია, მასთან ბევრი სხვაიც, მაგალითად სოკრათი კეშელაევა, ანდრო დგებუაძე (ექიმი) თავის ცოლით და სხვები. არც ერთისაგან მას შემდეგ არაერთარი ცნობა არ მოსულა, გარდა დგებუაძის ცოლისა.

თვითონ ზუგდიდი თურმე გამშვენებულიც არის და გადიდებულიც. მოსახლეობა ძალიან გაზრდილია, მაგრამ ჩემი ძველი ნაცნობებიდან ბევრი არავინ დარჩენილა; თუმცა ამ ყმაწვილსა და მისი ხნის იქაურ ახალგაზრდობას ხსოვნით კარგად ვახსოვარ და როგორც ეს მიღებულია, თურმე დღესაც ჩემი იმედი აქეთ! ამბობდნენ თურმე ამ წრეში, რომ ჰიტლერთან აქვს კავშირი და თუ რამეა შესაძლებელი, ყველაფერს გააკეთებსო. საწყალი ხალხი! იმედით სცხოვრობს, მაგრამ ამ იმედის განხორციელებას პირი რომ არ უჩანს! გერმანია-რუსეთის ომის გამოცხადებას ხალხში დიდი აღფრთოვანება გამოუწვევია, აღფრთოვანება ჩუმი და თავშეკავებული, მაგრამ მაინც აღფრთოვანება! ვინაიდან ხალხი, ამ ახალგაზრდის გადმოცემით და ობიექტიური მიზეზების დასახელებით, საერთოდ წინააღმდეგია საბჭოთა ხელისუფლებისა. ეს

უკმაყოფილება უმთავრესად თურმე მეურნეობის ხასიათით და მუშაობის წესით არის გამოწვეული.

ხალხი თურმე გაბმულად მუშაობს, როგორც კაცი ისე ქალი, როგორც საფხულ, ისე ზამთარ. არის შემთხვევები, რომ კვირა დღეებიც ამუშავენ. ხალხი დაბმულია და ვაღდებულის იმუშაოს; არაუის შეუძლიან გამოაკლდეს და სამუშაოზე წასვლა სხვა დროისთვის გადასდოს. ვერ წახვალ შენის სურვილით და რომ ითხოვო, ნებას არ დაგრთავენ რომ დაესწრო მეგობრის ან შორეული ნათესავის ან ჳირს, ან ლხინს, თუ ეს მეგობარი მაგალითად შორს ცხოვრობს და სამუშაო დღის გაცდენას მოითხოვს! ასეთი ინტენსიური მუშაობის წყალობით, მეურნეობა ძალიან დაწინაურდა თურმე და ძველ კულტურას ბევრი ახალიც მიემატა, მაგრამ მაგარი ისაა, რომ ნამუშევრიდან თვით დამმუშავებელს ძალიან ცოტა რჩება, ბევრ შემთხვევაში მეოთხედიც არა! დანარჩენი სამი მეოთხედი მიდის ნაწილი სახელმწიფოს სასარგებლოდ და ნაწილი კოლხოზების ბიუროკრატიის სარჩენად! რომ ხალხს რჩებოდეს მთელი მისი შრომის ნაყოფი, დღეს ის მართლაც შეძლებული და ეკონომიურად ძალიან ღონიერი იქნებოდაო და ხალხი სწორედ ამ მდგომარეობით არის უკმაყოფილო და შემთხვევას ხელიდან არ გაუშვებს, რომ ეს უკმაყოფილება არ გამოამჟღავნოს; ეს გაომჟღავნება არის სხვადასხვანაირი, მაგრამ მას შემდეგ რაც ახლილ პროტესტებს ბევრი ხალხი ემსხვერპლა და ცხარე პროტესტანტი დაუსჯელი არა რჩებოდა, ეს უკმაყოფილება თავშეკავებულია და შინაგანად დამწყვდეულ ხასიათს ღებულობს –

მეორეს მხრით, ხალხის ასეთი მეტისმეტი შებოროკვა, ცვლის თანდათან ზნეს, ჩვეულებას და ცხოვრების წესს. ძველი ხალხის, სტუმრობის და სტუმრის კულტი, ერთმანეთში – მეზობლობაში გადასვლ-გადმოსვლა და მხიარულება თურმე თანდათან კლებულობს და ჰქრება. ეს იყო ქართული ხასიათის ერთ-ერთი მომხიბლავი სახე და ეს სახე დღეს ბოლშევიზმს ეწირება

სხვათა შორის ეს ის ყმაწვილია, რომელმაც მე წერილი მომწერა და რომლის შესახებ შენ ბევრჯელ შემახსენე, რომ რამე გამეკეთებინა

ამ წუთში ხალხს ეელი და ამ წერილსაც აქ დავუსვამ წერტილს. აბა იყავი კარგად, ჩემო ძვირფასო სონუნი. ბევრს გააკოცებ.

თოლია რას შერება, ბევრი კოცნა ჩემგან. გივიც არ დამივიწყო. კიდევ გთხოვ, უბრალო უსიამოვნებისათვის თავს ნუ აიღულებ. დამშვიდებულად შეხედე ადამიანთა სისუსტეს. მაშ კარგად და მალე ნახვამდის.

შენი სპირიდონი

მარტის 3-ს. 1943წ.

ჩემო ძვირფასო და საყვარელო, ჩემო სპირიდონ,

გავიგე, ბერლინი დაუბომბიათ, გავიგე ისიც, რომ ყველანი კარგად და უვნებლად ხართ. მადლობა ღმერთს და განგებას. ღმერთმა ყოველთვის უვნებელი გქმნას, მაგრამ ეშიშობ, შენდა უნებურად გული რომ არ გაგიხდა ცუდათ. მე მხოლოდ ეგ მაფიქრებს. შენ გენაცვალე, სპირიდონ, ძალიანა გთხოვ თავს მოუარე, ალერტების დროს ოთახში არ დარჩე, უსათუოდ სარდაფში ჩადი. ალბად ყველა სახლს მანდ თავის თავშესაფარი აქვს და კარგადაც ექნებათ მოწყობილი. უცნაურია, რომ სწორედ იმ ღამეს სიზმარში ბერლინში ვიყავი და წულუკიძის ცოლი მიმასპინძლდებოდა, სტუმართა შორის შენ არ მოხსნადი, ვინ იცის, იქნება არ იყავი იმ ღამეს კარგად და ექიმის მოსვლა გახდა აუცილებელი. რას არა ეფიქრობ, ვინ იცის, ეს სწორედ ის ღამე იყო, როდესაც მე და თეომაც დიდი შიში გამოვიარეთ. ღამის თორმეტი საათი იყო, ჩვენ რასაკვირველია გეეძინა, გამოგეადღეობა ტელეფონმა, აღმოჩნდა ჩვენი გიეი, რომელიც გვატყობინებდა, რომ ვერ მოვიდოდა პარიზიდან და რომ ლეოსთან რჩებოდა, ჩვენ კი ჩვენი დაგვემართა. თუო გახდა ცუდათ, თუმცა მე არაფერი მითხრა, მთელი ღამე არ ეძინა, ისე გაუხდა თურმე გული. დილის შვიდ საათზედ კი პოლიცია მოგვადგა. კარები არ გაეუღე, ვიდრე ნიშნები არ მაჩვენეს. ორნი იყვნენ, მოვიდნენ, ჩემი საბუთები მომთხოვეს და შემდეგ იკითხეს გიეი. ჩვენ ეუთხარით, რომ ამხანაგთან ოტელში იყო. მოინდომეს მისი ოთახის ნახვა. მისი საწოლისა, შემდეგ მთელი სახლის. მე იმდენად ვიყავ ალელეებული და შეშინებული, რომ გარეგნულად აღარავითარ რეაქციას არ ვიძლეოდი. სამაგიეროდ თუო ეჩხუბებოდათ, რა დროს მოსვლა არისო. გვითხრეს, მოვა თუ არა განგაში გამოცხადდებო. დილითვე დაურეკეთ ლეოს ტელეფონით და ეთხოვეთ საჩქაროდ მოსულიყვნენ. წავიდნენ კომისარიატში, იქ ბოდიში მოეხადნათ, ჩვენ არ ვიცოდით, რომ ის ქართველი იყო და ბოდიშს ვიხდით, შეგაწუხეთო. ფრანგებს ხომ იწვევენ და ეს ვითომ ფრანგი ეგონათ. უნდა კი გითხრა, ეს მე ძალიან მაკვირვებს, რადგან ამის ყველა ქაღალდები ხელთა აქვთ და უიმისოდაც იცოდნენ, რომ ეს ფრანგი არ არის, გარდა ამისა, შემოვიდნენ თუ არა, მაშინათვე ესა სთქვეს, ფრანგი არ არისო, აბა? მაშასადამე აქ მოსვლის მიზეზი სხვა რამ უნდა ყოფილიყო, ამის შესახებ შეხვედრისას, ხომ იცი მე კარგი გამომძიებელი ვარ არა? რა ვიცი, ერთხელ მითხარი, რომ ამ როლში კარგი ვიქნებოდი.

ამ ცოტახანში ცოტა საჭმელს მოგაწვდი, მინდა ვცადო
ფოსტით, თუ დროზედ მოვიდა, მაშინ სისტემატიურად მოგაწვდი
რასმე! ... გივი კარგი მფარველი გეყავს. მართლაც რის შიში უნდა
მქონდეს, როდესაც ასეთი ვაჟკაცი სახლში მეგულება. ჩვენი დარ-
დი ნუ გექნება, სამშვიდობოს გავედით, თეო ეხლა ბევრად უკეთ
არის, ვიდრე ამ ხნის განმავლობაში. კარგადა სწამლობს ვენშო-
ნი. ამჟამათ მუშაობს და მიხარია, რადგან კარგა ხანია აღარ
მუშაობდა. ბევრს, ბევრს გაკოცებთ სამივენი. იყავი კარგად.
შენი სონა

P.S. ის ხორცი, რომელიც გამოგიგზავნე ცუდი სომ არ იყო.
მინდა ყველი გიშოვნო და კარაქი, ბისკოტს თეოსთვისაც ძნელად
ეშოულობ.

ფრაგმენტი წერილიდან

27.11.42.

გაიგებდი ბაზურკას¹⁹ დაღუპვას. აფსუსი არ არის
ასეთი ვაჟკაცი სხვა ქვეყნის მომავალს შეეწიროს და თავის
ქვეყნისათვის ვერაფერი შესძლოს.

იხოცება ეს ამოდენა ახალგაზრდობა, ამოდენა ქართველო-
ბა და სულ სხვადასხვა იდეალებისათვის, ისე დაგვსაჯა განგუ-
ბამ და ისე დაგვაბნია ეს ერთი მუჭა ხალხი, რომ ჩვენი შეკა-
შირება და ხელიხელს ჩაბმა ჩვენი სამშობლოს კეთილდღეობი-
სათვის, ფუჭ ოცნებად გარდაიქცა.

გავიგე, რომ მანდაური ქართველობა ზავს მისცემია, აღ-
ბად იმიტომ, რომ ამჟამად გასაყოფი არაფერია, მოვესწრებით
წრიალს, როდესაც თბილისის კარებს შეაღებენ, მაშინა ნახე ხმ-
ლების ტრიალი და ერთმანეთის თავპირის კაწვრა. აპირებთ თურმე
ქართული ეკლესიის გახსნას, ამის გამო ბ-ნ კემულარიას წერ-
ილი მიუწერია პ. მოსულიშვილისათვის, სთხოვს ბერლინში ჩას-
ვლას საეკლესიო გუნდის მოსაგვარებლად და საერთოდ კონ-
ცერტების მოსაწყობად. ძალიანა გთხოვს ბ-ნი პავლე პირადათ
შენ, მოუხერხოთ აქედან წამოსვლა მხოლოდ მარტო კონცერტ-
ბის მოსაწყობად კი არა, არამედ მანდ რაიმე სამუშაო, შესაფერი-
სი რასაკვირველია, უშოვნოთ, შენ იცი რომ ენერგია ბევრი აქვს,
მშრომელი და ამასთან განათლებულიც არის, ასე რომ უსარგუ-
ბლოდ არ იქნება ამისი მანდ ყოფნა. თუ შეგიძლიან, იმედია
დაეხმარები და თავის დროზედ ვიზასა და ფულს მოაწვდით.
შენი სონა

კლამარი, ამა 1947 წლის აპრილის 26-ს.

ბატონო თავმჯდომარეე და ძვირფასო მეგობარო,
 ვწუხვარ, რომ თქვენ მიერ მოწვეულ დღევანდელ კრებას
 ვერ ეესწრები. ამის მიზეზია, როგორც მოგეხსენებათ, ამჟამად
 ჩემი ჯანმრთელობის ცუდი მდგომარეობა, მაგრამ აზრით თქვენ-
 თან ვარ და მინდა ეს ჩემი აზრი შორიდან მაინც გაგიზიაროთ.
 მე გავეცანი თქვენს განცხადებას, ასოციაციის აღდგენის
 გარშემო მომხდარ ამბებს რომ ეხება.

როგორც ერთ-ერთი წევრი იმ პატარა ქართული ოჯახისა
 საფრანგეთში, რომელსაც თქვენ მამასახლისობთ, მე გამოვსთქ-
 ვამ დიდ მწუხარებას იმის გამო, რომ ასოციაციის კელავ ამო-
 ქმედების წესიერად წამოწყებული საქმე შუა გზიდან ურიგობა-
 ში გადასულა და სულ ბოლომდე უწესოების დოღივით უვლი!

იმისათვის რომ ასოციაციას ახალი მეთაურობა მისცემოდა,
 რად იყო საჭირო ან წესდების გადაღახვა, ან წლობით დამკეო-
 დრებული ტრადიციის უპატივცემლობა, ან თავმჯდომარის უფლების
 გადათელვა და ბოლოს ადამიანის პიროვნების – ამ შემთხვევა-
 ში მსცოვანი და საზოგადოების წინაშე მრავალნაირად დამსახ-
 ურებული მოღვაწის შეურაცყოფა და განუკითხვად მისი გაშვე-
 ბის წყურვილი?

მთელი ეს უწესო ხერხი გარდა იმისა, რომ მის საშუალებით
 მიღწეულ შედეგს მიუღებლად პხდის როგორც უკანონოს, იგი
 აშუოთებს და აღელვებს ყოველ მიუდგომელსა და სამართლიანო-
 ბის მგრძნობელ სინდისს, – იგივე რომ სხეანაირად ითქვას, იგი
 სთესს ჩვენს შინაურობაში ახალ გაღიზიანებას და არეუდარე-
 ვას, თითქოს საეალალოდ ის არ კმაროდეს, რაც უკვე არსებობს!

როცა ძალადობასა და უფლებას შორის დავა ჩამოვარდება,
 თავისუფალმა პიროვნებამ პირველის წინააღმდეგ უნდა მეორე
 დაიცვას, თორემ უამისოდ ადამიანის სიცოცხლეს ფასი და გამ-
 ართლება ეკარგება. ამიტომ მე საესებით ვიზიარებ თქვენს მხნე
 პროტესტს მომხდარი უკანონო საქციელის წინააღმდეგ.

ამ შექმნილს პირობებში, ისევ თქვენ რჩებით ჩვენი ასოცი-
 აციის მართებულ თავმჯდომარედ. გამოიყენეთ, ბ-ნო ვახტანგ, ეს
 მდგომარეობა იმისათვის, რომ მოხდეს, რაც შეიძლება მოკლე
 ხანში, გამგეობის წესიერი არჩევნები და ასოციაციამ დაიწყოს
 თავისი ნორმალური არსებობა.

ღრმა პატივისცემით თქვენი სპ. კელია

კლამარი, 7.4.46.

ძმარ რეზო,

ეს სამი დღეა, რაც ჩემი ტელეფონი არ მუშაობს და სათქმელს კალმით გადმოგცემ.

ეწუხეარ, რომ შაბათს კლამარში მოსეღა ვერ მოგიხერხდა (ვაი ჩვენს უმწეობას, ვინ იცის იქნებ ეს გზის ფულის ამბავიც იყო!).

თუ შესძლებ, ამოდი ჩვენსა პარასკევს, ხეაღზეით, ასე 5-6 საათისათვის (მე მუშაობას 6 საათზე ვათავებ), თანაც მოვითათბიროთ და თანაც მცირედ „მოვისერობოთ“.

ოყავი კარგად. ჩვენგან გულითადი მოკითხვა ქ-ნ ლიზას.

სპ. კედია

22-VI-48 წ.

ძვირფასო ქალბატონო სოფიო და თეო!

რა მოგწეროთ, რა ვსთქვა და რა გითხრათ ამ უსაზღვრო და უძირო მწუხარებაში? რითი ან როგორ განუგეშოთ ასეთი მეუღლისა და მამის დამკარგავი?

ჩემი დაკოდილი გულისა და შეძრწუნებული სულის რეაქციის ქაღალდზე დატანა არ ძალმიძს.

ორი კვირაა გავიგე ეს საშინელი ამბავი და მთელი ეს დღეები ვებრძვი ჩემს თავს, ჩემს გულს, რომელიც ვერ ურიგდება, უარს ამბობს, დაიჯეროს რომ ღმერთმა ასე მრისხანედ დაგესაჯა.

რატომ, რა დაუშავეთ განგებას, რომ ასე უდროოდ ხელიდან გეტაცებს ისეთ ადამიანს, რომლის სიცოცხლე მთელ ქართველ ხალხს სჭირდებოდა?

ქალბატონო სოფიო, ჩემო ძვირფასო და საბრალო ქალბატონო, თქვენ ისეთი მეგობარი და მეუღლე დაჰკარგეთ, რომ ნუგეშისცემა შეუძლებელია!

თუ ამას ოდნავ მაინც შეუძლია შემსუბუქება თქვენი ღრმა მწუხარებისა, შემიძლია გულწრფელად გარწმუნოთ, რომ ჩვენი საყვარელი ბატონი სპირიდონის ასე მოულოდნელად დაკარგვით თქვენთან ერთად მეცა ვარ უაღრესად დამწუხრებული და გულშოკებული.

ბ-ნი სპირიდონი არ იყო კერძო კაცი, რომლის დაკარგვა მხოლოდ მის ოჯახსა და ნათესავებს ეხება. ბ-ნი სპირიდონი ჩვენ ყველას გვეკუთვნოდა, ის იყო ჩვენი მასწავლებელი, ქართული პატრიოტიზმის სულიერი მეთაური და მედროშე! მისი დაკარგვა ქართული ნაციონალიზმის უმეთაუროდ დარჩენა! ეს გლოვის დღეა ყველა შეგნებული ქართველისათვის!

მე-19 საუკუნის დასაწყისში რუსეთმა საქართველო ვერაგულად დაატყვევა და სამარეში ჩააწვინა. იწყება თავგანწირული ბრძოლა ეროვნული თავისუფლების აღსადგენად და ეს ბრძოლა საუკუნე ნახევარია რომ გრძელდება. ამ ბრძოლას ბევრი ბრწყინვალე მეთაური ჰყოლია: ბატონიშვილები და ხალხიდან გამოჩნდი ბელადები, სასულიერო პირები და მხედრები, მაგრამ ილია ჭავჭავაძე ყველაზე ბუმბერაზად მოსჩანს. ამ საკვირველმა ადამიანმა საქართველოს ნახევარი საუკუნე ისე უპატრონა, როგორც

მოსიყვარულე მშობელი შეიღსაჲ კპატრონობს. მისი ტრადიკულად დაღუპვის შემდეგ ქვეყანა უმეთაუროდ, უჭირისუფლოდ დარჩა. ეს შექმლო ილიას დიდი მემკვიდრეობის მიღება, მისი საქმისა და პოლიტიკური გეზის გაგრძელება? ამას სჭირდებოდა დიდი კაცი და იმხანად ასეთი არავინ აღმოჩნდა. უფრო გვიან, თითქოს ათი წლის შემდეგ ასპარეზზე გამოდის ევროპაში განათლება მიღებული, ბუნებრივი ჭკუითა და ნიჭით უაღრესად დაჯილდოებული ახალგაზრდა ადამიანი, რომელიც საქართველოს მხურვალე საყვარულითა და ეროვნული ინტერესების სწორი გაგებით აღგზნებული აღიმადლებს ხმას და ეს ძლიერი, მტკიარე და ხავერდით მოაღერსე ხმა ქართველ ხალხს გულის სიღრმემდე ჩასწვდება. ეროვნულ ბანაკს ახალი მეთაური მოველინა! მან გააცოცხლა ილიას იდეური მემკვიდრეობა და ქართულ სხეულში მოდერნულ-ევროპული სული შთაბერა.

სპირიდონ კედია საქართველოს ცხოვრებაში ახალი სიტყვა, ახალი საქმე და ახალი ფორმაა! ქართველი ერის წარსულის მადიდებელი და მომავლისაკენ იმედით შემოქურე, არაჩვეულებრივი ორატორული ნიჭისა და პოლიტიკური ანალიზის უნარის წყალობით ის სულ მოკლე დროში – 1915-დან 1921 წლამდე – ჩვენს პოლიტიკურ ცხოვრებას ისეთ ღრმა კვალს დაამჩნევს, რომ მომავალში მისი სახელი ცოცხალი დარჩება, ვიდრე იარსებებს თვით ეროვნული პოლიტიკა.

მე არ ვიცი, ჩვენი უმწიკობის გამო, ემიგრაციაში შევძლებთ თუ არა მას შესაფერისი ძეგლი დაუდგათ, მაგრამ მე ვიცი, რომ ყოველი პატრიოტი ქართველის გულში მან უკვე დაიდგა ხელთუქმნელი და მარადიული ძეგლი, რომელსაც დროთა მსვლელობა და პოლიტიკური ცვალებადობა ვეღარაფერს დააკლებს. ბ-ნი სპირიდონის უმწიკლო პატიოსნება, ჩვენი ქვეყნისადმი მისი უანგარო და განუსაზღვრელი სიყვარული, საქართველოს სახელმწიფოებრივობასა და ეროვნული თავისუფლებისადმი თავგანწირვამდე მისული ერთგულება, სამუდამოდ დარჩება მისაბამ მაგალითად.

თქვენთან ერთად ვგლოვობ ამ იშვიათ პიროვნებას და მებრალეება უმეთაუროდ დარჩენილი ეროვნულად მოაზროვნე ქართველობა: ღრმა ერუდიციითა და ქვეყნის სიყვარულით გაბრწყინებული დიდი ჭკუა, დიდი ნიჭი – ასეთი ადამიანები საქართველოს ცაზე ხშირად არ ანათებენ. ვინდა მოუვლის ჩვენს დანგრეულ ეროვნულ ოჯახს, ვინდა უმეთაურებს ეროვნულ იდეას?

ვინ მოგივლით და რა უნდა პქნათ თქვენ და თეომ? ეს კითხვები გულს მიკლავს და პასუხი ვერ მიპოვია. უფრო გვიან, როცა უკეთ შევიძლება ჩემი აზრების ობიექტიურად დალაგებას,

ჩემს მოვალეობად ვრაცხ, ბ-ნი სპირიდონის ეროვნულ მოღვაწეობას საგანგებო ნარკვევი უძღვნა. ეს იქნება ჩემი ძვირფასი მასწავლებლისა და საყვარელი უფროსი მეგობრის ხსოვნისადმი ერთგულების თავდები. თქვენთან ერთად დაესტირი ჩვენს საყვარელ ბ-ნ სპირიდონს და მომავალშიც ურყევად ვატარებ მის პატივისცემასა და ღრმა სიყვარულს.

უმორჩილესად გთხოვთ, მიიღოთ ელზასაგანაც გულწრფელი თანაგრძნობისა და დიდი მწუხარების გრძნობები.

მარად პატივისცემით თქვენი საშა ცომაია.

მასალები საქართველოს ეროვნულ- დემოკრატიული პარტიის ისტორიისათვის ემიგრაციაში

ელკ-ს შუამდგომლობური დოკუმენტები შემდგენილი
საირიფონ კედისა მიერ

საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის
სამეგრაციო წესდება

საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ემიგრაცია შესდგება უცხოეთში დაბინავებული პარტიული წევრებისაგან.

წევრები ორ საფეხურად განიყოფებიან:

ა) არიან პარტიის ადგილობრივი ორგანიზაციის წევრები და

ბ) არიან პარტიული ემიგრაციის წევრები.

I

წევრობა

ადგილობრივი სამეგრაციო ორგანიზაციისა:

ა) პარტიის ადგილობრივი ორგანიზაციის წევრად გახდომა შეუძლიან ყოველ ქართველ ემიგრანტს, სქესისა და სარწმუნოების განურჩევლად, თუ სრულწლოვანია, თუ პარტიის მოძღვრებას იზიარებს და საქართველოს მამულიშვილობა არ დაუკარგავს.

ამისათვის მსურველს შესაფერი განცხადება შემოაქვს ადგილობრივს ორგანიზაციაში. განცხადებაში მოყვანილია მისი გარდაწყვეტილების მოტივები და დასახელებულია ორი პარტიული წევრი, როგორც მისი წარმადგენელი.

წევრის მოვალეობა

წევრი ვალდებულია შეასრულოს ყველა ადგილობრივი ორგანიზაციისა და მთავარი კომიტეტის დადგენილება.

ადგილობრივი ორგანიზაცია კანონმდებლობს მხოლოდ ადგილობრივი საჭიროების ფარგალში და არასდროს იგი მთავარ კომიტეტთან კომპეტენციის სფეროში არ შეიჭრება.

შემოსულ განცხადებას ადგილობრივი ორგანიზაცია ორ თვეში პასუხს გასცემს. თუ მთხოვნელი სასურველი პიროვნებაა, მას ორგანიზაცია თავის წრეში შემოიყვანს, პირველად როგორც სტაჟიორს. ამ წოდებაში იგი რჩება ექვსი თვე. ამ ვადის გასვლის შემდეგ, თუ მთხოვნელის სასურველობაზე ორგანიზაციას აზრი არ შეუცვლია, იგი მას თავის წევრად ღებულობს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სტაჟიორი განუსაზღვრელად ჰქარგავს ორგანიზაციაში დარჩენის უფლებას.

თუ პარტიული ორგანიზაცია ადგილობრივ არ არსებობს, წევრობის მაძიებელი მახლობელ ორგანიზაციას მიმართავს.

ადგილობრივ ორგანიზაციას უფლება აქვს, ზოგიერთ შემთხვევაში, როდესაც მთხოვნელის წარსული და აწმყო თავისთავად საკმაოდ ჩინებულია, იგი სრულიად გაანთავისუფლოს სასტაჟო პერიოდისაგან და პირდაპირ წევრად აიყვანოს.

პარტიული ემიგრაცია პასუხს არ აგებს ადგილობრივი საემიგრაციო ორგანიზაციის რაიმე თვითნებური მოქმედებისათვის.

ბ) წევრობა პარტიული ემიგრაციისა:

პარტიული ემიგრაციის წევრად ex officio ითვლება ყოველი სამშობლოდან აყრილი და უცხოეთში გადმოხიზნული პარტიული წევრი, თუ მას მტერთან, თავის საკუთარი ნებით, არასდროს არავეითარი ურთიერთობა არ დაუჭერია.

ჩამოსულმა წევრმა თავისი ვინაობა უნდა ადგილობრივ ორგანიზაციას განუცხადოს და მას ამის დამამტკიცებელი საბუთიც წარუდგინოს.

პარტიული ემიგრაციის წევრად შეიძლება გახდეს აგრეთვე ის, ვინც ორგანიზაციაში პირველად ემიგრანტობის დროს ჩაწერილა და მის წევრად სულ ცოტა, ექვსი თვე მაინც დაუყვია.

ამისათვის, პარტიული ემიგრაციის წევრობის მსურველმა უნდა პარტ. ემიგრაციის მთავარ კომიტეტში წარადგინოს შესაფერი განცხადება და მისი ვინაობის დამადასტურებელი ადგილობრივი ორგანიზაციის მოწმობა.

პარტიული ემიგრაციის მთავარ კომიტეტს უფლება აქვს, ზოგიერთ შემთხვევაში, როდესაც მთხოვნელის პიროვნება ამის უდავო საფუძველს იძლევა, იგი პირდაპირ პარტიული ემიგრაციის წევრად მიიღოს.

მთხოვნელის მიღება ამა თუ იმ ხარისხის წევრად ხდება მთავარი და ადგილობრივი კომიტეტის დადგენილებით. მისი დამტკიცება პარტიული ემიგრაციის წევრად კონფერენციის საქმეა.

წევრობიდან გარიცხვა

ა) წევრის ადგილობრივი ორგანიზაციიდან გარიცხვა ხდება ამავე ორგანიზაციის დადგენილებით, ხმათა ერთი მესამედის უმრავლესობით.

გარიცხვის დადგენილებამდე ადგილობრივი ორგანიზაცია და სხვა დაინტერესებული ორგანოები ვალდებული არიან გარკვეული ბრალდებები წაუყენონ ვისაც ეს ეხება და მისგანაც მოისმინონ სრული პასუხი და განმარტება.

ეს ყველაფერი უნდა მოხდეს რეგლამენტის მიერ კანონიერად ნაგულისხმევ კრებებზე და ოქმში იქმნეს შეტანილი.

გარიცხულს უფლება აქვს ეს დადგენილება მთავარ კომიტეტში გაასაჩივროს იმ შემთხვევაშიც, თუ იგი მხოლოდ ადგილობრივი ორგანიზაციის წევრი იყო და არა პარტიული ემიგრაციისა.

მთავარი კომიტეტი გამოსაძიებლად საქმეს საგამომძიებლო კომისიას გადასცემს და გამოძიების მასალის მიხედვით თავის ვერდიქტს გამოიტანს.

გარიცხვის საჯარო გაქვეყნება მხოლოდ მაშინ მოხდება, როდესაც იგი დადასტურებულია მთავარი კომიტეტის მიერ.

ბ) წევრის პარტიული ემიგრაციიდან გარიცხვა.

პირველად ხდება წევრის დროებითი გადაყენება პარტიული ემიგრაციიდან, რაიცა შედის მთავარი კომიტეტის კომპეტენციისაში. დროებითი გადაყენების შესახებ დადგენილება მთავარი კომიტეტის ხმათა სამი მეოთხედის უმრავლესობით უნდა იყოს მიღებული.

დადგენილების მიღებამდე მთავარი კომიტეტი გარკვეულ ბრალდებას წარუყენებს ვისაც ეს ეხება და მისგან მოისმენს სრულს სიტყვა-პასუხს. თავის დადგენილებას მთავარი კომიტეტი სავალდებულო უწყების სახით, საგამომძიებლო კომისიას აცნობებს. ეს უწყება კომისიას ავალდებულებს დამოუკიდებელი შეუდგეს საქმის დეტალურ შესწავლასა და გამოძიებას.

მთავარი კომიტეტის დადგენილება, გადაყენებული წევრის პარტიული ემიგრაციიდან გარიცხვის წინადადებით და საგამომძიებლო კომისიის მიერ დამზადებული მასალა თავის დასკვნით წარედგინება პარტიულ კონფერენციას, რომელსაც ამ საკითხზე საბოლოო განაჩენი გამოაქვს.

გ) წევრის გარიცხვის წარმომშობი გარემოებანი:

ა) პარტიის მოძღვრების, მისი ოფიციალური პოლიტიკისა და მისი დისციპლინის წინააღმდეგ საჯარო გამოსვლა.

ბ) საჯაროდ, ან კერძოდ უცხოთა წრეში ცუდათ მოხსენიება და ქირდვა პარტიის არჩეულ ორგანოთა ან მათი რომელიმე ცალკე წევრისა.

გ) ყოველი ზნეობრივად დასაწუნი საქციელი, რომელიც როგორც ეგეთი, სახელს უტეხს პარტიულ ამხანაგობას, მაშასადამე მთელს პარტიას.

დ) ყოველი ჭორი, ცილის დაწამება, ინტრიგების გაბზა, ერთმანეთის გადაკიდება, თესვა შინაური შუღლისა და განხეთქილებისა, როგორც პარტიის დასუსტების და დაშლის დანაშაული.

ე) და სხვა არსებულ წესდებათა სხვადასხვა მუხლში გათვალისწინებული შემთხვევანი.

III

პარტიის ორგანოები უცხოეთში:

ა) ადგილობრივი გამგეობანი.

ბ) პარტიული ემიგრაციის საბჭო.

გ) პარტიული ემიგრაციის მთავარი კომიტეტი.

დ) პარტიული ემიგრაციის ხაზინა.

ე) „—————“, ბეჭედიანი ორგანო.

ვ) „—————“, საგამომძიებლო კომისია.

ზ) „—————“, საკონტროლო კომისია.

თ) „—————“, კონფერენცია.

ადგილობრივი გამგეობანი

უცხოეთის ყოველს ქვეყანაში, სადაც პარტიული ხალხი იმოფლება, არსებობს ერთი ცენტრალური გამგეობა და იმდენი პროვინციალური გამგეობა, რამდენიც ორგანიზაციაა.

ადგილობრივ ორგანიზაციას შეადგენს, სულ მცირე, სამი წევრის კრებული. მას ჰყავს არჩეული გამგეობა, ან ერთი გამგეოთუ ორგანიზაცია სამწევრიანია.

ადგილობრივი ერთი ან ორი წევრი უნდა მახლობელ ორგანიზაციას მიეწერნენ.

ადგილობრივი ორგანიზაცია ვალდებულია ქართველთა შორის პარტიის მოძღვრების გავრცელებასა და მის გაზრდას ემსახუროს; ხოლო უცხოთა შორის გასწიოს საქართველოს სახელისა და მისი დამოუკიდებლობის პროპაგანდა. ამ დარგში, მას აქვს განუსაზღვრელი ინიციატივის უფლება.

ადგილობრივი ორგანიზაცია ვალდებულია მიჰყევს და მკაცრად დაიცვას ემიგრაციის მთავარი კომიტეტის საერთო პოლიტიკური, ორგანიზაციული, აგრეთვე ყველა სხვა საერთო ხასიათის დადგენილებანი.

პარტიული ემიგრაციის ხაზინის სასარგებლოდ იგი იხდის მთელი თავის შემოსავლის 30%. მას აქვს სრული ინიციატივის უფლება რაც შეეხება მისი ნიუთიერი და ორგანიზაციული მდგომარეობის გაუმჯობესების საკითხსა და შინაური მუშაობის მოწესრიგებას.

პარტიული ემიგრაციის საბჭო

საბჭოში შედიან:

ა) ex officio ერ.დემ.პარ. მთავარი კომიტეტისა და საპარლამენტო ფრაქციის წევრები.

ბ) პარტიული ემიგრაციის მიერ არჩეული წევრები.

საბჭო სულ 15 წევრისაგან შესდგება. მას იწვევს და თავმჯდომარეობს პ. ემიგრაციის მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარე. საბჭო ირჩევს თავის მდივანს, ადგენს კომისიებს სხვადასხვა დარგის საკითხებისათვის; და თავის მუშაობის რეგლამენტს. არკვევს და იმუშავებს პარტიის პოლიტიკურსა და ორგანიზაციულ საკითხებსა და პრაქტიკული მოქმედების პროგრამას. ამ საგნებზე გამოტანილ დასკვნებსა და მიღებულ დადგენილებას საბჭო აწვდის სახელმძღვანელოთ მთავარს კომიტეტს.

საბჭო იკრიბება ორ თვეში ერთხელ მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარის მოწვევით. მთავარი კომიტეტი მას აცნობს განვლილი ორი თვის მოქმედების სურათს და მომავალი მუშაობის გეგმას.

საბჭო შედის მოხსენებების დაფასებაში და თავის აზრებსა და სურვილებს დადგენილებებში გამოსთქვამს.

პარტიული ემიგრაციის მთავარი კომიტეტი

პარტიული ემიგრაციის მთავარი კომიტეტი შესდგება ხუთი წევრისა და ორი კანდიდატისაგან. მისი თავმჯდომარეა პარტიის მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარე. დანარჩენ ოთხ წევრს და ორ კანდიდატს ირჩევს პარტიული ემიგრაციის კონფერენცია. მთავარი კომიტეტის პრეზიდიუმი შესდგება: თავმჯდომარისა, მდივნისა და ხაზინადრისაგან; ამ ორ უკანასკნელს ირჩევს მთავარი კომიტეტი.

მთავარი კომიტეტი ადგენს თავის სამუშაო წესდებს. იგი ხელმძღვანელობს და მართავს ემიგრაციაში მთელს პარტიულ საქმეს: საზღვრავს და ცხოვრებაში გაჰყავს პარტიის პოლიტიკა; იღვწის პარტიის იდეური და პოლიტიკური გავლენის გაზრდისათვის; საქართველოს პრობლემის გავრცელებისათვის და მისდამი სიმპატიისა და ინტერესის გაღვიძებისათვის უცხოთა წრეში; იწვევს კონფერენციას და ადგენს მის პროგრამას.

პარტიული ემიგრაციის ხაზინა

პარტიული ემიგრაციის ხაზინა ცალკე დაწესებულებაა. მისი ფონდი შეესდგება: ადგილობრივი ორგანიზაციების შემოსავალზე დადებული გადასახადისგან, კერძო შემოწირულობებისგან და საგანგებოთ ამ მიზნით გამართული დილა-საღამოების შემოსავლიდან. ხაზინის გამგეობა შეესდგება სამი წევრისაგან, რომელთაც ირჩევს კონფერენცია. ხაზინას აქვს თავისი რეგლამენტი.

საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია საზრანგეთში მყოფ წევრთა ორგანიზაციის სტატუტი

მიზანი და შედგენილება.

მუხლი I. 1901 წლის მკათათვის I-ის კანონის ფარგლებში არსება საზრანგეთში მყოფ ერ.დემ. პარტიის წევრთა ორგანიზაცია.

მისი ხანგრძლივობა უუადოა.

მისი მთავარი ბინა პარიზშია.

მუხლი II. ორგანიზაციის საგანია:

ა) პრესისა, კრებისა და სხვადასხვაგვარი ასოციაციის გზით დაიცვას და გააცნოს საზრანგეთის პოლიტიკურსა და საზოგადოებრივ წრეებს ეროვნული დამოუკიდებლობისათვის მებრძოლი ქართველი ხალხის მოქმედება, მისი დღევანდელი სოციალ-პოლიტიკური ვითარება, მისი წარსული ისტორია და კულტურა და ხელი შეუწყოს ფრანგულ-ქართულ მეგობრობისა და თანამშრომლობის დამყარებასა და განმტკიცებას.

ბ) ქართულს ემიგრაციაში კიდევ იმავე გზით პროპაგანდა გასწიოს ა) ეროვნული პრინციპის სუვერენობისა ბ) დემოკრატიული იდეებისა და გ) კერძო საკუთრების ნიადაგზე დაფუძნებული სოციალ-ეკონომიური სისტემის შენახვა-განვითარების სასახრებლოდ.

გ) თავის წევრებს შეუქმნას ეროვნული ატმოსფერო და იზრუნოს მათი ზნეობრივი და ნივთიერი მდგომარეობის შესამსუბუქებლად.

წევრობა

1. საზრანგეთის ორგანიზაციის წევრად ითვლება ex officio ყოველი სამშობლოდან აყრილი და საზრანგეთში დაბინავებული პარტიული წევრი, თუ მას მტერთან, თავის საკუთარი ნებით, არასდროს არავითარი ურთიერთობა არ დაუჭერია.

ჩამოსულმა წევრმა თავისი ვინაობა უნდა ადგილობრივ სექციაში განაცხადოს და მას ამის დამამტკიცებელი საბუთიც წარუდგინოს.

2. ორგანიზაციის წევრად გახდომა შეუძლიან ყოველ ქართველ ემიგრანტს სქესისა და სარწმუნოების განურჩევლად, თუ

სრულწლოვანია, თუ პარტიის მოძღვრებას იზიარებს და საქართველოს მამულიშვილობა არ დაუკარგავს.

ამისათვის, მსურველს შესაფერი განცხადება შემოაქვს ადგილობრივ სექციაში. განცხადებაში მოყვანილია მისი გარდაწყვეტილების მოტივები და დასახელებულია ორი პარტიული წევრი, როგორც მისი წარმადგენელი.

შემოსულ განცხადებას სექცია ორ თვეში პასუხს გასცემს. თუ მთხოვნელი სასურველი პირია, მას სექცია თავის წრეში შემოიყვანს, პირველად როგორც სტაჟიორს. ამ წოდებაში იგი რჩება ექვსი თვე.

ამ ვადის გასვლის შემდეგ, თუ მთხოვნელის პიროვნების შესახებ სექციას აზრი არ შეუცვლია, იგი მას თავის წევრადღებულობს.

წინააღმდეგ შემთხვევაში, სტაჟიორი განუსაზღვრელად კარგავს სექციაში დარჩენის უფლებას.

სექციას უფლება აქვს, ზოგიერთ შემთხვევაში, როდესაც მთხოვნელის წარსული და აწმყო, თავისთავად საკმოდ ჩინებული არის, იგი სრულიად გაანთავისუფლოს სასტაჟო პერიოდისაგან და პირდაპირ წევრად მიიღოს.

თვიური საწევრო გადასახადი დაწესებულია 10 ფრანკი.

წევრობის დაკარგვა

წევრობის დაკარგვა მოხდება ორის გზით, ან თავის დანებებით, ან გარიცხვით.

პირველ შემთხვევაში წევრმა წერილობითი განცხადება უნდა შემოიტანოს.

წევრობიდან გარიცხვა ხდება ადგილობრივი სექციის დადგენილებით, ხმათა ორი მესამედის უმრავლესობით. გარიცხვის დადგენილებამდე, ადგილობრივი სექცია ვალდებულია გარკვეული ბრალდება წარუდგინოს, ვისაც ეს ეხება იმას და მისგანაც მოისმინოს სრული პასუხი და განმარტება. ყველაფერი უნდა ხდებოდეს წესდების მიერ კანონიერად მიჩნეულ სხდომაზე და ოქმში იყოს შეტანილი.

გარიცხულს უფლება აქვს ადგილობრივი სექციის დადგენილება საფრანგეთის კომიტეტში განასაჩივროს. ეს უკანასკნელი გამოსაძიებლად საქმეს საგამომძიებლო კომისიას გადასცემს და გამოძიების მასალის მიხედვით თავის განაჩენს გამოიტანს.

გარიცხვის საჯარო გაქვეყნება მხოლოდ მაშინ მოხდება, როდესაც იგი დადასტურებულია საფრანგეთის კომიტეტის ხმათა სამი მეოთხედის მიერ.

წევრის გარიცხვის საკითხის წარმომშობი გარემოებანი ა) პარტიის მოძღვრების, მისი ოფიციალური პოლიტიკისა და მისი დისციპლინის წინააღმდეგ საჯარო გამოლაშქრება.

ბ) საჯაროდ, ან კერძოდ უცხოეთში (კუდათ მოხსენიება და ქირდვა არჩეულ ორგანოთა ან მათი რომელიმე ცალკე წევრისა.

გ) ყოველი ზნეობრივად დასაწუნი საქციელი, რომელიც როგორც ეგეთი, სახელს უტეხს ორგანიზაციას.

დ) ყოველი ჭორი, ცილისწამება, ინტრიგების გაბმა, ერთმანეთზე გადაკიდების ცდა, თესვა შინაური შუღლისა და განხეთქილების, როგორც ორგანიზაციის დასუსტებისა და დაშლის დანაშაული.

ე) არასაპატიო მიზეზების გამო კრებებზე ქრონიკული დაუსწრებლობა, საწევრო ფულის გადაუხდელობა და სხვა თვით ადგილობრივ სექციების რეგლამენტში გათვალისწინებული შემთხვევები.

ორგანოები:

ადგილობრივი კომიტეტები,

საფრანგეთის კომიტეტი,

საგამომძიებლო კომისია,

სარევიზიო კომისია,

საზოგადო კრება.

ადგილობრივ სექციას შეადგენს სულ ცოტა სამი წევრის კრებული. ადგილობრივ სექციას პყავს თავის არჩეული კომიტეტი ან ერთი გამგე, თუ სექცია სამი წევრისგან შესდგება. ადგილობრივი სექცია თავის სამოქმედო რაიონში ემსახურება ამ წესდების მეორე მუხლში გამოთქმულ მიზანს.

ადგილობრივი სექცია და ყოველი მისი წევრი ვალდებულია, დისციპლინის წესით, შეასრულოს საფრანგეთის კომიტეტის დადგენილებანი და ყოველ პირობებში დაიცვას და ცხოვრებაში გაატაროს მისი პოლიტიკური ხაზი.

ყოველი გადახვევა, მის სიმძიმის მიხედვით, იწვევს საფრანგეთის კომიტეტის ჯერ ოფიციალურ შენიშვნას, მერე გაფრთხილებას და საბოლოოდ კი დაშლას.

წევრი ვალდებულია კრებებს დაესწროს, ორგანიზაციის ცხოვრებაში მხურვალე მონაწილეობა მიიღოს და რეგულარულად იხადოს დაწესებული საწევრო გადასახადი.

ადგილობრივ კომიტეტს ჰყავს თავისი პრეზიდიუმი, – თავმჯდომარე, მდივანი და მოლარე.

ადგილობრივი სექცია ვალდებულია თავის შემოსავლის 50% საფრანგეთის კომიტეტის საღაროში გზავნოს.

საფრანგეთის კომიტეტი

საფრანგეთის ორგანიზაციის სათავეში დგას საფრანგეთის კომიტეტი. იგი ამავე დროს არის პარიზის სექციის კომიტეტიც.

არჩეულია საზოგადო კრების მიერ ერთი წლის ვადით. შესდგება შვიდი წევრისა და ორი კანდიდატისაგან. მისი თავმჯდომარეა პარტიის თავმჯდომარე. მისი ვიცე თავმჯდომარე ცალკედ არის არჩეული საზოგადო კრების მიერ. პრეზიდიუმი შესდგება – თავმჯდომარის, ვიცე-თავმჯდომარის, მდივნისა და მოლარისაგან.

საფრანგეთის კომიტეტი ხელმძღვანელობს და მართავს საფრანგეთში პარტიულ საქმეს. საზღერავს და ცხოვრებაში გაჟყავს პარტიის პოლიტიკა; იღწვის საქართველოს პრობლემის ვრცლად გატანისათვის და მისდამი სიმპატიისა და ინტერესის გაღვიძებისათვის საფრანგეთში. იწვევს საზოგადო კრებას და ადგენს მის პროგრამას.

ბეჭდვითი ორგანო

პარტიულ ემიგრაციას აქვს თავისი ბეჭდვითი ორგანო, რომლის ხელმძღვანელობა კონფერენციის მიერ დავალებული აქვს მთავარ კომიტეტს.

საგამომძიებლო კომისია

საგამომძიებლო კომისია შესდგება საზოგადო კრების მიერ არჩეული სამი წევრისაგან. ყოველი საკითხი, რომელიც ამ წესდების მესამე თავში გათვალისწინებულ საგანს შეადგენს და დაინტერესებული მხარის მიერ პარტიაში იჭნება განცხადებული, საგამომძიებლო კომისიის ხელში გადადის. კომისიას ევალება დაინტერესებული მხარეები დაჰკითხოს, საქმის ვითარება დაწერილებით გამოიძიოს და მთელი მასალა საკუთარის დასკვნით იმ ორგანოებს გადასცეს, რომელთაც მინიჭებული აქვთ ამგვარი საკითხების საბოლოო გარდაწყვეტის უფლება.

საკონტროლო კომისია

შესდგება სამი წევრისაგან. არჩეულია საზოგადო კრების მიერ. ევალდება ყველა მთავარ არჩეულ ორგანოთა მოქმედების კონტროლი და მათ შესახებ საანგარიშო მოხსენებათა წარდგენა კონფერენციაზე.

წლიური საზოგადო კრება

წლიური საზოგადო კრება უმაღლესი ორგანოა. საფრანგეთის ორგანო წლიურად ამყარებს პარტიის ძირითად იდეოლოგიურ სისტემას, მის პოლიტიკურ და ადმინისტრაციულ მთავარ საძიებელს, იმუშავებს და ამტკიცებს პარტიის სამოქმედო გეგმას.

მის წინაშე პასუხისმგებელია ყველა პარტიული ორგანო თავთავისი მოქმედებისათვის.

მას მოხსენდება: საფრანგეთის კომიტეტის, საგამომძიებლო და საკონტროლო კომისიის წლიური მოქმედების ანგარიშები, ორგანოთა მდივნების მიერ. თითოეულ მათგანზე კრებას ცალ-ცალკე დადგენილება გამოაქვს. საზოგადო კრება შესდგება: ა) საფრანგეთის კომიტეტის წევრებისაგან; ბ) ადგილობრივი ორგანიზაციების მიერ კრების წევრებად არჩეული დელეგატებისაგან.

დელეგატის საარჩევნო ნორმა

ორგანიზაციის ყოველი სამი წევრი საზოგადო კრებაზე ერთ დელეგატს გზავნის და ნაშთი კიდევ – ერთს. მაგ. თუ ორგანიზაცია სამი წევრისაგან შესდგება, იგი ორ დელეგატს გზავნის, თუ რვისგან – სამს და სხვა.

კონფერენციის არჩეულ წევრს იმდენი ხმის უფლება აქვს, რამდენიც მარწმუნებელი ჰყავს.

საზოგადო კრება იკრიბება ყოველ წლის სექტემბერში. საზოგადო კრების მოწვევის გამოცხადებასა და მის შეკრებას შუა, სულ მცირე, ორი თვის მანძილი უნდა იყოს. რიგს გარეშე მისი მოწვევის უფლება აქვს საფრანგეთის კომიტეტს. მოწვევის ინიციატივის უფლება აქვს ორგანიზაციათა ერთ მესამედს, მაგრამ ამ შემთხვევაში ეს ინიციატივა უნდა საფრანგეთის კომიტეტში იქმნას განცხადებული და თვით კრების მოწვევაც მის საშუალებით უნდა მოხდეს. საფრანგეთის კომიტეტი ვალდებულია ათ დღეში გააქვეყნოს შემოსული წინადადება და განზრახული კონფერენციის წარმოდგენილი პროგრამა. ხოლო საზოგადო კრებაზე წარსადგენი მოხსენებები, პროექტები თუ წინადადებები უნდა საფრანგეთის კომიტეტში იქნეს შემოტანილი არა უგვიანეს ერთი თვისა საზოგადო კრების დაწყებამდე. დაგვიანებით

შემოტანილი საკითხები მხოლოდ მაშინ შეიძლება წესრიგში მოხედეს, თუ ამას საზ. კრება საჭიროდ დაინახავს.

საზოგადო კრებას ხსნის პარტ. ემიგრაციის უზუცესი წევრი, რომლის თავმჯდომარეობითაც იგი ირჩევს პრეზიდიუმსა და სამანდატო კომისიას. დამსწრეთა მანდატებს შემოწმებისა და ამ საგანზე სამანდატო კომისიის მოხსენების შემდეგ, საზ. კრება ამტკიცებს თავის დღიურ წესრიგს, მუშაობის წესდებსა და ირჩევს სხვადასხვა კომისიას.

საზოგადო კრება ირჩევს საფრანგეთის კომიტეტს, იმ ცენტრალურ ორგანოებს, რომლებიც ამ წესდების მეოთხე თავშია მოხსენებული.

საზოგადო კრების სხდომები საჯაროა, ხოლო განსაკუთრებულ შემთხვევაში, თვით კონფერენციის დადგენილებით, სხდომა შეიძლება დახურულ კარებშიც მოხდეს.

აღმასრულებელი სასაბჭოო, დავით მაჩხაძის, ნუსტორ მაღალაშვილის მიმართვა ელკ-ს მთავარ კომიტეტს

საქ. გაერთიანებულ ეროვნულ-დემოკრ. პარტიის მთავარ
კომიტეტს.

1. საქართველოს განმათავისუფლებელი მუშაობის პირობა-
თა რადიკალურად შეცვლა უკანასკნელს დროს და მეორეს მხრივ
ის მნიშვნელობა, რომელიც აქვს ამ განმათავისუფლებელს ბრძო-
ლაში ჩვენს პარტიას და მის მიერ გაწეულ მუშაობასა და გაღე-
ბულს მსხვერპლს, გვაუალებს და გვიკარნახებს მივიღოთ ყოველ-
გვარი ზომები ჩვენს წრეში მტკიცე ერთობის დასამყარებლად.

ამ საგანზე მრავალი თათბირის შემდეგ ჩვენ მივედით
დასკვნამდე, რომ სასურველი მთლიანობის დამყარება ჩვენს
ორგანიზაციაში შეიძლება შემდეგს საფუძვლებზე:

1. პარტიაში დარჩენილი მთავარი კომიტეტის წევრები კოოპ-
ტაციით მიწვევულებთან ერთად არიან ამჟამად მატარებელნი ჩე-
ნი პარტიის იდეისა, ორგანიზაციისა და წარსული თუ აწმყო
არსებობისა. შექმნილს ობიექტურს პირობებში პარტიას არ შეუ-
ძლიან შექმნას სხვა რომელიმე უფრო კანონიერი და ავტორიტეტ-
ული ორგანიზაცია. ამიტომ ეს ორგანო კვლავაც უნდა დარჩეს
როგორც პარტიის ხელმძღვანელი ორგანიზაცია. მთავარი კომი-
ტეტის პრეზიდიუმი შეესაბუთება უნდა იქნეს თავმჯდომარის მე-
ორე ამხანაგისა და მდივნის არჩევით.

ვინაიდან არსებულს პირობებში მთავარი კომიტეტი და
მისი პრეზიდიუმი ვერ იქნება ისე მოძრავი და ცვალებადი, როგორც
ეს იყო ნორმალურს პირობებში, საჭიროა მთავარმა კომიტეტმა
შექმნას მთავარი კომიტეტის ბიურო, რომელიც აირჩევს აქ თვის
ვადით და ბიუროს გენერალური მდივნის მეთაურობით აწარ-
მოებს კომიტეტის აღმასრულებელ მუშაობას პოლიტიკურსა და
ორგანიზაციულს. მთავარი კომიტეტი, როგორც პარტიის უმაღ-
ლესი ორგანო იქნება საერთო ხელმძღვანელი და კონტროლიო-
რი მთ. კომიტეტის ბიუროსა და ყველა სხვა პარტიულ ორგა-
ნიზაციების მუშაობისა და შემქნელი მათთვის მუშაობის პირობე-
ბისა და წესებისა.

ეს მოდუსი მიღებულ უნდა იქნეს დაუყოვნებლივ. ხოლო
ამანაც თუ მიზანს ვერ მიაღწია, მოწვეულ უნდა იქმნეს მთ. კომი-
ტეტის წევრთა და ეროპაში მოქმედ სხვა ორგანიზაციების კონ-
ფერენცია. სტამბოლის კომიტეტი ორგანიზაციულად დაქვემდებ-
ბარებული იქნება პარიზის მთავარ კომიტეტს, ხოლო მას როგორც

მთ. კომიტეტის განყოფილებას, მინიჭებული ექნება ავტონომიური უფლებები აქ და საქართველოში მუშაობის სფეროში. უკეთეს მოდუსი დაჩქარებით არ იქნება განხორციელებული, აქაური მდგომარეობისა და პერსპექტივების კარნახით, იძულებული გავხდებით კონფერენციის მოწვევამდე მუშაობა ვაწარმოოთ სრულიად დამოუკიდებელი ჩვენი პირადი პასუხისმგებლობის ქვეშ.

II. ჩვენი განმათავისუფლებელ ბრძოლისათვის შექმნილი ახალი პირობები და პერსპექტივები გვავალებენ დაჩქარებით მოვახდინოთ შეთანხმება და შეექმნათ მთლიანი ეროვნული ორგანიზაცია და ცენტრი.

ამისათვის საჭირო იქნება დავსთმოთ მოთხოვნა ისეთ ახალი გარანტიებისა და ცვლილებებისა, რომელნიც 1922 წლის შეთანხმებიდან არ გამომდინარეობს. სრული და გულწრფელი განაღდება იმ შეთანხმებისა, რომლის დროშის ქვეშ ჩვენმა ერმა ამოაღენა მსხვერპლი გაიღო შექმნილს პირობებში, საესებით დამაკმაყოფილებლად უნდა ჩაითვალოს. ეს შეთანხმება ჰგულისხმობს, როგორც ორგანიულს მთლიანობას ორგანიზაციულს მუშაობაში, ისე საერთო შეთანხმებული იდეური გეზის აღებასა და პროპაგანდას შინ და გარედ. ამისათვის კი საჭირო იქნება შეჩერება შინაურულ პარტიულ ბრძოლისა და მოსპობა. ამა თუ იმ მიმდინარეობისათვის მინიჭებულ ადგილითა რიცხვის შესახებ პრინციპიალური საკითხი არ არის და აქ შეთანხმება ძნელი არ იქნება, ხოლო აუცილებელ საჭიროებას შეიცავს ერთი ადგილი დაეთმოს სამხედრო წრის წარმომადგენელს.

1922 წლის შეთანხმების საფუძველზე თუ რაიმე უთანხმოება აღიძრება მისი განმარტებების შესახებ ეხლა ან მომავალში, სავალდებულოდ უნდა იქმნეს მიღებული ამ კითხვების არბიტრაჟის წესით გადაჭრა.

ალ. ასათიანი

დ. გაჩნაძე

ნ. მაღალაშვილი

11 აგვისტო 1922 წელი.

ქ. სტამბული.

ბ. ერ. დემ. პ. საზღვარგარეთის მთავარი (პარიზის)
კომიტეტის პრეზიდიუმის 8 დეკემბრის სხდომისა
[1923 წ.]

კრებას დაესწრნენ: სპ. კედია, ალ. ასათიანი, ნ. ნიკოლაძე, გ. მაჩაბელი, ი. დადიანი. ამ სხდომის მდივნობა დაეწალა ალ. ასათიანს. თავმჯდომარეობს სპ. კედია.

დღის წესრიგი:

1) ინფორმაცია; 2) პ. ორგანიზაციის წევრთა მორიგი კრებების მოწყობა; 3) ჩვენი პოზიცია ალ. ასათიანის მოხსენებების გამო კვირის კამათში; 4) გ. ვეშაპელის მიერ მთავრობისა და გაუართოებული პრეზიდიუმის ორ დეკემბრის სხდომაზე შექმნილი ინციდენტი.

1. დამსწრეთ ერთმანეთს განუზიარეს თავ-თავისი ცნობები საქართველოს ამბების შესახებ და გამოსთქვეს თავ-თავისი მოსაზრებანი ამ მოტანილი მასალის მიხედვით; მაგრამ ამასთან დაკავშირებით არაერთი დადგენილება არ გამოუტანიათ.

2. თავმჯდომარემ კრებას მოახსენა ორგანიზაციის ზოგიერთი წევრის გამოთქმული სურვილი, რომ პერიოდულად იმართებოდეს წევრთა პარტიული კრებები.

— კრებამ დაადგინა: საკრებულო დარბაზის საკითხი გამოარკიოს ბნ. დგებუაძესთან და თუ ეს საკითხი დადებითად გადაიჭრა, დაუყონებლივ ხელი მიჰყოს რეგულიარ პარტიული კრებების გამართვას.

3. ალ. ასათიანის კვირის მოხსენების გამო დაადგინეს, რომ ყველას, ვინც კი ჩვენი მხრიდან კამათში მონაწილეობას მიიღებს, ევალება ასათიანის მიერ წამოყენებული დებულებანი დაიცვას და გაამაგროს, ხოლო ზოგან-ზოგან წინაც კი წასწიოს დაჭერილი პოზიციები და რომ არაერთი შემთხვევაში უკან დახევას ან დებულებათა შესრულებას ადგილი არ მიეცეს.

4. ვეშაპელის ინციდენტი:

შეკითხვასედ თუ ამ კრებაზე ვეშაპელიც მოწვეული იყო, თავმჯდომარემ განაცხადა, რომ მან ვეშაპელს მოწვევის ბარათი დროზედ გაუგზავნა და რომ ამ ბარათში აღნიშნული ჰქონდა, რომ ამ კრებაზედ იგი შეეხებოდა ვეშაპელის მიერ შექმნილი ინციდენტს, რომ ამით საგანგებოთ გაეხაზა თუ რაზომ აუცილებელია ამ სხდომაზედ ვეშაპელის დასწრება. თავმჯდომარემ გან-

მარტა, რომ მან ამჯობინა ამ საკითხის გამო ჯერ პრეზიდენტი
მოწვევა და არა კომიტეტისა იმ მიზნით, რომ ეს ინციდენტი, თუ
ვეშაპელიც ამას ხელს შეუწყობდა, ვიწრო წრეში ამოწურულიყო
და არ მისდებოდა ფართო პარტიულ წრეებს, სადაც გულგატეხ-
ილობის მეტს სხვას ვერაფერს გამოიწვევდა. კრებამ მოითხოვა
სპ. კედიას ეთქვა თუ რაში იყო საქმე, რაიც შესრულებულ იქნა.
ამასთან დაკავშირებით გ. მაჩაბელმა შემოიტანა შეკითხვა შესახებ
ვეშაპელის ინტერვიუსი რუსულ გაზეთში და კრებას გააცნო ის
მიწერ-მოწერა, რომელიც ამ საგანზედ გრ. ვეშაპელთან ჰქონია.
მანვე შემოიტანა შეკითხვა იმ ფულის შესახებ, რომელიც ერთ-
ერთ წევრს ჩვენი პარტიული ფონდის გასაძლიერებლათ შემოუ-
ტანია და რომელსაც თურმე ვეშაპელი დაპატრონებია და რომ
მიუხედავად საფინანსო კომისიის არაერთი მოთხოვნისა, რომ
ვეშაპელს ეს ფული ბანკში შეეტანა ამ კომისიის წევრთა საზ-
ელზედ, როგორც ეს დადგენილი ყოფილა და რა წესითაც ერთ-
გვარი პარტიული თანხა კიდევაც ყოფილა დაბინავებული, მას ეს
ფული ხელში დაუჭერია და ეს იმ დროსა და პირობებში, როდესაც
თვით იგი უზრუნველყოფილი იყო მთავრობისგან დანიშნუ-
ლი ჯამაგირით; ხოლო საქართველოში მისი ამხანაგები ციხეში
თუ ციხის გარეთ უკიდურეს გაჭირვებას განიცდიდნ და მუშაობას
ვერ ახერხებდნენ; მანვე შემოიტანა შეკითხვა ლ. ჯაფარიძის
შესახებ, რომელსაც თურმე საქართველოში ამხანაგებისათვის
გადასაგზავნათ სხვადასხვა პირისგან მიღებული ფული, თვითვე
მოუხმარია.

სპ. კედიას და გ. მაჩაბელის მოხსენებათა მოსმენის შემ-
დეგ კრებამ დაადგინა 1. ამ საგანზე მსჯელობა გადადებულიყო
შემდეგ კრებამდე, რომელიც 15 დეკემბრამდე უნდა გამართულიყო,
გ. მაჩაბლის ამერიკაში გამგზავრებამდე და რომელსაც სპ.
კედიას და მაჩაბელს თავიანთი მოხსენება დაწერილი უნდა წარ-
მოედგინათ, 2. დაეაღებოდა გ. მაჩაბელს, როგორმე ამხანაგური
რჩევა-დარიგებით მომავალ კრებაზე ვეშაპელი მოეყვანა, რომ ამ
უკანასკნელს თავისი საქციელი თვით განემარტა და საერთო
სურვილით ინციდენტი ამ წრეში ამოწურულიყო.

სპ. კედია.
გ. მაჩაბელი

ბ. ერ. დემ. პარ. საზღვარ. მთავარი კომიტეტის
პრეზიდიუმის 12 დეკემბრის სხდომისა [1923 წ.]

კრებას დაესწრნენ: სპ. კელია, გ. მაჩაბელი, ი. დადიანი, ალ.
ასათიანი.

თაემჯდომარეობს სპ. კელია; ამ სხდომის მდივნობა დაეუა-
ლა ალ. ასათიანს.

დღის წესრიგი – ვეშაპელის ინციდენტი.

შეკითხვასედ, თუ რა ზომები იყო მიღებული ვეშაპელის
მოსაყვანათ და რა მიზეზით არ მოვიდაო, გ. მაჩაბელმა განაცხ-
ადა, რომ იგი პირადათ ელაპარაკა ვეშაპელს და სთხოვა აუცი-
ლებლიე დასწრებოდა პრეზიდიუმის კრებას. რომელიც საგანგე-
ბოთ იყო დანიშნული მის მიერ შექმნილი ინციდენტის გასარჩე-
ვათ და რომლის დღე და ადგილი მას თავის დროზედ ეცნობე-
ბოდა. ვეშაპელს განუცხადებია, რომ იგი ლევილში სცხოვრობს,
იქვე მახლობლათ მუშაობს და რომ კვირა დღის გარდა მას
მოცალეობა არ აქვს. გ. მაჩაბელს განმეორებით აღუნიშნავს
ინციდენტის სერიოზული ხასიათი და უთხოვია, როგორმე მოეხ-
ერებია და ერთი საღამო ჩამოსულიყო. გ. მაჩაბელმა კრებას
ისიც აუწყა, რომ იმან, თანახმად 8 დეკემბრის დადგენილებისა,
ვეშაპელს აცნობა დრო და ადგილი ამ კრებისა და განსაკუთრე-
ბულათ სთხოვა მას მაინც და მაინც დასწრებოდა; თანაც
გაუფრთხილებია, რომ თუ ვეშაპელი კრებას არ დაესწრებოდა,
პრეზიდიუმი მის დაუსწრებლათ გამოიჩანდა თავის დადგენილე-
ბას. მაჩაბელმა კრებას ისიც აცნობა, რომ ვეშაპელს ამ ერთ
ნახეარი საათის წინ მისთვის ტელეფონით დაურეკია და რომ
იგი მაშასადამე პარიზშია და რომ სურეებოდა ჩვენს სხდომაზე-
დაც მოვიდოდაო.

თაემჯდომარე კრებას აცნობს ვეშაპელის წერილს, რომელ-
იც მისდა გადასაცემათ გ. მაჩაბლისთვის გადუგზავნია:

ბატონ სპ. კელიას, (ლიოვილი, 10/X/23)

ყოფილ თაემჯდომარეს გაერთ. ერ. დემ. და ეროვნ. პარტიის
ც. კ., ამჟამად პარიზის კომიტეტის თაემჯდომარეს.

მაქვს პატივი გაუწყოთ, რომ შაბათს თქვენი უწყებით
მოწვეულ კრებაზე დასწრება არ შემეძლო. რაც შეეხება ჩვენ
შორის მომხდარ ინციდენტს (ინციდენტებს უკეთ რომ ვსთქვათ)
ასეთები გადაწყდება უფრო კომპეტენტური ორგანოების და უფრო

რადიკალური ზომების საშუალებით, ვიდრე პარიზის კომიტეტის პრეზიდენტი.

ბ. ვეშაპელი — გაერ. პარტიის ყოფილი თავმჯდომარის უფროსი ამხანაგი, ამჟამად პარტიის ცენტრალური (თბილისის) კომიტეტის სრულუფლებიანი წარმომადგენელი.

იოსებ დადიანი შენიშნავს, რომ ამ წერილით ყველაფერი ნათქვამია. სიანს, ბნ. ვეშაპელი საჯარო სკანდალს სრულიად შეგნებულათ ახდენს და სრულიათ შეგნებულათვე არაერთად ანგარიშს არ გვიწევს, რომ არაერთად ვაღიგებულებას და დამოკიდებულებას არ სცნობს პარტიული ორგანოს მიმართ, რომლის წევრი თვით არის, აღნიშნავს, რომ ამ ტენდენციას იგი ვეშაპელს დიდიხანაა ამჩნევდა და თუ ასეთი გარკვეული ნაბიჯი დღემდე არ გადადგა, ეს იმიტომ, რომ ორგანიზაციაში ყოფნა და მისთვის ანგარიშის გაწევა ბნ. ვეშაპელისათვის ნივთიერ გამორჩენასთან დაკავშირებული იყო; ეხლა, როდესაც ამის შესაძლებლობა არ არის და არც საამისი პერსპექტივა მოსიანს, ცერემონიას თავი დაანება და ახდელათ გამოგვიცხადო.

კამათში მონაწილეობა მიიღო ასათიანმა, მაჩაბელმა, კედია. აღინიშნა, რომ ეს წერილი იყო ყოველ პასუხისმგებლობას მოკლებული ადამიანის საქციელი, რომ ასეთი ადამიანის უკონტროლო ყოფნა საპასუხისმგებლო საწარმომადგენლო ადგილებზე ყოველთვის ხიფათთან და მოულოდნელ სკანდალებთან იქნება დაკავშირებული და რომ მეორეს მხრით, არაერთად იმედი არ იყო მასზედ კონტროლის მოხდენის და მისთვის საერთო ხაზის დავალებისა რაკი თავის თავს ორგანიზაციისაგან დამოუკიდებლათ და მასზე მალა აყენებს, როგორც ეს ამ წერილიდანაც, გ. მაჩაბლისადმი მიწერილ წერილიდანაც და მთელი რიგი მისი საქციელისგან სიანსო. აღინიშნა, რომ ყოველად შეუძლებელია რაიმე ნაყოფიერი პოლიტიკური მუშაობა, როდესაც ხელმძღვანელ ორგანოს რომელიმე წევრი თვითნება პოლიტიკას და ეგოისტური ზრახვებს უკეთ დაკმაყოფილების სურვილს ერთმანეთს გაურთიანებს, პარტიას და მის ორგანოებს უცხოთა წრეში სკანდალებს უმართავს და იმ მოპირდაპირეებთან მესაიდუმლოებს და თათბირობს, რომელნიც ქვეყანას ხელმეორედ ღუპავენო.

ამის შემდეგ, სპ. კედია და გ. მაჩაბელი, თანახმად წინა სხდომაზე მიღებული დადგენილებისა, ადგენენ წერილობით მოხსენებას, რომელნიც კრებაზე იქმნენ წაკითხული. გაიმართა აზრთა გაცვლა-გამოცვლა. ი. დადიანს დაევადა წერილობით შემოეტანა ის განმარტება, რომელიც მან მაჩაბლის განცხადებაში აღძრულ

ფულის საკითხს მისცა; ამგვარათვე დაეწალა ალ. ასათიანს, რომ მასაც წერილობით შემოეტანა თავისი განმარტება ვეშაპელის წერილს რომ გაუკეთა.

თანახმად წარმოდგენილ მოხსენებათა და კრებებზე გამოთქმული აზრებისა რეზოლუციის შედგენა და წარმოდგენა დაეწალა მეორე დღისათვის ს. კედიას და გ. მაჩაბელს

ს. კედია
გ. მაჩაბელი.

ო ძ მ ი

გაერთ. ერ.დემ.პ. საზღვარგარეთის მთავარი კომიტეტის პრეზიდიუმის 13 დეკემბრის სხდომისა.

დაესწრნენ: სპ. კედია, გ. მაჩაბელი, ალ. ასათიანი, ი. დადიანი. თავმჯდომარე კითხულობს რეზოლუციას:

გ.ერ.დემ.პ. საზღვარგარეთის მთავარი კომიტეტის პრეზიდიუმი გაეცნო რა პრეზიდიუმის წევრის გრ. ვეშაპელის სხვადასხვა საქციელს, რომელიც სპ. კედიასა და გ. მაჩაბელის მოხსენებებში და ამ მოხსენებებთან დაკავშირებულ განმარტებებშია მოთხრობილი, სახელდობრ:

ა) რომ ვეშაპელი, გარეშე პრეზიდიუმისა და კომიტეტისა, მენშევიკების „ფაქტიურ მეთაურთან“ შეთანხმებით სწყვეტს და ირჩევს თუ ვინ უნდა გაიგზავნოს საქართველოში სამუშაოდ ჩვენი პარტიული ამხანაგებიდან – საკითხი, რომელიც უაღრესად შეეხება ჩვენს პარტიულსა და ეროვნულ ინტერესს და რომელიც ვეშაპელ-რამიშვილის კომბინაციით რამიშვილის მიზნებთან უფროა შეთანხმებული;

ბ) რომ ვეშაპელი, წინააღმდეგ ყოველგვარი დისციპლინისა და ამხანაგური ერთპირიანი მოქმედებ-თანამშრომლობისა და საზარელი როგორც ჩვენი პარტიის საერთო ზნეობრივ-პოლიტიკური პრესტიჟისა, ისე მთელი ეროვნული მიზნისა და ინტერესის, რამდენადაც ამ უკანასკნელთა დაცვა და სამსახური ჩვენი ეროვნული პარტიის ზრდა-განმტკიცების უპირატესობასთან გვაქვს წარმოდგენილი და დაკავშირებული საქვეყნოთ, უცხოთა წრეში კრიტიკას უკეთებს და ამცირებს პარტიის მთავარი კომიტეტის

ღირებულებას და იმპროვიზაციულათ ჰქმნის კონფლიქტს დაბ-სწრე ამხანაგთან, მთავარი კომიტეტის და იგივე საზღვარგარე-თის მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარესთან და რომ ამავე დროს თავის თავს და იმათაც ეინც მის კვალს გაჰყოლია მთავარი კომიტეტისგან დევნილათ და მის სხვერპლათ ჰსახავს - ამ თავდადებისათვის კომპენსაციას აღბათ სხვა მხრივ ღებულობს;

გ) რომ პარტიული ორგანიზაციის ფარგალში, ამხანაგის სარე-აბილიტაციო სახმარ დოკუმენტს დემონსტრაციულათ, სხვა იერისა და ტანის მისაცემათ, აწედის და აკითხებს უცხო კრებულს;

დ) რომ დაუკითხავათ პრეზიდენუმისა და რომელიმე ამხანაგ-ისა, ხოლო წინასწარი შეთანხმებით და შეზრახვით მენშევიკების „ფაქტიურ მეთაურთან“, რუსულ ერთ-ერთ მონარქისტულ გაზეთს ინტერვიუს აძლევს, სადაც რუსეთთან დაკავშირების იდეა წამოუ-ენებულია იმ ფორმით, რომ ნიშნი მიეგოს და მუქარაც დაანახოს ორს, ჩვენთვის ყველაზედ უფრო დასაყრდნობს და რუსეთის მიმა-რთ თავიანთი სახელმწიფოებრივი ინტერესით ჩვენს ეროვნულ ინტერესთან ყველაზედ უფრო პარმონიულათ შეწყობილ ქვეყანას: ინგლისსა და ოსმალეთს და სადაც პროვოკაციის ელემენტებია საქართველოში თუ ციხეში მსხდომ, თუ არალეგალურათ მომქმედ, თუ ლეგალურათ მცხოვრებ ამხანაგების მიმართ;

ე) რომ ამ რუსულ მონარქისტულ წრეებთან, მუდამ დაუ-კითხავათ თავის ამხანაგებისა და მათგან დაფარულათ, ხოლო მენშევიკების „ფაქტიურ მეთაურთან“ შეთანხმებით აწარმოებდა და აღბათ დღესაც აწარმოებს მისელა-მოსვლას და მუშაობას;

ვ) რომ სრულიად უსაჭიროთ, აღბათ თავისი პირადი მიზნე-ბისათვის, რომ თავი საზღვარგარეთის ორგანიზაციისგან დამოუკიდებელ და ყველაზედ მაღლა მდგომად მოაჩვენოს, თავის ამხანაგის და მთ. კომ. თავმჯდომარის დასწრებით, დემონსტრა-ციებს ახდენს, რომ იგია ერთადერთი სრულუფლებიანი წარმო-მადგენელი და რომ არავის არ დაეკითხება საწარმოებელი პოლი-ტიკის ხაზის შესახებ (არაფერს ვილაპარაკებთ ამგვარ სცენებსა და დემონსტრაციებზე, რომელიც მას კომიტეტის კრებებზე გაუმარ-თავს);

ზ) რომ ეეშაპელს იმდენათ დაკარგული აქვს ან უკეთ იმდე-ნათ ჰკარგავს თავისი წრეების შეთვისების და ეროვნულათ მო-საწონი ან დასაწუნარი პოლიტიკის გაგების უნარი, რომ მხარს უჭერს რომ ჰამბურგის მაისის სოციალისტურ კონგრესზე წა-სულიყო ნოე ჟორდანია, რომელიც საქარ. მთავრობის თავმჯ-დომარეა, ხოლო როდესაც ამ კონგრესზე საქარ. სოც. დემოკრ. დელეგაცია - ჟორდანია, რამიშვილი, წერეთელი - ხმას აძლევს

1. რუსეთს, როგორც საერთაშორისო რევოლუციის კერის, შენახვის; 2. რუსეთის ცნობის; 3. რუსეთის საქმეებში ინტერვენციის საწინააღმდეგოსა და უკეთეს ინტერვენცია მოხდება, გაფიცვის მოხდენის რეზოლუციას, როდესაც ეს დელეგაცია ხმას აძლევს რეზოლუციას, რომელიც მოითხოვს ბოლშევიკებისგან საქართველოში სოციალისტების დევნის შეჩერებას და სიმპატიას მხოლოდ ქართველ სოციალისტ მსხვერპლებს უცხადებს და ვერ მოუთხოვია ან არ მოუთხოვია, რომ ეს დევნის შეჩერება და ეს სიმპატიის გამოცხადება მთელი მებრძოლი ქართველი ერისთვის მიემართათ და ამ დროს სწორეთ — მაისში — საქართველოში ჩვენი საუკეთესო მამულიშვილები იხერიტებოდნენ, ვეშაპელი თითქოს ყოველივე ეს ბუნებრივი და ჩვენთვის ეროვნულად სასარგებლო ყოფილიყო, ხმას არ იღებს და მენშევიკებს პასუხს არაფერში სთხოვს;

თ) რომ ვეშაპელი ისევე ებრძოდა ი. გობენიას, დამოუკიდებლობის კომიტეტის წარმომადგენელს, თავის ცდაში რომ დამოუკიდებლობის კომიტეტის ხელშეკრულების საფუძვლები საზღვარგარეთაც განხორციელებულიყო, როგორც ამას ჩადიოდა რამიშვილი, რომელიც ძალზედ დაინტერესებული იყო და არის — რაც რამიშვილს ახდილათ განუცხადებია, რომ საზღვარგარეთ არ შექმნილიყო და არც შეიქმნას რაიმე კოლექტიური პოლიტიკური ორგანიზაცია, იქნებოდა ეს დამოუკიდებლობის კომიტეტის ორგანო, თუ ინტერპარტიული ორგანო;

ი) რომ ვეშაპელი დაეპატრონა ერთი წევრისგან შემოტანილ შემოწირულობას და მიუხედავად იმ საფინანსო კომისიის მრავალგზის მოთხოვნებისა, რომლის წევრი თვით ვეშაპელიც იყო და რომლის სახელზედაც, თანახმად პარიზის კომიტეტის დადგენილებისა, უნდა შენახული ყოფილიყო ყოველი პარტიული თანხა და ინახებოდა კიდევაც, რომ ვეშაპელს ეს აღებული შემოწირულობა ბანკში კომისიის სახელზედ შეეტანა, ფული პარტიის კასაში არ შეიტანა; ამ დროს მას მთაერობისგან საკმაო ჯამაგირი ჰქონდა, ხოლო მისი პარტიული ამხანაგები საქართველოში, ციხეში თუ ციხის გარეთ უსახსრობით შიმშილობდნენ და მუშაობას ვერ ახერხებდნენ;

და მიიღო რა სახეში ვეშაპელის არ გამოცხადება პრეზიდენტის სხდომაზე და ის წერილი, რომელშიაც მან განმარტა მოტივი თავის დაუსწრებლობის, რომ იგი არ სცნობს პრეზიდენტს და ალბათ არც სხვა საზღვარგარეთის ორგანიზაციებს და თავს სრულიად დამოუკიდებლად იყენებს. ადასტურებს, რომ ვეშაპელი აშკარათ გვერდში ამოუდგა მენშევიკების „უპატიურს მე-

თაურს" და მენშევიკების პოლიტიკაში გაითქვიფა; რომ იგი შეჰყო
რობილია ეგონისტური ზრახვებით და ინტერესებით და ამით
მენშევიკები იმდენათ სარგებლობენ, რომ არ მაღავენ და აზ-
ბობენ – ვაჭამეთ და კიდევაც ვაჭმევთ, რომ გავაჩუმოთ ან ის
ვალაპარაკოთ, რაც ჩვენ გვინდაო; რომ იგი აწარმოებს თვითნება
და უპასუხისმგებლო პოლიტიკას: თვითნებას – ვინაიდან არ
ემორჩილება მთავარ კომიტეტს, უპასუხისმგებლოს, ვინაიდან აქაურ
ორგანიზაციას იგი გაურბის და საქართველო კი მის აქაურ
მოქმედებას ხედავს და კონტროლს ვერ უწევს; რომ მისი საქციე-
ლი, ამგვარათ, ჰქმნის და არღვევს პარტიის ინტერესს და ორგა-
ნიზაციას, სახელს უტეხს პარტიის ზნეობრივ-პოლიტიკურ თვით-
ღირებულებას; პრეზიდენტი დაჰკარგა იმედი მისი გამოსწორებ-
ის და დაჰკარგა ყოველგვარი ნდობაც; ამიერიდან სწყვეტს მას-
თან ყოველგვარ თანამშრომლობას; პრეზიდენტი დარწმუნებუ-
ლია, რომ ვეშაპელი ახალ-ახალ სკანდალს შეჰყრის პარტიის
ეროვნულ პოლიტიკას და რომ მისი საქციელის მავნებლობა
დაყვანილ იქმნას, რაც შეიძლება უმნიშვნელო ოდენობამდე, მას
უნდა ჩამოერთვას ყოველგვარი საწარმოებდგენლო და საპასუხ-
ისმგებლო ხარისხი და ადგილი.

ჩვენი ქვეყნის ცხოვრების ამ ტრადიკულ პერიოდში, როდეს
საც დიდი სულიერი და ზნეობრივი სიმტკიცე და დისციპლინა
გვჭირია რომ ჩვენმა ეროვნულმა პარტიამ, გარემოებით დაკისრე-
ბულ, უშველებელ მოვალეობას თავისი შეძლების მაქსიმალური
დაკმაყოფილება მისცეს, უნდა სასტიკათ დაითრგუნოს თვითნე-
ბობა, უპასუხისმგებლობა და მუხთლობა პარტიისა და ქვეყნის
წინაშე.

სპ. კელია.
გ. მაჩაბელი.

სპირიდონ კედიას წერილი ედვ.-ს
პარიზის კომიტეტს

8.XI.25.
პარიზი.

საქართველოს გაერთიანებული ეროვნულ-დემოკრატიული
პარტიის პარიზის კომიტეტის პრეზიდიუმს.

პარიზის კომიტეტისა და მისი პრეზიდიუმის განწყობილება
შეუსაბამოა ჩემს თავმჯდომარეობასთან. წინათ შემჩნეული ამის
ნიშნები, გასული შაბათის სხდომამ აწ დასრულებულ ფაქტად
მომიქცინა.

ამ დღეს კომიტეტმა თავის თავმჯდომარეს დაუდგა უნ-
დობლობის, უმადურობის და მოურიდებლობის აპოთეოზი. მეც
შეეასრულებ ჩემს მოვალეობას კომიტეტის ამგვარი დემონსტრაცი-
ის წინაშე და უარს ვაცხადებ მის თავმჯდომარეობაზე. ეს მას
საშუალებას მისცემს თავისი განწყობილების თავმჯდომარე
გაიჩინოს და მის მეოხებით უცილობოთ იაროს ამ განწყობილებ-
ის დასკვნამდე.

გთხოვთ – კომიტეტი შეჰყაროს ამ განცხადების ყურად-
საღებათ.

ღრმა პატივისცემით სპ. კედია
საქ. ერ. დემ. პარიზის კომიტეტის თავმჯდომარე

ეროვნ. დემ. პარტიის პარიზის ორგანიზაციის სასოგადო კრებისა 1 დეკემბერს 1927 წ.

კრების მომწვევეი ბ. ს. კედია ეროვნ. დემ. პარტიის მთავარ კომიტეტის თავმჯდომარე ხსნის კრებას 3 1/2 ს. და აცნობს მას იმ საკითხებს, რომელთა განსახილველად მოწვეულ იქნა საერთო კრება. ეს საკითხებია პარტიული ხაზის შეცვლის ცდა პარიზის კომიტეტის უმრავლესობის მიერ და ამის მისაღწევად პარტიაში საშიშ არეუ-ღარევის შეტანა, რამაც თავისი უკანასკნელი გამოსახულება მიიღო პარიზის კომიტეტის 2 ნომბრის დადგენილებაში, რომელიც გაზეთ „მამულიშვილში“ გამოქვეყნდა.

ის წინადადებას აძლევს კრებას აირჩიოს პრეზიდიუმი და მიიღოს განსახილველად მის მიერ წარდგენილი საკითხები და სხვა კითხვები, რომელთაც საჭიროდ დაინახავს. კრება თავმჯდომარედ ირჩევს ალ. ასათიანს და მდივნად ი. ხანანაშვილს.

თავმჯდომარე მოახსენებს კრებას, რომ სხდომაზედ მონაწილეობას ღებულობს 45 წევრი ერ. დემ. პარტიისა და შეფიცულნი, რომელნიც 1921 წლიდან საერთო პოლიტიკურ მუშაობას აწარმოებენ ერ. დემ. პარტიასთან, როგორც საქართველოში, თუ უცხოეთში. კრებაზედ მოწვეულნი იყვნენ აგრეთვე პარიზის კომიტეტის წევრნი, მაგრამ უკანასკნელნი არ გამოცხადნენ და ამის მოტივებიც ჯერ ჩვენთვის არ უცნობებიათ.

კრება იმუშავებს შემდეგს წესრიგს:

1. ს. კედიას მოხსენება: ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის მუშაობა საქართველოში და უცხოეთში და პარიზის კომიტეტის მიერ შექმნილი მდგომარეობა — ტაქტიკური და ორგანიზაციული.

2. ტაქტიკისა და ორგანიზაციული მუშაობის გეგმა და მის განსახორციელებლად პარიზის კომიტეტის შექმნა და საერთოდ პარტიული მუშაობის გაცხოველება საქართველოში და ემიგრაციაში.

3. 1924 წლის შემდეგ დასუსტებულ გაერთიანებულ ეროვნული დარაზმულობის აღდგენა და ამ მიზნით ყველა საიმედო პატრიოტულ ძალთა გაერთიანების საკითხი.

პირველი საკითხის შესახებ ს. კედია აკეთებს მოხსენებას, რომელშიაც ის დაწერილებით იხილავს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის მუშაობას 1921 წლიდან საქართველოში და უცხოეთში. ის აღნიშნავს, რომ პარტიის მიერ თავიდანვე აღებული

გეზი განმათავისუფლებელ ბრძოლისა აღმოჩნდა სავსებით შეფარებული ამ ბრძოლის ბუნებასთან საზოგადოდ და ქართველი ხალხის სულისკვეთებასთან, რითაც აიხსნება რომ ამ ნიადაგზედ მოხდა ყველა საიმედო აქტიურ ძალთა დარაზმვა და ქართველი ერის სულიერი გაჯანსაღება რევოლუციონურ და ანტიეროვნულ მიმდინარეობათა გაელენისაგან. მაგრამ ეს მიმდინარეობანი აღჭურვილი იყვნენ მრავალი მატერიალური და ტექნიკური უპირატესობით და ყოველივე საშუალებით სცდილობდნენ ამ ჯანსაღი დარაზმულობის დასუსტებას და დაშლას. ასეთი მუშაობა სწარმოებდა მათ მიერ, სისტემატურად როგორც საქართველოში ისე აქ და ამ გარემოებამ დიდი მარცხი და მსხვერპლი მიაყენა, როგორც ეროვნულ ორგანიზაციებს, ისე მთელს ერს. ასეთი მუშაობის უკანასკნელი გამოძახილი იყო ჟორდანი-რამიშვილის წერილები და ჩვენს პარტიებში განხეთქილების შეტანის ცდა, რამაც რამოდენიმედ მიზანს მიაღწია და მასში ეხლანდელი კრიზისი შექმნა. ის სთხოვს კრებას, გამოიტანოს თავისი აზრი ამ საკითხზედ და კერძოდ პარიზის კომიტეტის უკანასკნელ დადგენილებათა შესახებ, რომელიც შეიცავს პარტიული ხაზის გადახვევას ამ საკითხებში და აგრეთვე ამყარებს სრულს ანარქიას ორგანიზაციულს ცხოვრებაში.

მომხსენებელი აძლევს პასუხს ზოგიერთს შეკითხვებზედ და შემდეგ კრება გადადის დასმულ საკითხის განხილვაზედ.

ფაშალიშვილი მოითხოვს გამორკვეულ იქმნას ახალგაზრდობის როლი და დანიშნულება პარტიაში.

თავმჯდომარე განმარტავს, რომ ეს ახალი საკითხია და ის შეტანილი იქნება დღის წესრიგში და მის შესახებ დაისმება საკითხი, ანუ მიცემულ იქნება საჭირო განმარტება.

ექ. ხოჭოლაყა — ახასიათებს სოციალისტური პოლიტიკის ბუნებას საზოგადოთ და კერძოთ საქართველოს განმათავისუფლებელი ბრძოლის საქმეში. მას უიმედოთ მიაჩნია ამ ბუნების გამოცვლის შესაძლებლობა და ჰუიქრობს, რომ განმათავისუფლებელი ბრძოლის მტკიცე საფუძველზედ დამყარება მოხერხდება მხოლოთ ერთი გზით — ეროვნულ ძალთა გაერთიანებით, მათ ორგანიზაციულად გამაგრებით და ამისათვის ენერგიული მუშაობის წარმოება-პროპაგანდით და ორგანიზაციების მოწყობით. ის წინადადებას აძლევს კრებამ გააჩაღოს ასეთი მუშაობა პარტიულსა და მის მოკავშირე წრეებში და მხოლოდ ამ გზით შეიძლება ჟორდანი-რამიშვილის ფანატიკურ წრის მავნე მოღვაწეობის შეზღუდვა და განელება.

ს. ანთელავა მოახსენებს კრებას, რომ ის ზაფხულში ჩამოვიდა საქართველოდან სპეციალურ დავალებებით პარტიიდან, მაგრამ მას არც კი მიეცა საშუალება წესიერათ მოეხსენებია ეს აქაურ ორგანიზაციისათვის პარიზის კომიტეტში დამყარებულ ანარქიის გამო. ქართველმა ერმა მრავალი უბედურობა გადაიტანა ინტერნაციონალურ სოციალისტურ პოლიტიკის მეოხებით და მას ეხლა ერთადერთი იმედი აქვს, რომ თუ მას განთავისუფლება ელირსება, საქართველოში საღი სახელმწიფოებრივი და ეროვნული წყობილება დამყარდება და არა მრავალჯერ განაცადი უბედურობა. ჟორდანი-რამიშვილის აგენტებმა მრავალი უბედურობა მიაყენა ხალხს და უკანასკნელად 1924 წ. გადააგდო საშინელ უბედურობაში. ეს ხალხი ეხლაც ასეთს ავანტურისტულ გზას ადგა და კელავ ახალი უბედურობები მოგველის, თუ ჩვენ ძველებურად მათი იარაღი ვიქენით და საკუთარი საღი გზით არ ვიარეთ. ჩვენი პარტია და მთელი ერი ემიგრაციაში მყოფ ეროვნულ ძალებზედ ამყარებს იმედებს და დიდი უბედურობა იქნება, თუ ჩვენ დღეიდან მაინც ვერ შევქელით ამ იმედების გამართლებისათვის მუშაობა და ბრძოლა. ის აძლევს კრებას ინფორმაციას იმის შესახებ თუ როგორი უპატიოსნო საშუალებებით ებრძვიან ჩვენს ორგანიზაციებს. ფარულად მომუშავე წრეებში აქტიურად მომუშავე ჩვენს ხალხს აგენტებად აცხადებენ, ხოლო ფართო წრეებში ხმებს ავრცელებენ, რომ ჩვენი პარტია რუსეთის მონარქიის აღდგენისათვის მუშაობს და სხვა. წერილობითი ინსტრუქციაც ჩაუყარდათ ხელში ჩვენებს და შემდეგ ხომ ჟორდანი-რამიშვილის წერილებიც ასეთი ხასიათის იყო.

ინჯია - მოახსენებს კრებას საქართველოს ეხლანდელ მდგომარეობის შესახებ. ქვეყანა დიდს ეკონომიურს კრიზისს განიცდის. გაღებობა გაღატაკებულია მძიმე გადასახადებით. მათი ნაწარმოები მეტად მცირე ფასად გადის. ქალაქის ნაწარმოები კი მეტად ძვირია მისთვის. ის ტანსაცმელის და სხვა აუცილებელი საგნების შეძენას ვერ ახერხებს. ინტელიგენციაც მეტად მძიმე პირობებშია. შტატებს ამოკლებენ და თანდათან სამსახურიდან ითხოვენ ყველას ვინც კომუნისტი არ არის. ჟორდანი-რამიშვილის წერილებმა მეტად დიდი აღშფოთება გამოიწვია ყველა წრეებში და დიდი ზიანიც მიაყენა ერს. სამღვდელოება აიძულეს არასასურველი გადაწყვეტილებები მიეღოთ, სამხედრო პირები მრავლად დააპატიმრეს და მათაც ასეთივე განცხადებები გააკეთებინეს. ასეთივე ძალდატანება იხმარეს პროფესურაზედ და მიიღეს ინტელიგენციაზედ.

ვინაიდან სხდომისათვის განსაზღვრული დრო სრულდება, ბ. ინჯიას მოხსენების დასრულება და სხვა საკითხების განხილვა შემდეგ კრებისათვის გადაიდება.

ი.დადიანი იძლევა წინადადებას, რომ შემდეგი კრებისათვის განმეორებით მოწვეულ იქმნან კრების სახელით პარიზის კომიტეტის ის წევრები, რომელნიც დღევანდელ კრებას არ დასწრებიან. კრება ღებულობს ამ წინადადებას და ავალებს თავმჯდომარეს, მოიწვიოს კრების სახელით ეს წევრები, რათა მათ მისცენ განმარტება მას დასმულ კითხვების შესახებ.

ამასთან თან გაახილვებთ საქ. გაერ. ერ. დემ. პარტიის პარიზის კომიტეტის დადგენილებას, რომელიც არის საგანი ჩემი ქვემოთ მოყვანილი გარჩევა-დაფასებისა და რომელსაც ამ უკანასკნელთან ერთად ეუდგენ თქვენს მიუდგომელ სამსჯავროს თქვენი გარკვეული დასკვნის გამოსაწვევათ კონფლიქტის გადაჭრისათვის.

რომ ერთბაშად გამოირკვეს პარიზის კომიტეტის ამ დადგენილების მთელი ღირებულება, საჭიროა მისი გარჩევა როგორც უფლებისა და ფორმის მხრივ, ისე მისი გამომწვევი პოლიტიკური გარემოების მხრივაც.

დავიწყოთ პირველით.

ჩვენი ქვეყნის სპეციფიური მდგომარეობის გამო, ქართული ანტიბოლშევიკური პარტიები მოკლებული არიან ნორმალურ ცხოვრებას. ვერ ახერხებენ თვით ძირითად ფუნქციონალურ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებას. ასე მაგ., ვერ ახდენენ თავიანთ ორგანოების გადარჩევას, ვერ აწყობენ კონფერენციებს, სადაც უნდა დაფასდეს წარსული და მოიხაზოს პარტიის მომავალი. ცხოვრობენ ყველანი გამოუკლებლივ, იმ უფლებრივ კადრებში და საფუძვლებზე, რომელიც ჯერ კიდევ მტრის შემოსევაამდე პქონიათ. სანამ ასეა, ან ასე იქნება, ინტერესთა შეგნება მოითხოვს – მტკიცეთ იყოს დაცული ძველი საორგანიზაციო შენობა და პრინციპები, რამდენადაც ეს გადარჩენია მტარვალის ძალადობას. გზის გასაგნები სანთურები აქა-იქ მაინც ბუჭტავდეს, რომ ყველაფერი არეუ-დარევაში არ ჩაკედეს.

ამ თვალსაზრისით, პირველ ყოვლისა პარტიის მთავარი კომიტეტი უნდა მოვიკითხოთ, ვინაიდან იგია უზენაესი ხელმძღვანელი პარტიის ცხოვრებისა და მისით იწყება პარტიის ყოველი შეგნებული მოქმედება, და ვინაიდან თუ ის არაა, არც პარტიის რაიმე ღირებულებაზედ არის ლაპარაკი შესაძლებელი.

მთავარ კომიტეტთა ცხოვრებაში კი თითქმის ყველა ქართულმა ანტიბოლშევიკურმა პარტიამ ანალოგიური მდგომარეობანი

განვლეს. ასე მაგალითად, მათ წევრთაგან, ზოგი სიცოცხლეს გამოასალმეს, ზოგი გადაასახლეს; ხოლო ზოგმა საოკუპაციო რეჟიმი იცნო და თავი დაანება მთავარი კომიტეტის წევრობასაც და პარტიასაც. ამ გარემოებებმა პარტიათა მთავარ კომიტეტებს წევრთა უმრავლესობა ჩამოაცილეს და დღეს პარტიას უელის და ინახავს, დროის და გარემოების შესაფერი ზომებით, მხოლოდ წევრთა გადარჩენილი უმცირესობა, რომელსაც არც ხელი აუდია თავის წევრობასა და მასთან დაკავშირებულ მძიმე მოვალეობაზე და არც მტარვალის ხელისუფლებას შერიგებია.

ოქმი

ბაერთ. ერ. დემ. პარტიის პარიზის ორგანიზაციის
სამართო კრებისა.

სხდომა მეორე 18/XII/27წ.

კრება გაიხსნა ნაშუადღევის 5-ს. თავმჯდომარეობს ასათიანი.
მდივანი ხანანაშვილი.

კრებას მოხსენდა პირველი სხდომის ოქმი, რასაც კრება ამტკიცებს. თავმჯდომარე მოახსენებს კრებას, რომ მორიგ კითხვებზედ გადასვლამდე საჭიროა ერთი საკითხის გადაჭრა. საზოგადო კრების მოწვევასთან ერთად მთ. კომ. თავმჯდ. ს. კელიამ მიმართა აგრეთვე ყველა სხვა უცხოეთში არსებულს ჩვენი პარტიის ორგანიზაციებს და პირადათ კიდევ მთავარი კომიტეტის წევრებს და მათაც დაუსვა გადასაჭრელად ის კითხვები, რომელსაც ჩვენ ვიხილავთ. ორი ორგანიზაციიდან პასუხი ჯერ არ მიგვიღია. დანარჩენთაგან უკვე მიღებულია გარკვეული პასუხი დასმულს კითხვაზედ. ზოგიერთს საკითხზედ აგრეთვე ჩვენ გვაქვს საქართველოს ორგანიზაციების გარკვეული აზრი მოწერილი, თუ საგანგებოდ შემოთვლილი. საქართველოს ორგანიზაციები ჩვენ გეთხოვენ ამ კითხვებზედ გადაჭრილი აზრის გამოტანას და თუ ის მათსას შეეფარდება მის გამოცხადებას საქართველოსა და ემიგრანტული ორგანიზაციებისათვის სავალდებულოდ. აქაური ორგანიზაციებიც თხოულობენ, რომ მათი აზრი დასმულს საკითხებზედ მიღებულ იქმნას მხედველობაში ჩვენ მიერ ამ საკითხების განხილვის დროს და ამ სახით დადგენილებანი გამოტანილ იქმნას ემიგრაციაში არსებულ ყველა ორგა-

ნიზაციების სახელით. უკეთუ ჩვენ ამ წინადადებას მივიღებთ, მაშინ იმ საკითხების შესახებ, რომლებზეც ჩვენ გვაქვს გარკვეული პასუხი საქართველოს და ემიგრაციის ორგანიზაციების, ჩვენი საბოლოო დადგენილება გამოტანილი იქნება მთელი პარტიულ ორგანიზაციების სახელით. იმ საკითხების შესახებ კი, რომლებზედაც ჩვენ გვექნება ემიგრაციის პასუხი, დადგენილება გამოიტანება ყველა ამ ორგანიზაციების სახელით. ხოლო თუ აღუძრავთ და განვიხილავთ აგრეთვე ისეთს კითხვებს, რომელთა შესახებ სხვა ორგანიზაციების დასკვნა არ გვექნება, ეს იქნება ჩვენი აქაური ორგანიზაციის სახელით გამოტანილი. ამ სახით ჩვენი მუშაობა მიიღებს ზოგიერთს მთავარ საკითხების შესახებ ფართე პარტიულ კონფერენციისა და რეფერენდუმის ხასიათს.

მცირე აზრთა გაცვლა-გამოცვლის შემდეგ კრება ერთხმად იღებს ამ წინადადებას.

ამის შემდეგ კრება გადადის მორიგ კითხვების განხილვაზედ.

ინჯია განაგრძობს თავის მოხსენებას. 1924 წლის აჯანყების შემდეგ არალეგალურ მუშაობას განაგრძობს ორი პარტია – ჩვენი და მენშევიკური. 1926-ის დამლევამდე ჩვენი მუშაობა მეტად ვიწროდ იყო შემოფარგლული. აჯანყებამ უდიდესი ზიანი მიაყენა არალეგალურ მუშაობას საზოგადოთ და პირველს ხანებში მისი აღდგენა მეტად ძნელი იყო. ამასთანავე ჩვენი პარტია შეუძლებლად სცნობდა მუშაობის ძველი გზით წარმოებას და ამ საკითხზედ თუ სხვა საერთო პოლიტიკურს კითხვებზედ უცხოეთიდან ელოდა საჭირო განმარტებებსა და გეგმებს. ამ წელში უკვე აღვადგინეთ არალეგალური ორგანიზაციები, როგორც უფროსების, ისე ახალგაზრდობის. ჩვენს ორგანიზაციებს არ აქვს ძველი კავშირი და მჭიდრო ურთიერთობა მენშევიკებთან. თუ რამ ურთიერთობა გვაქვს, ეს ძველი ნაცნობობის ნიადაგზედ პიროვნული და არა ორგანიზაციული. მათი მუშაობა, როგორც წინეთ, უფრო გარეგნულია. სცემენ პროკლამაციებს, რომელიც ევრაფერს ეუბნება ხალხს, რადგან მისი განწყობილება მტრის მიმართ იმდენათ გარკვეულია, რომ ასეთი მუშაობა მაზედ რაიმე მნიშვნელოვან გავლენას ვერ მოახდენს. ხოლო ეს დიდს რეპრესიებს იწვევს და მეტს ჩვენს მიმართ, ვინემ მათს წრეში. ჟორდანიის რამიშვილის წერილების შემდეგ მათდამი უნდობლობა ჩვენი პარტიისა და მთელი საზოგადოების, რასაკვირველია, უფრო გაღრმავდა. მუშაობის პირობები, რასაკვირველია, მეტად მძიმე საშინელი რეპრესიების გამო, მაგრამ ერის სულიერი განწყობილება მეტად მტკიცეა და შეურიგებელი. ის სრულიად არ დაცემულა,

არ გატეხილა და ამასთან ერთად ჩვენი პარტიისადმი სიმპათიები მეტად გაიზარდა აჯანყების შემდეგ. მენშევიკურსა და ფედერალისტების პარტიიდან ბევრი მოდის ჩვენს ორგანიზაციებში და ჩვენთან სურთ მუშაობა. ასე რომ, საღ აქტიურ ძალთა დარაზმულობისთვის ჩვენს პარტიას გაცილებით უკეთესი პირობები აქვს, ვიდრე სხვა პარტიებს.

აბაშიძე აცნობს კრებას ჩვენი პარტიის მიერ განაცად უბედურობებს მენშევიკების არა გულწრფელ და პირდაპირ მტრულ მოქმედებების გამო ჩვენს მიმართ. მას მოჰყავს მრავალი მაგალითი იმისა, თუ როგორ ებრძოდნ პასუხისმგებელი მენშევიკების აგენტები ჩვენს რაზმებს, რომ ისინი დაესუსტებინათ და დაეშალათ. ხშირად ბოლშევიკებს იხმარებდნ ამ ბრძოლაში და ასე დაიღუპა ჩვენი ერთი რაზმის მეთაური იშხნელი და ასეთს ჩვენს წინააღმდეგ ბრძოლას და ხელის შეშლას ადგილი ჰქონდა თვით აჯანყების დროსაც. ქველებურად მათთან კავშირი მხოლოდ ასეთს ზიანს გვიქადის და ამ გზით მუშაობის განგრძობის კატეგორიული წინააღმდეგნი არიან ყველა ჩვენი ორგანიზაციები უფროსობის თუ ახალგაზრდობის.

ქოჩაკიძე – მძიმე განმათავისუფლებელ ბრძოლაში ჩვენი და მენშევიკური პარტია სხვადასხვა განზრახვებით და მიზნებით ხელმძღვანელობდნ. ჩვენთვის უმთავრესი იყო ყველა აქტიური ძალების დარაზმვა და გამოყენება საქართველოს განთავისუფლებისათვის და არა პარტიის გაზრდაზედ ზრუნვა. ისინი კი მხოლოდ თავის პარტიისთვის გეგემონიის შენარჩუნებაზედ ჰფიქრობდნ და ამის გამო ისინი ივიწყებდნ საერთო მტერთან ბრძოლის ინტერესებს და ებრძოდნ ყველა ძალებს, რომელნიც მათ გარეშე ირასმებოდა.

თავმჯდომარე მიესალმება საქართველოდან ჩამოსულ ამხანაგებს, რომელნიც მთელი წლების განმავლობაში აწარმოებდნ ბრძოლას საშინელს პირობებში და მომავალშიც განაგრძობენ ამ ბრძოლას მთელს ჩვენ პარტიასთან ერთად. ის წინადადებას აძლევს კრებას ფეხზედ ადგომით პატივი სცენ ყველა იმ მამულიშვილების ხსოვნას განურჩევლად მიმართულებისა, რომელნიც გულწრფელად ემსახურებოდნ ეროვნულ საქმეს და მას შეეწირენ. კრება ფეხზედ დგება.

კამათი პარტიის საერთო ხაზისა და მენშევიკებთან დამოკიდებულების შესახებ ამოწურულია. თავმჯდომარე აცნობს კრებას ამ საგანზედ მიღებულს აზრს პარტიულ ორგანიზაციების, საქართველოსა და ემიგრაციაში. ის აღნიშნავს, რომ ყოველივე აქ თქმული და ჩვენი ორგანიზაციის მიღებული აზრი ამ საგან-

ზედ საესებით ერთსულოვანია. ეს არის ჩვენი პარტიის მიერ დამოუკიდებელი მუშაობის წარმოება და ჟორდანია-რამიშვილის ფრონტიდან გამოყოფა. ეს არ არის მთლიანი ეროვნული ფრონტის უარყოფა. ეს მთლიანი ეროვნული ფრონტი დამყარდა 1922 წ. შეთანხმების ნიადაგზედ, მაგრამ ის წაქცეულ იქმნა 1924 წ. აჯანყების დროს, ამ აჯანყების ხანაში თუ უფრო ადრე ჟორდანია-რამიშვილის წრის მიერ ნაწარმოებ მუშაობით. ამის შემდეგ მთლიანი ფრონტის სახელს ჟორდანია-რამიშვილის წრე ითვისებს, მაგრამ ეს წოდება მათთვის არ მიუნიჭებია არც წინეთ და არც შემდეგ საქართველოს მეტბოლ პარტიებსა და სხვა ეროვნულ ძალებს. ჩვენი პარტია მხოლოდ ამ სიყალბეზედ და ქვეყნისათვის საბედისწერო მუშაობაზედ აგებულ კომბინაციას შორდება და უბრუნდება იმ დამოუკიდებელ ეროვნულ მუშაობას, რომელსაც ის 1921 წლიდან აწარმოებდა და რომელმაც დიდი ეროვნული დარაზმულობა შექმნა საქართველოში. განსხეავება მხოლოდ ის იქნება, რომ მწარე გამოცდილებების მიხედვით, ახალს ჩვენს მუშაობას ისე არ დაუკავშირებთ ამ წრეს, რომ მას კვლავ მისი უფსკრულში გადაიხეხა შეეძლოს. მომხსენებელი ს. კედია საბოლოო სიტყვაში განმარტავს ამის აუცილებლობას და ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ ამ საკითხში პარტია საესებით ერთსულოვანია პარიზის კომიტეტის რამდენიმე წევრის გამოკლებით.

კრება ერთხმად იზიარებს ამ წინადადებას და მის შესახებ რეზოლუციის განხილვას მუშაობის დასრულებამდე სტოვებს.

კრება გადადის პარიზის კომიტეტის მიერ პარტიაში შექმნილ მდგომარეობის განხილვაზედ. თავმჯდომარე მოახსენებს კრებას, რომ პარიზის კომიტეტის წევრნი ხელმეორედ იქმნენ მიწვეული კრებაზედ, მაგრამ ისინი არ გამოცხადდნენ. კითხულობს მათს პასუხს ამის შესახებ.

ს. კედია აცნობს კრებას ამ კომიტეტის უფლებრივსა და ფაქტიურ საფუძვლებს. ის შესდგა 1925 წ. შინაურულ შეთანხმების ნიადაგზედ, როგორც დროებითი ორგანო, სანამ პარტია შეიმუშავებდა თავის საბოლოო ხაზს ტაქტიკურსა და ორგანიზაციულს. მას არ აქვს პარიზის ან სხვა კომიტეტის რაიმე უფლებრივი საფუძვლები. ხოლო ფაქტიურად ის იარსებებდა სანამ პარტია ამ საბოლოო ფორმას არ შეიმუშავებდა და ან პარტიული ორგანიზაციები მას ფაქტიურად იცნობდნენ. ამ ხნის განმავლობაში მან აიღო ისეთი ტაქტიკური ხაზი, რომელიც მთელი პარტიის მიერ უარყოფილი იყო. მან გასწყვიტა ყოველგვარი საქმიანი ურთიერთობა ყველა პარტიულ ორგანიზაციებთან, როგორც საქართველოში, ისე აქ და ამჟამად, მის ზურგს უკან

არც ერთი პარტიული ორგანიზაცია არ დგას და ამის გამო, ის, რასაკვირველია ვერ ატარებს პარიზის კომიტეტისა თუ რაიმე სხვა პარტიული ორგანოს სახელს.

ა. ასათიანი უსაფუძვლოდ სთვლის მათი არ მოსვლის მოტივებს, ჩვენ კრებებზედ შეყრილი ეროვ.-დემ. პარტიის წევრნი და შეფიცულნი, რომელნიც 1921 წლიდან ერთი განუყრელი პოლიტიკური ცხოვრებით არსებობენ საქართველოში თუ უცხოეთში. პარიზის კომიტეტიც არა ერთხელ იწვევდა მათ უფრო შინაურულ პარტიულ საკითხების გამო. თუ კრებაზედ არიან რამოდენიმე ახალი წევრები ჩვენი პარტიისა, ამათაც ისინი არა ერთხელ კპატიუბდენ კომიტეტისა თუ ორგანიზაციის წევრად. პარიზის კომიტეტი თავიდანვე დაშორებია ჩვენს აქაურ ორგანიზაციას და არ არის გასაკვირველი თუ ამ ხნის განმავლობაში მას რამდენიმე ახალი წევრი შეემატა. პარიზის კომიტეტს თავის თავი პარტიის ხელმძღვანელ ორგანოდ აქვს დასახული და ამავე დროს მას კყავს ერთი წევრი, რომელიც თავის თავს საჯაროდ არაპარტიულ კაცად ნათლავდა და ნათლავს დღემდე. ასეთი ამბავი არც ერთს პარტიაში არ ხდება, ხოლო საზოგადო საკითხების განხილვისთვის მოწვეულ კრებებზედ ახალი წევრების მონაწილეობა არასოდეს არ ყოფილა დაუშვებელი. მე ვფიქრობ, ჩვენ ყველანი ერთსულოვნად მოსურნე ვართ, რომ პარტიაში არ შეიქმნას რაიმე განხეთქილება, ფრაქცია და ოპოზიციაც მთავარ საკითხებზედ. ამის შესახებ ჩვენ კელავაც უნდა ვიზრუნოთ, ხოლო არა ისეთი მსხვერპლით, რომ ჩვენი პარტიის სახე წარეშალოთ და მისი სისხლით მორწყული გზა შევატრიალოთ მთელი პარტიის სურვილის წინააღმდეგ. გეგვლია პფიქრობს, რომ სრულიად უიმედო საქმეა ამ კომიტეტთან მოლაპარაკების განგრძობა. ეს დიდხანია სწარმოებს, მაგრამ მისი შედეგი ის იყო, რომ ეს ხალხი სავსებით მენშევიკების იარაღად გახდენ და მთელს პარტიას აუჯანყდენ მათი კარნახით. მათი დადგენილება მთ. კომ. თავმჯდომარის შესახებ და მისი გაზეთებში გამოქვეყნება უდავოდ ღალატია პარტიისა და მთელი ეროვნული საქმის. პარტიამ ღირსეულად უნდა დააფასოს მათი ასეთი მოქმედება და განაგრძოს თავის მუშაობა. თუ ვინმე მათ წრიდან შეიგნებს მათი მოქმედების მავნებლობას და მოინდომებს პარტიაში დაბრუნებას, ეს განხილული უნდა იქნეს და შეფასებული პერსონალურად.

ი. ხანანაშვილი იმ აზრისაა, რომ აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს პარტიის საერთო ხაზზე მდგომ ეროვნულ დემოკრატთა მტკიცედ შეკავშირება და იზოლაცია მისი მომენშევიკო ნაწილისა. თუ ეს არ მოხდა, ისე შეუძლებელი იქნება პარტიული

გეზის მტკიცედ დაცვა და გატარება. პარიზის კომიტეტში თავიდანვე დაიწყო ბრძოლა მენშევიკებთან დამოკიდებულების საკითხის შესახებ. თავიდანვე აღინიშნა ორი დიამეტრალურად საწინააღმდეგო გეზი. ამის გამოძახილია მათი უკანასკნელი დადგენილება ს. კედიას წინააღმდეგ. როგორც მათ საბოლოოდ აღიარეს, ისინი არ სტოვებენ მენშევიკებთან ისეთს თანამშრომლობას, რომელიც უარყოფილია მთელი პარტიის მიერ და რომლის განგრძობა ჩვენი პარტიის სრულს გამენშევიკობას მოგვცემდა. ვინც პარტიის მთავარ ტაქტიკურსა და ორგანიზაციულს გეზს გადაუხევეს, მათთან საერთო მუშაობის წარმოება შეუძლებელია და პარტიის ასეთი ელემენტებისაგან გაწმენდის საკითხი ბუნებრივია და გადასატრელად მიუცილებელი.

ი. დადიანი პფიქრობს, რომ მარტო მათ არ მიუძღვით დანაშაული შექმნილს მდგომარეობის გამო. არც ს. კედია არის უდანაშაულო იმაში, რომ ამ კითხვების მოსაგვარებლად და გადასატრელად პარტიის ორგანიზაციებსა და აქაურ წევრებს საქმეში ერევთ და ეეკითხებით მხოლოდ ეხლა, როდესაც კრიზისმა ასეთი მძიმე ფორმები მიიღო. ჩემის აზრით, საჭიროა დასწრება იმ კრებაზედ, რომელსაც ისინი იწვევენ 8 იანვარს. ყველა ჩვენ რომ მათის დასწრებით გამოეთქვამთ ჩვენსა და ყველა სხვა ჩვენ ორგანიზაციების სურვილს, ამას უთუოდ სასურველი ნაყოფი მოყვება. ჩვენ ყოველივე ზომები უნდა მივიღოთ იმისათვის, რომ განხეთქილება, თუ რაიმე ფრაქციის შექმნა ჩვენს პარტიაში თავიდან ავიშოროთ. რა მცირე შესაძლებლობა არ უნდა იყოს დარჩენილი ამ მიზნის მისაღწევად, ჩვენ მასზედ უარს ვერ ვიტყვით.

თავმჯდომარე განმარტავს, რომ როგორც წერილიდან სჩანს ისინი მთელ ჩვენს კრებას არ სცნობენ და არ მიიწვევენ. უთუოდ კრების მცირე ნაწილი იქნება მიწვეული. ამიტომ ეს თათბირი დაახლოებით იმავე შემადგენლობით იქნება, როგორიც იყო მრავალი კრებები პარიზის კომიტეტისა. შეიძლება ასეთ თათბირზედაც არ ესთქვათ უარი, ხოლო ეს არ უნდა უშლიდეს კრებას, რომ მან თავისი დადგენილებები გამოიტანოს ყველა დასმულ კითხვებზედ. მით უმეტეს ამ კითხვებზედ ყველა სხვა ორგანიზაციების დასკვნა გვაქვს. ეს მუშაობა მოგვცემს საშუალებას მათთან მოლაპარაკება გარკვეულს საზღვრებში ვაწარმოოთ.

კ. ხოჭოლავა პფიქრობს, რომ იმ წრის გეზი სავსებით გარკვეულია და არ აქვს იმედი, რომ ისინი მას დასთმობენ.

ინჯია აღნიშნავს ასეთი კრიზისის მეტად მაგნე შედეგებს პარტიისათვის. ის პუიქრობს, რომ საჭიროა ყოველივე ზომების მიღება, რომ პარტიული მთლიანობა არ გაიზაროს.

გ. ლორთქიფანიძე არ იზიარებს ასეთს იმედებს და პუიქრობს, რომ საჭიროა პარტიას გარკვეული და ნათელი გზა ჰქონდეს და ეს გეზი ყველასათვის იყოს სავალდებულო.

თავმჯდომარე აცნობს კრებას ამ საკითხზე ორგანიზაციებისაგან მიცემულს დასკვნას. კრება აღგენს რეზოლუციის განხილვას სხვა რეზოლუციებთან ერთად. დაევალა პრეზიდიუმს, პასუხი გასცეს პარტიის კომიტეტს მათ მიერ გამოგზავნილ ბარათზე და წერილში მოყვანილს მოტივებზე.

დასასრულ, კრება ირჩევს ორგანიზაციის დროებით ბიუროში ა. ასათიანს, ი. ხანანაშვილს და კ. ხოჭოლავას და ავალებს მათ, წარუდგინოს შემდეგ საზოგადო კრებას უცხოეთში მყოფ ორგანიზაციებისა და პარტიის ორგანიზაციისა და სხვა პარტიულ ორგანიზაციათა შორის დამოკიდებულობის პროექტი, რომელიც განხილვის შემდეგ უნდა დაეგზავნოს ამ ორგანიზაციებს დასადასტურებლად.

კრება დასრულდა 9 1/2-ს, შემდეგი კრება დაინიშნა შაბათისათვის.

საპარტიო მემბრის გაერთიანებულ ეროვნ. დემოკრ. პარტიის პარიზის კომიტეტს

პარიზის კომიტეტის წევრები, რომელნიც არ დასწრებიან კომიტეტის ნოემბრის 2-ის კრებას, ან დაესწრნენ და დასტური არ მიუციათ მისი დადგენილებისათვის, — გაეცნენ და განიხილეს კომიტეტის ნოემბრის 2-ის დადგენილება შესახებ ერ. დემ. პარტიის მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარის სპ. კედიასი და მიიღეს მხედველობაში შემდეგი დადგენილებანი:

1. საყოველთაოდ მიღებულია, რომ ორგანიზაციიდან არამც თუ გარიცხვა, არამედ დროებით გადაყენებაც ხდება განსაკუთრებული წესით, ვიდრე სხვა ჩვეულებრივი კითხვების გადაჭრა. ასეთი გადაწყვეტილების მიღებისათვის საეალდებულოა საკითხის დასმა წევრთა წინასწარის გაცნობით, მისი გარჩევა წინასწარ სპეციალურად შექმნილ ორგანოში და სხვა. ეს საკითხი კი არ ყოფილა დასმული კომიტეტის წევრთა წინასწარის შეტყობინებით, არც განხილული საგანგებოდ შექმნილ ორგანოში და კრების საგანი, რომელიც ასეთ მნიშვნელოვან საკითხს ეხებოდა, აღნიშნულიც არ ყოფილა უწყებაში.

2. მაგრამ ეს წესებიც დაცული რომ ყოფილიყო, ეს საკითხი მაშინაც ვერ გადაწყდებოდა პარიზის კომიტეტში, ვინაიდან მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარის, ან მისი რომელიმე წევრის არამც თუ პარტიიდან გარიცხვა, არამედ მთავარი კომიტეტიდანაც გამოყვანა — არ შეიძლება გახდეს სხვა რომელიმე ორგანიზაციის დადგენილებით, გარდა იმ კონფერენციისა, რომელმაც აირჩია ისინი. რაც შეეხება დროებით გადაყენებას და მუშაობის ჩამოშორებას, ეს შეიძლება მოხდეს მთავარი კომიტეტის წევრთა უმრავლესობის დადგენილებით.

3. მთავარი კომიტეტის წევრთა თანხმობით ამა თუ იმ ორგანიზაციისათვის განსაკუთრებული უფლებების მინიჭება მარტო საქმეების საწარმოებლად არ ჰგულისხმობს მთავარი კომიტეტის წევრთა იმ უფლებების შესლუდვას, რომელნიც მათ მინიჭებული აქვთ პარტიის კონფერენციის მიერ. და, რასაკვირველია, ამ ორგანიზაციას არა აქვს უფლება გადასცეს კონფერენციის მიერ მიღებული და დაკანონებული პრინციპისათვის თუ ორგანიზაციული ხასიათის დადგენილებები.

მაგრამ ნოემბრის 2-ის დადგენილება რომ გამოტანილი ყოფილიყო კომიტეტის მიერ სავსებით კანონიერის გზითაც, მაინც შეუძლებელი იქნებოდა პარტიის ინტერესების მიხედვით მისი

ისეთი მოტივაცია, როგორც მიუღია კომიტეტს და რაც ყველას მიერ მიჩნეული იქნება როგორც დადასტურება კომიტეტისაგან ყველა იმ პროვოკაციული ინსინუაციებისა, რომელნიც უკანასკნელ თვეებში გამოქვეყნებულ იქნა ჩვენი მოპირდაპირეთა მიერ – ჩვენი კომიტეტის ზოგიერთ წევრთა და ეროვნული ბრძოლის სხვა თვალსაჩინო შოღვაწეების შესახებ.

ყოველივე ამის მიხედვით გვაქვს პატივი გაცნობოთ ჩვენი საბოლოო დასკვნა.

ა) პარიზის კომიტეტის ნოემბრის 2-ის დადგენილება სრულიად უკანონოა ფორმალურად და არსებითად, და ამის გამო იგი ვერ შესცვლის პარტიის მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარის მდგომარეობას.

ბ) ასეთი დადგენილება, ამასთანავე ერთად, უკეთუ ის ძალაში დარჩა იმათთვის, ვინც ეს მიიღო, გამოიწვევს პარტიის დაქსაქსვასა და დასუსტებას, ნაცვლად ეროვნულ ძალთა გაერთიანება-გაძლიერებისა და ჭეშმარიტ გაერთიანებულ ფრონტის შექმნისა.

ამის გამო შემოედივართ კომიტეტში წინადადებით, რათა მან დაიქარებით გააუქმოს ნოემბრის 2-ის დადგენილება და შემდეგშიც, ესა თუ სხვა ასეთი საკითხების გარჩევა და გადაჭრა აწარმოოს ზემოხსენებულის კანონიერის წესით.

უკეთუ კომიტეტი არ გაიზიარებს ამ ჩვენს წინადადებას, მაშინ ჩვენთვის შეუძლებელი გახდება პარიზის კომიტეტის მუშაობაში რაიმე მონაწილეობის მიღება, ვიდრე მოწვეული არ იქნება საზღვარგარეთული კონფერენცია ამ საკითხების გადასაჭრელად.

დაეშთებით თქვენდამი პატივისცემით საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის პარიზის კომიტეტის წევრები.

საქ. ეროვნულ-დემოკრ. პარტიის მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარეს

პატ-ლო ბ-ნო სპირიდონ!

მიიღეთ ჩემი გულწრფელი თანაგრძნობა იმ უძლეური დადგენილების გამო, რომლის გამოტანაც უნებებია ნოემბრის 2-ს სხდომაზედ პარიზის კომიტეტს. მათ მიერ გამოტანილს დადგენილებას მე უარყოფითად ვაფასებ და სათანადო საპროტესტო ბარათსაც უგზავნი.

პარტიაში ნამდვილი ანარქიაა. ამისათვის ჩემი უღრმესი პროტესტი ერთსა და მეორე მხარესაც. ამ მოსალოდნელი ანარქიისა და პარტიული ძალების დაქსაქსევის შიშით იყო, რომ სწორედ ამ ერთის წლის წინად მანდ გეახელით და ყოველივე ვიღონე თქვენს ურთიერთს მოსარიგებლად, რაც საუბედუროდ ფაქტად ვერ იქცა.

დღეს ამ ჩიხიდან გამოსავალი ერთადერთი გზა, ჩემის ღრმა რწმენით, არის პარტიის საზღვარგარეთულ ორგანიზაციათა თუ აქტიურ ძალთა კონფერენცია. მხოლოდ ის არის დღევანდელს პირობებში ავტორიტეტული შემფასებელი და დასკვნის გამომტანი პარტიაში შექმნილი უმსგავსო მდგომარეობის შესახებ. ეს იყო და არის უპირველესი მოვალეობა თქვენი, როგორც პარტიის თავმჯდომარის და მე იმედი მაქვს, რომ ამას მიმართავთ. წინააღმდეგ შემთხვევაში თქვენ ვერ იქნებოდით თქვენს სიმაღლეზედ და პარტიის თავმჯდომარის სახელის ტარებაც თქვენს მიერ ზედმეტი იქნებოდა. როცა პარტიაში ანარქია იჩენს თავს, პარტიის თავმჯდომარე კი არ გარბის, ის მყისვე პარტიას მიმართავს და ყრილობას იწვევს.

მე მოვითხოვ თქვენგან, როგორც პარტიის თავმჯდომარისგან, მოწვეულ იქმნას საზღვარგარეთ ორგანიზაციათა კონფერენცია. პარიზის წევრთა კრებებსაც ესთხოვ იმსჯელონ ამის შესახებ, პარიზის კომიტეტსაც ვაძლევ ამავე წინადადებას. ამავე წინადადების ფაქტად საქცევად მოუწოდებ პარიზში მყოფ პარტიის ახალგაზრდობასაც.

თუ ასეთი შედარებით პატარა საქმე ვერ შევსძელით, მაშინ იმ დიდი მიზნისათვის ბრძოლასაც უნდა დაესციოდეთ.

თქვენს მიერ მოცემულს შეკითხვებზედ თქვენ დაწერილებით იცით ჩემი აზრი: აქ მოკლედ მაინც გიპასუხებთ. 1. — მენშე-

ვიკური პარტიის ძველი პოლიტიკის გეგმონიის ცნობა, მათი ბრმად მიყოლა, და საქართველოს მიერ მე-11-ინტერნ. ორიენტაციის აღება და ამით დაიმედება არის ქართული საკითხის ისეთი მკრთალი ფერებით და შორეულ მომავალში გამოსახვა, როგორც ეს ბ-ნი წერეთლის³ წვალეული გონების ნაყოფ უკანასკნელი ბროშიურიდანა სჩანს. ოტო-ბაუერის⁴ გვერდით ჯდომა და საბჭოთა რუსეთის მიმართ ეროვნულ-განმანათავისუფლებელი ბრძოლების მიცემა განა შესათავსებელია?! ეროვნულ ბრძოლას საკუთარი ეროვნული მეთოდი აქვს...

მაგრამ ამ ფაქტიდან ორგვარი დასკვნის გამოტანა შეიძლება და ეს დასკვნა ძლიერის სიფრთხილით უნდა გამოვიტანოთ, ვინაიდან იგი იქნება ჩვენი ტაქტიკის მომხაზველი.

უდაოა, რომ ჩვენ სოციალისტებს დღესვე უნდა მოვხერხოთ რქები, მაგრამ ისეთის სიფრთხილით, რომ მან არ გამოიწვიოს მათი ორგანიზმის დაავადება, და ეს ასე თუ ისე ძლიერი ორგანიზაცია არ დაეკარგოთ და მოპირდაპირე ნამდვილ მტერთა ბანაკში არ გადაეყაროთ.

უნდა დავრწმუნდეთ, რომ ს.დ. პარტია დიდი ფაქტორია ჩვენს ეროვნულს ცხოვრებაში და მათ დაუხმარებლად ჩვენი ეროვნულ-განმანათავისუფლებელი ბრძოლა სრული ვერ იქნება. საჭიროა მათი მოთოკვა და ამ ბრძოლაში გამოყენება. სცდება ის, ვინც ფიქრობს, რომ ჯერ თავისუფლება მოვიპოოთ და მერეთ გაეასწოროთ ანგარიშები სოც. დემოკრ.-ნო. მაშინ ეს გაცილებით ძნელი იქნება და ასეთი გზით მოპოვებული თავისუფლება მხოლოდ დროებითი იქნება. გვერჩიოს გვიან და სამუდამო.

2. რაც შეეხება არასოციალისტურ ძალთა გაერთიანებას. ეგ სასურველია, მაგრამ აქაც დიდი სიფრთხილე გვინდა. ჯერ თვით ჩვენი პარტია უნდა გავეერთიანოთ, გავამაგროთ და არასოციალისტურ-დემოკრატიული დანარჩენი ეროვნული ძალები და ელემენტები თავისთავად ჩვენზედ აიღებენ ორიენტაციას და ეს ისე მოხდება, რომ პარტიის დედა-ფუძე იდეები არ გახდებიან ახალმოსულ ელემენტთა მიერ შეტევის საგნად. ჩვენი სისუსტის მაჩვენებელია ის ფაქტი, რომ ჩვენს გვერდით წნდებიან სხვა არასოც. ორგანიზაციები. ჩვენი სიძლიერე კი ბოლოს მოუღებს ამას. და ბოლოს 21 წელში რა მიზანი ჰქონდა ჩვენს მიერ ჩვენს პარტიაში სხვადასხვა არასოციალისტურ ჯგუფების გაერთიანებას, თუ კიდევ ხელახლა დაიწყებენ გაჩენას ეს ჯგუფები.

ამ ეროვნული უბედურების დროს არასოციალისტებიც უნდა გავეერთიანოთ და სოციალისტებიც. ხოლო დიდი შეცდომა იქნებოდა, ჩემის აზრით, რომ ეროვნულ ბრძოლის ცენტრალურ

ორგანოში არასოციალისტებიდან ჩვენს გარდა, სხვა რამოდენიმე კაცისაგან შემდგარ ჯგუფთა წარმომადგენლებიც იქმნენ. ეს სრულიად დასცემდა ჩვენს წონას. საჭიროა ჩვენი პარტიის ჰეგემონია და გაეღენა ყველა დანარჩენ არასოც. ჯგუფებსუდ და მათი ჩვენშივე გათქეფევა.

დაწერილებით კონფერენციაზედ...

პატივისცემით ერ. დემ. პარ. მთავარი

კომიტეტის წევრი:

ელ. პატარიძე.

15.XII.1927წ.

ეროვნულ-დემოკრ. პარტიის პარიზის კომიტეტს,

ასლი ბნ. სპ. კედიას (პარტიის

თავმჯდომარეს)

მთელის ჩემის არსებით ვაცხადებ პროტესტს ა/წ ნოემბრის 2-ს თქვენს სხდომაზედ, პარტიის თავმჯდომარის ბ-ნი სპ. კედიას შესახებ გამოტანილ დადგენილების გამო და მოვითხოვ, დაუყონებლივ გაუქმებული იქნას თქვენს მიერვე ის თავისთავად უქმი დადგენილება, რომლის გამოტანის უფლებრივი ძალა თქვენს კომიტეტს არა აქონდა.

ჩემივე უღრმესი გულისწყრომა ორივე მხარეს პარტიაში შექმნილი ანარქიის გამო.

მოვითხოვ პარტიის თავმჯდომარესთან შეთანხმებით, რაც შეიძლება მოკლე ხანში მოწვეულ იქმნას საზღვარგარეთ მყოფ პარტიულ ორგანიზაციათა და აქტიურ წევრთა კონფერენცია, რომელიც არის ერთადერთი ავტორიტეტული პარტიაში არსებული საღაო საკითხების გადასაჭრელად.

მეგობრულის საღამით ერ. დემ. პარ.

მთვ. კომ. წევრი

ელ. პატარიძე.

15.XII.1927წ.

ბ. სპირიდონ კედიას.

ს.ერ.დ.პ. მთავ. კომიტეტის წევრს.

ბ. სპირიდონ!

საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის საზღვარგარეთის ცენტრალურ ბიუროს თავიდანვე პქონდა გათვალისწინებული, რომ ჩვენი პარტიის მიერ ერის წინაშე მოვალეობათა ღირსეულად შესრულების ინტერესები მოითხოვს გაერთიანებას პარტიის ყველა აქტიურ ძალებისა, როგორც მეთაურთა წრეში, ისე ფართე მასებში. ბიურო პფიქრობს, რომ ასეთი გაერთიანებული და შეთანხმებული მუშაობისათვის მტკიცე საფუძველს წარმოადგენს ის გარემოება, რომ ჩვენი პარტიის ყველა აქტიური ძალები, როგორც საქართველოში, ისე ემიგრაციაში ერთსულოვნად დგანან დამოუკიდებელი ეროვნულ-დემოკრატიული პოლიტიკის გზაზე და მათში არ არსებობს არაერთი უთანხმოება იდეური, თუ ტაქტიკური. ხოლო თუ ჩვენ წრეში არსებობდა ამის გარეშე რაიმე უთანხმოებები, თუ ბუნებრივად წარმოიშობა მომავალში, ყოველივე ეს გადიჭრება და უნდა გადიჭრას ნორმალური ორგანიზაციული გზებით. ბიურო იმედოვნებს, რომ ჩვენი პარტიის მიერ განაცადი მწარე გაკვეთილები და მისი ამოცანების სირთულე შეამცირებს მომავალში ასეთი უთანხმოებების აღმოცენებისა და განვითარების შესაძლებლობას.

ყოველივე ამის მიხედვით, თავის მუშაობის პირველსავე თვეში ბიურომ საჭიროდ დაინახა და პარტიული საქმისათვის სასარგებლოდ, რომ თქვენ აქტიურად ჩაბმოდით ბიუროს მუშაობაში. ამჟამად ჩაქვს პატივი მოგმართოთ ბიუროს სახელით წინადადებით და თხოვნით, რათა შემოხვიდეთ საზღვარგარეთის ცენტრალურ ბიუროში და გაინაწილოთ მასთან ერთად ამ საერთო მუშაობის ჭირ-ვარამი.

თქვენი თანხმობის მიღებისთანავე შესრულებული იქნება ამ საგანზე საჭირო ფორმალური წესები.

ღრმა პატივისცემით ცენტრ. ბიუროს
გენ. მდივანი ალ. ასათიანი.

10 ნოემბერი, 1929 წ. პარიზი.

კლამარი, ოქტომბრის 22-ს, 1930 წ.

ჩემო გიორგი,

ძალიან მიმძიმს წერა და ლაპარაკი ჩვენს შინაურ მდგომარეობაზე, იმდენად სამარცხეინოა იგი, მაგრამ დღეს ისე შორს წავიდა დაწყებული რღვევის პროცესი, რომ ადამიანი იძულებული ხდება სიჩუმიდან გამოვიდეს და ხსნის გზები საჯაროდ ეძიოს. რადგანაც ეს ჩვენი სკანდალური მდგომარეობა „ბიურომ“ შექმნა, ხოლო მის საგნად მე გამხადა, ამიტომ მე აქ არსებითად ამაზედ არ ვილაპარაკებ, რომ ფაქტების ძალაუნებური სუბიექტური გადამახინჯება არავენ მომაწეროს, მე მირჩევნია - ამ საგანზე სიტყვა მესამე მხარემ აიღოს და სამართალიც მან გადასჭრას.

ეხლა კი, მოკლეთ გადმოგცემ არსებული მდგომარეობის სურათს. ბევრი რამ, იმედია, შენც გაგონილი გექნება. პარიზის, ვალენტიინის, ბერლინისა და სხვა ორგანიზაციებმა კარგად გაიცნეს თუ არა „ბიუროს“ როლი დღევანდელი ვითარების შექმნაში, მას დანაშაულის გამოსყიდვა მოსთხოვეს განსაზღვრული ფორმის სახით. ბიურომ ამაზედ უარით უპასუხა, მაშინ კონფერენციის მოწვევა მოსთხოვეს, რომ მის სხდომაზედ გარჩეულიყო ესა და ის საკითხებიც, რომელნიც საერთოდ ჩვენი პარტიის არსებობას შეეხებოდა. ბიურომ ამასაც უარით გასცა პასუხი. ამის შემდეგ ხსენებულმა ორგანიზაციებმა ბიურო გამოაცხადეს, როგორც უკომპეტენტო ორგანო, ნდობასა და ავტორიტეტს მოკლებული და მოითხოვეს მისი გადადგომა და არჩევნების მოწვევა. ამასაც უარი მოჰყვა. მაშინ ეს ორგანიზაციები ბიუროს მასიურად წამოშორდნენ და ცალ-ცალკე დამოუკიდებელი მოქმედება დაიწყეს. ამგვარად, დღეს ჩვენი პარტიის სახე ასეთ სანახაობას წარმოადგენს: არის „ბიურო“, რომლის ზურგს უკან არავინა დგას, გარდა ხუთიოდე კაცის; არის გეაზავას ჯგუფი, ისიც სულ ხუთიოდე კაცისგან შემდგარი; არიან საფრანგეთსა და სხვა ქვეყნებში არსებული ორგანიზაციები და თქვენი უმორჩილესი მოსამსახურე, - განზე გამდგარი. ესენი ყველანი ცალ-ცალკე არიან, ერთმანეთს დაშორებულნი და ერთი-მეორეს მოპირდაპირე, როგორც ხედავთ, სრული დაშლილობა და ანარქიაა. რომ ასე კიდევ ერთხანს გაგრძელდეს, საფლავის კარებამდე მივალთ.

ამ მდგომარეობიდან გამოსაეალს ეძებენ და საშუალებასაც ასახელებენ პარიზის, ვალენტიინის, ბერლინის და სხვა

ორგანიზაციები. ესენი ჩვენი პარტიული ემიგრაციის 90%-ს შეადგენენ. ამგვარ საშუალებად პარტიის კონფერენციის მოწვევას ასახელებენ. მართლაც, სრულიად განსაკუთრებული ავტორიტეტით მოსილი ორგანოს ხმა და გავლენაა საჭირო, რომ უკიდურეს წერტილამდე მისული დაშლილობა შეაყენოს და დაქუცმაცებული სხეული გაამთელოს. პარტიათა ცხოვრებაში ასეთია კონფერენცია. ჩვენს სინამდვილეში მისი მნიშვნელობა უდავოა. მას ან ყველა დაემორჩილება და მის რეზოლუციებს საველეებულთ მიიღებს, ან ვინმე განზე გაუდგება და ამით თავის თავს პარტიის გარეშე დააყენებს და პარტიის სახელით მოქმედების უფლებას დაჰკარავს. ორსავე შემთხვევაში, პარტიის სახელი და მისი მთლიანობა დაცული იქნება. მდგომარეობა ნათელი და გამორკეპული დარჩება. კონფერენცია და მისი კომპეტენციით შექმნილი ცენტრალური ორგანო იქნება პარტიის კანონიერი გამომსახველი.

ამ რადიკალური და ერთადერთი საშუალების წინააღმდეგ აღმოჩნდა „ბიურო“ და გეაზავას ჯგუფი. ალბათ მათთვის ხელსაყრელია ჩვენს პარტიულ ემიგრაციაში არსებული ანარქია და დაშლილობა. დღეს, როდესაც არავინ არავის ცნობს, ყველას ერთნაირი უფლება გამოაჩნდა თავის თავს „პარტია“ უწოდოს.

აშკარაა, ამ გარემოებაში მარტო ზემოდ დასახელებული ორგანიზაციების პოზიციაა სწორი და მართალი. ჩვენი მდგომარეობიდან მარტო ერთი გამოსავალია, ეს არის კონფერენცია. ამიტომაც, ჩვენ მათ უნდა მხარი მივსცეთ და კონფერენციის მოწვევა ცხოვრებაში გაეატარებინოთ.

მე არ ვიცი ფორმალურად ვარშაყის აზრი ამ საქმეში. გარკვეულად ამ ორგანიზაციათა ხაზზე დგას, თუ ბიუროს მოქმედებას იზიარებს. მე მსოლოდ გაგონებით ვიცი და ბნ. გრიშა ალშიბაიას წერილიდან ვასკენი, რომ ვარშაველები კონფერენციის მომხრენი ხართ და მის მოსაწვევად თანხის შოვნასაც ცდილობთ. ეს ჩემთვის ძალიან სასიამოვნოა, ეინაიდან ამ შემთხვევაში ბიუროს გაკიცხვისა და გარიყვის ფაქტი, როგორც დღევანდელი ჩვენი დაშლილობის თავი და თავი მიზეზისა, უნაკლულო და სრული იქნება; ამასთან, იმედიც და შესაძლებლობაც უფრო იზრდება, რომ კონფერენცია ღირსეულად მოეწყო და ჩატარდება.

ეხლა ჩემ შესახებ. იმ ორგანიზაციებმა, რომელნიც ზემოაღნიშნულ პირობებში, ბიუროს ჩამოშორდნენ, მრავალგზის ნდობა გამომიცხადეს და მთხოვეს აკტოიობას დაებრუნებოდი. მე, განსაკუთრებით ჩვენს აწინდელ მდგომარეობაში, მოვალეობად მივიჩნიე, რომ ეს წინადადება მივიღო და რაც ძალი და

ლონე მაქვს მათთან ერთად ვიმუშავო კონფერენციის გზით პარტიის გაჯანსაღებისათვის. მაგრამ, რომ მიზანს მივაღწიოთ და მუშაობა ნაყოფიერი იყოს, თვით ჩვენი ერთმოაზროვნე ორგანიზაციების დაქსაქსული ყოფნა უნდა მოისპოს. მათ შორის ორგანიული კავშირი უნდა დაწესდეს და ერთი ხელმძღვანელი ცენტრის ქვეშ გაერთიანდნენ. ეს არის პირველი და ძირითადი პირობა. მეორე პირობა ჩვენი გამარჯვებისა ისაა, რომ ჩვენ ამ თავითვე ჩვენი საკუთარი ბეჭდვითი სიტყვა შევიძინოთ, რომ მტერსა და მოყვარეს დროზე პასუხი გავსცეთ და ქართულ პოლიტიკურ აზროვნებასა და მოქმედებაში ჩვენი სახეც აღიბეჭდოს.

ამგვარად, ჩვენი სამოქმედო პროგრამა სამი მომენტით აღისახება: პირველი მომენტია – ზემოაღნიშნული ერთმოაზროვნე ორგანიზაციების გაერთიანება საერთო ხელმძღვანელი ცენტრის შექმნით; მეორე მომენტია – საკუთარი ბეჭდვითი ორგანოს გამოცემა და მესამე მომენტია – კონფერენციის მოწვევა.

თუ ვარშავის ორგანიზაცია ამ პოზიციას იზიარებს, მანაც თვისად უნდა დასახოს ეს სამი მუხლი ჩვენი პროგრამისა. აქ აღმართული საკითხები ორგანიზაციას გააცანი და მალე შემატყობინე მისი აზრი და ნიეთიერი შესაძლებლობანი ამ პროგრამის განსახორციელებლად. შემატყობინე აგრეთვე ვარშავის ორგანიზაციის წევრთა რიცხვი და ბიუროს შემადგენლობა.

შენს ძმასა და ალექსანდრე ყიფიანს ჩემი გულითადი საღამი.

შენი ს.პ. კელია.

ძმაო გრიშა,

რამდენადაც ტიტეს წერილებიდან ვიცი, შენ გაცნობილი ხარ ჩვენი პარტიული დაქსაქსულობის უნუგეშო სურათს.

დამეთანხმები, რაც ამ მხრივ მოხდა ან დღეს ხდება, უღირსი და სამარცხეინო რამ არის.

საკითხი იბადება, დარჩეს ეს ასე და დაშლის პროცესი კიდევ უფრო გაღრმავდეს, თუ საჭიროა ამის წინააღმდეგ ენერგიული რეაქცია. შეუბრძოლებლად სიკვდილს არაეინ დანებებია და ჩვენც ბუნების წესზე გავევლით, თუ შევეცდებით, რაც ძალი და ღონე გვაქვს, პარტიის გამოცოცხლებას და მისი პოლიტიკური და ზნეობრივი პრესტიჟის სათანადო სიმალზელვე აყვანას.

ტიტესგან ვიცი, რომ შენ უკვე ხარ ამ აზრისა. ეს ჩემთვის მეტისმეტად სასიამოვნოა. რაკი ასეა, სრულიად ზედმეტია, რომ ამის საჭიროება ერთმანეთს ვუმტკიცოთ და ამიტომ მოდი პირდაპირ ამ საკითხზე გადავიდეთ, თუ რა გზით უნდა შევუდგეთ ამ მიზნის განხორციელებას. როცა ამის გარკვევას დავიწყებთ, ნიადგის უნდა გვახსოვდეს, რომ ჩვენი პარტიული სხეული ძალიან დაზიანებულია და რომ მისი გაჯანსაღება მოითხოვს რადიკალურ ჩარევასაც და ამის შემდეგ ხანგრძლივ ფრთხილ წამლობასაც. ამას დიდ ოსტატობასთან ერთად, დიდი ხასიათი და მოთმინება სჭირია. როგორც გამოცდილებამ დაგვიმტკიცა, ჩვენი აწვლილი საქმეების მოგვარება არც ერთ ადგილობრივ ორგანოს არ შეუძლიან. ამისათვის საჭიროა საზღვარგარეთის პარტიული ყრილობა, რომლის ავტორიტეტი ყველასათვის ცხადია და სავალდებულო უნდა იყოს.

თუ ყრილობამ თავისი ზნეობრივი და იდეური მოვალეობა პირნათლად შეასრულა და მოვლენები ობიექტიური მიუდგომლობით შეისწავლა და დააფასა – და ჩვენ უნდა ვეცადოთ რომ ეს სწორედ ასე მოხდეს – მაშინ მართლაც შესაძლებელი იქნება ყველა გაფანტული ძალების თაემოყრა. თუ ეს არ მოხდა და კონფერენციის დადგენილებას ვინმე არ დაეთანხმა, მაშინ განზე გასულს პარტიული სახელის დაჩემება მაინც შეეძლება და პარტიული ორგანიზაცია თავის მთლიანობას არ დაჰკარგავს. ესეც დიდი მიღწევა იქნება დღევანდელ მდგომარეობასთან შედარებით.

ორგანიზაციული საკითხების მოგვარების გარდა, ეს ყრილობა შეიმუშავებს სავალდებულო პოლიტიკურ ხაზს და იდეოლოგიურ საკითხებსაც შეეხება. აგერ ათი წელიწადი გა-

დის, რომ ამ საკითხებზე, პარტიას, თავისი მთლიანობის ფარგალში, არსებითად არ უმსჯელია და ეს დიდათ ხელს უწყობდა ზემოხსენებულ დაქუცმაცებას. თუ იდეალური ყრილობის მოწყობა არა – იდეალურს მე ვეძახი უცხოეთის და საქართველოს პარტიული ორგანიზაციების ყრილობას – ყოველ შემთხვევაში საზღვარგარეთ მყოფ პარტიული ორგანიზაციის ყრილობა შესაძლებელი იქნება და ჩვენც სწორედ ამაზედ უნდა გავჩერდეთ.

ამ საკმის მოსაწყობად უმთავრესია ფული. ტიტე მწერდა, რომ შენ, ვარშავის ორგანიზაციის სახელით, კონფერენციისთვის საჭირო თანხის შოვნა აღგითქვამს. თუ ეს დაპირება კიდევ ძალაშია და თუ ამ დაპირების რეალიზაცია მას აქეთ არაფრით არ შეუფერხებულა, უნდა მართალი გითხრა, რომ ამ ფულის შოვნით ძალიან დიდ სამსახურს გაუწევ საერთო საქმეს.

ვიმეორებ, თუ რამეს შეუძლიან აწ წამხდარი საქმის გამოსწორება და ჩვენი მიმართულებისათვის მისი შესაფერისი მდგომარეობის დაბრუნება – ეს ჩხოლოდ პარტიულ ყრილობას. ამ საქმეზედ გაწეული ხარჯი, მერწმუნე, უნაყოფოთ არ დაიკარგება. ამიტომ ძალიან გთხოვ ყოველი ღონისძიება იხმარო, რომ თანხის შოვნის შესაძლებლობა სინამდვილეით აქციო.

ამჟამად, მე ველი შენს პასუხს იმაზედ, თუ რა მდგომარეობაშია ეს სახსრის შოვნა; არის თუ არა ეს ნაღდი საქმე.

თუ პო, მაშინ უნდა შეეუდგეთ კონფერენციის მომზადებას და ამის შესახებ ყველაფერი წინდაწინ დაწერილებით განვიხილოთ და გაეარჩიოთ

კლამარი, იანვრის 25-ს 1931 წ.

ამაო გრიშა,

მივიღე შენი წერილი და არ დაგიმაღავე, ძალიან გაოცებული დაერჩი. არ ვიცი, რად წარმოგიდგენიათ, რომ მარტო მე არ მესმის ის, რაც ყველა სხვა წევრს ესმის და შეუგნია. რად გგონია ან შენ, ან სხვას, რომ მე აეყოლიეარ რაღაც გულისწყრომას, რაღაც დაბალი ხარისხის პირადობას და ანგარიშს არ ვუწევ არც პარტიას, არც სამშობლოს? რად ფიქრობ ან შენ, ან სხვა ეინმე მანდაური, რომ მე მოკლებული ვარ სულ მარტივი საზოგადოების გრძნობასა და შეგნებას, რომ დაეა და აყალმაყალი მიჩნევნა შეხმატკბილებულ ურთიერთობას, რომ განხუთქილე

ბაში, რაღაც განსაკუთრებულ სიამოვნებას ეპოვებ და ამიტომ მის გახანგრძლივებას ვცდილობ? ნუთუ ჩემი ცხოვრება წინასწარ იძლევა რომელიმე ამგვარი დასკვნის გამოტანის უფლებას ამ მხრივ, ერთმანეთს რომ შეადარო ჩემი და იმ პირთა წარსული, რომელთაც ეს კონფლიქტი შექმნეს და გააჩვენავეს.

ნუთუ ეს შედარება თქვენს თვალში აპრიორულად გამტყუნების სასარგებლოთ ილაპარაკებს? მე მგონია თამამად ვიტყვი, რომ ჩემი წარსული წინასწარი ამგვარი დასკვნის უფლებას არავის აძლევს და ამიტომ, ვინც ჩვენი საერთო საქმის ამ კონფლიქტის გამო ჩემს შესახებ რაიმე აზრს გამოიტანდეს, ვაღიგებულები ზნეობრივად და პოლიტიკურად ამ საქმეში თვალთ ჩაისხედოს და მასში კარგად გაერკვეს. მაგრამ სინამდვილე ისაა, რომ ამისთვის თავს არავინ იცხელებს. ჩვენში საერთოდ არ არის პიროვნების ფრთხილად მოპყრობის კულტი განვითარებული, არც სინამდვილისა და სიმართლის დადგინების სიყვარული და არც სწორი საზოგადოებრივი სანქციის გრძნობა.

ამ პირობებში „მარცხდება“ ის, ვისაც ეს ხელობა სძულს და ეჯავრება. ჩვენში ადამიანზე აზრის შედგენა იმაზეა დამოკიდებული თუ ვინ ვის დაასწრებს ერთი მეორის დახასიათებაში, გალანძღვაში. ამიტომ არის, რომ ჩვენს მდგომარეობას ჭორი და ინსინუაცია იუფლებს ხოლმე. ჩვენში იშვიათია გაღვიძებული ცნობისმოყვარეობა. იშვიათია მეცადინეობა სიმართლის გასაგებად და სიმართლის სიყვარულისთვის ენერგიის ამოქმედება. უადგილო იქნება, რომ აქ შევჩერდე ამ ნაკლის მეტად მავნებელი საზოგადოებრივი შედეგების ამბავზე.

აღბათ, საკმარისი იყო რომ ამირეჯიბს⁶ ან ვაჩნაძეს⁷ ეთქვა – ჩვენ ვესვეწვებით, მაგრამ სპირიდონი არ მოდისო, რომ ყველას ამირეჯიბი-ასათიანი⁸-გაბაშვილი⁹ და კომპანია ცამდის მართლებად წარმოედგინა, ხოლო მე მტყუანად დავესახე და ამიტომ თავიანთი თავისთვის ნება მიეცათ, რომ ჩემთვის ნოტაციები წაეკითხათ. რატომ არავინ დაინტერესდა, თუ რა მდგომარეობაა შექმნილი, ან არის თუ არა შესაძლებელი ჩემი და იმ ხალხის თანამშრომლობა; რატომ არავინ იკითხა „ბიურომ“ რა ჩაიღინა, რას აკეთებს; უნდა თუ არა მას გულწრფელად ჩემთან თანამშრომლობა; ვინ გაეცნო ამ პირთა „მოღვაწეობას“, მათ ნაწერს ან ნათქვამს ჩემს შესახებ. ეს ხალხი მეზრძეის პოლიტიკურ-პიროვნულად ყოველი საშუალებით ყოველს წრეში შინ და გარეთ – ერთადერთი მიზნით, რომ პარტიის და საზოგადოების თვალში დამცენ, დამამცირონ, ხალხი ჩამომაშორონ, განმამარტოვონ. აი მათი პოლიტიკური პროგრამა.

ამ ხალხმა, როცა ბიუროს ადგენდა, შეგნებულად, რაღაც უთქმელი ბრალდება-ინსინუაციების ხელზე დახვევით ქურდულად გამრიყა და გამომეყო. ეს იყო ლაჩრული პოლიტიკური ანგარიშის გასწორება. თუ ერთობა უნდოდათ, რად დაიწყეს ჩემი გარიყვით? რატომ ამას არაყინ ყურადღებას არ აქცევენ. ნუთუ პარტიაში ეს უმნიშვნელო ამბავია? ან ეხლა როცა მუშაკთაგან, თქვენ გგონიათ ამას გულწრფელად ჩადიან? წაიკითხეთ „ბიუროს“ უკანასკნელი ღია ბარათი, რომელიც მე მომწერა და ამის პასუხს იქ ამოიკითხაეთ. ან რა დაბალი ღობე მე ვარ, რომ ასათიან-გაბაშვილი-ამირეჯიბმა ხან გამაგდონ და ხან დამიძახონ (ან შენ ან სხვა როგორ მირჩევთ ამას, მიკვირს უფრო, რად არ გმობთ ბიუროს საქციელს და რად არ მოითხოვთ მის წინააღმდეგ საქმეს). მე ამას ჩვეული არ ვარ. სადაც მე სასურველად და ძალიან სასურველადაც არ ვარ მიჩნეული, იქ მე ვერაფერს მნახავს. მათზე მეტი ამაგი დამიდვია პარტიისთვის და მეტი უფლებაც მაქვს მისი ყურადღება მოვითხოვო. გაბაშვილ-ასათიანს მათის ინტრიგით მე ყურსაც არ ვათხოვებ; მე პარტია მაინტერესებს, მისი უმრავლესობა. მინდა ვიცოდე თუ ეს ასე არ იყო და თუ რომელიმე თქვენგანი პასუხისმგებელ პიროვნებად მიცნობდა, უმაღლეს რად არ უნდა წარმოედგინა, რომ მე ტყუილუბრალოდ განზე დგომას არ ვარჩევდი და რომ ამისი მიზეზი იმ პირთა საქციელი უნდა ყოფილიყო. როგორ მოხდა, რომ თქვენში არაყინ იფიქრა, რომ მე ტყუილუბრალოდ განზე დგომას არ ვარჩევდი, რომ აქ რაღაც სერიოზული მიზეზი იყო და რომ ამას გამორკვევა უნდოდა! იქნებ პარტიული მთლიანობისა და შემოქმედების გამანადგურებელი თაოსნობა სწორედ იმ „ბიუროდან“ მოდის, რომელთანაც თქვენ მირჩევთ თანამშრომლობის განახლებას (რატომ ამას არ გამოიძიებთ და არ იკითხაეთ). იქნებ საქმის ობიექტურმა შესწავლამ გათქმევინოთ, რომ სწორია ჩემი პოზიცია და რომ შეუძლებელია ჩემი „ბიუროსთან“ თანამშრომლობა, რომ თანამშრომლობის წინადადებას უნდა წინ უძღოდეს „ბიუროს“ წინააღმდეგ ძალიან გარკვეული პარტიული სანქციების გამოტანა?

ამის მაგიერად თქვენ ჩემ „შელახულ თავმოყვარეობაზე“ ლაპარაკობთ და უკმაყოფილებით გაოცებული მეკითხებით, თუ რა მოხდა ისეთი, რის დაფიქრება და პატიება არ შეიძლებოდა. ეს არის მსჯავრის წინდაწინ გამოტანა ერთი მხარის მეორის სასარგებლოდ. საქმის სრული უცოდინარობის პირობებში. ეს მაოცებს, მე ამას არ მოველოდი იმათგან, ვინც მე მიცნობს. ჯერ ერთი, „ბიურო“ ორპირობს, როდესაც ამბობს თითქოს მას ძალიან

სურდეს ჩემთან თანამშრომლობა. ბიურო მარტო ერთ რამეზე მუშაობს – იმაზე, რომ მე განმამარტოვოს, დამამციროს და სახელი გამიტეხოს საზოგადოებისა და პარტიის თვალში. ეს „ბიურო“ აგრძელებს იმ პოზიციას, რომელსაც ამირეჯიბ-ეჩინაძე და კომპანია ჩემს წინააღმდეგ აწარმოებდნენ, როდესაც ისინი მენშევიკებთან თანამშრომლობდნენ. როცა იგი დგებოდა, მისმა სულისჩამდგმელებმა შეგნებულად გვერდი ამიხეიეს, გამრიყეს, ჩემგან თავი გაიმიჯნეს. აღვიღათ წარმოიდგენთ, რომ ამ ღაშრული საქციელის გასამართლებლად თუ რა ინსინუაციები შეითხუბოდა და გაერცვლდებოდა. ეს მოხდა ქურდულად და ჩემგან ნამალაყად. ამგვარად, მთლიანობის დარღვევის სათავე „ბიუროს“ წევრთა შეგნებულ მოქმედებაში ძევს. ვისაც ერთობა და თანამშრომლობა უნდა, ის შიგნით ამგვარ მახინაცვიებს არ მიმართავს. იმ დღიდან მოყოლებული „ბიურო“ საქმით ჩემი პოლიტიკური გაბათილებისთვის მუშაობს და ამისთვის ყოველგვარ ღონისძიებას მიმართავს, ხოლო სიტყვით ყველას არწმუნებს, რომ ძალიან უნდა ჩემთან მუშაობა. წაიკითხეთ ის „ღია ბარათი“, რომელიც უკანასკნელად ბიურომ მომწერა და რომელიც თქვენთვისაც უნდა გამოეგზავნათ და მერე სინდისის ქვეშ სთქვით, მართლა უნდა თუ არა ბიუროს პარტიას მთლიანობა და ჩემთან თანამშრომლობა. მაგრამ ეხლა წარმოვიდგინოთ ის, რაც არ არის და ესთქვათ, რომ „ბიუროს“ ამჟამად მართლაც გულწრფელად სურს მთლიანობის აღდგენა და ჩემთან თანამშრომლობა.

ნურას უკაცრავად, თუ მის წინადადებაზე არ დაეთანხმდი. ბიუროს პოლიტიკურ უზნეობას მე ჩემის მოქმედებით დასტურს არ დავცემ. ასათიან-გაბაშვილ-ეჩინაძე-ამირეჯიბს პარტიის და ეროვნული წრეების საზარალო საჯარო სკანდალების მოხდენაში არ შეეედავები, მაგრამ მათ არ მივსცემ იმის უფლებას, რომ მე ხან გამაგღონ და ხან კიდევ ამნისტია გამომიცხადონ! მე ამას ჩვეული არ ვარ. სადაც მე ძალიან სასურველი არ ვარ, იქ მე ვერაფერს მნახავს და მე მიკვირს, თუ ეს გარემოება იცით, როგორ მირჩევთ, ასე უბრალოდ ავდგე და მივიდე?

თქვენ უნდა დამეთანხმოთ, რომ „ბიუროს“ გარკვეული ხაზი აქვს აღებული ჩემს მიმართ. მან მე პოლიტიკური დაფასება და მსჯავრი გამომიტანა, ყოველგვარ კეთილშობილებას მოკლებული წესებით.

ჩემთვის ამგვარ ინტრიგასა და უნდობლობას არავითარი ფასი არა აქვს, როგორც არ ექნება ფასი არც ერთ იმ ადამიანის ნაბიჯს, რომელიც ამ ინტრიგას შეგნებულად გაიზიარებს და გაამართლებს. მაგრამ, რადგან მეც და ბიუროც პარტიას ეკუთვნით

და ორივენი იმდენად ვფასობთ, რამდენადაც პარტიის ნდობას და მის დასტურს ვატარებთ, იმდენად მე მოვითხოვ, რომ ეს ინციდენტი, რომელმაც ჩვენს საერთო დასუსტებაში უდიდესი როლი ითამაშა, პარტიამ გაარჩიოს და დააფასოს. მე მაქვს უფლება მოვითხოვო, რომ პარტიამ ამ საკითხში თავისი პოზიცია გამოარკვიოს. ჩემი მოქმედების ხაზს მაშინ გამოვარკვევ, როდესაც მეცოდინება, ამა და სხვა საკითხებში პარტია ვის უცხადებს ნდობას – მე თუ ბიუროს. ამგვარად, ბიურომ თავისი მოქმედებით ჩემი პოლიტიკური ნდობის საკითხი წამოაყენა. ამის მიუხედავად, აედგე და მასთან მივიდე – მე არ ვიქმ. რაკი საკითხი დაყენებულია, იგი პარტიულმა ემიგრაციამ უნდა გადაჭრას. ამ მიზნით მე წამოვაყენე კონფერენციის მოწვევის წინადადება. ბიურომ ეს უარყო. ეხლა მე ვიტოვებ მოქმედების თავისუფლებას. აი საკითხი როგორ დგას. აქედან შენ დაინახე, რომ ეს უბრალო თავმოყვარეობის საკითხი კი არ არის, არამედ უაღრესად პოლიტიკური საკითხია და მასთან პარტიული – დისციპლინისა და ზნეობის საკითხი.

გამარჯვება ბ-ნო სპირიტუალური!

გისურვებთ ყოველივე კარგს თქვენ და თქვენ პატივცემულ მეუღლეს! ბოდიშს ვიხდი თქვენს წინაშე, რომ ასე დაეგვიანე პასუხი, მაგრამ ეს მოხდა იმის გამო, რომ ევლოდობოდი ბ-ნ გრიგოლს გრადნიდან და სწორეთ სამი დღის წინეთ ჩამოვიდა ბ-ნ გრიგოლი.¹⁰ ვარშავის ორგანიზაციას ქონდა მსჯელობა თქვენ მიერ დასმულ საკითხებზე და მივიდა იმ დასკვნამდის, რომ: აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს დღეს ჩვენ პარტიაში მომხდარ განხეთქილების ლიკვიდაცია, და რაც შეიძლება მოკლე ხანში. წინააღმდეგ შემთხვევაში, პარტიას მოელის სრული განადგურება. მენშევიკების პროვოკაცია, რომელიც ამ დღეებში იქნება მანდ გამოქვეყნებული, არის მთელი სიმძიმით მიმართული ჩვენ პარტიაზე და სწორეთ ჩვენი პარტიის არსებობისათვის აუცილებელია თქვენი შერიგება ბიუროსთან და საერთო ორგანოს შექმნა. რაც კი შეეხება კონფერენციის მოწვევას, თანახმად ბ-ნ გრიგოლის განცხადებისა, კონფერენციის მოსაწვევათ საჭირო თანხა მას არ უშოვნია და რომ ის ახლო მომავალში ევრაფერს ვერ გახდება, თუ სხვა წყარო არ მოიპოვება, კონფერენციის მოწვევას უნდა მივანებოთ თავი. თქვენ მეკითხებით ბიუროს შემადგენლობაზე, ინებეთ: თავჯდომარედ გ. ალშობაია, მდივანი გ. ინჯია, წევრები: ეიფიანი, ვანნაძე, ინჯია (საიდუმლო), ლორთქიფანიძე, მამალაძე სუსუ, ჯაფარიშვილი ნიკ. ქალებიდან: ქ-ნი თ. ალშობაია, ქ-ნ ინჯია, ქ-ნი ლორთქიფანიძე. ბ-ნ გრიგოლმა მითხრა მე, რომ მან თქვენ წერილი უკვე გამოგიგზავნათ და იქ მან გაგიმართათ ფულის შესახებ. ესლა გიამბობთ რაც ვიცი რამიშვილის პროვოკაციის შესახებ: აქ დაბრუნდნენ საქართველოდან: დ. ერქომაიშვილი და ბერიშვილი¹¹ რამოდენიმე დღეში მანდ ჩამოვლენ. აი სწორეთ ამ ვაჟბატონების ნალაპარაკებს მოგახსენებთ: სტამბოლში ელოდება ვიზას ვიღაც ბერიშვილი (ჭიათურაში ღირეჭტორათ ყოფილა რაღაც სასწავლებლისა), ვითომც ჩვენი პარტიის წევრი, და ესლა კი არის ჩამოსული როგორც ცეკის და კონფერენციის რწმუნებული, და თან აქვს მანდატები და ბევრი რაღაც საშინელი საბრალდებო მასალა ჩვენივე პარტიის საწინააღმდეგო. როგორც გავიგე, ერთ-ერთი გადაწყვეტილება ცეკაში და კონფერენციის არის თქვენი და ბ-ნ ალექსანდრესი და სხვების პარტიიდან გამორიცხვის შესახებ. ისე რომ, ვინც არ მუშაობს გეზავასთან,¹² ყველანი ირიცხებიან და რომ კონფერენცია მოითხოვს, ვითომც კატეგორიულად მოაგრობასთან მუშაობას და მორ-

ჩილებას. გარდა ამისა, ვითომდაც ტფილისში იყიდება ლეგალურათ ჟურნალი „სამშობლო“ და ბ-ნ ალექსანდრეს წიგნი, რომ საქართველოში არიან მხოლოდ ორი პიროვნება პოპულარული, ეს ორი ნოე და სხვ. ეხლა რუსი ოფიცრის შესახებ: რომ მანდ პარიზში უკვე ჩამოვიდა საქართველოდან ერთი რუსი ოფიცერი მონარქიული ორგანიზაციიდან, რომელიც იყო რუსეთში ორგანიზაციების საინსპექციოთ, და ჩავიდა ტფილისში და შეცდომით (გვარია შეშლილი) მიაღდა მენშევიკს და უნდოდა გაება ადგილობრივ ქართველ მხედართა რუსულ მონარქიულ ორგანიზაციასთან კავშირი. მას უთქვამს მენშევიკისათვის, რომ მანდ პარიზში არის ქართველთა სამხედრო კავშირი, რომელიც შესდგებოდა 44 კაციდან, რომელსაც მეთაურობენ ქ. ჩოლოყაშვილი და ლენ. კეინიტაძე, და გარდა ამისა არის კიდევ პოლონეთში 23 ქართველი ოფიცერი იმავე კავშირში. ამგვარათ, თქვენთვის უკვე გასაგებია მთელი შინაარსი მენშევიკური პროვოკაციისა. მე დარწმუნებული ვარ, რომ ის ბერიშვილი უკვე მანდ იმყოფება. ისე რომ საჭიროა მისი საკადრის შეხედრის მოწყობა. აქ იმყოფება უკვე ორი კვირაა ბ-ნი შ. ამირეჯიბი და როდესაც მას უსვამთ კითხვას თქვენი გარეთ ყოფნის შესახებ, ის გულწრფელათ აღიარებს, რომ ეს არ არის კარგი და რომ ბიურო წაეა დათმობაზე, მაგრამ თქვენც უნდა წახვიდეთ ერთგვარ დათმობაზე. ბ-ნი ალექსანდრე თავის წერილებში ჩემ საყვედურებზე იმართლებს თავს იმით, რომ ის ცდილობს თავიდანვე თქვენთან შერიგებას და რომ თქვენ ის არ გსურთ.

ბ-ნო სპირიდონ! თუ თქვენთვის ძვირფასია ჩვენი ახალ-გაზრდობის ნდობა თქვენდამი, რომელიც ჩვენ გექონდა საქართველოში და ეხლაც აქ გვაქვს, შეურიგდით იმ ხალხს ჩვენი სამშობლოსათვის. თქვენ კარგათ იცით, რომ ის ხალხი, ბიუროში რომ არიან თუ მათთან არ დაიწყო მუშაობა, ცალკე იქნებიან, თქვენ ცალკე და გვაზავა ცალკე, ეს არის დამარცხება ჩვენი პარტიისა, და თქვენ ვერ წარმოიდგენთ, რომ მტკივანი არის ეს პირადად ჩემთვის, უნდა აგვიგდოს მასხრათ – ვინ რამიშვილმა? ბეერს რამეს გეტყოდით, მაგრამ ყოველივეს წერილში ვერ დასწერს კაცი. აბა, გისურვებთ ყოველივე კარგს. მოგიკითხათ ჩემმა ძმამ.

თქვენი მონა-მორჩილი გიორგი.

ედვ-ს პარიზის ორგანიზაციის კრების გადაწყვეტილება

1932 წლის 10 იანვარს ქ. პარიზში შესდგა საქ. ერ. დემ. პარტიის პარიზის ორგანიზაციის წევრთა კრება, რომელმაც მსჯელობა იქონია გაზეთ „ბრძოლის ხმისა“¹ და „დამოუკიდებელი საქართველოს“² უკანასკნელ დროის აღმაშფოთებელი და პროვოკაციული გამოსვლების შესახებ ჩვენი პარტიის თავმჯდომარის ბნ. სპ. კედიას წინააღმდეგ და აცხადებს თავის გულისწყრომასა და აღშფოთებას ერისა და საზოგადოების საყურადღებოდ.

რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიამ დღიდან თავის დაარსებისა, დაიწყო ბრძოლა ეროვნულ იდეათა მატარებელ პოლიტიკურ პარტიათა და პიროვნებათა წინააღმდეგ. საქართველოს საზღვრებში ეს განსაკუთრებით საგრძნობი შეიქმნა მას შემდეგ, რაც ამ პარტიამ თავისი ფილიალი საქ. დედაქალაქში – თბილისში გადმოიტანა და მას მეთაურად ნოე ჟორდანიას დაუყენა. ამ დღიდან საქართველოში იწყება გაბოროტებული ბრძოლა ბნ. ნოე ჟორდანიისა და მისი ამალისა ეროვნულ იდეათა მატარებელი ელემენტებისა და ორგანიზაციების წინააღმდეგ. ბრძოლა მარქსიზმის მეთაურთა ეროვნული თვითშეგნებისა და აზროვნების წინააღმდეგ ერთის მხრით, და დაპირისპირებული ბრძოლა ქართველ პატრიოტთა საქართველოს ეროვნული თავისუფლებისათვის. საქართველოში დღიდან მარქსიზმის განჩენისა, ჩაისახა და გაჩნდა ეროვნული ბოროტება – სოციალისმი, რომლის ტერორისტული ბუნება და სული გამომჟღავნდა მაშინ, საშინელი და საზიზღარი მთელი თავის შინაარსითა და მოვლენით, როდესაც საქართველოს სადარაჯოზედ მდგარი შეუდრეკელი და მტკიცე გუშაგი სულმნათი ილია სოციალიზმის მეთაურებმა მსხვერპლად შეიწირეს. ამიერიდან დიდი ილიას აზრები ქართულ ეროვნულ აზროვნებას საფუძვლად დაედო, ხოლო მისი წმიდა სისხლი კი, დანთხეული სოციალისტ ჯალათების მიერ, ფარად და საზღვრად. მას შემდეგ დღეს ეგრეთწოდებულ საქ. სოციალისტების ბუნებასა და არსებაში, როგორც ვრწმუნდებით, არარა შეცვლილა და ძველ გზას განაგრძობენ საქართველოს დაღუპვისა და წარშლისათვის, მის ეროვნულ მოღვაწეებსა და მეთაურების წინააღმდეგ – კიდევ უფრო მეტი თავხედური გამბედაობითა და გაბოროტებული გამოსვლებით. ასეთ თავხედურ და აღმაშფოთებელ ფანტასტიურ პიროვნების ნიმუშთაგა-

ნია „ბრძოლის ხმის“ და „დამოუკიდებელ საქ.“ უკანასკნელი პროოკაციული გამოსვლები ქართულ ეროვნულ პოლიტიკისა და მეთაურის – ბატონ სპ. კედიას, ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიის წინააღმდეგ. უნდა აღენიშნოთ, ხალხისა და საზოგადოების საყურადღებოდ, რომ ტერორისტულ სისტემის – სოციალიზმის ქართველ მეთაურებმა ასეთ ხასიათის გამოსვლებს უკანასკნელ წლებში სისტემატიური და გამომწვევი ხასიათი მისცეს შინ და გარეთ. ქართული სოციალიზმის მეთაურებს სისხლი სწყურიათ, ტერორი სჭირდებათ და მუდამ დასჭირდებათ, იმიტომ, რომ იმათ გაიგეს სოციალიზმის შეურიგებლობა კაცობრიობის მთელ წარსულ ისტორიასთან; აი ამიტომაც, რომ სოციალიზმი საჭიროებს ტერორს, რომელიც ნამდვილი ნიშანია ყოველგვარი კავშირის შეურიგებლად გაწყვეტისა საქართველოს მთელ ბუნებრივ ტრადიციასთან. ის მხოლოდ ფიქრობს სამოქალაქო ომზედ, რომელიც ჩადებულია სოციალიზმში. ის ეინც მარქსის ნააზრევის მიმდევარი და შემსრულებელია, სისხლსა და ტერორს ბოლომდის გაჟვება, რადგან სისხლს ის საიდუმლო თვისება აქვს, რომელსაც ძალუქს სამუდამო გათიშვა და დაკავშირება. ასეთ ტერორისტულ ატმოსფეროში, ასეთ ტერორისტულ მოძღვრების სკოლაში აღიზარდა ჭანუყვაძე¹ და მან ჩაიდინა ყოველად დაუშვებელი (ბოროტება და) დანაშაული – მან მოჰკლა გამზრდელი. ჩვენ ვემოთ საერთოდ ასეთ მოვლენებს და ამასთანავე ერთად ვემოთ იმ პარტიის მოქმედებასა და ბრძოლის მეთოდებს, რომელიც საქართველოში და უცხოეთში საამისო ატმოსფეროსა და პირობებს ჰქმნის.

საქ. ერ. დემოკრატიული პარტია არაა არც ტერორისტულ მოძღვრების მიმდევარი და არც რევოლუციონური პარტია და ესეც – მკელელობა და ტერორისტული აქტები მათი შემოღებული და საკუთარი მონოპოლიაა. ჩვენ კი ყოველგვარი ასეთი აქტები მიუღებლად და ერის დამღუპველად მიგვაჩნია. მენშევიკებისათვის ყოველგვარი საშუალებები მისაღები აღმოჩნდა და ის რაგინდ საზიზღარი საშუალებანი მორალური თუ ამორალური არ იყოს – მიზნის გასანადღებლათ მისაღებათ მიაჩნიათ. ავიღოთ თუნდაც უკანასკნელად მომხდარი ტრაგედია, რომელიც მენშევიკურ პარტიას თავს დაატყდა. იმათმა არ დაინდეს განსვენებული და ეს აქტი საპროვოკაციო დემაგოგიურ ცდებისათვის გამოიყენეს, განსაკუთრებით ჩვენს წინააღმდეგ. ეს საშინელი ამორალობა და უპატივცემლობაა თვით იმ პიროვნების, რომელიც თვით იმ პარტიას მსხვერპლად შეეწირა. ქართველმა ხალხმა და საზოგადოებამ კარგად უწყის, თუ რის შედეგია „ბრძოლის

ხმის" და „დამ. საქ.“ ბელადების პატივამყრელი და უკანასკნელი ღონისძიებანი, უწევულო ფართხალი და ყოველად უმგევანო უპასუხისმგებლო გამოსვლები. ეს არის კრიზისი მენშევიკურ პარტიის და მისი ბელადების. კრიზისი სოციალ-დემოკრატიის შინ – საქართველოში და გარეთ – უცხოეთში. ასეთ მომენტის დროსაა სწორეთ, რომ მუდღენდება მენშევიკურ სოციალიზმის ტერორისტული ბუნება სხვის ხარჯზედ ფონს გასასვლელად და თვითონ მზაკერულ მიზნების გასანადღებლად.

რათ დასჭირდათ „დამ. საქ.“ და „ბრძ. ხმის“ მეთაურებს ასეთი პროვოკაციული სახის გამოსვლები თავის პოლიტიკურ მოპირდაპირის მიმართ? ბოროტი განზრახვით და ჩვენს გასაშაგებლად, რისთვისაც ჩვენ კიდევ ერთხელ მოვაგონებთ სიფრთხილით ასეთ პოლიტიკის პასუხისმგებლობას მთელი ჩვენი ენერგიული პროტესტითა და აღშფოთებით – მენშევიკური სოციალიზმის მეთაურებს. უნდა აღინიშნოს, აგრეთვე, რომ ასეთი სახის პროვოკაციული გამოსვლები მათი მხრიდან ტენდენციური და სისტემატიური ხასიათისაა, როგორც საქართველოში, აგრეთვე უცხოეთში. გაიხსენონ ჩეკაში დაბეზღებები, პროვოკაციული პროკლამაციები ხევსურეთის აჯანყების დროს აჯანყებულთა წინააღმდეგ, 27 წლის საზიზღარი დაბეზღება ეროვნულ მოღვაწეების, ქართველ ხალხის წინაშე და მათი საზიზღარი მოქმედებათა კრებული უკანასკნელით შეავსეს. გასულ წელს – 1924წ. ეროვნული აჯანყების მთავარ ხელმძღვანელთაგანის ბატ. შალვა ამირეჯიბის პოლკონეთის პოლიციაში დაბეზღება. რასაც შედეგად მოჰყვა მისი გადასახლება.

საქ. ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიის წევრთა, თანამგრძნობთა და მეგობართა გაერთიანებული კრება გამოსთქვამს თავის აუწერელ აღშფოთებას და გულისწყრომას „ბრძოლის ხმ.“, „დამოუკ. საქ.“ და მისი მეთაურების ასეთი უპასუხისმგებლო პროვოკაციულ სახის გამოსვლებისათვის ერ. დემ. პარტიისა და მის ხელმძღვანელ ბნ. სპ. კედიას წინააღმდეგ და ერთხელ კიდევ მოაგონებს მენშევიკურ პარტიის დღევანდელ პოლიტიკურ ხელმძღვანელობას, რომელიც თავისი პროვოკაციული სახის გამოსვლებით და მოქმედებით ჰქმნიან ტერორისტულ ატმოსფეროს შინ და გარეთ, რომ ამით ის ჩადის ეროვნულ დაღატაკს და ასეთი მეთოდებით ბრძოლის წარმოებისათვის პასუხისმგებლობას მთელი თავისი სიმძიმით ვაკისრებთ მათ.

საქართველოს ეროვნული კომიტეტი

1. კომისია აუცილებლად სთვლის, დაარსდეს ორგანო საქართველოს განთავისუფლებისათვის სამუშაოდ და აარსებს „საქართველოს ეროვნულ კომიტეტს“.

2. ამ კომიტეტის წევრებად იქნებიან: მიხეილ წერეთელი; ლეო კერესელიძე; სპირიდონ კეღია; იოსებ გობეჩია; გიორგი კერესელიძე; მანველიშვილი;¹⁶ ნოზაძე (მაღლაკელიძე); მათე კერესელიძე; სინჯიკაშვილი;¹⁷ სულხანიშვილი;¹⁸ სალია.¹⁹

3. კომიტეტი აირჩევს დირექტორიას.

4. კომიტეტის თავმჯდომარე, თავმჯდომარეა აგრეთვე დირექტორიას.

5. დირექტორიის წევრის გადაყენება დირექტორიიდან ან კომიტეტიდან, მხოლოდ დირექტორიას შეუძლიან.

6. დირექტორიის ახალი წევრის დასანიშნავად საჭიროა კომიტეტის წევრების ხმის უმრავლესობა, ხოლო აუცილებელი დირექტორიის წევრების ერთსულოვნება.

7. კომიტეტის წევრის გადაყენების ინიციატივის უფლება მხოლოდ დირექტორიასა აქვს.

8. კომიტეტის წევრის გადაყენებისთვის საჭიროა კომიტეტის წევრების ხმების უმეტესობა.

9. კომიტეტი საკუთარის ინიციატივით მოიწვევს ან სრულუფლებიან წევრად, ან მრჩეველად ან ტექნიკურ დამხმარეთ იმ პირს ან იმ პირებს, რომლებსაც ის საჭიროდ დაინახავს.

10. კომიტეტის ავტორიტეტი დაემყარება იმ ქართველთა გაერთებას, რომელნიც ინტერნაციონალისტურ ნიადაგზედ არა სდგანან, კლასთა ბრძოლას უარყოფენ და აღიარებენ ეროვნულ თანამშრომლობას.

11. კომიტეტის დაშლა მხოლოდ კომიტეტს შეუძლიან.

ამისათვის საჭიროა დირექტორიის ერთსულოვანი გადაწყვეტილება და კომიტეტის პლენუმის წევრების ხმების უმრავლესობა.

დამფუძნებელი კრება

1. კომიტეტი მოიწვევს ქართვ. დაჯგუფებების წევრებს პიროვნულად, ქართვ. დაჯგუფებების წარმომადგენლებს და უპარტიო ქართველებს.

2. დაჯგუფებების წარმომადგენლებს უნდა ჰქონდეთ თავიანთი დაჯგუფებიდან სრული ნდობის რწმუნებულება.

3. ეს კრება იქნება დამფუძნებელი.

4. დამფუძნებელი კრების ყოველი წევრი პირადად, და თუ დაჯგუფების წარმომადგენელია, დაჯგუფებების სახელითაც, კომიტეტს ხელის მოწერით აღუთქვამს, რომ ის წინასწარ, საქართველოს განთავისუფლებამდის, სრულს ნდობას უცხადებს მას და დასახულ მიზნის მისაღწევად განუსაზღვრელ უფლებებს აძლევს.

გაერთების წევრების ბეჭდვითი ორგანოები

გაერთების წევრთა ბეჭდვითი ორგანოები აღუთქვამენ კომიტეტს, რომ საგარეო საკითხთა შესახებ წერილები მხოლოდ კომიტეტთან შეთანხმებით დაისტამბებიან.

1933 წ. ბერლინში დაარსებული „ქართველ ნაციონალისტთა ორგანიზაციის“ მოწოდება ქართველ მამულიშვილებისადმი

ხანმოკლე გამოდგა საქართველოს დამოუკიდებლობა. რათგან მას თავიდანვე დაჰყვა მენშევიკური დიქტატურის სენი. უკუდმართმა ბედმა საქართველოს სათავეში სწორედ ის პარტია მოაქცია, რომელიც თვით ავტონომიის იდეასაც კი ოცდაათი წლის განმავლობაში გააფთრებული ებრძოდა.

26 მაისს 1918 წ., ამ უდიდეს ისტორიულ დღეს გამოცხადებული დამოუკიდებლობის აქტი ბოდიშის მოხდით იწყებოდა.

ასეთ პირობებში აღმდგარ საქართველოს არსებობას საერთაშორისო პირობები უფრო უწყობდა ხელს, ვიდრე მენშევიკური მთავრობის პოლიტიკური უნარი.

საქართველოს არა-მარქსისტული ინტელიგენცია, უფლებათა ხიზნა თვად-აზნაურობა და მამაცი ოფიცრობა, უღრმესი პატრიოტული გრძნობით აღესილნი, მზად იყვნენ დაევიწყათ მენშევიკების წარსული მუხანათობა და სამშობლოს ასაყვავებლად ემუშავნათ. მენშევიკური მთავრობა კი, ვოიტინსკი-სოკოლოვ-შრეიდერ-გოლდმანებით გარშემორტყმული, სწორედ ამ ეროვნულ ძალებს უყურებდა მტრულად, და თუ ზოგიერთ მათგანს შეზღუდული მუშაობის საშუალება მისცა, ეს მხოლოდ იმავე მოსაზრებით ხდებოდა, როგორც ბოლშევიკები „სპეცებს“ ამუშავებენ.

საქართველოს პარლამენტის შენობაზედ თიოქმის სამი წელიწადი ფრიალებდა მარქსიზმის წითელი დროშა და სახ-

ჯღხო გვარდია — ეს ხარაშ-აუშტროვების რაზმი — ქართული ჯარის შედგენას უშლიდა ხელს. ქართველ მეომართა ისტორიული სიმამაცის აღდგენისა ეშინოდათ, ვინაიდან მათ ნამდვილად არ სწამდათ საქართველოს დამოუკიდებლობა.

მენშევიკებმა საქართველოში მით დაასრულეს თავიანთი მოღვაწეობა, რომ ბოლშევიკთა მიერ დაპყრობილი სამშობლო მიატოვეს და უცხოეთში შეაფარეს თავი. მაგრამ აქაც თავის თავი მთავრობად გამოაცხადეს. მიუხედავად ამისა, მთელი ემიგრაცია, განურჩევლად მიმართულებისა, მზად იყო მათთვის მხარი დაეჭირა.

ჩვენ ღრმად დარწმუნებულნი ვიყავით, რომ საქართველოს თავზედ დატეხილი უბედურება მათ ჩააფიქრებდა და ახლა მაინც შეეცდებოდნენ ძველ შეცდომათა ნაწილობრივ გასწორებას უცხოეთში ეროვნულ ნიადაგზედ მოღვაწეობით მაინც.

სამწუხაროდ, ამაშიაც ძლიერ მოეტყუვდით; ემიგრაციაში გაცილებით უფრო მტკიცე მარქსისტობა გამოიჩინეს. თუ საქართველოში თვით სახელმწიფო ცხოვრების ლოდიკა მათ ხშირად აიძულებდა მარქსის მოძღვრებისათვის ხანდახან მაინც ეღალატნათ, აქ, უცხოეთში ეს აღარ სჭირდებოდათ. სწრაფლ აღსდგა სოციალ-დემოკრატიული მთავარი კომიტეტი და დაიწყო მუშაობა ინტერნაციონალში სიარული.

საქართველოდან წამოღებული ქონება ჩვენ „მთავრობას“ ყოველივე საშუალებას აძლევდა ღირსეულად დაეცვა ჩვენი ქვეყნის ინტერესები. ამისათვის კი საჭირო იყო შემოკლება ემიგრაციის რჩეულ ეროვნულ ძალთა.

ამის მაგიერ შეჰქმნეს ეგრეთწოდებული „გაერთიანებული ფრონტი“ და ამ „ფრონტში“ თავისი კაცები შეიყვანეს.

საქართველოს დამოუკიდებლობამ ზედმეტად გახადა „სოციალისტ-ფედერალისტთა“ პარტიის არსებობა და აი სწორედ ამ პარტიის უცხოეთში მყოფი მოთავენი გახდნენ მენშევიკური მთავრობის უერთგულეს კარის-კაცებად.

ეროვნულ-დემოკრატიკა პარტია იმ შემადგენლობით, როგორც იგი უცხოეთში მოხვდა, არ იყო ამ მთავრობისათვის მისაღები და აი აქაც ჩვეულებრივ ხერხს მიმართა მან და მათგანაც კარის-კაცები გაიჩინა.

ევროპის დიდ ქალაქებში, როგორც ლონდონში, ვარშავაში და პრაღაში აქ უცხოელი! მარქსისტები დანიშნეს ახალ ელჩებად; პარიზში და ბერლინში ძველი ელჩები დასტოვეს, როგორც მათი პარტიის კაცები, მაგრამ ბ-ნი ვლ. ახმეტელი ბერლინში მყისვე გადააყენეს მხოლოდ იმიტომ, რომ მან, როგორც

ელჩმა, საზოგადო ეროვნული ინტერესი პარტიის ინტერესზედ მაღლა დააყენა.²⁰

პირველ ხანებში მზადაც იყვნენ ზოგიერთ შემთხვევაში ევროპის „ბურჟუაზიულ და რეაქციონურ“ წრეებში სამუშაოდ არა-მარქსისტებიც „გამოეყენებიათ“, მაგრამ მალე ამასაც დაანებეს თავი.

დაბეჭდეს წიგნაკები რუსულ და სხვა უცხო ენებზედ პარტიის მთავარი კომიტეტის სახელით, სადაც თავს იმართლებდნენ მეორე ინტერნაციონალთან, თუ რისთვის „ებრძოდნენ“ ბოლშევიკებს.

როდესაც უცხოეთში ასეთი წესით გამოხმაურება ვერ კპოვეს, მაშინ მაკედონურ „ჩეტნიკების“ ზომას მიმართეს და ქართული ხალხი 1924წ. აჯანყებით ბოლშევიკებს ზეარაკად შესწირეს, მხოლოდ იმიტომ, რომ ერთა ლიგისათვის დაემტკიცებიათ, — ქართველი ხალხი მარტო ჩვენ გვემორჩილებაო.

როდესაც ასეთმა საშინელმა სისხლის გაღებამ ვეღარ დაუბრუნა მათ ძალაუფლება, მაშინ აჯანყების მოწყობის თაოსნობა „მემარჯვენე“ პარტიებს დააბრალეს. ამას თან ისიც მოჰყვა, რომ მათ შორის ერთადერთი პატიოსანი ადამიანი, კარლო ჩხიძე, მისივე ხელით სიცოცხლეს გამოესაღმა. ირაკლი წერეთელი და მისი ჯგუფი ჟორდანია-რამიშვილს გამოეყო და მენშევიკთა რიგებიც დაირღვა.

სექტანტური ჟინით შეპყრობილნი აქაც არ შეჩერდნენ; ჟორდანია და განსვენებული ნოე რამიშვილი გააფთრებული დაეტაკნენ ქართველ პატრიოტთ. საუკეთესო მამულიშვილნი მოღალატეებად იქმნენ გამოცხადებულნი და ქართველი ერის წინაშე დაბეზლებულნი. ამან სრულიად არია ემიგრაცია და მტრულ ბანაკებად დაჰყო. ყოველივე იმედი საქმის გამოსწორებისა დაიკარგა. აბა რას დაზოგავდნენ იგინი არა-მარქსისტებს, როდესაც თავიანთივე ამხანაგი ცნობილი მარქსისტი ირაკლი წერეთელი ყალბი ინფორმაციით გადააყენეს მეორე ინტერნაციონალში დელეგატობიდან. თავიანთ პარტიულ გაზეთს წააწერეს „პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა შეერთდით“, — ეს ის მოძახილი, რომლითაც ბოლშევიკები აგერ ცამეტი წელია ანადგურებენ საქართველოს!

რამიშვილის მოკელის შემდეგ კიდევ უფრო გაამწეავეს მათ მდგომარეობა და ეს ბაღდაში მეზობელ ერთა ემიგრაციებშიც გადაიტანეს. აზერბაიჯანელთა მოწინავე წრესაც ჩააგონეს, რომ „გამდგარ მემარჯვენე ქართველთა წრე“ შოვინისტია, ირედენტას წარმოება უნდათ, და მათ, როგორც ოსმალებისა და თქვენ მტრებს ისე უყურეთო. მსგავსსავე მუშაობას სომხებთანაც აწარმოებენ.

ყველა ამ სიბინძურეს ახლა ისიც მიემატა, რომ ალექსანდრე ასათიანი, იმ წიგნის ავტორი, სადაც მენშევიკები ავაზაკებად არიან გამოყვანილნი, ჟორდანიამ მოკაეშირედ გაიხადა, და ასათიანის ახალი მეგობარი, ქართველთა წრეებში კარგათ ცნობილი კრიმინალი და ჯაშუში გუგული გამყრელიძე, მოწმედ დაიყენა, რომ თავის პოლიტიკურ მოწინააღმდეგეთ ებრძოლოს.

რა გასაკვირველია, რომ ასეთმა ბრძოლამ არამც თუ საქართველოს საკითხს ავნო, არამედ სრულიად თავი მოგვჭრა უცხოეთში და ეს ჩვენი შერცხვენა მით დაგვირგვინდა, რომ ჟორდანიას „მთაერობა“ ქორწინების საერთაშორისო ქართველ ავანტიურისტებს, კუდა-აზნაურებს თავადობის ყალბ სიგელებს უბოძებს, გერწამს არა უსასყიდლოდ.

ამჟამად ემიგრაციის ის ნაწილიც კი შეუძლებლად სცნობს განუმდეს, რომელიც ამ ბრძოლის დროს განზედ იდგა და, მიუხედავად თვისი უკმაყოფილებისა, ჟორდანიას ნამუსს უნახავდა.

აღშფოთება საერთოა, მით უმეტეს, რომ ბოლშევიკური ბარბაროსული სისტემის აღსასრულის დრო მოახლოვდა და ემიგრაციას თავისი მთავარი მოვალეობა — ევროპის საზოგადო აზრის მომზადება — ოდნავადაც არ შეუსრულებია.

ცამეტი წლის ლოდინის შემდეგ ძნელია იმაზედ ფიქრი, რომ ჟორდანია და მისი უპასუხისმგებლო დამხმარენი შეიცვლებიან. თვით საფრანგეთის მთავრობის მიერ ჩვენი საელჩოს გაუქმებამაც ვერ მოიყვანა ისინი ჭკუაზედ.

ამიტომ ჩვენ ვიღებთ ჩვენ თავზედ მოვალეობას, ასეთ მძიმე პირობებში შევეცადოთ შემოვიკრიბოთ ემიგრაციის საღი ნაწილი, — ის ნაწილი, რომელიც წმინდა ეროვნულ ნიადაგზედ სდგას და სრულიად მოშორებულია მარქსისტულ მიმდინარეობას. ორპირობას ადგილი არ უნდა ჰქონდეს. შეუძლებელია, ერთი და იგივე პირი გულწრფელი პატრიოტიც იყოს და მარქსისტიც, ეინათგან ეს უკანასკნელი ერს, როგორც მის ბუნდოვან საერთაშორისო იდეალთა განხორციელების საცდელ მასალას, ისე უყურებს.

ჟორდანიას და მის შტაბს ოპოზიციაში ბევრი ემიგრანტი მარქსისტი უდგია და მას მარქსის ერთგულებაში კიდევაც ეცილებოდა. ასეთებთან შეერთება ჩვენთვის მიუღებელია, რათგან ეს ვერ მოგვცემს ეროვნულ მთლიანობას. ისეთი ქართველებისათვის კი, რომელნიც ამ სენიდან განიკურნენ, ჩვენი წრის კარები ღია იქნება. ამით ბოლო მოეღება იმ ორპირობას, რომელიც აფერხებს საერთო მტერთან ბრძოლას.

ის აზრი, ვითომ ჟორდანიასთან და სოციალ-დემოკრატი-
ასთან ბრძოლა ქართველ ხალხში უსიამოვნებას იწვევდეს, თვით
სოციალ-დემოკრატების მოგონილია.

ქართველი ხალხი ცამეტი წლის ტანჯვის შემდეგ სამ-
უდამოდ განიკურნა მარქსიზმის ცოდვისაგან. მან შეიგნო, რომ
ბოლშევიკები და მენშევიკები – ეს ერთი მოძღვრების შეილება
და რომ მხოლოდ ბოლშევიკების მიერ საქართველოს ადრე დაჟ-
რობამ გადაარჩინა ჩვენი მენშევიკები სრულ გაკოტრებას!

ჩვენი მიზანი არ არის პარტიათა კოალიციის შედგენა, ეს
უკვე ნაცადი გზაა და მხოლოდ მუშაობას გააძნელებს. ჩვენ
გვსურს ყველა იმ ქართველთა გაერთიანება, ვინც მეორე და
მესამე ინტერნაციონალის მრევლს არ შეადგენს.

ასეთი ქართველების ყრილობამ უნდა აირჩიოს ერთი
ორგანო, რომელიც ქართველ ემიგრაციას პოლიტიკურად გაუძღვება,
საქართველოს საკითხს ჯეროვანად გააცნობს ევროპას, და როდე-
საც განთავისუფლების ჟამი დადგება, აღასრულებს იმ საქმეს,
რომელიც ჩვენს ეროვნულ ემიგრაციას ვალად აწევს.

მოგმართავთ თქვენ, – ჩვენ დაწყებულ საქმეს შემოუერთ-
დეთ და ჩვენთან ერთად გამოსძებნოთ გამოსაუვალი გზა დღევან-
დელი მძიმე მდგომარეობიდან.

ბერლინში 10 ივნისს 1933 წ. დაარსდა „ქართველ ნაციო-
ნალისტთა ორგანიზაცია გერმანიაში“, რომელიც ამ მოწოდებაში
აღნიშნულ მიზნებს ემსახურება.

ამასთანავე, გაახლებთ ჩვენი პირველი კრების რეზოლუ-
ციას და მოგიწოდებთ, თქვენც მსგავსი ორგანიზაციები დააარ-
სოთ, რომელთაგანაც უნდა შეიქმნას ახალი ნამდვილი ეროვნუ-
ლი ცენტრი.

ეროვნული კომიტეტი: ტ. მარგველაშვილი

მ. წერეთელი

ა. მეტრეველი

საემიგრაციო კომისია: დ. ღამბაშიძე

კ. ვეკუა

საქართველოს ეროვნული ცენტრის თავმჯდომარეს

ღრმად პატივცემულო ბ-ნო თავმჯდომარე!

უკანასკნელი თვეების განმავლობაში მომხდარი საერთაშორისო მოვლენების გამო, დაგვიანებით გაცნობებთ შემდეგს: „ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის მთავარი კომიტეტი“ და საზღვარგარეთის ორგანიზაციის საბჭოს წევრთა 1939 წლ. ივლისის 22-ის კრების დადგენილებით, გაუქმებულია ის მანდატი, რომლითაც პარტიის წარმომადგენლად მივლინებულ იქნა ეროვნულ ცენტრში ბ. აღ. ასათიანი. მას არავითარი უფლება აღარ აქვს, დარჩეს ერ. დემ. პარტიის სახელით ეროვ. ცენტრში ან იმოქმედოს ქართულ თუ უცხოელთა პოლიტიკურს წრეებთან.

ჩვენი წარმომადგენლის მიერ შექმნილი მდგომარეობით, ჩვენი პარტიული წრე ეროვნული ცენტრის სფეროს გარეშე დარჩა ფაქტიურათ. ჩვენ ისდა დაგვრჩენია, რომ ეს ფაქტიურათ შექმნილი და დამყარებული მდგომარეობა ფორმალურადაც დაუდასტუროთ და განეაცხადოთ, რომ დღეიდან ჩვენი წრე არავითარს პასუხისმგებლობას აღარ ატარებს ეროვნული ცენტრის საქმიანობისათვის.

ეკლავ ერჩებით რა ეროვნულ ძალთა მთლიანობისა და თანხმობის აუცილებლობის ნიადაგზე, ჩვენი მოქმედების მიზნად ვისახავთ ასეთი მთლიანობის რეალურს საფუძველზედ დამყარებას და ამისათვის ნიადაგის მოსამზადებლად, მზადა ვართ ვიმუშაოთ ქართ. პოლიტიკურ წრეებთან.

ამ დადგენილებას ხელს აწერენ მთავ. კომიტ. და საბჭოს წევრნი: ს. ზალდასტანიშვილი, ელ. პატარიძე, დ. უგრეხელიძე, ელ. ქოჩაკიძე, ნიკ. სიდაშინ-ერისთავი.

გთხოვთ ეს დადგენილება მოახსენოთ ეროვ. ცენტრის პლენუმს.

ღრმა პატივისცემით ერ. დემ. პარტ. მთავ. კომიტეტის წევრი:

ელ. პატარიძე.

1939 წლ. ქრისტეშობისთვის 6. პარიზი.

სხვადასხვა

საქართველოს დამოკმის საზღვარბარემის
დელეგაციის სხდომათა ოქმები

საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის
საზღვარბარემის დელეგაციის 1925 წლის იანვრის
17-ის საბანბებო სხდომა.

კრების საგანია მოსმენა საგანგებოთ დაბარებულ პირთა.
უკანასკნელი აჯანყების და მასთან დაკავშირებულ ამბების გასაგე-
ბათ.

კრებას დაესწრნენ: დელეგაციის ყველა წევრები და და-
ბარებულ პირებიდან შემდეგი პირები: სოლ. ზალდასტანიშვილი,
კ. ქავთარაძე, გ. წერეთელი.

კრებას თავმჯდომარეობს ბნ. ნ. ჩხეიძე.

მდიენობს სპ. კელია.

მოსხენებას აკეთებს ზალდასტანიშვილი:

1923წ. თებერვალში ჩავარდა პირველი საერთო სამხედრო
ცენტრი. შემდეგ პოლიტიკური პარტიები ცალკე აწარმოებდენ
მუშაობას ასე იყო ივლისამდე. 1 ივლისს შესდგა პირველი სამხედრო
კომისია – მენშევიკ. წარმომ. ნ. ხომერიკი და ნ. კახიანი და ნაც.
გიორგი წინამძღვრიშვილი და ზალდასტ. პირველი ორი იყო პოლი-
ტიკური წარმომადგენელი, ორი კი – სპეციალური სამხედრო.

პირველად მიზნად წარმოდგენილი გეჟონდა, რომ თუ ევროპა
დაგვეხმარებოდა, შინ უნდა დაგვეგროვებინა დამკერელი ძალები.
მეორე გზა – თუ რუსეთში მოხდებოდა აჯანყება – მაშინ მარტო
ჩვენი ძალები საკმაოდ გეჟონდა წარმოდგენილი. პირველ სხდომაზე
გამოირკვა, რომ უსახსრობის გამო შეუძლებელი იყო გამრავლება
გასული რაზმების. ასეთ პირობებში ჩვენი მოძრაობა და აჯანყება
უნდა დაყრდნობილიყო საზღვარგარეთის დახმარებას. სამხ. კო-
მისიას უნდა ეწარმოებია წინასწარი და ტექნიკური მუშაობა, ამი-
ტომ შტაბის მოწყობა გადაიდო. ამ დროს ქაქუცამ შემოგვითვალა,
რომ მას 3 000 კაცი ჰყავდა მთიელები და რიგ აჯანყებას დაიწყებ-

და ქაქუცას შეეთვალა უარი, რადგან არც ჩვენ ვიყავით მოწყობილი და არც ევროპიდან ვიცოდით რასმე, მაგრამ ცოტა მოძრაობა მაინც მოხდა, თელავს სცლიდნენ. რუსის ჯარის მეთაურმა უარი თქვა სამოქალაქო საქმეში ჩაბმოდა. ქაქუცამ მოითხოვა საგანგებო კაცების გაგზავნა მთაში. გაგზავნა გიორგი წინამძღვრიშვილი. გზათ უნდა გაეცლო ბაქოში, გაეგო იქაური ვითარება, მერე გადასულიყო გროზნოში, შეიხვედროდა (ენკენისთვის 1923 წ.) ქაქუცას და ალი მიტოვეს.¹ ჩრდილო კავკასიაში გიორგიმ დაჟყო თითქმის ორი კვირა. წინამძღვრიშვილი კარგათ მიუღია, ადგილობრივი ხელისუფლება სულ ალი მიტოვეის ხელში იყო, მოწვეული იყო ჩენნეთის მეჯლისი, რომელმაც დაიფიცა ჩვენთან ერთგულებაზე. ასერბაიჯანის წარმომადგენლებს უთქვამთ, რომ მასრებს ხელში ჩაიგდებო, ოღონდ ბაქოს აღებაში ჩენნები და ქართველები უნდა დაგვეხმარონ. შეთანხმებულან, რომ წარმომადგენლები გაეცვალათ ჩენნეთს და ქართველებს.

ასერბაიჯანში იყო ორი წარმომადგენელი, ორი კაცი – გიორგაძე და სალუქვაძე. ენკენისთვის გასულს სამხედრო კომისია – ნ. ხომერიკი, წინამძღვრიშვილი და ზალდასტანიშვილი, კახიძე ვერ ითვალისწინებს აჯანყების გეგმას (თბილისის და ბათუმის აღება). აქ გამოირკვა ვის რამდენი ძალა ჰქონდა, თუ სამოქალაქო პარტიული, თუ სამხედრო ნაწილებში. მოგვარებული იყო საქმე ჯაფარიან ავტომობილებში, აგრეთვე იყო ჩეკაში.

მასრებში – თელავიდან ცალკე სამოქალაქო ორგანიზაცია გვითვლიდა, რომ 60 კაცს გამოიყვანდა. თელავის სამხედრო კომისია იტყობინებოდა, რომ 250 კაცს გამოიყვანდა და ამ ძალას საკმარისათ თვლიდნენ განიარაღებისათვის. მუშაობა სწარმოებდა ასეთი ყველა სხვა ადგილებში საქართველოსი. გურიაში 900 კაცია შეიარაღებული. გურია ფიქრობდა ბათუმის დახმარებას და მის ხელში ჩაგდებას. საჭირო იყო, რომ ნ. ხომერიკს და წინამძღვრიშვილს ენახათ ყველა პოლიტიკური მუშაკები. შევეკითხე ხომერიკს, გვაქვს თუ არა სასლვარგარეთიდან დახმარება. ამის გარდა ხომერიკმა გამოიძახა წარმომადგენლები – სხვათაშორის ხმალაძე. ხომერიკმა, როდესაც ინახულა ყველა მასრის წარმომადგენლები, გადაწყვიტა წერილი გამოეგზავნა სასლვარგარეთ, რომ მსადა ვართ და თქვენ რა დახმარება შეგიძლიათ? მაგრამ ამ დროს დაეცა ჩეკა და ეს წერილიც ჩაუვარდა ჩეკას ხელში. შ. ამირეჯიბს ხომერიკი წერდა: „ჩვენ მსადა ვართ, ნუთუ თქვენ ვერ შესძლებთ ევროპის ჩარევას? დამ. კომ. აგრძელებს მუშაობას და ხომერიკის მაგივრათ გოგუა. დამ. კომ. ფიქრობდა გამოეგზავნა ორი კაცი ინფორმაციისათვის. ამ დავალებით უნდა წამოსულიყო ორი კაცი, მაგრამ

გამოაგზავნა ერთი კაცი, ვასო ნოდია, და ერთი თვის განმავლობაში პასუხი უნდა მოეტანა, რადგან ჩქარობდა ყველა. პასუხის მიღებამდის მსადებას ეაგრძელებდით. გამოვიწვიეთ ქაქუცა. მე ვიყავი, შალვა ამირეჯიბი, წინამძღვრიშვილი. მოვისმინეთ ქაქუცას აზრი. ქაქუცამ თქვა: მე შეეძლება თბილისში შემოსვლას და ას კაცს შეიარაღებულს შემოვიყვან თბილისში. ექესი დღე იყო თბილისში. უცდით ნოდია ჩამოსვლას. მუშაობა ინტენსიური ხდება. და მიზეზი მათი ჩავარდნისა. თავდება დეკემბერი. იმედი არ სრულდება, ნოდია არ ჩამოდის; ქაქუცა ვერ იცდის, რადგან მისი მიზეზით ბევრი მსხვერპლი არის. ჩვენ მივეცით პასუხი, იანვრამდის ჩამოვა ნოდია. ჩვენი მუშაობა გრძელდება. სტუდენტობა უქმეებს დაეტოვეთ თბილისში. პასუხი არ მოდის. ქაქუცას დაეცენ. მდგომარეობა რთულდება. ქაქუცას ვამხნევებთ. მდგომარეობა ნერვიული. ჩეჩნებიდან მოგედის კაცი. მიშა იშხნელი² ჩეჩნეთში არის ჩვენი წარმომადგენელი. ელის ჩვენს პასუხს. რა მბაეი არის, რომ არ გვაწუხებთ. აზერბაიჯანიდან მოდის კაცი. გოგიტასთან³ მიდის. გოგიტა უხსნის მდგომარეობას, როგორ არის მოწყობილი საქმე. ის კაცი მიდის, მაგრამ ერთი საათის შემდეგ მოდის ისევ ის კაცი ჩეკისტებით და გოგიტას იჭერენ. კიდევ უთვლით ქაქუცას, მოიცადოს და ვამხნევებთ. გიორგი წინამძღვრიშვილი დაიჭირეს ერთი გამცემის მიხედვით და გვეშინოდა ქაქუცაც არ დაეჭირათ. შევატყობინეთ ქაქუცას, ბინა გამოეცვალა. ნაპოლეონიც ჩავარდა. მდგომარეობა ახალი. მუშა ბელთაძე შემოიყვანეს. ისიც დაიჭირეს. კიდევ რამოდენიმე ახალი მუშა შემოიყვანეს, მაგრამ ისინიც ჩავარდნენ. ჯარში მუშაობა შეუძლებელი შეიქნა. დამ. კომ. გადაწყვიტა შესწყდეს მუშაობა ჯარში და მუშაობა გაგრძელდეს მუშებში.

ნოდია ჩამოდის. ნოდია თქვა: ახლო მომავლში უნდა გამოვიდეთ; ინგლისი, საფრანგეთი გვპირდება დახმარებას ჩვენ საქმეში; ოსმალეთი საფრანგეთის გავლენით ნეიტრალიტეტს დაიცავს. აშკარა იყო, რომ საქმე მხოლოდ ჩვენზე იყო. დაიწყო ენერგიულათ მუშაობა. გვითხრა, ამ დღეებში ჩამოვა ხუთი კაცი: ვალიკო,⁴ ბენია,⁵ ცენტერაძე. ფული რატომ არ მოიტანეო. ფული გამოგზავნილი არისო. ხუთი ათასი ლირა, სამი ათასი ლირა. სამი ათასი დაიკარგა, რიშტამაშვილები, რომელმაც არ მოგვცა ხუთ ათასის აღება გაჭირდა. მართალია ფული თქვენი, მაგრამ ნაღდი ფული არ გვაქვს. ხალისები გაყიდეთ. ვხედავთ იწყება რუსეთ-ინგლისის მოლაპარაკება. ნოდია ამბობს, თუ ჩვენ გამოვედით, ინგლისი დაგვიჭერს მხარს. ჯარიც რუსების იშლება. მოვიდა ცნობა, რომ ფული ჩამოვაო. ნოდია იძლევა წინადადებას: 20 მაისამდის უნდა დაეიწყეთო. ჯუღელი ჩამოდის ამ დროს,

იწიბობს მდგომარეობას. ნოდის იჭერენ. მისი ადგილს იჭერს ჯინორია. ფული არ გვაქვს. ვალიკო შემოდის სამხედრო კომისიაში: მე, ვალიკო, ჯინორია, ანდრონიკაშვილი და უფულობის გამო გამოსვლის დრო ვერ დავნიშნეთ. ჩეჩნები გეგყითხება, როდის იქნება გამოსვლა? ჩამოდის ყარანგოზიშვილი¹ ჩვენი სამხედრო წარმომადგენელი ჩეჩნებიდან. უფულობის გამო ვერ ვაძლევთ პასუხს. ჩეჩნებს ეჭვი შეეპარათ, რომ ჩვენ მათ ვატყუებთ. ვერ ვუთხარით, რომ უფულობის გამო პასუხს ვერ ვაძლევთ.

ვალიკო დარწმუნდა, რომ ძალები საკმარისად გვაქვს. მხოლოდ ფული არ იყო. ვალიკო იძლევა აზრს – ფულის შოვნა. კოტე, შალვა არწმუნებენ ჩვენს მდიდრებს ფულის საჭიროებას და მოგვცენ 2 5000 ფული. ეს იყო ივლისში. ფული ვიშოვნეთ. გამოვიწვიეთ მაზრებიდან კაცები. მოვიწვიეთ სპ. ჭავჭავაძე² გაავაცანით მდგომარეობა მზადებისა. წერილი მოდის ჟორდანიასი ც.კომ. მენშევე. ამ წერილმა უფრო გააფუჭა საქმე, ვიდრე გააკეთა. ჩემს ისარგებლა ამ წერილით და ჩამოგვაშორა ჩეჩნები. ფურცლები გაავრცელა, რომ საქართველოს თქვენი ხელით უნდა გააკეთოს საქმე. ჩვენ დაგვიდგა საკითხი: მარტო გასვლისა. ჩვენ ვიფიქრეთ, ჩრდილოეთს ძალას არ დავატანთ. თუ გამოვა, კარგი იქნებოდა. კაციც გაეგზავნეთ, ოთხი ოფიცერი, ჩეჩნეთში მაინც, მაგრამ ჩეჩნეთში აღი მიტოვეი დაჭერილი აღმოჩნდა. ჩვენი ოფიცრები უკან გამოუშვეს, თუ საჭიროება მოითხოვს ჩვენ გამოვალთო. ამ დროს ვალიკო გამხსნევებულათ მუშაობს. ამ მუშაობის დროს ქუჩაში იჭერენ ვალიკოს. ვალიკოს კვანტალიანმა³ უთხრა, თქვენ გამოსვლას აპირებთ და თქვენი მახლობელი მომუშავენი ჩვენი ხალხი არიანო. თქვენ მოგცემთ მთელ გეგმას, რა გეგმით უნდა გამოხვიდეთ თბილისში. ესლა ხომ გჯერათო. ამას გვიამბობს ჩეკისტი. ვალიკომ იცა თავში ხელი და მისცა სიტყვა, რომ თუ გამიშვებთ ოცადის, მაშინ შევაჩერებ გამოსვლასო. გაიგეს ყოველისფერი; მაგრამ ვალიკო არ გაუშვეს. არჩიეს სხვა კაცის გამოშვება, მხოლოდ ვალიკოს წერილით, რომ მოიხსნას გამოსვლის საკითხი. წერილი გამოატანეს ვანო ღლონტს. უნდოდა ენახა ც. კ. წვერი. კვანტალიანმა გადაკოცნა ღლონტი და უთხრა, რომ ის ისტორიულ საქმეს აკეთებს. წერილი მიიღო ც. კ. ღერმან ღლონტის საშუალებით. ვალიკო იწერება, რომ მესამე კაცი არის ც. კ.-ს წვერი, რომელიც გამცემი არის. ც. კ. ქონდა სამი დღე მსჯელობა და მიიღო ის აზრი, რომ ეს ჩეკის ხრიკი არის და ტყუილი არის. ასეთი აზრი გამოიტანეს სხვა პარტიებმაც. ეს ხდება 15-19 მარტისთვის, 1924 წ. გადაწყდა მარტო გამოსვლა უჩეჩნებოთ, მხოლოდ შევატყობინოთ მათ გამოსვლის დღე. ვალიკოს უთელიან,

რომ გამოსვლას არ ეპირებო. ჩეკას დარწმუნება შეუძლებელი იყო, რადგან ჩეკა ხედავს ხალხი მხიარულობს, გამოსვლა მზადდება. ამაგრებენ თბილისს. ჯარები ჩამოდის. თბილისში შეუძლებელი ხდება გამოსვლა. სპ. ჭავჭავაძე ამის შემდეგ უარს ამბობს გამოსვლაზე. თხოულობს კოტეს,¹⁰ საზღვარგარეთ წასვლას, საქმის გაგებას. კოტე არ უშვებს. გადაწყდა თბილისის ახლო გამოსვლა. გადაწყვიტეს ოთხმა კაცმა გამოსვლა, ვადის დანიშვნა – ანდრონიკ., შალვა, ონიაშვილი, ჯავახიშვილი. ეანიჩკა ლორთ. უმთავრესი საკითხი იყო, სად უნდა ყოფილიყო გამოსვლა. აჯანყების საკითხი არ იდგა, რადგან ეს პროცესუალურად ხდებოდა.

18 მარიაშვილის თეეს მითხრეს, რომ ძალები არ შეუგროვდეს ქაქუცას, მაგრამ გვიან იყო, რადგან მე რომ მივედი ხალხი უკვე გროვდება – ელიზბარი¹¹ მოდის, ხალხი მოსდევს – მღვდელიც არის მათ შორის – ლოცავს მათ. დუშეთიდან და სხვა ადგილებთან ხალხი გაიძახის „საქართველოს გაუმარჯოს.“ ჩვენ ბელადს გაუმ. მომენტი მეტად ამაღლებული. მანგილისი გეპირდება 3000 კაცს, დიღომიდან მოდის შეიარაღებული კაცი. დრო არ ითმენს, ხალხი ტყეში არ გაჩერდება, სიძნელე დიდი არის. დაებრუნდი თბილისში. იმ დღესვე კრება დამკომის – აჩქარებით. გამოსვლა არის საჭირო. სოფელი კი ამჩნევს მზადებას. შიში. ხალხს მეორეთ ვერ შევძლებთ. გამოსვლის დრო იცოდა ხუთ კაცმა. დაინიშნა გამოსვლის დღე 28 აგვისტო. მე მეწყინა, რადგან ხალხი ვერ გაჩერდება. შეატყობინეს ყოველგან, ეს არის 24 აგვისტო. რაც ხალხისათვის ძნელი იყო, ხალხის გაჩერება. მივიღე წერილი. საქმარისი არის ხალხი. შეტყობინება ვერ ხდება რეგულარულად.

თბილისში 28-ში იყო დამკომის სხდომა: ს.დ., ს.რ., ს.ფ., ნდ. სხიველები წავიდნენ. ფედ. პოლიტიკური პასუხისმგებლობა არ გაიზიარეს, რომ ახლო მომავალში არ არის მომენტი აჯანყებისათვის. თბილისის უმრავლესობა აშკარათ ღებულობს მონაწილეობას მზადებაში. ჩეკის წვერი გვეუბნება, მთელ მთავრობას ჩაგაბარებთო. შევიტანე აზრი, რომ თბილისში გამოვიდეთ, არ დამიჭირეს მხარი. მხოლოდ ეანიჩკამ. აშკარა მუშაობა თბილისში – ხალხი მოდის და გვეკითხება ინსტრუქციებს. მოგვივიდა ცნობა, რომ ჭიათურა გამოვიდა, ჩაიგდეს ხელში – გვილოცავენ. – აქ იწყება ჩვენი დამარცხება. თბილისის გეგმა, – ბრონევიკები – აეროპლანი. – 28-ს გაგზავნეს ბრონევიკები – ყოველგან, არსუნალში – ფოშტაში. აეროპლანები გაგზავნეს ჭიათურაში. თბილისში გამოსვლა ხდება შეუძლებელად. მაგრამ იმედი გექონდა მანგლისის გამოსვლისა. ვაზიანის აღება – თბილისში ჩვენი ძალები – ბოლშევიკებმა ჩვენ წინააღმდეგ გამოიყვანეს. ვაზიანის ამოცა-

ნა ვერ შეასრულა ცაგურიამ. 28, 29 გადის. გავიგეთ, რომ ხალხს აგროვებენ მანგლისის ახლო. დრო მიდის, ნელდება ჩვენი მუშაობა იწყება გადატეხა ხალხის. დაიწყეს ხერეცა.

დადგა 4 ენკენისთე. გავიგეთ, დაუჭერიათ – კოტე, მიხა, იშხნელი, იასონი. აცხადებენ დეკლარაციას დამკომის. აეროპლანებით ავრცელებენ ამ მოწოდებას. დეკლარაციამ იმოქმედა ხალხზე. გააჩერა ხალხის სურვილი გამოსვლისა. კახეთში არ ხდება გამოსვლა, რადგან იქ იყო სათავეში ბალაშვილი – ექიმი: ჩამოვიდა თბილისში, ნახა ც. კ. მენშევიკებისა. არ გამოვედით იმიტომ, რომ კოტემ ეგრე გვითხრა, სანამ ვაზიანს არ აიღებენ, მანამ ნუ გამოხვალთო. სინამდვილე კი ასეთი არის. სიღნაღში ორ ოფიცერს ისე მოეწყო საქმე, რომ მისვლა იყო საჭირო და დაჭერა ქალაქის. ხალხი განკარგულებას არ იღებს – 28, 29. – განკარგულებას არ უცდის – ადგილობრივი ბიურო სწყევტს გამოსვლას. მაგრამ ამ კრებას იჭერს ჩეკა–გამცემლობა. პასუხი გამომსვლელებს არ მიუდის; გადის ტყეში – ბევრს იჭერენ – ხერეტენ: თელავში წინდაწინ გაიგეს ყოველისფერი; დაიჭირეს ხალხი – აწვალეს. მიხაილოვი, ხიზანაშვილი. 30 ოფიცერი დახვრიტეს თელავში. არ იცოდენ, რა დროს უნდა გამოსულიყო. ჭიათურა და შორაპანი უნდა მოსულიყო ხაშურში – შეერთება მათი და წამოსვლა თბილისზე, რადგან ჭიათურა ადრე გამოვიდა – ვერ განხორციელდა იქ ამოცანა.

ყველაზე უფრო ძლიერი და ნამდვილი გამოსვლა მოხდა სამეგრელოში და სევანეთში. მოძრაობა შეიქმნა ხანგრძლივი. შემდეგ გადავიდნენ სევანეთში. აქ გაიგზავნა რუსის ჯარი. ხელმძღვანელობდა ორჯონიკიძე. აიღეს ქვედა სევანეთი. ეს იყო ოქტომბრის დამლევს. თბილისში აღადგინეს მუშაობა ყველა პარტიებმა. კოტეს ვწერდი წერილებს და დიდ უკმაყოფილებას ვუცხადებდით. შეცდა კოტე. ფურცლები გამოვიდა. ახალგაზრდობამ ნ. დ. – გამოუშვა ფურცელი. ხალხში არ არის შურისძიების სურვილი ჩვენდამი.

ს. ფირცხალავე: 1. რამ გამოიწვია ხალხის უკმაყოფილება? 2. რა ზომებს ღებულობდით პროვოკაციის წინააღმდეგ? რა როლი მიეკუთვნება ეკონომიურ ელემენტს და რა როლი ეროვნულს? რა შთაბეჭდილება მოახდინა ხალხზე აჯანყებამ?

პასუხი – ხალხში რომ უკმაყოფილება არ გვენახა, ჩვენ აჯანყების მოწყობას არ შევეუდგებოდით. ეკონომიური გადატაკება ძალიან დიდი იყო. სამსახურში უპირატესობა ეკავა ყველა არაქართულ ელემენტს. ეროვნული ალტკინება დიდია.

რამიშვილმა მოიწერა — ეს იყო მაისში, და მეორე წერილი, მაისი. აქედან რომ დახმარების იმედი გადაჭრით არ ყოფილიყო, აჯანყებას არ მოგახდენდით. ჟორდანიას წერილი ისე გაეიგეთ, რომ გამოსვლა უნდა მომხდარიყო, რადგან როდემდის უნდა ეუცადოთ რუსეთის აჯანყებასო. გლეხკაცები არ უჭერდენ მხარს თავად-აზნაურების ხოცვას. თუ ამას ადგილი ჰქონდა, ეს იყო საქმე კომსომოლების. გაელენა. სერგო ორჯონიკიძემ დაიარა სახლები და ხალხს პირდებოდა ეკლესიების გახსნას და სხვა.

ძალები? — ორასი კაცი ფედერალისტები, სამასი კაცი — ესერები, 750 კაცი ნაც. დემოკრატ.

შალვა ამირეჯიბი — თბილისის მინიმუმში იყო 500 კაცი. ამ ციფრის შესავსებათ ჩვენ ყველა პარტიის მიერ წარმოდგენილი ციფრიდან, გეჰონდა მხოლოდ მოიერიშე.

სოლიკო. — სომხები დაცივნით იხსენიებდნენ ქუჩებში ამ დამარცხებულ აჯანყებას, რამაც ხალხი მეტად გააღიზიანა. ასე რომ, თუ ოდესმე რამე მოხდა, თბილისში დიდი სისხლის ღერა მოსალოდნელია.

ჩხეიძე — როგორ აფასებს ხალხი ამ შეიარაღებული აჯანყების შედეგებს. მოსწონს ეს იარაღი თუ არა? ჯერ ცხელი დროა, იქნებ ამასუ არ უფიქრიათ და თუ იფიქრეს რა იფიქრეს? რით აიხსნება სხვადასხვაობა აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოსი აჯანყებისადმი? როგორ აფასებდით ჩენწეთს, პოლონეთს და სხვა?

აგვისტოში რომ ეთქვათ თქვენთვის — ეს აჯანყება გაიმარჯვებსო, თქვენ რას უპასუხებდით და უნდა ვირისკოთ, რადგან ხალხის გაჩერება. თუ აქ იყო ანგარიში რომ გაიმარჯვებდით. სდება ხანდახან და მეც მონანიება მიმიღია, რომ აყევები ტალღას თუმცა არ გწამს, რომ ის ნაპირამდე გაგიტანს. არ მეგულება არც ერთი ჯგუფი, არც ერთი პარტია, არც ერთი კაცი, რომელსაც ეთქვას აჯანყება არ ვარგაო.

სოლიკო — აღმოსავლეთში ხალხი გამოვიდა, ოღონდ ხელმძღვანელობა არ ვარგოდა, მეთაურები ცუდი მიეცით. ის გარემოება, რომ ჩუკამ იცოდა ხალხის და პოლიტიკური პარტიების მზადება აჯანყებისათვის, ღლიდა მათ ნერვიულათ და ამას შეჰქონდა დასუსტება, მე პირადად მგონია.

შალვა — იყო ასეთი ხალხიც და მრავლათ, რომელიც აჯანყების წინააღმდეგ იყო. ნეიტრალი ხალხი ამის წინააღმდეგი იყო. მენშევიკებიც იყვნენ და ჩვენი ხალხიც. არაერთი რწმენა გამარჯვების ჩვენ არ გეჰონდა, რომ არ ყოფილიყო გამოსული საქართველოს მთავრობის პოლიტიკა, რომ ყველაფერი მზად იყო,

ეროპა დაგეგმვარება. ასე იყო საკითხი დაყენებული, ხალხმა პრაქტიკული შინაარსი მიანიჭა ამას და აჯანყება მოაწყო. არაერთარი საშუალება არ გექონდა საკუთარი აზრი გექონოდა. ბოლშევიკების ქვეყანაში ეს შეუძლებელია. ჩვენი ერთადერთი კავშირი იყო თქვენთან, მთავრობის თავმჯდომარესთან და თქვენ კი ამას გვითვლიდით. ეს არის მთელი პოლიტიკური პოლიტიკის შედეგი. ჟორდანიას წერილები, ხელისმოწერილი მთავრობის თავმჯდომარის. ჩვენ ვიჯექით ვულკანზე, რომელზედაც ქვაბი იდგა. თქვენ იმხოდით, რომ 'შეუკეთეთ ამ ქვაბს, ამ ქვაბს შეუკეთეთ და როდესაც საჭმელი გაფუჭდა, ეს არაგის მოსწონს. ყველა წერილით აქედან მოსული აჯანყებას მოითხოვდით. მაჩვენეთ ეს წერილები.

ჩხენკელი — მარტში რა ინფორმაცია მოგცათ კოტემ?

ზალდ. — საფრანგეთი მუდმივი ჩვენი მეგობრები. ჩვენს მთავრობას იგი ინახავს; მიწერ-მოწერა რენოდეელის² და მაკდონალდის.³ პოლონეთი გეპირდება იარაღს. ინგლისი მოსთხოვს წინასწარ საქართველოს დამოუკიდებლობას. ისე მახსოვს.

ქაქუცა — ეს კოტემაც სთქვა გამოსვლის წინ ტყეში — ხალხის წინ: პარაკლისი გადაეხადეთ და კოტემ უთხრა: თქვენ კარგათ იცით, რომ ქაქუცა ჩოლოყაშვილი ოთხი წელიწადი არ დამარცხებულა და ეხლა რა დაამარცხებს, როდესაც მთელი ხალხი მას მიჰყვებაო... წერილი მომწერია ნ. ჟორდანიასთან. უთხარი, რომ ოთხ დღეს რა უნდა მოვახერხო, ხალხი ხომ კაზარმაში არ არის-მეთქი.

ჩხენკელი — რამიშვილის აზრი.

ქაქუცა — პირველად უნდა გამოესულიყავი 9 მაისს. მერე უფრო გვიან. საქმე იყო ფულზე დამოკიდებული.

სოლიკო — დაპირებები იყო, თუ სამი კვირა იქნებოდა აჯანყება, გვექნებოდა 50 000 კაცის იარაღი პოლონეთიდან, ფული და დიპლომატიური ჩარევა (ნოდიასგან).

კ. ქავთარაძე — ეს მეც მსმენია.

ჩხენკელი — როგორ გაიგეთ ჟორდანიას წერილი, ის ხომ იწერებოდა, რომ გამოსვლა საერთო უნდა ყოფილიყო და რატომ გადაუხვიეთ?

პასუხი შალვას.

ჩხენკელი — მენშევიკების ცენტრალური კომიტეტი რამდენ წევრს იძლეოდა.

სოლიკო — ექვსს. აქედან ორი აღმოსავლეთის საქართველოდანაა, ოთხი — დასავლეთის.

კ. ქავთარაძე — აჯანყების საკითხი აქტუალური გახდა უკანასკნელ დროს. ჩვენს პარტიაში იყო ხალხი აჯანყების წინააღმ-

დღე და ეს ხალხი პარტიიდან არ გასულა. ახალგაზრდობის განცხადება დიდების კომიტეტში. ამბობდენ დიდი რუსეთის პირისპირ დარჩებოდა პატარა საქართველო და ამიტომ ახლანდელ პირობებში აჯანყება შეუძლებელი იყო. ხალხს კი ჰქონდა ევროპის იმედი. რადგან ვერ წარმოედგინა, რომ ჩვენ მას აჯანყებაზე არ წაეაქეზებდით, თუ ევროპის დახმარება არ იყო. ის წერილებიც, რომელიც აქედან მოდიოდა და მე ვშიფრავდი, ეს დახმარების დაპირება არ იყო, თუ სახეში არ მივიღებთ ერთ წერილს, სადაც ოსმალეთის ნეიტრალიტეტი იყო ნათქვამი. [თუ ჩვენ ძალაუფლებას ავიღებთ ხელში, ევროპა უსათუოდ დაგვეხმარებოდა ფულით და სხვით.]

ჩხენკელი – როდის და სად დაინიშნა გამოსვლის დღე?

ქაქუცა – ეს დაინიშნა დ. კ. პრეზიდენტმა ორს მარიამობისთვის და მე მაცნობეს ოთხს.

ჩხენკელი – აგვიწერეთ ერთ-ერთი უკანასკნელი სხდომა, სადაც გადაიჭრა გამოსვლა.

შალვა ამირეჯიბი – მაგონდება ერთი კრება: ანდრონიკაშვილი, ჯავახიშვილი, ბოჭორიშვილი. ერთი სხიველი ივლისის თვეში. არ ყოფილა ფედერალისტი. სამხედრო კომისია: ზაღდასტანიშვილი, ვალიკო ჯუღელი, ჭავჭავაძე, ონიაშვილი და ამირეჯიბი.

ეს კრება იყო მოწვეული საგანგებოთ, რომ სამხედრო კომისიას გაეკეთებია დასკვნები. წარმოადგინეს ნუსხა ძალების. ჯავახიშვილის მოხსენება, ქაქუცა მოიკრებს იმდენ ძალას, რომ თბილისში კურსანტებს განაიარაღებს და რომ მეორე დღეს დუშეთიდან სამას კაცს მოიყვანდა. მერე შეეკითხნენ ჭავჭავაძეს როგორც განზრახულ მთავარსარდალს. მან მოხა'სა საერთო გეგმა რომ ქაქუცას უნდა აედო კურსანტები, მერე დუშეთი. რომ ჭიათურა უნდა წამოსულიყო და განეიარაღებია სურამი.

ჩხენკელი – იყო თუ არა ისეთი კრება, როდესაც ჯუღელმა გააკეთა მოხსენება.

ზაღდასტ. – დიახ. ჯუღელმა სთქვა: გეგმეჰკორი შეხედა არნოში ერიოს¹⁴ და ეთქვას, რომ დაეხმარებოდა. მიწერ-მოწერა რენოდელთან და წერილი მაკდონალდისა წერეთელთან: ეს წერილი ამბობდა: რომ თქვენი საკითხი დაისვას, ეს ერზეა დამოკიდებული და ამიტომ რამე უნდა გავაკეთოთო.

საქართველოდან ჩამოსულთა მოსასვენათ აჯანყებისა და მასთან დაკავშირებულ მოვლენათა გამოსარკვევი მიზნით. კრებას დაესწრო: ჩხეიძე, გობენია, კელია, ამირეჯიბი, ქაეთარაძე, ზალდასტანიშვილი, გ. წერეთელი. კრებას თავმჯდომარეობს დელეგაციის თავმჯდომარე კარლო ჩხეიძე.

ქაეთარაძე. – აჯანყება იწვევდა გამოსმაურებებს. შორს ვიყავი სამხედრო საქმისგან, ემუშაობდი პოლიტიკურად. ხალხის ეროვნული შეგნება მაღლა აიწია და სახელმწიფოებრივ შეგნებას დაუკავშირდა, ბოლშევიკების შემოსვლის შემდეგ. თავში ერს ასეთი პოზიცია ეჭირა, თუ რას იტყოდა ბოლშევიზმი. თანდათან, დამოკიდებლობა შეიქნა უარყოფითი და შეიქნა ილუზია ერში, დამოუკიდებლობა აღსდგება და ევროპა ამას მხარს დაუჭერს. ყოველი საერთაშორისო გართულება იმედს აღვივებდა. ამან იმოქმედა იმ მხრივ, რომ დიდი ყურადღება მიეპყრო სახელმწიფო მუშაობას და პოლიტიკური მუშაობა იჩრდილებდა. აქედან, შეიარაღებული აჯანყება გახდა მთავარი საზრუნავი. ხალხი ყოველთვის მოელოდა აჯანყებას და ევროპის ჩარევის მოიმედო იყო. 24-ში ეს გადაიქცა დღიურ პრაქტიკულ საკითხათ – თებერვალში, მარტში, მაისში. ქუჩა მარტიდან ყოველთვის ლაპარაკობდა შეიარაღებულ აჯანყებაზე. ბოლოს მივიღე წინადადება და წავედი გურიაში. აღმოსავლეთ საქართველოში ისეთი პოლიტიკური მდგომარეობა იყო შექმნილი, რომ ჩვენი ორგანიზაციები ჩავარდნილი იყო (23-ის ნომბრიდან ვიდრე 24-ის მარტამდე), და ამიტომ ვეკითხებოდი ამხანაგებს, რომ აჯანყების არენა რა აპარატს ემყარებაო. პასუხი – ორგანიზაცია სუსტია, მაგრამ იმედი გვაქვს ჩოლოყაშვილის და ლაშქარაშვილის. რომ მთა უსათუოდ გამოეყო და პირადათ მაშინ დავესწარი ფულის გადაცემას იმ ოფიცრებისათვის, ვინც მთაში იგზავნებოდნენ. მაგრამ უმთავრესი იყო საერთაშორისო საკითხი. იყო თუ არა ვინმე, რომ აჯანყების დროს ჩვენს საკითხს მხარს დაუჭერდა? პასუხი იყო, რომ საერთო დახმარება იქნებოდა; გვითხრეს, რომ თუ ძალაუფლებას ხელში ჩავიგდებდით (სამი კვირა), იქნებოდა დახმარება ფულით, იარაღით და დიპლომატიური ჩარევით.

დავრწმუნდი, რომ ბათუმს ჩვენის ძალით ვერ ავიღებდით (ჩავედი გურიაში 26 მარიაშობისთვის). გენერალ ყარალაშვილს უნდა ეწარმოებია გურიის ძალების წასხმა და ბათომ-გურიის აღებაზედ. მაგრამ ის დაიჭირეს და არავინ დარჩა აე-

ტორიტეტი კაცი. ცხადი ნიშნები იყო, რომ კომუნისტებმა იცოდნენ აჯანყების მოახლოება. ყოველგან ზომები იყო მიღებული, დარაჯობა კომუნისტების იმ ზომამდე, რომ მიძნელებოდა სოფლიდან სოფელში გადასვლა... ასეთ პირობებში მე მხოლოდ რჩევის სახით ვუთხარი სამხედრო ხელმძღვანელს, რომ ოზურგეთი აეღო და ამავე დროს გამოსვლა უნდა სოფლებში მომხდარიყო. ბრონევიკმა ხელი შეგვიშალა. მას არ მოველოდით, ვინაიდან წინანდელი ღონისძიებით ის ჩვენ უნდა ჩაგვებარებოდა. ბრონევიკის მუშაობა იყო 29 საღამოს და 30.

26 დამე მივიღეთ გამოსვლის ამბავი. არ იყო საკმარისი. 28-ს 2 საათზე განკარგულება გავეცით და ყველგან საერთო გამოსვლა მოხდა. განაიარაღეს თემები და დარჩნენ ორი მიმართულების – ნასაკირალისაკენ, რომ ოზურგეთს მისდგომოდა და ლანჩხუთისკენ. ჩოხატაურამდე ბრძოლით ვიხვედით. პოლიტიკური ორგანიზაცია გურიაში იყო მტკიცე და როდესაც ხელი დაუჭიმეთ, ყველგან მოხდა აჯანყება. ისე იყო აწყობილი აპარატი, რომ მოგვესვლოდა ბრძანება დახევის, დაეიხვედით. ასე არ იყო აღმოსავლეთში, სადაც პოლიტიკური ორგანიზაცია სუსტობდა. ბათუმში გამოსვლა არ ყოფილა. იმერეთში მხოლოდ ნაწილობრივი გამოსვლა იყო, რადგან ჭიათურამ გადაწყვეტი როლი ითამაშა მთელ დასავლეთ საქართველოსთვის.

მოგვივიდა დამკომის და ცეკის თავმჯდომარე კოტე ანდრონიკაშვილის გამოგზავნა – გამოსვლა 28-ს, კეთდება საშეოლისში საქმე. არა უკან დახევის. ახალგაზრდა მარქსისტმა ამიხსნა, რომ გამოსვლა უნდა მოხდეს 28 ან 29-ს სამ საათზე. ასე რომ, თუ ჭიათურასაც ამგვარი ცნობა მიეღო, გასაკვირი არ არის. ქუთაისი უკვე გაფრთხილებული იყო და კომუნისტებმა ზომები მიიღეს. ქუთაისი – მოჭრილი იყო. ასე რომ ჭიათურამ საბედისწერო როლი ითამაშა. სამეგრელოდან ცნობები მოგვდიოდა. ვიცოდით, რომ ის აღებული იყო. 6 სექტემბერს გადმოყარეს მოწოდება პარტიტის.. ტყეში იყო ოთხასამდე კაცი და მათ ურჩიეთ უკან დაბრუნება. დაგვთანხმდნენ. თუმც შიში იყო. მაგრამ საბედნიეროთ არაფერი მომხდარა და ეს ოთხასი კაცი გარდა 16-ისა, დაეშვა ძირს და ეცხადებოდნენ რუსის ჯარის უფროსთ და ამგვარი ჩქარა გურიაში. მსხვერპლი გურიაში არ იყო. იყო რამდენიმე დაჭრილი და მოკლული 8 კაცამდე და ხიდისთავში 1 მოკლული და 1 დაჭრილი. საერთოდ, რაც აჯანყება გათავდა, მთელი ხალხი შეურიგდა მთავრობას. ძველი დეკნოლებიც შეირიგეს.

ჩხეიძე. – თვითმპყრობელობის დროს ვიბრძოდით, მაგრამ აზრად არ გექონია, რომ ჩამოვაგდებდით რუსეთის თვითმპყრო

ბელობას აჯანყებით. როგორ დაიჯერეთ ის, რომ საბჭოთა მოძრაობას კი ჩამოაგდებდით რაზმებით. იქნებ იმოქმედა, რომ მეორე ინტონაციონალი ჩვენსკენ იყო, რომ მდგომარეობა აუტანელი იყო, თუ რამ? ამას გზას დაუადექით მაისიდან, მაგრამ არც 21-ში, არც 22, არც 23-ში არ გამოვედით, არამედ 24-ში, რატომ? იქნებ მარტო ის იყო მიზეზი, რომ ვერ მოვიტმინეთ.

კაქეთარაძე. — ხალხი მტკიცდებოდა ეროვნულ მისწრაფებებში და ერი და საბჭოთა ხელისუფლება განთვითოებული იყო. ერი სცდილობდა განთავისუფლებას. მეორეც, შედარება არ შეიძლება ნიკოლოზის რეჟიმთან. ერი იხრჩობოდა, სუნთქვა არ შეეძლო. რომ საბჭოთა ხელისუფლება გარიყულია და საკმარისი იყო ხელი გეკრა. თუ წინათ მარტო შინაურ ძალებს ვამყარებდით და მარტო ამის გამოცნობით ვარჩევდით ტაქტიკურ გზებს, ეხლა ევროპის მთავრობებსა და აზიაზე ვამყარებდით იმედებს, მეორე ინტერნაციონალზეც. გენუა, კანა, პუანკარე^ა ხალხში იქნებ მეტად ფასდებოდა. ხალხი ფიქრობდა, რომ ინტერნაციონალი უფრო ძლიერი იყო და მისი რეზოლუციები, რომ ინტერნაციონალი მის მხარეზე იქნებოდა. ეს ოთხი წელიწადია ეს ილუზია იზრდებოდა. სახელდობრ, 1924 წლის აგვისტოს აჯანყება არ უნდა დასმულიყო, ისეთი პირობები იყო და უიმედო ვიყავი, ვიცოდი რომ დაემარცხდებოდა და მოვიფიქრე თუ სად გადავსულიყავ.

ამირეჯიბი — ადვილათ დაგითმიათ.

კაქეთარაძე — ამ შინაარსის მოხსენება გაეაკეთე გურიის კომიტეტში და კომიტეტმა უარყოფითი რეზოლუცია... მაგრამ შეიარაღებულ აჯანყებამ დაჭიმა ერი და უნდა მომხდარიყო ამ ენერგიის დაცლით. აგვისტოში მტერი გაფრთხილებული იყო, ჯარები იქ შეყარეს... მომენტი საბედისწერო იყო. მე მხარს არ დაეუჭერდი გარედან თბილისის აღებას. ამ სამი ოთხი წლის მუდმივი მოლოდინით აიხსნება გამოსვლა.

ამირეჯიბი — მე არ მაკმაყოფილებს კარლოს მეორე საკითხზე კოტეს პასუხი. დროსთან ერთად, ჩვენი ძალა სუსტდებოდა. თქვენმა გურიის ორგანიზაციამ მისწერა ცენტრს, რომ არ გამოსულიყო. ყველა პროვინციას ასე მიეწერა, პარიტეტი გადასდგება თუ არა, რომ ავტორიტეტულ ძალას ეთქვა — არ გამოხვიდეთ 24-ს, როგორ ფიქრობთ გამოვიდოდით, თუ არა? თუ თქვენ ცუდათ მიგანნდათ, რომ 24 წელი ხელსაყრელი არ იყო, ეხლა ეხედავთ, რომ შენ მართალი ხარ, მაგრამ ჩვენ კი ვფიქრობდით, სწორეთ 24 წელი იყო სასარგებლო.

ჭაუჭეაძე – არ დაივიწყოთ დაპირება. მაქდონალდის და მთაერობის, ერიოს დაპირება, რომ არც ერთ ჯარისკაცს რუსეთიდან არ გამოგზავნიდენ.

ამირეჯიბი – განსაკუთრებით დიდი იყო გავლენა მეორე ინტერნაციონალის.

ჯუღელი – რაზმები მოვლენ, გარიბალდებათო (ეს უნდა დაასახელოს კოტემ). მეორეს მხრით, რომ ეთქვათ – თქვენ სოროში სხედხართ, არ ხედავთ მოვლენებს და გეუბნებით არ გამოხვიდეთო. მაგრამ აჯანყებამდე სხვერპლი იყო იქაური დიდი. საერთოდ საკითხი ისე იდგა, რომ ან უნდა შეგვეცვალა გეზი, ან უნდა აეყოლოდით ხმებს. დიდი გავლენა, ნახევარზე მეტი გავლენა იმას ჰქონდა, რომ ევროპას ჩარეედა ამ საქმეში.

მოხსენება ერთის მხრით იყო მიმართული.

სოლიკო – კოტემ მოიგონა 21-22 წლის მუშაობა. საიდან, ვინ მისცა ხალხს ეს რწმენა და იმედი. ორი ძალა იყო, იქ ჩვენ და აქ მთაერობა იყო. თუ არის ჩვენი დანაშაული, არის აქაურის დანაშაულიც. რა გარანტია იყო, რომ რუსეთი არ გამოუგზავნიდა ჯარებს.

ქავთარაძე – არავის ბრალია და გამართლება არ მაღაპარაკებს. მე მინდა, რომ თქვენ სწორათ გაუშვათ მასალა საქართველოში, რომ შემდეგში არ გამეორდეს რაც მოხდა როგორი ხასიათის წერილები მოდიოდათ უკანასკნელ დროს აქედან არ ვიცი. მხოლოდ როცა ცეკას დაეუსვი საკითხი, როცა დავეკითხე ვინ გამოვიდიოდა. გამოდის ვინ? – მთა, ნაწილი ასერბაიჯანის. როგორ არის აღმოსავლეთი საქართველო – კარგათ. ევროპა – ავტონმა მითხრა: საქართველოში უნდა ავიღოთ ძალა უცბე ხელში, გაემაგრდეთ სამი კვირა და ყველაფერი გექნებათ. დიპლომატიური ჩარევა იქნებაო, მაგრამ არ შეეკითხივართ თუ რა გვარის სახით იქნებოდა.

ამირეჯიბი – არ ჰკითხე თუ რის მიხედვით ლაპარაკობდა!

– ვიგულისხმე – რომ წერილი იყო მიღებული.

ქავთარაძე – მე ვფიქრობ, რომ ამიერკავკასია ერთად...

ზალდასტანიშვილი – თუ თქვენ გჯეროდათ, რომ გური-აში ოცდარეასაც შეაჩერებდით, რატომ გგონიათ რომ სხვაგან არ შეიძლებოდა?

ქავთარაძე – დაპირება იყო რომ მოვიდოდა სურსათი, ფული და დახმარება.

გობეჩია – საქ. ბრძოლა არ გათავებულია და აქ ჩამოსულები საშუალებას მოგვცემენ საქმე გავიგოთ. უნდა აღვნიშნოთ, რომ ან ვინ გამოიწვია ეს დიდი ისტორიული საქმე, რომ

შობაქალში ავიცდინოთ. აჯანყება დაიწყო 22 წლის ზაფხულში. ციხეში და გარეთ. გორგაძე, კედია, ლორთქიფანიძე, ლომთათიძე, ჯ. ლორთქიფანიძე. საკითხი დასმული ცეკებში. ფედერალისტების წარმომადგენელი პირველად უარზე იყო, მაგრამ შემდეგ ამ საკითხის ცეკაში გარჩევისას, თანხმობა განაცხადა და შეუერთდა აჯანყების იდეას. ამას დაუმატეთ დამ. კომიტ. გათვალისწინებული იყო – ამიერკავკასიის ფარგლებში და ევროპიდან ფული და დახმარება. ამ დაეალებით და იმის გამოსარკვევით, თუ მთავრობა ამ საქმეს გაუძლეობდა, დამოუკ. კომიტ. მე გამომგზავნა ევროპაში. დესანტი. აი ღირეკტივეები. ახლა, როცა არც ერთი პირობა არ იყო განხორციელებული, აჯანყება მოხდა. საინტერესოა, რა წარმოდგენა ჰქონდათ იქაურებს აქაური მუშაობის შესახებ. როგორ უყურებდით, ევროპიდან მოსულ ცნობებს, ვინ გაწვდიდათ, მთავრობა თუ ერთი პირი კერძოთ. აჯანყების დროს რომ კაცი გამოგზავნეთ, ვისთან და რა დააბარეთ. წერილი სტამბოლიდან – ერთი მთავრობის წევრის – თუ ეხლა გამოსვლას ვერ ახერხებთ, შემოდგომისთვის ემზადეთ, ვისაც შეუძლიან გამოსვლა მოახერხოთ.

ამირეჯიბი – დამოუკ. კომიტეტ. კავშირი ჰქონდა მთავრობასთან და ის აზრი, რომელიც მოდიოდა, მიგვაჩნდა ოფიციალურ აზრად, თუმცა შესაძლებელია, რომ ზოგი წინააღმდეგი ყოფილიყო.

ზალდასტანიშვილი – დამკომმა ზოგიერთის დაჭერის შემდეგ გადასწყვიტა ორი კაცი გამოეგზავნა – ნაც. დ. და სოც. დემოკრ., რომ გაეგო აქაური მდგომარეობა და პასუხი გაეცათ რა გზას დაედგომოდით, სხვას, თუ ამ გზით გვევლო. უფულობის გამო წავიდა ნოღია. მას დაეალებული ჰქონდა, თუ გამოსვლა გადაწყდებოდა, ხელმძღვანელი ხალხი ჩამოეყვანა, როგორც ჩვენი ისე სხვები. ნოღიამ გვიპასუხა ნაც. დემოკრატები არ მოვიდნენო.

ამირეჯიბი – ეს მეც მითხრა.

ზალდასტ. – ნოღიამ მოიტანა ცნობა, რომ უნდა გამოესულიყავით... სამხედრო კომისია მუდამ ესწრებოდა დამ. კ. პრეზიდენტს და გვიკითხავდნენ მოხსენებას თუ ევროპიდან რას მოველოდით... პოლონეთი 50 000 კაც. იარაღ. საფრანგეთს დაპირებია; ოსმალეთის ნეიტრალიტეტი ინგლისის მისცემს საშუალებას დასვას ჩვენი საკითხი.

ამირეჯიბი. – წერილი რამიშვილის. – ჩვენ ეს როგორც რამიშვილის წერილი ისე კი არ გაგვიგია, არამედ როგორც მთავრობის წერილი.

ქავთარაძე - მაშ სტამბოლიდან მოვიდა ნ. რამიშვილის წერილი.

ზალდასტ. - დიახ. ეწერა - როგორც ეტყობა, თქვენ ესლა ვერ გამოდიხართ, მე საქმეები მაქვს, პარიზში მივდივარ და შემოდგომამდე ნუ გამოხვალთ.

ამირეჯიბი - ნოდინამ სთქვა, რომ თუ საქ. ხელისუფლებას ჩაეიგდებთ, პოლონეთის ვარნიდან 50 000 კაცი იარაღს მოგვცემდნენ; მანვერები პოლონეთის, რამზუი მაკლონაღდის წერილი. ფული არ ჩამოუტანია. ჩვენ ეს გაგვიკვირდა. ჩვენ არ ელაპარაკობდით დიდ თანხაზე, მაგრამ ვფიქრობდით რომ აქედან 50 000 მანეთი მაინც ჩამოვიღოდა. ამის შესახებ გეითხრა - ჩვენი მთავრობა ოფიციალურად ფულს ვერ სთხოვს საფრანგეთის მთავრობასო და ჩვენ დავადგინეთ უფულობამ გააგრძელა აჯანყების ვადა.

ქავთარაძე - რომ დარწმუნებული ვყოფილიყავი, ისეთნაირის სახის დახმარება არ იქნებოდა, აჯანყებისაკენ ვერვის მოუწოდებდით, მაგრამ როგორც შინ ისე გარეთ იმედი ჰქონდათ. საქართველოსთან ერთად იქნებოდა მთა, აზერბაიჯანის ნაწილი, გარეთ მატერიალური დახმარება. სადაც ორგანიზაცია მოწყობილი იყო, მთელი ერი გამოვიდა დამოუკიდებლობის დასაცავად.

ქავთარაძე - გორის მასრაში ნოემბრის ბოლო რიცხებში დაატუსაღეს სულ 400 კაცი. ასევე მოხდა თელავის მასრაში. 1924 წ. ბორჩალო ჩაეარდა მთელი თავისი აპარატით. ჯარის ნაწილებიც იყო დაბანაკებული. ორგანიზაცია გურიაში უფრო კარგათ დგებოდა, ვიდრე - სხვაგან. აჯანყების დღეებში 1 500 კომუნისტი დატუსაღებული გვყავდა.

ამირეჯიბი - გურიის გამგეობამ დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა, მაგრამ გურია მე არ მგონია, რომ გურიას სისტემა სწორი იყოს.

ქავთარაძე გურიაში - მარტო დემონსტრაციას არ ჰქონდა ადგილი, გურიას რომ ყოლოდა ხელმძღვანელი, დიდი საქმეს გააკეთებდა. 29-ში - 500 კაცი გვყავდა; 30-31-ს - 2 000 კაცი. მაგრამ გადმოვიდა რუსეთის ჯარი; ამიტომ შეგნებულათ, ორგანიზაციულათ უკან დაეხიეთ და დაეშორდით. 22 წელში ქაქუცას გამოხვლა. შედეგები. ორჯერ შეტევა მოიგერია. ტყვია არვის ჰქონდა.

ზალდასტანიშვილი - არსად სამხედრო ორგანიზაცია არ ჩაეარდნო.

სამსონ - რადგან ამ ჩვენს კრებებს მიზანი აქვს, გამოარკვიოს რაც მოხდა, ამიტომ ვაცხადებ: როდესაც ნოე რამიშ-

ჯლი დაბრუნდა სტამბოლიდან, მითხრა, რომ ძალები საქართველოში მომზადებული არ იყო, და აჯანყება უნდა დიდის ხნით გადაიდოსო. მეც შევაგულიანე. რით აიხსნება, რომ ახალგაზრდა მარქსისტებმა უარყოფითი განცხადება შეიტანეს. მეორე, სოც. ფედ. წინააღმდეგი იყვნენ, რადგან ევროპის იმედი არ იყო. ეს ჩემთვის გაუგებარია და იქნება ჩამოსულებმა ამაზე მიპასუხონ. მინდა ვიკითხოთ გარდა პრაქტიკული მიზნისა, იდეურ და იდეალისტურ საბაბს (აღშფოთება და სხვა) რაიმე ჰქონდა თუ არა ჩვენში. იქნებ ქართველი ერი შეურაცხყოფილად გრძნობდა თავის თავს უკანასკნელი ომის დროს და ამის მოსახოცად ჩაიდინა ესა.

ამირეჯიბი – არასოდეს გამიგია, რომ ახალ. მარქსისტები წინააღმდეგი ყოფილიყვნენ. ჩვენც და მენშევიკებიც ახალგაზრდობაზე ეყრდნობოდით. იქნებ ფედერალისტებმა ვერ სცნეს საკმარისად დაპირებანი. ხალხის უმრავლესობა იდეალისტურათ უყურებს ამ საქმეს. მთავარი მამოძრავებელი ღერძი იყო იდეალისტური.

კარლო – ხალხი ხომ არ ფიქრობდა, რომ საბჭოთა მთავრობა სუსტი იყო. პასუხი – იყო.

კარლო. – ბევრი ჩვენი პარტიიდან გავიდა, რადგან აჯანყების წინააღმდეგი იყვნენ. ახალგაზრდა მარქსისტებმა დააფასეს ეს საქმენი – წინააღმდეგ წავიდნენ. მეორეთ, მენშევიკების პარტიის წევრებიც წინააღმდეგ იყო. მესამეთ – სოც. ფედერალისტების წრიდანაც წინააღმდეგ იყვნენ. ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიაში იყო თუ არა განსხვავებული აზრი, მინდა ეს გავიგო. ეს ცნობები მინდა ვიცოდე. კიდევ ერთი – ჩვენში ამ რაზმისთვის ბოლო მოუღიათ, ზოგან კიდევ არსებობდა. მაგ. ჩოლოყაშვილის რაზმი. კიდევაც რომ მოსურვებოდათ, მას არც მოშლიდით. ასეთი ორგანიზაციის არსებობამ გადაწყვიტა თუ არა გამოსვლა. ვინაიდან, ეს რაზმი ყოველ წრეში და პირობებში ვერ იარსებებდა და მეორეს მხრით ის, რომ არ იყო მეტად დაფასებული.

გიორგი წერეთელი – ახალგაზრდათა კომიტეტების წარმომადგენელი იყო ზაფხულის 1924-ს. – დასაბუთებული მოხსენება. მათ ხელში ჰქონდათ სულ ყველა ცნობები. ჩვენ უფრო დასუსტებული ვართ, ვიდრე ჩვენი მოპირდაპირე, მაგრამ ისინი დაწმუნებულ იყვნენ, რომ ძალაუფლებას ავიღებდით. მაგრამ თუ ცეკა გადასწყვეტს გამოსვლას, ჩვენ დავემორჩილებოდით. საერთოდ ყველა იმ ასრისა ვიყავით, რომ ამ პირობებში აჯანყება არ გაიმარჯვებდა.

სოლიკო – რა პასუხი გაცა ცეკამ?

წერეთელი – ეს წარდგენილი იყო ცნობისთვის. ფედერალისტებიც ამბობდნენ, რომ პირობები არ იყო ხელსაყრელი, მაგრამ ყველა დარწმუნებული ვიყავით, ძალაუფლებას ხელში ავიღებდით. წერილების შესახებ არაფერი ვიცით. კოტემ მითხრა: არამც და არამც ცოცხალი ძალით არ დაგვესმარება. იქნება დახმარება ინტერნაციონალის – ეს იქნება ზნეობრივი. აგრეთვე ერთა ლიგა – იგი ხანგრძლივი ძალაა. საფრანგეთი კარგ განწყობაშია, ინგლისიც. თუ ჩვენ ამიერკავკასია ავიღეთ, შევირჩენთ ერთ თვეს, მაშინ, გვექნება იარაღი, ფული. მოგვცემენ სესხს და... რუმინეთის და პოლონეთის დემონსტრაციის შესახებ არაფერი იყო ნათქვამი. იარაღით გვექნება დახმარება, თუ ერთი თვე ვიქნებოდით ბატონი. ნოე ჟორდანიას წერილი არის პრინციპიალურიო, მითხრა. არავითარი ღირეპქტუა; წარმოდგენილია ორი მომენტი, შინაური გართულება. ან

რამიშვილის წერილის შესახებ არაფერი ვიცო. მოხალისეების შესახებ არაფერი გამიგია. პოლონეთის მანევრებზე არაფერი იქნებაო. რაზმების შესახებ: გურიაში იყო რაზმები, მაგრამ დაიშალნენ. ერთი რაზმი შესდგა შორაპნის მაზრაში. ამ რაზმში იყო გვალია.” ჩვენ მოვითხოვეთ ამ რაზმის დაშლა. იყო რაზმი ჩოლოყაშვილის, რომელიც იყო პოპულარული, მხოლოდ ამას დიდი გავლენა ჰქონდა, ოთხი ათასი კაცი დაიხვრიტაო. მაისში მოვახდინეთ ანექტა და 5 033 კაცი იყო დახვრეტილი და აქედან 2 500-ს (ორი ათას ხუთასს) ჰქონდა ბანდიტის სახელწოდება. ეს იყო უმთავრესად აღმოსავლეთ საქართველოდან და იმიტომ რომ ჩოლოყაშვილთან ჰქონდათ საქმე.

სოლიკო – ისიც უნდა იცოდეთ, რომ ვისიც დახვრეტა უნდოდათ, ჩოლოყაშვილს აწერდნენ. ამის შესახებ ციხეშიც გეჰყონდა მსჯელობა და გარეთაც.

გიორგი. – მოვიდა კახეთიდან ორგანიზაციის წარმომადგენელი, რომელიც ამბობდა, რომ ჩოლოყაშვილის გამო ხალხი იხოცებაო. რამდენიმე ათასი სული ცხეარი და ძროხა გამორეკეს. დაისვა საკითხი თუ რა ეუყოთო. ეს ის დრო იყო, როდესაც ხომერიკი ჩამოვიდა და დაისვა საკითხი, თუ როგორ უნდა მომხდარიყო მისი ლიკვიდაცია.

შალვა – თვითონ ჩოლოყაშვილმა დასვა ეს საკითხი.

გიორგი – როდესაც პირველად 18-თეის დაისვა საკითხი, ყველაფერი კარგათ იწონებოდა. ხოლო როცა მეორეთ დაისვა საკითხი, არ ვიცით როგორ მოხდა. შესაძლებელია, რომ აქ ვერ ახსენეს კახეთის მდგომარეობა, რადგან ქაქუცა ჩოლოყაშვილმა გამოწვეული ხალხი ალბათ ვერ დაშალა...

მე ვიზიარებ პასუხისმგებლობას, იმისა რაც მოხდა.

შალვა – მოლა ნასრედინის მაგალითის საგნათ გიორგი წინააღმდეგი იყო, მაგრამ აჯანყება პირველად პარტიებმა გახადეს იდეის აჯანყებად. პოლიტიკას აკეთებდნენ არა ახალგაზრდა მარქსისტები, არამედ მოხუცი მარქსისტები. პოლიტიკას ჰქმნიდნენ ესენი. ბატონი კოტეც დაემორჩილა დისციპლინას, აგრეთვე გიორგიც, ამაშია საქმე.

კარლო ჩხეიძე – კოტე აფხაზის მდგომარეობა. ის ისე არ წავიდოდა ამ გზაზე, რომ საკუთარი აზრი არ ჰქონოდა.

გობენია – ვიცი, რომ ყოველ პარტიაში იყო სექტეიკიც და მომხრენიც. პოლიტიკური, მთავრობა. ჯუღელი. მაკდონალდის წერილი. სამსონის განცხადება. რამიშვილის წერილი.

კ. ჩხეიძე – მე ამას ვაცხადებ, როგორც წარმომადგენელი, რომ ამ სხდომას აქვს ხასიათი ინფორმაციის და არა და არა ბრალდების და გამოძიების.

სამსონი. – ორი პირადი განცხადება: მიუხედავთ მრავალი ნაკლისა, აჯანყება დიდი პლიუსია განთავისუფლების.

მხეიძის¹⁸ მოხსენება

სამხედრო კაცი გახლავართ. ვიყავი გასული. ვიმაღებოდი ჩემდა თავათ სამეგრელოში, აფხაზეთში, სვანეთში. მქონდა განუწყვეტელი კავშირი, პარიტეტთან თბილისში. პარიტეტთან სამეგრელოსი და მუდმივი კავშირი ჩოლოყაშვილთან. ხანდახან დავეცემოდი.

დადგა დრო. ჩამოვედი ბარში. მივიღე უწყება. დავეკითხე პარიტეტში, მითხრეს, რომ რამიშვილი მომდგარია და არის მზადება. მომივიდა, აჯანყდიო. ჩამოვიდა ჩემთან ორი ძმა კ. რადგან ვიმაღებოდი, ეს ხალხი უცბად ვერ ვნახე. მხოლოდ 26-ში ვნახე. ყველაფერი მაცნობეს. გეგმა აჯანყების. ადგილებში გადავსწავივით აღება სამეგრელოს ცენტრისა, სენაკისა. თემებში საქმე დაწყებული იყო. უკვე გავეღ 27-ს და გადავსწავივით გამოსვლა. გადავსწავივით ეკის მთაში შევეგროვილიყავით. იქ თავი უნდა მოუყარა საკმაო შეიარაღებულ ძალას. 28 ღამეს მონასტერში. საღამოს ცხრა საათზე ატყდა სროლა სენაკში. ევლით ხალხს – 400 კაცს. პარტიის წარმომადგენლებიც ჩემთან არიან. სოფლიდან ხალხი მოდის. სულ არის 35 კაცი ჯერჯერობით. სხვა ხალხი არ მოდიოდა. დაიწყო 4 საათი და ჩვენ სენაკში წავედით. დარჩა 18 კაცი. დავეცით ჩეკას, ჩონს, მილიციას. დავაყრევინეთ იარაღი. დავიკავეთ რკინისგზა. 29 სენაკში. მეორე დილას შეუ-

ტიეთ აბაშის მიმართულებით. ხალხი თემებთან ჩამოდის. 29 დილას ყველა თემის ორგანიზაცია დაეცა. შემოგროვდა 700 შეიარაღებული. შეყრილი ხალხი არაა დიდი მემომარი ძალა. შემოგვეგება ბრონევიკი. ასტყდა ბრძოლა. რამდენიმე კაცი მოუკალით, ბრონევიკი გაიქცა. ავიღეთ აბაშა. 30-ს ორი როტა გადმოვიდა სამტრედიიდან. შევეჯახეთ. ისეთი მდგომარეობა შეიქმნა, რომ როცა როტები გაიშალა, ჩვენმა მარცხენა ფრთამ შემოუარა, აუტეხა ბრძოლა. ბევრი დაეიჭირეთ. რამდენიმე კაცი მოკლული იქნა.

ცხენისწყალი დაიჭირეთ. მარცხენა ფრთა შევიდა იმერეთში (ქვემო ჭალა). გაღმა რუსის ძალებია, თოფს გვესრიან. არავითარი ასაფეთქებელი მასალა ვერა ენახე. ხიდი ვერ ავაფეთქე. ეხედავ, რომ საქმე ცუდათ არის, იმერეთი-ჭიათურას არაფერი. ზუგდიდში დაწესებულება იყო აღებული, ფოშტა, ხაზინა, ინფორპუნქტი. მხოლოდ 7 კომუნისტი სასახლეში გამაგრდა. მაზრა დაცლილი იყო. სამურზაყანოში ხალხი გამოსულა. გალი ხალხის ხელშია. თემები დანებდა. უკვე მეშვიდე დღეა. ორი გურული მოვიდა, კავშირი დაიჭირეს ჩემთან და მთხოვეს მიეშველებოდი ოსურგეთის აღებაში. მაგრამ ეს ჩემთვის მიუღებელი იყო. შემდეგ დაამარცხეს გურია. მოგვადგა იქაური ძალები, ჯარებიც იმერეთიდან, თბილისიდან. სამეგრელო არ გამოსულა, არც ხონი. ყველა ეს ძალები შეერთებულათ მოგვაწვა. ბრონევიკები ხიდზე გადმოვიდნენ. დაეიხიეთ უკან. დაჭერილი მყავდა: სამსონ მამულია,¹⁹ არჩილ რუხაძე და ხუბუტია და ცაკის წევრები. ზუგდიდის გზაში აღმასკომის თავმჯდომარეა მოკლული და ჩეკის თავმჯდომარე და სხვანი. იძულებული ვიყავი დამეხია. ვფიქრობ, რომ იქნებ სხვაგან ჩვენები გამარჯვებულები ყოფილიყვნენ, ამიტომ ვცდილობდი, რომ მაღლობზე შემეყარა ხალხი და დაეიკავე, ზურგი სვანეთით მქონდა გამაგრებული და ღროს გავიტანდი. დაეიბარე 80 სვანი. ხალხს ვაგულიანებ. ვეუბნები, რომ რუსის დამარცხებული ძალები ბრუნდება.

ავიღე: - ჭუბერი და ხუდონი მოსაზღვრე სოფლები. შევეტაკე თუხარელს,²⁰ რომელსაც ჰყავდა რუსის და სომხის ძალები. ის იძულებული იყო უკან დაეხია. ვიცი დიდი ძალები მოგვადგა. მარტო 80 შეიარაღებული სვანი. ჯვარში არც ის შედის, არც მე. მივიღე ცნობა სვანეთიდან, რომ ყარაჩაიდან იქ შემოდის რუსის ჯარები და რომ ლეჩხუმის მიმართულებით საქმე წახდა. ეხედავ, რომ წახდა მდგომარეობა, დავაწერიე წერილი, რომ მათ წინააღმდეგ მთელი ხალხი გამოვიდა. მოვიდა ხალხი ზუგდიდიდან, რომ მდგომარეობა წაგებულია და რომ დაუხვრეტიათ ჩეკისტები. მამულია და მეორე გააპარეს ჩემმა ორმა კაცმა - ოთხი

ათასი მანეთი. დაეიხიე ცხუმარში. შეიძლება პარტიზანული ბრძოლის წარმოება. მაგრამ მთების მცხოვრებთა ამბავი რომ ვიცი, როცა გაიგეს რომ საქმე წახდა, გატყდნენ. დავინახე რომ ამ კუბოში დარჩენა შეუძლებელი იყო და უკან დავბრუნდი. კომუნისტებს აუკლიათ ქვეყანა, გეგეჰკორი²¹ მოთავე იყო დამსჯელი რაზმისა.

ფირცხალავა – ხალხი გატეხილი ხომ არ არის?

მხეიძე – არა, ხალხი მტკიცედ იყო. რომ დავბრუნდით, ერთ თვეზე მეტი ვიმალებოდით და ხალხი დახმარებას მიწევდა.

შ. ამირეჯიბი – ბანძაში გეგეჰკორმა მოითხოვა 25 კაცი დახერება, თუმც ამდენი კაცი დატყერილი არ იყო.

მხეიძე – სამეგრელოში 1 000-ზე მეტი კაცია დახვეტილი. ლენხუმის მიმართულებით ბიძინას²² მეთაურობით დაეცა რუსებს, მაგრამ რუსების დიდი ძალები მიაღება სევანეთს და ბოლოს შემოვიდნენ კიდეც. ბიძინა პირველს კჰონდა კავშირი ქაქუცასთან და ღებულობდა მისგან ღირეპტივებს. სამეგრელოში ისეთი სოფლებიც კი გამოვიდა, სადაც ორგანიზაციებიც არ იყო. აქ მთელი ხალხი გამოსულა. ისე მოხდა, რომ მე მოეხვდი ამ საქმის სათავეში, თუმცა არავითარი სამხედრო სარდალი არა ვარ.

გობეჩია – ის კაცები, ვინც თქვენთან იყვნენ რა მდგომარეობაში არიან.

მხეიძე – მე შევინახავდი თავს სამეგრელოში, მაგრამ ეს ერებას მიაყენებდა. ის 18 კაცი აფხაზეთში გავიდა. მე წამოვედი პარიტეტის დაკითხვის შემდეგ, ორი სხვა კაცით. დოლინით და კუჭავა.

სამსონი – აფხაზები რუსებს როგორ ეპყრობა?

მხეიძე – აფხაზებში დიდი გარდატეხა მოხდა რუსეთის წინააღმდეგ.

გობეჩია – ფული?

მხეიძე – სენაკში ოცი ათასი მანეთის შესახებ ნამდვილად არაფერი ვიცი, ოთხი ათასი მანეთი კი პარიტეტს დარჩა.

დავით მხეიძის მოხსენება 1924 წ. აჯანყების შესახებ სამეგრელოში

საქართველოს დამოუკიდებლობის
კომიტეტს პარიზში,
დავით მხეიძის

მ ო ხ ს ე ნ ე ბ ა

მე ჩემის ნებით ჩავერიე საქართველოს განმათავისუფლებელ მოძრაობაში. ამ 4 წლის განმავლობაში სამჯერ ვიყავ დაპატიმრებული, თითქმის 2 წელი გავატარე ციხეში.

უკანასკნელად ციხიდან განთავისუფლების შემდეგ მე, როგორც სამხედრო პირს და ისიც ფრიად შემჩნეულს, აღარ შემეძლო ლეგალური ცხოვრებისა და მუშაობის გაგრძელება. აუცილებელი გახდა — იარაღით ხელში გაეჭრილიყავ ტყეში, დაემორჩილებულიყავ საქართველოს განმათავისუფლებელ მოძრაობის ცენტრალურ ორგანოს და სამეგრელოში მომემზადებინა შეიარაღებული გამოსვლა. თითქმის წელიწადნახევარი გავატარე ტყეში; კავშირი მქონდა საქართველოს განმათავისუფლებელ კომიტეტთან ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიის ცეკას საშუალებით. ამ ხნის განმავლობაში მე არ ვაწარმოებდი თავდასხმებს მთავრობის ორგანოებზე, ვიცავდი მხოლოდ თავს; არ გაეშორდი სამეგრელო-აფხაზეთს და თავი ნესტორ გარდაფხაძესა² და ოთარ დადიანთან ერთად სვანეთის მთებს შეეფარე. ყოველივე ამას იმ მოსაზრებით ჩავდიოდი, რომ სამეგრელოში მთავრობის მხრივ რეპრესიები არ გამომეწყია და ამით წინასწარ არ გამენადგურებინებია სამეგრელოს ის ცოცხალი ძალები, რომელსაც საერთო შეიარაღებულ გამოსვლის დროს უნდა დაეყრდნობოდით. ჩემი შეხედულება საბოლოო გამოსვლების შესახებ სრულიადაც არ განსხვავდებოდა დამოუკიდებლობის კომიტეტისა და ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ცეკას შეხედულებისაგან — სახელდობრ, რომ ჩვენი გამოსვლა მთლიანი აზიერკავკასიისა და მთის მასშტაბით უნდა შეგვეფარდებინა ან საერთოდ რუსეთის შინაურ რღვევის პროცესისათვის, ანდა ევროპის სახელმწიფოების მიერ რუსეთის მიმართ აქტიური სამხედრო გამოსვლებისათვის, თუ კი ან ერთი ან მეორე ფაქტი გახდებოდა. ჯერ არც ერთი და არც მეორე, როგორც ნაც.-დემოკრატიული პარტიის ცეკადან მატყობინებდნენ, მოახლოებული არ იყო. ჩვენც ამის შესაფერად შედარებით შორეულ მომენტისათვის ვემზადებოდით, მაგრამ 1924 წელს მაისში ჩვენს მზადებაში სულ სხვა

ტემპი შემოიტანა ევროპიდან — განსვენებული ჩხიკეიშვილისა და ჯუღელის ჩამოსვლამ.

პარიტეტული კომიტეტის გადმოცემით, მოახლოვდა დრო ჩვენი საბოლოო გამოსვლის.

ევროპის ზოგიერთი სახელმწიფო რეალურ დახმარებას გვირდება, ზოგი სხვა კიდევ მორალურს.

ერთი სიტყვით, ჩვენი გამოსვლა და ევროპის აქტიური დახმარება ფაქტი იქნებოდა, რომ საგანგებო დავალებით ჩამოვიდნენ ევროპიდან ჩხიკეიშვილი და ჯუღელი — ასეთი მითქმა-მოთქმა არის სამეგრელოში.

გადის თვეები ამის შემდეგ, გამოსვლა არ ხდება. იჭერენ ჟრთსაც, მეორესაც; ამ დროს ხდება სწორედ განსვენებული ნესტორ გარდაუხადისა და ოთარ დადიანის მიტყუება მთავრობის მიერ; მეც ვიყავ გამოწვეული, სიცოცხლის გარანტიით, მაგრამ ტყეში დარჩენა ვამჯობინე და უარით ვუპასუხე საშა გეგეჭკორის წერილს.

აჯანყებამდე დაახლოებით 5 დღის წინ, მე დამიკავშირდნენ სამეგრელოში პარიტეტის ორი რწმუნებული (ერთი ს. დემოკრატი, ერთი ც. ნაც. დემოკრ.), გადმომცეს, რომ გადაწყვეტილია პარიტეტის მიერ, მოხდეს შეიარაღებული გამოსვლა ამ დღეებში, რომ ჩვენთან ერთად გამოდის აზერბაიჯანი და მთა; რომ ევროპიდან მიღებული გეაქვს 50.000 კაცის სრული შეიარაღება, რაც ოსმალეთში იჩყოფება და საქართველოსკენ მოაქვთ. გადმოვლენ 1000-მდე მოხალისენი ევროპიდან, რომ აჯანყების მთავარი ხელმძღვანელი ნოე რამიშვილი უკვე მოსულია ბათუმში და სხვა. გადმომცეს სხვა საჭირო განკარგულებები და სამხედრო ცენტრის გადაწყვეტილება, რომ მე მკეალებოდა სამეგრელოს დაკავება, შემდეგ ვინიშნებოდი სამეგრელო-აფხაზეთის ცხენოსანი რაზმების სარდლად და ფოთის მიმართულებით უნდა გავლაშქრებულეყვ სოსუმზედ. აქეთკენვე უნდა წამოსულიყვნენ სვანებიც დალის მიმართულებით.

აგვისტოს 26-ს ხელახლად მოვიდნენ და დამინიშნეს გამოსვლის დრო ოცდარეიდან-ოცდაცხრის ღამის 3 საათი.

მე უკოყმანოთ დავემორჩილე ბრძანებას, დაენიშნეთ ქალაქის^ა ახლოს თავმოსაყრელი ადგილი, სადაც მოლამების შემდეგ უნდა მოსულიყვნენ რაიონებიდან პარტიული რაზმები, მაგრამ საუბედუროდ, ამას ხელი შეუშალა მთავრობის მიერ წინასწარ მიღებულმა ზომებმა. დანიშნული საათი მოახლოვდა, ხელში შეგრჩა 18 კაცი. ქალაქში უკვე საღამოს 9 საათიდან ხდებოდა სროლა მთავრობის სადარაჯო ნაწილების მიერ, რომელნიც

გარსშემორტყმული იყვნენ ქალაქს. დაკავებული პქონდათ გზები და ესროდნენ ჩვენს შესაერთებლად მომავალ რაზმელებს.

ნაშუაღამევს, 4 საათზე, 18 კაციტ შევიტერ ქალაქში და გათენებაძდე ქალაქის ყველა შეიარაღებული ძალები დავიმორჩილე, დავატყვევე ხელისუფლება, მთელი თავისი ორგანოებით, შევადგინეთ დროებითი მთავრობა, დავამყარეთ წესრიგი და სხვა-

ამის შემდეგ მოვახდინე მობილიზაცია. შევეყარე სულ 700-800 კაცამდე და გავხსენი ფრონტი ორი მიმართულებით, ფოთისა და აბაშის. აღსანიშნავია, ხალხის სულისკეთება, მათი ზეიმი, ეროვნული დროშებით გამოფენა, მებრძოლი სულის აღტკინება და იარაღის ასხმა ვისაც კი შეეძლო. შედარებით სერიოზული ბრძოლა მოგვიხდა აბაშის მიმართულებით, საიდანაც მტრის დიდი ძალა მოგვაწყდა.

უკუქცეულ იქმნა ჯავშნოსანი მატარებელი, მოკლული მისი უფროსი და ათიოდე წითელარმიელი რუსი. ავიღეთ დაბა აბაშა ამის შემდეგ შევუტით სამტრედიის მიმართულებით; მოგვიხდა შეტაკება რუსის ნაწილებთან, განვიაარაღეთ და წავიწით წინ, დავიკავეთ ცხენის წყლის ხიდი და 5 ეერსზედ მიეუახლოდით სამტრედიას. ამის შემდეგ ვღებულობ ცნობებს, რომ გარდა იმ უამრავი ძალისა, რომელსაც სამტრედიის მიმართულებით შეეხედით, ზურგიდან გვივლიან დიდი ძალები სოხუმიდან.

სხედასხვა მიზეზების გამო იძულებული გავხდი უკან დამეხია; დავსტოვეთ აბაშა, სენაკი, საიდანაც წავიყვანეთ მძევლები და დავიხიე სვანეთის მიმართულებით; დავიკავე მთის სიმაღლეები, ვფიქრობდი ხელახლად შეტევის განვითარებას. დავიწყე შეტევა მოპირდაპირის ნაწილების მიმართ, მაგრამ ბოლოს, როდესაც სვანეთიდან ცნობა მივიღე, რომ ყარაჩაიდან რუსები შემოდირდნენ, გავეშურე სვანეთისაკენ, სადაც რამოდენიმე ბრძოლის შემდეგ მოგვიხდა შეჩერება და დაშლა. ამის შემდეგ, ვინახავდი თავს ერთი თვე სამეგრელოში.

უნდა აღვნიშნო, რომ ხალხში ტრიალებდა დიდი შურისძიებისა და სისხლის აღების სურვილი, მაგრამ ისიც უნდა ითქვას, რომ ხალხი უკმაყოფილოა ამ აჯანყების მეთაური ორგანოსი, რომელმაც ვერ შეარჩია აჯანყებისათვის მომენტი და ეროვნული ძალები უდროოდ გაანადგურა.

დავით მხეიძე.

P.S. აღსანიშნავია აგრეთვე, რომ ანაკლია-სოხუმში ზღვით გადმოსხეს რამოდენიმე დესანტი, რომელიც შემოვიდა სამეგრელოში. მათ შეუერთდა თბილისიდან მოსული რუსისა და სომხის წითელი ჯარი. მათ გააჩაღეს ძარცვა-გლეჯა ადგილობრივ მცხოვრებთა შორის. მათი მიზანი იყო აქედან ინგურის ხეობით შეჭრა სვანეთში, ამიტომ მე გავამაგრე აღნიშნული ხეობა, მაგრამ როდესაც ცნობა მივიღე, რომ სვანეთში შემოდიან წითლები ყარაჩაიდან და ლეჩხუმიდან, უკან დავიხიე და ავედი ზემო სვანეთში.

დავამატებ აგრეთვე, რომ აჯანყებულთ მიერ მოკლულ იქნა ზუგდიდის სამაზრო აღმასკომის თავჯდომარე როგაეა, საგანგებო კომისიის თავჯდომარე ჩხეტია და სხვა.

ჩენის მხრივ დანაკლისი სამხედრო მოქმედების დროს არ აღემატებოდა, დახოცილი და დაჭრილი, 30 კაცს; მათ რიცხვში დაჭრილი ეიყავი მეც, საერთოდ, სამეგრელოში დახვერტილია 1000 კაცზედ მეტი.

დ.მ.

15 თებერვალი 1924წ.

16 მარტი. 1923წ.

გურიის აოხრება გრძელდება. რუსის ცხენოსანთა ჯარები სდგანან ლანჩხუთში, შემოქმედში, დვაბზუში, ბახეში, ხიდისთავში, აკეთში და მრავალ სხვა თემებში. სთხოვენ თემებს ყველა მალულებს. იწვევენ მიტინგებს, სადაც გამოდიან მთავრობის აგენტები მუქარით. ჯარების შენახვა დაკისრებულია თვით ხალხზე. ჯარის საჭიროებისათვის წაიღეს დევნილთა და შემჩნეულთა ოჯახებიდან ქვეშაგები, ლეიბ-საბანი და სხვა, თხოულობენ აგრეთვე საჭმელ-სასმელს. ერთი სიტყვით, ხალხის შევიწროება უმწვერვალეს წერტილს აღწევს. მასიური დასუსტება შეჩერდა, თუმცა ველოდებით ქალაქისა და მახლობელ თემების მორეკას. დასუსტებულთ სთხოვენ ხელწერილს, სადაც მათ უნდა დაგმონ მენშევიკები. ხელწერილების მისაღებათ მიმართეს ტერორს. იყო ასეთი შემთხვევა: მოსთხოვეს ხელწერილები, მიიღეს უარი. ამის შემდეგ დახვრიტეს 7 კაცი. დახვრეტის მეორე დღეს გამოიყვანეს 50 კაცი და განუცხადეს, „ვისაც დახვრეტა არ გინდათ, ხელწერილები მოგვეცითო“. ხელწერილები მიიღეს; თანაც ყველა 50 კაცი, ყარაულებით გარშემორტყმული, გამოიყვანეს ძალით მიტინგზე და მათ მაგიერ 2 ტუსაღს განაცხადებოდა, რომ ისინი მათი სურვილით სტოკებენ „ქვეყნის დამღუპველ“ მენშევიკურ პარტიას და სხვა. ამას მოყვა კომუნისტების ბაქიობა, რომ მენშევიკები იხრწნებიანო და სხვა. ასეთივე წინადადებით მიმართავენ შესარიგებელ მალულებს. დვაბზუში მთავრობის რწმუნებულმა – ვინმე გვიჩიამ განაცხადა: ყველა მალულები გამოცხადდნენ, გამყვენ მხოლოდ მე, მიტინგზე, ამის შემდეგ თავისუფალი იქნებიანო. ხდება ნაწილობრივი დატუსაღება და ჩხრეკა. დადგენილება 8 კაცის შესახებ, რომელიც ჩეკას გამოტანილი აქვს, ჯერ სისრულეში არ მოუყვანიათ.

გურიას დაადევს დიდი ჯარიმა. როგორც ამბობენ, ობოლაძის ოჯახის სასარგებლოდ ჯარიმის რაოდენობა 60-70 მილიარდს უნდა აღწევდეს (რაოდენობა დანამდვილებით არ ვიცით ჯერ-ჯერობით). თვითეულ თემს გააწერეს 2-3 მილიარდი. მაგბახეის თემს დაადევს 3 მილიარდი, შემოქმედის 2 მილიარდი და სხვა. გაწერილ თანხას თემში ახდევინებენ, უმთავრესად, დევნილთა და შემჩნეულ ოჯახებს. ცხადია, კომუნისტები და მათი ამჟოლ-დამჟოლნი სრულიად თავისუფალნი არიან ამ გადასახადისაგან. ზოგიერთ ოჯახს ხდება 10-15 მილიონი.

16 მარტი, 1923წ.

ესლა მივიღეთ დამატებითი ცნობა, რომ წუხელ დამით, 14 მარტს, დახვრიტეს ოზურგეთში 15 კაცი, პოლიტიკური ტყვეები, ჩვენი ამხანაგები. დახვრიტეს ნატანების ქუჩაზე – ზვანის სკოლის ეზოში. დახვრეტილები არ დაუსაფლავებიათ. დღესაც თურმე ზევით ყრიან.

დაწერილებით შემდეგ.
16 მარტი. ისმაილ.

ძართული არმიის კაპიტან ბ. ბუჩმაძის წერილი

Крововые ночи в Грузии.

Август и сентябрь мес. 1924 год.

Большевики предчувствуя с часу на час. Горовый разражая над ними гнев народный, расправу и расплату с ними за все. Их насилия и преступления совершаемая над грузинским народом, получив сведения у врагов и противников. Свободы и независимости Грузии, состоящих из негрузинских элементов, кетачи получивших все права и преимущества в награду за счёт насилюемой Грузинской науки; засучили вновь свои рукава и с определенной целью беспощадную уничтожения грузинскую народа, за его долгое и упорное сопротивление, невыносимой тирании чужеземной власти, с жаждой крови и кровавой мести, приступая к обьяному своему кровавому и специфическому ремеслу, занесли опять свой нож над горлом грузинскую народа, который с чувством крайнюю возмущения и озлобления взялся с отчаяния за оружие и вступившая в бой со своими врагами и поработителями, палачами и насильниками, врагами человеческой культуры прогресса, национальных прав и самого существования грузинского народа.

В момент встихнувших востании крестьян: Душетского, Сванетского, Борчалинского, Горийского и других уездов, быстро разгоравшихся и перекидывавшихся во все остольные уезды: коммунистические отряды во всех городах особенно в Тифлисе со всеми своими техническими средствами: бронированными поездами, автомобилями и пулемётами, чтобы потушить начинавшихся пожары, востании и населении городов; заняли все пункты, улицы, углы и перекрестки, таким образом оцепив весь город и заняв боевое положение, приступили к массовым обыскам и арестам всех грузин, без исключения возраста и пола. Во всех городах у большевиков помимо регулярных и

других специальных частей, существуют так называемые коммун отряды, набираемые с улицы за щедрыя вознаграждения из всякого сброда подобных себе бродяг, подонков, преступников и отбросов человечества, избегающих всякий полезный и общественный труд; кроме того в критический момент и по необходимости составляются из всех членов коммун. партии и обслуживая тыл несут ту же караульную службу, а если надо и боевую, заменяя регулярные части в своих штатских костюмах и оружие постоянно имеют при себе на квартире. Состав их преобладающее большинство: русских, армян, евреев, лишь 10-15% грузин и 5-6% мусульман, есть и женщины до 10% из того же сорта и пошиба «Лумпел пролетарий».

Арестовав и обезоружив таким образом несколько тысяч грузин в Тифлисе. (одновременно учиняя тоже самое и в других городах) заполнили и забили все тюрьмы в Тифлисе из коих две старые, а остальные две уже новые созданные большевиками для крестьян и рабочих грузин, вместо фабрик и заводов, назвав их «Чека», что значит на большевистком языке: «Храм революции, а коммунисты служители ему». Таковы надписи у них во внутренних стенах: «Чека есть храм революции, а мы служители ему».

И вот! как они ему служили.

Часов около 2-х ночи арестовали и меня, обыскав квартиру, забрали все книги, переписки, оружие, вывели на улицу и присоединив к ожидавшей нас группе арестованных под усиленным конвоем верховых и пеших из коммунистического отряда, исключительно русских и армян, отправили в тюрьму и подобные конвоиры с группами арестованных исключительно грузин, мужчин и женщин, встречались нам на каждом шагу по дороге до самой тюрьмы.

Нас привели к «Чека» на улице Петра Великого и спустили вниз в подвальное помещение и здесь опять обыскав и отобрав все до мелочи, ввели в узкий, низкий, темный и длинный корридор, по обеим сторонам, которого сплошь были камеры, хотя двери во всех были наглухо закрыты, но через открытыя маленькие деревянные задвижки, мы успевали разглядеть и замечать, что все камеры были набиты, везде были все наши приятели и знакомые и всюду исключительно грузины; нас привели к самой последней камере в конец корридора, куда и вогнали. Камера была маленькая, низкая и сырая, площадью около 24 кв.аршин, и в ней мы насчитали себя 32 человека; здесь были представители всех сословий и категории; врач, поет, юрист, офицер, бухгалтер, солдат, торговец, рабочие разных мастерских и чернорабочие. Тоже самое наблюдалось и во всех других камерах, как будто бы нарочно такое распределение. Женщины сидели в отдельных камерах. В камере было очень душно,

темно, воздух был: затхлый, сырой, спертый пропитан густым табачным дымом, так как от сильного нервного напряжения и волнения все усиленно курили; дышать было нечем, тяжело, а через единственное маленькое решетчатое окошко воздух не успевал фильтроваться, да и нечем было, так как сидели в подвале без доступа воздуха. Мы представляли из себя сельди в бочке, сеть и пить не давали, оправляться выводили раз в сутки и по одному. Обращение часовых и прислуги состоящих, исключительно из русских, войск: «Баталиона „Зак-Чека“, было злобное, грубое, надменное с полным чувством господина и покорителя в стране и вслед за каждым словом пускающими, отборнейшими ругательствами. Постепенно мы стали впадать в уныние и тоску и нас стала ахватывать ужасная тюремная усталость, известная тем кто сидели в советских тюрьмах испытывали и переживали их, так ещё ко всему прибавляется, который охватывать при каждом воспоминании о большевистских зверствах, жестокостях и групповых расстрелах («Кровавых Пачках») то сеть «пачки» связанных крестьян, как гозорят и хвастая сами коммунисты; прогремев на весь мир и покрыв себя громкой славой творимым насилием и преступлением над человечеством, как в храмах своей революции так и на воле; в ожидании над собой подобной участи каждую минуту.

Под конец, стали ещё мучить нас жажда и голод, но об этом никто не думал, все были угнетены и поглощены мыслями: о родине, о народе, о последней борьбе; удастся ли нет наконец, хоть теперь сбросить с себя иго и насилие палачей большевиков и избавиться от чужеземной ненавистной власти; наконец все мысли и думы сменялись мыслью о себе, о своём положении, и той роковой участи в ожидании которой мы были каждую минуту, будучи в кровавых когтях подонков и бродяг. Часов около одиннадцати ночи, нам принесли 15 фунтов черного кислого хлеба, и такой исключительный паёк продолжал поступать к нам и во всё последующие дни нашего заключения. Мало разговаривали, делились и обменивались только общими мыслями и переживаниями народной борьбы; проникали к нам и быстро распространялись слухи о крестьянских победах и о надвигающихся и стягивавшихся к Тифлису отрядах; что заметно и сильно отражалось на настроение прислуги тюрьмы, вызывая сильные волнения и тревогу в них. Бодро держались военные, подбадривая всех сами же ежеминутно твердили: «Нас, всех расстреляют» и составляли план как быть и поступить в критическую и тяжелую минуту, куда придут связывать твердо решили, наконец, никому не сдаваться, а одновременно набросится всем вместе, завязать отчаянную борьбу, комунибудь суметь выхватить оружие, а потом уже сама обстановка покажет, что будет, все-равно погибать.

Издали доносился пулеметный огонь, а в некоторых частях города слышна была ружейная перестрелка.

Наконец все утомленные и измученные, тяжёлыми мыслями и думами, а также голодом и жаждой, стеснив и сдавив друг-друга, опустились на корточки и уткнувшись головами в колена стали впадать в тяжёлое забытие.

Вобщем вся обстановка и условия как будто бы исключительно и искусственно были созданны к тому чтобы: уморить, утомить, и убить в вас всякую волю, нервы, и чувства а потом полумертвого, полуживого без труда и сопротивления связать, надсмеяться и отправить потом на расстрел.

Часов около 2-х ночи везде все стихло, и в тюрьме наступила какая то зловещая и жуткая тишина, прерываемая только часовыми и одним молодым человеком русским лет 19-ти, который ежеминутно и осторожно бегая на носках по корридору, таинственно полушёпотом боясь встревожить и нарушить чего то, вызывал и увозил из каждой камеры по одному человеку куда неизвестно.

Вдруг дверь нашей камеры с шумом распахнулась и в ней показалась, длинная тонкая фигура с отвратительным отталкивающим лицом, маленькими злыми глазами и длинными рыжими волосами.

Злобно окинув всех быстро, своими маслянными и мутными глазами промолвил: «Фу ты проклятые эти военные, нигде и никогда не унывают» и пустив вслед отборнейшими ругательствами добавил: «Посмотри-ка на них, какие они веселые, не унывают, как у себя дома». Вслед за этим дверь камеры опять захлопнулась и он скрылся. После такого ночного визита, мы ещё больше стали волноваться, но благодаря сильного нервного напряжения и переутомления, волнение наше стало постепенно проходить, и мы впали опять в тяжелую дремоту. В четыре часа утра, совсем ещё темно, во дворе тюрьмы, неожиданно заработал мотор грузового автомобиля, но никто почти не обратил внимания, мало-ли почему вероятно отправляется на вокзал забирать, пленных и арестованных крестьян и рабочих, присланных с разных сел и деревень с посздом в Тифлис; минут через 10 вдруг в тюрьме всё ожило, в корридоре поднялось, какое то жуткое большое беспорядочное движение, раздались частые, торопливые и неуверенные шаги со звоном шпор.

Наконец все это гдето оборвалось и замерло и вслед послышался какой то неприятный зловещий шум, глухая борьба, сменившаяся еле слышными тяжелыми стонами, которые напоминали нам людей лишенных почти ума, пытаемых и испытывающих, безграничные адские муки, боли и страдания, с сознанием полной своей безнадёжности и гибели, лишенных силы-воли и потерявших всякое мужество.

Их связывали.

Вдруг все наши чувства и мозг прорезала страшная и ужасная мысль: «Вот он, начинается большевистский кровавый пир, проснулись подлые и преступные нравы и инстинкты, почуяли человеческую массу, осязались ее кровью, распустились когти, зашевелились палачи; наглое безсовестное, безнаказанное насилие, издевательство и преступление, уничтожение безвольного, беззащитного, связанного и лишенного возможности сопротивляться и защищаться человечества.

Ужасная и отвратительная-низкая мерзость и подлость; не постижимо и не описуемо разуму.

С парализованными нервами и чувствами, мы все бледные и окаменелые, не будучи в состоянии произвести ни одного физического движения или поворота, впали в какой то бред и в полусознание.

Когда их всех связали, то стали раскладывать, не то в кучу, не то в ряд, после чего несколько человек раскуривая папиросы и громко разговаривая со звоном шпор стали ходить взад и вперед, вокруг связанных, издеваясь и наслаждаясь муками и стонами своих жертв, поминутно смеясь и обращая внимания друг-друга на связанных со следующими словами: «А посмотрика, этот вот смеется ещё». «А вот этот, посмотрика, как корчится и ежится, должно ему больно». «А этот, посмотри-ка, как лежит тихо и смирно, и как смотрит, как будто ничего» и т. далее без конца и все издевательства сопровождалось долгим, злорадным, довольным смехом.

Некоторые связанные говорили: «Ну, товарищи, не мучьте, застрелите скорее». «Что вы делаете, товарищи, зачем мучаете и убиваете нас?».

Но товарищи делали своё дело и верно служили своему «храму революции».

Некоторые связанные напрягались, делали какие то усилия, силились что то говорить, но не могли и всё это у них вырывалось каким то глухим, тяжелым стоном и воем, но потом как мы догадались у них были заткнуты и завязаны рты, так поступали с более шумными и ретивыми.

Несколько военных и я придя немного в себя и набравшись духу, приподнялись посмотреть через окно в коридор и узнать что это за люди, и несмотря на плохой свет мы все же сумели заметить и разглядеть 4-5 человек в военной форме щегольски одетых, у каждого из них сбоку висело по 2 револьвера по «Маузеру» и «Парабеллуму».

Мы сразу догадались, что это были палачи застрельщики и как после узнали зовутся они комендантами смерти; разглядели мы так-же и их лица, неприятный и отталкивающие с сальными влажными и мутными

глазами, и в них прочли мы весь их облик и всю их душу, эти люди без души, без сердца; и жертва попавшая к ним в руки, безнадежно погибшая, участь её решена.

Наслаждаются муками своей жертвы, а потом её уничтожить это для них жизнь; недаром в народе ходит молва, что во время затишья они пристают к своему начальству, с жадной крови и души человеческой, а те в свою очередь охотно идут им навстречу.

Одного из них мы сразу узнали, это был тот самый высокий рыжий латым, который в полночь заглянул к нам в нашу камеру, а остальные: один был еврей, другой армянин и два русских.

Один из палачей замерив нас, стал с злорадным и удовлетворенным чувством, смеясь говорить: «Успеете, успеете, скоро подойдет ваша очередь». Мы с ужасом отпрянули от окна и быстро опять присели; несмотря на все наши усилия нам связанных не удавалось хорошо разглядеть, так как они лежали все на полу в тени, и виднелись лишь только их черные тени, туго связанные веревками корчившиеся и стонавшие от боли.

Вдруг несколько связанных запели грузинский национальный гимн: «Дидеба», и несмотря на ожесточенно осыпаемые их удары прикладами русскими солдатами, остальные также все подхватили и пропели до конца; после когда окончили гимн три раза прокричали: «Да здравствует Грузия», и в конец крикнули «Долой Советскую Власть».

После этого их окровавленных сейчас-же погнали во двор подгоняемые сзади сильными ударами прикладом; во дворе их наложили, как дрова, на грузовой автомобиль (так назыв. автомобилем смерти), военным же сопротивлявшимся прежде разбивали ребра и позвоночник, поднимая и ударяя их с размаху спиной об землю и камни, а потом уже закидывали их на автомобиль; и окружёнными густою цепью солдат, бивших прикладами в голову всех пытавшихся приподняться и со смехом вывезли за город на окраину города Тифлиса в так незываемое: «Ваке», отсюда и пошло оскорбление бросаемое коммунистами всем грузинам что: «В Ваке дешёво продается грузинское мясо, один фунт стоит 2 копейки».

Здесь уже в «Ваке» их снимая с автомобиля, палачи подводят к заранее вырытой яме и выстрелом в затылок, сваливают всех туда, после чего закапывают их всех живых и мертвых; и на этом самом ужасном участке, днем и ночью ходят русские часовые, что-б никто не смог туда проникнуть.

На другой день утром стали проносить мимо нашего окна по корридору вещи разстрелянных, и мы по вещам узнавали несчастных

своих приятелей и знакомых павших жертвами большевистского преступления и насилия.

При чем большинство из ценных и лучших вещей, большевиками объявляются конфискованными, а остальные отдают родным, которые тысячными толпами, женщины и дети со стонами и рыданиями несмотря на грубости насмешки и издевательства со стороны русских солдат и прислуги тюрьмы, с утра и до вечера окружают тюрьмы и при виде возвращаемых ими вещей их близких злополучных людей тут же падая в обморок, и этим единственным путём они узнавали судьбу и участь всех борцов народа.

Часов около 12 дня из окна нашей камеры мы заметили, как во дворе тюрьмы человек 12 русских солдат, нагрузив автомобиль кирками и лопатами, куда то выехали, но мы без труда догадались о целях и намерениях этих подлых и отвратительных людей, заранее готовящих яму к предстоящей опять в наступающую ужасную ночь кровавой войне грузинского народа; и так повторялось во все последующие дни.

Во вторую ночь повторилось то же что, и в первую, но раньше ровно с 2-х часов ночи и с выстрелами, пристрелили прямо в камере военных так они оказали сопротивление, причём радостным их чувствам и издевательствам не было границ; наслаждаясь муками и стонами умирающих, после долгих споров и состязании, кто скорее прикончит, они долго расхваливали друг-друга за ловкие и меткие выстрелы.

В эту ночь всех оставшихся в живых в тюрьме охватила сильная паника, выстрелы навели нас на ту мысль, что народ наш одержал победу и теперь большевики перед своим бегством пристреливают всех в камерах вымещая на них всю свою месть и неудачу. Эти истинные цели и намерения большевиков поголовного истребления в единую ночь вместо периодического и с перерывами в каждую ночь, были не скрыты, и они должны были осуществиться при условии их военной неудачи и невыгодно для них создавшейся условия и обстановки народной борьбы.

На другой день большинство людей были в бреду и в безсознании, долго не могли придти в себя, бодро держались военные, которые всех подбадривая и успокаивая, сами же подтверждали своё решение.

В третью и в четвертую ночь мы уже по зловещему шуму автомобильного мотора зарание догадывались, о начинающейся тюремной кровавой драме, и хотя мы были уже с оупленными и предупрежденными нервами, но с теми же ужасными последствиями и переживаниями; причём в третью ночь мы узнали что, связывают мокрыми веревками и до крови, так как в процессе шума и борьбы мы слышали следующие крики и стоны несчастных: «Товарищи, зачем

мочите верёвки». «Товарищи, зачем так сильно связываете». «Кровь идет, больно товарищи, зачем мучаете, застрелите скорее», и так далее.

В четвертую ночь во время их обычных прогулок насмешек и издевательств над связанными, один из палачей в разговоре спросил: «Какая камера следующая на очереди?» на что другой ответил: «Ничего очередь ещё большая, людей много, работы хватит, ещё и надоест», и с этими словами они подошли к окну нашей камеры и заглянув к нам сказали: «Посмотрите-ка на них, как они сжались и притворились, как будто бы ничего не видят и не слышат». Один из них ответил: «А зачем им видеть и слышать, когда сами скоро будут здесь». «Подождите-подождите, скоро ваша очередь».

В процессе большевистского преступления или выражаясь точнее: «Коммунистического служения в революционном Храме». Мы представляли из себя стадо баранов загнанных на боине в сарай, откуда выводят партиями и режут, а остальные почуяв кровь, и забившись в угол, безмолвные и окаменелые с обезумевшими от страха и ужаса глазами, безвольные и полнаю сознания, ожидают свою ужасную кровавую очередь.

И так продолжалось подряд четыре ночи 30-31-ое августа – 1-ое и 2-ое сентября 1924г. Одновременно то же самое творили тираны и палачи большевики во всех других городах и уездах Грузии; и эти ночи были ужасны и кровавы для Грузии, в них расстрелянно до 4-х тысяч человек лучших борцов и сынов грузинского народа, за права и существование его.

Лишь категорическим распоряжением из Москвы была прекращена эта неслыханная по количеству и качеству жертв в истории Грузии, бойня грузинского народа; повидимому на решение Москвы имело влияние вмешательство европейских держав, чем были спасены и мы остальные.

Таковы пережитые мною лично: «Кровавые ночи в Грузии», перед ужасами, которых бледнеют ужасы средневековья.

Прошу моих соотечественников довести до сведения культурно-европейских держав, о таком отвратительном политическом и физическом людоедстве, людей сложенных в «Кучи» и заготовленных в «Пачки».

Капитан Георгий Гучмадзе.
Карс 25-го октября 1924 год.

საქ. დემ. რესპ. მთავრობას.

მაქვს პატივი გაუწყოთ, რომ მე ვაცნობე დამფუძნებელი
კრების პრეზიდიუმს შემდეგი:

„ვინაიდან გაერთიანებული ეროვნულ-დემოკრატიული
პარტიისათვის ავტორიტეტული ცენტრი აღარ არსებობს ამჟა-
მად არც საქართველოში და არც ევროპაში და ვინაიდან მე
დამფუძნებელ კრებაში ვიყავი არჩეული თავის დროზე, დამოუკიდე-
ბლივ, საკუთარის (ეროვნული ფრაქციის) სიით, რომელიც მე შემ-
დეგ, ჩემის საკუთარის განცხადებითვე შეეუერთე (განსაკუთრე-
ბული პირობებით) ბ-ნ. სპ. კედიას ფრაქციას, ამიტომ, ამჟამად
დღევანდელ გარემოებათა კარნახით, მე კელავ ცალკე,
დამოუკიდებელ-ეროვნული ფრაქციის წარმომადგენელ დეპუტა-
ტთ ეთელი ჩემ თავს და გთხოვთ, სანამ დამფ. კრების ტიტული
არსებობს ლეგალური, საშუალება მომცეთ – დროზე გავიგო და
მონაწილეობა მივიღო, დამფ. კრების სახელით წარმოებულ დე-
მარშებში, – წინააღმდეგ შემთხვევაში ასეთი დემარშების და
აქტების საჯარო მოწონებას და დასტურს ჩემთვის სავალდებუ-
ლოთ ვერ ჩავთვლი“.

უმორჩილესათ ვთხოვ მთავრობას, ყურთ იღოს ჩემი განცხ-
ადება დამფ. კრების პრეზიდიუმისადმი იმდენათ, რამდენათ
მთავრობას მისი პოლიტიკური მოქმედების დროს უხდება დამფ.
კრების ფრაქციების კონსულტაცია.

გთხოვდით, ამ განცხადების მიღების დადასტურებას.

პატივისცემით გ. გეშაპელი.

საქართველოს დემოკრატიული მთავრობის თავმჯდომარეს ბ-ნ ნოე ჟორდანიას.

ასლი საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის წარმომადგენლების წევრებს უცხოეთში.

საქართველოს შეიარაღებულ ძალთა ყოფილი მთავარსარდლის გიორგი მაზნიაშვილის

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა

ჩემს სტამბოლში ყოფნის დროს 1924 წ. ოქტომბერს და ნოემბერში, სადაც თქვენი განკარგულებით ვიყავი გაგზავნილი, საქართველოს მთავრობის წარმომადგენელმა ბ-მა კ. გეარჯალაძემ მაცნობა, რომ საქართველოში გავრცელდა ხმა, თითქოს მე გადამეცეს ბოლშევიკებისათვის გეგმა შეიარაღებული აჯანყებისა და ეს გარემოება ყოფილიყო მისთვის დამარცხებისა. ამ ხმების გავრცელება დაადასტურეს საქართველოდან გადმოხვეწილებამაც და ამ სისაძაგლეს იმეორებდნენ ზოგიერთი უკვე პარიზში. მე არავითარ ყურადღებას არ მივაქცევდი, რომ ეს ხმები მარტო აქ პარიზში ვრცელდებოდეს, რადგანაც აქ ყველასათვის ცხადია პროვოკაციული ხასიათი ამ ხმებისა; მაგრამ სულ სხვა მდგომარეობაა საქართველოში: იქ იმყოფება ჩემი ოჯახი, ნათესავნი და ნაცნობები და ადვილათ წარმოსადგენია რა უსიამოვნო და მძიმე წუთები უნდა განიცადოს ჩემმა ცოლ-შვილმა, თუ მამა მათის ღალატის შესახებ გაიგეს რაიმე და ეს იმ დროს, როდესაც მამა იმათმა თავის სამშობლოს სამსახურს შესწირა რაც ძალი შესწევდა და ეხლაც უცხოეთში მარტო იმ ფიქრებით სულდგმულობს, რომ რითიმე დაეხმაროს მას ამ განსაცდელში. მე ვიცი, რომ ბ-მა გეარჯალაძემ საჭიროთ სცნო შეეტყობინებინა თქვენთან ამ ხმების შესახებ. მე იმედი მქონდა, რომ იგივე მიიღებდით სათანადო ზომებს ჩემი კეთილი სახელის ეროვნული პარტიის დასაცავათ. უკვე ორი კვირა მიდის ჩემი პარიზში დაბრუნების შემდეგ, მაგრამ თქვენ არც კი სცანით საჭიროთ ან წერილით ან სიტყვით რომ მოგეცათ ჩემთვის ეს დაკმაყოფილება, ამიტომ, ეხლა თვითვე ვხდები იძულებული მოგმართოთ თქვენ ამ განცხადებით და შემდეგი თხოვნით: თქვენ რასაკვირველია უკეთესად მოგეხსენებათ, რომ მე არამც თუ არ ვიცოდი გეგმა

აჯანყებისა (ასეთი გეგმა აქ არც კი არსებობდა), არ ვიცოდი ისიც კი, რომ აჯანყება მოხდებოდა და როდესაც პირველი ცნობები ამ აჯანყების დაწყების შესახებ მიიღო საქართველოს ლეგაციამ, იგი იმდენათ მოულოდნელი იყო ჩემთვის, რომ მე ამ ცნობის სიმართლე არ მჯეროდა. მე გთხოვთ თქვენ, დაუყოვნებლივ მისწეროთ საქართველოში და საგანგებო ფურცლებით აუწყოთ ქართულ ხალხს, რომ ამ ხმებს მხოლოდ მისი ბოროტი მტრები აერცვლებენ, გიორგი მაზნიაშვილი უმაღლეს თავეს მოაჭრევენებს, ვიდრე თავის სამშობლოს უღალატოს.

ასლი თქვენი წერილისა და განკარგულების გთხოვთ მე მომართოთ და დარწმუნებული ვარ, რომ თქვენ შეიწყნარებთ ჩემს კანონიერ თხოვნას.

უკიდურეს შემთხვევაში მე თვით ვიქნები იძულებული, პრესის საშუალებით დავიცვა ჩემი თავი და სახელი როგორც საქართველოში ისე უცხოეთში.

მიიღეთ ჩემი ღრმა პატივისცემა.

გ. მაზნიაშვილი
18 იანვარი, 1925წ.
ქ. პარიზი

საქართველოს ემიგრირებული მთავრობის პასუხი გიორგი მაზნიაშვილს

გენერ. გ. მაზნიაშვილს პარიზში.

24-I-1925.

პარიზი.

თანახმად თქვენი განცხადებებისა საქართველოში გაერცვლებულ ხმების შესახებ მთავრობის და დამ. კომიტეტის საზღვარგარ. დელეგაციის შეერთებულ სხდომამ მიიღო შემდეგი დადგენილება.

„მიეწეროს საქართველოში მომქმედ ორგანიზაციებს, რომ თუ არსებობს ხმები, ვითომც გ. მაზნიაშვილს გაეცეს აჯანყების გეგმა, ეს ყოველად უსაფუძვლოა და მიიღონ ზომები ამ ხმების გასაბათილებლად“.

ზემოაღნიშნული დადგენილება გაიგზავნა სტამბოლში სისრულეში მოსაყვანათ.

თქვენი კ. კანდელაკი.²⁴

კავკასიელთა წრის მიმართვა „საქართველოს ბუშაგს“ (რედაქტორი სპ. კეღია)

„კავკასიელთა წრე“
ქ. ბორდო

პატივცემულ „საქართველოს ბუშაგის“ დირექციას!

ამ წერილის საშუალებით გვინდა გაცნობოთ, რომ ქ. ბორდოში მყოფმა ქართველ „ემიგრანტებმა“ დაეაარსეთ კავკასიელთა წრე, რომლის საერთო მიზნის მისწრაფების და მოქმედების გასაცნობათ გიგზავნით მათ მიერ შემუშავებულ მოწოდების ასლს, სადაც გამოთქმულია მოკლეთ მათი საერთო სულისკვეთება.

ამასთან ერთად თქვენ გთხოვთ, რომ მოგვაწოდოთ თითო ცალი ის ქართული გამოცემები, რომელიც თქვენს განკარგულების ქვეშ იმყოფება და რომელთაც გამოვიწერთ სულ მოკლე ხანში წრის სახელით.

იმედი გვაქვს, რომ ამ ჩვენს თხოვნას შეხედებით ისე, როგორც საჭიროა და გაგვიწვეთ თქვენს დახმარებას იმ საერთო მიზნის გასახორციელებლად, რომელიც დაისახა „კავკასიელთა წრეში“.

ამ წერილთან ერთად გიგზავნით „კავკასიელთა წრის“ მოწოდების ასლს და მას უგზავნით თქვენთან ერთად ყველა პოლიტიკურ დაჯგუფებებს, რომელიც კი არსებობს პარიზში. წერილის შინაარსი არის ერთი და იგივე ყველას მიმართ.

ველით პასუხს მოკლე ხანში.

პატივისცემით „კავკასიელთა წრის“ ბიურო.

„კავკასიელთა წრის“ მოწოდება.

1934 წელში, ქ. ბორდოში მყოფ ქართველთა შორის დაიბადა აზრი, რომ შექმნილ იყოს „კავკასიელთა წრე“. საქართველოს და მთელ კავკასიელ ერების საკეთილდღეოდ, რომელიც დაისახავს მიზნათ გააშუქოს კავკასიელ „ერთა“ მიერ დამსახურებული წელიწადი საერთაშორისო ისტორიაში მათ საკუთარ, ეროვნულ (ნაციონალურ) ისტორიის საშუალებით. გააცნოს უცხოელთა საზოგადოებას და კერძო დაინტერესებულ პირებს საკითხის ნამდვილი შინაარსი. რათა მოიპოვოს მათ შორის გულშემატკივარი

და ნამდვილი თანამგრძნობი მეგობრები, რომლებიც დახმარებას ჯაუყვენ თავიანთ აგიტაციით, კავკასიის ერების თვით გამორკვევ- განთავისუფლებას, რუსეთის იმპერიალისტთა უღლისაგან.

„კავკასიელთა წრე“, რომელიც ჩამოყალიბდა, ითვალისწინებს რა იმ ფაქტებს, რომ უკვე არსებულ მრავალ ქართულ პოლიტიკურ ორგანიზაციებში ხდება უამრავ აზრთა სხვადასხვაობის გამოთქმა, მათი პოლიტიკური მსოფლმხედველობის მიხედვით, რაც ხელს უშლის საქართველოს დამოუკიდებლობის საკითხის უშუალო შესწავლას, ამიტომ „კავკასიელთა წრე“ მიზნათ ისახავს და ეყრდნობა შემდეგ დებულებას: არ ექნეს მას სახე არავითარი პოლიტიკური დაჯგუფების და დასდგეს ყოველგვარ ასეთ სფეროს გარეშე „კავ.წრის“ მოქმედებაში. მიუხედავად იმისა, რომ მისი ყოველი წევრი შეიძლება ეკუთვნოდეს ამა თუ იმ პოლიტიკურ ჯგუფის გაქანებას (მიმართულებას), რაც ხელს არ შეუშლის იმუშაოს „კავკასიელთა წრეში“ პარტიულ მიუდგომლობით, ქართველი ერის საკეთილდღეოთ. ამასთანვე გააღრმავოს თავისი ცოდნა და შეგნება თვითგანვითარების საშუალებით. ვინაიდან ჩვენი ახალგაზრდა ემიგრანტების უმრავლესობა მოკლებულია საჭირო მასალებს და აქტიურ საშუალებებს. ამასთანავე, ის შეაკეშირებს აქიქ გაბნეულ (დაფანტულ) ქართველ და კავკასიელ დევნილებს.

„კავკასიელთა წრის“ დაარსების ოფიციალურ რიცხვით ითვლება, ათას ცხრაას ოცდაათობმეტი წლის ორი დეკემბერი.

„კავკასიელთა წრის“ ბიურო.

ჩვენო ბელადო! შენ რომ საქართველოს შავ ბედს შეები, იარაღი აისხი და ბრძოლად გახვედი, ჩვენ შენთან მოვედით და შემოგფიცეთ.

ერთ ხელში საქართველოს დროშა გეჭირა, მეორეში ხმალი მამაპაპური.

გითხარით, – განუხრელად შენთან ვიქნებოდით, სამშობლოს დახსნას შევეწირებოდით და ჩვენი სიცოცხლე შენს განკარგულებას გადავეცით.

შენ იბრძოდი და ჩვენც გვაბრძოლებდი. დაე, ამაზე შთამომავლობამ ილაპარაკოს. . .

ბელადო, დღეს შენ მშვიდი ხარ, წყნარი და უძრავი. . .

ვინც მოგანიჭა, მანვე მოგტაცა და უკან ჩაიბარა შენი ჯადო-სასწაული. ის, რამაც ერის უკედავ მისწრაფებათა მებაირალტრედ გაგხადა, მის საყვარელ გმირად გადაგაქცია; ის, რაც მტერს რისხვას სცემდა, ხოლო შენს შეფიცულებს და მებრძოლ ერს ეაჟაცობისა და თავდადების შთაგონებას აძლევდა; ის, რამაც ჩვენო ძვირფასო ბელადო, ამიერიდან შენი უკედავი ხსოვნა გვირგვინად ჩააწნა ქართლის ისტორიას.

და ახლა უკვე შენი ცხედრის წინაშე ვართ თავმოყრილი. . .

ვაი ჩვენ, ამ დღის შემსწრეთ.

ბელადო, დღეს განმეორებით ვფიცავთ სამშობლოს წმინდა წარსულს და მის ტანჯულ აწმყოს; განმეორებით ვფიცავთ თავისუფალი საქართველოს მომავალ დიდებას და შენს დაუეიწყარს, ძვირფას ხსოვნას – შენ საქმეს ჩვენ განვაგრძობთ!

ოღონდ, ბელადო, შენი უკედავი სული ჩვენთან ამყოფე და შენი სიწუმე ბრძოლის ხმად გამოგვაყოლე, რომ კელავ ერთად ვიყვნეთ, ერთად ვიბრძოლოთ და ერთად შეეძახოთ: დიდება საქართველოს!

19 აპრილი 1932წ.

ძვირფასო ლადო,

ეს წერილი კარგა ხანია უნდა მომეწერა, მაგრამ მოუცლელობამ შემიშალა ხელი და ახლა ეწერ. ეს ერთი ხანია მესმოდა, რომ შენ ოპოზიციაში ხარ, მაგრამ არ მჯეროდა და არც ვიცოდი რაგვარ ოპოზიციაში. მას შემდეგ, რაც ჩემი თვალით ვნახე შენი განცხადება, შესახებ მხარის დაჭერისა წერეთლის²⁶ ჯგუფის კანდიდატის საღირაშვილის²⁷ სასარგებლოდ, დაერწმუნდი, რომ ხმები ყოფილა მართალი. გამოიჩინე, რომ მხარს უჭერ და ამაგრებ იმ მიმართულებას, რომელიც ებრძვის მთელ ჩვენ ნაციონალურ ხაზს. ამავე დროს ვიცი ისიც, რომ ბერლინში მხარს უჭერ მემარჯვენე ელემენტებს, რომელნიც ებრძვიან მთავრობასა და ერთს ფრონტს. იქამდისაც კი მისულხარ, რომ კოლონიის არჩევნებში შავი მიგიცია სოციალ-დემოკრატიის კანდიდატისთვის და თეთრი ფაშისტისათვის. ახლა მე აღარ ვიცი, რანაირათ უნდა აიხსნას ეს ორი გარემოება, რანაირად შეიძლება ერთი და იმავე დროს ემხრობოდე წერეთლის ჯგუფს და კერესელიძისას,²⁸ ეს რაღაც გაუგებრობაა თუ მოუფიქრებელი ტაქტიკა – გაამაგრო ყველა ფრთა, ვინც კი ჩვენ გვებრძვის. ამის პასუხს მოველი.

ამ წერილსა და შეკითხვას არ მოგწერდი, რომ არ იყო ჩემი წარმომადგენელი ბერლინში, ხოლო მთავრობის წარმომადგენელს არავითარი უფლება არა აქვს ამაგროს ის ხალხი, ვინც ანგრევს მთავრობის მუშაობას, მთელ პოლიტიკურ ბაზას. ერთი მხრით, სოც. დემოკრატიულ ცენტრალურ დაწესებულებათ, მათ ავტორიტეტს, მათ პოლიტიკურ და პარტიულ ხაზს, მეორე მხრით – მთელ გაერთიანებულ ფრონტს, მასში შემავალ პარტიებს და ორგანიზაციებს. ასეთი პირის ნდობა მე ვერ მექნება და ვერც მივანდობ ჩემ წარმომადგენლობას. რასაკვირველია, მე სრულებით არ ვარ წინააღმდეგი თითოეული პირის აზრისა და მოქმედების თავისუფლების, ეს მისი სვინდისის საქმეა, მაგრამ როცა მისი სვინდისი ვერ ეტყევა მისი თანამდებობის ჩარჩოში, ვალდებულია ეს განაცხადოს და თანამდებობა დასტოვოს.

აი, ამ ორ საკითხზე მოველი განცხადებასა და პასუხს.

სალამი და კარგათ ყოფნა.

ნ. ჟორდანია.

დიდად პატივცემულო ბატონო ნოე!

მივიღე თქვენი წერილი ამ წლის 19 აპრილით დათარიღებული. მოგისურვებიათ ჩემი რწმენისა და სინდისის რევიზია. ვეცდები სრული და მარტივი პასუხი გაგცეთ:

1919 წელს ჩავიბარე განთავისუფლებული სამშობლოს წარმომადგენლობა გერმანიაში. მას მერე ემუშაოე როგორც სინდისი, გონება და გამოცდილება მიკარნახებს. შევიძინე გავლენა იმ ერის მთავარ სახელმწიფოებრივ წრეებსა და დაწესებულებებში, რომელთაც ჩვენი ხალხის პირველი ელჩობა მარგუნა ბედმა. შინაურობაში არ ყოფილა არც წრე, არც ჯგუფი, არც პარტია, არც კერძო ვინმე პიროვნება, რომ უსამართლოდ და უწყურადღებოდ დამეტოვებინოს, უკეთუ რჩევისა, დახმარებისა და დაცვისათვის მოუმართავს.

თუ ვინმე გამიკიცხავს, მხოლოდ იმ განსრახვით, რომ დამებრუნებინა სწორ გზაზე, რათა დამყარებულიყო ჩვენს აქაურ ცხოვრებაში ერთობა, ფორმალური და ზერელე კი არა, არამედ ნამდვილი.

მხოლოდ ასეთი გზით მავალთ შეგვიძლია მივადწიოთ ჭეშმარიტ თავისუფლებას, დამოუკიდებლობას და ბედნიერებას ჩვენი ქვეყნისას.

მე არასოდეს არ მქონებია აზრად დამეყო საქართველოს მოქალაქენი რამდენსამე ხარისხად; ყველას თანასწორად და მიუკერძოებლად ეუყურებდი.

არც არასდროს მქონებია სურვილი – გამწვავება, არეუ-დარევა შემეტანა მოქიშპე ჯგუფთა ბრძოლაში.

პოლიტიკაში უფრო, ვიდრე სხვა სფეროში უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა ზნეობის, მორალის დაცვა და სრული წრფელობის გამოჩენა.

ამის შემდეგ გასაკვირველია საყვედურის მოსმენა: ოპოზიციაში ხარო. ნუთუ თქვენ და თქვენი თანამშრომელნი სთრგუნავეთ ზემოაღნიშნულ პრინციპებს და მიმართულებებს, რომ ასეთი ეჭვი დაგებადათ ჩემს მიმართ?!

მაყვედრით, რომ „ეუჭერ მხარს ირაკლი წერეთლის „მიმართულებას“, რომელიც ებრძვის მთელს ჩვენს ხაზსო“. ჯერ ერთი, მე არავითარ ჯგუფს არ „ეუჭერ მხარს“, მერე, საინტერესოა, ვიცოდეთ ყველამ, თუ რაში მდგომარეობს ირაკლი წერეთლის და მისი ჯგუფის ბრძოლა „ჩვენს ნაციონალურ ხაზთან“. თუ მართლაც დასაწუნია, ხომ ვაღდეულებნი ვართ, შევებრძოლოთ ყველ-

ანი მანვე მიმართულებას. ახლა კი ამის შესახებ გარკვეული არავინ არის.

მიკიჟინებთ, დავით საღირაშვილს დაუჭირე მხარი კონფერენციაზე დელეგაციის არჩევის დროსო. ჯერ ერთი, რომ დ. საღირაშვილი, რამდენადაც მე ვიცი, არც ერთ ჯგუფს არ ეკუთვნის. მერე სხვა კანდიდატებთან შედარებით ეს პიროვნება, ჩემის თვალსაზრისით, მიმაჩნია უფრო სანდოთ და უფრო ღირსეულად. ეს დასაძრახისი სრულებით არ არის, უკეთუ ჩემი ქცევის დამწუხნეული არ აშორდა სამართლიანობის გზას.

თქვენ იხსენებთ აგრეთვე ძველ ამბებს, უკვე ათასჯერ ახსნილსა და განმარტებულს. მიწუნებთ, რომ კოლონიის თავმჯდომარის არჩევის დროს ხმა მივეცი არა სოციალ-დემოკრატს, არამედ „ფაშისტს“, როგორც თქვენ უწოდებთ ბ-ნ გ. კერესელიძეს. ნეტა ეს საყვედური რომელი სახით არის მომართული? როგორც საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარის თუ როგორც სოციალ-დემოკრატიული პარტიის საზღვარგარეთის ბიუროს თავმჯდომარის მხრივ? ორივე შემთხვევაში უნდა მოგახსენოთ, რომ კოლონიის საზოგადოება პოლიტიკური ორგანიზაცია კი არ არის, არამედ საზოგადოებრივ-კულტურულ დამხმარე დაწესებულებაა. პოლიტიკა და პარტიობა აქ რა მოსატანია?! საზოგადოების სათავეში უნდა იდგეს უნარიანი საკმაოდ შეძლებული პიროვნება, რომ უსახსრო დაწესებულებას ღირსეულად გაუძღვეს და შეასრულოს საზოგადოებრივი დავალებანი. ამ მხრით გასაკვირველი არ არის, რომ ბ-ნ გ. კერესელიძე ვამჯობინე მეორე კანდიდატს. გ. კერესელიძეს მომხრენი ბევრი სხვა ჩვენი პარტიის წევრიც აღმოჩნდა, თქვენი მხრითაც ეჭვსმიუტანელი. რომ ადამიანი, რომელსაც საახალშენო საზოგადოების თავმჯდომარის თანამდებობაზე ხმა მივეცი, მანვე და დასაწუნი არ იყო, მტკიცდება უცილობლად აგრეთვე იმითაც, რომ ბ-ნ გ. კერესელიძეს პარიზში გადასახლების გამო აქაურმა ქართველობამ მიმართულების განუზრუნველად ამასწინეთ დიდი საზეიმო გაცილება მოუწყო. საკოლონიო საზოგადოებამ, რომლის დიდ უმრავლესობას სოციალ-დემოკრატები შეადგენენ, მოისურვა კიდევ ცალკე სპეციალური გამოსალმება მოეწყო ბ-ნ ს. გეგელაშვილის თავმჯდომარეობით. ამ სხდომაზე სწორედ სოც-დემოკრატები ეცილებოდნენ ერთმანეთს საქებურ სიტყვების წარმოთქმაში თქვენ მიერ „ფაშისტად“ მონათლულ პიროვნებისადმი და აღიარეს ერთადერთ გამაერთიანებელ პიროვნებად გერმანიის ქართველებსა. შემდეგ ხომ თაიგულებით გააცილეს სადგურზე.

ამას იმიტომ კი არ მოგახსენებთ, რომ ვინმე ვამხილო, არამედ იმიტომ, რომ მეტად სახიფათო და წასაბოროძიკებელია წამდაუწუმ იმისთანა სიტყვებით ვარჯიშობა, როგორიც არის „ფაშისტი“, „მემარჯვენე“ და სხვა.

ადამიანის გაკილეა და წუნისდადება ადვილია. საქმე ის არის, რომ ისეთ პატარა საზოგადოებაში, როგორსაც ჩვენი ემოგრაცია წარმოადგენს, საჭიროა გამოჩენა მეტი თავაზიანობის, მეტი სამართლიანობის ყოველ პიროვნებისადმი, რომ ერთობა, ერთსულოვნება ჩვენი ღიდი საქმისათვის ასე აუცილებელი, საბოლოოდ არ დაირღვეს და მთლად არ ჩავიღუპნეთ აქ უცხოეთში მტრის გასახარებლად. საიმისო გასაყოფი ხომ ჯერ არაფერი გვაქვს?!

თქვენ მაწერთ აგრეთვე „მემარჯვენე ელემენტების“ გამაგრებას და მომხრეობასაც. მიიქუინებთ ამ უცნაურობას და თანვე მეკითხებით, „გაუგებრობაა ეს თუ წინასწარ მოფიქრებული ტაქტიკა“ ჩემი მხრით? ურიგო არ იქნებოდა უფრო დაწერილებით განგემარტათ, თუ ვის ან რას გულისხმობთ სიტყვებში: „მემარჯვენე ელემენტები“, „მომხრეობა“, „მხარის დაჭერა“, „გამაგრება“, გაგემარტივებინათ აგრეთვე თქვენი ბრალდებანი. დაწერილებით გადაჭრილ პასუხს მიიღებდით, თორემ ზერელად და ბითუმად ლაპარაკი არც მიზანშეწონილია, არც საკადრისი ერის წარმომადგენელისათვის, არც ქანაობაა საკადრისი ერთ მხრიდან მეორესკენ, არც მიეკრძეა რომელიმე მიმართულებისა ან ჯგუფისა, თუნდა მონათესავეისა. მხოლოდ ასეთი მტკიცე ადამიანი დაიმსახურებს ღირსეულ სახელს.

მე ასე მესმოდა ყოველთვის ერის წარმომადგენლობა და სწორე გითხრათ, მიკვირს, როგორ უნდა ეკიჟინოს კაცს ასეთი პოზიცია. ასეთი თავის დაჭერა ჩემის ფიქრით, სასახელო უნდა იყოს იმ მიმართულებისათვის, იმ პარტიისათვის, რომელსაც ეეკუთვნო.

უნებლიედ მომიხდა ჩემ თავზე ლაპარაკი, მაგრამ ამაში ბრალი მე არ მედება.

თუ ბერლინში სხვა ადგილებივით, ღეთის მადლით, არა მომხდარა რა დასაძრახისი, ამაში ერთი მცირეოდენი ღვაწლი შეიძლება მეც მიმიძღოდეს, მეტადრე უკანასკნელ დროს აქ იქმნება გაერთიანების ატმოსფერო: იმართება კულტურული მიზნით მშვიდობის ჩამომგდები საღამოები, მოხსენებები, რომელიც ყველა ქართველს იზიდავს მიმართულების განურჩევლად.

დასასრულ უნდა ვსთქვა, არავის პირადი წარმომადგენელი არ ეყოფილვარ და მაშასადამე არც არავის ცალკეულ ნდობას

დაეკარგავე. ჩემი ბრძანებული უპირველეს ყოვლისა ერი იყო და არის. რაც მოვალეობა მატყვირთა მან მთაერობის სახით, ამ მოვალეობის შესრულებას ფაქტიურად მე ვერავეინ შემიშლის – მეტადრე ასეთ მწვავე დაშლილობისა და რღვევის დროს.

შეუძლიათ მხოლოდ მომისპონ მცირეოდენი გასამრჯელო, რომელსაც მაძლევენ. დიას! ამის ქმნა შეუძლიანთ. დაე, იკადრონ! ეს მათი სინდისის საქმეა! ამის გარეშე კი მე ვერაფერს დამაქლებენ!

ჩემი ნათელი ქცევა და ხანგრძლივი მუშაობა, რომელსაც ვერავეინ შებღაღავს, ნებას მაძლევს პირდაპირ, გულახდილად საჯაროდ განეაცხადო: „ჩემი სინდისი ამ მხრით არავეითარ ქენჯნას არ განიცდის. მე მზათა ვარ, ყოველ ღირსეულ სამსჯავროს წინაშე წარესდგე უდრეკი და გულმართალი“.

ღრმა პატივისცემით ელ. ახმეტელი.

ბერლინი. 18 მაისი, 1932 წ.

პარიზი, 6 ივნისი 1932 წ.

ამხ. ვლ. ახმეტელს ბერლინში.

ძვირფასო ამხანაგო,

ამასთანავე გიგზავნით ტექსტს დადგენილებისას, რომელიც ბიურომ მიიღო თქვენს შესახებ, ერთხმად, თავის უკანასკნელ სხდომაზე, ამა ივნისის 4-ს. გთხოვთ პასუხი გამოგზავნოთ დაქარებით ზემოაღნიშნულ მისამართით: საქ. სოც.-დემ. მუშათა პარტიის საზღვარგარეთულ ბიუროს სამდივნო:

დ. შარაშიძე.

დადგენილება ამხ. ვლ. ახმეტელის შესახებ.

1. ნოე ჟორდანიამ მიმართა მეგობრული ფორმის წერილით ვლ. ახმეტელს გამოსარკვევად იმისა თუ მართლა ეს უკანასკნელი არ იზიარებს მთავრობის და პარტიის ნაციონალურ ხაზს და ემხრობა ამ ხაზის მოპირდაპირე ბანაკებს – ძველ ოპოზიციას (წერეთლისას) და თეთრ-გიორგელებს, რომელთა მოთავესება ერთ და იმავე პიროვნების მსოფლმხედველობაში იწვევდა ნ. ჟორდანიას განცვიფრებას.

2. ვლ. ახმეტელმა ნ. ჟორდანიას უპასუხა ოფიციალური წერილით, სადაც არ არის პირდაპირი პასუხი მიცემული; ავტორი ათაუებს იმით, რომ ის საქართველოს წარმომადგენელია და მთავრობის კონტროლს არ ექვემდებარება. ამ მიწერ-მოწერას, რომლის შინაარსის განხილვაში და დაფასებაში არ შეედივართ, მოყვა შემდეგი:

3. ვლ. ახმეტელმა არ მოუცადა პასუხის პასუხს და ნ. ჟორდანიას წერილის ასლი, ავტორის დაუკითხავად და ნებადართველად, თავის პასუხთან ერთად დაუგზავნა კერძო პირთ სპეციალურ აზრის ასამხედრებლად ჟორდანიას წინააღმდეგ.

4. მან არ მიმართა არც პარტიულ, არც ნაციონალურ ორგანიზაციებს, როგორც არიან ბერლინის ს.-დემ. ორგანიზაცია, რომლის წევრად ის თვით ითვლება, საზღვარგარეთული ბიურო, მთავრობა და ცენტრი.

5. აუარა რა ასე გვერდით ამ კომპეტენტურ დაწესებულებებს, მან მიმართა ყველა ჯგუფებს, გარდა ს.დ. ბიუროსა და მისი ორგანიზაციებისა და ამ აქტით საჯაროთ დაამტკიცა:

ა. თავისი გამოსვლა პარტიულ ჩარჩოდან სავსებით;

ბ. თავისი და ჟორდანიას მსაჯულებად ჩვენი მოწინააღმდეგე ჯგუფების წამოყენება;

იღებს რა მხედველობაში ყველა ზემოთ თქმულს, ბიურო ადგენს:

1. ელ. ახმეტელის ასეთი ქცევის შემდეგ ბიუროსადმი, ის ეერ დარჩება მისი წარმომადგენელი გერმანიაში; ე. ახმეტელის მანდატი გაუქმებულია.

2. მოეთხოვოს ახმეტელს, წარმოადგინოს დაუყოვნებლივ თავისი ახსნა-განმარტებანი მისი ასეთი უჩვეულო მოქცევის შესახებ, რომლის მიღების შემდეგ ბიურო გამოიტანს საბოლოო აზრს ამ საგანზე.

ბერლინი, 15.06.1932 წ.

ამხ. დ. შარაშიძეს,

პატივცემულო ამხანაგო! მივიღე თქვენ მიერ გამოგზავნილი ქაღალდი ამ წლის 6 ივნისით დათარიღებული. ეპისტოლეს შემდგენელნი უწოდებენ ნოე ჟორდანიას წერილს, ჩემდამი მამართულს, მეგობრულ წერილს. როდის აქეთია, ან სად, რომელ წრეში მიღებულია „მეგობრული“ ეწოდოს ისეთ ქცევას, რომელიც გამოიხატება სიტყვა „ძვირფასის“ ხმარებაში, ცილისა და ჭორების გამეორებაში და შეურაცხყოფის მიყენებაში. ნ.ჟ-იას წერილი არც უბრალო კერძო ხასიათისაა, რადგანაც ეხება ჩემს ოფიციალურ წარმომადგენლობას და სამსახურს.

ჩემთვის ეჭვს გარეშეა, რომ ნ.ჟ-იას ეპისტოლე სრული მისი დაბნეულობის ნაყოფია. უკანასკნელ 4-5 წლის განმავლობაში ნ.ჟ. ზოგიერთ ვაჟბატონების წყალობით და გაელენით ამოდ ცდილობს ჩემი მრავალწლის ნამუშევარი წყალს გაატანოს და მით თავისი პირადი გულისთქმა დაიკმაყოფილოს. შინაობაში მე არასდროს არ დამიმაღავეს, რომ ჩვენი ემიგრაციის დიდ უბედურებას შეადგენს, რომ სათავეში არ ჰყავს მაღალზნეობრივი ავტორიტეტი, რომელსაც შეეძლოს ყველა მიმართულების წარმომადგენელი და პოლიტიკური მოღვაწენი შეაკავშიროს ერთს გამომუშავებულ ეროვნულ პლატფორმაზე, რომ მეთაურის პირდაპირი მოვალეობაა კი არ აცალკევებდეს და სთიშავდეს მებრძოლთა ჯგუფებს, ან დღეს ხან ერთს იახლოვებდეს და ხვალ მეორეს, არამედ ჭეშმარიტ ეროვნულ ხელმძღვანელს შეჰფერის განურჩევლად ყველა გულწრფელად აღიარებულ ეროვნულ მიმართულების პატივისცემა და საერთო საქმისათვის გამოყენება და რომ გაჩერება ეიწრო ჯგუფურ ნიადაგზე ჩვენი დიადი საქმისათვის მეტად მავნებელია და ამიტომ მიუღებელი. ასეთ აზრის აღმსარებელს, ასეთი გეზის ამღებს სახალხო საქმეში, როგორ შემეძლო რომელიმე არსებული ჯგუფის მიკერძება და მისი მხარის დაჭერა! დღიდან ჩემი ელჩობისა გერმანიაში, ვერც ერთი ჩვენში გაჩენილი მიმართულება ვერ დამწამებს, რომ ელაღატობდე ემიგრაციაში აღებულ ხაზსა და რომელსამე განსაკუთრებულ მიმართულებას ეკედლეოდ, უკეთუ ასეთი ბრალმდებელი არ ასცდა გულწრფელობის და ერის სარგებლობის მოტანის გზას. დიად, ნურას უკაცრავად! ნურავინ ჩემულობს ერის ინტერესების მითვისებას და თავის მონოპოლიად გამოცხადებას. დარწმუნებული უნდა

ბრძანდებოდეთ ყველანი, რომ მსურვებოდა ცალკე ჯგუფის მიმხრობა ან დაარსება, ამას საჯაროდ განაცხადებდი, საამისო გამბედაობა შემწევს. ამიტომაც მოუბოდიშებლად მე ნ. ჟორდანიას შეითხეაზე, თუ რომელ „ბანაკს“ ეეკუთვნის, აღშფოთებული უარყოფითი პასუხით მიეუბნე, როგორც ეკადრება ასეთ ქცევას. ვის აქვს ნება პოლიტიკურ აღთქმის, კრედოს საჯარო აღთქმა მოსთხოვოს უკვე ჩამოყალიბებულ და ასე თუ ისე ნამუშევარ მოღვაწეს?!

რაც შეეხება იმას, რომელი სამშობლოს გარეთ არსებული მიმართულება ან ჯგუფი ასცდა ან არ ასცდა ნაციონალურ ხაზს, ამის გარკვევას არ შეუდგები, რადგანაც ეს მე არ მეხება და ვისაც ეხება, ისინი, თუ დაინახავენ საჭიროდ, თვითონ გაუწევენ ანგარიშს ამ მძიმე ბრალდებას.

შორსმჭვრეტელ ხელმძღვანელობას მოკლებული ქართველი ემიგრანტობა დაიყო ჯგუფ-ჯგუფად, წინანდელი პარტიობის მთლიანობა დაიშალა. საზოგადოებრივი აზრი აღარ არსებობს, გაჩნდა მარტო ჯგუფობრივი ორგანოები. თავისუფალ ქართველს არ შეუძლია მიაწოდოს თავისი ხმა უშუალოდ მკითხველ საზოგადოებას. ნ. ჟორდანიას კი უნდა ეთამაშა სხვა როლი, როგორც მთავრობის სათავეში მყოფს. იურიდიულ უფლებდაკრგულს მას უნდა გაეძლიერებია ზნეობრივი, ეთიკური, სამართლიანობის საეხე გაელენა, რაც სრულიად მოსპობდა ჯგუფობრიობას და უაზრო შეხლა-შემოხლას. ამით დაამტკიცებდა ის მართლაც, რომ ერის ნამდვილი მეთაურია და ხელმძღვანელი. ახლა კი არათუ ერის, ის არც პარტიის წარმომადგენელია. მას პყავს თავისი მცირე ჯგუფი, ასე ესთქვათ, თავისი მრეელი. ამ ჩემს შეხედულებას, აზრს – სინდისიერს და მართალს არ ემაღავედი და არ ემაღაე, რადგან ჭეშმარიტებისათვის მე მხოლოდ ერთი ქისა მაქვს და არა რამდენიმე, როგორც დაუეიწყარ ილიას „ოთარაანთ ქერივს“.

და აი, ამ თავისი მრეელის საწიწკნად ნ. ჟორდანიას სურს ჩემი საქმე გახადოს. უთითებს ვითომდა რიტუალის წინააღმდეგ ჩემ მიერ ჩადენილ დანაშაულებს. ახლა მიკიჟინებენ, ავტორის დაუკითხავად, ნებადაურთველად რად გამოაქვეყნე, გამოამჟღავნე მისი წერილი და პარტიულ ორგანიზაციებსაც არ დაეკითხო. უცნაური პრეტენზიაა, სწორედ! ვის გაუგონია, შეურაცხყოფილმა შეურაცხმყოფელს, ცილისდაწამებულმა ცილისმწამებელს შეევედროს, ნება მომეცი საკადრისი პასუხი გაგცეო! „დამხმარე ორგანოებისა“ კი უნდა მოგახსენოთ, რომ ყველამ უჩემოდაც უწყის, თუ რა დაემართებოდა ჩემს საქმეს, მათთვის რომ მიემართა. უკეთეს შემთხვევაში ნოე ჟორდანია მას ბამბაში გაახევიენებდა

და ასე შეანახებინებდა, ან კიდევ ჩემს საქმეს მის ყურმოჭრილ ორგანოებზე მიგდებით ისეთ ამბავს აუტეხდა, რომ ძაღლი პატრონს ეელარ იცნობდა. პირიქით, მე მსურდა, რომ ჩემი საქმე გახმაურებულიყო და ყველას შეეტყო, როგორ ექცევიან ჩვენს „მაღალ წრეებში“ თავისუფალ აზრს, თვითმოქმედებას, როდესაც ეს, თუმცა გარეგნულად არ ეთანხმება „ახლანდელ დიდებულთა“ შეხედულებას, მაგრამ ხალხის სიკეთე კი აქვს სახეში. მე თუ ვნანობ, მხოლოდ ერთი რამის გამო: მე ვწუხეარ, რომ აქამდე არ მოგვეპოვება არათუ ყოველდღიური საზოგადოებრივი ბეჭდვითი ორგანო, არამედ ყოველკვირეულიც კი. ეს რომ გექონოდა, რასაკვირველი, ჩვენი მიწერ-მოწერა სწორედ ასეთ ორგანოში ამოჰყოფდა თავს და უსამართლო საქმე უფრო გამომჟღავნდებოდა. ყურმოჭრილ ყმების და პირის-ფარეშების ფსიქოლოგია ვის არა აქვს გათვალისწინებული?! საკითხი, თუ რა მდგომარეობაში აყენებს ერის წარმომადგენელს ნ. ჟორდანიას, უბრალო საქმე კი არ არის, არამედ ეხება მთელ საზოგადოებას, მთელს ხალხს. ყველაფერი უნდა იყოს მზის სხივებზე, არაფერი უნდა დარჩეს გაუშუქებელი, რომ ჩვენს სიაყ-კარგზე ყველა გონიერმა და სინდისიერმა მოქალაქე-მაძულები შეიღმა, შინაურმა თუ გარეშემ, შეადგინოს სამართლიანი აზრი. ჩემი საქმე სახელმწიფოებრივი საკითხია და არა ვიწრო ჯგუფური, თუნდ პარტიული. მე რომ მდომებოდა ჯგუფისა და ორგანიზაციებისადმი მიმართვა, მეც ჟორდანიასავით მოვიქცეოდი, ავირჩევდი მის გზას. რა შუაში არიან აქ „დამხმარე ორგანიზაციები“? აქ მეზობლური, მრევლური სამსჯავრო კი არ არის, არამედ სხვა რამ. თუ დამჭირდა და საჭიროდ დავინახე, მე თვითონ მოვსებნი ღირსეულ ხალხისაგან შემდგარ ტრიბუნალს, რომლის წინაშე წავაყენებ არა მარტო ჩემს თავს, არამედ იმათაც, რომელნიც ახლა მსაჯულთა ქურქში გამოხვეულან.

მე მზადა ვარ ყოველთვის პარტიის წინაშე წავერსდგე, თუ რომ პარტიის წინააღმდეგ რამე ჩამიდენია, მაგრამ ყველამ უწყოდეს, პარტიის წინაშე და არა ხელოვნურად შექმნილი მორჩილთა ორგანიზაციების წინაშე, რომელთაც არც გავლენა შეუძენიათ და არც ავტორიტეტი, არათუ პარტიის გარეშე, არამედ თვით პარტიის ფარგლებშიაც, ასე რომ ვინ გამოვიდა პარტიის წარჩოდან – ეს საკითხი ისე ადვილი არ არის, როგორც ჰგონიათ ამჟამად მოვლინებულ უცნაურ ჯგუფის ქურუმებს.

„მანდატს გიუქმებთო“ – ბრძანებთ. თქვენ თვითონ კარგათ იცით, რომ ეს ლიტონი სიტყვებია. თქვენი მანდატით არც არავის უსარგებლნია და არც არავისთვის არის გამოსადეგი. რაც გნებათ, ისე პქენით! თქვენი სახელით გამოსვლა სრულებით არ მომხ-

დარა და არც საჭირო ყოფილა. 1918 წელს მე გამომგზავნა საქართველოს სოც.-დემოკრატიულმა პარტიამ და ჩამაბარა თავისი მანდატი. ამ მანდატს ვსცემ პატივს და ემორჩილები, არაერთარ უპასუხისმგებლო ჯგუფს, წრეს ამ მანდატის გაუქმება არ შეუძლია, სანამ პარტია, ნორმალურ პირობებში თავმოყრილი, კანონიერად არ გააუქმებს მას.

6. ჟორდანიას სათავეში უდგას ემიგრანტულ ყველა პოლიტიკურ ორგანოებს, რომ როცა დასჭირდება, ხან ერთი წამოაყენოს წინ, ხან მეორე და თვითონ ეერცხლის წყალივით ხან ერთისაკენ გაექანება და ხან მეორისაკენ. აქ უნებლიეთ მაგონდება გერმანული ერთი კომიკური პიესის ტიპი – ქალაქელი, რომელსაც როცა ეკითხებიან, ვინ არის თქვენ ქალაქში ქალაქის თავი, უპასუხებს, მე ვარო, ვინ არის საქველმოქმედო საზოგადოების თავმჯდომარე, ეტყვის – მე ვარო. შემკითხველი ჩამოსთვლის ორგანოთა მთელს რიგს და ყველგან სათავეში მდგომი გამოდის ეს გმირი. ბოლოს შეეკითხნენ ამას: ბრანდმეისტრად – ხანძრისმქრობელ რაზმის გამგედ ვინა გყავთო, წარბშეუხრელად გმირმა კიდევ თავისი თავი დაასახელა. 6. ჟორდანიას აქამდე ვერ შეუგნია, თუ რა ზიანი მოაქვს ამ შეთავსებას ჩვენი სამშობლოსათვის, ჯერ კიდევ ჩვენი ქვეყნიდან მოყოლებული. 6. ჟორდანიას არა ცდილობს ჰაერი განსწმინდოს ემიგრანტულ წრეებში, გაატანოს სამართლიანობა, რიგიანობა, კეთილშობილება, გახდეს მართლაც ნამდვილი ეროვნული სიმბოლო, როგორც გესურდა და გეჭიროდა ჩვენ. ამ სიმბოლოს წინაშე ყველას უნდა მოწიწებით თავი მოეხარა, თავყვანი ეცა. ყველა ხალხს ჰყოლია ასეთი სიმბოლო, რატომ ჩვენ არ უნდა გაგვანდეს? მაგრამ ტყუილად კი არ არის ნათქვამი: „ბუისაგან ნუ გამოვლით ბოლოკარკარის ბუდესაო“. ნუთუ უნდა ვიფიქროთ, რომ მართლაც „კოკასა შინა რაცა სდგას, იგივე წარმოსდინდების“? ხშირად გაქმლავებია თავის მოპირდაპირეს უღირსად, არ დაუსოვია გარეშენი. ახლა მისდგა თავის თანაპარტიელებსაც. ნურას უკაცრავად, თუ ახლა მისი ჟანდები აღარ გაუვა ადვილად, როგორც აქამდის. 6. ჟორდანიას ჩვეულებრივი ფანდების გამოყენებას აღარ აპატიებენ მით უფრო, რომ ცნობილ ამხანაგებს მძიმე ბრალდებები წაუყენა და ყველაფერს მზის შუქზე გამოიტანენ. არავის ამხედრება, არავის წაქეზება არ მჭირდება. თვით 6. ჟორდანიას ამის თავდები. 6. ჟორდანიას თვით ამხედრებს თავისი მოპირდაპირეების წინააღმდეგ არა თუ თავის „დამხმარე ორგანოებს“, არამედ სხვა პარტიების ორგანოებს და ცენტრებსაც, მაგრამ მწამს, არ გამქრალა ჯერ კიდევ მთლად ემიგრანტულ ქართველობაში კეთილშობილება,

კეთილსინდისიერება, იმედს არ ეკარგავ, რომ თუ ვისმე მათში მოპირდაპირეთ მიეაწივარ, ჩვენ შორის მოციქულად მაინც ნამუსი დარჩება.

ამით ვათავებ თქვენთან ლაპარაკს. თქვენს მომართვაზე პასუხს აღარ გაგცემთ; უკანვე მიიღებთ გაუხსნელად. ისე კი ბურთი და მოედანი თქვენია. გაქვთ ორგანოები, გახვალთ-გამოხვალთ ბუქნას, მაგრამ ერთი კი უნდა იცოდეთ, რომ თქვენ მიერ მოქმედულ ლახტს ერთს რომ მე მომარტყამთ, ოცს თქვენვე მიიტყვამთ! თავისუფალი სამშობლო გაგვასამართლებს ჩვენ. მე იმედს არ ეკარგავ, რომ ბორკილმოშორებული ხალხი დაინახავს ბრალდებულთა სკამზე იმათ კი არა, ვისაც ახლა სამართლით ემუქრებით, არამედ იმათ, ვინც ახლა გადმომდგარან დონი-ჯშემოყრილი მსაჯულთა ქურქში გამოხვეულები. „ვისაც ყურნი აქვთ სმენად, ისმენენ“.

ვლ. ახმეტელი.

ბერმანიაში მყოფ ქართველ ემიგრანტთა ერთი წრის პრეზის რეზოლუცია

კრების რეზოლუცია

ჩვენი ნაციონალური ემიგრაცია განიცდის ადელეგებას ძმა-თა იმ არასასიხარულო შეხლა-შემოხლის გამო, რომელმაც ამ უკანასკნელ დროს სიმწვაყის უმაღლეს მწვერვალს მიაღწია.

ასეთი მდგომარეობა ავალებს სამშობლოს გარედმოყოფე ქართველ მოქალაქე-მამულიშვილს ამ მოვლენას სასტიკად შეებრძოლოს.

ერთ დროს არჩეულმა მთაერობამ, რომელსაც ევალეობდა გამოძევების დროს ეწარმოებინა მამულიშვილური მუშაობა ჩვენი ეროვნულ საწადელის მისაღწევად და ამ იდეის გარშემო, განურჩევლად მიმდინარეობისა და მიმართულებისა, შეეკრიბა ყველა ცხოველმყოფელი ძალები და ერთი სახით წამდგარიყო ყველგან, სადაც ჯერ არს, მან, უმაღლესმა ორგანომ, პირიქით, აწარმოვა ძმათა განხეთქილების პოლიტიკა.

ამ 12-13 წლის განმავლობაში ასეთ უუღმართ პოლიტიკის წარმოებამ მთელს ემიგრაციაში დაუქარგა ყოველგვარი ზნეობრივი ავტორიტეტი ვითომდა ხელმძღვანელ ორგანოს და გახადა ვიწრო ჯგუფურ შეხედულების გამომხატველად. მთავარი საკითხი ჩვენი ეროვნული საქმიანობისა ამით დაზიანდა. წინ წარმოსდგა კვლავ ძველი პარტიული შუღლი და კინკლაობა.

რაც შეეხება წინანდელ მთაერობას და მასთან ხელოვნურად მიკოწიწებულ ორგანოების მოქმედებას, ჩვენი სინიდიის მიხედვით და მამულიშვილური გრძნობის მოთხოვნილებით ვაცხადებთ საყოველთაოდ, რომ ჩვენ არავითარ პასუხისმგებლობას მის მოქმედების შესახებ არ ვკისრულობთ და სრულ უნდობლობას ვუცხადებთ მას. განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც მათ იკადრეს და საიდუმლოდ გაგზავნეს ჩვენ ტანჯულ ქვეყანაში ცნობილი სამარცხვინო წერილები, რომელშიაც არ მოერიდნენ ცილისწამებას და სიყალბეს, ძმათა შორის უფრო გაჩაღდა მომაკვდინებელი შუღლი; ძმათა სისხლიც კი დაიდვარა. გულის ტკივილით შეეყურებდით ჩვენ ჩვენი ერის შეუფერებელ სურათს. გვეგონა, ჩვენი ეგრედწოდებული ხელმძღვანელი წრე ბოლოს და ბოლოს მაინც ყოველსავე ღონეს იღონებდა, განექარწყლებინა დათესილი უნდობლობა და სიმრუდის გამოსწორებას შეუდგებოდა, მაგრამ მან, პირიქით, თავის ჩადენილი შეცდომები ცოდვებად გადააქცია

და ნორჩ ახალგაზრდა თაობაშიაც კი შეიტანა დემორალიზაცია; ამით დაავიწროვებინა თავისი სამარცხეინო მუშაობა.

აი, სწორედ ეს მდგომარეობა, უკუღმართ ბრძოლის გამო უცხოეთში დაღვრილი მოძმეთა სისხლი გვაიძულებს გავემიჯნოთ ამ პასუხისმგებლობის გრძნობას მოკლებულ წრეს და დაუყოვნებლივ შევეუდგეთ მამულიშვილური მოვალეობის განმახორციელებელ საშუალებათა გამონახვას.

ამ მიზნით 1. ვაარსებთ გერმანიაში მცხოვრებ ქართველ ემიგრანტთა პოლიტიკურ წრეს სახელწოდებით „ორგანიზაცია ქართველ ნაციონალისტთა გერმანიაში“, რომელიც განსაკუთრებული პოლიტიკური ბიუროს ეროვნული კომიტეტის საშუალებით გაუძღვება აქაური ემიგრაციის საქმეებს აქ შექმნილი პოლიტიკური პირობების მიხედვით; 2. ვირჩევთ სპეციალურ კომისიას, რომელიც მოიწვევს ქართველ ემიგრანტთა საყოველთაო კონფერენციას მსგავს პოლიტიკურ წრეთა და ახალი ეროვნული ცენტრის შესაქმნელად.

ბერლინი, 10 ივნისი 1933 წ.

ხელს აწერენ: ვლ. ახმეტელი, მიხეილ წერეთელი, კ. ხოშტარია, დ. ღამბაშიძე, ა. მეტრეველი, ნ. ნაკაშიძე, ა. აფხაზი, ა. აღანი, გ. აღანია, შ. ქარუმიძე, რ. ჯაში, ა. ნიკურაძე, ო. წერეთელი, ვ. კაუხნიშვილი, კ. ვეკუა, ვ. სადათიერაშვილი, რ. მეურნალი, ტ. მარგველაშვილი, გ. მეტრეველი, ა. მეურნალი და სხვა.

კომიტეტის ადრესი:

Berlin-Wilmerrelart, Guntzelstrasse 24/25, III.

სოც. დემ. პარტიის ანტიეროვნულ პოლიტიკას მოყვა შემდეგად ის, რომ დამოუკიდებელმა საქართველომ მხოლოდ სამი წელიწადი იარსება და მტრის ერთი სულის შებერვით გაქრა. სამშობლოდან გამოქცეულ საქართველოს მთავრობამ ნაცვლად იმისა, რომ მას ელიარებია თავისი შეცდომანი, დაეგმო წარსული, პარტიულ პოლიტიკასე ხელი აეღო და ეროვნულ გზას დასდგო. მთავის მთავარ პოლიტიკურ ღოზუნგად ისევ მარქსიზმის გამარჯვება დაისახა და საქართველოს ბედის გამგებლობა მარქსისტულ სულისკვეთების ქვაკუთხედით განიზრახა. ნ. ჟორდანიამ მენშევიკური კომიტეტის თავმჯდომარეობა არჩია იმ მაღალ დანიშნულებას, რომელზედაც იგი ისტორიულმა ბრმა პირობებმა სავსებით დაუმსახურებლად მოუწოდა. გავიდა 14 წელიწადი, რაც სამშობლო დაეკარგეთ, დაიხარჯა მილიონები საქართველოდან წამოღებული და ჩვენი ქვეყნისათვის არაფერი გაკეთებულა. პირიქით, ჩვენი სოც. დემოკრატებისა და მათი ინტერნაციონალის წყალობით საქართველოს საკითხი დღეს მოხსნილია საერთაშორისო დღის წესრიგიდან, იგი გარიჟვლია და დამარცხებული.

დიდიხანია რაც პატრიოტულ წრეებში დაისვა საკითხი ეროვნულ ძალთა შეთანხმებული მოქმედებისა ქართული მარქსიზმის საბოლოოდ დასამარცხებლად, რომელიც არის ერთადერთი აუცილებელი პირობა ნაყოფიერი ეროვნული განმათავისუფლებელი ბრძოლის საწარმოებლად, მაგრამ ქართველი მენშევიკების სისტემატიურმა პროვოკაციამ ეს ძალები დაქსაქსა გაუტანლობის, შურის და ერთმანეთისადმი მტრობის დათესვით.

საბედნიეროდ, დღეს თანდათანობით ევოლუციის შემდეგ ეროვნულმა შეგნებამ სძლია ბოროტი სენი, რომელიც არის პარტიული ქიშპობა, ჯგუფური კინკლაობა და სექტანტური ფსიქოლოგია. ემიგრაციაში მყოფ ეროვნულ ძალებმა, უპარტიო მამულიშვილებმა, შეფიცულთა რაზმმა, ეროვნ. დემ. პარტიის, თეთრი გიორგის და ორნატის ორგანიზაციებმა მიაღწიეს შეთანხმებას ქვემოთ ჩამოთვლილ დებულებებზე და დააარსეს საქართველოს განმათავისუფლებელი ეროვნული კომიტეტი, რომელიც მიზნად ისახავს საქართველოს განმათავისუფლებელი ბრძოლის წარმოებას და დამოუკიდებლობის აღდგენას.

ეროვნული კომიტეტის დევიზია: „საქართველო უწინარეს ყოვლისა“ და აქედან გამომდინარეობს მისი მიმართულება და ტაქტიკა. იგი აღიარებს ეროვნული იდეალის უზენაესობას, ერის პრიმატობას სრული ანუ ინტეგრალური ნაციონალიზმის ნიადაგზე,

ეროვნულ ძალთა ბელადის ხელმძღვანელობით, რომელიც ბრძოლის პროცესში წარმოიშევა.

ეროვნული კომიტეტი უარყოფს ქართველი ერის პარტიებად და კლასებად დაყოფას. აღიარებს კლასთა სოლიდარულ თანამშრომლობას თანასწორობის ნიადაგზე. ერის სიძლიერე და ნივთიერი სიმდიდრე შეადგენს ყოველი კლასის პირდაპირ ინტერესს, მუშა, გლეხი და დანარჩენ კლასთა მატერიალური მდგომარეობა ყოველთვის პროპორციონალურია ერის მატერიალურ მდგომარეობასთან და ერის გარეშე არ არსებობს არც ერთი კლასის ინტერესი. ყოველი კლასი ასრულებს საზოგადოებაში განსაზღვრულ ფუნქციას, რომელიც საჭიროა ერისათვის, ამიტომ მიზანი სახელმწიფოსი უნდა იყოს, რომ ეს ფუნქცია ერისა და თვით კლასის სასარგებლოდაც რაციონალურად მიიმართებოდეს. გლეხი, მუშა, ვაჭარი, მღვდელი და სხვა ერთგვარად ძვირფასი არიან და სწორად დასაცემლნი ეროვნული სახელმწიფოსაგან.

საქართველოს სახელმწიფოებრივი პოლიტიკური ფორმა უნდა შეეგუებოდეს ჩვენი ერის სულიერ თვისებას, მისი კულტურის განვითარების დონეს, მის ტრადიციებს, მის წარსულს და აწმყოს, ხოლო სახელმწიფოს უნდა მართავდეს მტკიცე, მყარი ეროვნული ხელისუფლება დამყარებული განახლებულ დემოკრატიაზე, რეალურ, ჭეშმარიტ სახალხო წარმომადგენლობაზე, სადაც საუკეთესოდ იქნება გამოხატული მთლიანად ერის სულიერი და ნივთიერი ინტერესები, ხოლო ამ წარმომადგენლობაში შემავალ კლასთა არბიტრად და ხელმძღვანელად უნდა იყოს სახელმწიფო, ე.ი. ერი.

ეროვნული წარმატებისა და აღორძინებისათვის აუცილებელია, რომ მომავალი საქართველო აშენდეს ჩვენს საუკეთესო ისტორიულ ტრადიციებზე, წესებზე, ჩვეულებებზე, სარწმუნოებაზე, ოჯახზე და საერთოდ ყველა იმ სულიერ და ნივთიერ ფაქტორებზე, რომელიც ქართველ ერს ათასი წლების განმავლობაში ამოძრავებდა. ამავე დროს, ჩვენ უნდა ვისარგებლოთ სხვა ერთა გამოცდილებებით და ის დიდი ეროვნული იდეური მიმდინარეობანი, რომელიც დღეს მსოფლიოს ამოძრავებს, მოხდენილად შეუფარდოთ და გამოვიყენოთ ჩვენი ეროვნული გაძლიერებისათვის.

ეროვნული კომიტეტი აღიარებს რუსეთს საქართველოს ისტორიულ მტრად. რუსეთი არის საქართველოს მტერი, როგორც ქვეყანა, როგორც ერი და არა ესა თუ ის რეჟიმი. რუსეთის გეოგრაფიული პირობები და რასიული ფსიქოლოგია ქმნის რუსეთის იმპერიალიზმის თავისებურებას; მის ინტერესს შეადგენს წინა აზიისაკენ ზრდა, ხოლო თუ წინა აზიაში ბატონობის გაუ

ლენის უმთავრესი ბაზა არის საქართველო, აქედან გამომდინარეობს რუსეთის დაპყრობითი პოლიტიკა საქართველოს მიმართ. ამიტომ ჩვენ უნდა ჩაუნერგოთ ჩვენს ერს სიძულვილი რუსეთისადმი რუსეთ-საქართველოს დამოკიდებულების შესწავლის ნიადაგზე.

საქართველოს კავკასიაში უჭირავს ცენტრალური ადგილი, კავკასიის მასშტაბით მას აქვს დაკისრებული დიდი მისია, ხოლო ამ მისიას ის ვერ შეასრულებს თუ მისი მეზობელი ერები არ იქნებიან დამოუკიდებელნი. ამიტომ საქართველომ უნდა შეეკრას კავკასიის ერებთან მჭიდრო ეკონომიური, პოლიტიკური და სამხედრო კავშირი. მხოლოდ გაერთიანებული კავკასია შესძლებს ძლიერი მტრის წინააღმდეგ ბრძოლას.

სპირიდონ კედიას წერილი ბაზეთ „დამოუკიდებელი საქართველოს“ რედაქტორს

ბატონო რედაქტორო,

1881 წ. 29 იელისისა და 1919წ. 21 სექტემბრის პრესის კანონთა ძალით მოვითხოვ, რომ ეს წერილი დაბეჭდილი იყოს იმავე ადგილას და იმავე შრიფტით, რა ადგილას და რა შრიფტითაც დაბეჭდილი იყო „დამოუკიდებელი საქართველოს“ 26-ე ნომერში თქვენი „უპასუხისმგებლო ნაბიჯი“, სადაც თქვენ შეეხეთ ჩემს პიროვნებას იმ დადგენილებათა და დეკლარაციის გამო, რომელიც საქ. ერ.-დემ. პარტიის საზღვარგარეთის ორგანიზაციებში გასული წლის დეკემბერში მიიღეს და გამოაქვეყნეს.

მოკამათის ნაწერი რომ ანგარიშგასაწევი მხოლოდ იმდენათ იყოს, რამდენათაც იგი მარტო გონების ნაწარმოებია, პატიოსანი სიტყვა, პასუხსაც არ გაგცემდით. ვინაიდან თქვენი „უპასუხისმგებლო ნაბიჯი“, როგორც ასეთი ნაწარმოები, მარტოდ-ენ იდეური სიღატაკეა, რასაც, საზოგადოთ, უპასუხოთ სტოვებენ. მაგრამ მოკამათის ნაწერი დასაფასებელია აგრეთვე, როგორც ზნეობრივი მოვლენა. ამ მხრივ, თქვენი „უპასუხისმგებლო ნაბიჯი“, ნუ მიწყენთ პირდაპირობას, იმ შეგნებით სიყალბეთა რეციდივთაგანია, რომელიც თქვენი ფრონტის მთავარი სარდლის სამანიოვრო პოლიტიკას ახასიათებს და რამაც წარსულში ჩვენს ქვეყანას ბევრი უბედურება შეამთხვია. ამიტომ აუცილებელია ხმის ამაღლება, ამის დაუყოვნებელი მხილება და საერთოდ მის წინააღმდეგ მთელი ეროვნული შეგნების ენერგიული მობილიზაცია, რომ საზოგადოებას გახრწნა ასცდეს და ქვეყანას კიდევ – ხიფათის განმეორება.

თქვენი მთავარი თეზაა: რომ საქ. ერ.-დემ. პარტია თქვენს ფრონტში დგას; რომ საზღვარგარეთ ამ პარტიას წარმოადგენს „პარიზის კომიტეტი“, ან იგივე გვაზავა-ამირეჯიბის „ჯგუფი“; რომ სამიოდე კაცი, „ტრიო“ შურისძიებამ შეგვიპყრო და თავს ყალბათ „ერ.-დემ. მთელი საზღვარგარეთელ ორგანიზაციად“ ვაცხადებთ; რომ თავს ვესხმით „მთლიან ეროვნულ ფრონტს“, რომელშიაც „ოთხი“ პარტია შედის. აი ფაბულა, დანარჩენი დაჯანგული ეჭვნებია. ჩვენ ვაცხადებთ, რომ საქ. ერ.-დემ. პარტია თქვენს საერთო ფრონტში არ დგას, რომ პარიზის ყოფილი კომიტეტი – იგივე გვაზავა-ამირეჯიბის „ჯგუფი“ – ამ პარტიას საზღვარგარეთ არ წარმოადგენს და რომ თქვენი ფრონტი „მთლიანი ეროვნული ფრონტი არ გახლავთ“. ეს თქვენს „ფრონტს“ კარგათ

მოეხსენება და გულსაც სწორედ ეს უკლავს. ამიტომაც ჟორდანია და რამიშვილი, „საერთო ფრონტის“ ორი დედაბოძი, საგანგებო დაეალებას აძლევენ ემისარ აბესალომ „პრადელს“, რჯულით შენშეიკს, რომ მან საქართველოში, ყოველის ხერხით და საშუალებით, ამ გვაზავა-ამირეჯიბის „ჯგუფს“ მომხრე ერ.-დემოკრატიული კომიტეტი დაუარსოს! (იხ. გაზ. „კომუნისტი“ 26 ივნისი 1927წ.). რომ საქ. ერ.-დემ. პარტია რამიშვილი-ჟორდანიათა პოლიტიკას იზიარებდეს და თქვენს „საერთო ფრონტში“ იდგეს, ხოლო გვაზავა-ამირეჯიბის „კომიტეტი“ მას უცხოეთში მართლაც წარმოადგენდეს, მაშინ თქვენი ფრონტის ბელადების ეს ინსტრუქციაც საჭირო არ იქნებოდა ახლა საქართველოში. ეხლა უცხოეთი და გვაზავა-ამირეჯიბის „კომიტეტი“ ენახოთ. ამ საგანზე ვალაპარაკოთ ერთადერთი კომპეტენტური პარტიული ინსტანცია – ერ.-დემ. პარტიის საზღვარგარეთის ორგანიზაციები: ა). „პარიზის კომიტეტი“ (იგივე გვაზავა-ამირეჯიბის „ჯგუფი“); სპ. კედია, როგორც მიტოვებული და უარყოფილი ყველა პარტიული ორგანიზაციების მიერ და წარმოშობითაც მოკლებული ყოველგვარ უფლებრივ საფუძველს, რომ პარტიის სახელით ილაპარაკოს და იმოქმედოს, ველარ ატარებს ვერც პარიზის და ვერც სხვა რომელიმე პარტიული ორგანოს სახელს. დღეიდან იგი გადაყენებულია და პარტიის სახელით ვერავითარ მუშაობას ვერ აწარმოებს“ (იხ. „დეკლარაცია და დადგენილებანი“ გვ.21). ამ დაუნდობელ ფაქტებს კომენტარები არ სჭირია. ყოველივე ეს თქვენ ზედმიწევნით იცით და როდესაც, ამისდა მიუხედავად მაინც სწერთ: „პარიზის კომიტეტი – იგივე გვაზავა-ამირეჯიბის „ჯგუფი“ – სწორედ ის ორგანოა, რომელიც წარმოადგენს საქ. ერ.-დემ. პარტიას უცხოეთში“, ან როცა ჩვენდა დასახსიათებლად დასძენთ: „ამრიგად ჩვენ საქმე გაქვს უპასუხისმგებლო ანონიმებთან, რომელთა კადნიერება იქამდის მისულა, რომ აშკარა სიყალბესაც არ დარიდებიანო“, ბოდიში, მაგრამ თქვენ შეგნებულად სტყუით. ეს ალბათ რაიმე ხეირს გაძლევთ, თორემ სიმართლემ რა დაგიშავათ? ამგვარად, თქვენს ფრონტში არ დგას საქ. ერ. დემ. პარტია, ეს ერთადერთი ეროვნული პარტია, რომლის გარშემო თავს იყრიან ყველა მებრძოლი წრეები. თქვენი ათვალწუნებული „ტრიო“ ამ პარტიასთანაა და პარტია კიდევ ამ „ტრიოსთან“. განა მართო ეს. თქვენ ფრონტში არ სდგას აგრეთვე არც საქართველოს შეფიცულთა ოჯახი მისი ბელადით, ეს საქართველოს ეროვნული ბრძოლის პირველი მედროშე; არც ქართველ მხედართა ორგანიზაცია, არც პატრიოტთა ახალი ორგანიზაცია „თეთრი გიორგი“ და ზოგი სხვაც. და ეს იმიტომ, რომ არ ვიზიარებთ

თქვენი ფრონტის ე. ი. მთავრობის პოლიტიკის გეგმონიას, ამდენი დანაშაულის ჩამდენს და ამდენი საქვეყნო უბედურების მომტანს. ამ რიგათ თქვენი ფრონტი არ არის „საერთო ეროვნული ფრონტი“. იგია მხოლოდ და მარტოდმარტო სამი საბოლოოდ გაკოტრებული სოციალიზმის საერთო ფრონტი, – მენშევიზმის, სოციალ-ფედერალიზმის და სოციალ-რევოლუციონარიზმის. რომ ამ ფირმას, გატეხილი სახელის აღსადგენათ, ესაჭიროება სხვა კომპანიონების შეძენა და ამის უფლებაც აქვს, ეს უდავოა; რომ გეაზავა-ამირეჯიბის და მათი „ჯგუფის“ ყოველ წევრს აქვს პირადი უფლება თავისი ძალ-ღონე, თუნდაც ამ ნდობადაკარგულ ფირმას ამსახუროს, ესეც ეჭვს გარეშეა. მაგრამ ღვთის გულისათვის, ნუ აიჩემებთ ნურც საქ. ერ.-დემ. პარტიის სახელს, ნურც სხვა ეროვნული ორგანიზაციების სახელს და ნურც საერთოდ „საერთო ეროვნული ფრონტის“ სახელს!

დაენახეთ ქვეყანას იმ სახით, რა სახეც ნამდვილათ გაქვთ. იგი გაგესჯის ორთავეს და ნამდვილ ეროვნულ ფრონტსაც გაიჩენს.

მიიღეთ და სხვ. სპ. კედია.

საირიღონ კედიას მიმართვა საქართველოს ეროვნული კომიტეტის თავმჯდომარეს მიხეილ ჟერეთელს

26.07.1943.

ბერლინი

ბატონო თავმჯდომარე, ძვირფასო მეგობარო!

ამით გაცნობებთ, თანახმად ჩემი განცხადებისა კომიტეტის სხდომაზე ა.თ. 17-ს, რომ მე თავის ვანებზე ქართული ეროვნული კომიტეტის წევრობას. მოგახსენებთ, თუ რატომ. იქნებ ეს მთლად უსარგებლოდ არ დარჩეს ქართული საქმისათვის.

პირველ შეხვედრისასვე დავინახე, რომ კომიტეტის ხელმძღვანელობა, ამ მძიმე წუთებში ჩვენი ქვეყნის ცხოვრებისა, ქართულ ამოცანას იმ ჯგუფის ვიწრო ინტერესით უდგებოდა, რომელსაც თვითონ ეკუთვნოდა.

ამ ახალ საქმესთან ამ გაგებით მისვლა უკვე ნიშნავდა დანარჩენი ქართველობის შეგნებულად გარიყვას და ძველი დაქსა-სულობის ახალ გამწვავებას. ამის აუცილებელი დასკვნა კი თვით კომიტეტის მისიის გაცრუება და უფრო ფართოდ რომ ავიღოთ, საერთაშორისო ქართული საქმის დაზიანება უნდა ყოფილიყო.

მე არ დამიმაღლავს ეს ჩემი შიში და არც ჩემი შეხედულება ეროვნული კომიტეტის ნამდვილ დანიშნულებაზე, რომელიც არსებითად ეწინააღმდეგებოდა კომიტეტის ხელმძღვანელობის მიერ აღებულ ხაზს.

თავის მოწოდებით და დანიშნულებით, ქართული ეროვნული კომიტეტი უნდა ყოფილიყო გამომსახველი საერთო ქართული ხელისუფლებისა და დამცველი საერთო ქართული ეროვნული მიზნებისა; შემომკრები და თავმომყრელი ყველა ქართული ძალებისა, რაც შეიძლება ღირსეული მონაწილეობის მისაღებად იმ საერთო ბრძოლაში, რომელიც დღეს ბოლშევიზმის წინააღმდეგ სწარმოებს.

ამ დანიშნულების ზედმიწევნით შესრულებისათვის საჭირო იყო მომენტის რთული შემეცნება, თუნდაც ემიგრაციის ფარგლებში გამოყენებით. ჩვენი სინამდვილის სწორი დანახვა და მისი მართებული შეფასება იყო ერთადერთი გზა, რომელიც აქვით მიდიოდა.

ქართულ პოლიტიკურ სინამდვილეში კი ყველაფერი ამ ეროვნული ერთობის სასარგებლოდ ლაპარაკობდა. მასში მტკიცე და ცხოველმომქმედი იყო საერთო ეროვნული საფუძვლები:

ჩვენმა ემიგრაციამ თავიდანვე არ იცნო ბოლშევიკების ხელისუფლება საქართველოზე და მას ბრძოლა გამოუცხადა საქართველოს დამოუკიდებლობის სახელით. ამ ბრძოლებში, ოცი წლის მანძილზე, დამტკიცდა მისი ეროვნული დროშის გაუტეხელი სიყვარული და ბოლშევიზმის მიმართ შეურიგებელი წინააღმდეგობა. ბოლოს ამ ორმა აქტიურმა თვისებამ გადასწყვიტა მისი ორიენტაციის საკითხიც. გამოცხადდა თუ არა რუსეთ-გერმანიის ომი, მთელი ემიგრაცია გერმანიისაკენ დაიძრა, რომ თავისი წვლილი შეეტანა საერთო მტრის წინააღმდეგ ბრძოლის საქმეში. ეს იყო ნორმალური ქართული რეაქცია, ვინაიდან რუსეთთან ომის დაწყებით, გერმანია კელაე გახდა ქართველი ხალხის ეროვნული მიზნების ბუნებრივი დამხმარე და პერსპექტივაში გამოგეგმება 1914-1918 წ.წ. გერმანულ-ქართული ურთიერთობის განმეორების შესაძლებლობა.

ამგვარად, ემიგრაციის ფარგლებში ყველაფერი მოცემული იყო – მიზნისა და მტრის ერთიდაიგივეობა, საერთო ბრძოლის სისხლით შემტკიცებული წარსული, საერთო ორიენტაცია, საერთო ეროვნული აგზნება და იმედი, რომ ამ ელემენტების საფუძველზე შექმნილიყო ერთი ეროვნული ძალა, ერთს ორგანიზაციაში თავმოყრილი და ერთი ეროვნული კომიტეტის მეთაურობის ქვეშ დაყენებული, ეროვნული ერთობლიობის ბირთვი, რომელსაც ზრდის პროცესში თანდათან უნდა შეეკრიბა და თავის სხეულში შემოეყვანა ჯერ ის ქართველობა, რომელიც ომის ბრუნვამ აქეთ გადმოსტყორცნა და ჩვენთვის ხელმისაწვდომი გახდა და მერე მთელი ქართველი ხალხიც, თუ რომ განგება ჩვენს საქართველოში ჩასვლას ინებებდა. რომ ეს გაკეთებულიყო, ამისათვის არსებული ნივთიერ სინამდვილეში კომიტეტს მხოლოდ თავისი გამრიგებელი შემოქმედება უნდა შეეტანა.

ეს იქნებოდა ნამდვილი „ქმნა მართლისა სიმართლისა“ და არა ის, რომ ჩვენი სინამდვილის პოლიტიკურ მრავალსახიანობიდან მარტო ერთი ჯგუფი ამოგვეღო და ისიც, შემთხვევით, ქართველ ხალხში სრულიად უცნობი და ყველაზე ნაკლებ დამსახურებული. რაც შეეხება მტრის წინააღმდეგ ამ ოცი წლის ბრძოლის ისტორიას. ამას კამათის სიყვარულით არ ვამბობ, არამედ მომყავს როგორც ფაქტი, რომ უფრო ნათელი გახდეს ჩადენილი შეცდომა და უფრო გასაგები დანარჩენთა საერთო უკმაყოფილება.

ეროვნული კომიტეტის ხარჯზე, ასეთი ჯგუფის ეგოიზმით დღეს ასპარეზზე გამოსვლა და მისი კერძო გამთიშავი ატრიბუტებით თავის თავის მოკაჩივა, როგორც ეს კომიტეტის ხელმძღ-

ვანელობამ მოიმოქმედა, შეიძლება ყველაფერი იყოს, მაგრამ ეს არ არის ის ქართული ნაბიჯი, რომელიც ღღეს საჭიროა ეროვნული ერთსულოვნობის შესაქმნელად!

კომიტეტის დანიშნულების საკითხში ამ არსებითი განსხვავების წინაშე, ჩემთვის ერთადერთი გამოსავალი იყო დარჩენილი – სახელდობრ, ჩემი კომიტეტიდან გამოსვლა. მაგრამ მე ვარჩიე ერთგვარი მსხვერპლის მოტანა-ცდა და ლოდინი. მრავალი საზოგადო ღირებულების მოსაზრება მოითხოვდა ამას.

მართლაც, კომიტეტი ჯერ კიდევ სულ ახალი საქმე იყო. ჩვენმა ემიგრაციამ მისი სახით მიიღო პირველი დაკმაყოფილება საქართველოს ეროვნული პიროვნების ცნობის საკითხში, საზოგადოებაში ასე იქნა დაფასებული კომიტეტის ოფიციალურად ცნობის ამბავი. ეს იყო ჩვენთვის პირველი ფეხის მომაგრება, მომავალში მეტი და მეტი მოქმედების გასაშლელად, დასაწყისი ერთგვარი პერსპექტივიანი ხანისა. შეცდომების გამოსასწორებლად კი, როგორც ამას ეიმედოვნებდი, დრო კიდევ წინ იყო, თუ რასაკვირველია, ამის კეთილი სურვილი გვექნებოდა. ამ პირობებში ქართული ინტერესისათვის საზარალოდ მიეჩინივ, რომ კომიტეტის გარშემო დასაწყისშივე რაიმე სიძნელე ან უბრალო უხერხულობა აღმოცენებულიყო, თუნდაც ჩემი მანდდან გამოსვლის სახით.

ამ წმინდა ეროვნული მოსაზრებით და იმ იმედით, რომ კომიტეტის ხელმძღვანელობის ვიწრო ჯგუფური ხასიათი დროთა განმავლობაში შეიცვლებოდა, მე დავსძლიე ჩემი რწმენის მოუთავსებლობა ამ თქვენი კონცეფციის ხელმძღვანელობასთან და თავი შევიკავე კომიტეტიდან გამოსვლისაგან. ეს იყო ათი თვის წინადა. ამ განვლილმა თვეებმა კი თანდათან გაჟღანტეს, თუ ვისმეს რაიმე ილუზია ჰქონდა კომიტეტის უფლებებზე და ამავე დროს გამოირკვა ისიც, თუ რა იყო მართალი და რა არა ჩემს წინათგონობაში. მართალი გამოდგა ჩემი შიში და უსაფუძვლო ჩემი იმედი.

მართლაც, როგორც ეს მოსალოდნელი იყო, კომიტეტის ხელმძღვანელობის მკვახე ჯგუფურმა სულისკეთებამ, რამდენადაც იგი საზოგადოებაში გამოვიდა, თანდათან გაანელა კომიტეტის დაარსების ფაქტით გამოწვეული პირველი კმაყოფილება. ეს პროცესი იმით დამთავრდა, რომ როდესაც კომიტეტის ხელმძღვანელობამ ბოლოს შეიწყნარა კომიტეტის შევსების საჭიროება, რომ გარეგნულად მაინც ჰქონოდა მთლიანობის ელფერი, მას თანამშრომლობაზე უარი უთხრეს, ჩემის ცნობით, ვიწრო ჯგუფური მიმართულების გამო, სწორედ იმ წრეებმა, რომლებიც მას

აინტერესებდა. ასე რომ, დღესაც განზე დგას და საერთო საქმეს გამოკლებულია ქართული ძალის სასარგებლო მნიშვნელოვანი ნაწილი.

მეორე მხრით, ამავე ჯგუფური სულისკეთების გამო, კომიტემა ვერ შესძლო სხვადასხვა უწყებაში უკვე დიდხინიდან მომუშავე ძალების შემოერთება და მათი მოქცევა თავის ხელმძღვანელობის ფარგალში, არამედ უფრო დაიშორა და დაიპირისპირა, რომ ეს ხალხი შემთხვევით იმავე ჯგუფისა ყოფილიყო, რა ჯგუფსაც კომიტეტის ხელმძღვანელობა თავის თავს აკუთვნებს, მე დარწმუნებული ვარ, მისი დაკავშირება სრულიად ბუნებრივად მოხდებოდა.

აქვე უნდა აღინიშნოს ამ ყოფის ერთი უაღრესად სამწუხარო შედეგი: კომიტეტის ხელმძღვანელობის ჯგუფურმა სიმპატიამ შეჰქმნა ხელსაყრელი ატმოსფერო ამ ჯგუფის სასარგებლო პროპაგანდის გასაწევად. გამოჩნდნენ ამ განწყობილების ფანატიკურად გამოძყენებელი პირებიც და პარტიული შხამი ჩაწვეთებული იქნება იქ, სადაც ეს არასოდეს არ უნდა მომხდარიყო... ქართველ სამხედრო ტყვეებში! იქ სადაც ემიგრაცია ძალიან ფრთხილად და მხოლოდ საერთო ქართული განწყობილებით უნდა მისულიყო, სადაც მას ერთი აზრი და გრძნობა, ერთი პირით უნდა მიეტანა, რომ ამით უფრო გაადვილებულიყო ემიგრაციისა და ამ საქართველოს ურთერთში მტკიცე შედუღება, დღეს უკვე შეტანილია შინაური გახრწნის ბაცილები და გრძნობა უნდობლობისა იმ დანარჩენი ემიგრანტული ფენების მიმართ, რომელთაც ეს პროპაგანდა არა სწყალობს. თუ ეს ბოროტება დროზედ არ აღმოიკვეთა, მერე შეუძლებელი იქნება მასთან ბრძოლა.

ამგვარად, კომიტეტის ხელმძღვანელობის მხრივ ეიწრო ჯგუფური ინტერესის აღვენებამ ხელი შეუშალა ქართველობის თავმოყრას ერთი ეროვნული ცენტრის გარშემო; ამით კი შესაძლებელი გახდა ძველ განხეთქილებათა დარჩენა და გამწვავება და სხვა ახალთა წარმოშობა! ეს ვითარება შინ გეარღვევს და გერევეს, გარეთ სახელს გვიტყვის და საერთოდ, ქართულ საქმეს ენებას აყენებს.

ჩემთვის დღეს ყოველ ეჭვს გარეშეა, რომ ეს სამწუხარო მდგომარეობა დიდი ხნიდან მოგვარებული იქნებოდა და ქართული აზრისა და მოქმედების მთლიანობა საეცებით განხორციელებული, რომ კომიტეტის ხელმძღვანელობას დღევანდელი მომენტის ქართული შეგნება გამოეჩინა და ამ მიმართულებით ცოტა ენერგია მაინც დაეხარჯა. თუ ერთის მხრივ ჩემი თავდაპირველი

შიში ასე გამართლდა, სამაგიეროთ სრულიად შემცდარი აღმოჩნდა ჩემი იმედი, რომ კომიტეტის ხელმძღვანელობა შესცვლიდა თავის ჯგუფურ ხაზს. წინააღმდეგ მოლოდინისა, თქვენ დღესაც მტკიცედ დგებართ ამ ჯგუფურ გზაზე, როგორც ეს გამოირკვა იმ აზრთა გაცვლა-გამოცვლის დროს, რომელიც გეჰქონდა ამ საკითხის გამო კომიტეტის ზემოაღნიშნულ სხდომაზედ.

გასაოცარი ისაა და მე ამას გულისტკივილით აღვნიშნავ, რომ კომიტეტის ხელმძღვანელობაში მე ვერ დავინახე, თუმცა ბევრჯერ შევეცადე რომ ეს გამჟღავნებულყო, ეროვნული მთლიანობის შექმნის უბრალო მოთხოვნებიც კი, ის ეროვნული ინსტიქტი, რომელიც დიდი გასაჭირის დროს ადამიანში აჩუქებს ხოლმე ერის გამომთიშავე ძალის ხმას და ჰქმნის ეროვნული ერთსულოვნების დიად გრძნობას, იმ სასწაულომჩქმედ ძალას, რომელსაც ჩვენი ქვეყანა არა ერთხელ გადაურჩენია არარად ქცევისაგან!

მწუხარებას გამოვთქვამ იმის გამო, რომ დღეს ქართული ნაციონალიზმის ერთ ბანაკში ასე ძლიერად ფეხი გაუდგამს ისეთსავე სექტანტურ სულისკვეთებას სხეების მიმართ შეურიგებელი დაპირისპირებისა, რა სულისკვეთებაც ამოძრავებდა ამ 25 წლის წინად და კიდევ უფრო ადრე „ქართული“ მარქსიზმის მიმდევართ. ამ მსგავსების აღნიშვნა მე არ მავიწყებს მათ შორის არსებულ განსხვავებათა უფსკრულს.

ნათუ ამდენმა დრომ და იმ ზღვა უბედურებამ, რომელიც ამ ხნის განმავლობაში თავს დაატყდა ჩვენს ბედშავს ქვეყანას, ისე უნაყოფოდ ჩაიარეს, რომ დღეს ქართულმა ნაციონალიზმმა იგივე დანაშაული არ ჩაიდინოს ეროვნული მთლიანობის წინაშე, რაც წარსულში მარქსიზმმა ჩაიდინა?!

გარდა იმისა, რომ კომიტეტის ხელმძღვანელობის ეს ხაზი ეწინააღმდეგება ქართული ნაციონალიზმის ტრადიციულ ბუნებას და რომ ამ უკანასკნელის სახელით თავს ვალდებულად ვსთვლი მის წინააღმდეგ პროტესტი განვაცხადო, იგი დღეს, პრაქტიკულად რომ გაესინჯოთ, ღუპავს დიდ ეროვნულ შესაძლებლობას, იგი ხელს უშლის ეროვნული მთლიანობის გამოჭედვას, იმას რაც დღევანდელი მომენტის აზრი და მოწოდებაა!

ვინაიდან მხოლოდ ერთობის გრძნობით შედუღებული ერია: მტრისათვის საშიში, მოკავშირისათვის გამოსადეგი და თავის ქვეყნისათვის თავგადარჩენის ყველაზედ უდიდესი ძალა. ამ ძალის შექმნა არის ჩვენი ერთადერთი სადღეისო ამოცანა. ბატონო თავმჯდომარე და ძვირფასო მეგობარო!

დამემოწმეთ, რომ საქართველოს წინაშე ასე ერთბაშად ამდენი საფრთხე არასოდეს არ წამოჭრილა. დღევანდელს უნივერსალური ნგრევის პროცესში, რომელშიაც ჩვენც ჩათრეული ვართ, საქართველოს თავისუფლების სუსტი იმედი გახვეულია საქართველოს სრული აღგვის საშიშროებაში. შეიძლება არაფერი მივიღოთ და ყველაფერი კი დაეკარგოთ!

როცა ქვეყანა ასეთი განსაცდელის წინაშე დგას, ჩვენ სასწაულმომქმედი უნდა გავხდეთ, რაც გუშინ შეუძლებელი იყო, ის დღეს შევძლოთ და გავაკეთოთ.

ამ მიმართულებით, სხვა რა უნდა იყოს პირველი ჩვენი ღონისძიება, თუ არა აქაური დაზავება და თანსმობა, თუ არ თავგამოდებული ცდა და მუშაობა მტკიცე ეროვნული ერთობის დასამყარებლად.

მიგნით დარღვეული ერი არასოდეს არაფრის შემქმნელი არ ყოფილა და ყოველთვის, როდესაც მის კარზე განსაცდელი მომდგარა, იგი მისი პასიური და უღონო მსხვერპლი გამხდარა და ჩვენ რომ დღესაც დაქსასული ვართ! გეუბნებით, ჩემთვის მეტის-მეტად სამწუხაროა და გაუგებარი, რომ თქვენ, რომელსაც ამდენი ლამაზი დამსახურება მიგიძღვით ჩვენი ეროვნული შეგნებისა და უფლებისათვის ბრძოლაში, დღეს ასე გადაჭრით განდგომიხართ ყოველ საღ მოსაზრებას და გრძნობას, რომელიც დღეს ქართული ხალხის ერთობის გარდაუვალ საჭიროებაზე დალადებს!

დამერწმუნებით, არ არის ქართული საქმე და არც ქართული ღირსების შესაფერი, რომ დღეს ქართველმა კაცმა თავისუფლად მიუშვას და აღვირი არ ამოსდოს საერთო კონიუქტორის თავისი ჯგუფის სასარგებლოთ გამოყენების ხარბ გულისტქმას და მას მსხვერპლად მიუტანოს ეროვნულ ძალთა გაერთების დიდი საქმე! მომავალმა სთქვას – ჩვენ ორში ვინ სცდება და ვინ არა.

ხოლო დღეს იმ სიცხადის წინაშე, რომ თქვენი გეზი უცვლელი რჩება, მე იძულებული ვარ კომიტეტს თავი დავანებო, ვინაიდან მე არ მინდა წილი მედროს ისეთ მოქმედებაში, რომელიც არ მწამს და მაინებლად მიმაჩნია.

დავშთები მარად თქვენი პატივისმცემელი.

ბუერლინი, 06.07.1943.

პირველი ეროვნული ერთობა საქართველოსათვის

ბატონებო,

დიდი ხანია, რაც დაგეარგეთ საერთო ენა და ერთმანეთის გაგება, რაც ერთმანეთს არ დაეღაპრაკებოდათ, როგორც ქართველი ქართველს. ყველაფერი იყო ჩვენ შორის და ეს კი – არა. იყო კი – აი რა: ჯერ საქართველოში, რაც ჩვენ ჩვენი თავი გვახსოვს, მარტო იმას ვაკეთებდით, რომ ერთმანეთს თავს ვესხმოდით, როგორც მენშევიკი, ან როგორც ბოლშევიკი; როგორც ფედერალისტი, ან როგორც ნაციონალ-დემოკრატი, რაც უფრო მეტს ეღაპრაკებოდით ერთმანეთს ჩვენ ჩვენს ენაზე: (მენშევიკი – მენშევიკურზე, ბოლშევიკი – ბოლშევიკურზე, ფედერალისტი – ფედერალისტურზე და ეროვნულ-დემოკრატი – ეროვნულ-დემოკრატიულზე), მით უფრო ნაკლებათ გვესმოდა ერთმანეთისა! რაც უფრო ახლოდან ეუტევედით ერთმანეთს, ყველანი ერთად ამ ამბებში, მით უფრო ეშორდებოდით როგორც ერთმანეთს, ისე საერთო სამშობლოს. ჩვენ ერთმანეთი ვერ დავაჯერეთ და ვერც დავამარცხეთ, მაგრამ ყველამ ერთად შეერთებულად იმდენი ვქენით, რომ სამშობლო დავაუძლურეთ და დაუნდობელი მტერი ზედ შევასიეთ!

ეს იყო საქართველოში და მას აქეთ გავიდა 18 წელი. ამ უკანასკნელი უბედურებიდან მთელი ეს 18 წელიწადი მტერი იქ მძინეარებს: იგი ანგრევს ჩვენს მამულს, ჩვენს დედულს, ჩვენს სახლ-კარს, ჩვენს კერას; ამხობს და ფეხით თელავს მამაპათა წმიდა სალოცავებს; ხოცავს და ჟლეტს გაუთავებელი უდანაშაულო ქვეყნის უდანაშაულო შვილებს...

ეს 18 წელიწადი, ჩვენ კი აქ ემიგრაციაში ძველებურად ვიცხოვრეთ. ვერ შევამჩნიეთ, რომ მდგომარეობა შეცვლილი იყო, რომ საგანი გამოცვლილი იყო, რომ ეხლა საქმე ძალაუფლების ჩაგდებას და თავისი რეჟიმის დამყარებას კი არ ეხებოდა, არამედ, შემოსეულ მტრის გადევნას. რომ მდგომარეობის შეცვლასთან ერთად უნდა შეცვლილიყო ჩვენი აზრი. ახლა ემიგრაციაში იქაური ხენი აქ გადმოვიტანეთ, უფრო და ნაირნაირად ავაყვავილეთ. ვძინებთ ერთმანეთი; თავი არ დავიზოგეთ ერთმანეთის დამცირებაში, ერთმანეთის გაფუჭებაში, ერთმანეთის დაკნინებაში, ერთმანეთის დაბეზლებაში, თავისთავის შერცხვენაში, მაღალი მოვალეობის დაეიწყებაში; პრინციპებისა და რწმენათა დახურდავე-

ბაში, რომ ყველაფერი რამდენსამე სიტყვაში დავაჯამოთ – არაფერი დაეზოგეთ და ყველაფერი კი გაეკეთეთ იმისათვის, რომ საქართველოს ღირსება და სახელი დაგვეზიანებინა...

ეს 18 წელიწადი, აქ მენშევიკმა ჯერ იმენშევიკა, ფედერალისტმა ჯერ იფედერალისტა და ნაციონალ-დემოკრატმა ინაციონალ-დემოკრატა... (თითქოს ეს საკმარისი არ ყოფილიყო), აქ დაბადებულმა დასებმაც, ეს ჭირი შეიყარეს და ის კი არ გაკეთდა, რაც უნდა გაკეთებულიყო: ამათგან პირველყოვლისად და აბსოლუტურად აქამომდე ჯერ ვერავინ იქართყულა! თეთრი გიორგიმ ითეთრიგიორგელა, ქართველმა იქართველა. და საქართველოს კი მთელი ეს დრო ყველამ მარტო ამ დასთა დასური ინტერესის ნასუფრალი საქართველო თავის შესაქცევად გაუწყალობა. ვისაც შესწევს ძალი და უნარი საქართველოს სულის ტანჯვას უსაიდუმლოს, ის არ შეიძლება სირცხვილით არ იწოდეს ამ მოვლენის წინაშე, რაც ჩვენს ემიგრაციაში მოხდა და დღესაც ხდება. ემიგრაციის პოლიტიკური ცხოვრების სურათი ბევრად უარესია, ვიდრე ჩვენი დროის პოლიტიკური სურათი იყო საქართველოში. ქართული ერთობის იდეის დაშლა, მისი ატომიზაცია უკიდურესობამდე მისული. საბუთად, მეტი რა გნებათ; რაღაც ორას ქართველზე ათი სხვადასხვა გამოცემა და თერთმეტი სხვადასხვა პოლიტიკური დაჯგუფება არსებობს! ვამბობ, ორას ქართველზე-მეტი, ვინაიდან ამაზე მეტი რიცხვი არასოდეს არ დასწრებია პარიზის ქართველობის კრებას, – თვით მაშინაც კი, როდესაც პარტიზანულ დაპირდაპირების სიანხლეში, ყველა თავქუდმოგლეჯილი დარბოდა, რომ კრებაზე რაც შეიძლება მეტი თანამოაზრე მიეყვანა!

ისეთი ამბავი გვაქვს, თითქოს პოლიტიკურ ქელებზე ვიყენეთ და მიცვალებულის ნაოხარიდან – ერთმანეთს არ ჩამოვრჩეთო – საკუთარი ულუფის გატაცებისათვის ერთმანეთს თავპირს ვამტყრეთ!... რომ ცალ-ცალკე ჩამოვთვალთ, თავის ცხოვრებით ცხოვრობს და იბრძვის: მენშევიკური ემიგრაცია ერთი, მენშევიკური ემიგრაცია მეორე, მენშევიკური ემიგრაცია მესამე; ნაციონალ-დემოკრატიული ემიგრაცია ერთი, ნაციონალ-დემოკრატიული ემიგრაცია ჯგუფი მეორე, ნაციონალ-დემოკრატიული ემიგრაცია ჯგუფი მესამე; ფედერალისტური ემიგრაცია ჯგუფი ერთი, ესერული ემიგრაცია ჯგუფი ერთი, ესერული ემიგრაცია ჯგუფი მეორე; თეთრი გიორგის ემიგრაცია ჯგუფი ერთი, თეთრი გიორგეული ემიგრაცია ჯგუფი მეორე; მონარქისტული ემიგრაცია ჯგუფი ერთი და სხვაგან გაქცეული მონარქისტების ემიგრაცია ჯგუფი მეორე და სხვადასხვა და სხვა... მაგრამ აღარ-

სად არის ის რაც უნდა იყოს: საყოველთაო ქართული ეროვნული ემიგრაცია! ერთი აზრით წრეების მეთაური. ვინ არის დამნაშავე?! – ჩვენ ყველანი ამ აწეწ-დაწეწილობის. ამ ჯგუფთა ეგონისტური ამბიციები ამუშავებულია ერთი მეორის წინააღმდეგ გასაოცარის სიბასრით და ერთმანეთს ებრძვიან გააღმასებული მტრობის გრძნობებს აწყობილნი! მიზანია ერთმანეთის დამარცხება. საშუალებად ყველაფერი გამოყენებულია. ყველას თავისი საკუთარი ორიენტაცია და საორიენტაციო ქვეყანა აქვს არჩეული და ამ ქვეყნებში მათ ხელისუფალთა წინაშე ხდება ერთმანეთის დაბეზღება, ერთმანეთის არარად ქცევა! საქმე არ თავდება მართო მომქმედთა ღირსების დაკნინებით ამ უცხოთა თვალში. მათი საქციელით ზიანდება თვით საქართველო, ქართულ საქმეს ეკარგება ნდობა და სიმპათია!

ჯგუფური ამბიციის ზეიადობა გონებას გვიბნელებს და გეანადგურებიებს მშვენიერ ქართულ სახიერებას, კაცობრიობის ოჯახში ერთ უღამაზეს სანახაობას, რომლის შესაქმნელადაც უმუშავნიათ გარდასულ თაობათა უთვალავ წყებებს და რომელიც კაცობრიობის ოჯახში ერთ უღამაზეს სანახაობას წარმოადგენს!

ანარქიაა გამეფებული! არავითარი ნასახი არც ეროვნული დისციპლინისა, არც ბუნებრივი იერარქიზაციისა და არც ეროვნული გონების ბატონობისა! არა სჩანს ეროვნულად ერთგული გრძნობის და გონების მეუფება. ყველა-ყველას გაურბის, არაეის არაეინ უნდა. ყველა თავის გუნებაში სარდლობს და თავეაცობს. მსმენელი, ჯარისკაცი აღარსად დარჩა! აშენდა საქართველო!.. ეს საით მივდივართ. ამ გზის ბოლოში თუ ეროვნული სიკედილი გვინდა, სხვა არაფერი გეჭირია გარდა იმის. ამას ყველა ვხედავთ, მაგრამ პასიურად ვიტანთ და მის წინააღმდეგ არავითარ რეაქციას არ ვახდენთ. ცალკეული მსხვერპლი და ღონისძიება შედეგს არ იძლევა; საჭიროა კოლექტიური მსხვერპლი, საჭიროა საერთო თადარიგი და მოქმედება, რომ ბოლო მოვლოს ამ მორალურად სამარცხვინოსა და ეროვნულად სასიკედილო მდგომარეობას. მე დღეს სწორედ ამ კოლექტიური მობილიზაციის წინადადებით გამოვდივარ.

გეტყვით და დამიჯერეთ, ამის თაოსნობა ისე ადვილად არ ამიღია. არამედ ბევრი სულიერი ყოყმანი და ღელვა გამოვიარე, ვიდრე საბოლოოდ გადავსწყვეტდი თქვენს დაპატიებას ამ საუბრის მოსასმენად. ამის ბევრი მიზეზიდან, მე დავასახელებ მხოლოდ ზოგიერთს: მე არ მინდოდა, რომ ეს ჩვენი დღევანდელი შეხვედრა ერთი იმ ჩვეულებრივი შეხვედრათაგანი ყოფილიყო,

სადაც ჩვენ ყველანი ჩვენ ჩვენი იდეოლოგიისა და ორგანიზაციის დასაცავად მოედოდი და საიდანაც ყველანი ებრუნებოდით ერთმანეთისაგან უფრო დაშორებულნი და ერთმანეთის მიმართ უფრო დაპირისპირებულნი და შეურიგებელნი. დღეს ასეთი შეხვედრის განმეორება ახალი ზიანის მიყენება იქნებოდა ისედაც მძიმედ დაშავებული ჩვენი საერთო საქმისათვის. ეს კი, არა მგონია, ვინმეს ესაჭიროებოდეს, იმდენათ უკევა დატვირთული ყოველი ჩვეთაგანის წარსული შეცოდებებით!

მეორეს მხრით, ამ საუბრის შედეგთან, ან უკეთ იმ პრინციპის მიღებასა თუ არმიღებასთან, რომელიც აქ არის წარმოდგენილი, დაკავშირებული მაქვს როგორც დღეისათვის, ისე ყოველ დროისათვისაც, საქართველოს ბედი და მომავალი, რამდენადაც ამის გამოტეგვა დამოკიდებულია საერთოდ ქართველობაზე, ხოლო აქ, კერძოდ ჩვენზე! ეს მომავალი, ერთ შემთხვევაში შეიძლება იყოს მზიანი და ბრწყინვალე, მეორე შემთხვევაში სისხლნაკლული და უსიხარულო. ამ საუბრის ამრიგათ გადაბმა ჩვენი საერთო სამშობლოს არსებობის ღირსებასთან დღევანდელ შეხედრას წინდაწინ პტვირთავს განუზომელი სიმძიმის პასუხისმგებლობით: ვაი თუ ან მომხსენებელი არ აღმოჩენილიყო საკითხის სიმაღლის ტოლი, ან მსმენელი და ამ საუბრიდან შინ დამარცხებული არ დაბრუნებულიყო ის ძალა, რომელიც ყოველ დროსა და გარემოში ყოველი ერის აღორძინების საწინდარი ყოფილა!

ამავე დროს ეს საუბარი, რა სახითაც მე იგი განზრახული მაქვს, სხვა არა იქნება რა, თუ არ ომის გამოცხადება იმასთან, რაც ჩვენი პოლიტიკური აზროვნებისა და შემეცნების სამყაროში უკვე დიდი ხნიდან დამკვიდრებულია როგორც უპრავი პოლიტიკური სიბრძნე და რასაც თითქმის ყოველი ჩემი მსმენელის არსებაში მოპოვებული აქვს გარდაუვალ ჭეშმარიტების ძალა და სახელი. სხვა სიტყვებით, ეს საუბარი თავის არსებით მიმართულია მთელი ჩვენი ნახევარი საუკუნის პოლიტიკური ტრადიციის წინააღმდეგ.

ადვილი წარმოსადგენია ამიტომ, თუ რაოდენ ტკივილს წამოშლის ზეზე ჩემს მსმენელებში ეს ჩემი დღევანდელი განზრახვა და იქნებ ამან აღშფოთების ქარიშხალიც კი დაატრიფლოს, მაგრამ ყველა ამისდა მიუხედავად, ბოლოს მაინც გადავწყვიტე ჩემს გარშემო, როგორც უკმაყოფილების პირველი რეაქცია, იმდენად ძლიერია ქართველ ადამიანში ამ ტრადიციისადმი ინერციული ერთგულება! თქვენი გაწყინება, ამ საუბრის გამართვა, ხოლო რომ თვით ამ ჩვენი შეხვედრის საგანს, რაც შეიძლება მეტი მართებული მოპყრობა და დაფასება მისცემოდა, მე ვარჩიე,

რომ დღევანდელ კრებას განსაკუთრებული ფორმა და შემადგენლობა ჰქონოდა. როგორც უწყით, კრებას დახურული ხასიათი მიეცა, რომ ამას გაეადვილებინა ჩვენ შორის უშუალო და გულახდილი ურთიერთობა. ასეთ ვიწრო წრეში ადამიანი უფრო ეკუთვნის თავის თავს; აქ მეტის სიმშვიდით შეიძლება დავუშვათ ჩვენი არსების ბოლო სიღრმეებში და აქ მოვახდინოთ ჩვენი თავის შეგნებული დაკითხვა უფრო, ვიდრე ოდესმე ყური ვათხოვოთ სინდისის ხმას და გავეყუთ მის მოწოდებას. ეინაიდან ეხლა ყველაზედ უფრო საჭიროა, რომ სინდისის ხმა დაეიჭიროთ და გავეყუთ მის მოწოდებას. კრებაზე მოწვეული მყავს თითქმის ყველა, ვისაც კი ჰქონია მძიმე ბედნიერება – ყოფილიყო ქართველი ხალხის მმართველი თუ კანონმდებელი, მისი წარმომადგენელი თუ მაღალი ხელისუფალი. მოწვეულნი არიან აგრეთვე სხვადასხვა პოლიტიკურ ორგანიზაციათა ხელმძღვანელი წევრები. ყველა თავის წარსულით მონაწილე და პასუხისმგებელი ვართ საქართველოს ცხოვრების უკანასკნელი 20-25 წლის ამბებისა, უფრო შორს რომ არ წავიდეთ. ერთად აღებული მთელი ეს წრე წარმოადგენს იმ კადრს, რომლის ხელშიაც კიდევაც იშვა და კიდევაც ჩაკედა საქართველოს ეროვნული დამოუკიდებლობა! ამ თავისი პირადი მდგომარეობის გამო, არ შეიძლება რომ თითოეული ჩვენთაგანი, საქართველოს წინაშე არ გრძნობდეს თავის მძიმე მოვალეობას და კიდევ უფრო თავის მძიმე პასუხისმგებლობას.

დიახ ბატონებო! ჩვენ ყველანი ერთად თუ ცალ-ცალკე პასუხისმგებელი ვართ მთელი იმ უბედურებისა, რაც ამ მეოთხედი საუკუნის სივრცეზე, საქართველოს თავზე დატრიალდა. ყველანი შემცოდენი და დამნაშავენი ვართ საქართველოს წინაშე, შეიძლება ზოგი უფრო იყოს დამნაშავე, ზოგი ნაკლები; იქნებ ჩვენ შორის ისეთებიც იყვნენ, რომ თავიანთ თავს დამნაშავეთ სრულებითაც არაფერში არ გრძნობდენ და ამიტომაც უკმაყოფილონიც ბრძანდებოდნენ, რომ ისინიც საერთო ბრალდების ქვეშ მოგვიქცევიან! ეს შეგნების საკითხია! ხოლო სიმართლე ის არის, რომ ვინც თავის თავს მეტსა სთხოვს, ის ჩვენს მხრივ ეროვნულ უბედურებაში მეტ წილსაც დაიდევს როგორც დანაშაულის, ისე პასუხისმგებლობის მხრივაც, თუნდაც სუბიექტურად სხვებთან შედარებით ნაკლები ბრალი მიუძღოდეს. მე უფრო მგონია, რომ აქ დამსწრენი უფრო ამ უკანასკნელი კატეგორიის პიროვნებები არიან და დღეს ამ ჩვენს საერთო უბედურებაში შეიძლება მარტო ეს იყოს ჩვენი ერთადერთი ნუგეშიც.

მაგრამ თუ ასეა, თუ დანაშაულის შეგნება არსებობს, მაშინ ამ შეგნებას თან გამოსყიდვის გრძნობაც უნდა სდევდეს. სამწუხაროდ, ამის არაერთგვაროვანი ნიშნები არ არის. ამ მხრივ კი მდგომარეობა უფრო უარესია, გამოსყიდვის აქტი დღემდე არაფერს გამოუჩენია. ყოველთვის დამარცხებით გათავებული ყველა ცდა და თაოსნობა, რომელიც ამ შეგნების ვარაუდზე იყო წამოწყებული სხვადასხვა დროს. ამ დამარცხების მიზეზი თვით მოვლენის გაგების უქონლობა კი არ არის, - ვინაიდან გაგებით ყველას ესმის, რომ ეს გამოსყიდვა საჭიროა და რაც უფრო მნიშვნელოვანია, ისიც ესმის თუ რა როგორ უნდა გაკეთდეს. ამის მიზეზია უფრო ჩვენი ზნეობრივი წყლის სისუსტე, ჩვენი სულიერი სიმაჟაცის ნაკლებობა, უსათუოდ ჩვენი გონების სიზანტე, აგრეთვე უსათუოდ ქართველი კაცის სამწუხარო უხასიათობა! აქ ჩვენ საქმე გვაქვს პიროვნების კრიზისთან და არა ფორმალური შეგნების საკითხთან. ამ კრიზისის ღიკვიდაცია შეიძლება მხოლოდ შინაგანი რევოლუციური თვით გარდაქმნის წესით. უნდა ვაღიაროთ, რომ ჩვენს პიროვნებაში სხვა უბედურებათა შორის დაყირაებული მოვალეობათა იერარქიული კიბე: პირველ საფეხურზე ნამდვილათ კერძო ინტერესია გამოჭიმული - ინდივიდუალური თუ ჯგუფური. სულ ქვედაზე კიდევ ძლიერ საქვეყნო ინტერესი დაცოდილობს. ეს ღირებულების შეფასების თავდაღმა მდგომარეობა, თავაღმასე უნდა შეიცვალოს. რაც ძირსაა, ის მწვერვალს უნდა მოექცეს; რაც მწვერვალზეა, ის ძირს უნდა ჩამობრძანდეს, მაგრამ ეს ნიშნავს რევოლუციის მოხდენას პიროვნების ზნეობრივ სამყაროში, რევოლუციის თავის თავის წინააღმდეგ, პოლიტიკურ რევოლუციასეუდ ბევრად უფრო ძნელს, რომელიც ყოველთვის სხვის წინააღმდეგაა მიმართული! ამ შინაგანი რევოლუციის მოსახდენად საჭიროა თვით პიროვნების მთელი ზნეობრივი სამყაროს ძალთა მობილიზაცია და მათი გალაშქრება პიროვნებაში ჩაბუდებული ეროვნული მანკიერების წინააღმდეგ. ასეთი რევოლუცია უტკივილოდ და უმსხვერპლოდ არა ხდება. ისიც მართალია, ეს ტკივილი სხვა ტკივილს არა ჰგავს და ეს მსხვერპლი სხვა მსხვერპლსა. ერთიც და მეორეც იქნებ სხვა ყოველგვარზე უფრო ღრმა და უფრო მწვავეც იყოს, ვიდრე ყველა სხვა ტკივილი. არცაა გასაკვირი: ეს სულიერი მშობიარობის ფენომენებია!

სიტყვა არ არის შეთანხმებული გულის ნამდვილ თქმასთან. სიტყვა არ სახავს ნამდვილ აზრს. არის უდიდესი გაყალბება და ვიდრე ეს წინააღმდეგობა სიტყვისა და გრძნობისა და გონების ნამდვილ ვითარებას შორის არ მოისპობა, არაფრით არაფერს არ ეშველება.

ბატონებო, ქართული ერთობის თუნდაც ნაგვიანვეი დამყარება ემიგრაციაში, მთლიანად დამოკიდებულია თითოეული ჩვენთაგანის მსხვერპლის გაღების უნარზე; თითოეული ჩვენთაგანის ეროვნული შეგნების სიმაღლეზე და ჩვენი თავის იდეოლოგიური ტყვეობისაგან განთავისუფლების აუცილებლობაზე. ამისათვის, ყველამ უნდა ავაშუშავოთ ჩვენი პიროვნული ზნეობრივი რესურსები. უნდა კარგად გამოვკვეთოთ ერთი რამ: ერთობის დიდი იდეის გაძარჯვება ემიგრაციაში მთლიანად დამოკიდებულია სწორედ იმათზე, ვინც აქ თავმოყრილი ბრძანდება. თუ მოხდება, ჩვენი წყალობა იქნება, თუ არ მოხდება, ჩვენი ბრალი იქნება. დაბრკოლება თუ არის, ისევ ჩვენშია და არა იმ ქართულ უმრავლესობაში, რომელიც, სამწუხაროდ, ზემოთ განვითარებული მოსაზრების გამო, ამ კრებაზე ვერ მოვიწვიეთ. ამიტომ ამ საკითხში ყველა აქ დამსწრემ თავისი პოზიცია უნდა პიროვნულად გამოარკვეოს და აიღოს.

მე არ გამოუდგები იმის მტკიცებას, რომ ერთობა საჭიროა და რომ მაშასადამე მის დასამყარებლად მუშაობა ყოველი შეგნებული ქართველის ეროვნული მოვალეობაა.

ამის მტკიცება უადგილო იქნებოდა იმიტომ, რომ ამ დებულებას ემიგრაციაში არავენ ებრძვის; პირიქით მას ყველანი ნატრულობენ და მოუხმობენ. მართალია, ამ ერთობის გაგება ყველას თავისებური აქვს; თითოეულს ის უნდა, რომ ამ ერთობას თვით დააჯდეს როგორც ბატონი და გეგემონი, ე. ი. მისი ორგანიზაცია და იდეოლოგია! ვიტყვი მხოლოდ, რომ ყველაზე დიდი და ყველაზე სასარგებლო პოლიტიკა, რომელიც კი შესაძლოა ქართველმა კაცმა თავის მოღვაწეობაში გააკეთოს, ეს იქნება ქართული ერთობის შექმნა და მისი დამკვიდრება. საქართველოს ყველაზე უდიდესი ძალა ყველა სხვა დანარჩენზე მუდამ იყო და იქნება ქართველთა ზნეობრივი მთლიანობა, ქართველთა ეროვნული სულიერი ერთობა და სიმტკიცე. ესაა უდიდესი საუნჯე მიღებული ეროვნული მემკვიდრეობის შესანახად და მომავალ მოდგმათა დასაცავად. საქართველოს რიცხვითი რესურსები, მისი ტექნიკური თუ საერთოდ ნივთიერი შესაძლებლობანი ყოველთვის მეორე-მესამე ხარისხოვან ღირებულებად დარჩებიან მის პიროვნულ თავდაცვის საკითხებში. ამიტომ ეროვნული ერთობა ქართველი კაცის ეროვნული კულტი უნდა იყოს. ყველაზე უფრო ნაყოფიერი პოლიტიკა ის პოლიტიკაა, რომელიც გამოდის ეროვნული ერთობის შეგნების სათავეებიდან. ამიტომ ყველაზე დიდი საქმე, რომელიც შეიძლება ქართველმა კაცმა მოღვაწეობა-

ში გააკეთოს, ეს არის ამ გასაოცარი გრძნობის გაღვიძება, ერთობის იდეის გაბატონება.

ყოველ შემთხვევაში, მისი შეფასების სხვადასხვაობის დაცვით, ყოველი აქ დამსწრე ამ ერთობის მომხრეა. ჯერ-ჯერობით ეს უნდა ვიკმაროთ. ეს საერთოა მომხსენებელსა და ყველა დამსწრეთა შორის.

ეხლა გადავიდეთ მეორე დებულებაზე: ეროვნული ერთობის მტერი ემიგრაციაში იდეოლოგიური დარაზმულობის არსებობაა. საჭიროა ამ უკანასკნელზე ხელის აღება, რომ პირველმა ცხოვრებაში ხორცი შეისხას. ამ დებულების გარშემო პირველი რეფლექსი ყველა დამსწრეთა არ შეიძლება არ იყოს უკიდურესი გაოცება, იქნებ აღშფოთება, იქნებ სრული ნონ პოსსუმუს! იმიტომ რომ ამ დებულებაში ჩართულია იმ მსხვერპლის გაღების აუცილებლობა, რომელზედაც ზემოდ იყო ლაპარაკი! ის მსხვერპლი, რომელსაც ეს დებულება მოითხოვს იმათგან ვინც აუღელეებია – ეს აღელეება კარგად მესმის, სრულებით არა ეკიცხავ, ადამიანურია – ვიზიორებ, ეს მსხვერპლი, იქნებ ბევრი ღელეისა და ტკივილების შემდეგ, მეც გამიღია! და რად ვიფიქრო, რომ რაც ერთისთვის შესაძლებელია, ერთმანეთის მისელებისა და დაახლოების გულისათვის, საერთო საქმის ინტერესისათვის, შეუძლებელია იყოს ამ კრების მეორე თუ მესამე წევრისათვის?!

სად შეიძლება იყოს თვით დებულება და არა დებულების მიღება და ასრულება, თუ ის სწორია და საფუძვლიანი. შევუდგეთ ამ დებულების ობიექტურ გარჩევას ჩვენი ემიგრანტული სინამდვილის სინათლეზე. თუ გონება თავისი გარდაუვალი ლოდიკური იმპერატივით, თუ ქართული კოლექტიური აღღო და თვითგრძნობა, რომელიც ყოველ ქართველშია ჩაქსოვილი, თუ ეს მთელი ჩვენი შეგნებული და შეუცნობელი მე მიგვიყვანს და გვათქმევინებს, რომ დებულება სწორია, მაშინ ჩვენთვის საკითხი გადაჭრილი იქნება და ვერც ერთი კარგი ქართველი მსხვერპლის გაღების ვალდებულებას ვერ გაექცევა ჩვენი ერთობის – ამ დიდი ქართული საქმის დამყარების საფასურში.

შევუდგეთ ამის დემონსტრაციას, ქართული გონებით და სუფთა გულით, გარეშე ყოველგვარი იდეოლოგიური მოსაზრებისა.

საზოგადოების ცხოვრებაში ბუნებრივია აზრთა სხვადასხვაობა, მოძღვრებათა ნაირ-ნაირობა, ადამიანთა საზოგადოების მოსაგვარებლათ, ხოლო ამის ლოდიკური შედეგია, ორგანიზაციების წარმოშობა და მათი მოქმედება. ბუნებრივია დამოუკიდებელ და თავისუფალ ხალხში დოქტრინების და ორ-

განიზაციების ერთმანეთთან შეტოლება და აგრეთვე მისწრაფება ქვეყნის მართვა-გამგეობის დასაპატრონებლათ. ამ შემთხვევაში, პარტიები შინა პოლიტიკის ორგანოებია. თუ ამ მოვლენის ბუნებრიობა უდაოა და თუ შეიძლება ისიც ითქვას, რომ ამაში გამოსახულია კულტურული დაწინაურების თავისებური მოთხოვნილება, არ უნდა დაევიწყოთ, რომ ამ მოვლენის ბუნებრიობა სწორედ იქ თავდება, სადაც იგი დაკარგვას იწყებს და გადაჭარბების ხაზს შეუდგება! მაშინ ბუნებრიობის ადგილს ძალადობა იჭერს. მთელი წარსულის კულტურულ შენაძენობას ბარბაროსობა სპობს. ზომას გადაცილებული დოქტრინალური და პარტიულ-ორგანიზაციული ბრძოლა და ჭიდილი ასუსტებს სახელმწიფოს და ქვეყნის დამაქნინებელ და საზოგადოებრივი ზნეობის გამრყენელ მოვლენად გადაიქცევა, რომლის ალაგმვა უკვე ადამიანის მოქალაქეობრივ მოვალეობას წარმოადგენს...

ამ შეკვეცით, ჩვენ პარტიებსა და ორგანიზაციებს, დამოუკიდებელი საქართველოს სინამდვილეში, არსებობის და მოქმედების სრულ უფლებას არასოდეს და არც არავინ ედავება. სულ სხვაა ემიგრაციაში: აქ არ არსებობს თვით ნიადაგი ამ სახის პარტიათა არც აღმოსაცენად, არც შესანახად; აქ არ არსებობს თვით ობიექტი, რომლისთვისაც ისინი წარმოიშებიან ხოლმე. სხვის ქვეყანაში ვინ ვისზე უნდა გაბატონდეს, ვინ რა ქვეყანა უნდა მართოს? არც ერთ ქართულ პარტიას, არც ერთ აქ წარმოშობილ პოლიტიკურ ორგანიზაციას, აქ არ აქვს არსებობის საბუთი. ვის უნდა ვუქადაგოთ ან ერთი მოძღვრება, ან მეორე, ან მესამე? ან განა ამისთვის ვართ ჩვენი ქვეყნიდან გადმოყრილნი, თუ წამოსულნი? ჩვენ ვართ საქართველოს ეროვნული ემიგრაცია. ჩვენი სამშობლო მტრის ხელში იმყოფება. ჩვენი მიზანია ბრძოლა საქართველოს უფლებათა დასაცავად და შემოსეული მტრისაგან ქართველი ხალხის დასახსნელად. ქვეყანა შუაგულ ომში ტრიალებს, მთელი ხალხი და ყოველი მისი წევრი ერთი აზრით, ერთი გრძნობით უნდა იყოს გამსჭვალული. დიდი ეროვნული განცდები, დიდი ეროვნული მიზნები, დიდი ეროვნული მსხვერპლი! ამას უნდა მხოლოდ ერთი ეროვნული დოქტრინა, ერთი ხელმძღვანელი მეთაურობა. ყველა სამშობლოს ჯარისკაცია და ყველა მხოლოდ გამარჯვებაზე ფიქრობს და კედება. დიდი ეროვნული გაერთიანება, დიდი ეროვნული პათოსი, ბრძოლის ხელოვნება და ხელმძღვანელთა მეცნიერობა – აი, რაა საჭირო და რას მოითხოვს ჩვენგან ქვეყანა. ამ პერიოდში ჩვენთვის არსებობს მარტო მტერი და საგარეო მოქმედება. ყველაფერი, რაც ხელს უშლის ეროვნული ერთობის უმაღლეს გამოსახვას, ყველაფერი

რაც აბრკოლებს ეროვნული უნიტის სრულს გამოთქმას; ყოველი სულისკვეთება, რომელიც ამ ქართლის ცხოვრების დიდს ტრადიკულ ხანაში საერთოს გაურბის, ეგოისტურად ჩერდება ჯგუფის ინტერესზე, და რომელიც თავის არსებობით, ერთგვარი რეფლექსის კანონით, მსგავსსავე სულისკვეთებას აღვიძებს სხვებში, ყოველი ასეთი სულისკვეთება დამშლელია ეროვნული ინტერესის ერთობისა, ეროვნული პსიხოლოგიის მთლიანობისა და მუშაობს მტრის სასარგებლოთ, ეროვნული განმათავისუფლებელი ბრძოლის საზიანოდ!

ემიგრაციამ თან წამოიღო პარტიულობა, რომელიც ამ უცხოეთში, როგორც ეს ზემოთ ვნახეთ, მკედარ სიმძიმეს წარმოადგენს და სხვა არაფერს. და ეს მკედარი სხეული – ყველასათვის უსათუოდ ძვირფასი მოგონების განივთიერება – შხამავს ქართულ ატმოსფეროს და საქართველოს ეროვნულ ინტერესს დიდ ზიანს აყენებს, ეს ხდება იმიტომ რომ იგი თავიდან ვერ მოგვიშორებია... იქნებ ვინმე ფიქრობს, რომ უცხოეთში შეიძლება იდეოლოგიური ნათესაობისა და სიმპატიების დახურდავება საქართველოს ნაციონალური ინტერესებისათვის და ამიტომ თავის პარტიის ტრფიალს და მისი ინტერესისათვის განსაკუთრებულ თავგამოდებას ეროვნულ მოღვაწეობაში გვითვლიდეს. თუ ეს ასეა, ჩვენ გვმართებს გულწრფელი მწუხარება ასეთი გაუსწორებელი გულზბრყვილობის გამო. ჩვენს საერთო მოუშნადებლობას თუ სახეში მივიღებთ, ადვილად შეიძლება რომ ამგვარი ილუზიები საქართველოში დაგვბადებოდა და პირველ ჩამოსვლისას თან ჩამოგვეყოლოდა! მაგრამ დღეს 18 წლის ევროპაში ცხოვრებისა და ყველა იმ ამბების შემდეგ, რომელთაც ჩვენ თვალწინ გაიარეს, მართალი მოგახსენოთ, ამის ფიქრი დიდი გონებრივი სიღატაკე იქნებოდა. რომელი ქვეყანა ნახეთ, ან რომელი გადარეული მმართველი, რომ იდეოლოგიური და დოქტრინალური ნათესაობისათვის, ომში გადაყარდნილიყოს დაჩაგრული მოძმის საშველათ? ეს არა ხდება. ჭკუის სასწავლებლად მარტო ჩვენი საკუთარი მაგალითი გვეყოფა. რა მოუტანა საქართველოს ჩვენმა იდეოლოგიურმა ნათესაობამ ევროპის ამა თუ იმ პარტიულ ან საზოგადოებრივ წრეებთან? ის პატარა ყურადღება, რომელსაც ესა თუ ის პარტია, აქ ევროპაში, ოპოზიციაში ყოფნის დროს გეთავაზობდა, მყისვე ქრებოდა, როდესაც იგი ოპოზიციიდან მმართველის პოზიციაზე გადადიოდა და ნამდვილ დრამატიულ წუთებში გამანადგურებელის გულცივობით ცხვირის წინ კარებს გვიკეტავდნენ! მაგალითების დასახელებისაგან თავს ვიკავებ, ვინაიდან ზედმეტად მიმანია – ეს მაგალითები ყველამ თუ უკეთ არა, ჩემსავით მაინც

იცით. არც ერთ ევროპის ქვეყანას ამ საკითხებში – პატარა დაპყრობილი ქვეყნების შვილის საკითხში – არავეითარი პრინციპიადღური ხაზი და პოლიტიკა არ აქვს. ძალთა ურთიერთობის მიხედვით, ყოველი მათგანი ხან ერთ ხაზს იცავს, ხან მეორეს... უთიპიიდან – ჩეხოსლოვაკიამდე და ისპანიზე თვალის დაკერით, ევროპის სახელწიფოს მეთაურები ერთსა და იმავე დროს პრინციპიადღურად ერთი მეორეს საწინააღმდეგო პოლიტიკას და ღოქტრინას აწარმოებენ და იცავენ! ხოლო ყოველ ერთ შემთხვევაში და ყოველ მოცემულ მომენტში, ყოველი მათგანი მხოლოდ თავის სახელმწიფოებრივ ინტერესის მიხედვით სჯის და მოქმედობს. ვისიმე წინასწარი დაბეგება, საქართველოს განთავისუფლების პოლიტიკისათვის, პარტიული და იდეოლოგიური სიმპათიის ხაზით, ამის ფიქრი და იმედი – აბსურდია. ხოლო თუ საერთაშორისო ურთიერთობა ერთ დღეს კონფლიქტამდე მივიდა, რაც შეიძლება არც ისე შორს იყოს, რასაკერეველია, ამაში ქართულ ემიგრაციას არავეითარი წილი არ ედება და თუ ამ ომში რუსეთიც მოჰყვა, მაშინ შესაძლებელია, რომ საქართველოსადმი ამა თუ იმ დაინტერესებულმა ქვეყანამ ერთგვარი ინტერესი გამოიჩინოს... მაგრამ თუ ამ კიპოტეტიურ შემთხვევაში, 200 კაციისგან შემდგარი ემიგრაციისაგან თერთმეტი ორგანიზაცია ამ დაინტერესებული ქვეყნის ხელისუფლებას მიუეარდა და მის წინაშე თვითუღმა თავის სასარგებლოთ ყველა დანარჩენის კიძგნა დაიწყო, საქართველოს სახელის კომპრომეტაციას მარტო ეს ეყოფა, ჩვენს მტერს ზედმეტი თითის განძრევა არ დასჭირდება!

ასე რომ პარტიული ნათესაობით, საქართველოს რთული პრობლემის მოგვარების ვარაუდი ეწინააღმდეგება სახელწიფოთა ცხოვრების აზრს. ერთადერთი რაც შეიძლება, მაგრამ მგონია, რომ დღეს უკვე არც ამასაც ექნება ადგილი, ეს თვით პარტიის ფარგლებში მოსახმარი პატარ-პატარა დახმარების გამოთხოვა, მაგრამ ეს პარტიული ანგარების საკითხია და ამას საქართველოს ეროვნულ პრობლემასთან საერთო არაფერი აქვს.

დასკენა უსაფუძვლოა, უნიადაგოა და ეროვნული აქტივის თვალსაზრისით ყოველად გაუმართლებელი აქ ემიგრაციაში პარტიული და იდეოლოგიური პარტიკულარიზმის დაცვა და ამ ხაზზე ურთიერთშორის დაუნდობელი ბრძოლა, თავდასხმა და ინტრიგები. მათი არსებობა პყოფს ქართველობას თავ-თავის ეგოისტური ინტერესით შემოაბჯრულ ორგანიზაციებათ. სხვადასხვა ამბიციები, სხვადასხვა ინტერესები, ინტრიგები და ერთმანეთთან ბრძოლა, ერთმანეთის გადაბირება და სხვადასხვა... ვისთვის არის საჭირო თერთმეტი სხვადასხვა პოლიტიკური ჯგუფი, თერთმეტი სხვა-

დასხვა „ეროვნული პოლიტიკა“, ათი სხვადასხვა ბეჭდვითი გამოცემა? რომელი ქართული ინტერესი მოითხოვს?

ეს მოვლენა სამარცხვინოა! ამაში მოსჩანს მთელი ჩვენი არასერიოზულობა და ეროვნული შეგნების რუდიმენტალური მდგომარეობა.

ამას უნდა ბოლო მოეღოს. ჩვენი უკიდურესი დაშლად აქუცმაცება უნდა შესცვალოს ეროვნული თავმოყრის, ეროვნული სინთეზის პროცესმა. ამისათვის თითოეული ჩვენთაგანი უნდა პსიხოლოგიურად განთავისუფლდეს განმასხვავებელი იდეოლოგიური და ორგანიზაციული დაბრკოლებათაგან. ჩვენს არსებაში უნდა აღუადგინოთ და ვამეფოთ ქართული სული, ქართული გრძნობა და აზრი. როცა ამას მივაღწევთ, მაშინ ხელთ გვექნება ქართული ერთობის გასაღებიც. აღსდგება ჩვენ შორის აზროვნების ნათესაობა. ჩვენი ალღონი და გრძნობები ერთმანეთს მოსძებნიან. სხვადასხვა ლოლიკა და სხვადასხვა შეფასება, საქართველოს რომ ეხება იმ მოვლენებისა, დღემდე რომ ერთმანეთს გეახლიდნენ ეროვნული ერთობის შემეცნების წინაშე წარიშლებიან და აქედან ადგილი დაეთმობა ერთს ლოლიკას, ერთ შეფასებას და წარმოიშვება ერთი ქართული აზრი, ერთი ქართული ნებისყოფა, ერთი ეროვნული პოლიტიკა და ერთი ეროვნული მოქმედება. სრულიად ბუნებრივად, როგორც ჩვენი სულიერი თვითგარდაქმნის ორგანიული შედეგი, როგორც ქართული განთავისუფლებული სულის ბუნებრივი ფუნქცია!

ქართული გონება და ქართული ინსტინქტი უნდა უშუალოდ მიუდგნენ ქართულ სინამდვილეს, განტვირთულნი ყოველგვარი ძველი იდეოლოგიური ბალასტისაგან. ეს შეხვედრა იქნება პათეთიური, მაგრამ მდიდარი და სასწაულთმოქმედი თავის შედეგებით. ეს შეხვედრა გახდება ქართული განახლების სათავე, დიდი ეროვნული შემოქმედების წყარო.

იგი იქნება ერთგვარი ისტორიული მიჯნა: უკან დარჩება პარტიული იდეოლოგიის ძველი ეპოქა, ხოლო წინ გადაიშლება ახალი ხანა, ხანა შემომქმედი ეროვნული სულიერი მთლიანობის, ეპოქა ქართული ნაციონალიზმის სიხარულისა.

მაგრამ რომ აქეთკენ გზა გაიკაფოს, ამისთვის ჩვენი პირველი აქტი უნდა იყოს – საკუთარი თავის დახსნა პარტიული იდეოლოგიური ტყვეობისაგან.

პროცესი უნდა დასრულდეს: 1. ძველი პარტიების გაუქმებით. 2. ერთიანი ეროვნული მოძრაობისა და ორგანიზაციის შექმნით. 3. ერთი ხელმძღვანელი მეთაურობის შედგენით პიროვნული შერჩევის ნიადაგზე.

და მისგან წარმოიშეება დიდი ქართული შემოქმედება, ხოლო ყველაფრის დასაწყისია პარტიული იდეოლოგიური ტყეობისა-გან თავის დაღწევა. ამიტომ უნდა მოხდეს ორგანიზაციების გაუქმება და მათ ადგილას ხორცი შეესხას ერთიან ეროვნულ ფორმაციას.

ამ ორგანიზაციებთან ერთად უნდა გაუქმდეს მათი ბუჯდებით გამოცემები და მათ სამაგიეროდ მოეწყოს საერთო გამოცემები.

ხელმძღვანელი ორგანიზაციების შექმნა პიროვნული შერჩევის პრინციპის მიხედვით, ნაცულად დღემდე ხმარებული ჯგუფური დელეგაციის წესისა. ეს არის ჩვენი დღევანდელი მოვალეობა. თუ ამისთვის მზად ვართ, ჩვენ გვექნება ნამდვილი ქართული ერთობა და სამშობლოს წინაშე ჩვენს მოვალეობას ღირსეულადაც მოვიხდით.

1941 წ. ორი მარტის თათბირის მომწყობთ ბ. ნოე ჟორდანიას და ე. თაყაიშვილს.

ბატონო ნოე ჟორდანია და ბატონო ექვთიმე,

თქვენის მოწვევით ჩვენ დავესწართ ამა თვის ორს თქვენ მიერ გამართულ თათბირს. როგორც მოწვევის ბარათი იუწყებოდა, ჩვენ უნდა გვეთათბირნა იმის შესახებ, თუ რა ღონისძიება მიგვედო, რომ ჩვენი ქვეყანა, რამდენადაც ეს ჩვენს ცდაზე იქნებოდა დამოკიდებული, რაც შეიძლება გამარჯვების მეტი შანსებით, ან თუ ეს არა, რაც შეიძლება ნაკლები დაზიანებით გამოსულიყო დღევანდელ საშინელ ეპოქიდან, როდესაც საშუალო და პატარა ქვეყნები ძლიერთა შესევის საგნებად ხდებიან და უსწორო ბრძოლაში ტრაგიკულად იღუპებიან.

ეს თაოსნობა არა მარტო საპატიო, არამედ უაღრესად სავალდებულო იყო. მის მნიშვნელობას მხოლოდ ამრავალკაცებდა ის ნაკლი, რომ იგი ერთობ მეტისმეტი დაგვიანებით ხდებოდა. ჩვენ მას დიდის იმედით მივეგებეთ. ემიგრანტობის ოცი წლის სიგრძეზე, პირველი შემთხვევა იყო, როდესაც ჩვენი ორი ყოფილი უმაღლესი ეროვნული ორგანოს – მთავრობისა და დამფუძნებელი კრების – წარმომადგენლებმა საჭიროდ სცნეს დაეძახნათ, საქართველოს ბედის საკითხებზე მოსალაპარაკებლად, ძველი პოლიტიკური კადრის გარეშე მდგომ ქართველებისათვისაც. ჩვენ ეს უჩვეულო მოვლენა, სრულიად ბუნებრივად, მივიჩნიეთ, როგორც ღრმა სულიერი გარდაქმნის შედეგი იმ წრეებისა, რომლებიც დღემდე

აქ, ემიგრაციაში, ქართულ სახელსა და ქართულ საქმეს დაჩემებით და სხვებთან გაუზიარებლად, ჯგუფურად ისაკუთრებდნენ.

მართლაც, ყველა იმ უბედურების შემდეგ, რაც ამ ოცი წლის განმავლობაში ჩვენს სამშობლოს თავს დაატყდა და რაშიაც შეუძლებელია ჩვენ ჩვენ წილ პასუხისმგებლობას არ ვგრძნობდეთ და მით უფრო დიდ წილს ამ პასუხისმგებლობისა, თუ ვის რა უფრო დიდი ადგილი ეჭირა ქვეყნის სამსახურში, ასეთი სულიერი გარდაქმნა დიახაც უნდა მომხდარიყო. მაგრამ ამ წმინდა მშობლიურ ფაქტორთან ერთად არ შეიძლება ამ გარდაქმნაში თავისი როლი არ ეთამაშნათ აგრეთვე იმ იშვიათი ძალისა და ხასიათის საერთაშორისო მოვლენათ, რომლებიც, მიზეზ-შედეგის წესით, დროის ამავე მანძილზე, ჩვენს თვალწინ ზედმიყოლით წარმოიშვნენ და რომელთა დღევანდელი აშლილობა მთელ ქვეყნიერებას საბედისწერო საფრთხეს უქმნის.

ამაზედ ბუნებრივი, ამაზედ უფრო ქართული განმარტება ჩვენ ვერ ეუბოვნეთ ამ თქვენ თაოსნობას და გულში ეს რწმენა დაგეებადა: რომ ამიერიდგან მაინც, პასუხისმგებელ პირთა შორის, მოღეული იყო პარტიული სულისკეთება და ეგოიზმი, ის რამაც, წელთა განმავლობაში, დააბნელა ჩვენი ეროვნული ცა და ბევრისათვის სრულიად შეუცნობელი გახადა სამშობლოს უზენაესი ინტერესები; რამაც ურთიერთშორის განუკითხავი შური, ქიშპი და მტრობა დაატრიალა და დაუზოგავ შინაურ ბრძოლას, ერთმანეთის დამარცხებას და გათახსირებას შეაღია მთელი ის ქართული ძალა და ღონე, რომელიც მარტო ჩვენი ქვეყნის საკეთილოდ და მტრის სამტროდ უნდა ყოფილიყო გამოყენებული.

ამასთან წარმოვიდგინეთ ისიც, რაც ამ მდგომარეობას საეაღდებულოდ უნდა მოჰყოლოდა: რომ დღეიდან პარტიული მიჯნები სრულიად მოხსნილი იყო; რომ პარტიული მოძღვრება და მიზნები, დღემდე რომ ერის სულსა და სხეულს აქუცმაცებდა, აწ წარსულში იყო გადასვენებული; რომ, ერთი სიტყვით, გამოსყიდული იყო, თუმცა ძვირად და გვიან, ჩვენი ამდენი შეცდომანი სამშობლოს წინაშე და რომ ამას იქით იწყებოდა სრულიად ახალი ხანა ე.ი. განუყოფელი ბატონობა ეროვნული შეგნებისა, აზროვნებისა და მოვალეობისა.

დანარჩენი ყველაფერი ამ განახლებული სულის შესაფერად უნდა მოწყობილიყო: მთელი გადმოხვეწილი ქართველობის თავმოყრილი მასიური ნებისყოფა, რომ იგი მთლიანად ეროვნულ კალაპოტში გაშლილიყო, სულ სხვა იდეურ სათავეს უნდა ზიარებოდა, ვიდრე ეს დღემდე იყო; უნდა შემოღებულიყო როგორც ხელმძღვანელობისა, ისე მუშაობის სრულიად ახალი ორგანიზაციული სახე და ამასთან ერთად უნდა ჭარბად დაკმაყოფილებუ-

ლიყო საქმის გამძღოლთა შემადგენლობითი ცვლილების დიდი საჭიროება. ერთი სიტყვით, თუ სულიერი გადახალისება ფაქტი იქნებოდა, მას თან აუცილებლად უნდა მოჰყოლოდა მისი გარეთ გამოსახვის ყველა საშუალებათა და ფორმათა შესატყვისი ძირითადი გადახალისება, ამიტომ ძველი დაწყობილება, ძველი აპარატი-ბი და ძველი მანერა აზროვნებისა თუ მოქმედებისა უნდა ერთიანად უკუგდებუდიყო, როგორც დრომოჭმული და ეროვნულ მოთხოვნილებებთან სრულიად შეუწყობელი.

ჩვენ ასე გავიგეთ თქვენი თაოსნობა, ასე განემარტეთ ჩენი მიწვევის აზრიცა და ამიტომ დიდის იმედითა და აზრთა სიცხოვლით მივეტანეთ ორ მარტის თათბირს.

მაგრამ ვაგლახ! იმან რაც ამ თათბირზე ენახეთ და მოვისმინეთ, მიწასთან გაასწორა ჩვენი განმარტებაცა და ჩვენი სამართლიანი მოლოდინიც და სხდომიდან ყველანი უიმედოდ გამოგვისტუმრა. ჩვენი თაოსნობაც სულ სხვა განზრახვად მოგვაჩვენა.

პირველივე წუთიდან გამოირკვა, რომ მთელი სხდომა საეჭვო სისწრაფის ტერორის ქვეშ უნდა ჩატარებულიყო... იქნებ თქვენ თავიც გქონდათ მობეზრებული ამ საგნის შესახებ ხშირი ბჭობითა და ყველაფერი წინასწარ გქონდათ მოფიქრებული. მაგრამ ჩვენ? ჩვენ ხომ პირველად ვიყავით თქვენთან შეკრებილი საქართველოს სეზებდზე სათათბიროდ ამ კაცობრიობის ისტორიის საბედისწერო წუთებში. და ყველაფერი, როგორც თვით საგნის სიმაღლე და სიღრმე, ისე დღევანდელი საერთაშორისო მდგომარეობის ტრალიკული შინაარსი ნუთუ იმას არ გვავალებდა, რომ მთელი ჩვენი გული-სუური და გონების ძალა ამ საკითხის ფრთხილს, აუჩქარებელსა და ამომწურავ გარჩევას მისძღვნოდა? კრების სისწრაფით წაყვანის ძალადობამ კი ეს ჩვენთვის შეუძლებელი გახადა და მოელს თქვენ მიერ წამოწყებულ საქმეს ერთბაშად ფასი დაეკარგა.

მართლაც, ვერავინ ვერავის დააჯერებს, რომ ეს სისწრაფის ტერორი სასარგებლო იყო თვით დასმული საკითხისათვის. მაგრამ ის კი ყველამ დაინახა, რომ ეს ღონისძიება საგანგებოთ და იმ მოსაზრებით უნდა ყოფილიყო მიღებული რომ ამ თათბირიდან იმავე საღამოს „ეროვნული საბჭო“, რაღაც საჭიროებისათვის უნდა გაჩენილიყო.

ამ მომენტიდან ჩვენთვის ცხადი შეიქმნა რომ ამ „ეროვნულ საბჭოს“ მოქმედებაში წილს ვერ დავიდებდით...

ამ პირველ საოცრებას მალე მეორეც მოჰყვა. გამოირკვა რომ ნამდვილი ეროვნული ერთობის შექმნა, ემიგრაციაში ჩყოფ ქართველთა სრული თავმოყრის აზრი და მნიშვნელობა თათბირის მომწყობთა განზრახვაში არ შედიოდა, ანდა, ყოველ შემთხვევაში, იგი მათთვის გარდამწყვეტ მმართველ ძალას არ წარ-

მოადგენდა. ამის მიზეზით ზოგი პოლიტიკური ნიუანსის მატარებელი ქართველები თათბირიდან სრულიად გარიყულნი აღმოჩნდნენ... ამგვარად, გაერთიანების ცდის მაგიერად, საქმეს თავიდანვე გარიცხვ-გამორიცხვის სულისკვეთება დაეპატრონა და თათბირზე სერიოზულად გეიმტიკიცებდნენ ამ გათიშვის ხაზის გავლების პოლიტიკურ უპირატესობას... ჩვენ ეს თეორია არა გვწამს და ვებრძვით ამ დამღუპველ სულისკვეთებას. ამა თუ იმ სოციალ-პოლიტიკურ მოძღვრების სიმპატია-ანტიპატიით ხელმძღვანელობა დღეს ჰკლავს ქართული ერთობის თვით იდეას; იგი პთიშავს ქართველობას და ერთმანეთს უპირდაპირებს და ახლის მის სხვადასხვა წრეებს. ამ ფსიქოლოგიამ ჯერ საქართველოში და მერე აქ, ემიგრაციაში, საკმაოდ დაშალა და გაანიავა თვით გრძნობა და აზრი ქართველთა მთლიანობისა და ერთობისა. ამ ფსიქოლოგიამ საკმაოდ გააქარწყლა უმაღლეს ეროვნულ ინტერესთა ერთნაირად შეგნების საყოველთაო ხასიათი და დაგვასუსტა ჯერ შიგნით და მერე გარეთ – მტრის პირისპირ. და ეხლა მისი კვლავ გასულდგმულება ისეთს დროს, როდესაც მრისხანე საერთაშორისო მდგომარეობა საქართველოს წინაშე ყოფნა არყოფნის საკითხს აყენებს, ნამდვილი ეროვნული დანაშაული არის.

რაც ამ მეორე უცნაურობას მოჰყვა: თათბირის „ეროვნულ საბჭოდ“ იქვე უცბად გამოცხადება; საბჭოს პრეზიდიუმის ყოვლად უწესო არჩევა; „ეროვნულ საბჭოს“ რეგლამენტისთვის ისეთი საფუძვლების მიღება, რომელიც ძველ ხელმძღვანელობას და მუშაობის ძველ წესებს აკანონებს და ბოლოს ამ თათბირის მთელი ამ შემოქმედების სწრაფად ფრანგულ პრესაში გადატანა, – ყოველივე ამან გაგვიმართლა და განგეიმტიცა სხდომის დასაწყისის წუთებშივე მიღებული შთაბეჭდილება, რომ მთელი ეს ანტრეპრიზა წამოწყებული იყო განსაზღვრული წრის ინტერესის გასამაგრებლად და არა დიდი ეროვნული საჭიროების ღირსეული სამსახურისათვის.

ამრიგად ჩვენ მოვტყუვდით... ჩვენ გვეგონა, რომ თქვენ ეროვნული გასაჭირიდან გამოსავლის გზებს ეძებდით და მოგვიწოდებდით, რომ ყველანი მოგშველდებოდით. ჩვენ კი დავინახეთ, რომ თათბირზე უფრო ჯგუფური კრიზისიდან გამოსვლის ძებნა იყო და დამსწრენიც ამისთვის ვიყავით გამოყენებული. დავინახეთ ძველი სულისკვეთება, ძველი ხერხი და მეთოდი, მთელი ის ინვენტარი წყვეული ემიგრანტული „პოლიტიკური მოღვაწეობისა“, რომელიც ეს ოცი წელია ჰდუპავს ქართულ საქმეს და ამცირებს საქართველოს ღირსებას.

ეს არ არის ქართული საქმე. მსგავსი მოქმედება თუ ქვეყნისთვის ყოველთვის მავნებელია და არასოდეს გასამართლებე

ლი, დღევანდელს საშინაო და საგარეო პირობებში იგი ეროვნული მოვალეობის ღალატია. ასეთი საქმის მონაწილედ ჩვენ ვერ გავხდებით და ამიტომ ვერც „ეროვნულ საბჭოს“ წევრად დავრჩებით. ზოგმა ჩვენგანმა ეს აზრი სიტყვიერად თუ წერილობით უკვე მოგახსენათ. დღეს კი ჩვენ ყველანი მათთან ერთად გაცნობებთ ჩვენს საერთო დაფასებას. ეს დაფასება მკაცრად უარყოფითია და სხენანირად ვერც იქნებოდა, რაკი იგი გამოსულია წმინდა ეროვნული საფუძვლებიდან. დრო და საგანი მოითხოვს, რომ ჩვენი აზრი პირდაპირ და გულახდით ვსთქვათ. ეს ჩვენი მოვალეობაა ქვეყნის წინაშე, ისე როგორც თქვენი მოვალეობაა ღიბხანს არ შეიგვიანოთ ამ ყალბ პოზიციაზედ, ვინაიდან იგი, როგორც ჯგუფური ბატონობის იარაღი, სათავეა მთელი ქართული საქმის დამღუპველ მოვლენებისა.

დღეს ერთობაა საჭირო და ერთობა უფრო მტკიცე, ვიდრე ოდესმე. ყოველი პასუხისმგებელი თაოსნობა ამის მიღწევისათვის უნდა ზრუნავდეს და დასთმოს ყველაფერი, რაც პირადი და ჯგუფურია, თუ ეს მის დამყარებას რითიმე ხელს შეუშლის. არავისა აქვს იმის უფლება, რომ პირადი და ჯგუფური თვალსაზრისით გამოიყენოს საქართველოს სახელი და იგი უცხოთა წინაშე, ერთმანეთს შორის ქიშპის საგნად გადააქციოს. დღეს ყველა ერთად უნდა ვიყუეთ, ყველა ერთად უნდა გამოვიდეს სამშობლოს სადარაჯოზედ; ყველამ ერთად უნდა შევქმნათ, თუ კი პასუხისმგებლობას ვგრძნობთ, თუ გონება და გული სამშობლოს ტანჯვას სწვდება, ერთი ხელმძღვანელობა ყველასაგან ნდობით მოსილი, რომ ღირსეულად, ქართული სახელის შესაფერად, წარსედგეთ ყოველგან, სადაც ამას საქართველოს ინტერესები გვირჩევენ და მოგუთხოვენ.

ქართველი საზოგადოება ეროვნულ ერთობის დაუყოვნებლივ განხორციელებას ელის.

ორიგინალს ხელი მოაწერეს: სპ. კედია, ი. ხოჭოლავა, იოს. გობეჩია, გიორგი კერესელიძე, სვიმონ ციციშვილი, აპოლონ კობახიძე, ელ. პატარიძე.

როგორც არ დამსწრე 2 მარტის კრებისას ვერ შევალ მისი ჩატარების ფართო კრიტიკაში, მხოლოდ გულისტკივილით ეხუდავ, რომ მოზრდილი ნაწილი კრებისა უკმაყოფილოა მისი შედეგებით, რაც უთუოდ შეუშლის ხელს ნამდვილ გაერთებას. ამიტომ ვიზიარებ აქ გამოთქმულ აზრს, რომ შეთანხმებისათვის უნდა იყოს მიღებული საჭირო ზომები.

გიორგი ჟურული.

საირიღონ კედიას მოხსენება ბერლინში
საქართველოს დამოუკიდებლობის აღსანიშნავად
ბამბართულ ქართველ ემიგრანტთა შეიკრებაზე
1943 წლის 26 მაისს

ბატონო თავმჯდომარე,
დიდად პატივცემულო სტუმრებო და ძვირფასნო
თანამემამულენო,

საქართველოს ცხოვრებას მისი გრძელი ისტორია ასე გვაცნობს: საქართველო ან თავისუფალი იყო, ან თავისუფლები-სათვის იბრძოდა. ამით იმის თქმა უნდა, რომ საქართველოს მუდამ თავისუფლებაში უცხოვრია – ან ნამდვილში ან ვირტუალურში, ხოლო არასოდეს მორჩილებაში. ფიზიკურად დამარცხებულს, სული ყოველთვის ამაყი და თავისუფლების შემომქმედი შემოუნახავს.

კულტი ეროვნული ხელმწიფებისა – ქართველი ხალხის მთელი შინაარსის გადმოცემაა, იგი მისი ისტორიის მამოძრავებელი საიდუმლოებაა. როდესაც საქმე ამ კულტს ეხება, ქართველი ხალხი ლოლიკის ცივ დასკვნებს აღარ ემორჩილება და გაურბის. მის თვალში ამ დროს ღირებულებას ჰქარგავს მტრის რიცხვი და სივრცე მის მიწა-წყალთა, – საერთოდ მთელი მისი საომარი პოტენციალი.

მოკლეთ, ამ შემთხვევაში იგი ასრულებს ერთგვარ ზეციურს ლეთით განწესებულ მოვალეობას, ბრძანებას, რომელსაც ამ ქვეყნიურ ანგარიშთან საერთო არაფერი აქვს. გარეთ გამდგარს: ის ეწირება თავისთავის კულტს, თავის შინაგან მისწრაფებას; აქ ის ანგარიშშიუცემელია ან უკეთ, ის თავისებურად ზომავეს და წონის. თავისუფლების სიყვარულის გრძნობა, სამშობლოს ღირსების მაღალი ტრფიალი სულ სხეანაირი კანონებით სცხოვრობს მასში. ამიტომ ქართველი კაცი სხვებისთვის, ცოტა არ იყოს, გაუგებარია და შეიძლება მას უგუნურის სახელიც კი დაუვარდეს, რომ ამ ჩვენს სამყაროში, სადაც ყველაფერი სანტიმეტრით იზომება და წონაში უკანასკნელი სიტყვა გრამებს ეკუთვნის! და ეს მაშინ, როდესაც დედამიწა მართლაც ფერადოვანია და ყოველი ეროვნული ერთეული თავისი საკუთარი განუმეორებელი სახით სცხოვრობს და რაც ერთსა რგებს, ის მეორეს წყენს, ან ყოველ შემთხვევაში, არაფრად გამოადგება!

ასე რომ არ იყოს, საქართველო როგორ უნდა შებოძა პირში ვეებერთელა რუსეთს, დედამიწის მეექვსედი რომ უჭირავს

და 200 მილიონი მცხოვრები რომ ჰყავს, ის საქართველო, რომელიც ძლიერ 80 000 კვადრატულ კილომეტრს შეიცავს და სამი მილიონი სულისგან შესდგება?!

სიანს საკითხს „სხვა რამ“ სწყვეტს და ამ „სხვა რამეს“ წყალობაა, რომ საქართველომ გადმოარღვია უთვალავი მრისხანე საუკუნენი და დღემდე გამარჯვება-დამარცხებათა ბალანსი თავის სასარგებლოთ აწარმოვა! წარსულის დიდი იმპერიებიდან არაერთი დამხობილა და გამქრალა დედამიწის პირიდან. საქართველო კი – ისე როგორც წარსულში, დღესაც პატარა, მტკიცედ დგას, მტერს მტრობს და მეგობარს მეგობრობს და მომავალს იმედით შეჰყურებს.

ჩვენი 26 მაისი საქართველოს ისტორიის ერთი ეტაპის დასრულებაა და მეორის დასაწყისი. ამ მეოთხედი საუკუნის წინად ბოლო მოეღო საქართველოში რუსეთის ბატონობას, რომელიც ასწივდმეტი წელიწადი გაგრძელდა და რომელსაც ამდენივე წლის განმავლობაში ებრძოდა შეუპოვარი ქართული სული.

1918 წ. 26 მაისს საქართველომ კვლავ აღმართა თავისუფლების დროშა და თავი დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ გამოაცხადა.

აი ამ ეტაპის შეცვლას (დღეს) – ტყვეობიდან თავისუფლებაზე გადასვლას – ეზიემობთ თქვენს წინაშე დღევანდელი 26 მაისის სახით. ჩვენ გვგონია, რომ ეს უკანასკნელი 26 მაისია და რომ საქართველოს ახალი აღორძინების აღსანიშნავად შემოღებული იქნება სხვა კალენდარი და სხვა თარიღი.

როგორც ხედავთ და ნახავთ, ეს ბედნიერება დიდხანს არ გაგრძელდებულა საქართველოსთვის, ვინაიდან 1918 წლიდან მხოლოდ 24 წელიწადია გასული და აქედან 22 წელიწადი ჩვენ აქ ემიგრაციაში ეცოდილობთ და იქ საქართველოში კიდევ, ჩვენი ხალხი მტრის უღელს ებრძვის.

მაგრამ ბნელს ნათელი მოსდევს და ღამეს – დღე და ქართველი ხალხის ღონიერი ფილტვები დღეს უკვე თავისუფლების ჰაერსა გრძნობენ!..

...აქ მინდა შევჩერდე, რომ ის ახალი მისტიკა გიამბოთ, რომელიც საქართველოში იშვა პირველი 26 მაისის არე-მარეში და რომელმაც ქართველ ხალხს მისცა მისი განსაკუთრებული დანიშნულების თვითცნობიერება და გულშიც იმედი მტკიცედ ჩაუსახა.

მე სახეში მაქვს გერმანია-საქართველოს პირველი შეხვედრა ისტორიის ასპარეზზე და მათი ბედის სიმბოლური გადაბმა და ამის შეგნება ქართველ ხალხში. ეს მოხდა მაშინ, როდეს

საც გარედან გერმანიის ძლევამოსილი ჯარი, ხოლო შიგნიდან ორი ერთიმეორის მომდევნო რევოლუცია ღრმად თვით უფსკრულამდე არყევდა რუსეთის არსებობის საფუძვლებს...

ამ დღევაში აჩქარებით ისახებოდა და ხორცს ისხამდა საქართველოს თავისუფლების იდეა და მთელი ქართველი ხალხი დიდს ეროვნულ აღზნებაში სცხოვრობდა...

პირველი თავისუფლება ამ საერთო რღვევაში, ჩვენმა მხცოვანმა ეკლესიამ იხვედრა მცხეთის ძველთაძველ დიდებულ ტაძარში, საქართველოს ყოველ სხვა ეკლესიათა ზარების მოძახებით, გაისმა ღაღადი საქართველოს ეკლესიისგან, თავისუფლების მახარობელი. 1917 წ. ამგვარად, 1811 წელს რუსეთის მიერ გაუქმებული ივერიის ეკლესიის უზენაესობა კვლავ აღსდგა, საქართველოს ყველა მიცვალებულთა და ყველა მის ცოცხალთა სულის საცხოვნებლად და გულის გასახარად...

უნდა გითხრათ, ბატონებო, რომ ამით მხოლოდ ქართულის ცხოვრების წესი განმეორდა. ეკლესიის პირველობა ამ დარგში საქართველოს ბუნების კანონშეწონილი გამოვლინება იყო. ვინაიდან ჩვენს ეკლესიას ქართველთა მოდგმის ჩამომავლობა თავის წიაღში ბევრად უფრო ადრე გაუერთიანებია, ვიდრე ამქვეყნიურ მიწიერ ხელისუფლებას...

მაგრამ ეროვნული სახელმწიფოებრივი სუვერენობის აქტი ჯერ კიდევ შორს იყო. ქართული ხელმწიფება თავის გზას უფრო მძიმე-მძიმედ იკაფავდა, გასაჭირი ბევრი ჰქონდა და დაბრკოლება მრავალი, მაგრამ ყველა ამ დაბრკოლებას განგებამ ერთი დამხმარე ძალა შეაბრძოლა და საბოლოოდ პირველი 26 მაისის ბედი სწორედ ამ ძალამ გადასწყვიტა.

რა ძალა იყო ეს ძალა?

ეს იყო ძლევამოსილი გერმანია და მისი პირველი ფეხის შემოდგმა ჩვენი ქვეყნის კურთხეულ მიწა-წყალზე... აწ განსვენებული გენერალ ფონ ლოსოვის სახით...

და ერთბაშად მოსწყდა საქართველოს ცას მძიმედ ჩამოწოლილი შავი ღრუბელი და მის ტატნობზე მკვიდრად ჩამოჯდა იმედის კაშკაშა ვარსკვლავი! აგეშორდა სამხრეთის საფრთხე, რომელიც სიკედილით ემუქრებოდა გასაფურჩქვნად განზადებულ ქართულ თავისუფლებას ჩვენს მიწა-წყალზე. [ტექსტს აკლია ბოლო ნაწილი, - ო.ჯ.]

მასსათა ერა.

შენიშვნები (მომავალი შობისათვის).

ხალხის სიმრავლე ფაქტორია თავისთავად ეკონომიური, სოციალური და პოლიტიკური გაშინაარსებისათვის და გარდაქმნისათვის, იგი ძალაუნებურად იწვევს ადამიანის ტვინის ამუშავებას ამ საგანზე და აძებნიებს შესაფერ ფორმებს.

პირველი გამოცხადება მასსათა ერისა ყველა მისი ატრიბუტებით მოხდა საფრანგეთის დიდი რევოლუციის სახით.

მართლაც, მე-XVIII საუკუნის დასასრულს საფრანგეთი იყო ევროპის ქვეყნებში ყველაზედ უფრო მრავალრიცხოვანი და განათლებულიც. ამავე დროს, ყველაზედ უფრო მრეწველი და მოვაჭრე, ინგლისის გამოკლებით. მესამე წოდება სრულიად მოწიფული და დავაჟაცებული იყო. იგი ვერ ეტეოდა ძველ არტახებში და სრულიად ბუნებრივად მანდედან უნდა გამოსულიყო და ჩამდგარიყო ქვეყნის მმართველის სათავეში.

საქართველოს ასეთი რთული მოთხოვნილება არ დასდგომა. მისი დემოგრაფია შეიდი უკანასკნელი საუკუნის განმავლობაში ყოველთვის დეფიციტისანი იყო, მას ერთხელაც არ მიუწევია ამ დონემდე, რომელზედაც იგი იდგა საქართველოს არსებობის ოქროს ხანაში. მეოცე საუკუნის დამდეგიდან იგი ძლივს წარმოადგენდა იმის მეოთხედს, რაც დაეთა აღმშენებლისა და თამარ მეფის დროს იყო. ამიტომ შეცდომა იყო საქართველოს სინამდვილის მიმართ იმ რთული და განყენებული ფორმულებით მიდგომა, რომელიც მე-XX საუკუნის ევროპის სინამდვილის ანალიზსა და განხილვას შთაუგონებია უკიდურესობის მოყვარულ, მოაზროვნე მკვლევარისა თუ წინასწარმეტყველისათვის.

მონარქია დამყარებული იყო რელიგიაზე, მისი ავტორიტეტი – რელიგიის ან ღვთის ავტორიტეტზე. შეირყა ღვთის ავტორიტეტი, შეირყა მონარქიის ავტორიტეტი. იმ ქვეყნებში, სადაც უფრო შორსაა წასული ურწმუნოება, იქ მონარქია გაუქმებულია, კინაიდან ავტორიტეტის წყარო გადმოტანილია ზეციდან დედამიწაზე, ღვთის ტახტიდან ხალხის „მასის“ ფეხებზე. უძრავი, მარადიული, მიუწდომელი და შეუკამათებელი დასაბამიდან, მოძრავ, ცვალებად, ენებიან და საკამათო დასაბამზე – ე.ი. გადმოტანილია ისეთ არეში, სადაც ყოველგვარი ავტორიტეტი მოკლულია.

უაღრესესად ეპოქაში ეცხოვრობთ. საფრანგეთის რევოლუციის პრინციპებმა, 1789 წელმა, დემოკრატიულმა მოძღვრებამ თავიდან ომი გამოუცხადა კონტინენტის ქვეყნებს, ევროპის ქვეყნების ავტორიტეტულ პრინციპებს, მონარქიებს – ჰაბსბურგებს, პოპულარულ ერებს, რომანოებს. ამ ბრძოლაში გამარჯვება დარჩა საფრანგეთის რევოლუციას.

რეაქცია – ფაშიზმი – ჰიტლერიზმი.

დედასაგან არის გადაწერილი ეს ორი ფურცელი მამას გაფანტული ფურცლებიდან. მერე ვეღარ ვარსევ – კარგი იყო ჩემო ძვირფასო, ჩემო კარგო სპირიდონ, ეს დაწყებული ანალიზი გაგეთავებინა, ეინ იცის, რა ფორმას და რომელ კალაპოტს აღმოუჩენდი ჩვენს ქვეყანას, რადგან ეს მასსათა ერა როგორღაც არ უხდება ჩვენს პატარა საქართველოს. მაშ რა?

თეო კედია

ბნ. ნ. ჟორდანიას ნაწერი ადამიანში ზნეობის ტკივილს იწვევს. ამ მწერალს არ აქვს სიმართლის ოდნაეი პატივისცემა. მასში ჩახშულია შინაგანი ხმა, სინდისს რომ ეეტყუით, ადამიანის უმად-
ლეხი მსაჯული რომ არის და მას ღმერთებთან რომ აკავშირებს;
ყოველთვის ცუდს რომ გვიშლის და კარგისათვის რომ გვაქე-
ზებს. ზნეობა და მისი დასაბამი, ადამიანობას რომ გეანიჭებს და
კაცთა სულიერი დაწინაურების წრფელი საფუარი რომ არის,
მის არსების არც ერთ უჯრედს თითქოს არასოდეს გაჰკარებიაო.
მის კალამს ნამუსი არ აქვს და მის მეღანს სირცხვილის გრძნო-
ბა...

ბნ. ჟორდანიას შეუძლიან ცივად უარყოს ის, რაც მთელი
სიცოცხლე უკეთებია და დაიწემოს, რაც არასოდეს აზრადაც არ
მოსვლია; თავისი შენ მოგაწეროს, შენი წაგართვას და მიითვი-
სოს. და ამას ის ჩადის ისეთის თავმოწონებთ, თითქოს ეს
დასაძრახი კი არ იყოს, არამედ კანონიერი და სამართლიანი
საქმე! (მოდით და ამისთანა ადამიანს ელაპარაკეთ).

კამათს მაშინ აქვს აზრი, როდესაც მხარეთა შორის „მო-
ციქული ნამუსია“, როცა მათ ურთიერთობას საფუძველად უდევს
ზნეობის იგივე წესები, სინდისის იგივე ვალდებულებანი და
აზროვნების იგივე ნორმები. უამისოდ ყველაფერი ფუჭია: ფაქტი
არ ფაქტობს, არგუმენტი არ არგუმენტობს და ლოლიკა არ
ლოლიკობს.

უბედურებაა ასეთი კაცი საზოგადოებისათვის. უბედურება
მით უფრო დიდია, რაც უფრო ფართოა მისი მოქმედების ას-
პარეზი.

„ბევრი კარგი თვისებების გვერდით ჩვენი ერის ინდივიდუალობას და ძველ კულტუროსნობას რომ მოწმობს, ჩვენს ბუნებაში ჩარჩენილია აქა-იქ ველურობის დროიდან მომქმედი ნიშნულები.

ერთი მათგანია მიცვალებულის დაეიწყება.

ჩვენ არ ვიცით მიცვალებულის ხსოვნა, მისი დაუეიწყარი სიყვარული და არც დიდი ისტორიული თარიღების წარსულთან გადაბეჭდვით.

16 მაისს ეს სტრიქონები დაუწერია სპირიდონს სიკედილის წინა დღეს. დაახლოებით ნაშუადღევს 5 საათზედ და იმავე საღამოს 11 საათზედ იგი დამბლა დაცემული იყო.

სოფიო ჩიჯავაძე-კედია.

ირაკლი ბატონიშვილის მიმართვა ქართულ ემიგრაციას

ძვირფასო თანამემამულენო,

წარსული მსოფლიო ომის მიმდინარეობამ შექმნა ისეთი ჯურის გარემოებანი საერთაშორისო ურთიერთობაში, რომელთა მეოხებით გაადვილდა და ბოლოს შესაძლებელიც გახდა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენა.

ჩვენი სამშობლო არამც თუ თვითმყოფი შეიქმნა, მან თავის წიაღში შემოაკრიბა ამერ-იმერეთში მოსახლე მთელი ქართველი ერი და ამრიგად გაამართლა, მეთხოვრებელ საუკუნიდან დასერილი და დაკუწმაწებული სხეული საქართველოსა. ჩვენდა სავალალოდ, სრულიად საქართველოს მეუფება ხანმოკლე გამოდგა: მას განმეორებით მზაკერულად ჩასცა მახვილი ისევ იმავე რუსეთმა, ამჟამად უკვე ინტერნაციონალურ წითელი დროშით შემოსეულმა.

მას უკან მოყოლებული, აგერ მეცხრამეტე წელიწადია გმინავს აწოკებული და შებოჭილი ქართველი ხალხი. განუსაზღვრელია მისი მწუხარება და ვაება: საგონებელში ჩავარდნილი არის მთელი ერი, მთელი თავისი სამკვიდრებელით, მთელი თავისი

არსებითა და ბუნებით. რუს-ბოლშევიკების ნაგარდობა ჭეშმარიტად მიჩნეულ უნდა იქმნას ერთ-ერთ სუსხიან ხანად ჩვენი ქვეყნის მატრიანეში, ნამდვილ განსაცდელად, ეროვნულ ღირებულებათა შემშუსრავ მოვლენად...

ამიტომ არის, რომ ქართველი ერი ბითუმით და ერთობლივით აღიმართა აბეზარ მტრის წინააღმდეგ. ქართველების აწინდელმა დატაკებამ რუსეთთან, უკვე მიიღო გარკვეული სახე ნამდვილ ეროვნული ბრძოლისა: დაპირისპირებულ არის ორი განთავისებული სახეობა, ორი ისტორია, ორი კულტურა, ორი ნაციონალ-სოციალი წყობილობა, ორი ადათი და ზნე, ორი ფსიქიკა და შეიძლება თამამად ითქვას – ორი მსოფლმხედველობა...

ტანჯვითა და სევდით აღსავსე არის ეს გამუდმებული მძიმე ბრძოლა, მაგრამ მას განა ძალუძს სასოება და რწმენა აღართვას აღშოთებულ ერს? წითელ მჰყრობელთა მუხანათობა და მრისხანება პირიქით უფრო აკაჟებს ჩვენს ხალხს, უმტკიცებს მას ნებისყოფას, უნერგავს ურყევ გადაწყვეტილებას, რათა მტარეალის უღლიდან სამშობლოს გამოხსნით, განახლებულად აღადგინოს დღეს უფლებააყრილი და დენილი არსება ქართული სახელმწიფოებრიობისა; პატივით შემოსოს ივერიის ღვაწლით მოსილი კელესია, ისტორიულად გადაბმული ხალხის სევტედთან, მისი მესაიდუმლე, ეროვნული ძალისა აღფრენის მიმნიჭებელი, ცხოველი სულის ჩამდგმელი; კელაჲ კეთილად წარმართოს ერის გონებრივი და საგნობრივი შესაძლებლობანი.

ქართველი ხალხის ბრძოლა გამხნეებული არის იმით, რომ მოწინავე კაცობრიობის თანაგრძნობა უკლებლივ თანასდევს მას, თუმცაღა ამ თანაგრძნობის განაარსებას ჟამთა სელაში ეღობებოდნენ მრავალი გარემოებანი, მართლა სრულებით სხეა ბუნებისა და მიმართულებისა. ხოლო ამ ბრძოლის დასაყრდნობი ძალა მისი წამახალისებელი და მისი გადამწყვეტი, დაფუძნებული არის თვით ქართველი ერის შეგნებასა, ყოფაქცევასა და გადაწყვეტილებას.

სამშობლოსა და ისტორიის წინაშე მოვალეთა ვრაცხ ჩემს თავს განეაცხადო, რომ ამ მხრივ ყველაფერი წესზე და რიგზე არა სრულდება, ხოლო აქვე მინდა აღვნიშნო, რომ ეს წესუდებლობა შეადგენს მხოლოდ და განსაკუთრებით ქართული ემიგრაციის ნაკლს: იმ დროს, როცა ტყვეთქმნილ საქართველოში პოლიტიკური აზროვნებაცა და მოქმედებაც საეგებიტა და მთლიანად ემსახურება ეროვნულ განთავისუფლების დიად საქმეს; როცა იქ ჯგუფური და პარტიული მოსაზრებანი განზე მინებებულნი არიან, რათა ამით საქვეყნო სამსახურს რაიმე დაბრკოლება არ

მიჰყენდეს, — აქ, გადმოხვეწილებაში, რა ხანია თავი იჩინა ჯგუფურმა გაუტანლობამ და საერთო აღრევამ: პარტიათა სიმრავლე განა შეეფერება ჩვენს პირობებს? ყურადღებას იპყრობს ის გარემოებაც, რომ გაანჩხლებული კამათი და შეურიგებლობა, საზოგადოთ ეხებიან ისეთს საკითხებს, რომელთაც არავითარი კავშირი აქვთ საქართველოს განმანათავისუფლებელ ბრძოლასთან. მეტ-საც ვიტყვი: ღვარძლი და შუღლი, პირველ რიგში, სწორედ ამ ბრძოლასა პენებს და აფერხებს.

თვითეული მეომარი დაუფასებელი განძია ქართულ მხედრობაში, თვითეული მამულიშვილი აღრიცხული უნდა იყოს და მიჩნეული ჰქონდეს შესატყვისი ადგილი. ომს ეწევა მთელი საქართველო. არავის აქვს უფლება სხვათა დაწუნებისა თუ ათვალისწინებისა მხოლოდ იმიტომ, რომ მათი თეორიული გეგმები არ ეგუებიან ერთმანეთს.

მაგრამ თუ წინა წლებში კიდევ შეიძლებოდა განცალკევებულად მოქმედება, ამჟამად ამგვარ ყოფაქცევას მე ვთვლი მიუტყეველ დანაშაულად ჩვენი ტანჯული სამშობლოს წინაშე: დრო საამისო არ არის.

ვითარცა წარმომადგენელი საქართველოს სამეუფეო გვარისა, იმ გვარისა, რომელიც თორმეტი საუკუნის განმავლობაში იღუწოდა მთელი ქართველობის გაერთიანებისა და დიდებისათვის, მე ყოველივე პარტიის გარეშე მდგომი, სხვა ჩემს თანამემამულეებთან ერთად ჩემს თავსა ვთვლი მდაბალ მეომრად სამშობლოს ხსნისათვის დარაზმულ გუნდებში. ყოველი ქართველი და საზოგადოდ საქართველოს ყოველი მკვიდრი, ამ საქმისათვის ამოქმედებული, ჩემთვის თანაბრად მისაღები და ძვირფასია.

ჩვენ შევდივართ გარდამწყვეტ ხანაში. კალაპოტიდან ხელმეორედ აშორებული მსოფლიო ჰქუსს და ზანზარებს. ავარდნილი ხანძარი საქართველოსაკენაც მიჰქრის. მე ღრმათა მჯერა, რომ ამ ავარდარებულ ცეცხლის აღში გადიბუგება ჩვენი სამშობლოს ჯაღათი.

ვახსენოთ ყოვლადშემძლე უფალი და აღემართოთ ერთობლივად საქართველოს სახელისათვის შეწირულთა სისხლის ემბაზში განბანილი ჩვენი წმინდა დროშა და მისი კალთების ცემით მწუხრი განუბნოთ სიდუხჭირეში მყოფ ქართველობას.

ირაკლი ბატონიშვილი
დღესა წმიდისა მოციქულთა სწორისა ნინოისა,
ქართველთა გამანათლებულისა, რომი, 1940 წ.

„ბრძოლის ხმა“ ცდილობს ხსნა ჭორებში ეძიოს და ფაქტების უარყოფას ლამობს. ვერც კი ამჩნევს, რომ ფაფხურით მხოლოდ დაადასტურა ის ფაქტი, რომელიც ჩვენ აღვნიშნეთ, მხოლოდ თავისებურ ტერმინებს ხმარობს და ინიციატივას დემ. აკისრებს. ცრუ და ყალბ ცნობათა მასტერებს საკუთარ ოჯახშიც აღარაეინ უჯერებს და სხვა ყურსაც ეინ ათხოვებს. ჩვენი ინტერესია საზოგადოებამ ჭეშმარიტება ნათლად დაინახოს. ამიტომ ჩვენ შემდეგ კითხვას ეუსვამთ „ბრძ. ხმას“. გაბედოს და გვიპასუხოს. ეინ იყო ის პიროვნება, რომელმაც თბილისში მენშევიკურ საერთო კრებაზე 1917წ. საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების წინააღმდეგ მისცა ხმა კენჭისყრისას და მის წინააღმდეგ სასტიკად გაილაშქრა, და როდესაც კრებამ ორი ხმის წინააღმდეგ ერთხმად მიიღო დამოუკიდებლობის გამოცხადების დადგენილება, ვიმეორებ, ეინ იყო ის პირი, რომელმაც ერთხმად მიღებულ პ ა რ ტ ი უ ლ გ ა დ ა წ ე ე ტ ი ლ ე ბ ი ს წ ი ნ ა ა ლ მ დ ე გ მოითხოვა ოქმში შეეტანათ, რომ მან ამ დადგენილების წინააღმდეგ მისცა ხმა. რა მიზნით მოითხოვა მან ოქმში შეტანა მისი უარყოფითი შეხედულების, ეს ცხადია. თავი გაემართლებინა თუ საქმე ე. ი. რევოლუცია, დიდი რუსეთის რევოლუცია, აბრუნდს იქდა, ე. ი. მას გულში რევოლუციის საბოლოო გამარჯვება სურდა, მაგრამ ბეჯითად კი არ სწამდა. სხვანაირად მისი „სიფრთხილე“ გაუგებარია (თუმცა გამართლებული პირველი რევოლუციის ბედით); გაუგებარი რჩება: რად გულმოდგინებდა მხოლოდ ის ერთადერთი პირი „სიფრთხილე“ დაეცვა და მის გარდა კი არეის აგეთი საჭიროება სიფრთხილისა არ უგრძენია, თუმცა ზოგს თავისი აზრი ჰქონდა საკითხზე (ესეც ფაქტია), რაც არ დაუმაღავს და თუ იმავე პირს, როგორც სჩანს, რევოლუციის საბოლოო გამარჯვება არ სწამდა, ან საეჭვოდ მიაჩნდა, როგორ ბედავდა და ემსახურებოდა ის აგეთ საქმეს და მისთვის სწირავდა სხვის ქონებასა და სიცოცხლეს. ჩვენ მოვითხოვთ პასუხს „ბრძ. ხ.“ რედაქციისაგან. დროს ვაძლევთ შემდეგ მის ნომრამდე. აღსანიშნავია ერთი კარგი ნიშანი: ჟორდანიას თავდაცვაზე გული ეელარ მიუღის თურმე და დამცველად მხოლოდღა ისეთი უშოვია, რომელიც უფრო ბიოლოგიურ ტიპს მოგაგონებთ. ეს კარგი სიმპტომია. ჩვენი საზოგადოების საყურადღებოდ აღვნიშნავთ კიდევ (რადგანაც „ბრძ. ხ.“ ჩვენთან ბრძოლის გუნებაზეა, საჭიროა ღირსეული დახვედრა): ნ. ჟორდანიას

სომხებს შეპირდა ქართველი ერის მიწა-წყლის იმ ნაწილებს, რომელიც ცარიზმის რეჟიმამაც კი ვერ წაგვართვა და უდავოდ მოგვანიჭა, შეპირდა თვითონ კერძოდ, ისე, რომ არ დაკითხებია არც ერთს ქართულ ეროვნულ ან სახელწიფოებრივ ჯგუფს ან დაწესებულებას. ეს დანაპირი ამიტომ შემდეგ ვერ შეასრულა და გახდა საბაბი სომეხთა ჩვენზე თავდასხმისა. ამის ფაქტებია თვით მთავრობისაგან რუსულად გამოცემულ ობზორში ქართველ-სომეხთა დიპლომ. და პოლიტ. ურთიერთობისა. ჟ-იასა და მისი თანამოაზრეთა აგეთი უსაქციელობა მე მიმაჩნია ქართველ ერის უუცხოველეს, სამკვიდრო-სასიცოცხლო ინტერესების უდიერად შელახვად, ხოლო წარმოცენებულ შედეგების გამო, მას პასუხი უნდა მოეთხოვოს სახელმწიფო ინტერესთა დაღალატინებისათვის.

შემდეგ, ნ. ჟ-იამ ბათუმის დატოვებისას კომუნისტებისა და ბოლშევიკების წარმომადგენელს, ყოფილ წარმომადგენელს საბჭოთა მოსკოვისა თბილისში, ს. ქავთარაძეს თურმე აცნობა, რომ ჩვენ ნაც. დემ. ოსმალების მომხრენი ვიყავით. ეს ცნობა მოიყვანა თავის წიგნში სხ. შორის ბ-ნა ალ. ასათიანმა უკვე ხუთიოდე წელია და მიუხედავად ამ ხნისა, ბრალდებულმა ნ. ჟ-იამ პასუხი ვერ გასცა, ვერც დაარღვია და ვერც უარჰყო. ამიტომ ეხლა საზოგადოების საყურადღებოდ უნდა ითქვას: იგივე ნ. ჟ-ია მოსურნე იყო ნ. დემ., მაგ. ბ-ნი სპ. კედია შესულიყო მის მთავრობაში ევროპაში წამოსვლისას. ასე რომ ნ. ჟ-იას, ეჭვი არაა, არა სჯეროდა ის, რასაც შევბოდა და ეუბნებოდა მოსკოვის ყოფილ დიპლომ. წარმომადგენელს. ეს უკვე სიყალბით მაბეზღრობაა, მაგრამ მან მეტიც იცოდა. ნაც. დემ. ომში ყველაზე მეტს თუ არა, ყველასთან თანასწორად იბრძოდენ და თვით ბ-ნი სპ. კედია წამაქესებელ სიტყვითა და საქმით ამხნევებდა მებრძოლთ და გზავნიდა ეროვნ. დემოკრ. კადრებს ბრძოლის ველზე, მაგ. ახალ-გაზრდობას. ჟ-იამ ისიც იცოდა, რომ ოსმალებთან ჩვენ საერთო არაფერი გვქონდა. ხოლო თანამებრძოლთა, თანამამულიშვილთა გაწირვა და ასე მუხანათურად გაცემა ისეთ მოსისხლე მტერთან, როგორც ჩვენთვის, ეროვნ. დემოკრატებისათვისაც, არიან საბჭოე-ბი, და ისიც მთავრობის თავმჯდომარესაგან, ეს, ძმებო მენშევიკებო, მე მიმაჩნია ბოროტ გამცემლობათ, ძმათა აშკარა დაღალატად.

მე ვიცი, რა ძნელია თქვენთვის ამ სიტყვების გაგონება. ფოცავ ყოველივეს, რაც ჩემთვის წმიდაა, მენშევიკებო, რომ მათი თქმა ჩემთვის უფრო ძნელია ვიდრე თქვენთვის გაგონება. მაგრამ! ქვეყანა, ერი, აწმყო – მოსპეს, მოინელეს ან მოსპობას უქადიან. მომავლის ხსნა, აი მოვალეობა. ამ მოვალეობის შეგნება მაიძულებს თუნდაც ყველაზე უმცირესს ქრთველთა შორის, ყველაზე ხმაამაღ-

ლა დავიყვირო! თუ თქვენ, მენშევიკებო, მოქალაქეობრივი უმცირესი გრძნობა და შეგნება მაინც შეგრძენიათ, უნდა გამოტყდეთ, ამბობო, რომ ჟ-ია თავისი ჯგუფით და მეთოდებით დამღუპველი იყო აქამომდე და დამღუპველი იქნება მომავალშიც. ამიტომ თქვენ უნდა იმოქმედოთ ისე, რომ ქართულ საქმეს განარიდოთ ქვეყნისა და თქვენივე პარტიის დამხობი. უღრმესად მრწამს, რომ თქვენი განთავისუფლება ამ ჯაჭვებისაგან მეტ ძალებს შემატებს, მეტ მთლიანობას მისცემს საქართველოს განმათავისუფლებელ მოძრაობას. ჩემი თავი კი სანაცვლოდ ყოფილიყოს ყველასათვის, და თუ საჭირო იქნა, თქვენთვისაც, ბ-ნო მენშევიკებო.

ტ. მარგველაშვილი

პრესის მამბიერ

ქართველობის ინტერესები დიდხანია განსაცდელშია. მას ჩვენ შეპლებისდაგვარად დარაჯობა გვინდა გაეწვიოთ. ჩვენ ვიცავთ ქართველობას როგორც აგეთს გარეშე ყოველგვარ ჯგუფურ ინტერესებისა, რომელსაც სასტიკად ვებრძვი. ამიტომ თავს გვესხმიან ყოველის მხრივ. შინ ბოლშევიკები, უცხო ოკუპანტური ძალა, გარეთ ემიგრაციაში მენშევიკობა. „ბრძოლის ხმის“ უკანასკნელ ნომერში ახალი ფორმით ძველ ცილისწამებათ იმეორებენ და მით ცდილობენ მოწხადონ ისედაც მოწამლული ქართველობა: ვითომც, მათი ასრით, ქართულ ეროვნულ მოძრაობაში ბოლშევიკებს მოკაეშირენი ყავდეთ, თვითონ „ბრძ. ხმა“ კი ბოლშევიკებს ებრძოდეს, მაგ. ბერლინის პრიცესშიაცო. კიდევ და საბოლოოდ ვაცხადებთ, რომ „ბრძ. ხმა“ თვითონ, და მისი სულის ჩამდგმელნი საქ. სოც. დ. პ. სახელით მუდამ იმეორებდნენ და იცავდნენ მას, რასაც თხოულობდა ბოლშევიკთა საელწიო ბერლინში და მათი დაქირავებული ექილი, რომელმაც მკაცრი შეკითხვები შეიტანა რაიხსტაგში (თვითონ გერმ. ს. დ. პ. ფრაქციის წევრი იყო მაშინვე, და იმავე დროს ფორვერტსში ქართველ მენშევიკების სახელით იმავე ბოლშევიკურ მოთხოვნათა ხაზით გალაშქრება ხდებოდა; ეს გალაშქრება დაიწყო ნ. ჟორდანიამ თვითონ წერილში, სადაც ქართველი მოქალაქენი, პასუხისგებაში მიცემულნი, გამოყვანილია „საზიზღარ ავაზაკებად“ და საეჭვო პირებად. ისე, როგორც ამბობდნენ ბოლშევიკებიც. ჩერვონცების გარდა და კიდევ ამაზე დიდი ხნით წინ, და ამაზე ბევრად უფრო

დასაგმობი მენშევიკთა ერთი საქმე ჩვენ ვიცით და თუ მენშევიკები არ დადუმდნენ, ჩვენ მათ ვამხელთ ისე, რომ ნათლად გაიგონ, სად უნდა ეძიონ სიყალბეთა „მასტერები“. მათ სურთ გადაფუჩე-ჩების ტაქტიკას დაადგნენ. ამას ჩვენ არ დავუშვებთ! ჩვენი თავდაცვა გამოწვეულია „ბრ. ხ.“ №18-ით, სადაც პროვოკატორულადაა თქმული, ვითომც ქართულ ემიგრაციაში, კერძოდ ეროვნულ რიგებში ვინმე იყოს, ვისაც სიამოვნებდეს საქართველოს დამოუკიდებლობის უძვირფასესი ემბლემის, ქართული საელჩოს გართულება. ჩვენ ვაცხადებთ აგეთ ინსინუაციას უსაზიზღრეს ბოროტ პროვოკაციად და მოვითხოვთ მენშევიკთაგან პასუხს, რა ზომები მიიღეს მათ აგეთი აშკარა ცილისმწამებლის წინააღმდეგ, რომელიც თავისი მოღალატური უსაქციელობით სახელს უტეხს მთელს ქართულ ემიგრაციას, ქართველობას როგორც აგეთს და თვით მენშევიკთა ორგანოს, რომელზედაც აგეთი ცოდვით აღსავსე, ბოროტი ზრახვებით დაიბეჭდა – აშკარა ყალბი ცნობა. მენშევიკობა თავისთავს დაახასიათებს მით, თუ როგორ მოიქცევა ამ შემთხვევაში. იმავე ნომერში და იქვე მკვლელობისადმი წაქეზება და მოწოდებაა. მათი ბელადი მკვლელობის მქადაგადაა გამოსული. მკვლელობის მქადაგი თვით მკვლელზე უარესია. ჩვენ გვსურდა გვეცოდნოდა, რა ზომებს დებულობს მენშევიკობა მათივე რიგების დემორალიზატორისა და ქართული ემიგრაციის დამრღვევის წინააღმდეგ. მათი ნაბიჯი გვიჩვენებს ჩვენ, არის მენშევიკობა პოლიტიკური ორგანიზაცია თუ უბრალო დაქირავებული აპარატი. ... ემიგრაციის ერთობა მხოლოდ მტერს შეშურს. გვისაყვედურებენ, რად მოვიხსენეთ ჟანდარმერიის აქტები. შიგ რომ ვინმე სხვა ყოფილიყო მოხსენებული და არა მათი „ბელადი“, რას იქმდენ მაშინ? ეხლა ტერორის გვინიშნავენ, თუმც უდანაშაულონი ვართ და მაშინ ალბად ამასაც აღარ გვაკმარებდენ. მაგრამ თუ ეს ფაქტები „ბელადის“ ლაჩრობას ამტკიცებენ, ლაჩრობა ხომ წყაროა „ამხანაგთა“ დაღალატელების. მაგრამ აქ არის სხვა მომენტებიც, მეტად დამაფიქრებელი: აქტებს ერთი ფურცელი აკლია, რას იქმთ თქვენ, თუ ეს ფურცელი დაკარგული არ დარჩა და თავის დროზე აღმოჩნდა?! რითი იმართლებთ თავს ერთგულნი დამცველნი „ბელადისა“, თუ ეს ფურცელი საბედისწერო შინაარსის აღმოჩნდა. ყრუთათვის ორჯერ არ რეკვენ. მთელს რუსეთის იმპერიაში რევოლუციისას ჩხრეკდენ ჟანდარმთა არქივებს, მხოლოდ ერთადერთ ადგილას არა: ქუთაისში, სადაც მენშევიკთა ბელადობამ თბილისიდან ბრძანა, დაეწვათ არქივი. მხოლოდ ქუთაისში აღმოჩნდა „რევოლუციის“ „მეთაური“ იმდენად ხეპრე, რომ ეს „ბრძანება“ შეასრულა. ეს საქმე მეტად მნიშვნელოვანია,

თუ გავიხსენებთ, რომ იქ, ქუთაისში, დაწყებულია იმ საბედისწერო აქტების წერა. ჩვენ ვდუმდით, არც ეხლა გვინდოდა ამის გახსენება, რომ „ბელადი“ არ შეხებოდა თავის ტურტლიან ხელებით ეროვნულ მოძრაობის უსაყვარლესსა და უპატიოსნეს მებრძოლს, ქართველი ერის თავგამოდებულ ტრიბუნს. ვინ – ვის?! გაბედა შეხებოდა? როგორის ცილისწამებით?! ეხლა კი ზოგი რამ ჩვენც გვეთქმის თავდაცვისათვის! საქართველოს ეროვნული მოძრაობა „ბრ. ხ.“-ს თავის პარტიულ საქმედ გამოყავს; მთავარი ვითომც მათი პარტია იყოს. აი, მათი ფსიხიკა! საქართველოს დიდი ეროვნული განმათავისუფლებელი მოძრაობა, ეს წმიდათა წმიდა საქმე ვიწრო მენშევიკურ ინტერესთა რგოლში უნდათ მოამწყვდიონ! აგეთი პროპაგანდით მიდიან ისინი ევროპის სახელმწიფოთა განათლებულ საზოგადოებასთან და ჩვენ არ უნდა გვიკვირდეს, რომ ქართველობას კიდევ გვახსენებენ, ერად გეთელიან? მათ ვერ გაუგიათ, რომ ქართველობა იბრძვის ოკუპაციის წინააღმდეგ როგორც ერი-ქართველობა, ეროვნული სულითა და აზრით გამსჭვალული და არა როგორც ამა თუ იმ პარტიის ტიკინა-წევრი. მთელი ეროვნული მოძრაობა ხდება და წარმოებს ერის ალტკინებით საერთო ეროვნულ იდეითა და იდეალით. ეს ეროვნული იდეა – უკუდავი რწმენაა თავდაცვის კეთილ საქმიანობისა და მისი წმიდანობის. ეროვნული ბრძანება მხოლოდ ამ იდეით იწყება და მოიგება. ამ იდეის მატარებელია ჩვენი ორი ათასწლოვანი ტრადიცია წარსულში და ერის მოძღვრება უკანასკნელად დიდი ილიას მეთაურობით. შეიძლება ამ ბრძოლაში „პარტიის“ ხალხიც იყოს, უპარტიოც, ეროვნულიც, სოციალისტიც, მაგრამ არც ერთი მათგანი არ ფიქრობდა და არ ფიქრობს პარტიაზე, როცა ბრძოლაში მიდის, არამედ სამშობლოზე და თავის ერზე, როგორც მთლიან ერთეულზე. ჩვენ პატივს ვცემთ, გვიყვარს, ქედს ვიხრით ქართველ მებრძოლთა წინაშე და მათი მთლიან ეროვნულ ალტაცებას შევხარით. შეურაცხყოფაა საქართველოს განმათავისუფლებელ მოძრაობის, როცა გულით უნდო, სულით ურწმუნონი ჯგუფური ანგარიშებით უდგებიან მებრძოლთა და ლაშობენ მათი გმირობის ეგოისტურად, ცალმხრივად გამოყენებას. იცოდეთ, საქართველოს განმათავისუფლებელ მოძრაობაში მრავალი გმირი მებრძოლია, მაგრამ არც ერთი მათგანი არ იბრძვის როგორც მეორე ინტერნაციონალის, მენშევიზმის წევრი, არამედ როგორც შეგნებული ეროვნული მებრძოლი, როგორც ქართველი! პარტიობა ჟორდანიას ჯგუფს ახსოვს მუდამ, რადგან მას ქართველობა აქვს დავიწყებული. დიდი ფახით მთელ მენშევიკური პარტიის სახელით ლაპარაკობს ჟორდანიას ჯგუფი და თანაც

ჩვენ გვლანძღავს, ვითომც რაო? ჩვენ რომ მართლა ცუდნი ვიყოთ, ამით ჟ-ს უსაქციელობასა და დამნაშავეობას ეინმე გაუმართლებს ან ცოდვებს შეუმსუბუქებს ან და სხვათა ცილისწამებით როდესმე შესაძლო ყოფილა განა ისტორიის მიფუჩენება? თქვენ მხოლოდ საეჭვოსა სჭორავთ, რაც მუდამ თქვენი ხელობა იყო; ჩვენ კი უეჭველს მოგახსენებთ!! საქართველოდან ჩამოსული მათივე პარტიის ხალხი უსასტიკესად ჰგმობს ჟ-სა და მის მოქმედებას საქართველოში მყოფ პარტიის სახელითა და მანდატით. ჟ-ია კი მათ უწოდებს „დამფრთხალთ, შეშინებულთ“, თავზარდაცემულთ, სხვის ტერორის ქვეშ მყოფთ. მერმედ მოხდა შემდეგი ფაქტი – ემიგრაციაში მყოფმა მენშევიკობამ კონფერენცია მოახდინა და ჟ-ს ანგარიშები მოსთხოვა ისე, რომ შეშინებული ჟ-ია იძულებული გახდა უკან დაეხია, აღარც ევროპაში მყოფ „ამხანაგთა“ კონფერენცია სცნო და აღარც კი დაესწრო. გამოდის, რომ ჟ-ია და მისი ჯგუფი სრულიად გარიყულია მთელი პარტიიდან შინ და გარეთ. თვით ჟ-იას ლოლიკა კი მისივე წინააღმდეგ ამუშავდა: საქართველოში მყოფ პარტიას არა სცნობს, დამფრთხალიაო; აღარც ევროპაში მყოფ პარტიის ნაწილს უწევს ანგარიშს, რადგანაც ისიც მისი წინააღმდეგია, და რადგანაც მას აღარც იქ და აღარც აქ აღარავინ შერნა, ეს მოწმობს ქართველობის აღვიძებასა და ჩვენში მეტი პასუხისმგებლობის გრძნობათა გაფრთხილებას: ბოროტი სულის საბოლოოდ შებორკვას, ქართველობის თვითმოქმედების ძალთა განთავისუფლებას, და მათი პოლიტიკურად, ეროვნულად გადახალისებას. იყოს ეს თუნდაც სოციალისტური მიმართულებაში, ოღონდ წმინდა, იჭემიუტანელ ეროვნულ გეზით! ეს გადახალისება ქართველი ერის სასარგებლოდ დასრულდება! ჩვენ ეს მტკიცედ გეწამს.

ყოველი ქვეყნის ემიგრაციას სჩვევია უთანხმოება და სექტებად დანაწილება. ყოველ მებრძოლ ეროვნულ ორგანიზაციას და მიმართულებას ჩამოსცილება მეტ-ნაკლები რიცხვი თანამებრძოლთა, მაგრამ ამათი ავ-კარგვანობა მუდამ განიზომებოდა იმ წესითა და რიგით, თუ როგორ მოხდებოდა ეს გათიშვა, რა საშუალებით, რა მიზნებითა, რა საქციელით.

ვერ აიტანეს ჯოჯოხეთური პირობები ჩვენი ეროვნული ბრძოლისა, ვერც ერის აშკარა მტერთან და ვერც ქვეყნის ცნობილ ორგულთა წინააღმდეგ. ვერ გაუძლეს ჩვენს ღუხჭირსა და ღვენილობის სასტიკ პირობებს, გააფთრებულ იერიშებს პარტიის უმთავრეს პოზიციებზე, ჩვენი მთლიანობისა, ერთიანობისა, ძმური ერთობის დასამხიომად წარმოებულთ. ვერ შესძლეს გამაგრება ეროვნული მოძრაობის დედა-ძარღვისა იმ სიმაგრეზე, სადაც მტერი გარედან და შიგნიდან არ ყოფილის დაუზოგავობით, მსოფლიო პრესისათვის უცნობი დაცემულობის ბარბაროსული იარაღებით გვემდა და გყანადგურებდა. მიატოვეს ეს მძიმე ბრძოლის ველი, წავიდნენ! მაგრამ მოგვცილდნენ?

დასწევს, დაფერფლეს, ნიავს გაატანეს ყოველივე, რასაც ღელმდე გუნდრუეს უკმევდნენ, თაყვანს სცემდნენ და აღმერთებდნენ! გაიდმერთეს და მსახურებენ რასაც გუშინ ჩვენთან ერთად და ჩვენს რიგებში, ჩვენივე მცნებებით შმაგად ებრძოდნენ! გაგვეცალეს აგურ ოცი წლის მეგობრები გუშინდელს მტრებზე! წავიდნენ, მაგრამ მოგვცილდნენ მაინც?!

ჯერ ჩუმ-ჩუმად, ფარულად, ეხლა კი აშკარად აღმართეს ხელი ჩვენზე, საკუთარ ძმებზე, პარტიის მთავარი მიმართულებისა და მის დამცველ ცალკე პიროვნებათა წინააღმდეგ, ცნობილი ბოროტი ხელის სასარგებლოდ და არაქართული ერთობის, არაქართული საქმის სასარგებლოდ. ჩვენი მიზანია საყოველთაო გაერთიანება განმანათავისუფლებელ მოძრაობის სრულიად ეროვნული და მთლიანი საზომით; და არა შეკოწიწება ნაწილობრივ შეთანხმებათა სხვის ხარჯზე და სხვის, საკუთარ ძმათავე, წინააღმდეგ. მარჯვნივ თუ მარცხნივ აგეთი ეროვნული მოძრაობის მებრძოლი ძალები კი არ უნდა შეუერთდეს ჟიას კერძო ფრონტს, არამედ ჟიას ჯგუფი უნდა შეუერთდეს ეროვნულ ძალებს და ეროვნულ მოძრაობას როგორც მთლიან ერთეულს. ეროვნული ძალები კი არ უნდა ემორჩილებოდეს პეგემონიის ტირანს, არამედ მათ უნდა დაეუმორჩილოთ ყოველი ჯგუფი, ყოველი პიროვნება და უწინარეს ყოვლისა, სასტიკ კონტროლს ქვეშ უნდა ვიყოლი-

ოთ ანტიეროვნული სულისკეთება მოძალადეთა, ვინც შიგნიდან აფეთქებით ეშუქრება ყოველ კრიტიკულ მომენტში ეროვნულ მოძრაობას, ვისი თაობითი ზრახვა და მუშაობა გათიშვისა და დაქუცმაცების ტაქტიკას შეეწირა ერის საუბედუროდ. ერის რესურსები, სახსრები ბრძოლისათვის ერს უნდა დაბრუნებოდა; მისი ისტორიული განძი ხელუხლებელი სამშობლოს უნდა კელავ მიეღო ეროვნულ წმიდა ტაძრებში სასოებითა და სიხარულით დასასვენებლად. ყოველი მოძრავი თანხები განმათავისუფლებელ ცენტრის უშუალო განკარგულებაში უნდა ყოფილიყო საჯარო კონტროლით. ვერ ზიდეს ამ მიზნისათვის საჭირო ბრძოლის სიმძიმენი და წავიდნენ! ლამობდნენ კიდევ ერთიანად გადაეცათ საქართველოს სახელოვან ეროვნ. დემ. პ-ს უმწიკვლო დროშა ძმათა მკვლელობის მედროშესათვის! მაგრამ არ მოგვეცილდნენ, მხოლოდ პირი იბრუნეს და მტერთან ერთად ჩევენე გვებრძვიან!

ზოგჯერ ისიც გვეხმის, რომ ისტორია განმეორდება და 1917-1918 წწ. მაგალითით რუსეთს ნებით გადახვეწილი ქართველობა უნებურად დაბრუნდება გართულებათა გამო და როგორც ფაქტორი ღრმა ცვლილებათა. სუსტი ხავსს ეკიდება! რაც არ უნდა მოხდეს, ცხადია: ყველა ქართველთა მოქმედება უნდა დაფასდეს როგორც საერთოდ ქართული საქმე და არა ჯგუფურის მიდგომით. ვერც ერთი პიროვნება, ვერც ერთი დაჯგუფება თავისუფლებას ვერ აღადგენს გარეშე მთელი ქართველი ერის საკუთარ ნებისყოფისა, აი ამასთან შეფარდება, აი ეს მოეთხოვება ყველას. ვინ როგორ შეასრულებს, ეს პოლიტიკურ შეგნების, სულიერ ძალთა საკითხია. ჯერ კი თითქოს ნიშნსაც გვიგებენ, „პოსტიანნი“. მუნდირები თქვენ კი არა ჩვენა გეაქესო, და მით ცხად გახადეს მათივე უსუსურობა. ვერ დავმაღალეთ უღრმეს გულისტკივილს ამ მწარე გამოცდილების გამო მოძმე რომ გისუსტებს თვით კრიტიკულს მომენტში, ძნელი ასატანია! არა წახვლა, არა მოცილება, არა გათიშვა რაიმე იდეისა ან ტაქტიკის გამო! ეს არ იქნებოდა იმდენად მტკივნეული იარა, მაგრამ ლახვარის ჩვენ-დაძი მობრუნება და ისიც ემიგრაციაში, იმ წესით როგორც ეს მოხდა, — აი სავალალო სიმპტომი ემიგრაციის ერთი ნაწილის დაქვეითებისა და ბოროტი სულის გამარჯვებისა! ამან მიაღწია მიზანს: ემიგრაცია აკუნწა! ქართველთ ერთობის უუმშევნიერესი შენობა, საუკუნოებით ნაშენი გმირთა თაობებით, სათუთად დაცული და შენახული ისტორიისაგან, სასოებით ჩაბარებული ჩვენი თაობის ხელთ, ბოროტმა სულმა დაანგრია და დაღვწა, მაგრამ ამ ბუმბერაზულ შენობის ნანგრევებში თვითვე მოჰყვება! ნგრევის

ჭირის ბაცილები უხეად გაჰპანტა გარშემო და ეხლა მასვე შეესივნენ ესენი. ერი იღვიძებს, დიახ ერი, ე. ი. ხალხი ეროვნული შეგნებით. მტკიცდება ზნეობრივი სახე იმ შეგნების, რომ ყველა ქართველს ენის გარდა აერთებს საერთო ისტორიული ბედისწერა, რომელსაც ვერ ასცდება ვერც ერთი ჩვენთაგანი და რომ ყველა ქართველი ერთად უნდა შეხედეს თავის ბედისწერას, მზად და ძალმოზიდული საკუთარი ბედის გასატყუდათ. ბრძოლა, აი ჩვენი ღოზუნგი, ბრძოლა, აი ჩვენი იმედი, ბრძოლა, აი საწინდარი საბოლოო გამარჯვებისა! ბრძოლა საკუთარი ეროვნული ძალებით ეროვნული მიზნებისათვის. ყოველი შერყევა, შესუსტება მებრძოლის სულისკეთებისა არის მარცხის მომასწავებელი. ამიტომ კიდევ მეტის ძალ-ღონით, მეტის ენერგიით განვაგრძობთ ჩვენს ბრძოლას. ძვირფასია ჩვენთვის ყოველი თანამებრძოლი ვინც ჩვენთანაა და ჩვენთან მოვა. ის იდეის, პატრიოტიზმის, თავისუფლების და თვით პარტიის თანამოძმეა და ძმა უძმესი ღვიძლი ძმისა! გამარჯვებას გაჭირვება შეგვაძლებინებს, რადგან სულით და ზნეობით იარაღი არ დაგვიყრია. სხვათა სიმუხთლე ჩვენს ძალას გვამცნებს და ეს კი მრავალკეცად ძალასაც გვძატებს! „რაც გასჭირდის მით მეტ შევსძელ“!

მათ — „პოსტიანი“ მუნდირები ჟორდანიასაგან და ის პატიოსნება და სულისკეთება დღევანდელ მოძმეებთან პირნათლად ყოფნისა, რომელიც მათ დააძშვენებს — ღმერთმა ნუ ქმნას, რომ ავნოს — მათსავე გუშინდელ მტრებთან!

ჩვენ — განუსაზღვრელი და უშრეტი სიყვარული ბედურულისა და განაწამებ მთლიან ქართველ ერისადმი. სამარადისოდ და წარუშლელად აღბეჭდილი ჩვენს დაგულს გულში; ურყევი რწმენა იდეისადმი; თავგანწირული, თავგამოდებული მებრძოლის შეგნება, რომ იდეისა და რწმენისათვის, საყოველთაო სიკეთისა, თავისუფლებისა და გამარჯვებისათვის ზვარაკად, მსხვერპლად შევიწირებით და სრული მზადყოფნა, კელავაც განვაგრძოთ უნგაროდ, უპირობოდ ვემსახუროთ, მთელს ერს, მთელს სამშობლოს!

ტ. მ

„ბრძოლის ხმის“ 27-ე ნომერში ბატონი გრ. ურატაძე გამოვიდა ნ. ჟორდანიას დასაცავად. მისი მსჯელობა და ირონია იმდენად უფერულია, რომ ვერ დაიმსახურა, – მკითხველს შეესთავაზოთ, მაგრამ მისი წერილის ბოლო ძლიერ საინტერესოა.

ქართველი ხალხის ნ. ჟორდანიასადმი უზომო ერთგულობის შესახებ ბ-ნი ურატაძე სწერს:

„თუ რა იმედით და სასოებით შეჰყურებდა ქართველი ხალხი ჟორდანიას მთაწერობას უცხოეთში წამოსვლისას, სხვა რომ არ ვიცოდეთ რა, საკმარისია თუ გინდ ის ხალხური ლექსი, რომელიც გამოთქმულია სწორედ იმ მომენტისათვის, როცა ჩვენი მთაწერობა ბათუმს სტოვებდა, რომელსაც მღეროდა და მღერის მთელი საქართველო და რომელიც თავდება ასე:

მოწყენილი დიდი ნოე
პარახოდში ჩადიოდა,
საქართველოს დასახსნელად
ვეროპაში მიდიოდა...

საქართველოს დასახსნელად. ასე სწამდა ქართველ ხალხს მაშინ, ასე სწამს დღესაც და რამდენიც არ უნდა იბუსდუნონ ჩვენმა წერილზეცა ჭორიკანებმა, ჩვენი ხალხის ამ რწმენას, ამ განწყობილებას ჟორდანიას მთაწერობის და ჩვენი პარტიის მიმართ – ოდნავადაც ვერც შესცვლიან და ვერც შეარყევენ...

ბ-ნი ურატაძე ნ. ჟორდანიას ცუდს სამსახურს უწევს; ამ სიმღერას რომ ჩაუეკირდეთ, განა წმინდა ირონიას არ დაეინახეთ, რომელიც ბ-ნ ურატაძის გასაგებად მისაწედომი არ არის? მკითხველთა რომელ წრეს კგულისხმობს და მისი იმედი აქვს, როდესაც ის ამ სიმღერას ხალხურს ეძახის? განა ხალხი თავის სიმღერაში ასეთ სიტყვებს ხმარობს, როგორც „პარახოდი“, „ვეროპა“?

„...მღეროდა და მღერის მთელი საქართველო...“, ამბობს ბ-ნი ურატაძე. ნუთუ ჩვენი ხალხი იმდენად ჩამოშორდა ცხოვრებას, იმდენად გასულელდა, რომ თერთმეტი წელიწადი მღერის და მღერის ამ უმსგავს სიმღერას?! თერთმეტი წელიწადია ხალხი ერთგულია ნ. ჟორდანიას მთაწერობისა და იგი სწამს! კიდევ გასაგები იქნებოდა, ეს სიმღერა გურიაში რომ ემღერათ, მაგრამ, არა... მთელ საქართველოში!...

აბა მკითხველმა ერთი წუთით წარმოიდგინოს ქართლელი, რომელიც ამ სიმღერას მკის დროს მღეროდეს, ან კახელი, რომ რთველში მღეროდეს, ანდა მეგრელი, იმერელი, აფხაზი, სვანი, აჭარელი, ე.ი. მთელი საქართველო. სადა და როდის თქმულა და

გაგონილა, რომ მთავრობა, რომელმაც ქვეყნის თავისუფლება დამოუკიდებლობა ერთ თვეში მტერს ჩააბარა, ასეთი საყვარელი იყოს მთელი ხალხისა?! ნაპოლეონსაც კი უღალატეს მარშლებმა, ცე'სარს, ციცერონს მოწინააღმდეგეები აღმოუჩნდნენ; გენერალ-ადიუტანტმა რუზსკიმ, რომელსაც ნიკოლოზ მეორემ საკუთარი შინელი ჩააცვა, მას უღალატა. რუსეთის რევოლუციის კერპი ა. კერენსკი ქალის ტანისამოსში სამარცხვინოდ გაიქცა; ყოვლად ძლიერი ტროცკი თავის უკანასკნელ დღეებს დევნაში აღამებს, და მხოლოდ ნ. ჟორდანიას, როგორც ბ-ნი ურატაძე გვარწმუნებს, იყო და არის მთელი ქართველი ერის საყვარელი. თითქოს ნ. ჟორდანიას რაღაც ჯადოსანი რამ ყოფილიყოს და არა ყოფილი მთავრობის თავმჯდომარე. უწინ ამბობდნენ, რომ „ამომავალ მზეს მეტი თაყვანისმცემელნი ჰყავს, ვიდრე ჩამავალსაო“, რომ ნ. ჟორდანიას მზე უკვე ჩაესვენა, ამის ნახვა არ ჰსურთ მხოლოდ ბრძებს, ბ-ნ ურატაძეებს.

არა, ბ-ნო ურატაძე, ტყუილს ნუ ამბობთ ქართველ ერზე! ხალხი, რომელსაც განაგებდა ვახტანგი, დავით აღმაშენებელი, თამარ მეფე, ერეკლე მეორე... არ არის მოკლებული კრიტიკულ გონებას და ნაციონალურ აზროვნებას.

მაგრამ მე კი მგონია, რომ მთელი ეს მისი წერილი და „სახალხო“ სიმღერა მხოლოდ ხუმრობაა ბ-ნ ურატაძისა. ამიტომ მე აქ მოვიყვან ამ „ხალხური“ სიმღერის გაგრძელებას; ეს თვითონ ბ-მა ურატაძემ არ ჰქნა, რადგანაც ის ბუნებით ასეთია, – არ უყვარს თავის თავზე ლაპარაკი და თავის ქება:

პალუბაზე აბრძანდა...

შტორმი იყო და ავდარი,

ურატაძეს თვალი მოჰკრა,—

მოსდიოდა ცრემლთა ღეარი.

ბრძანა: „რატომ არ გრცხვენია?

ხარ ცნობილი დიპლომატი,

საქართველოს პოსტზე დგეხარ,

როგორც ძეულად რომის ბატი“.

ლანჩხუთელი.

„საქართველო უწინარეს ყოვლისა“.

საქართველოს პატრიოტული ახალგაზრდობა

„თ ე თ რ ი გ ი ო რ გ ი“.

დამფუძნებელი კრების

დ ე კ ლ ა რ ა ც ი ა .

1921 წ., თებერვალში, რუსეთი, რომელმაც ყველაზედ უწინ იცნო ქართველი ერის სუვერენობის აღდგენა და სამშვიდობო ხელშეკრულებაც დასდო მასთან, ურდო ჯარებით თავს დაესხა ახლად სახელმწიფოებრიობა აღდგენილ საქართველოს. მიუხედავად გმირულ ტაბახმელა-კოჯორ-სოღანლუღის თავდაცვითი ბრძოლებისა, მტრის უამრავმა ფიზიკურმა ძალამ გადმოსტეხა საქართველოს საზღვარი და თავისუფლების მოტრფიალე ერს კვლავ რუსული მონობის უღელი დაადგა.

აღსრულდა!..

ერთხელ კიდევ გაშიშვლდა მსოფლიოს წინაშე რუსული იმპერიალიზმი. ერთხელ კიდევ ნაკუწ ქალაქად აქცია რუსეთმა სუვერენულ ს ა ქ ა რ თ ე ე ლ ო ს თ ა ნ დადებული ხელშეკრულება.

ჩრდილოეთიდან მოეარდნილმა საშინელმა რუსულმა სტიქიამ მოიცო საქართველო და თავისი დაუნდობელი ტალღებით ერთი მეორეზედ ანადგურებს საქართველოს სუვერენობის ყოველგვარ ნასახს. „კომსომოლას“ მიუგდეს საგინებლად ერის სინიდისი, ერის სარწმუნოება. „კომსომოლას“-ეე დაუმორჩილეს ფაქტიურად ეროვნულ კულტურის კერა ქართული უნივერსიტეტი. რუსული მეთოდებით გაანადგურეს ერის სახალხო მეურნეობა. საქართველო კოლონიაა რუსეთის მრეწველობისათვის; საქართველოში შემოყავთ ასობით და ათასობით ქართველი ერისადმი მტრულად განწყობილი უცხო ელემენტები და მათ ქართული ხაზინის ხარჯით ქართველი ერის მიწა-წყალზედ საშვილისშვილოდ ასახელებენ; რუსული ნაჯახით მოსჩეხეს ისედაც განახევრებულ საქართველოს მისი მიწა-წყლის მთელი მეოთხედი და მით იყიდეს ოსმალეთის მეგობრობა და ამიერკავკასიის ერთა შორის ის მოჩვენებითი მშვიდობიანობა, რომელიც თავის სიღრმეში ატარებს ისეთი შუღლისა და შურისძიების ელემენტებს, რომელიც არასდროს არსებულა ამ ერთა შორის. საქართველოს საკუთრებად ცნობილი ტერიტორია-კი ხელოვნურად რამოდენიმე ავტონომიურ რესპუბლიკებად დაანაწილეს.

ერთი სიტყვით, ს ა ქ ა რ თ ე ე ლ ო შ ი ყ ე ე ლ ა
ბ ა ტ ო ნ ო ბ ს გ ა რ დ ა ქ ა რ თ ე ე ლ ი ს ა ;

ს ა ქ ა რ თ ე ე ლ ო შ ი ყ ე ე ლ ა ფ ე რ ი კ ე თ დ ე
ბ ა გ ა რ დ ა ქ ა რ თ უ ლ ი ს ა; ს ა ქ ა რ თ ე ე ლ ო
ყ ე ე ლ ა - ფ ე რ ი ა, გ ა რ დ ა ს ა ქ ა რ თ ე ე ლ ო -
ი ს ა.

ქართველ ერს, რომლის ორიათას ნახევარი წლის ისტორია მხოლოდ ბრძოლაა თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის, არ შეეძლო შერიგებოდა ასეთ საშინელ მონობას. მან ბრძოლითვე უპასუხა დამპყრობელთ. ოთხი წელიწადია სწარმოებს ბრძოლა რუსეთის წინააღმდეგ. ამ ბრძოლას ხელმძღვანელობდნენ საქართველოში „დამოუკიდებლობის კომიტეტი“, ხოლო საზღვარგარეთ, შემოხიზნული მთაერობა. ბრძოლის ერთი ეტაპი დამთავრდა 5 000 ქართველის სისხლით.

ქართველი ერის მიერ აღებული ბრძოლის ხაზი სწორია, მაგრამ ხელმძღვანელთა სისუსტემ იგი დროებით დაამარცხა. ეს უკანასკნელი აჯანყება, რომელიც უმომენტობის გამო პოლიტიკურ შეცდომათ უნდა ჩაითვალოს, თავისთავათ ერთ-ერთი ღირსშესანიშნავი მომენტია ეროვნული განმათავისუფლებელი ბრძოლისა და საქართველოს იდეის უაღრესი გამარჯვება.

აწ აღარ არიან ურწმუნო თომანი. ყველამ იწამა, რომ საქართველო არ გასტეხს ფიცს წარსულის წინაშე, რომ იგი იბრძოდა, იბრძვის და იბრძოლებს თავისუფალი არსებობისათვის, ჭეშმარიტათ იგი აღსდგა! ბრძოლა სრულ გამარჯვებამდე, საქართველო უარს ვერ იტყვის სიცოცხლეზედ.

ბრძოლა ქართველი ერის ყველა სასიცოცხლო ძალების დაჭიმვით. ამ ბრძოლაში საბოლოოდ უნდა შეკავშირდეს მისი საიმედო ძალები.

ეროვნული ბრძოლის მაღალმა იდეამ უნდა მოსპოს პარტიული დაყოფა.

ეროვნულ ბრძოლისათვის ნებაყოფლობითი შეწირული ქართველი აუცილებლათ უნდა განთავისუფლდეს პარტიული, კლასობრივი თუ პირადი ინტერესებისაგან.

„საქართველო უწინარეს ყოვლისა“ ეს უნდა იყოს დღევანდელი ქართველის ხმა.

ეს აუცილებლობა ვერ შეიგნეს თანამედროვე საქართველოს პოლიტიკურმა მესვეურებმა. მათთვის ძნელი აღმოჩნდა პარტიული ხაზის გადალახვა. მათი პარტიული ინტერესები ჯერ კიდევ მაღლა დგას ეროვნულ იდეაზე.

ეს დიადი მცნებანი – ახალგაზრდობამ უნდა შეიგნოს. ახალგაზრდობამ, რომელიც მუდამ ბრძოლის ცეცხლს ატარებს,

რომელიც მუდამ ეძიებს ახალს, ვერ გაჰყვება ძველი თაობის პარტიულ გზებს.

ის, რაც ვერ შესძლეს ჩვენმა მამებმა, შვილებმა გაეკეთათ. მომავალი წინ გვიძევს, იგი ჩვენია. შეგკავშირდეთ, გაეძლიერდეთ, შეექმნათ მებრძოლთა რიგები. პატრიოტული ახალგაზრდობა ამაყათ დასდგება ეროვნული ბრძოლის ასპარეზზე, რომელიც იტევს რამოდენიმე ათეულ საუკუნეთა ეროვნულ მებრძოლთა დიად სახელებს, რომლის განახლებული ქვაკუთხედიც 5 000 საუკუნეთსო მამულიშვილის უკანასკნელი ეროვნული საფლავი, რომელსაც თავს დასტრიალებს სამფერი დროშით საქართველოს გამარჯვების ემბლემა – თეთრი გიორგი.

აი ის ფართო ეროვნული ასპარეზი, რომელზედაც იშვა საქართველოს პატრიოტული ახალგაზრდობა „თეთრი გიორგი“.

საქართველო რელიგიაა ჩვენთვის. სამშობლოსათვის თავგანწირვა საღვთო ვალია ჩვენთვის.

ქართველი ერი მარადიულია! – ეს განვლილ 27 საუკუნის ურყევი სიტყვაა. მის სადიდებლად მოვლენილი პატრიოტული ახალგაზრდობა „თეთრ გიორგი“-ც ამიერიდან მარადიულია.

ჩვენი მიზანია:

სუვერენული, მთლიანი, ძლიერი საქართველო.

1. ერის განთავისუფლება რუსეთის მონობისაგან.
2. საქართველოს მთლიანობის აღდგენა.
3. ბრძოლა რუსული ენის, აზროვნების და ყოველგვარი რუსულის ბატონობის წინააღმდეგ.
4. საქართველოს გაწმენდა მისდამი მტრულათ განწყობილი ელემენტებისაგან.
5. საქართველოს მოსახლეობის ეროვნულ შემადგენლობის დაცვა მომავალში აჭრელებისაგან.
6. ეროვნული ქონებისა და სამეურნეო ასპარეზის დაცვა ქართველთათვის.
7. ქართველი ერის ფიზიკური, სულიერი და გონებრივი გაჯანსაღება.

ქართული აზროვნების განთავისუფლება იმ მიუწდომელ ფანტასტიურ ოცნებათაგან, რომელნიც შლიან ეროვნული ძალების მთლიანობას, თანამშრომლობასა და ვერ ეგუებიან ნაციონალურ სახელწიფოს იდეას.

აი ის ჭეშმარიტად დიადი იდეა, რომლისათვისაც თავს იწირავს პატრიოტული ახალგაზრდობა „თეთრი გიორგი“. იგი სულიერი მემკვიდრეა მათი, ვინც ათასი წლობით იცავდნენ და

ქმნიდენ საქართველოს ძლიერებას. ის დაუმკვიდრებს საქართველოს მის ისტორიულ ტრადიციებს, განამტკიცებს წესრიგს და შეადუღებს ერის აწმყო-მომავალს მის დიდებულ წარსულთან.

რისხვა მას, ვისაც არ უნდა შეიგნოს ეს უწმიდესი დიადი იდეა. ლახვარი მას, ვინც წინ აღუდგება ამ იდეას.

„თ ე თ რ ი გ ი ო რ გ ი“ არის თავისუფალი უწმიდესი შეუიკცა უტყუარის პატრიოტიზმით აღგზნებულ ქართველთა, წინაშე საქართველოსა და ეროვნული უწმიდესი საფლავისა, სადაც თავისუფლების იდეით შედუღებულნი 5 000 ყრმა ქართველნი სისხლითაც შედუღდნენ.

„თ ე თ რ ი გ ი ო რ გ ი“ ნაზიარებია მათი იდეით.

„თ ე თ რ ი გ ი ო რ გ ი“ მბრძოლ-ცხებულა მათი სისხლით.

„თ ე თ რ ი გ ი ო რ გ ი“ გაანთავისუფლებს ეროვნულ საფლავს.

იდიდე საქართველო!

საქართველოს პატრიოტული ახალგაზრობა „თეთრი გიორგი“-ს დამფუძნებელი კრება.

ახალგაზრდა ქართველო პატრიოტებო!

საქართველოს პატრიოტული ახალგაზრობა „თეთრი გიორგი“ მოუწოდებს ყველა ქართველ პატრიოტს, ყველას, ვინც თავს ახალგაზრდათ გრძნობს განურჩევლათ მისი ადგილყოფისა, საქართველოშია თუ მის გარეთ; ყველა მათ, ვისაც სამშობლოს უბედობა თავის უბედურებათ მიაჩნია, ერის კეთილდღეობა თავის ბედნიერებათ; ყველა მათ, ვინც ეროვნულ იდეას მალღა აყენებს პარტიულ ინტერესებზე; მათ, ვინც სამუდამოთ დაგმობს პირად ანგარიშებს და სამშობლოს თავისუფლებას შეეწირება, –

შემოკრებს საქართველოს პატრიოტული ახალგაზრობა „თეთრი გიორგი“-ს გარშემო. შეექმნათ ეროვნული ერთობა, ერთი სხეული, შეეკავშირდეთ, გაეძლიერდეთ, რომ სამშობლოსათვის ბრძოლაში დაღლილნი და უიმედონი გაეამხნეოთ, დაღუპულნი შეეცვალოთ და ქართველ ერთან ამ სისხლიან დღეებში ახალგაზრდული ბრძოლის ცეცხლი მიეიტანოთ.

სიკედილი ან თავისუფალი საქართველო!

ჩვენ მოუწოდებთ ყველა ახალგაზრდა პატრიოტს, ვისაც სწამს „თეთრი გიორგი“-ს გზა, იდეები, ვინც იზიარებს ჩვენი დეკლარაციის პრინციპებს, გაერთიანდით ჩვენთან ერთად. დააარსეთ ადგილობრივ ასეთი პატრიოტული კავშირები, დაგვიკავშირდ-

ით; მიიღეთ ჩვენგან ცნობები, რომ გააზროვნებული თანამშრომლობით ეროვნულ იდეას უკეთ ემსახუროთ.

საქართველოს პატრიოტული ახალგაზრდობა „თეთრი გიორგი“.

პარიზი 15-VI-1925წ.

69-th CONGRESS

H. J. RES. 195

1-st Session

IN THE HOUSE OF REPRESENTATIVES

March 10, 1926.

Mr. Moore of Virginia introduced the following joint resolution; which was referred to the Committee on Foreign Affairs and ordered to be printed.

JOINT RESOLUTION

Providing for the appointment of a diplomatic representative to the National Republic of Georgia.

Whereas the Kingdom of Georgia, for many centuries maintained its independent existence, its racial identity, and the integrity of its language, institutions, and laws, against the almost constant aggression and frequent invasion to which it was subjected, and its territory has been, since the fourth century, and is, occupied by people of the Christian faith; and

Whereas the kingdom was succeeded by the National Republic of Georgia, which was regularly and established, with a written constitution, on May 26, 1918; and

Whereas the existence of the Republic has been generally recognized by the nations of the world except the United States; and

Whereas notwithstanding such express recognition by the Russian Government in 1920 that Government has since invaded and now exercises control of the territory of the Republic, which has been compelled to transfer its

governmental activities from Tiflis, and then from Batumi, to France, where its officials now function; and

Whereas it is the sense of Congress that the Government of the United States should express its disapproval of the unwarranted action of the Russian Government, and its sympathy with the people of the Republic: Therefore be it

1. Resolved by the Senate and House of Representatives
2. of the United States of America in Congress assembled,
3. That provision should be made by law for defraying the
4. expenses incident to the appointment of a diplomatic representative to the National Republic of Georgia whenever the
5. President shall deem it expedient to make such appointment.

VICTORIA 2967

72, ST. STEPHEN,S HOUSE.
WESTMINSTER. S.W. 1.
29-th July 1926.

Dear Sir,

As requested by Mr. Kruytbosch I return to you the American Report and the two resolutions passed on to me by him for perusal. Thanking you for these.

Yours very truly,

Mons. Kedia
9, Rue Oudienet
PARIS

ნაწილი პირველი

1. ვანდა ღამბაშიძე – ცნობილი ექიმის ვახტანგ ღამბაშიძის მეუღლე, წარმოშობით ინგლისელი.
2. იგულისხმება სპირიდონ კელიას პატიმრობა მეტეხის ციხეში.
3. რევაზ გაბაშვილი – პუბლიცისტი და პოლიტიკური მოღვაწე, საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის (შემდეგში – ედპ) ერთ-ერთი დამფუძნებელი.
4. ლელი ჯაფარიძე – მწერალი, ედპ-ს მთავარი კომიტეტის წევრი.
5. აკაკი ხოშტარია – ცნობილი მეწარმე და ქველმოქმედი.
6. სტოკსი – ინგლისელი პოლკოვნიკი, ბრიტანეთის ყოფილი კომისარი სამხრეთ კავკასიაში 1920 წელს.
7. დამოუკიდებლობის კომიტეტი – ბოლშევიკური ოკუპაციისაგან საქართველოს განმათავისუფლებელი ბრძოლის ხელმძღვანელი ორგანო, შეიქმნა 1922 წლის აპრილში ანტისაბჭოთა პარტიების წარმომადგენელთა მონაწილეობით პარიტეტულ საწყისებზე.
8. რევაზ გაბაშვილი (იხ. შენიშვნა 3).
9. ლელი ჯაფარიძე (იხ. შენიშვნა 4).
10. შალვა ქარუმიძე – ედპ-ს ერთ-ერთი თვალსაჩინო წევრი.
11. ალექსანდრე ასათიანი – პოლიტიკური მოღვაწე, ედპ-ს ერთ-ერთი დამფუძნებელი და ლიდერი, ემიგრაციაში გამოსცემდა ჟურნალებს „სამშობლო“ და „ივერია“.
12. ნიკოლოზ ჯაყელი – ცნობილი მეწარმე.
13. ექვთიმე თაყაიშვილი – ცნობილი მეცნიერი, ეროვნული და საზოგადო მოღვაწე, ედპ-ს ერთ-ერთი დამაარსებელი, საქართველოს დამფუძნებელი კრების თავმჯდომარის ამხანაგი (მოადგილე).
14. ნოე რამიშვილი – ცნობილი სოციალ-დემოკრატი (შემდეგში – სოც.დემ.) მენშევიკი, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის პირველი თავმჯდომარე.
15. ილია ჭავჭავაძე.
16. ალექსანდრე ასათიანი (იხ. შენიშვნა 11).
17. გიორგი გვაზავა – იურისტი, მწერალი, მთარგმნელი, პოლიტიკური მოღვაწე, ედპ-ს ერთ-ერთი დამფუძნებელი და ლიდერი.

18. იგულისხმება ინგლის-საბჭოთა რუსეთის 1921 წ. 16 მარტის საეაჭრო ხელშეკრულება.
19. ნიკოლოზ ნიკოლოზის-ძე რომანოვი (უმცროსი) – დიდი მთავარი, რუსეთის უკანასკნელი იმპერატორის ნიკოლოზ II-ის ბიძა, კავკასიის ბოლო მეფისნაცვალი.
20. ზურაბ ავალიშვილი – იურისტი, მეცნიერი და დიპლომატი.
21. ლორდი კეზონი – ინგლისის საგარეო საქმეთა მინისტრი 1919-1924 წ.წ.
22. გიორგი მაჩაბელი – 1914 წ. დაარსებული საქართველოს განთავისუფლების კომიტეტის თვალსაჩინო წევრი, ცნობილი პარფუმერული ფირმის „პრინცი მაჩაბელის“ დამფუძნებელი ამერიკის შეერთებულ შტატებში.
23. ისმეტ ფაშა – ისმეთ ინენიუ – თურქეთის საგარეო საქმეთა მინისტრი 1922-1923 წ.წ., თურქეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტი 1938-1950 წ.წ.
24. იგულისხმება საქართველოს განთავისუფლების კომიტეტის ხელშეკრულება ოსმალეთის მთავრობასთან 1914 წელს.
25. გრიგოლ ექვაქელი (ექვაქიძე) – პოლიტიკური მოღვაწე, ედპ-ს ერთ-ერთი დამფუძნებელი და ლიდერი. გაზ. „საქართველოს“ რედაქტორი, ედპ-ს გაყოფის შემდეგ სათავეში ედგა ნაციონალ-დემოკრატიულ (იგივე ეროვნულ, იგივე მიწის მესაკუთრეთა ეროვნულ) პარტიას, ემიგრაციაში გამოსცემდა გაზეთს „ახალი საქართველო“.
26. დიმიტრი შალიკაშვილი – საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დიპლომატიური მისიის წევრი თურქეთში. ცნობილი ამერიკელი სამხედრო მოღვაწეების ჯონ (მალხაზ) და ოთარ შალიკაშვილების მამა.
27. კონსტანტინე აფხაზი – ილია ჭავჭავაძის დისშვილი, გენერალი, აღმოსავლეთ საქართველოს თავადაზნაურთა მარშალი, საქართველოს სამხედრო ცენტრის წევრი, ედპ-ს არალეგალური ცკ-ს თავმჯდომარე.
28. გრიგოლ ურატაძე – სოც.დემ. (მენშევიკი), საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრი, ხელი მოაწერა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელშეკრულებას საბჭოთა რუსეთთან 1920 წ. 7 მაისს.
29. ალექსანდრე ანდრონიკაშვილი, გენერალი, საქართველოს სამხედრო ცენტრის თავმჯდომარე.
30. ვარდენ წულუკიძე – გენერალი, საქართველოს სამხედრო ცენტრის წევრი.

31. როსტომ მუსხელიშვილი – პოლკოვნიკი, საქართველოს სამხედრო ცენტრის წევრი.
32. სიმონ ბაგრატიონ-მუსხრანელი – როტმისტრი, საქართველოს სამხედრო ცენტრის წევრი.
33. გიორგი მაზნიაშვილი – გენერალი, ცნობილი სამხედრო მოღვაწე.
34. დევიდ ლოიდ ჯორჯი – ინგლისის პრემიერ-მინისტრი 1916-1922 წ.წ.
35. ნიკოლოზ (კარლო) ჩხეიძე – ცნობილი სოც.დემ. (მენშევიკი), საქართველოს დამფუძნებელი კრების თავმჯდომარე, საქართველოს დელეგაციის ხელმძღვანელი პარიზის კონფერენციაზე 1919-1920 წ.წ.
36. იგულისხმება იასონ ჯაფახიშვილი – თვალსაჩინო ეროვნულ-დემოკრატი, ედპ-ს არალეგალური ცკ-ს წევრი, საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის მდივანი.
37. აკაკი ჩხენკელი – ცნობილი სოც.დემ. (მენშევიკი), საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საგარეო საქმეთა მინისტრი, საქართველოს სრულუფლებიანი ელჩი დასავლეთ ევროპაში.
38. რაუფ ბეი – ოსმალეთის დელეგაციის თავმჯდომარე ტრაპიზონის საზავო კონფერენციაზე 1918 წ., თურქეთის მთავრობის მეთაური 1923 წელს, წარმოშობით აფხაზი.
39. მუსტაფა ქემალ ათათურქი – თურქეთის რესპუბლიკის ფუძემდებელი და პირველი პრეზიდენტი 1923-1938 წ.წ.
40. იგულისხმება მიხაკო წერეთელი – ცნობილი მეცნიერი, საქართველოს თავისუფლებისათვის დაუცხრომელი მებრძოლი, საქართველოს განთავისუფლების კომიტეტის თვალსაჩინო წევრი.
41. იგულისხმება კონსტანტინე საბახტარაშვილი – სოც.დემ. (მენშევიკი), საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საგარეო საქმეთა მინისტრის მოადგილე.
42. იგულისხმება გრიგოლ ვეშაპელი (იხ. შენიშვნა 25).
43. იოსებ დადიანი – ედპ-ს თვალსაჩინო წევრი, მრეწველი და ქველმოქმედი.
44. იგულისხმება „ქართული გაზეთი“, რომელსაც საქართველოს განთავისუფლების კომიტეტი გამოსცემდა ბერლინში 1916-1918 წ.წ.
45. გიორგი კერესელიძე – საქართველოს თავისუფლებისათვის ცნობილი მებრძოლი, ბერლინური „ქართული გაზეთის“ რედაქტორი, ლეო კერესელიძიას ძმა (იხ. შენიშვნა 69).

46. გრიგოლ აღშობაია – ედპ-ს თვალსაჩინო წევრი, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ელჩი აზერბაიჯანში 1920-1921წ.წ., ედპ-ს ვარშავის ორგანიზაციის ხელმძღვანელი.
47. იგულისხმება გრიგოლ ვეშაპელი (იხ. შენიშვნა 25).
48. ნორინა ჯილი – იტალიელი მსახიობი, გიორგი მაჩაბლის მეუღლე.
49. ვასო დუმბაძე – რუსეთის სამხედრო მინისტრის სუხომლინოვის თანაშემწე. მის სახელს უკავშირდება I მსოფლიო ომის დროს განხორციელებული გახმაურებული პოლიტიკური აქცია: რუსეთის არმიისათვის ამერიკის შეერთებულ შტატებში შეკვეთილი, 15 მილიონი მანეთის ღირებულების ჭურვები, გიორგი მაჩაბლის გეგმის თანახმად, ვასო დუმბაძემ, განსხვავებული ყალიბით დაამზადებინა გერმანიის ქარხნებში. ჭურვები უეარგისი გამოდგა რუსეთის ქვემეხებისთვის.
50. იგულისხმება საქართველოს განთავისუფლების კომიტეტი.
51. იგულისხმება ვასო დუმბაძე (იხ. შენიშვნა 49).
52. რაფიელ ივანიცკი-ინგილო – იურისტი, მთარგმნელი, ედპ-ს თვალსაჩინო წევრი, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის წარმომადგენელი იტალიაში, საქართველოს ეკლესიის წარმომადგენელი რომის პაპის კარზე.
53. იგულისხმება საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ემიგრირებული მთავრობის წარმომადგენლობა კონსტანტინოპოლში, ე.წ. სტამბოლის პოლიტიკური კომისია, რომელსაც სათავეში ედგა კონსტანტინე გვარჯალაძე სოც.დემ. (მენშევიკი).
54. იგულისხმება გრიგოლ ვეშაპელი (იხ. შენიშვნა 25).
55. ფრანჩესკო ნიტტი – იტალიის მთავრობის მეთაური 1919 წელს, უარი თქვა მიეღო მანდატი საქართველოზე და გამოეგზავნა აქ იტალიის საექსპედიციო კორპუსი.
56. იგულისხმება ვასო დუმბაძე (იხ. შენიშვნა 49).
57. A tout prix (ფრანგ.) – რაღაც უნდა დაგვიჯდეს.
58. ბენიტო მუსოლინი – იტალიის ფაშისტური მთავრობის მეთაური 1922-1943 წლებში.
59. იგულისხმება აკაკი ჩხენკელი (იხ. შენიშვნა 37).
60. სამსონ ფირცხალავა – პუბლიცისტი, ჟურნალისტი, საზოგადო და პოლიტიკური მოღვაწე, საქართველოს სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიის ერთ-ერთი ლიდერი.

61. მიხეილ ყაუხჩიშვილი – ქართველი ინჟინერი და მეცნიერი, აკადემიკოს სიმონ ყაუხჩიშვილის ძმა, მოღვაწეობდა გერმანიაში.
62. იგულისხმება ექვთიმე თაყაიშვილი.
63. იგულისხმება ნიკოლოზ (კარლო) ჩხეიძე (იხ. შენიშვნა 35).
64. სვიმონ მდივანი – პოლტიკური მოღვაწე, ფედერალისტთა პარტიის თვალსაჩინო წევრი, საქართველოს დამფუძნებელი კრების თავმჯდომარის ამხანაგი (მოადგილე), საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ელჩი თურქეთში.
65. ტიტე მარგველაშვილი – პუბლიცისტი, ედა-ს ერთ-ერთი თვალსაჩინო წევრი ემიგრაციაში.
66. იგულისხმება მიხაკო წერეთელი (იხ. შენიშვნა 40).
67. ტიტე მარგველაშვილი (იხ. შენიშვნა 65).
68. იგულისხმება ვასო ღუმბაძე (იხ. შენიშვნა 49).
69. ლეო კერესელიძე – ჟენევის უნივერსიტეტის პრივატ-დოცენტი, საქართველოს თავისუფლებისათვის ცნობილი მეზობელი, საქართველოს განთავისუფლების კომიტეტის წევრი, ამ კომიტეტის სამხედრო შენაერთის – „ქართული ლეგიონის“ ერთ-ერთი მეთაური ოსმალეთში, პატრიოტული ორგანიზაცია „თეთრი გიორგის“ დამფუძნებელი ემიგრაციაში.
70. De me persuader (ფრანგ.) – დავერწმუნებინე.
71. იგულისხმება მიხაკო წერეთელი (შენიშვნა 40).
72. გენერალი ფრიდრიხ კრეს ფონ კრესენშტაინი, ბარონი – გერმანიის სამხედრო-დიპლომატიური მისიის ხელმძღვანელი საქართველოში 1918 წელს, ავტორი მემუარებისა „ჩემი მისია კავკასიაში“, ქუთაისი, 2002.
73. იგულისხმება ვასო ღუმბაძე (იხ. შენიშვნა 49).
74. პერბერტ კლარკ ჰუეერი – აშშ-ს პრეზიდენტი 1929-1933 წ.წ.
75. ნორინა – გიორგი მაჩაბლის მეუღლე (იხ. შენიშვნა 48).
76. სონა – სოფიო ჩიჯავაძე-კედიას – სპირიდონ კედიას მეუღლე.
77. იგულისხმება მიხაკო წერეთელი (იხ. შენიშვნა 40).
78. იგულისხმება ზურაბ ავალიშვილის (იხ. შენიშვნა 20) ოჯახი.
79. იგულისხმება ლეო კერესელიძე (იხ. შენიშვნა 69).
80. თეო კედიას-ჩიჯავაძე – სპირიდონ კედიას ქალიშვილი.
81. Le plus chic (ფრანგ.) – ბეირფასი, საუკეთესო.
82. კოტი – პარფიუმერიის ცნობილი ფრანგი მეწარმე.
83. შალვა ამირეჯიბი – პოეტი, პუბლიცისტი, პოლიტიკური მოღვაწე, ედა-ს ერთ-ერთი დამფუძნებელი და ლიდერი.
84. გიორგი გვაზავა (იხ. შენიშვნა 17).

85. კ. სულაქველიძე – სოციალ-დემოკრატი (მენშევიკი), ემიგრაციიდან დაბრუნების შემდეგ გახდა ბოლშევიკი.
86. ივანე ჯავახიშვილი – გამოჩენილი ისტორიკოსი, თბილისის უნივერსიტეტის მესაძირკელე.
87. თედო ღლონტი – პუბლიცისტი, პოლიტიკური მოღვაწე, ფედერალისტთა პარტიის ერთ-ერთი ლიდერი, საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრი, 1924 წლიდან ბოლშევიკი, 1926-1928 წ.წ. თბილისის უნივერსიტეტის რექტორი.
88. პეტრე გელეიშვილი – სოც.დემ. (მენშევიკი), პუბლიცისტი.
89. „სამშობლოსათვის“ – სპირიდონ კედიას რედაქტორობით 1925 წელს პარიზში დაარსებული ჟურნალი.
90. იასონ ჯავახიშვილი (იხ. შენიშვნა 36).
91. მიხეილ იშხნელი – ეროვნულ-დემოკრატი, ექიმი, ედპ-ს არალეგალური ცკ-ს წევრი, 1924 წლის აგვისტოს აჯანყების აქტიური მონაწილე.
92. სიმონ (ხუხუ) ხოფერია – ედპ-ს ახალგაზრდული ორგანიზაციის თვალსაჩინო წევრი, 1924 წ. აგვისტოს აჯანყების აქტიური მონაწილე.
93. კონსტანტინე გამსახურდია – ცნობილი ქართველი მწერალი.
94. ფელიქს ძერჟინსკი – სრულიად რუსეთის საგანგებო კომისიის (ჩეკას) თავმჯდომარე 1917 წლიდან.
95. გრიგოლ (სერგო) ორჯონიკიძე – ცნობილი ბოლშევიკი, საქართველოში საბჭოთა წყობილების დამყარების ერთ-ერთი ორგანიზატორი, საკავშირო კპ(ბ) ამიერკავკასიის სამხარეო კომიტეტის პირველი მდივანი 1922-1926 წ.წ.
96. გრიგორ ზინოვიევი – ნამდვილი სახელი და გვარი ოვსეი-გერშენ რადომისლსკი – ცნობილი ბოლშევიკი, კომუნისტური ინტერნაციონალის აღმასკომის თავმჯდომარე.
97. ივანე (მამია) ორახელაშვილი – თვალსაჩინო ბოლშევიკი, საქართველოს რევკომის თავმჯდომარე 1921-1925 წ.წ., ამიერკავკასიის საბჭოთა ფედერაციულ სოციალისტური რესპუბლიკის სახკომსაბჭოს თავმჯდომარე.
98. ქეთინო – ერთ-ერთი ქართველი პოლიტიკური ემიგრანტის დაშიფრული სახელი.
99. მხედველობაშია აშშ-ის კონგრესის 1926 წ. 10 მარტის 95-ე რეზოლუცია საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლებასთან დიპლომატიური წარმომადგენლის დანიშვნის შესახებ. იხ. წინამდებარე წიგნი, გვ. 316-317.

100. სხვა წერილებში „ბელადის ბელადი,” – ქაქუცა ჩოლოყაშვილის მიერ სპირიდონ კედიას ქალიშვილის – თეოსთეის შერქმეული მეტსახელი.
101. სოფიო ჩიჯავაძე-კედია – სპირიდონ კედიას მეუღლე.
102. იგულისხმება გიორგი მაჩაბელი, რომლის პარფუმერული ფირმის კომპანიონი იყო სპირიდონ კედია.
103. იგულისხმება გიორგი მაჩაბელი (იხ. შენიშვნა 22).
104. იგულისხმება მიხაკო წერეთელი (იხ. შენიშვნა 40).
105. იხ. შენიშვნა 65.
106. იგულისხმება გიორგი მაჩაბელი (იხ. შენიშვნა 22).
107. აკაკი ხოშტარია (იხ. შენიშვნა 5).
108. გრიშა ბერიძე – 1924 წ. აგვისტოს აჯანყების მონაწილე, ქაქუცა ჩოლოყაშვილის ერთ-ერთი შეფიცულთაგანი.
109. ტიტე მარგველაშვილი (იხ. შენიშვნა 65).
110. საშა (ალექსანდრე) ქორქია – ედპ-ს წევრი.
111. ნიკო ნაკაშიძე – ედპ-ს ბერლინის ორგანიზაციის ხელმძღვანელი.
112. გიორგი კერესელიძე (იხ. შენიშვნა 45).
113. იგულისხმება გიორგი კერესელიძე.
114. ოთარი – მიხაკო წერეთლის ვაჟი.
115. ლადო ახმეტელი – სოც.დემ. (მენშევიკი) – დიპლომატი, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ელჩი გერმანიაში.
116. იგულისხმება ალექსანდრე ასათიანი (იხ. შენიშვნა 11).
117. საუბარია ალექსანდრე ასათიანის წიგნზე „ძველი და ახალი მემკვიდრეობა,” წგნ. I, ვალანტინეი, 1928.
118. ლეო კერესელიძე (იხ. შენიშვნა 69).
119. ჟორჟ ბენჟამენ კლემანსო – საფრანგეთის მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარე, პარიზის საზავო კონფერენციის თავმჯდომარე 1919-1920 წ.წ.
120. საუბარია ზურაბ ავალიშვილის წიგნზე „საქართველოს დამოუკიდებლობა 1918-1921 წლების საერთაშორისო პოლიტიკაში,” თბ., 1925.
121. მიხაკო წერეთელი ბრიუსელის უნივერსიტეტში განაგებდა სამეცნიერო კათედრას.
122. „ახალი ივერია” – ახალგაზრდა ეროვნულ-დემოკრატიულ ეურნალი ემიგრაციაში, გამოდიოდა 1927-1939 წ.წ.
123. შალვა ქარუმიძე (იხ. შენიშვნა 10).
124. საუბარია გასული საუკუნის 20-იანი წლების შუახანებში გერმანიაში განხორციელებულ გახმაურებულ აქციაზე.

- რომელიც მიმართული იყო საბჭოთა ფინანსური სისტემის წინააღმდეგ. გერმანულ ბანკებში მოიჭრა დიდი ოდენობით ყალბი ფული – „ჩერვონცები.“ საქმეში მონაწილეობდნენ ქართველი ემიგრანტები შ. ქარუმიძე და ვ. სადათიერაშვილი.
125. იგულისხმება გიორგი მაჩაბელი.
 126. დავით ვახანაძე – პუბლიცისტი, პოლიტიკური მოღვაწე, ედპ-ს ერთ-ერთი დამფუძნებელი და ლიდერი.
 127. რაჟდენ არსენიძე – სოც.დემ. (მენშევიკი) – საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის იუსტიციის მინისტრი.
 128. დავით მხეიძე – ეროვნულ-დემოკრატი, 1924 წ. აგვისტოს აჯანყების ერთ-ერთი მეთაური სამეგრელოში.
 129. იგულისხმება ალექსანდრე ასათიანი (იხ. შენიშვნა 11).
 130. მიხეილ კახიანი – ბოლშევიკი, საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ცკ-ს მდივანი 1922-1930 წ.წ.
 131. იგულისხმება ნოე ჟორდანი.
 132. ეგგენი გეგეჭკორი – ცნობილი სოც.დემ. (მენშევიკი), საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საგარეო საქმეთა მინისტრი.
 133. „ბძოლის ხმა“ – ქართველ სოციალ-დემოკრატთა ემიგრანტული გაზეთი.
 134. ირაკლი (კაკი) წერეთელი – სოც.დემ. (მენშევიკი), საერთაშორისო მასშტაბის პოლიტიკური მოღვაწე, რუსეთის სახელმწიფო სათათბიროს დეპუტატი, რუსეთის დროებითი მთავრობის ფოსტისა და ტელეგრაფის მინისტრი.
 135. გიორგი ერაძე – სოც.დემ. (მენშევიკი), მუშა, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მომარაგების საქმეთა მინისტრი.
 136. გიგო დიასამიძე – ცნობილი ლიტერატორი, ჟურნალისტი, გაზ. „თემის“ რედაქტორი, ემიგრაციის წლებში ბერლინის ქართული სათვისტომოს თავმჯდომარე.
 137. იგულისხმება რაფიელ ივანიცკი-ინგილო (იხ. შენიშვნა 52).
 - 137*. 1927 წელს ჩეკამ ხელში ჩაიგდო პარიზიდან საქართველოში გამოგზავნილი ნოე რამიშვილის წერილი საკუთარი თანაპარტიელებისადმი, რომელშიც სპ. კედი, ქ. ჩოლოყაშვილი, მ. წერეთელი და გენერალი გ. კვინიტაძე ფაშისტური ჯგუფის წევრებად, ხოლო ა. ასათიანი და ლ. კერესელიძე ბოლშევიკთა აგენტებად არიან დასახელებული. ნ. რამიშვილმა უარყო ამ წერილის ავტორობა.

138. პავლე მილიუკოვი – კადეტთა პარტიის დამაარსებელი და ლიდერი, რუსეთის დროებითი მთავრობის საგარეო საქმეთა მინისტრი. ცნობილი ისტორიკოსი.
139. ხარლამოვი – რუსი კადეტი, სახელმწიფო სათათბიროს წევრი, ამიერკავკასიის საგანგებო კომიტეტის თავმჯდომარე 1917 წელს.
140. იგულისხმება გრაფი შულენბურგი – გერმანიის წარმომადგენელი საქართველოში 1918 წელს, ქართველთა მოამბე, მეორე მსოფლიო ომის დროს გერმანიის საგარეო საქმეთა სამინისტროში განაგებდა აღმოსავლეთის საქმეებს.
141. ალფრედ როსენბერგი – ნაციონალური პარტიის თვალსაჩინო წევრი, განაგებდა გერმანიის აღმოსავლეთის სამინისტროს.
142. იგულისხმება გიორგი კერესელიძე (იხ. შენიშვნა 45).
143. იგულისხმება მიხაკო წერეთელი (იხ. შენიშვნა 40).
144. იგულისხმება ნიკო ნაკაშიძე (იხ. შენიშვნა 111).
145. ალექსანდრე (სანდრო) ნიკურაძე – ქართველი მეცნიერი, ფიზიკოსი, პოლიტოლოგიური ნაშრომების ავტორი, მოღვაწეობდა გერმანიაში. თავის ძმასთან, ცნობილ მეცნიერ ივანე ნიკურაძესთან ერთად დაკავშირებული იყო ნაციტებთან.
146. იგულისხმება გიორგი კერესელიძე.
147. ფონ კურსელი – გერმანელი მხატვარი, პროფესორი. სპირიდონ კედიაშვილის ოჯახში გაიცნო გერმანიის მომავალი ფიურერი ადოლფ ჰიტლერი.
148. იგულისხმება ლეო კერესელიძე (იხ. შენიშვნა 69).
149. „პრომეთე“ – ფრანგულენოვანი ემიგრანტული ჟურნალი, გამოდიოდა პარიზში 1926-1939წ.წ., გიორგი გვაზავას რედაქტორობით.
150. იგულისხმება ფრიდრიხ კრეს ფონ კრესეშტაინი (იხ. შენიშვნა 72).
151. აკაკი პაპავა – ლიტერატორი, ფედერალისტთა პარტიის აქტიური წევრი, ქართული კულტურის თვალსაჩინო მკვლევარი ემიგრაციაში.
152. ალექსანდრე ცომაია – ახლგაზრდა ეროვნულ-დემოკრატი, 1924 წ. აგვისტოს აჯანყების მონაწილე, საყურადღებო პუბლიცისტური და სამეცნიერო სტატიების ავტორი ემიგრაციაში.
153. იგულისხმებიან ემიგრაციაში მყოფი ახალგაზრდა ეროვნულ-დემოკრატები.

154. პაიდარ ბეი ბამატი – ჩრდილოეთ კავკასიის მთიელთა რესპუბლიკის საგარეო საქმეთა მინისტრი.
155. იგულისხმება ქართველ პოლიტიკურ ემიგრანტთა საქმიანობა მეორე მსოფლიო ომის დროს ბერლინში ქართული ეროვნული კომიტეტის ჩამოსაყალიბებლად, რომელიც მიზნად ისახავდა საქართველოს განთავისუფლებას გერმანიის მეშვეობით.
156. გრაფი შულენბურგი (იხ. შენიშვნა 140).
157. ირაკლი ბაგრატიონი – უცხოეთში მცხოვრები ქართველი უფლისწული, ბაგრატიონთა მუხრანის შტოს გამგრძელებელი (1909-1977).
158. შალვა მაღლაკელიძე – გენერალი, დაკავშირებული იყო პიტლერის სამხედრო სარდლობასთან, მეორე მსოფლიო ომის წლებში გერმანელთა მიერ პოლონეთში ჩამოყალიბებული ქართული ბატალიონის ერთ-ერთი კურატორი და მეთაური.
159. დავით ვაჩნაძე (იხ. შენიშვნა 126).
160. ივ ნატი – ფრანგი მუსიკოსი, ცნობილი პიანისტი, თეო კედი-ჩიჯავაძის პედაგოგი, პროფესორი.
161. იგულისხმება ზურაბ ავალიშვილი (იხ. შენიშვნა 20).
162. გივი – სოფიო ჩიჯავაძე-კედიას ძმისშვილი, საბჭოთა ჯარისკაცი, გერმანიის ტყვეთა ბანაკიდან დაიხსნა სპირიდონ კედიამ და ჩაიყვანა თავისთან საფრანგეთში.
163. იგულისხმება მიხაკო წერეთელი (იხ. შენიშვნა 40).
164. მიხეილ (მიშა) კედია – გერმანელთა დროშის ქვეშ მებრძოლი ქართული სამხედრო შენაერთის „თამარ I“-ის ჩამოყალიბების ერთ-ერთი ორგანიზატორი, 1943 წელს ბერლინში დაარსებული „ქართული საკავშირო შტაბის“ მეთაური.
165. საშა ცომაია (იხ. შენიშვნა 152).
166. იგულისხმება ტიტე მარგველაშვილი (იხ. შენიშვნა 65).
167. შალვა მიქელაძე – ცნობილი თერაპევტი და საზოგადო მოღვაწე, პროფესორი.
168. იოსებ მაჭავარიანი – თვალსაჩინო ეროვნულ-დემოკრატი, საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრი.
169. შალვა ნუცუბიძე – გამოჩენილი ქართველი ფილოსოფოსი, საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრი ფედერალისტთა პარტიიდან.
170. იოსებ (ოსიკო) ბარათაშვილი – ადვოკატი, საზოგადო და პოლიტიკური მოღვაწე, ფედერალისტთა პარტიის ერთ-ერთი დამაარსებელი, რუსეთის სახელმწიფო სათათბიროს დეპუტატი, საქართველოს ეროვნული საბჭოსა და დამფუძნებელი კრების წევრი.

171. სიმონ ციციშვილი – ქართლ-კახეთის მეფის რეკლე II-ის ქალიშვილის – მარიამის შთამომავალი.
172. იგულისხმებიან დავით ვანნაძე და რევაზ გაბაშვილი (იხ. შენიშვნა 3, 126).
173. საუბარია ზურაბ ავალიშვილზე (იხ. შენიშვნა 20).
174. იგულისხმება მიხაკო წერეთელი (იხ. შენიშვნა 40).
175. აკაკი პაპავა (იხ. შენიშვნა 151).
176. მარკოზ ტულუში – ფედერალისტი, საყურადღებო ნარკვევის ავტორი ამ პარტიის ერთ-ერთი დამფუძნებლის – გიორგი დეკანოზიშვილის შესახებ, (იხ. „კავკასიონი“, X, პარიზი, 1965).
177. მიშა კედია (იხ. შენიშვნა 164).
178. კატო – კატო კედია, სპირიდონ კედიას და.
179. ბაზურკა – დიმიტრი ამილახვარი – საფრანგეთის არმიის ოფიცერი, სენ-სირის სამხედრო სკოლის აღზრდილი, გმირულად დაიღუპა ელ-ალამაინის ბრძოლაში 1942 წ. ოქტომბერში.

ნაწილი მეორე

1. ნესტორ მაღალაშვილი – საქართველოს თავისუფლებისათვის მებრძოლი, საქართველოს განთავისუფლების კომიტეტის წევრი.
2. „მამულიშვილი“ – ქართული ემიგრანტული გაზეთი, პარიზში გაშოსცემდა ეროვნულ-დემოკრატიულ რევოლუციურ-გაბაშვილის, შალვა ამირეჯიბის, დავით ვანნაძისა და რაფიელ ივანიცკი-ინგილოს ჯგუფი.
3. საუბარია ირაკლი წერეთლის ბროშურაზე „ჩვენი ტაქტიკის ძირითადი საკითხები“, რომელიც 1927 წელს გამოიცა პარიზში. ავტორი გაემიჯნა საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის ძირითად ბირთვს ეროვნული პოლიტიკის, საქართველოს თავისუფლებისათვის ბრძოლისა და სხვ საკითხებში.
4. ოტო ბაუერი – ავსტრიელ სოციალ-დემოკრატიულ ერთ-ერთი ლიდერი, II ინტერნაციონალის თვალსაჩინო მოღვაწე.
5. გრიგოლ ალშიბაია (იხ. ნაწილი I, შენიშვნა 46).
6. იგულისხმება შალვა ამირეჯიბი (იხ. ნაწილი I, შენიშვნა 83).
7. იგულისხმება დავით ვანნაძე (იხ. ნაწილი I, შენიშვნა 126).
8. იგულისხმება ალექსანდრე ასათიანი (იხ. ნაწილი I, შენიშვნა 11).
9. იგულისხმება რევაზ გაბაშვილი (იხ. ნაწილი I, შენიშვნა 3).

10. იგულისხმება გრიგოლ აღშობაია (იხ. ნაწილი I, შენიშვნა 46).
11. მამია ბერიშვილი – სოც.დემ. (მენშევიკი).
12. გიორგი გვაზაია (იხ. ნაწილი I, შენიშვნა 17).
13. იხ. შენიშვნა 133.
14. „დამოუკიდებელი საქართველო“ – სოციალ-დემოკრატიული მიმართულების გაზეთი ემიგრაციაში.
15. ჭანუყვაძე – ტერორისტი, 1930 წ. 7 დეკემბერს პარიზში სიცოცხლეს გამოასალმა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის პირველი თავმჯდომარე ნოე რამიშვილი.
16. ალექსანდრე მანველიშვილი – ქართველ ემიგრანტთა პატრიოტული ორგანიზაცია „თეთრი გიორგის“ ერთ-ერთი ხელმძღვანელი, მრავალი ნაშრომის ავტორი საქართველოს ისტორიის, ქართული მწერლობისა და სხვ. საკითხებზე, არაერთი ქართული გამოცემის დამაარსებელი და რედაქტორი უცხოეთში.
17. დიმიტრი სინჯიკაშვილი – ახალგაზრდა ეროვნულ-დემოკრატი.
18. ალექსანდრე სულხანიშვილი – ქაქუცა ჩოლოყაშვილის ერთ-ერთი თანამებრძოლი, შეფიცული.
19. კალისტრატე სალია – ცნობილი ქართველი მეცნიერი, უცხოეთის მრავალი უნივერსიტეტის საპატიო დოქტორი, საერთაშორისო ქართველოლოგიური ჟურნალის „ბედი ქართლისა“ დამაარსებელი და რედაქტორი.
20. იხ. გვ. 249-253.

ნაწილი მესამე

1. ალი მიტოვეი – ანტისაბჭოთა მოძრაობის ერთ-ერთი ხელმძღვანელი ჩეჩნეთში, შეიხი.
2. მიხეილ იშხნელი (იხ. ნაწილი I, შენიშვნა 91).
3. გოგიტა ფაღავეა – სოც.დემ. (მენშევიკი), საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის პირველი თავმჯდომარე.
4. ვალიკო ჯუღელი – სოც.დემ. (მენშევიკი), საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრი, სახალხო გვარდიის მეთაური.
5. ბენია ჩხიკეიშვილი – თვალსაჩინო სოციალ-დემოკრატი (მენშევიკი), საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრი, ქალაქ თბილისის თავი 1919-1920 წ.წ.

6. კონსტანტინე ანდრონიკაშვილი – სოც.დემ. (მენშევიკი), საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის თავმჯდომარე.
7. ვიქტორ ყარანგოზიშვილი – თვალსაჩინო ეროვნულ-დემოკრატი, ედა-ს არალეგალური თბილისის კომიტეტის ერთ-ერთი ხელმძღვანელი.
8. სპირიდონ ჭავჭავაძე – გენერალი, 1924 წ. აგვისტოს აჯანყების სამხედრო მეთაური.
9. ეპიფანე კვანტალიანი – საქართველოს საგანგებო კომისიის (ჩეკას) თავმჯდომარე.
10. იგულისხმება კონსტანტინე ანდრონიკაშვილი (იხ. ნაწილი III, შენიშვნა 6).
11. ელიზბარ ვაჩნაძე – ქაქუცა ჩოლოყაშვილის თვალსაჩინო თანამებრძოლი, შეფიცული.
12. პიერ რენოდელი – ფრანგი სოციალისტი, II ინტერნაციონალის ერთ-ერთი ლიდერი, 1920 წლის შემოდგომაზე იმოგზაურა საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში.
13. ჯეიმს რემზეი მაკდონალდი – ბრიტანელი პოლიტიკური მოღვაწე, II ინტერნაციონალის ერთ-ერთი ლიდერი. 1920 წლის შემოდგომაზე იმოგზაურა საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში, 1924, 1929-1931 წ.წ. ინგლისის პრემიერ-მინისტრი.
14. ედუარდ ერიო – საფრანგეთის პრემიერ-მინისტრი 1924-1925 და 1934-1936 წ.წ.
15. მიხეილ ლაშქარაშვილი – სოციალ-დემოკრატთა სამხედრო რაზმის მეთაური ქართლში 1924 წლის აგვისტოს აჯანყების დროს.
16. რაიმონ პუანკარე – საფრანგეთის პრეზიდენტი 1913-1920 წ.წ., 1922-1924 და 1926-1929 წ.წ. საფრანგეთის პრემიერ-მინისტრი.
17. მიხეილ გვალია – ახალგაზრდა ეროვნულ-დემოკრატი, ეროვნულ-დემოკრატთა სამხედრო რაზმის მეთაური იმერეთში.
18. დავით მხეიძე – იხ. ნაწილი I, შენიშვნა 128.
19. სამსონ მამულია – თვალსაჩინო ბოლშევიკი, საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ცკ-ს ჯერ მეორე, შემდეგ პირველი მდივანი.
20. თუხარელი – წითელი არმიის ერთ-ერთი მეთაური.
21. ალექსი (საშა) გეგეჭკორი – ცნობილი ბოლშევიკი, საქართველოს რევკომის წევრი, 1922-1923 წ.წ. საქართველოს შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარი.
22. ბიძინა პირველი – ეროვნულ-დემოკრატი, 1921 წლის სვანეთის აჯანყების წინამძღოლი, სამხედრო რაზმის მეთაური 1924 წლის აგვისტოს აჯანყებაში.

23. ნესტორ გარდაფხაძე – ანტისაბჭოთა განმათავისუფლებელი ბრძოლის თვალსაჩინო წარმომადგენელი, 1924 წლის აგვისტოს აჯანყების ერთ-ერთი ხელმძღვანელი სვანეთში.
24. იგულისხმება ქ. სენაკი.
25. კონსტანტინე კანდელაკი – სოც.დემ. (მენშევიკი), საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ფინანსთა და ვაჭრობა-მრეწველობის მინისტრი.
26. იგულისხმება ირაკლი წერეთელი (იხ. ნაწილი I, შენიშვნა 134).
27. დავით საღირაშვილი – სოც.დემ. (მენშევიკი), გრიგოლ ურატაძესთან ერთად 1920 წლის გაზაფხულზე გაემგზავრა მოსკოვში საბჭოთა რუსეთთან ხელშეკრულების დასადებად.
28. იგულისხმება გიორგი კერესელიძე (იხ. ნაწილი I, შენიშვნა 45).

ბიბლიოგრაფია

1. ლ. ასათიანი, საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია (1917-1937), ჟურნ. 'სამშობლო', პარიზი, 1937, №21-22.
2. შ. ამირეჯიბი, ბუნებისათვის ლიდერისა, გაზ. 'შამულიშვილი', პარიზი, 1928, №6.
3. რ. გაბაშვილი, რაც მახსოვს, წიგნში – დაბრუნება, 3, თბ., 1992.
4. გ. გაბაშვილი, საქართველო და ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია, წერილი II, პარიზი, 1928, წერილი III, 1929.
5. დ. თაბორიძე, საუბარი სპირიდონ კედიასზე, წიგნში – კინასარიძე, პატარა 'ოქროს ხანა'. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა. 1918-1921. რადიოდოკუმენტაცია, მიუნხენი, 1984.
6. ლ. კაკაბაძე, რამდენიმე ფურცელი სპირიდონ კედიას ცხოვრებიდან, გაზ. 'ლიტერატურული საქართველო', 1991, 27 ოქტომბერი.
7. ე. პატარიძე, ეროვნულ ძალთა მთლიანობისათვის, ჟურნ. 'სამშობლო', პარიზი, 1937, №7.
8. მ. ქავთარაძე, სპირიდონ კედია. ბიოგრაფიული ცნობები და ნაკეთები მოღვაწისა და კაცის პორტრეტისათვის, ჟურნ. 'ივერია', პარიზი, 1979, №21.
9. გ. შარაძე, უცხოეთის ცის ქვეშ, 1, თბ., 1991.
10. ს. ჩიჯავაძე-კედია, ნასმენ-ნახული, თბ., 2002.
11. გ. ცხოვრებაძე, ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია და საქართველოს დამოუკიდებლობის საკითხი 1921-1925 წლებში, თბ., 1996.
12. გ. წერეთელი, ქართული ემიგრაცია და ადამიანები, პარიზი, 1971.
13. მ. წერეთელი, სპირიდონ კედიას ხსოვნას, ჟურნ. 'ივერია', პარიზი, 1948, №1.
14. ს. ჭირაქაძე, სპირიდონ კედიას მოღვაწეობა, ჟურნ. 'ბედი ქართლისა', პარიზი, 1948, №1.
15. ო. ჯანელიძე, ნარკვევები საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ისტორიიდან, თბ., 2002.
16. ო. ჯანელიძე, სპირიდონ კედია. პოლიტიკური პორტრეტი, თბ., 2002.

რედაქტორისაგან	
სპირიდონ კედია – ივერიის ერთგული გუშაგი	4
ნაწილი პირველი	
წერილები	
გრიგოლ ვეშაპელის წერილები სპირიდონ კედიას	16
სპირიდონ კედიას წერილი გრიგოლ ვეშაპელს	23
ექვთიმე თაყაიშვილის წერილი სპირიდონ კედიას	26
გიორგი მაჩაბლის წერილები სპირიდონ კედიას	28
გიორგი მაზნიაშვილის წერილი სპირიდონ კედიას	57
ლელი ჯაფარიძის წერილი სპირიდონ კედიას	58
ქაქუცა ჩოლოყაშვილის წერილები სპირიდონ კედიას	62
შეფიცულების მისალოცი დეკეშები სპირიდონ კედიას	69
მიხაკო წერეთლის წერილები სპირიდონ კედიას	70
სპირიდონ კედიას წერილები მიხაკო წერეთელს	77
მიხაკო წერეთლისა და ლეო კერესელიძის წერილი	
სპირიდონ კედიას	80
სპირიდონ კედიას წერილი ლეო კერესელიძეს	82
ლეო კერესელიძის წერილი სპირიდონ კედიას	83
ვასო დუმბაძის წერილი სპირიდონ კედიას	84
ნოე ჟორდანიას წერილი სპირიდონ კედიას	85
ელისე პატარიძის წერილი სპირიდონ კედიას	86
სევერიან ჭირაქაძის წერილი სპირიდონ კედიას	88
სპირიდონ კედიას წერილი სევერიან ჭირაქაძეს	92
სპირიდონ კედიას წერილები ვიქტორ ნოზაძეს	94
ვიქტორ ნოზაძის წერილი სპირიდონ კედიას	97
გიგო დიასამიძის წერილი სპირიდონ კედიას	98
ტიტე მარგველაშვილის წერილები სპირიდონ კედიას	101
სპირიდონ კედიას წერილი ტიტე მარგველაშვილს	114
ჯ. შარვაშიძის წერილი სპირიდონ კედიას	115
სპირიდონ კედიას წერილები მეუღლის – სოფიო	
ჩიჯავაძე-კედიასადმი	117
სოფიო ჩიჯავაძე-კედიას წერილები მეუღლეს –	
სპირიდონ კედიას	142
სპირიდონ კედიას წერილი ვახტანგ დამბაშიძეს	144
სპირიდონ კედიას წერილი რევაზ გაბაშვილს	145
ალექსანდრე ცომაიას წერილი სპირიდონ კედიას	
მეუღლესა და ქალიშვილს	146

ნაწილი მეორე

მასალები საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული

პარტიის ისტორიისათვის ემიგრაციაში

ედპ-ს ფუძემდებლური დოკუმენტები	143
ალექსანდრე ასათიანის, დავით ვაჩნაძის, ნესტორ	
მალალაშვილის მიმართვა ედპ-ს მთავარ კომიტეტს	161
ედპ-ს საზღვარგარეთის მთავარი კომიტეტის	
პრეზიდიუმის სხდომათა ოქმები	163
სპირიდონ კედიას წერილი ედპ-ს პარიზის კომიტეტს	171
ედპ-ს პარიზის ორგანიზაციის კრების ოქმები	172
საქართველოს გაერთიანებული ედპ-ს პარიზის კომიტეტს	183
ელისე პატარიძის წერილი საქართველოს ედპ-ს მთავარი	
კომიტეტის თავმჯდომარეს	185
ელისე პატარიძის წერილი ედპ-ს პარიზის კომიტეტს	187
ალექსანდრე ასათიანის წერილი სპირიდონ კედიას	188
სპირიდონ კედიას წერილები გრიშა ცხაკაიას	189
გიორგი ინჯიას წერილი სპირიდონ კედიას	198
ედპ-ს პარიზის ორგანიზაციის კრების გადაწყვეტილება	200
საქართველოს ეროვნული კომიტეტი	203
„ქართველ ნაციონალისტთა ორგანიზაციის“ მოწოდება	204
ელისე პატარიძის მიმართვა საქართველოს ეროვნული	
ცენტრის თავმჯდომარეს	209

ნაწილი მესამე

სხვადასხვა

საქართველოს დამკომის საზღვარგარეთის დელეგაციის	
სხდომათა ოქმები	210
დავით მხეიძის მოხსენება 1924 წ. აჯანყების შესახებ	
სამეგრელოში	230
წერილი გურიიდან	234
ქართული არმიის კაპიტან გ. გუჩუაძის წერილი	235
გრიგოლ ექვაშელის წერილი საქართველოს ემიგრირებულ	
მთაერობას	243
გიორგი მაზნიაშვილის განცხადება	244
საქართველოს ემიგრირებული მთაერობის პასუხი გიორგი	
მაზნიაშვილს	245
კავკასიელთა წრის მიმართვა „საქართველოს გუშაგს“	
(რედაქტორი სპ. კეღია)	246

„კავკასიელთა წრის“ მოწოდება	246
შეფიცულების გამოსათხოვარი სიტყვა ქაქუცა ჩოლოყაშვილთან	248
ნოე ჟორდანიას წერილი ელადიმერ ახმეტელს	249
ელადიმერ ახმეტელის წერილი ნოე ჟორდანიას	250
დავით შარაშიძის წერილი ელადიმერ ახმეტელს	254
ელადიმერ ახმეტელის წერილი დავით შარაშიძეს	256
ქართულ ემიგრანტთა ერთი წრის კრების რეზოლუცია ეროვნული კომიტეტის დეკლარაცია	261
სპირიდონ კედიას წერილი გაზეთ „დამოუკიდებელი საქართველოს“ რედაქტორს	266
სპირიდონ კედიას მიმართვა საქართველოს ეროვნული კომიტეტის თავმჯდომარეს	269
სპირიდონ კედიას სიტყვა – პირველი ეროვნული ერთობა საქართველოსათვის	275
1941 წ. 2 მარტის თათბირის მომწეობთ	287
სპირიდონ კედიას მოხსენება 26 მაისის აღსანიშნავად ნაწყვეტი სპირიდონ კედიას სტატიიდან	292
ნოე ჟორდანიას შეფასებისათვის (სპ. კედიას დაუშთავრებელი წერილი)	297
სპირიდონ კედიას უკანასკნელი ჩანაწერი	298
ირაკლი ბატონიშვილის მიმართვა ქართულ ემიგრაციას ტიტე მარგველაშვილის სტატიები გაზეთისათვის	298
დათვის სამსახური	301
„თეთრი გიორგის“ დეკლარაცია	310
აშშ კონგრესის რეზოლუცია	312
შენიშვნები და კომენტარები (ო. ჯანელიძე)	316
ბიბლიოგრაფია	318
	332